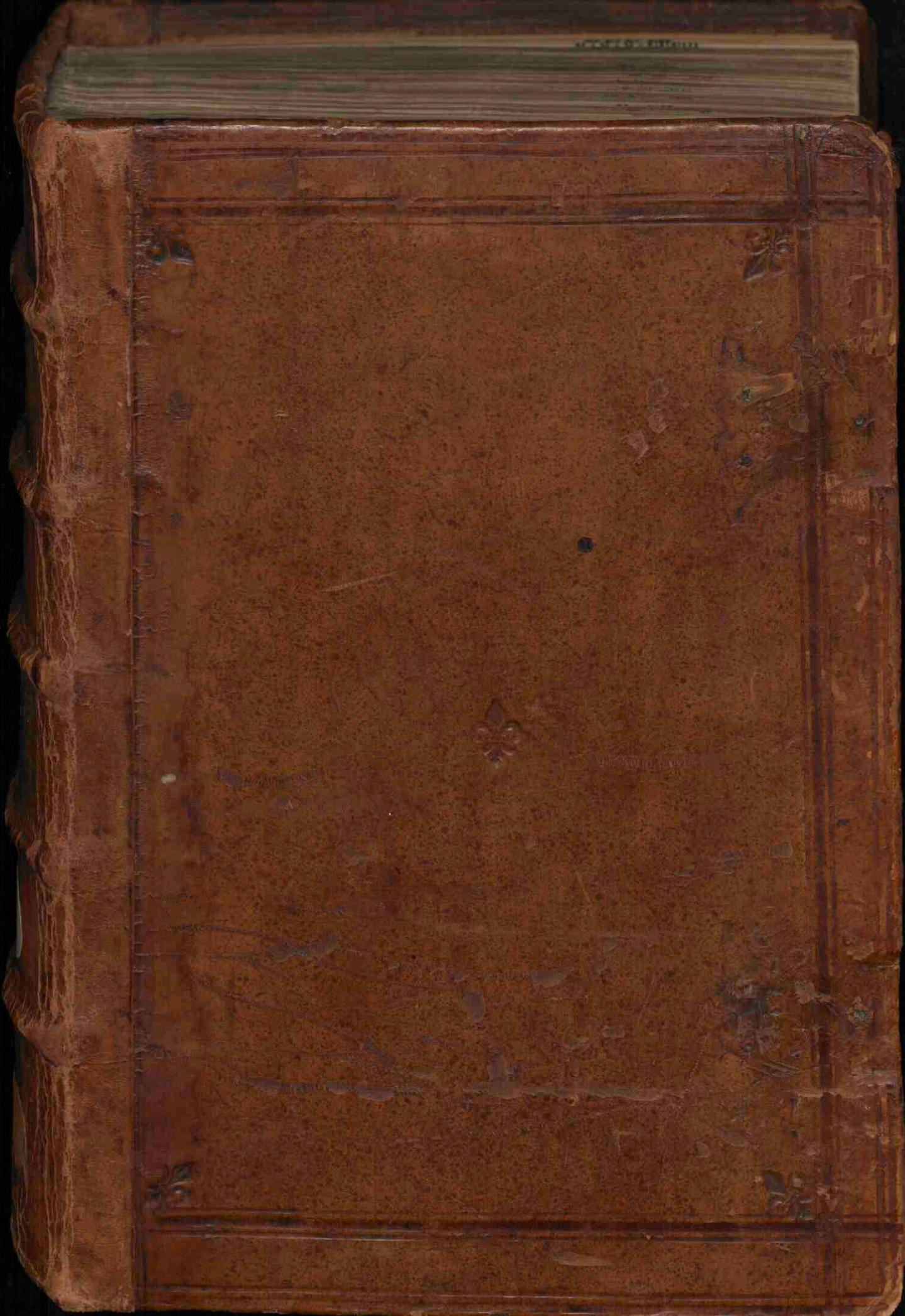

Passionael, winter- ende somerstuc

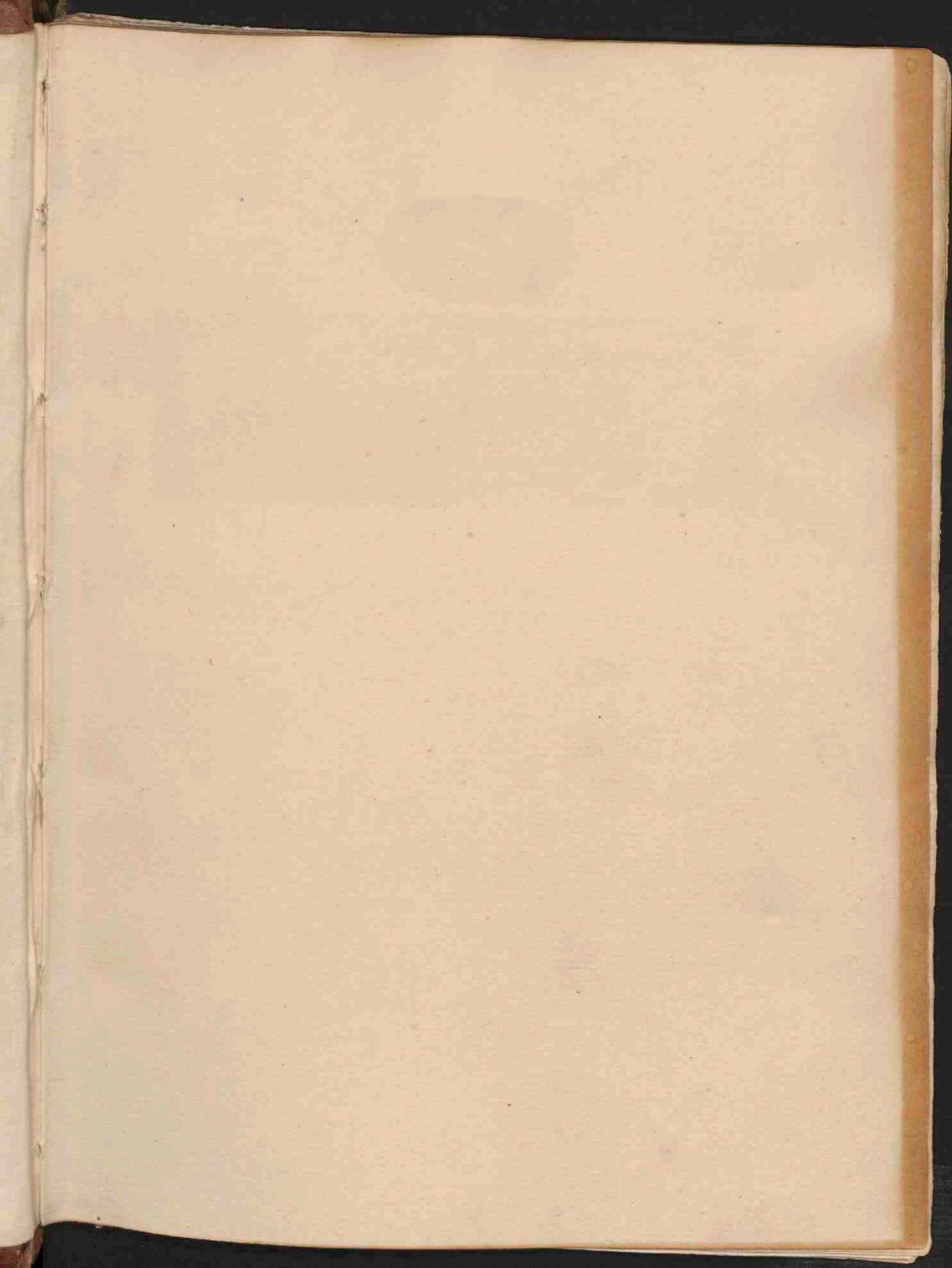
<https://hdl.handle.net/1874/323515>

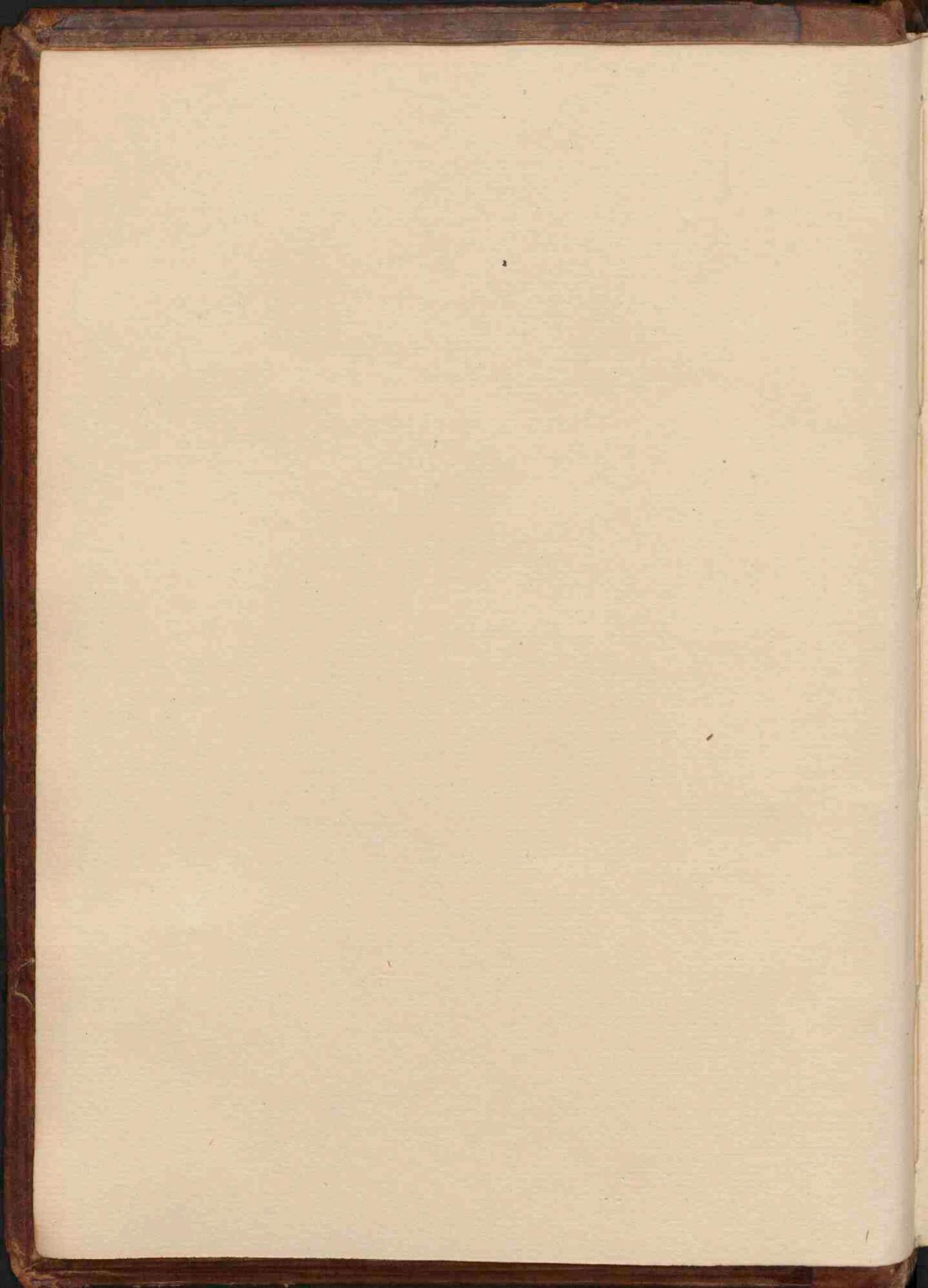

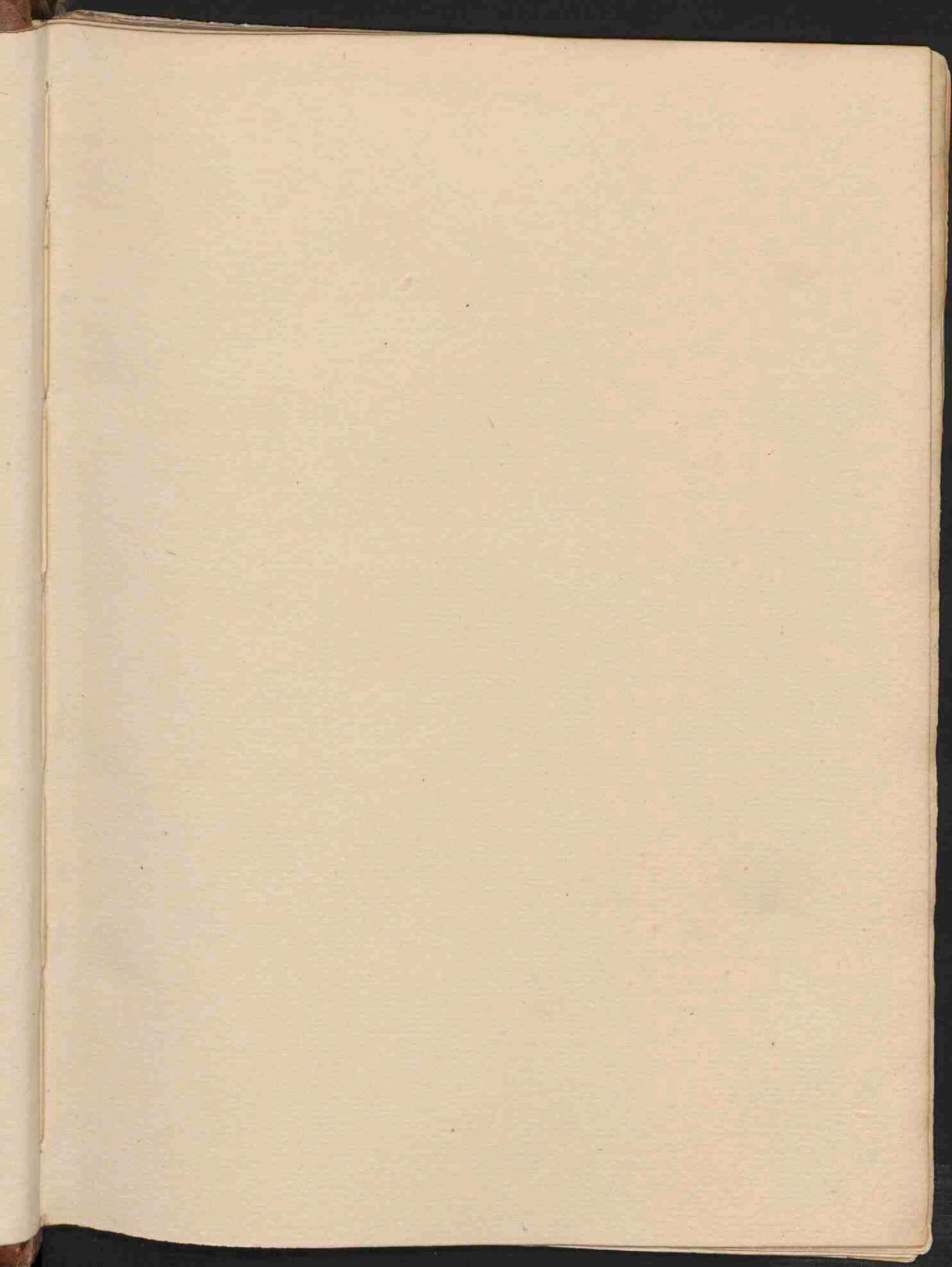
H. qu.
21

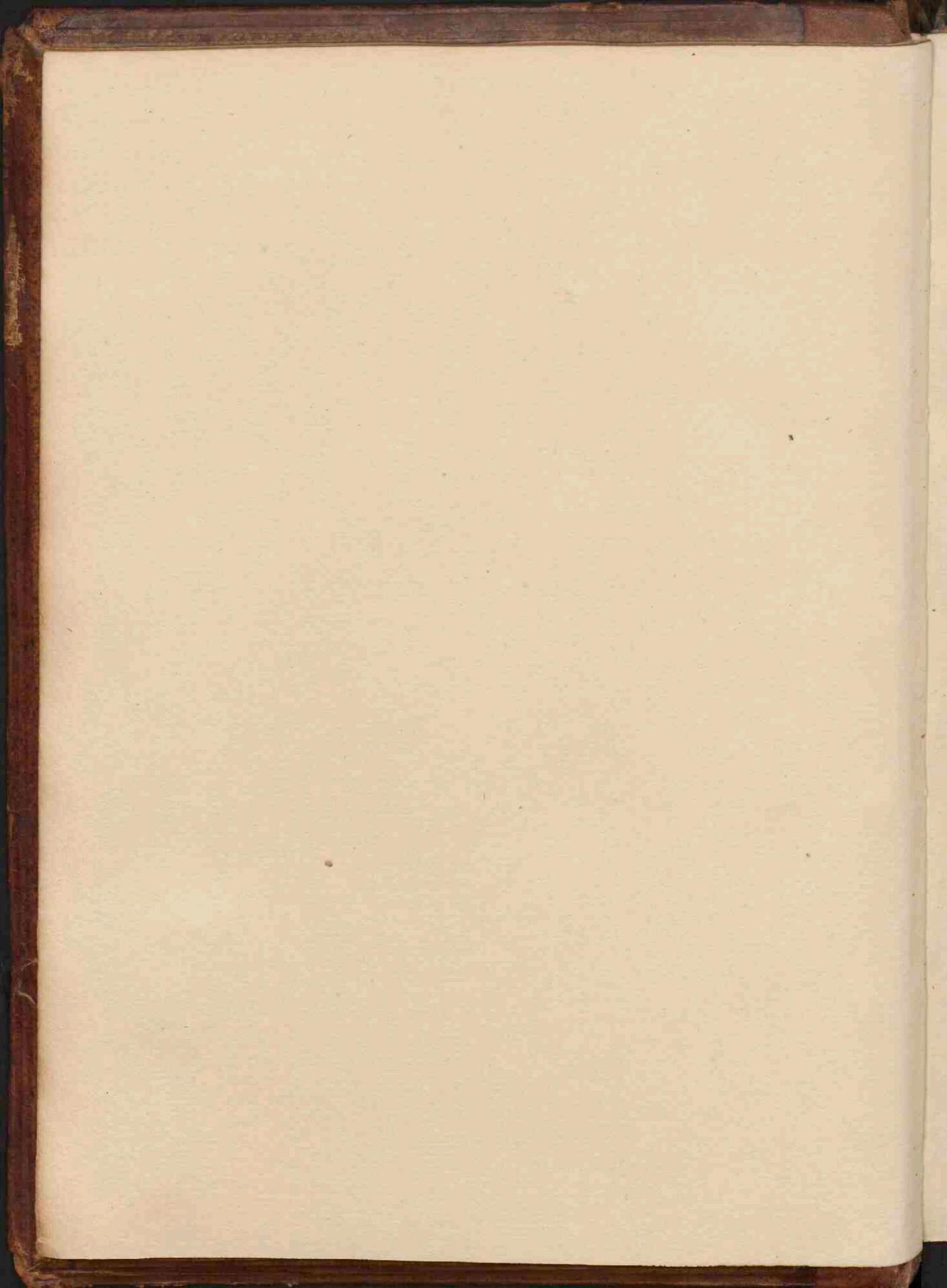
350. **Jacobus de Voragine** (Viraggio), *Passionael*. Utrecht, Ja.
Veldener 12 Sept. 1480. 2 dln. 2o. *met
Martenus* H. 4o, 21, 22
Type 5. — HMT 39 (20) 1a. — Init. a, b. — HMT 40 (24). — Houtsn.
(Conway p. 24, 25). — Drukkersmerk III. HMT 39 (29) 3. — CA*
1757. — C II 6510. — Holtrop I 52. — MMW II 220. — Pr. 8859 — Bl. 6—9,
98 en 103 van het 1e deel, en bl. 1, 2, 351 van het 2e deel in photographi-
sche reproductie.

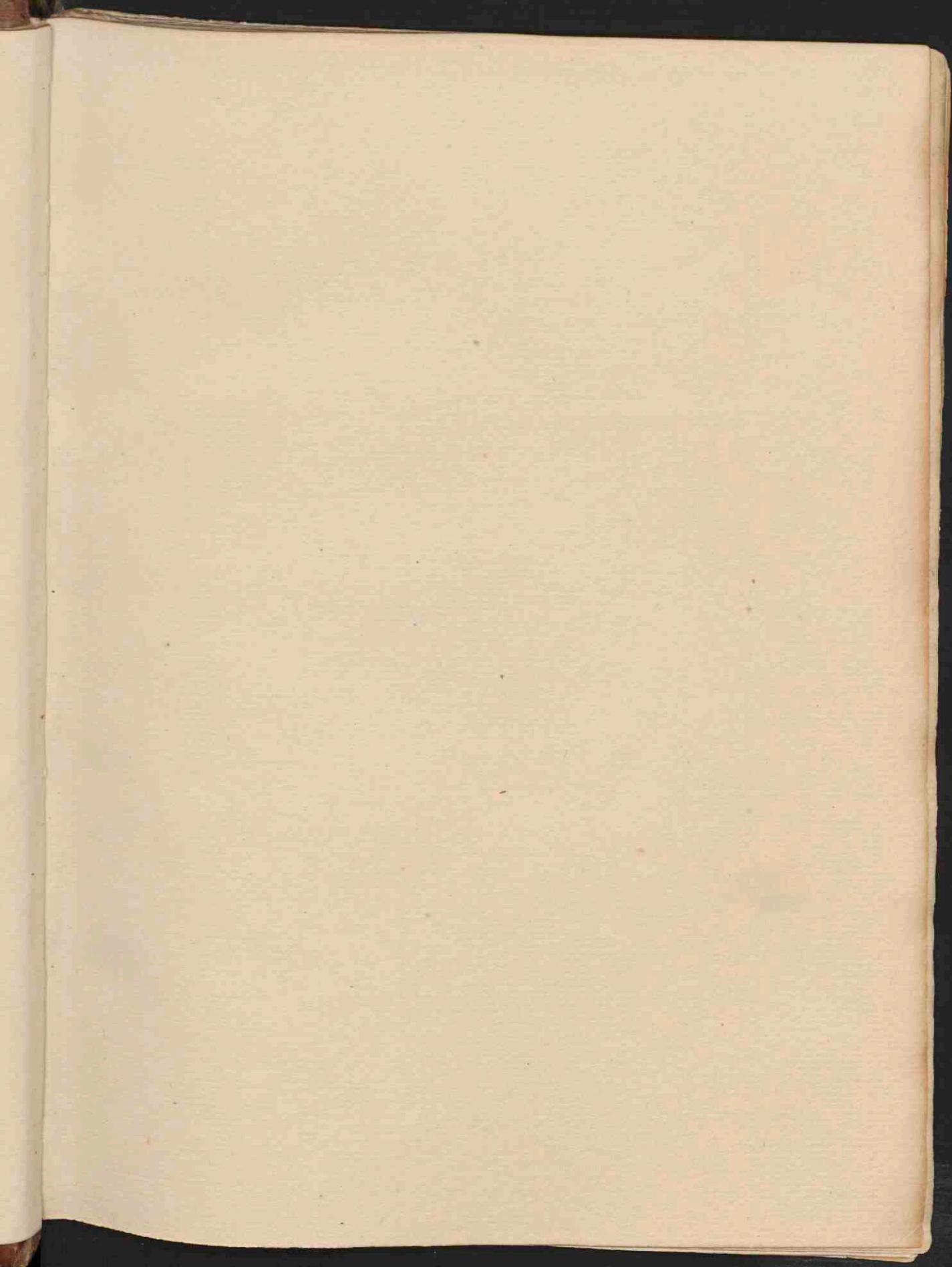
In den catalogus van 1835.

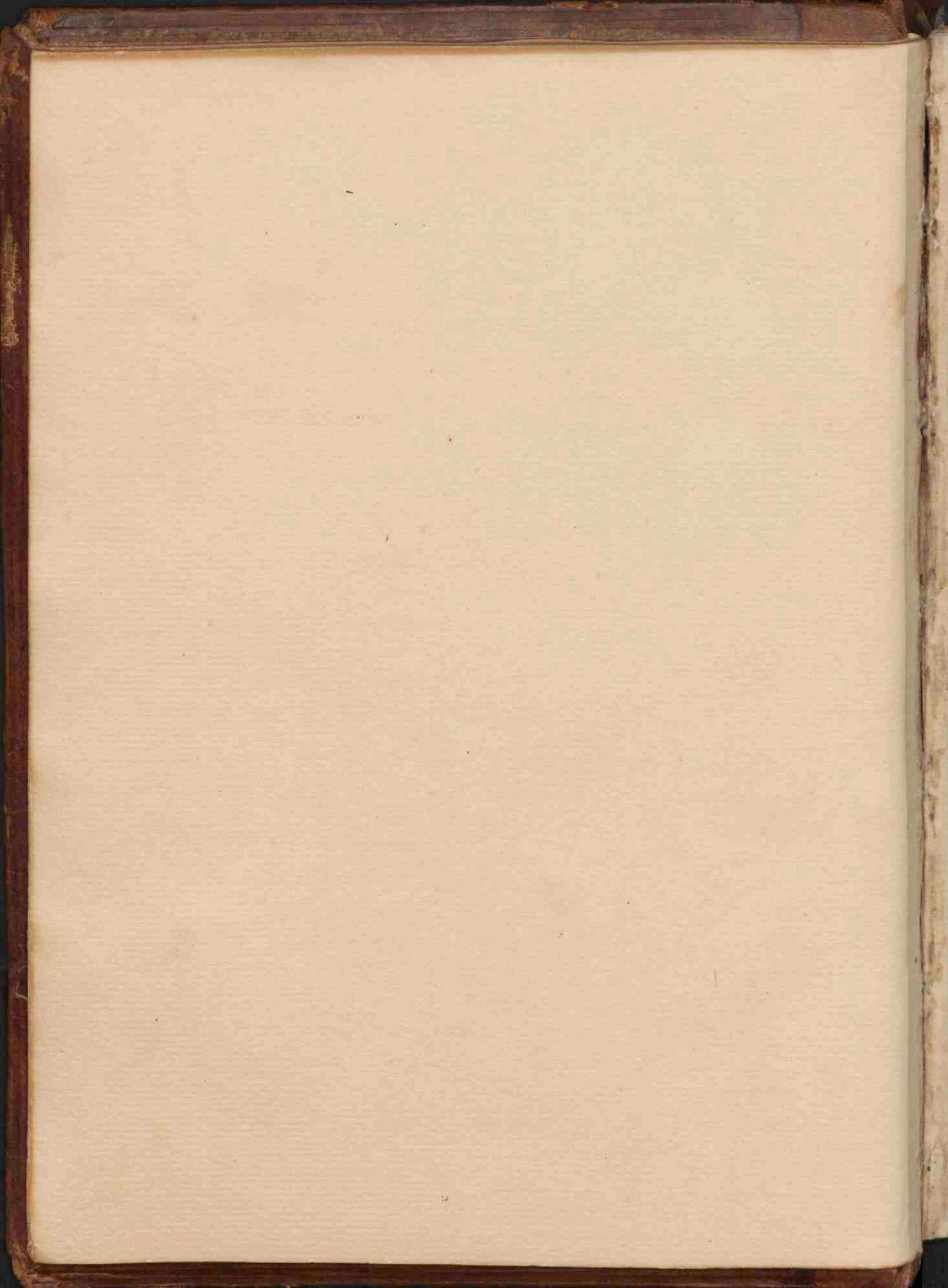

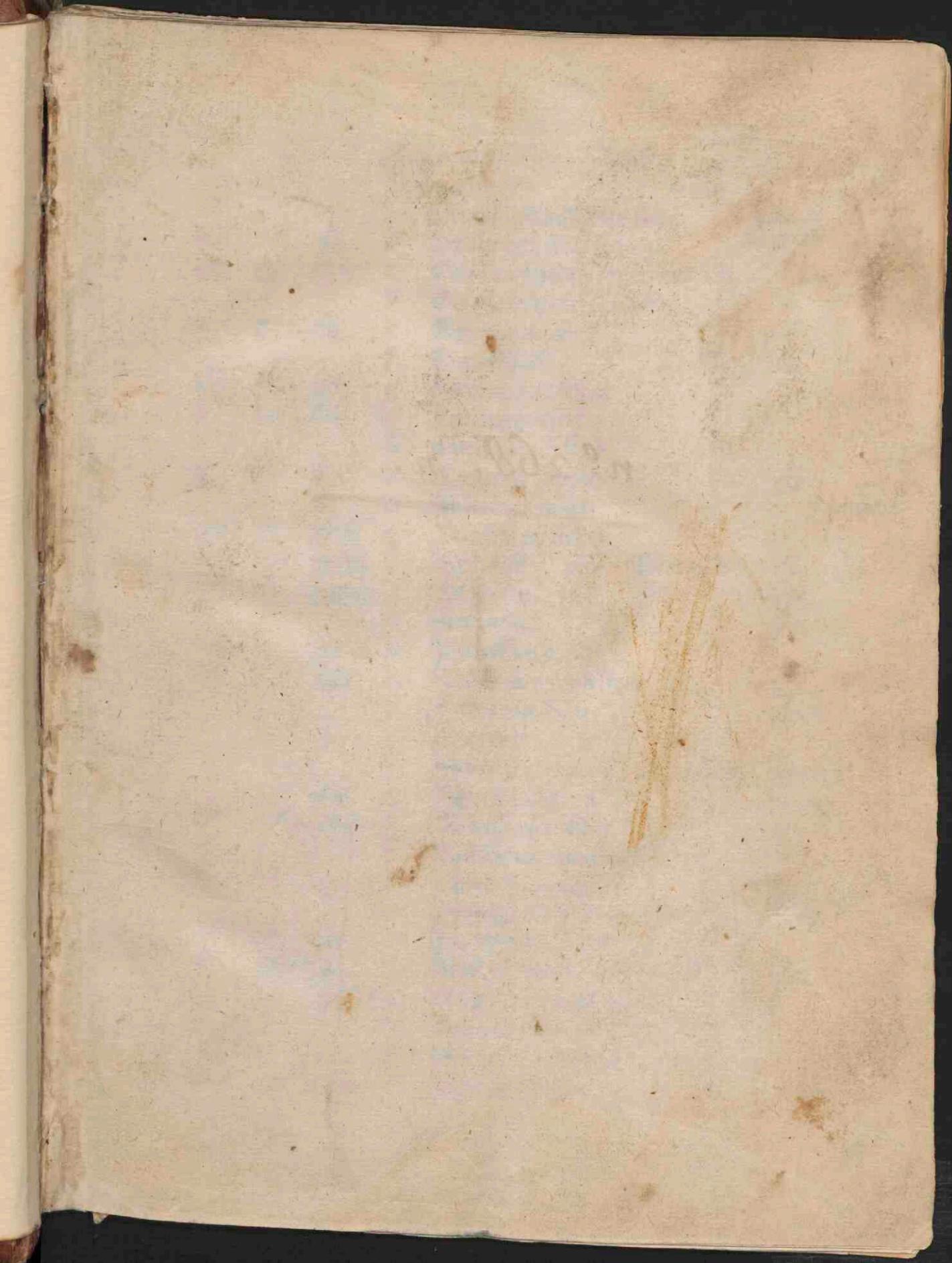

nº 268. n.

Januarius heeft xxvi daghen
Die maen xxv

vij	vij	vlj		B	Die besydenisse ons heey	ij
xvi	xvi	xvij		c	Octaue van sinte steuen	
v	v	ij		d	Octaue van sinte jan ewangeliſt	
vij	vi	xiij		e	Octaue van alre kinderen	
ij	xvij	lijij	A	f	Symeon monick	
v	xv	ij		g	Dertiendaech	vij
vij	vi	xiij		A	Isidorus martelaer	
vij	xvij	lijij	S		Luciaen priester	
vij	xvi	ij			Eucharius biscoop	
vij	xvij	xiij		c	Pauwels heremijc	vij
vij	xvi	ij		d	Johannes paeus	
xvij	ij	vljij		e	Paulijn patriarche	Aquarius
vij	xvi	xvij	f		Hylarius vij Remigius	xv
xv	vij	xvij	g		Pontiaen xvi Felix	xvi
ij	j	xv	A		Macharius	xvi
vij	xvi	xvij		B	Marcellus paeus	
vij	xvi	xvij	c		Antbonius confessor	xvi
j	v	vi	d		Prisca joneſtrou	xvij
ix	vi	xiij	e		Mari ende marte	
xvij	xvij	xlviij	f		Fabiaen xxvi Sebastiaen	xxvij
xvij	xvij	xlviij	g		Agnete joneſtrou	xxvij
vi	vij	xxvij	B		Vincenti martelaer	xlj
vij	ij	xlvi	c		Emerentiaen joneſtrou	
vij	ij	xlvi	d		Thimotheus apostel	
vij	ij	xlvi	e		Sinte pauwels bekeringhe	xlviij
ij	xvi	xxvij	f		Policarpus biscoop	
vi	vij	xxvij	g	A	Sinte jan guldemone	xlvi
vij	j	xvi	B		Die grote conincx kaerl	li
vij	xvi	xvij	c		Valeriaen biscoop	
vij	xvi	xvij			Aldegone joneſtrou	
vij	xvi	xvij			Ignacius biscoop	

B		Februarius heeft xxvij daghen	
Die maen xxiv			
v	vij	d	Ignacius he
v	xxij	e	Onser vrouwen lichemisse
v	xlvij	f	Glasius Biscop
vij	xxij	g	Eulalia Biscop
vij	xxij	A	Agatha maghet
v	vij	B	Dorothea xxij
vij	xxvij	c	Medastus en amandus xxv
vij	vij	d	Dyonisius martelaer
vij	iii	e	Appollomie maghet
xxij	vvi	f	Scolastica maghet
vij	xxij	g	Desiderius biscop
vij	v	A	Dorothée maghet
xx	j	B	Stephanus confessoer
iii	vij	c	Valentijn martelaer
vij	vij	d	Craton martelaer
vij	v	e	Juliane maghet
j	xxij	f	Molicronius martelaer
vij	xxij	g	Symon biscop
vij	xxij	A	Sabinus paetus
vij	vij	B	Eucharius biscop
vij	vij	c	Lyyz martelaer
vi	xx	d	Sintc peter ghecoente ad cathedram
vij	xx	e	
vij	xx	f	Sintc matthijs
vij	xx	g	Victor martelaer
vij	v	A	Alexander biscop
vij	j	B	Leandrus biscop
vij	vij	c	Romanus abt
vij	vij	d	
vij	vij	e	
vij	vij	f	
vij	vij	g	

ccc iii

xxv

Nigilie

xxvij

XLV

Gleerte heeft gelyc daghēn

Die maen gelyc

d Albinus biseop

e Lucius biseop

f Celsidonus martelaer

g Lucius paens

H Focas martelaer

B Victor martelaer

c Perpetua en Felicitas

d Philomenus martelaer

e Vierlich martelaeren

f Candidus martelaer

g Gregorius martelaer

H Gregorius paens

B Leo paens

C Cyriacus martelaer

D Longinus martelaer

E Heribertus biseop

F Chertwigt joncfrou

G Cunigodus Patriaus Cij

A Alexander biseop

I Joseph marien behoder

B Gunbertus biseop

C Benedictus abt

D Pauwels martelaer

E Victoriaen martelaer

F Pignenius priester

G Onser vrouwen boescap

H Eugenius biseop

I Ons heren verisemisse

B Guntramius confessore

C Eulalie joncfrou

D Sabina joncfrou

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

XLVI

I geijn

I geijn Maries

I C ij

C vij

C xvij

C xxix

Q

				Aprilis heeft vyy daghen
				Die maen vyy
v	vi	vyy	A	Theodora jonefrou
vij	o	vvi	B	Maria van egypten
vij	ee	vyy	B	Theodosia jonefrou
vij	ee	vyy	C	Ambrosius biscoop
vij	ee	vyy	D	Claudiaen confessoor
vij	ix	vi	E	Celestimus paenus
v	v	vvi	F	Pelusius priester
vij	vij	lvij	G	Macharius abt
vij	vi	vyyvi	B	Appollonius priester
vij	vi	vyyvi	C	Leo paenus
v	ij	vlv	D	
vij	vv	vyyvij	F	Tiburtius en valeriaen
vij	xi	vyyvij	G	Hesena coninghinne
j	o	vviij	B	Calixtus martelaer
vi	ee	vyyvi	C	Petrus confessoor
vij	ee	vyyvij	D	Eleuthrius paenus
vij	ix	o	E	Anthomius martelaer
vi	vij	vlvij	F	Victor paenus
vij	vij	lvij	G	Symeon biscoop
vij	vi	vyyvij	B	Gayus paenus
vij	vij	lvij	C	Johs martelaer
vij	vij	lvij	D	Die drie kinderen
vij	vi	vyyvij	E	Marcus ewangelist
vi	ij	vlv	F	Cletus paenus
vij	vv	vyyvij	G	Anastasius paenus
vij	xi	vyyvij	B	Vitalis martelaer
vij	xi	vyyvij	C	Peter die nywe martelaer
vij	xi	vyyvij	D	Karlijn martelaer
vij	xi	vyyvij	E	
vij	xi	vyyvij	F	
vij	xi	vyyvij	G	

RL

			Meye heft vyyi daghen	
vvi	o	ix	Die mach vyy	
v	vij	d	B Philips T C loxij ende jacob T C loxij	
vij	ix	ix	Heylich cruyx gheuonden T C loxyg	
ij	vxi	l	Floriaen martelaer	
v	vij	lvij	Godeuaert Biscop	H
vij	vi	xl	Sinte jan voer die lareynsche poere T C loxyij	
vij	vix	xx	Juuenael confessoer	
vv	vv	xxix	Wiro biscoop	T CC vij
vij	iii	vij	Nycolaus verheuen	
i	vij	ij	Gordiaen	T C loxy
ix	ix	e	Maneretij biscoop	T C loxyv
vij	vxi	xlviij	Pancraes c loxyvi Mereghen achillec c loxyvij	
vij	iii	vij	Seruaes Biscoop	T C loxyvij
vij	o	vxi	Theodorus paenus	
i	vij	ij	Desiderius martelaer	
ix	ix	e	Peregrijn Biscoop	
vij	vxi	xlviij	Augustijn Biscoop	
vij	vi	xl	Marcus martelaer	
vij	vij	xxij	Potentiaen jonefrou	
vi	v	xxvij	Valerius Biscoop	T CC vij
vij	vi	xl	Castus martelaer	
vij	vix	xxij	Desiderius Biscoop	
vij	vij	xxij	Donatiaen martelaer	
vi	vv	xxx	Orbaen paenus	T CC xvij
vij	iii	vij	Geda priester	T CC xcij
vij	o	vij	Johannes paenus	
vij	vij	liij	Maximijn Biscoop	
vij	g	g	Hubrechc Biscoop	
vij	g	g	Petronelle maghet	T CC vi
vij	g	g		T CC ix

				Tumus heeft vyy daghen
				Die maen xvij
v	j	xliij	f	Nycomedis martelaer
xvij	xxi	lxij	g	Marcellinus CC ix Petrus exortiste CC vi
j	e	xxvij	b	Erasmus martelaer CC vi
xvi	vi	xlj	c	Quirijn bscop en martelaer
xvij	xix	xxvij	d	Bonifacis bscop
vij	vij	vij	e	Vintencius martelaer
xvij	xvi	xvij	f	Nauwels Bscop
vij	vij	vij	g	Medardus Bscop
vij	vij	vij	b	Primus en feliciaen
vij	xvi	lvi	c	Rogatus martelaer
xvij	xvij	xvij	d	Garnakas apostel
vij	xvi	lvi	e	Oduiphus confessor
xvij	xvij	xvij	f	Felicula jonefrou
vij	xvij	xv	g	Valerius en Ruphus
j	j	xlvi	b	Vitus en modestus martelaeren
xv	xvi	lxij	c	Aua jonefrou
xvij	xvij	xvij	d	Alexius confessor
vij	vij	vij	e	Marina
xvij	e	xxvij	f	Teruasius en Prothasius
vi	xxvij	xvi	g	Regina jonefrou
xvij	xix	xvij	b	Quiriacus
vij	vij	vi	c	Tien dusent martelaeren
xvij	xvij	vi	d	Edeltrude jonefrou
vij	xvij	xvij	e	Sinte jan baptisten gheboere
xvij	xvij	xvij	f	Sinte lebuijn
vij	xvi	lvi	g	Johannes en paulus
vij	xvij	vi	b	Leo paens
xvi	j	xxvij	c	Passie sinte peter
xvij	g	xxvij	d	Sinte paulus ghegendenkenis Secundus
g	g	g	e	Paulus CC l
g	g	g	f	Saint paulus ghegendenkenis Secundus CC lxiv

XLV

Julius heeft vxxvi daghen
Die maen vyy

v	vij	xxvij	g	Octaue van sinte jan baptist Onser vrouwen vandinghe
vij	v	xxvij	b	Thomas verheuen
ij	vij	vij	c	Mercijn verheuen
v	vij	xxvi	d	Nycomedis martelaer
xxvij	vij	vij	e	Octaue van sinte peter en paulus
vij	vij	xxvij	f	Willibaldus biscop
vij	vij	xxvij	g	Barbara verheuen

vv	vv	lvij	b	Seuen broeders
ijij	v	yl	c	Benedictus abt

vij	i	vliv	e	Margareta jonefrou
i	vij	xxvij	f	Marcellijn confessor

ij	v	xxvij	b	Scheydinghe der apostelen
xxvij	xxvij	ij	c	Alexius confessor
xxvij	xxvij	ij	d	Theodosius biscop

xxvij	xxvij	ij	c	Fredericus biscop van vereche
ij	vij	o	d	Arsenius heeminge

vij	vij	o	e	Sabinus martelaer
vij	vij	ij	f	Praxedis jonefrou
vij	xx	l	g	Maria magdalena

vi	vij	o	b	Appollinaris martelaer
vij	vij	o	c	Cristina jonefrou

vij	v	yl	d	Jacob apostel Cristoffel
vij	v	yl	e	Anna onser vrouwen moeder
vij	i	l	f	Dieseuens slapers

vij	i	l	g	Nazarijs martelaer
vij	vij	xxvij	g	Martha ons heren weerdimne

v	vij	ij	b	Abdon en Sennes cominghen
vij	vij	ij	b	Germanus biscop

Leo

CCC vij

Vigilia

R	P	T	Augustus heft xxxvi daghen Die maen xxv T Die vij broeds machabaeusche
xij	xvij	xvij	c Peter inden landen T Eusebius
			d Stephanus paenus
ij	vij	ij	e Hoe stephanus gheuonden wort
v	vij	v	f Justinus priester
xvij	xx	lxij	g Onse vrouwe in die snee T Dominicus
			H Sixtus paenus
vij	ix	xvij	b Donatus T Cyriacus
			c
xv	v	xlji	d Romaen martelaer T Vigilie
iiij	xvij	xvij	e Sinte laurens martelaer
			f Tyberius martelaer
ijij	xijij	xvijij	g Clara maghet
			H Epolitus martelaer
iij	ijij	xijij	b Eusebius T Vigilie T Virgo
iv	xvij	xxij	c Onser vrouwen hemeluaere
			d Arnulphus Biscop A CCC xix
xvij	xi	lvi	e Jeroen martelaer
vi	xvij	xljiij	f Magnus martelaer
xijij	xx	lxij	g Ludowici confessioer
			H Bernardus abe
iij	ix	xvijij	b Priuatus Biscop
			c Thimotheus en simpatoriaen
xi	v	xlji	d Appollinaris martelaer T Vigilie
xij	xvij	xvij	e Bartolomeus apostel
			f Gregorius Biscop van vereche A CCC xxxij
vij	vij	xvijij	g Anastasius martelaer
			H Rufus martelaer
xvi	ijij	v	b Augustijn Biscop
v	xb	xlvi	c Sinte jan baptisten onthoefdinge
			d Felix en adactus
xijij	xij	v	e Paulijn Biscop
			A
G	G	G	
G	G	G	
G	G	G	

RE

				September heft vyy daghen
				Die maen vyy
ij	viiiij xlvi	f	Egidius abt	
v	xx liij	g	Agnete verheuen	
			Remaclus biseop	
xvij	ix xvij vi	b	Marcellijn martelaer	
vij	vij vvi	c	Victorijn martelaer	
xv	xvij xvij	d	Magnus confesseer	
		e	Euortius biseop	
		f	Onse vrou gheboren Adrianus	
iij	vij viij	g	Gorgonius martelaer	
			Hylarius paes	
vij	vij xvij	B	Prothus en jacintus	
j	xv lvij	c	Sixtus biseop	
		d	Philippus biseop	
iv	vij vi	e	Heylichcruys ukeuen	Cornelius en cyprianus
		f	Octave van onser vrouwen	
vij	o xl	g	Eusemia jonefrou	
vi	vij xvij	B	Lambert biseop	
vijij	ix xvij vijij	B	Ferreolus martelaer	
vij	vij vijij	c	Fausta jonefrou	
		d	Dyonijs en priuatus	Vigilie
vi	vijij xvij	e	Mattheus apostel	
		f	Mauricius martelaer	
vij	vij viij	g	Tecle jonefrou	
			Die ontfanghenisse van sinne joan	
vij	ij xvij	B	Eupodus biseop	
xvi	xv xl	c	Justina	
		d	Cosmas en damiaen	
v	iiij xl	e	Exuperius biseop	
		f	Michaël archangel	
vij	o xlvi	g	Ieronimus priester.	
ges	la			
ges	la			
ges	la			

RI

October heeft xxvi daghen

Die maen xxv

ij	vij	xxx	A	Nemigius ende Haudo
v	ix	xxvij	B	Leodegarius biscoop
xvij	vij	xx	c	Twee ewalden
			d	Franciscus confessoor
vij	vi	o	e	Palmaeus martelaer
			f	
xx	vij	ix	g	Marcus paeus
iii	vij	lh	A	Pelagia
			B	Dyonisius en sijn ghesellen
xij	xvi	j	c	Victor en sijn ghesellen
			d	Sinte augustyns verheffinghe
j	iii	elij	e	Cypriac en Felij
			f	Venantius abt
ij	o	l	g	Calixtus paeus
xvij	vij	xxvij	A	Vierhondert moerianen
			B	Galle confessoor
vi	ij	xij	c	Florens biscoop
vijj	o	o	d	Lucas evangelist
ij	vi	h	e	Januarius martelaer
vi	vij	v	f	Quirijn martelaer
vij	xij	lh	g	Elf du sent maechden
			A	Seuerus biscoop
			B	Seuerijn biscoop
vij	xvi	ij	c	Columbaen martelaer
			d	Crispijn en Crispiniach
xvi	iii	xxvij	e	Amandus biscoop
v	xvij	xxvij	f	Maniaen martelaer
xij	vij	xxvij	g	Symon en judas apostelen
			A	Nardus biscoop
			B	Eusebius biscoop
h	ij	xij	c	Quirijn martelaer

Scorpio

Digilie

Digilie

R

Nouember heeft vyy daghen

Die maen vyy

d Alre heylighen

vij viii vij

e Alre zielen

Eustachius

vij viii xlviij

f Hubertus biscoop

vij viii liij

g Amanicus confessoor

vij viii liij

A Zacharias propheet

vij viii lvi

B Leonaerdus abt

vij viii xvixi

c Willibroerdus biscoop

vij viii xlvi

d Die vier gherewende

vij viii xlvi

e Thodorus martelaer

vij viii xvixi

f Martijn paeus

vij viii xvixi

g Martijn biscoop

vij viii xvixi

H Lebuynn confessoor

vij viii xvixi

B Erixius biscoop

vij ii viij

c Secundinus martelaer

vi viij lvi

d Othmaer confessoor

vij vii v

e Florini confessoor

vij vii xlvi

f Romani martelaer

vi viij liij

A Elyzabeth weduwe

viij viij xvixi

B Ponciaen paeus

viij viij xvixi

C Mauri martelaer

vij iiii xlvi

D Cecile maghet

vij viij xvij

E Clemens paeus

vij viij xvij

F Crisogoni martelaer

v vi vi

G Katherina jonefrou

vij ii ii ii

H Linus paeus

ii viij xvij

B Jacob martelaer

vij viij xvij

C Theodoli confessoor

vij vii vii

D Saturnijn martelaer

vij vii vii

E Andreas apostel

Geestd. Geestd.

Geestd. Geestd.

Geestd. Geestd.

Sagittarius

CC xiv

CCC ii

Vanden aduent ons heren
Van sinte eufrosina
Van sinte syrianus

RI

December heft xxxi daghen

Die maen xxv

Crisantus

xxvij	xxvij	xlvij	f	Loy biscop
vij	vij	xxxvij	g	Longinus martelaer
vij	vij	xxxvij	b	Cassiaen martelaer
xxv	vij	xxxvij	c	Barbare jonefrou
iiiij	xxvi	xxv	d	Julius martelaer
vij	xxvij	xxvij	e	Nicolaus biscop
vij	xxvij	xxvij	f	Octave van sinte andries
vij	xxvij	xxvij	g	Onse vrouwe ontfanghen

i vi v A

Damasius paeus

ix	ij	xxvij	c	Faustinus martelaer
xxvij	xvij	lij	d	Lucie maghet
vij	iiij	xl	e	Nicasius
vi	iiij	xl	f	Martijn confessoor
xxvij	o	o	g	Ignatius biscop
vij	vij	xxxv	A	Lazarus
vij	vij	xxxv	B	Wimbaldi biscop

xi	vij	xxxvij	c	Quiriaci martelaer
vij	xxvi	xxv	d	Anastasius Biscop
vij	vij	xxxv	e	Thomas apostel
vij	vij	xxxv	f	Gregorius martelaer
vij	vij	xxxv	g	Victoria jonefrou

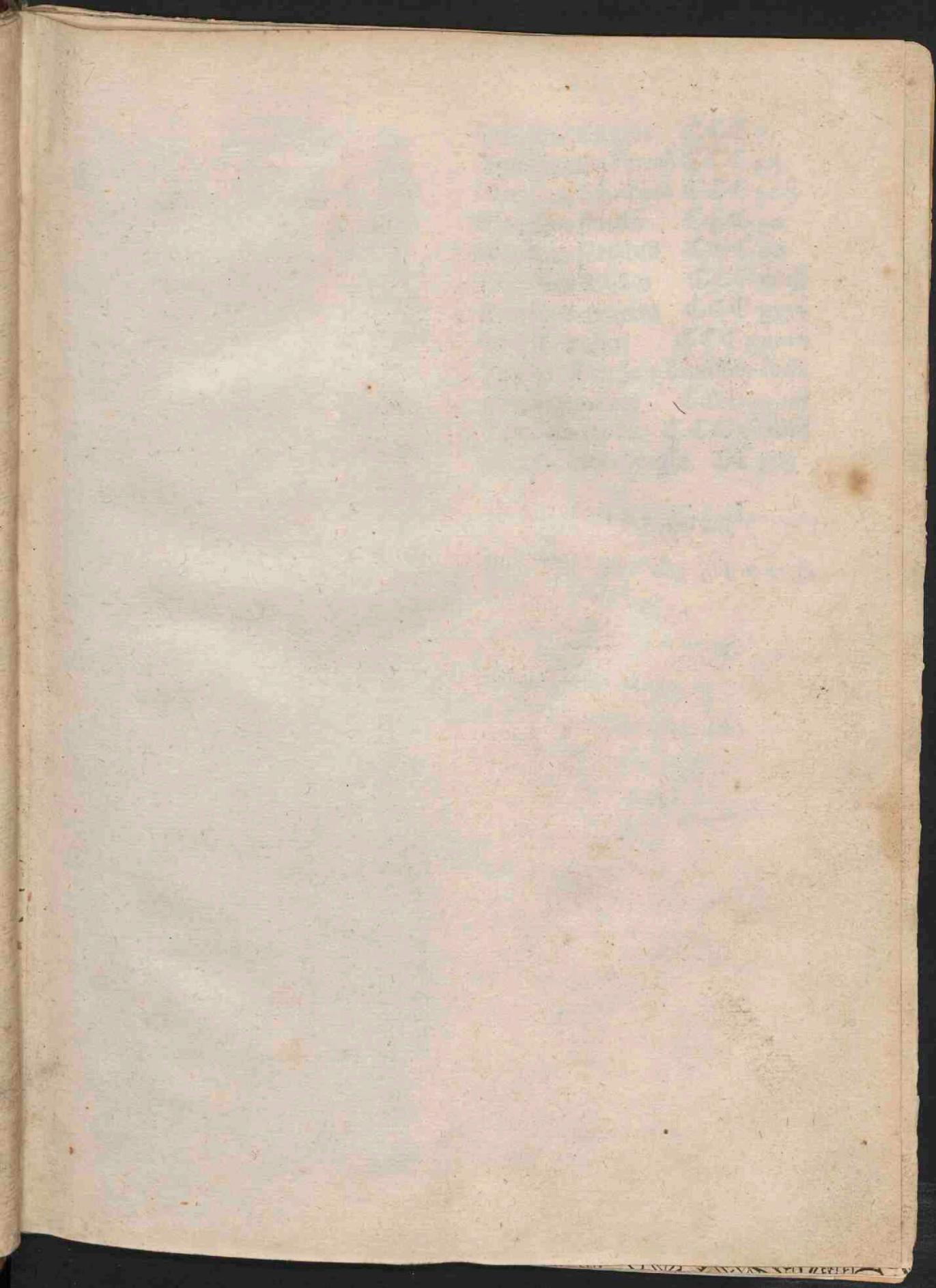
vvi vi i A

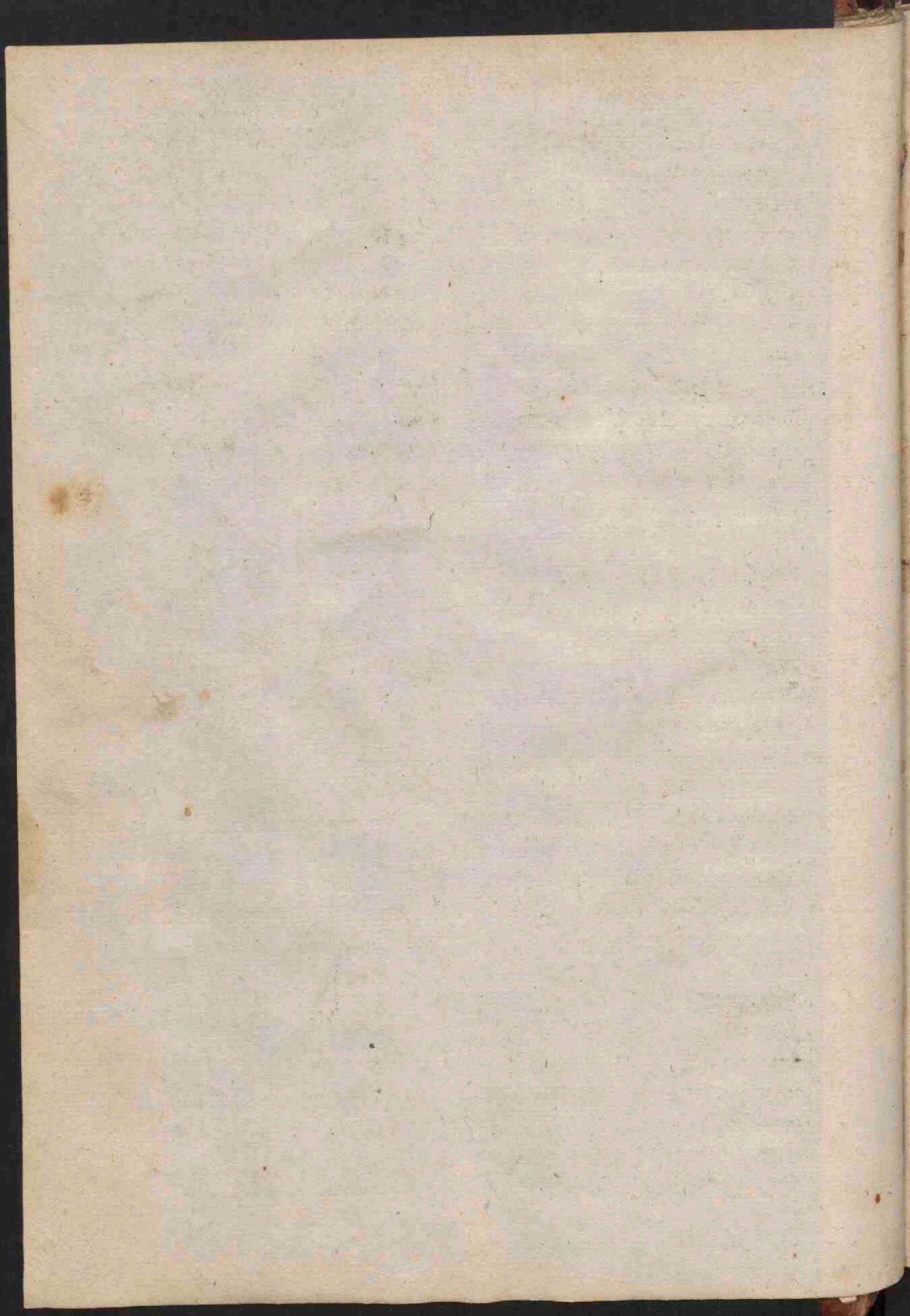
Vigilie

v	xxvij	lij	B	Hersdach
vij	vo	ij	c	Sinte steuen die vresle martelaer
ij	ij	xli	d	Sinte jan ewangelist
v	xxvij	xxvij	e	Alle onnosel kinderen
xxvij	vn	xxvi	f	Thomas van cantellenbergh
xxvij	vn	xxvi	g	Dauid coninck
xxvij	vn	xxvi	A	Silvester paeus

Ghast
Ghast

Minet
Minet

Wat septuagesima beduyt **lv**
Wat sexagesima beduyt **lvij**
Wat quinquagesima beduyt **lvij**
Wat quadragesima beduyt **lvij**
Van die quatertemper **lxij**
Die passie ons heren **C xvij**
Hoe pylatus gheboren wort ende
hoe hi sijn leuen liet **C xxvij**
Vander verrisemisse ons heren ihc;
su cristi opten paeschdach **C xxvij**
Die hystorie vā die drie crups das;
ghen voer ascensioens dach **C lx**
Die hystorie van ons heren hemels
uaeres dach **C lxij**
Die hystorie van die hoechste vā
pijnsteren **C lxij**
Van saminiang en samina **CC lx**
Van sinte forceus **CC lxij**
Van tays **CC lxij**
Van sinte gheriert **CC lxij**
Van die abt pastor **CC lxij**
Van johan die abt **CC lxij**
Van moyses die abt **CC lxij**
Van agathon die abt **CC lxij**
Die hystorie van barlaam **cc lxx**
Van sinte pelagius **CC lxvij**
Vā machumets visieringe **cc lxxx**
Van sinte iost **CC lxvij**
Van sinte direk **CC lxvij**
Van sinte paula **CC lxvij**
Van sinte juliaen **CC lxvij**
Van sinte seuerijn **CCC iii**
Van sinte seuerijn **CCC iii**
Van sinte cunibertus **CCC iii**
Van sinte maternus **CCC iv**

Van sinte brigida **CCC v**
Van sinte walburch **CCC viij**
Van sinte blandina **CCC viij**
Van sinte sancto **CCC vi**
Van sinte fortynus **CCC vi**
Van sinte basildo **CCC viij**
Van sinte agapito **CCC xvij**
Van sinte afra **CCC xxvij**
Hoe dat sinte jan baptisten hoeft
ghauonden wort **CCC xxvij**
Van sinte sophie **CCC xxvij**
Van die kerewijnghe **CC xij**

Hoe dat sene in y vallen sy heeft
gehouden wort **CCC xxvij**
Van sinte philip **Phili**
Van die kerewijnghe
Van sinte philip **Phili**
Van sinte philip **Phili**
Van sinte philip **Phili**
Van sinte philip **Phili**

Scrip*t*

script

Henomen is dit boeck
wt een boeck dat men hiet
dat passionael dat welch
in satijn is gheschten au-
wa legenda dat bedruut i
dunische . die gulden le-
gende ofte dat passionael
Ende is oecck dat marti-
rologiū mitten passionael
in een ghetoghen veruol-
ghende van dage tot dage
alle dat jaer doer al somē
houdende is ind heyliger
kercken .

T Die feeste en eerweer-

dicheyt der heylighen is ingheset om te verhalen dat men versuinet heuet
Want wi hebben veel heylighen ghelaten . die wi niet gheert en hebben .
mit enighe feesten Want wi en moghen alre sancten daghen niet vieren.
om dattet so veel is . ende oecck om onse crancheyt . Want wi sijn crancheyt
ende en moghens niet doen om cortcheyt der tijt . om dat ons tijt ghebre-
ken soude . Want sinte iheronimus scrijt inder epistelen voer sijn kaken-
dier dat gheen dach binnen den jaer en is . behaluen den jaers dach . daer
en sijn vijff dusent martelaers in ghedoot of meer Ende daer om ist ghe-
ordiniert inder heyligher kercken . want wi allen sancten . elcke bi sond-
linghe niet even en moghen . dat wise doch alle te gad even moghen Waer
om dattet gheordiniert is dat wi die heylighen vieren . Daer seyt wilhel-
mus van antysidioren . ses weden off . Die eerste is . die eer die wi gode
doen . want wi hem even in sinen heylighen . want die die heylighen eert .
eert die gheen diese heylich mastet . Die ander reden is . om hulpe onser
crancheyt . wat bi ons seluen . en moghen wi gheen salicheyt vertragen
ende daer om is ons noot . dat die heylighen voer ons bidden . Die derde
reden is . op dat onse salicheyt vermeert worde . op d' heylighen hoechste
diemen predict . op hoer feesten . Want worden starflike menschen so ver-
heuen so moghen wi oecck verheuen werden . Die vierde reden is . om hoer
eyemel na te volghen . want als men hoer leuen leest . so worden wi ver-

Prologus

vecket hem te voldoen. Die vijf
reeden is om die scult die wi die
en den anderen seuldich sijn want
die heylighen hebben van ons fest
inden hemel Want si hebben Bliscap
op enen sondaer die penitentie doet
Die selue reden is om te vercrighen
onser even. soe doen wi onsen salien
en vorderen onse eer Want als wi
onse broeders even. soe even wi ons
seluen. om dat godlike dinghen. al
le dinghe gemeen maect. eersche dim
ghen. hemelsche dinghen. ende ewi
ghe dinghen.

Hier begint die voersprake
opt martirologium die in veel boe
ken den eersame priester beda wert
te ghescreuen ende sommighe and
segghen datse wert ghenomen wt
sinte augustijns boekken.

Je hoechtdien der
heyligher apostelen
of martelaeren heb
ben onse voervade
wij in bewisinghe d
even ende der weerdicheyt ingheset
te vieren op dat wi in horen ver
diensten versellet worden ende mit
horen ghebeden geholpen Also noch
tant dat wi nymanant vanden mar
telaeren offer hande der sacrificie be
wisen als stichten wi outaren in ghe

hoechmisse d' martelaeren Want nye
mant vanden Biscopen als hi staet
inder heyligher stede der heyligher
lichamen totten outaer en pleghen
te segghen wi offeren di sinte peter
of sinte paumels of sinte cypriaen
mer datter gheoffert wert dz wort
gode gheoffert die die martelaers
ghecreuent heeft mit glori ende mit
eeren tot dien stede daer hoer memo
rie gheleghen is die hi daer om al;
so ghecreuent heeft ende verheuen op
dat we dier stede vermaninghe on
se begheerte verrise caritate en mir
ne soeken en in dien ouermits wes
hulpe wt vermoeghen.

Bi even dan die martelaers mi
sulcker oefeninghe der minnen en
des gheselsscapis alsmen oec i desen
leuen pleghet te eeren heyligher men
schen welcker herten wi gheuoelen
voer die waerheyt d' heyligher ewa
geliën bereypt te wesen tot sulcker pi
nen der martelen Mer die marte
laers even wi alsoe veel te ynnich
sicker als wise sekkerlicher moghen
eeren nae dien dat si alle onsekere
dinghen verwonnen hebben die wi
oec mit ene betrouweliche loue pri
sen om dat si in een saligher leuen
sijn verwintres dan die noch hier
sijn inden strijde Mer mit dier even
die in grixer talen latitia hiet ende
men mit enen woerde te latijn niet
wt spreken en mach om datter pro

paelick een dienstachtiche waer;
dicheynt is die alleen der godheyt
toekelvoert soe en even wi nyement
noch en leuen oec yemant anders
te oefenen dan enen god.

En want tot deser eerwaerdigher
oefeninghe behoert offerhande der
sacrificien h̄t worden oec ydolatrie
dat is afgodiers gheschenen die dat
den afgoden bewisen. In dierwys
en offeren wi gheen sins of en ghe-
bieden dat gheoffert werde enigen
maertelaers of enigher heiligen sie-
len of enighen engel. En wie in de-
ser dwalinghe bevalt die mert be-
respt ouermits kerstere leue dat hi
ontwaer daer vā verbetert werde
of veroerdelst. Wāt die heylighē mē-
schen of engelen en willeu niet dat
mē hē bewise dat si kennē dat god
alleen toebehoert.

Dat seeē claelic an sinne pauwels
en in barnabas. Wāt doe die vā lyg-
onien o verwoëdinge d̄ mitaulen
dier geschiedē ouermits dē apostele
hē woudē offerhāde doē recht als
goden doe scoerdē si hoer clader en
kelden dat si sterflike mēschen wa-
ren en niet goden en verboden hē
te doen met groten aernste.

Dit seeen oock wel in dē enghelen
als wi lesen in apocalipsi daer hem
die engel verboet te aenbeden en
de seyde tot sinen aenbeder. Nich
daertus niet en doestie wāt ic ben

dijn mede knecht en dijnre broede-
ren Gode selstu aenbeden Hier om
sijn die maertelaers te even ouer;
mits dē naeuolghinge niet te anbe-
den met religien godlister even. Si
sijn te even met caritatē mer niet
mit dieustachticher waert dichēyt
Die gode alleen toebehoert

Hier eyndet diendersprake Dit
is die epistel die vfaardg die mo-
mine sende coninc kaerl op dat mar-
tinologij dat is d̄ maertelare boec

Jesnode en cleyn
waerdiche pries-
ter en moninc v-
faardus ontbie-
det kaerl den als
re godienstachtic
sten heer der coningen ende keyser
die ewighe croen in cristo

Alle wijsste prince uwer hoech-
heit en is niet verborghē hoe wi ver-
maet worden te volgen onse voer
vaderē aernstighē vliticheit Ende
soe wat inden gesten sonderlinghed
heyligher kerkien nij̄n volcomen
gheuonden wort dat souden wi na
onse vermoeghen enter veruullen
of doch begeren datter veruolt wor-
de. dese sakē ist dat ghi des ghehoe-
ghet. he est mi ouermits uwen ghe-
hode al was ic des òwarzich daiz
te ghedreuen dat ick niet godien-

Prologus

dienstigher forchuoudicheye der
heyligher jaerlijker ghehoechnisse
ende hoechtede wt sommighen voer
vaderen scriften ende martilogien
in een vergaderen soude Ick ghe
dachte oic mijnt menichfoudiger
versumemisse die ick inden hoechti
den der heyligen begaen hebbe **En**
de begheerde die niet dusdanighen
dienst te verbeteren **Doort-**
meer wort ic hier toe verweet vā
sommighen scriften der eersamiger
priesteren als sinte iheronimus en
de beda van welcken die eerste die
bequaē wortheyt gheuolghet heuet
ende dander heuet veel heyligen vā
den kalendier ouerghe slaghen **En**
de aldus sijn veel noetorstige din
ghen van desen were afterghelaten
Nochtan hebbe ick mi pimen haer
voetstappen van ghschriften te vol
ghen **Ende** oec des vernaeiden
mans die florus hyet in sinen an
deren boeck Want hi daer veel din
ghen heeft verbeteren ende toe gedaē
die hi inden eersten boeck hadde o;
uerghe slaghen **Ende** isser anders
yet dan dat ick vanden voerscreue
leertiers onfanghen hebbe in dese
werck toe ghedaen off verwandelt
dat salmen weten dat van mi met
aernstigen ondersoeken beuonden
is **Doort** meer also goedertie
renste prince soe woude ic dit voer
spraecken mijnt snoethet desen

wercken voerscreuen op daem
weten mochte dat ic hier niet in en
hebbē ghearbeyt wt lichtuaerdich
ept mer om ghehoersamich te we
sen als het betaende uwē ghebode
die mi beuaelt omme nutticheye
der ghetrouwener kerstenre mēschen
Ende hier om Begheer ic van v d^r
v toe behert **Ist** dattet waerdich
gheuoden worde dattet metten an
ker uwer beschermenisse gheuestis
ghec worde **Alsoe** dattet den tegen
woerdigen met moghentheyt des
cominclyken ondersoekens ende de
naecomelinghen dat ondersoeken
alsfuller moghentheyt gheuestiget
blīue **T** Die hoechit uwer gro
dadichet ghemaeerdiche dyc heer
die cominc der cominghen is met
sijnre moghentheyt te behoeden den
loep vele jaren **Amen**

KL

Die eerste dach vā
januarius

H

Octauie der gheboerten
ōs heren ihesu cristi en
sijn besmidenisse

In capadocien en in ce
sarien sinte basilius bisscops dach
die in des keyser s valens tiden in
leringhe en in wijsheit edel was en
met allen doechden geueitiget wo
derlic blenckede

Te romen sinte martina der hei
sigher ionefrouwē dach die onder
alexander den keyser mit meniger
hande maniere vā tormenten ghe
crunst wort en ten laetsten metten
swaerde den sege haerre maertelie
ontfenc In haerre passie gesciede
grote aertbeuinghe En in dien dor
ghe ghehoedēn in cristo twee duſet
en drie hondert menschen

Item te romen sinte almachig
maertelaers dach Dese om dat hi
seyde Iuden is die octauie der ge
boerten ōs heren laet of ure dwa
linghe der afgodien wort hij ghe
bode des rechters vander stat van
den sarrianten ontliftē

Te romen ten weghe tot appia
der cronen van der achridderen on
der dyoclesiaen den keyser

Te spoleet sinte concordia pries

ter ende maertelaers dach òder an
thonijn de keyser die eerst mz stoe
ken gheslaghen en in der regalgen
ghehanghen met hongher daer nae
vermaghert wort inden kerker en
de met engelscher vanding ghe
troest Ende metten swaerden ten
laetsten sijn leuen eynde

In affritten sinte fulgentius
bisscops dach die voert kerste ghe
soue ende om sijn ouer hoghe leere in
eleynen verseynet wort ende ten
laetsten weder tot sijnre kercken
quam ende ruste mz enen salighen
eynde claeer in leuen ende in woer
den In der meyerie vā leon opten
roon sinte eugendus abts dach
wies leuen met doechden ende mz
raculen claeer verseen

In alexandrien sinte eufrosina
der heyligher ionefrouwē dach
Ende noch veel heyligher maerte
laren confessoren ende ionefrou
wen dach

Vander besmidenisse ons liefs herē
ihū cristi En is ghehetē den iaers
dach

In besmidenisse ons herē
ihesu cristi is feestelijck
omme vier saken Dye
eerste sake dye is octauie van sine
gheboerte Die ander sake dye
a ij

Januarius

is om dē nuwē salighen naem die
men gaff Die derde is om dat hij
sijn bloet stortte Dat vierde om
dat teplken der besnidinghe Dyt
eerste is dē die octaue vā sijnre ghe
boerten want of der ander santen
octaue feestelijc sijn hoe veel meer
is dā feestelic te sijn die octaue vā
gode heylighē Mer hē
schint dat cristus geboerte n̄ sculē
dich en ware octaue te hebben wāt
sine gheboerte tide ter doot waert
want die sterfdaghen der heyligen
hebbēn daer om octaue wāt si wer
den dan gheboren niet geboerte die
ten ewelijc ken leuen waert is dat
si namaels verrisen sellē i glorio
sen lichamen Hier by schijnt
oec dat onser vrouwe geboerte en
sinte jans baptisten niet en souden
hebbē octaue noch oec paeschdach
want cristus was verresen mer
als prepositiūs seyt soe sijn octa
ue van voldoen als die octaue vā
kerstdaghe om dat men dan voldōē
sal dat mē inden daghe niet voldōē
en mochte dat is den diest vande
daghe want welneer was dat die
officie van onser vrouwen Oec so
sijnt octaue vā waerdicheden als
van paeschen en pīngsteren ende on
ser vrouwen ende sinte johās bap
tisten gheboerte Oech soe sijnt oc
tauen van deuocien alsoe men van
elle sate octaue houde mach Oec

Van die besnideniss des herē

so sijne octauen van beteykinghe
als die octauen die gheset sijn van
den heylighen ende dese beteykenen
die achtere verrisenisse Dat an
der dat desen dach feestelijc maket
is vanden heylighen nuwen naem
diemen hem gaff want huden was
hem gheghue enen nuwen naem
die ons heren mont noemde ende
ghen naem en is onder den hemel
sonder dien daer wi in moghen be
houden worden Sinte bernardus
die seyt Desen naem ihesus cristus
is inden mont hoenich inden oren
melodye i dē herte vroechde Sinte
bernaert Desen naem ghredict
luchtet als olie ende alsmēte om
penset soe voedet hi hi sachtet ende
saluet alsmēt aenwept Alsoe dat
heylighē ewangeliē seyt soe hadde
hi drie namen goods soen cristo
ende ihesus Hi hyet die goods soe
in dyen dat hij god wt gode is
Cristus in dyen dat hi mensche is
gheworden vanden persoēn godes
ter menschelijcker natueren Ihe
sus in dyē dat hi god is verenicht
mit die meschelijkeit Na dese drie
namē seit bernardus Ohi die in
die gemulle sijt uſcuddet v en louz
wāt siet die heer coēt n̄ salichedē
hi comet met saluen hij comet met
glorien want ihesus en comet niet
sonder salicheit noch cristus sond
salue noch die goods soen en coēt

niet niet sonder glorie wat hij is sa-
 lichit hi is glorie hij is salue. mer
 voer sine passie en was hi niet vol
 comelic bekent bi desen drie name
 want sommigen die bekenden den
 goods soen bi waninge als dye
 duinen die hem seiden cristum de
 goods soen te wesen. Bi den anz-
 deren name dat hi cristus was soe
 bekenden hem luttel luden. mer by
 den derden naeme ihesus so bekent
 men hem ghemeynlycken al en be-
 kende men hem niet nae dye betey-
 keminghe des names. want ihesus
 bedudet salicheyt of behouder. mer
 nae sijnre verrisenisse worden dese
 drye namen verclaert. Dye eerst
 te naem dye wort verclaert in der
 waerhede. die ander in breetbeden
 die derde nae sine beteykeminghe.
 Die eerste name is goods soon
 Sinte hylarius die seyt dat hem
 desen naem wel betaemt dat onse
 heer ihesus cristus is dye ghemani-
 gte goods soen dat bekent men in
 veel maniere om dat die vader va
 hem oercontscap gheeft. ende hi va
 hem seluen beliet. om dat die apostelen
 van hem prediken om dat dye
 religiose ghehouen om datten dye
 duuelen besien. om dattē die iode
 lochenden om datten die hidenen
 in der passie bekenden. Efter seyt
 hi onsen heer ihsum cristum bekē
 ten wi biauturij bi ghehoerte bi

der macht ende bi belie. Die ander
 name is cristus en bedudet ghesal-
 uet wat hi was ghesaluet met olie
 der bliscappen voer sine ghesellen.
 Bi dien datmen seit ghesaluet so
 wentmen dat hi was propheet li-
 pe priester en coninc wat dese vier
 personen plachmen wel eer te salue
 wat hi was propheet in sijn levin
 ge kiempe om dat hi den duuel ver-
 wan: priester om dat hi metten va-
 der pays maecte: coninc om dat hi
 dat loen gheest. Van dese anderen
 nae cristus hieten xi kersten. En
 hier of seit sinte augustinus: kersten
 is een naem der gherewchticheyt
 d' goetheit d' gehelheit d' gedoechheit
 der suuerheit der reymicheit der
 menschelicheyt der onnoeselheyt d'
 goedertierenheyt. Ende hoe in oges-
 te segghen dattu kersten biste alstu
 van alsoe veel doechden luttel heb-
 ste. Dat is een kersten die metter
 daet is: ende niet allene metten na-
 me. Dye derde name die is ihesus
 Beruader dus seit Desen name is
 spise fonteyne medicine en licht:
 want die spise maket stark en vet
 stijf ende stout. Hier of seit bernar-
 dus. Dese nae ihesus is spise en en
 wordeste niet alsoe dicke ghesaret
 als du he gedenckes: wat maect
 eens denckers herte also vet: wat
 oefet die sinne also seer en maket
 die wechde also stijf en die goede
 a ijij

seide also wel onderset en wat voe
det so seer die begheertē **Ten** ande
ren wort hi ghehetē fonteyne. hier
of seit bernacer dus **Ihesus** is een
fonteyne des leuēs die wt vloeyet
in die strate in vier fonteynē want
hi ons ghemaect heeft wijsheit ghe
rechtheit heilicheit en ulossinge
wijsheit in sijne predication: ghe
rechtheit in die sonden te versatē
heilicheit in mandelinghe verlos
singhe ind passien **Ester** seyt hi al
dus **Drieryuieren** vloeyde os we
jhm dat was dz woert des rouwe
dz is biecht. besprengheit. vā bloe
de dat is penitencie. water vā suue
ringhe dat is rouwe **Ten** der dē is
jhesu mediane: daer bi seyt augus
ting **Desen** naē jhesus is medichijn
wāt niet en is dz soe wel die grant
scap bedwinget en die houaerdye
minret en ganset die wondē vā ni
der: en bedwinget oncuryscheit. ende
lesschet die vlāme dē geerte en so
wel nederleyt die ghyericht ende
die vuyle ledicheit uiaget. **Tē** vier
den is jhesus licht **Daer** bi seit au
gustijn waen quā in all die werle
soe haestelic licht vā ghelouē ands
dan van predication des name **jhe
sus** **Dit** is dyen naem die paulus
droech voer die heydenen en die co
mingē als ee lantaerne optē cāde
laer **Desen** naē jhesus is oec vā velt
soetichedē **Daer** bi seit bernacer d9

scriften ten smaect mi niet ic ē lese
daer jhesum disputierste of vertel
ste ten smaect mi nz ic en hore daer
jhm **Rychardus** vā sinte victoers
seit **Jhūs** is ee soete naē: een ghe
noechlic naem: een name die dē so
dare stere makst ee naē des goets
hoept **Ten** anderē is jhesus naem
vā groter crast **Daer** bi seit peter
vā rauennē **Jhūs** is een naē dye
den blindē sien gaf. den douen hore
gaf. den croepelen gaen. den stōmē
sprakie. den doden dat leue. ende die
crast van desen naem verdreef all
des duuels macht vten beseten lu
den **Ten** der den is jhesus naeme
vā groter voerbaruchden. en hoech
eden **Daer** by seyt sinte bernacer
dus die naē mijns ulossers mijns
broeders. mijns bloets. mijns vley
schēs. is een naeme van beghinne
verborghen. mer inden eynde van
der werle gheopebaert **Het** is enē
wonderlycken naeme. onsprekeli
ke ende onbegripelic. ende alsoe ve
le meer te verwoderen als hi is on
begripelic ende so veel meer bequa
me als hij te dancie is **Desen** na
me jhesus was hem gheghuen van
den beghinne vanden enghel. ende
van joseph. want jhesus behouder
bedudet **In** drien salten hyet hi be
houder vander machte. vāder aby
te ende vander daet **Vander** mach
te te verlossen soe heeft hi desen nae

me van beghinne ende also seyntē
dat hi hem van beghinne ghehadē
heuet bi dien dat hi ihesus wort ge
heten. **G**iden abite te verlossen soe
was hem den name gheghueuen vā
den enghel. mer bi dyen dat hi also
hietet vander daet te behouder. soe
was hem den name gheghueuen van
joseph. **E**n dat beteykende sijn toe
comende passie. Wel te rechte also
viertmen ons heren besniden optē
eer sich dach vanden jare na dyen
dat dye van wemen gheordineert
hadden die dat houet waren vand
werelt. welcken dach oec beteykēt
is mitter eerster letter vādij a b c
Ende te recht soe wort hem op dyē
dach sinen name gheghueuen en die
octave van sijnre gheboerten ghe
uert. **D**ye derde salte deser feesten
is cristus bloetstortinge. want hu
den soe begonste hi eerste sijn bloet
te stortē om osdier hier na dichtē
wt stortē woude want vijsverue
so storte hi sijn heylighē bloet voer
ons. **E**erst in dē besnidingē en dit
was dat beghinsel onser verlossin
ghe. **A**nderwerue doe hi in dē bedim
ghe bloet stortede in dat swete ende
dz was die begheerte onser ulossin
ghe. **D**erde werue doe hi ghegheselt
was en dz was die udiete onser u
lossinge want met sinē vrouwe sijn
wi gegasct. **V**ierderwerue doe hi ghe
cruyst was ende dit is dyē coep

vā onsen verlossinghe. wat hi gou
de we dat hi niet ghedaen en hadde
Vijfsterwerue doe hi i sijn side ghesche
ken was en dit is dat sacrament
onser verlossinghe want duer ginc
water ende bloet wt: ende dit was
ghesigureert dat wy bidden water
des doepsels souden werden ghesur
uert welcke doepsel die craft nam
vanden bloet cristi. **D**ye vierde sa
lte deser feesten is dat teykē der be
snydingē dz cristo hūdē gewaer
dichde te ontfacē. **C**ristus woude
werden besneden om velsaetken.
Eerst om sinē wille om dat hi toe
nē woude dat hi gewatich vler sch
aen hadde ghenomen. want hi wil
te dat die onghelouiche comen sou
den ende segghen souden dat hi een
ghueynst lichaem ontfacē hadde
ende om dat hij hoor onghelouich
ept veriaghen woude alsoe woude
hi werden besneden. ende sijn bloet
storten wat een geueynst lichaem
dat en heeft gheen blæt. **D**ye ander
saet is om onsen will om dat hi to
nen woude dat wi gheestelic soudē
werden besieden. want bernact dō
seit datter twee besnidingē sijn die
wi doen sellen. dat is buten inden
vleysche en binne int herte. **D**ese be
snidingē indē vleysche is in dyē
dats i abite dattet niet houerdich
en si. Int were dattet niet te begri
pen en si. **E**nde indē woerden dat

si niet te versmaden en sijn Dat be
smiden int herte is oec i drien. inde
ghespese dattet heylisch si: in begeer
ten datter sinier si: inder meninge
dattet ghrechtheit si Ester wort
hi besneden dat hi ons ghenese sou
de. alsoe men somtijt een draghen:
de gat maect in een lit op dat al dz
lichaem gheschen sal Aldus wou
de cristus draghen dat teyken d be
smidings dat alsoe al dat ghetselli
ke lichaem soude werden gheschen
Daer bi seit paulus Ghischt besnie
den niet metter besnidinghe ghemis
set metter hant dat vleysche of te
smiden niet met cristus besnidinge
Ten derde male wort hi besneden
om die ioden dat si he niet onscul
diggen en mochten. want hadde hij
niet besneden geweest so hadde hij
die iode mogen onsculdige en seg
ghen Daer om en ontfingen wi di
niet: wat du biste onghelyc de va
ders Ten vierden om die duuelen
dat si cristus gheschoerte niet en sou
den bekennen: want om datmen die
besnidinghe dede teghen die eerste
sonde soe waende die duuel dat de
se dienen besnede oech een sonder
mas die vander besnidinge te doe
hadde Om dese selue sake woude
hi dat die maghet maria sijn moed
ware in echtschap Ten vijfden om
dat hi alle ghrechtheit woude
voldoen. want ghelyc dat hi wous

de werden ghesoept. om dat hi vol
maecte ghrechtheit oetmoedichz
eyt voldoen woude om dat hi ond
daen was enen minderen dan hi. als
soe woude hi oech werden besneden
dat hi ons die oetmoedicheit tonē
soude Doe hi die wet gaf ende herte
daer of was hem onder dyc wette
dede Ten lesten om dat hi moyses
ewe prisen woude ende voldoe om
dat si goet was ende heylisch ware
hi en quam niet om die ewe te bre
ken: mer om te voldoen Als pau
lus seit: wat ic segghe dat ihesus
was een knecht d besnidinghe om
die waerheit goods Waer om dz
men die besnidinge dede op den ach
tensten dach: dat was bi velse rede
nen: want rabimoyses seit. dat ee
groot philosof was ende iode dat
een kijnt in die eerste seuen daghen
is alsoe teder als oft inden moeder
lichaem ware: mer inde achtensten
dage wortet starcker en stuerzen
hi seit. so en woude god niet datmen
se besnede voer den achtenste dach
datmen niet te seer en quetsen om
hoer grote tederheyt Ende die be
snidinghe en woude hi niet verlan
ghen ouer den achtensten dach om
drye saltien Ten eersten om dat
men die vrese scuren sal waert dz
men langer beyde dat si sonder be
snidinghe steruen mochten Die an
der sake is. om dat die kinderen te

min pine ghedoghen want om dat
 in die besnidinghe grote pine is so
 woude onsen heer dat mensche besne
 de als si noch cleynen sijn dat si te
 minre pine gedogen Die derde sake
 is om des vaders ende des moeds
 seuecheyt want om dat vese kinde
 deren storuen vander besnidinghe
 waert dat mensche besnede als si gro
 te ware en si dan storue soe soude
 die vad ende die moeder meer wou
 we hebben dan of si storuen als sij
 uer achte daghen out waren Die
 ander sake die machmen nemē by
 hemelsche verstandenis daer bi be
 suetmen opten achsten dach dat
 men verstaen soude dat inden ach
 sten dach der ghemeente verrusenif
 se die mensche soude werden besne
 den van alre pinen ende iammerhe
 den Ende na dit soe sellen die ach
 te daghen wesen die achte ouchde
 Die eerste van adam tot noe Die
 ander van noe tot abraham Dye
 derde van abraham tot moyses
 Dye vierde van moyses tot da
 uid II Die vijste van dauid tot cris
 tum Die sexte van cristum totten
 eynde vander werelt Dye seuen
 de als alle die lude sterue Die ach
 tende als si wed verrisen sellen ten
 oerdel Off die achte daghen sellen
 sijn die achte blyscappē die wi in
 hemeliche besittē sellen die sinte
 augustijn seit aldus wat ist andē

Je sal hoor god sijn dan ic sal hem
 sijn daer si of versact sellen wordē
 ende dat iest sal sijn alle dat si eersa
 melijc beghery sellen dat is leuen
 salicheye hystoche ouerulodicheye
 glorie eer ende parys ende alle goet
 Of anders verstaetmē biden seue
 daghen den mensche dye ghemaect
 is vanden lichaem ende vander sie
 len want die vier daghen sijn dye
 vier elemēten daer dat lichaem off
 ghemaect is ende drie crachten sijn
 inder sielen dat is begheerte gram
 scap ende redene Die mensche dye
 dan nu seuen daghen heuet als hij
 der ewighe emicheyt onuerwadtē
 sal werden geuoecht dan soe sel hi
 acht daghen hebben ende inden ach
 tenten daghe soe sal hi werden be
 sneden van alre pinen ende sonden
 Die derde sake machmen nemē by
 sedeliker verstandenis also mach
 men in menigherhande mangeten
 dye achte daghen nemē Die eerste
 mach sijn bete ykenisse der sonden
 David seyt wat ic besten myn on
 gherichticheyt ende myn sonde is
 altoes teghen mi Die ander is die
 wille die sonden te laten ende wel
 te doen Dat merctmen inden soen
 die seydē Je sel opstaē en gaē tot
 minen vader ende segghen vad ic
 hebbe ghesondicht inden hemel en
 de voer di Die darde is scaemte
 sendē als paulus seit Wat vruchtē

Jannarius

hadde in dien daer ghi v nu i saeē
Die vierde is die vrese vanden toe
comendē sondē Job Als vloede
die ouer mi rysen soe ontsach ic
godē Iheromim⁹ seit waer ic ete of
drincke of wat ic dve altoes denct
mi dz ic die steme hore staet op ghi
doeden en coemt ten oerdel Die vijf
te is rouwe Iheremias. malte di
geween als ouer een eengheboren
soen Die sese is Biecht David Ic
scide ic sel biechten de here myn on
gerechticheit. en du verlietes die o
godiensticheit mijne sonden Die
seuende is hope van ghenade. wat
al beliede iudas sijn sonden. hij en
hadde nochtan gheen hope van ghe
naden. ende daer om vant hij ghe
en ontfermharticheit Die achten
de is ghenoech te doen ende in desen
daghe wort die mensche gheestelijc
besneden. niet alleen vanden sondē
mer oec van alle der pinen Of die
eerste twee daghen sijn rouwe van
den sonden diemen ghedaen heeft.
ende die begheerten te beteren Die
and twe sijn Biechte der sondē die
wi ghedaen hebben. ende dat goet
dat wi gheslagen hebben Die ander
vier sijn bedinghe wtstortinge vā
tranen. penitentie. ende aelmissen
Of dese achte dagen moghen bedu
den acht punten willen wise wel
mercken. si besniden van ons alle
sonden En soe wie des dages eens

Pander Besnidenisse

wel merct hij doet een grote dach
uaert Die seuen hier of scriuet sin
te bernardus. Seuen dinghen
sijn inden mēsche. mercte hi se wel.
Hi en dade nemmer meer sondē Dz
is die vuylē materie daer hi of is.
dat vuylē werc daer hi mede wort
dat sene yelike wtcomē. en sine on
ghestadigen staet die doot diemē
met ontuliē en mach. die iamme
liche onbesmetheit en die onwaer
dighe verdoemenisse. ende die ach
tenste mach wesen dat peynsen vā
der ewigē glorie Dye vier rede
nen van desen daghe neemtmen na
ghestelike verstandenisse. ende al
sels in die vijf daghen vijf moses
woekten daer die ewe in is. die twee
sijn die propheten. ende die souter
ende die achtenste is die leuringhe d
heiligē ewangeliën. mer inden se
uen eersten daghen soe en was dye
besnidinghe niet volmaect. mer in
den achsten dach soe wort volma
ket besnidinghe van alte sonden en
de pinen nu in hope ende hier na in
der doot Men seyt vanden vley
sche der besnidinghe ons heren ihesu
christi dattet die engel gods broch
tet cominc karolo. ende dat hijt sei
de tot allen in onser vrouwen ker
ke mer men leset dat hijt namaels
voerde tot carosien mer nu septmē
dattet tot antwerpen is i onser lie
uer vrouwen kerke Is dit waer

Soe iisset gret wonder wan omme
 dat die vleysch is waerlyck vand
 menschelijcker natuer also hij wi
 skuldich te ghelyuen datter weder
 keerde tot syne stadt glorificere
 de enstus verrees Mter sommige
 seggen dat god die allene lace wou
 de van syne mēschelijcker nature
 die hi van adam ontfincst tot enē
 lichteyken Qlosa Dat vleysch der
 besnidinghe is dat ouerliesten vā
 eens knechelijns manlicheit dat
 pleghen die ioden te besnidien nader
 ewe 11 Men sel hier weten dat die
 heyliden op desen dach pleghen ve
 le ouerdade of ongelome te doē die
 die kerstenen en die heilighen nau
 we consten of legghen Die uomet
 sinte augustinus in een sermoen
 wat also hi seie also wanē si dat ia
 nus was ee god ende si eerden see
 op desen dach ende si maecten hem
 twee aensichten een affer hem ende
 een voer hem wat h̄z was dz eyn
 de vanden jaer dat ghesleden was
 ende dat beginne vanden jaer dat
 ter quam Ester pleghen si hem op
 desen dach oncliken sommige cle
 den hem met huden van cojen An
 dero die namen huden van beesten
 ende daer bi gauen si wel te bekken
 nen dat si beyde beestē abijt en sin
 hadden Sommighe andere cleden
 hem met wijs clederen ende si en
 scaemden hem niet hoer redelijcke

ledē te cleden mz wijs wachten So
 mighe andere luden also die toeuer
 nge dat si nyemāt en lieten drage
 we horen huse vuer noch wat hij
 eyshede Ende sommighe gauen en
 namen van andere duuelic aēfich
 te Ende sommighe andere bereden
 alle die nacht ouerloedicheit waer
 scappen ende waerscapten alle die
 nacht ende ghebeſdē dat hē al dat
 jaer doer die waerscap also gedue
 ren soude Ende hier nae septem
 te augustinus wie van desen salte
 yet houden die die heyliden aldus
 vonden het is te oē ſien dat die ker
 sten name hem niet helpen en ſal
 : Soe wie oet dat ſoeken ſpeelhuden
 wat gheuet of helpt hij en twyuel
 niet hi en is deelachtich hore sondē
 mer so wye dit niet en doet ſo waer
 hijt ſiet doen hi begrijpet ende beris
 pet ende castiet

GInte stephanus des eersten
 maertelaers octaue
GTe antyochien sinte p̄fidorus
 bisscop en maertelaers dach
GTe thomis inde lande vā pōte
 drie gebroedere dach artes nartis
 cus en marcellijn eēs lants Dese
 marcellijn was i lising tide onder
 die ridders gegrepe en wat hi dz
 ridderscap niet defene en woude ſoe

Januarus

wort hi ter doot toe gheslagen En
de hi langhe inder kerker verma-
ghert was soe wort hi ten lesten in
die zee ghevoren ende veruolde si-
ne maerteli

In thebaydē sinte macharij abts
dach dese was van alexandriē ge-
boren Met macharij daer hier na
op die xvij. kalende van februari
us ghescreuen is was wt egypten
beyde bloeden si in egypten ende
beyde waren si sinte anthonijs dis-
cipulen Ende noch veel ander

C
Octauie sinte jans apostels en
ewangelisten
Te romen ten weghe tot appia sin-
te anteros paetus dach Dese was
die xvij. nae sinte peter En doe hi
vij. ier die kere gheredeert hadde
wort hi ghepassijt onder maximili-
aan ende in sinte calixtus kerchof
begrauen

Item sinte peters dach die inder
stat aulana metter pinen des cru-
ces ghedwoet wort
Te hellas in pōte der heiligher mer-
telaren dach cyricus primus ende
dyogenes

Te parjs d heiliger iōcfrouwe sin-
te genoveā dach die vā sinte ger-
mān dē bisscop vā ocer cristo ge-
heilicht wort en Blente wide met
aerwoderdē miracule en doechdē

En tot horen trachich iarey toe in
den dienst cristi be oude En noch
veel heyligher

D.

Octauie der heiligher onnosel
re liijnder
Sintek tytus dach die vanden apos-
tel sinte pauwels bisscop vā crete
gheordineert was ende volbrochte
trouwelijc den dienst sijnre predi-
cationen ende vercrechē salicheyn
de Ende wort daer begrauen daer
hi een eerbaer diente geweest had:

In affrissen der ouerclaerre mar-
telaren dach aquilinus geminus
eugentes martianus quītus theo-
dotus ende triphon welker gesten
men bescreuen vijnt

Te romen der heiligher dach pris-
cus priester ende priscahaen cleric
ende benedicta eenre ghestelijker
vrouwen die onder iuliaē den key-
ser haer maerteli met den swaerde
veruolden

Item te roemen sinte drafosa sin-
te fabiae maertelaers wijf die na
dat hi gemaertelijt was was eerst
in eleynde versent wort ende daer
nae vanden voerseyden prince ghe-
koden wort te onthoeften

Under stat te baloen in traes der
heilighen dach herinotes gayus en
de aggerus Ende noch

Honne ende vighell des heyls;
ghen dertien daghes die epyphanie hiet.

Te romē sinte celsiphorg paus dach die na sinte peter die neghen de paus gheordinet was ende ghe wechde ond adriaen den prince een edel martelie.

Te anch pochien sinte symeon monikus dach wies leuen en waren seer te verwouderen is Ende noch veel meer ander heyligher martelaren confessoren ende jone vrouwen dach.

F.

Dertien dach ende epyphanie ons heren.

Inder meyerie van vienen pas sie der heyligher jone vrouwen sinte matia die ouermits rictionatus ghebode des rechters doe si int vuur ghevoren was ende onghequesset bleeff doe si offnidinghe hoerre borsten ghesleden hadde ende si mit verlagnisse des kerckers ghepinigt was doe si op scarpe scaerden ende ghebarnde colen ghemontelt was so dede si hoer ghebet ende voortotten her.

Te reden sinte melanus Biscop ende confessors dach die nae teyz-

ken der doechden stadelick inden hemel aendachtich was ende voer vander werelt Ende noch veel meer ander heyligher martelaren confessoren ende jone vrouwen dach.

Man die hystorie ende der heyligher hoechtye van dertien dach.

Dertien dach is fees telick om vier mitaiken die op dien daghe gheschieden. want hi den so aenbeden die coninghen cristum Ende cristus verwandelde water in wijn Ende sinte johan doperde christum Ende hi sade vijf duisen menschen mit vijf broden Doe cristus dertien daghen ouc was. so quamen die coninghen tot hem mit eenre sterre ghelept. welcke sterre wijsde dat christus ware die ghemari ghe god. **O**p desen seluen dach ouer vyig jaer doe cristus in sijn dertichste jaer was want hi hadde vyig jaren ende vijf daghen. want als lastas seyt so was hi beginnende omtrent van vyig jaren Off als beda seyt soe hadde hi vyig jaer vol. ende dat wil die kerckie van romen houden. doe wort ihesus van sinte johan gheswoep inder jordanen Ende daer opelbierde die drieuoudicheit Die vader ind stemmen seydte **D**it is mijn gheminde soen daer ic u mi

wel in ghenoeghe. en die sone inden vleysche. ende die heylighe ghest in der ghedaente eenre duuen. die op hem quam. Daer nae weder ouer een jaer opten seluen dach soe verwadelde cristus ter brulst water in wyjn. Daer nae weder ouer een jaer opten seluen dach so versade hi vijf luden mit vijff broden. nochtan off dat doe gheschiede dat en weet men niet wat dat ewangeli dat die mirakel seyt. dat seyt dattet bi paes schen gheschiede. Die feesten van desen daghe houtmen vanden coninghen. want doe ypristus onsen heer ghebooren was so quamen drie coninghen te iherusalem ende hoer namen die sijn in hebreeusche appelsius. amarus. damascus. In grieyer hieten si galgalach. sarathi. magalach Ende in latijn hieten si. jasper. balthasar. melchior. Dese coninge hieten magi in latine Magus beduyt drie dinghen. want magus hiet een schermer. een touenaer. en de wijs. want sommiche segghen dat dese coninghen om daer wor den gheseten magi dat is schermers off bespotters. om dat si niet weder en keerden tot hem Daer si is geseyt doe herodes sach dat hi bespot was vanden coninghen. Magus hiet oock een touenaer Daer si seyt jo han guldenmont dat dese hieten ma-

gi. want si waren touenaaren mer si worden bekeert ende hem woude onsen heer sijn gheboerte daer toe nien ende tot hem brenghen om dat hi bi sondaren ghenadicheydt gheuen soude. Ester hiet magus een wypse. Daer om quamen dan dese drie wise coninghen mit groten ghe sellcap te iherusalem Mer waer bi dat die coningen te iherusalem quamen als die hoer daer niet geboren en was Daer seyt vromig vier reden toe Die eerste reden is wat die coninghen wisten den tijt van cristus gheboerte. mer si en wisten die stadt niet Ende om dat iherusalem die coninclike stadt was ende om dz die meeste biskop was so waer den si dat dit hoghe ghebooren kint in die hoghe stadt soude sijn ghebooren. Die ander saeck is dat si te bet die stede souden vijnden om dat daer die wise ende die scriben woenden. Die derde reden is dat die joden niet onsculdich en souden sijn. want si hadde moghen segghen wi weten die stat van cristus gheboerte mer die tijt en weten wi niet. ende daer si en ghesloeden wi niet Dus toen den die coningen die tijt den joden en die joden wijsden hem die stadt. Die vierde reden is dat der joden traecheyt soude worden verdoemet mitter coninghen neersticheyt wat die coninghen ghesloten enen pro-

pheit mer die ioden en wouden n̄
 ghehouen veel prophebey. Die soch
 ten enen vreemden cominc. mer die
 ioden en sochten horen cominc niet:
 Die quamen vā verre ende die io-
 den woenden daer si. Dese comin-
 ghen waren balaams naeuolgers
 ende si quamen metter sterren om
 balaams hoers vaders propheetie.
 Eē sterre sal verrisen wt iacob. en
 de een mensche sal op staen van ys-
 rael en hi sel bresken alle die leit-
 mannen der vreemder Guldemōt.
 seit een ander sache daer om dat de-
 se coningen quamē ende seit. Dat
 sommighe die die heymelicheden on-
 dersoekende waren coren van hem
 seluen twaelf manney. ende als ye-
 mant van hem sterf so volgde he
 sijn soen of een van sinen naesten i
 sijn stede. Dese plaghen alle iaer na-
 den oest te gaen opten segelike ker-
 ghe ende si bleuen daer drie daghen
 lancē ende si dwoeghen hem ende
 hadē gode dat hi die sterre toene,
 woude die balaam voerseyde. Op
 een tijt dat was een siersdaghe. soe
 quam tot hem opten berge eē ster-
 re die een forme hadde van enē sco-
 uen lijude ende op sijn hoofd stont
 een cauce ende si sprack die comin-
 ghen toe ende seyde Gaet haestelyc-
 hien in iudea en ghi sulc die coninc
 daer vijnden gheboren die ghi soe
 set. Augustinus die sept een an-

der sache waer si dat si quamē doe
 si die sterre saghen want het moch-
 te wesen dat hem die enghel open-
 baerde ende seyde. Die sterre dye
 ghi siet is ihesus gaet ende aenbe-
 det hem. Leo die paus seit eer an
 der sache wat om dat die sterre dye
 he openbaert de claeerre was. da die
 ander sterren soe leerde die waer
 heyt hoer herten. Doe begonsten
 die coninghen te hant te comē mer
 hoe mochten si in derthien daghen
 vā orienten comen tot iherusalem.
 dat int middel der werelt is. Daer
 toe seye sinte remigius dat dit ho-
 ghe gheboren kint daer si toe tiden
 machtich was in alsoe corten tijt
 soe vele weges he ouer te brengen
 tot hem. Of als sinte ieronimus seyt
 so quamen si op dromedarijs dat
 sijn alte snelle beesten ende si lopen
 also verre in enē daghe als eē paire
 in drien daghen. Ende doe si aldus
 te iherusalem quamen soe vraghe-
 den si ende seyden Waer is hi dye
 gheboren is coninc der ioden. Si
 en vrageden niet of hi gebore was
 want si wistent wel mer si vraghe-
 den waer hi gheboren was. Ende
 als of hem ymant gheuraget had-
 de. Waer si weet ghi dat desen co-
 minck gheboren is. Soe antwoer-
 den si. Vi hebben sijn sterre ghesien
 in orienten en wi comē he an te be-
 den. Dat is wi hebben sijn sterre

ghesien bouē iudea daer wi waren
in orienten in onsen lande. Remi
gius seyt dat si in die woerde kelt
eden hem ghemarich mensche te we
sen doe si seyden Waer is hij dye
ghelore is ende ghemarich coninc
doe si seyden der ioden coninc ende
ghemarich god. Doe si seyden ende
wi comen omme hem aen te beden:
want dat was gheboden datmen
nyemāc aenbeden en soude dā god
Johānes guldemōt seyt dat si hē
kelyeden god te wesen mz woerde
met wercken met ghiften Doe dic
herodes hoerde soe wort hi uuaert
en alle die ludē van jherusalēm mz
hem om die saken Die eerste sake
om dat die iode den coninc die ghe
boren waer ontsaen souden als ho
ren coninc ende hem verdriue als
enen vreende Daer bi seyt gulde
mōt Ghelyc dz ee cleyn wint doet
waghen een telghe vā ee hōe die ho
ghe staet. alsoe veruaert oek een
eleyn nyemāc grote heren die in
groot mogheneheydt sijn Die and
saech was dat hem die van wemen
misdaet op leggen souden hietmen
daer nyemāc coninc die die keyser
niet ghemact en hadde. want dye
van wemen hadde gheordineert
datmen nyemāc god noch conic
en soude hieten sonder des keyser
wille Die derde saech was. want
als sinte gregorius seyt. doe die he

melsche coninc wort gheboren soe
wort die aeresche biscoop veruaert
want het en is gheen wonder dat
die aeresche hoechheit wort consups
als die hemelsche hoechheit wort dē
daen Alle jherusalēm dat wort mz
herodes veruaert om drie saken
Dye eerste sake is want dpe qua
de en moghen niet verbliden van
des gherichten tocoemst. Die an
der is om dat si smekerye konē sou
den den coninc die veruaert was
om dat si hē oec vensdē veruaert
Die derde want als die windē co
trarie sijn soe wortet water te gad
gheslaghen Ende aldus als die co
ninghen onderlinghe contrarie sijn
so wortet volc verstormt en daer
bi onesagen si dat herodes ende die
coninc die gheboren was strijden
souden ende dat si inder stridinghe
soude werden ghevondē Doe ver
gaderde herodes alle die papē ende
scriben ende hi vraghēde waer dat
eristus soude werden gheboren En
de doe si hem ghesiet hadde in bei
leem soe ryep hi al heymelic dpe
coningen tot hem ende onderuant
naerstelijc van hem die tijt vand
sterren die hem openbaerde om dz
hij weten soude wat hij doen soude
alen quamen die coninghen n̄ we
der tot hem Ende hi seide hem als
si dat kijnt gheuonden hadde dat
sijt hem dan boetsappēn souden en

De veynde hem dat hijt aebde soude dat hi begheerde te doden. Men sal hier weten dat die coninghe doe si in iherusalem waren soe verloren si die sterre en dat om drie salten. Die eerste salte is dz si soudē mochten vraghen om die stadt van cristus ghehoerte Ende dat si alsoe te sellere werden souden van hirre ghehoerte keyde om die sterre die hem openbaerde ende oec bider propheetie. Die ander is die der meuschen hulpe soeket met rechte soe verloren hi goods hulpe. Die derde is want als paulus seit die teylne sijn ghebrueen den onghelouich en den gelouigen die propheet. En daer om was desen coninghe doe si noch onghelouich waren ghebrueen een teylken ende dat teylken en was he niet sculdich te openbaeren doe si onder die gelouige ioden woren. Doe die coningen Buten iherusalem quamē soe ghinc die sterre voer he tot dat si quamē. en si tot daer bouen diert kint was Remigius seye drie manieren hoe gedoe dat die sterre was. Sommiche segghen dattet die heilige geest was dat hi die hier uae bouen onsen herre als hi ghehoept was openbaerde in die geluckenisse eenre duuen dat hi die coningen openbaerde in eenre sterren. Gul demont seit dattet was een engel dat hij den harden

openbaerde den coninghen oec ope baerde. mer den herde die iode wanen openbaerde hi in een gelukke van reden als die reden bruyten. mer den heyden die sonder redene leefde die openbaerde hi in onredelijker gesckenisse. Andere die segghen dat het was een sterre van nuwes gemaect. ende doe si hoer dienst ghehaen hadde so keerde si wed in hoer eerster materie. Fulgentius seye dat dese sterre den anderen ongelic was in drien dat was van horen stat want si en si tot int firmament niet. mer si ghinc inden middien der luchte bider aerde. Ende oec in claekeyt want si was claekeyt dan die ander want die sonne en mochte hoer claekeyt niet verdonckewen. wat te middach lichtte si alte claekeyt. Int bewegen want si ghinc voer die coninghen als een wegegager wat si en ghinc niet ront om mer als recht voert. Noch soe sijn drye onderseeyden van deser sterre. want die ander sterren sijn gemaect inde beginne der werelt en dese nu te anderen in dienste. want die ander sterre sijn gemaect dat si sellen sijn in teylkenen en in tide en in daghen en in iaren mer dese is gemaect dz den coningen de wech wisen soude.

Ten derden in durienghe want die ander dueren ewelic mer als de horen dienst ghehaen hadde soe

Januarius

keerde si weder ter eerster natuera
 Doe die coningen die sterre sagen
 so wordē si verblift met harde groter
 bliscappen Het is te weten dat dese
 sterre die dese coningen saghen vijf
 terhade is. dat is ee materiael sterre.
 een gheestelic sterre. en een ustan
 delic sterre. en een redelic sterre ende
 een substanselike sterre Die materi
 like sterre sagen si i orienten Die
 and gheestelike sterre dat was tge
 loue saghen si int herte. wat en had
 de dat gheloue te voren niet ghsche
 nen in huer herte si en hadde ghen
 sins ter eerster sterre comen te sien
 wat si hadde gheloue sijnre mesche
 licheyt. als si seydē waer is hi die
 gheboren is. ende van sijnre coninc
 helle waerdicheyt. doe si seyden
 ioden coninc Ende van sijnre god
 heyt doe si seydē wi comē om hem
 aen te bidden Die derde was een
 verstandelike sterre dat was dē en
 ghel dien si saghen inden slape ende
 dye hem hiet dat se niet weder o en
 keerde tot herodes Die vierde was
 een redelijcke sterre. dat was onse
 lieue vrouwe die si saghen in dye
 euer feure Die vijfde was een sub
 stanselike sterre dat was jhesus cras
 tus die si in die cribbe saghen Om
 die eerste edne die and sterre wor
 den si verblift. en om aensien vā
 den derden worden si verblift me
 bliscappen. en om dat aensien vā

Van derkendach

en vierde soe verbliden si met gro
 r bliscappen. ende om die vijfde
 rbliden si met harde groter blijc
 ap **Mē** seit oec ands waer Die
 rblift met bliscappen die vā go
 verblift die die ghewanghe blijc
 ip is Endē daer bi seye dat ewā
 lie harde groet want van groter
 hyscap mach die een meer en dyc
 der min verbliden Off bi dycen
 erde gheest hi te verslaē dat die
 en meer verbliden dan gode dat
 hem verloren hadde ende weder
 vonden hebben dan dat si hē als
 e ghehadt hebben Doe die coninc
 en int huischijn naamen en si dat
 ni vonden m̄ maria sijnre moe
 soe offerde hem elc al an pelen
 dese ghifte gout mer en wye
 c Hier op seyt sinte augustini
 hemel seyt dycen dyc sterren ond
 en sijn. van wat gwecheyt ende
 wie is dese tot wes dokkelijc die
 ghesen waren ende die sterre die
 in. ende die coninghen verbliden
 de dyenauolghers der ghrech
 cheyt versoecken O salighe hucce
 ander setel godes Iheronimus
 die seit Hemel daer gheen licht en
 is. mer een sterre O hemelsche pa
 laes daer du in wones. niet conic
 hiken vertelt niet ghesteente mer
 god die in die menscheyt. du had
 des voer een saft bedde dye harde
 cribbe Voer gulden pellen ondue

ren doelkijns. mer si was uitere
metten dienste der sterren Mi ver-
wondert als ic doelen sie ende de
hemel aenscowne. Iest verbarne
als ic in d' cribben sie die medicijn
die claeer is bouen den sterren Sint
bernaert seit o ghi coningē wat
so maecti dat ghi anbedet een sulē
de kint in ee onduer huyx i òdue-
ren doelen is dit dan god wat doet
di dat ghi offert gout is hi dan co-
mīc waer is dan die conincle sc-
le waer is dan die ewone waer sijn
dan die gesinde vanden coninchij.
ken houe Is niet die stal die salē
en die cribbe die croē. en die gesins
de vande houe joseph en maria De
se conigē wordē tot op dat si vroet
werden souden Hier of seyt oec hil-
arius ee maget ghebaert: mer die
dracht is van gode Dit kindelken
weent mer men hoert die engelen
bouende Die doelen dy sijn ondue-
re mer men aenbedet daer in gode
Aldus en wort die waerdicheyt
des machts niet verloren: mer die
oetmoedicheit sijn vleisches wert
hier bi ghepredict Siet hoe in cris-
to desen kindelijn niet alleenē wa-
ren die neder salien ende crancie;
uer oec die hoge salien der godheit
Hier of seyt ester iheronim⁹ Siet
stu castus wieghe alsoe besich oec
den hemel: mer stu een wenien in
cribben soe hoert oec nae die engle

ken die hem bouen Herodes veruo-
gheden mer die coninghen anbedē
Die pharizeen en bekenden hem nz
mer die sterre wijsden hē: hi wort
ghedoept van sinē knecht mer me
hoerde bouen hem des vaders stem
mer men doepeten i dat water mer
die gheest comet in hem in een gheli-
kenisse van eente duuen waer om
dat die coninghen aldusdamicke
ghisten offerden daer toe sijn veel
redenen Die eerste reden is als re-
migius seyt want dye ouden had-
den beuolen dat nyemant tot gode
of tot een coninc comen soude son-
der ghisten Ende die van personē
de vā caldren plaghen alsoedamich
ghisten te offeren wat alsoe men le-
set in scolasitica hystoria so quamē
desē coninghen vanden eynde van
personē ende van caldren daer dye
vlot salē is ende daer nae hytet
klant van salēen Die ander redē
is: seit bernaeert want si brochten
marie gout om dat si hoert armoe
de te hulpe comē wouden ende wie-
weeg teghen den stanck vanden stal
ende mirre om des kindelijns ledē
stanck te maken ende om die qua-
de wormen te verdriuen Die der
de salē is want gout behoert ten
tynse ende wyeweeg ten offerhande
ende mirre totter graumiche van-
den doeden Bi desen dryen soe ver-
staetme dat in cristo was conincli-

De machte en godlike moghentheit
en meschelike sterficheyt. En vier
den wat gout te dudet minne ende
wyerewec bedinghe. en mirre peniten-
cie. En dese drie sijn wi cristo scul-
dich te offeren. En vijfden. want
bi desen drie ghisten so verstaetmen
drye dinghen dye in cristo waren
dat was die pretiose godheyt ende
die deuote sielse. en sijn reyne suuer
vleysch. Ende dese drye werden
oec beteykent bi die drie die ins-
arkie des testaments waren. want
dat die weder bloeyde beteykent dz
christus lichaem verrees. Die stene
tafelen daer goods ghebode in ghe-
screue waren. beduyt die sielse daer
al die seat van wijscheden ende van
consten in verborghen waren. Daer
hemelsch broet beduyt dye god-
heyt die alle smaect en alle soetich-
eyst i heeft. Bidde goude dz duerka-
re is dan enich metael daer bi ver-
staetmen die godheyt. Bidde wy-
erewec die deuote sielse want wyerewec
beduyt deuotie. ende bider mirren
sijn suuer vleysch. Die coninghen
worden vermaent inden slape. dat
si niet weder keeren en souden toe
herodes. ende si keerden all een an-
dere wech in hoor lantscap. Siet
hoe al die coninghen voldadet wat
si quamen gheleyt mit eenre sterre
die mz eens meschen propheetie ghe-
keert waren ende si keerden weder

metten enghel diese gheleyde Ende
ten laetsien soe storuen si in cristo
rustelijken. Ende haer lichaem
wisten nu inder stat van colen

G

Doe dat kinnt ihesu weder we-
egipten ghebrocht wort

Topten seluen dach sinte luciaē
der kerkken vā antyochie priester
ende maertelaer. Dese was voerba-
rich in kerighe ende in wtspreken
Ende hi wort ghepassijc tot nyco-
medyen voert tgheloue cristi ond
maximijns persecutie ende begrau-
uen in bitunen te helyopolim

TIn antyochien sinte clitus dy
alkens dach die om glorie der heil-
tenre belijnghe seuenweruen ghepi-
nghet was. en inden karcher lan-
ghe vermaghert. Ende ten lesten
onthoest veruoerde hi sijn marteli-

TUnder stat eraclia der heyligen
felix ende januarius martelaaren
dach. Ende noch veel andē

H

Aneals i capamie sinte se-
querijns bissops en cofessoers
dach die des outheilige martelaers
victorijns broeder was. dese seue-
rijn wiste vol heylighet naerperc-
ken der wechden in vreden.

Te leuaces der heiligher waertelaer
wen dach lucianus priester sante pe-
ters disapel maximianus en ju li-
ang van welke maximianus en iulia-
ng vanden sarriaten mitte swaerde
gepinicht waren. Daer na sante lu-
liaang doe hi alte seer gesslage was
en cristus name met leuender stem
men niet en ontsach te kelen so de-
sic hi die selue sette als die eerst

TOp den seluen dach sante euge-
maen maertelaer

TIn grieken lande sante thimot-
heus dach

TTe ansberch sante eugemoenis
bisscops dach

TUnder stat van niets sante patr-
acien bisscop en confessoers dach

TTe bruesel sante gudulen d' heil-
igher iocfrouwen dach. En noch
veel ander maertelaren confessoere
ende ioncfrouwen dach

G

TAntiochie onder dyockle-
siaen en maximiaen der key-
seren tiden der heiligher maertelaer
dach iuliaen en basilica shns wijs
van welken men verwoderende ges-
ten der passien leest wt welker ghe-
selscap ee ersame memichuondic-
heit der priesteren en dierten d' ker-
uen cristi die toeulucht tot he had
den d' omenschelicit der perscau-

en met he int vuur verbrandet we-
ren Nae welken anthonijs pries-
ter achanasius en dat tijnt celde
met sijnre moeder en veel ander ge-
passijnt waren

TIn mauritanea in cesarien sin-
te martiana ioncfrouwe en maer-
telaerster dach

TTe smirnam d' heiligen vitalis
reuocatus en fortunatus dyaken

C

TIn chalyden sante pouwels
des eerste bremijts dach die
van sinen sestieden jare sinen hon-
dersten toe ende drie alleen bleef in
der woestine wies siels sante antho-
nius onder die chozen der apostelen
ende der propheeten inden hemel va-
den enghelen voeren sach

TTe romie sante agathon paus dach
TTe cypers sante nycanor dese was
een vanden seuen dyaken die in
gratien ende crachten goods te ver-
wonderen was ende wort gloriose
lijck ghecrent

TIn barni sante willem bisscop
ende confessoers doch die in leuen
ende in myraculen glorioes was
Ende noch veel ander heilighen
die hier niet gheteykent en staen

Die legende van sinte pauwels
die eerste heremijt

Daulus die eerste heremijt als
sinte jheronimus seit dye sijn
leuen beschrift Doe decius die keg
ser die persecutie der kerstenē dede
soe ghinc hi in een alte woeste heve
mitagie Ende daer woende hi vier
tich jaer in enē hōle dattet nyemāt
en wiste Allen seyt dat dese decius
was gallius. ende dat hi twee nae
men hadde ende hij regneerde Int
jaer ons heren tweehonderd en ses
ende vijftich. wat doe paulus sach
datmen die kerstenen pinichde. soe
vloech hi inder woestinen Tot die
tide soe worden die kerstenen ionghē
linghen gheuanghen ende des eens
sichaem besaldemen met hoenich
ende leyden i die sonne al naect dz
ten dye vlieghen ende die byen stez
ken souden Ende dye ander leyde
men in een lustelijc stat daer soete
lucht was ende geloep vā ryuiere
ende sanc van voghelen. ende volte
van bloemen op een saft ledde ghe
dect met behaghelen clederen. en
de mē vant desen ionghelic so dat
hi hē n̄ ghehelpē en mochtē noch
met handen noch met voeten. ende
bi hem een scoē wīf ende onscamel
Ende dese ionghelic die vol was
van goeds minne begonste si oſca
melic te handelen Ende doe dese ion-

ghelic gheuoelde in hem rīſen be
coringhe sijn vleysches teghen die
redē om dat hi gheen ander wapē
en hadde daer hi hem mede weeren
mochte so beet hi sijn tonge dwēē
mitten tanden ende spoech dat stuc
in des onscamel's wijs aensichte
Ende dese pine veriatghede hē sine
bordinghe. ende des behielte hī den
seghe seer te prijsen Sinte paulus
wort seer veruaert van aldusdami
ghe piney ende ghinc inder woesti
nen Tot diē tiden doe sinte antho
nius peynede dat hi die eerste en
die ouste heremite was diemē vāc
soe wort hem inden slape gheselit dz
noch een and in die woestine was
die veel leter was dan hij Ende
doe anthomius desen alden bosche
doer sochte alsoe ghemoete hem een
hypocentstier. dat is een beeste half
mensche ende half paert. ende hi w
sede hem den rechten wech Daer
nae quam hem te ghemoet een bees
te die dadelen droech ende dat was
bouen mensche ende beneden hadde
een forme van eenre gheyten Ende
doe anthomius beswoer die beeste bi
den here dat hij hem segghen soude
wie hij waer Ende hi antwoerde
en seide dat hi waer saturq die god
vanden bosche rader heden dwae
linghe En lesten quam hem een
wolf te ghemoet ende die leyde tot
sinte paulus celle mer als paulus

gewaer ware dat anthonijs qua
 soe sloet hi die doren **E**n anthonijs
 hadt hem dat hi hem op dade dye
 dore en seyde dat hi nimmermeer va
 daer gaen en soude. mer dat hi daer
 lieuer sterue woude. doe wort pau
 lus verwonne en op dede die dore
 ende si omselseden die een den an
 dren **E**nde doet maelijkt was soe
 brochte die rauwe dubbelde proeuē
 van brode **E**n doe anthonijs hier
 off verwoerde soe antwoerde pau
 lus dat he god alle daghe also die
 de. en dz hi die proeuē om die gast
 dubbelde **E**n onder hem wert enē
 soeten strijt. wie waerdigher ware
 dat broet te deelen Paulus woude
 den gast eere doen. ende anthonijs
 paulus **T**en laetsten deden si beyde
 hoer handen daer an ende si deelden
 dat broet even ghelyck **E**n paulus
 hiet hem dat hi hem halen soude de
 mantel dien hi athanasius de bis
 scop gaf **D**oe anthonijs dat hoor
 de soe verwoerde hem hoe hi dat
 wiste **E**nde doe anthonijs weder
 keerde en hi he halen soude ende by
 sijnre celle qua soe sach hi die enge
 len paulus fiele voeren intē hemel
Ende hi keerde naerstelick weder
 en sach paulus lichaem legge als
 of hi ghebedet hadde ouer sijn knie
 soe dat hi waende dat hi noch leue
 dr. mer doe hi vernam dat hi doot
 was soe seyde hi **O** heylighc sickle

dattu plashes te doē in dinen leue
 dat hebstu ghetwene ni dijnre doot
En om dat anthonijs niet en had
 de daer hi ee graf mede maakē moch
 te. soe quamen twee libaarden ende
 maecten een graf **E**n doe si hem ghe
 grauen hadden soe vyselen si voer as
 thomius voeten om oerkof wech te
 gaen ende gaf hem die benedixie.
 en si ghingē weder te bosche werte
En anthonijs na paulus tot dye
 van palmen ghevewen was voer
 sinen mantel daer hi hem in begren
 uen had. en die we plach hi te dra
 ghen in groten feesten **E**nde doe hij
 weder tot sijnre celken quam soe sey
 de hi sine broederē alle dese dingē
 Paulus starf **I**nt jaer ons herē
CC. ende lypprijj.

D

Ge wemen sinte ignius paues
 ende martelaers dach. dese
 was die tienste nae sinte peter
Tin affrikken sinte saluins dach
Tin deses heylighen mans hoechti
 de dede sinte augustijn een sermoē
 te carthage totten volck
Te alexandriē d' heyligher con
 fessoren dach peter seuerus en leon
 ig welker geste me bescreue vine
TItem te wemen sinte ignius
 paues ende martelaers dach **E**n
 noch veel ander martelaerē **cc**

In achayen sinte satirus
maertelaers dach wt arabi
en dese die ghinc voerbi enen af
god ende blies daer in ende teykten
de hem voer sijn hoeft ende tehans
soe viel den afgod ende omme dier
seluer saken wort hi onthoeft

In egypten der heylighen dach
petrus auentinus ende castolus

Iopten seluen dach sinte archa
dius maertelaer claeer van geboer
ten ende in miraculen Ende noch
veel ander maertelaren confessoren
ende ioncfrouwen dach

Octauie van dertienenda ghe
te woen ten weghe lam
tana der ewenij van vierdich ridde
ren onder galileen ende kreyser wel
schen si voer die belijnghe des ghelo
ues verdienih te ontfanghen

Te puentiers sinte hylarius
bisscops ende confessoers dach die
om dat kersten gheloue vier iare
frigien in eleynden versendet wort
Ende onder ander wercken der do
gheden daer hi in blencte leestmen
dat hi enen doden verweckeide

In die bisscoplycke stadt van
niemen sinte vermigig bisscop dach
een heylisch man van groten doech
den: sijn translacie begaetmen op
die kalende van october

Te triere sinte agatius bis
scops ende confessoers dach ee ma
van verwonderende letinghe ende
heylischeit Dese was bisscop van
anthiochien ende hi wort van sil
uester den paens omme bede van
helenen der coninghinnen ghesent
tot dien van triere omme die te be
keren die nae sinte eucharius val
rius ende maternus tiden totter
eerster heydenscap vanden gheloue
een groot deel weder of gheuallen
waren Daer desen heylighen man
goods recht als een ander euchar
ius dat volck vander ouder dwa
linghe der afgodien verlostie en de
ruste aldaer in vreden

Te versiato sinte vincenatus
confessoers dach

Op dien seluen dach sinte son
gisus Ende noch veel ander heyl
iche maertelaren confessoren ende
ioncfrouwen

Die legende van sinte hylarius

Hylarius was bisscop van pu
tier s. ij o ij dz hylaric mz al
leen sijn stede mer al vractje va on
gheloef bescrende wort mit eusebio

Bisscop van vercellens ghebannen
 biden rade van twee bisscoppe. die
 onghelouich waren die dat vande
 keyser vercreghen die mitte onghe
 louingen was Ende om dat dic on
 gheloue van arrius gropte alome
 en die keyser oerlof gheghuen had
 de dat alle die Bisscoppen vergade
 ren souden om dat si ondersoekken
 soudē die waerheyt vande geloue
 Als sinte Hylarius daer gecomen
 was. om dye bede vanden tweien
 voerseyden Bisscoppen die sine tale
 niet verstanden soe dwane me he
 weder te kerē tot putiers En doe
 hi bi enen eylande ghecomen was
 die gallicaria hiet die volserpentē
 was Ende doe hi int eylant gheco
 men was soe veriaghede hi alle die
 serpenten met sinen aensien Ende
 hi stac int midden den eylante enē
 stakte. ende si en mochten niet vord
 comen dan daer Ende doe hi te pu
 tiers was. so verwrechte hi een kint
 met sine bedinghe dat sonder doop
 sel doot was want hi lach soe lan
 ghe int ghemul in bedinghe thent
 dat hijnt op stote vand doot En
 de doe apia hylarius dochter enen
 man woude nemen soe predicte hij
 hoor so dat hise vast maecte inden
 wille van suuerheyden Ende om
 dat hylarius sach dat si cræc was
 ende om dat hi òfsach dat si ands
 waer neyghen mochte. soe hadde hij

gode naerstelijcken dat hijse haelen
 woude ende niet langer laten leue
 Ende dat ghescrevede alsoe want nae
 luctel daghen alsoe starf si ende hij
 groesse seluer Doe dit apias moe
 der sach alsoe hadt si oecht den bis
 scop dat hi hoor verbede als hi sijn
 re dochter verbeden hadde ende hij
 dedet. ende hi seyn dese voer ten he
 melrijke wert mz sine bedige Tot
 dien tiden was leo die paus mz on
 ghelouicheyt bruaen ende hi verga
 derde den rae van allen Bisscoppen
 Ende doe si vergadert waren alsoe
 quam daer hylarius diet niet one
 boden en was Doe dat dye paus
 hoerde so beual hi dat nyemant te
 ghen hem op en stonde. noch hem
 dye stat rumede Ende doe hi i qua
 soe seyde die paus tot hem Bistu hy
 larius die wale Ende hi atwoerde
 Ic en ben geen wale. mer vtē wal
 schen lande ee Bisscop Ende leo die
 paus seyde hem. Bistu hylarius die
 Bisscop wtē walschen lande so be
 ic leo die paus van wemē enē rech
 ter vande apostelen stede Ende hy
 larius seyde he all sidi leo ghi e sijt
 niet vande gessachte ju da. ende al
 sijstu rechter nochtā n̄ in dē setel
 der mogēheyt Doe stot die paus
 mit onwaerdichedē op ende seyde
 Ontbeyde een luttel thent ic weder
 come ende dat ic di geue dattu ver
 dient hebste En hylarius seide dat

niet wed comes wie sel mi atwoerden Ende hi seide Ic sel haestelike weder come ende dijnre houaer die verootmoedigen En doe die pauster stillen gaen soude so scoerde hij sijn fundament ende al sijn darmē ghemghen wt ende hi starf daer on salichlic Hier en binne doe hylarius sach dat memāt teghē hē op en stot so was hi ghedoechsam en sat op die aerde en seide Ons heren is die aerde en te hāt wes die aerde d hi sat metter hulpe goods also ghe als die ander bisscoppen saten Doe die boetscap quā dī die paus onsalichlic doot was soe stont hylarij op en maecte alle die bisscoppen vast mz gelouue niet predicatiē en also sende hise te lande were Dī mirakel van leo des paus was doot is ewiuelhest want der kersten hystoriien en sprekken hier niet of ende die ewoniken en seggen hī dat tot dye tiden enich paus was die soe hiet En oec seit jeronimus dat die heilige kercke altoes was onbesmet en sel oec onbesmet bliue thent inde eynde sonder enich verwitē vā dē ongelouigē al huet hi gedoget hoer veruolghinge men mach oec segge dat doe machscie enich paus was die so hiet al en was niet wel met rechte vereoren mer mz gewelt in ghestoten Of machscien liberiq die paus die wel met constantino

was hi hiet oech leon lesten als sinte hylarius veel mytaculen had de ghedaen ende hi sieck was doē hi sach dattet sijn doot naecte soe riep hi tot hem leontium sinen pape die hi seer minnede En doe die nacht aen quam so hyet hi hem dat hi we ghemghen ende of hij yet hoerde dat hīt hem quame segghen Ende hij dede dat hi hem hyet ende quam weder en seyde dat hi noch hoerde dat gherust vander stede Ende om dat hi hem waecte en seyde dat hi steruen soude soe hiet hi hem ter midd nacht weder we gaen ende hoerde hij hem yet dat hīt hem seyde Doe hi seyde dat hi niet ghehoert en hadde soe quam te hant daer i alte grote claeरheyt die die pape niet gescrewen en mochte ende dat lieft gme alleucken wech ende hi voer mede te gode waert Hi starfint jaer dī heren drie hondert ende viertich onder den keper constantino

Exempel

Tree coepmāne hadde te gader ee wassen tortise ende die ee ghemteghen des anders wille en offerde se op sinte hylarius ouder mer d brac si midden ontweē en ee deel bleef daer en dat and deel quā wed totte genē diese nē woude offerē

Die legende van sinte remigius
ende is een grot leertier

Remigius die grote leertier
en glorioes confessoer des he-
ren ihesu cristu wort voersien van
enen heremite dat hi soude werden
ghebooren Doe die van wandalien
all vranckelike bi nae hadden ghe-
woest so was een heremite dye sine
oghen verloren hadde ende hi hadte
gode een paerslachken om den paey
der heyligher kercken van vrancke-
rie Ende inden visioen quam hem
die enghel goods te voren ende sei-
de Du selste weten dat dit wijs die
alina hyet een knijt sel ontfangen
ende ghescreuen dat remigius hye-
ten sal en die sal sine ludē ullossen
quader anstote En we hi oewaect
te soe ghinc hi te hant aldaer alina
woende ende seyde hoer dat hij ghe-
sien hadde Ende als si des niet en
gheloeft om dat si een oude vrou-
we waer soe antwoerde hi Weet
alstu dit knijt ghesoghet hebstie soe
selstu mine oghen met dinen mels
bestriken ende ic sal dan sien Doe
dit al gheschijt was also vloech re-
migius die werlt ende ghinc in
een cluse Ende om dat die nyema-
re van hem wies doe hi twee ende
twintich jaer out was soe wort hi
vercoren van al den volke aertsche
bisscop van riemen Hi was so saft

moedich dat die mosschen quamē
tot sijnre tafelen ende atē broet wt
sijnre hant Op een tijt doe hi ghe-
bergeret was in eens wijs huyſ
en si luttel wijn hadde soe ghinc
remigius in de kelle ende hi maecte
op dat vat een cruce Ende doe hij
daer ghebede hadde soe quam dyne
wijn te hant bouen wt ende liep o-
uer in die kelle En doe eldoneus
die coninc vā vranckelike die tot
dier tijt heydē was en niet ē mocht
te werden bekeert van sinen wiue
die kersten was Doe hi sach dz ee
ontalijc here op hem quam vā dē
aelmannen soe belefde hi gode dy-
en sijn wiſ diende waert dat hi hē
verwinninghe gaue vā dē aelman-
nen dat hij te hant cristus ghesloue
ontfaen soude Ende doe sijn willē
hem daer of gheschijt was soe ginc
hi tot remigium ende bat hem dae
hi hem doepen woude Ende doe hi
totter fonte ynen vanden doepsel
quam ende si daer ghesien cresem en
hadden alsoe brochte een duue in
horen mont een ampulle met crese
en daer mede saluede remigius den
coninc Dese apulle houtē noch
te riemen ende daer mede soe saluet
men noch die coninghen van vrāc-
rijke Nae vele tijts doe genebalde
eens wijs man remigius miste te
wiue had ende si die een den ander
quijc ghescomē hadde om sruer-

heden te houden. soe wiede remigius
 genebalduin in een bisscop te lone
En om dat genebalduis hij wijs
 tot hem liet comen om dat hi seker
 soude om dat si dicte te gader spra-
 ken so wort hi becoert met vleysche
 licker begheerten: ende hij misde de
 met hoer ende si ontfinc ende si ghe-
 baerde enen soen ende onthoet den
 bisscop ende hi scaemde hem. **E**n oec
 loet hoer weder ende seide om dat
 tet kijnt niet moerdade ghwonne
 is so wil ic dattet moerdenaer hiec
 om dat men gheen suspicte hebben ē
 soude soe liet hi sijn wijs tot hem co-
 men als hi te vorē dede. mer naden
 eersten soe viel hi weder met hoer i
 sonden. **E**nde doe si een dochter ghe-
 baert hadde ende hijt de bisscop oec
 hoden hadde soe hiete hi datmē dyē
 dochter hieten soude vosinne. **T**en
 lesten quam hi tot he selue en gime
 tot remigius en viel voer sijn voe-
 ten en woude die stoel doē vā sine
 hals. **D**oe hem remigius daer ver-
 boet te doen ende hi hoerde wat hij
 ghedaen hadde alsoe troeste hij hem
 goeder tierlic. ende hi besloten seue
 iaer in een cleyn celle en hier binne
 bewechte hi sijn kercke. **T**en seue dē
 iaer doe genebalduis op een witte
 donredach in ghebeden was so stot
 goods engel voer hem en seide dz
 hem sijn sonden vergheuen waren.
 ende hi hiet he dat hi wt ghinc. **E**n

de doe genebalduis antwoerde **I**c
 en mach. want mijn heer remigius
 heuet dese dore ghessloten ende beset
 ghelyc met sinen segel. **D**oe seide die
 enghel **H**ich om dattu weten selste
 dat di die hemel open is. soe sal ic
 die dore ont doen ende die segel sel-
 gheheel blauen. **E**nde te hant onteide
 de hi die dore also hi seide. **D**oe viel
 genebalduis int midden die dore.
 als ee cruce en seide. **A**lquaē hier
 mijn heer ihesus cristus ick en sal
 hier niet wt gaen ten si dat mi wt
 hiet gaē mijn heer remigius die mi
 slot. **D**oe beual die enghel sinte re-
 migio dat hi te lode ghemenghe. en
 de hi genebalduis weder in sijn stat
 settede. **E**nde hi dede alsoe. ende ge-
 nebalduis bleef in goede werken
 totter doot en moerdenaer sijn soe
 volgede hem nae mit bisdom. **E**nde
 hi was oec een heilich. **E**n remigius
 starf vol doechden ende goeder wer-
 ken. **I**nt jaer ons heren vijf honde

G

Ge spoleet Sinte pontiaen
 martelaers dach. **T**e come
 ten weghe geheten portuensis in de
 stede die pmais hiet sinte felix mar-
 telaers die in dyockesiaēs en may
 imiaens der kreyseren tiden met of-
 bouwinghe sijns hoeedes met eenre
 gloriöser doot gheroent wert

In sampaengen ter stadt nola
sinte felix priester ende cōfessors
dach van welsken sinte paulinus
Bisscop scrijft doe hi vanden sarria
ten inden kareker ghedaen wort en
in helden ende op scaerden ghebon
den lach so wort hi bi nachte van
den enghel ontbonden en wtgeleyt

Op den seluen dach sinte eustasi
us Bisscop en cleris dyaken ende
martelaers dach een vande oude
die na veel tormenten in der zee ge
worpē sijn martelie vernolde
Ende noch veel ander

Die legende van sinte pontiaen

Inden tiden des keysers ans
thomus doe dat zwart van
persecutie uwoet was alle die we
relt doer ouer die kersten menschen
ende en liet niet af te verghefs te
beuechten den regule des kerstens
naems. doe heuet dye heyligh man
sinte pontiaen bi spoleten een heyl
igh dienaer goods inde een profi
telick predicaer ghemoecht des heyligh
ghen kersten gheloefs niet vresende
die tormenten ende pimen der wre
der vleischhouderen. den welken hij
lieuer doer de name cristi begeert
heeft te lidien dan vanden gheloue te
wijcken. Als dit verhert hadde
die rechter fabianus so heeft hij si
ne dienaren gheboden dat men den

heylighen man voer hem presente
ren soude En doe sinte pontiaen die
verhoert hadde soe heuet hij he ghe
wapent mie godlyken wapenen. ge
lyck een ridder gods op dat hi die
welke soude gaē totten striden des
heylighen gheloues. niet en soude
ongheboent weder kerzen. want ghe
lyc een honghrych mensche tot goe
der spisen ghemoecht a so blidelyck
ken ende vrolycken is hi toe gegae
mit ee begeerte die welcke hongher
en dorste der martelie begheert om
versadet te werden. Nu nochtans
voer smakende inden welke hi lan
ghe tijt naden begheerten verdienet
heeft te volbrenghen En als hi al
nus onbeurest sit voer den rech
ter fabianus so heuet hi he scetlic
ken en smekende eer swerft toe ghe
sprokken met soeten woerden Hoe
bistu bi name gheheytē Sinte pon
tiaen heeft ghantwoert segghende
Du vrages min en naem Pontia
dus hiet ic. also ben ic va minē cu
ders ghemoecht. mer dz mijn hoech
ste en mine meestre naem is en loch
en iek niet. want een kersten mens
chen ic. De welken antwoerde
werde te hant die rechter mz grain
scappē bewert als ee dienaer des
diuels. bi wyens ingheuen hi ver
weet wert ende heuet den heyligen
man sinte pontiaen doen oncedē
ende ghebode dat mi hem als naect

met roeden soude slaen alsoe langhe
 dat hi den name cristi soude verscha-
 lijk of biden pericule des doots sou-
 de ontgaen welcke hi seer liefljick
 horende so heuet hi hem seluen ouer
 gheghuen ende gheoffert den vley-
 schouders niet twyuels hebbenende
 in den langhe duringhe des pine n̄
 alleen oech slagen willen te ont-
 fangen doer cristus mer oec me-
 de lieuer hebben te sterue dā dz ge-
 loue te versaken Te hant hebben
 die pinighers niet anders dan hem
 beuolen was den heylighen mā se-
 ve gheslagen ende hebben ghearbeite
 met alle hoer vermoegen den stare
 heit sijns moets te verwinnen Al-
 soe langhe datmen sach doer sinen
 wonden sijn heylisch bloet vloeyden
 opter aerden als die rechter hem
 seluen verwonne sach ende dat hi
 den heylighen man niet alle den tor-
 menten niet en heeft moghen ver-
 winnen Soe heuet hi gheboden si-
 nen dienaeren dat si barnende co-
 len souden halen en hē niet bloeten
 voeten daer doer souden doen gaen
 En die heilige man sinte pontiaen
 onstekken metten vuer des godlike
 minne die heuet toeten wreden rech-
 ter ghesprokē Ic ē vrese niet doer
 den name ons heren ihesu cristi de-
 se glimende colen niet bloete voe-
 ten te betreden mer du die welcke
 een spise biste des onverganclichen

vuers en darfste niet dit verganc-
 liken vuer met enen vingher gera-
 ken Ende hebstu nu enighe hope of
 te betrouwe inden name van dinē
 iupiter en wil niet twiuelen ni de
 sen vuere dine hant te steken Ende
 als hi dese woerden gheseyt hadde
 heuet hem ghesaret metten tecken
 des heyligen cruce ende heeft gewā-
 delt ouer die hete barnende coelen
 ende is ten laetsyn ongh scaet ende
 ongheruest weder wt gegae wat
 die vlamme des brants en moche
 die vlamme des gheloues gheen het
 ten aendoen Hier of heeft die rech-
 ter soe veel weder verwoedet opte
 ridder cristi om dat hi hem sach on-
 uerwyltlic; mer astreckende die
 wretheyt sijns moedes Ende hij
 heeft ter stont doen makken een re-
 ske ende dede bewyden pseren crau-
 welen metten welcken si hem daer
 hi ghehangen was anden cruce sou-
 den sijn vleysch of trecken wreden
 hier alle wreden beeste gelijc of hijt
 met sijn eygeln tanden hem verco-
 ren soude Ende die ridder goods
 sinte pontiaen ghehangen inden re-
 ske heuet bespot dē sotheit d' vleysch
 houders hoe wel dat hi inden vley-
 sche ghescoert was nochta was hi
 starke in sinen moede Ende doe die
 pinighers hem die tormenten aen
 deden soe heuet hi doer vermoethe-
 deghebroken mer die ri dder gods

als hi die tormentē ende pīnen liē;
 de was int liden hēst hi gheslāct
 geweest Daer hēst toerne dē rech
 ter geuest ouer alle sine ledē En
 de heuet hem doen weder steken in
 dat diepste vande starcker alsoe
 lange tot dat hi wat weder ouer
 dochtēde hem an te doē mer dese hei
 lighe maertelaer weder gheset i dat
 alder diepste vanden starcker heuet
 vanden heylighen enghel verstant
 Het gheweest totten stride der maer
 telie en is weder ghemoroden totte
 toecomende tormenten niet achten
 de voer ghesleden pīnen Niet langhe
 daer nae wert een dach gheslekt en
 de die rechter fabianus sittende in
 een vierbare heuet geboden dat mē
 den heylighen man soude wten star
 ker halen ende voer hem in teghen
 woerdicheyt des volcs presentē
 En hi heuet geboden datmen twee
 leeuwen soude tot hem brengē wa
 ner hi wtcomē soude Te hant tot
 sinen geboden werden die felle leeu
 wen tot hem ghesonden Die welke
 toe hem comende hebben vergheten
 sijn ingheboren wretheit ende heb
 ben verwandelt hare granscap in
 smeltinge en ware bi gods crach
 te bedwongē dat si niet soe coen ē
 ware dat si hē dorste genantē Als
 die luden dit gesien hadde so qua
 daer enē luden wep onder den volc
 he seggēde warachtelike seer gro

te is der kerstene god welke woer
 den si also diemile verhoert hebben
 alsdat daer grote dootslaghinghe
 onder den volcke gheschiede Doe
 heuet die rechter fabianus ēē wze
 de beeste haret draghende weder al
 re beesten anderwerue geboden dat
 mē den heylighen ridder goods we
 der omme soude steken in dat alder
 diepste vanden starcker Ende alsoe
 langhe hem dat eten soude onthou
 den tot dat hi aldaer van hongher
 gestoruē ware Niet te minre wreet
 heyt hem toenende ende niet sparen
 de hē voer sijn mēschelicit dē wel
 kien die wrede leeuwe geur eest heb
 ben te ghemakten ende si hebben haret
 felheit after ghehouden Als die hei
 lighe man sinte pontiaen twisschen
 die handen der vleyschouders wed
 gheleyt was totten keyscr heest sijn
 gode ghedancet als dat hij doer sine
 name bespottinghe sware slaghen
 ende banden verdient hadde te li
 den Te hant als hi weder inden
 starcker ghebonden was wert hij
 seve verbliet want hij dyē gracie
 goods bi hem gheuorden hēst dyē
 welke tot gheenre tijt after en laet
 den ghenen die in hem hope setten
 Ende hi en heuet niet ghehent dat
 sijn knechte ēē vre lanc smette des
 vleyschs ghesilden souden want hij
 vanden enghelen twaelf daghen u
 starcket wert ende met hem spra

Le ghehouden heest met hemelscher
spisen gheuoet gheweest. mer wan
neer dat die twaelf daghen omme
ghecomen waren soe heuet sinte ja-
nianus als een dynaer des viats
vander hellen niet twyuelende da-
hi nu van hongher ghestoruen was
re. soe heuet hi gheboden sinen dye-
naren als dat si den doeden lichaem
wt den karkier nemensouden ende
soudent buten slpen. Dye welcke
als si den karkier op ghehaen heb-
ben. hebben gheuode de grote mar-
telaer singhende ende gode louende
mit enen vrolijcken aenschijn. den
welcken si vermoeden doot te we-
sen. En si hebben hem sere vermon-
dert ende hebben den rechter geseit
wat dat daer gheschypet waer. Mer
als die rechter verhoert hadde dat
hi noch leuedich waer so were hij
in hem seluen mit gramscap ontste-
ken mit nydicheyt verteert en hij
seaeide hem seluen te leuen dat hij
den volstandicheyt des mans nij
en conste verwinnen den name cris-
ti niet te volken en conste ghequelle
ende den man niet en mochte doen
bughen sinen halse totter oefenin
ghe sijnt goden. Hi heeft haestelijc
ken ghebode datmen een yseren bed
de soude voort brenghen. Ende de
se manyre der torneten was voer
den heylighen maertelaer vanden
wreden vleyschouders onmenschen

lycken versiere. Ende als dit bed
de voer hem ghebrocht was soe he
uet hi der deneruen den ridder cris-
ti wtken karkier doon haelen. ende
strecke he wt op desen bedde Dair
hi hem ghemouten loet in sine rug
ghe de de ghypeten. Aldus heuet hij
met wreden handen ghecoet den of-
ferhande cristi met onmenschelyc
ken pinen alsoe dat gout in een for-
nayse. Ende in deser pinen en he-
uet die onuerwinkliche riddar niet
verwonden gheweest. mer hi werde
soe vese te blinder van soe meniger
hande mangeten van pinen. als si
selcke was nu vry victorie vader
belosten cristi. Der selue herte bleef
onuerwonnen. Sijn gheloue geheel
sijn hope niet twyuelachich des to-
comende leuens. niet vresende dye
branden des herten loets. wt dyse
werde die droefenis des herten u-
meerderd inde rechter wat hi ghet
verwinner en waer inden maerte-
lare. ende sijn pine meerder was in
hem seluen dan dye onmenschelyc
heyt dar pine inde martelaer wat
hi verwinner is inde rechter. Te
lesse wert die rechter hier in besca-
met. en wel scaete waerdich was
ende heuz wt beueel des duuels he
doen sijn hoest of slaen mer die heyl-
iche maertelaer sinte pontiaen he
uet gode ghedanc dat hi doer sine
name soe vese ende alsulcken pine

verdient hadde te sijden en ten laet
 ste met enē gloriösen doot des mar-
 telhs tot hem ghesonden ware. n̄t
 achtende nu ter ijt die ouerseden
 dinghen als hi hē verblidet tot die
 tecomende dinghen. **Niet** waren
 die dreyghinghe des rechtens. niet
 die pine des starchers. niet die har-
 de slaghen niet die branden der toe-
 len niet die pine des recke. **Niet** die
 onghenadelijcken crauwelen der
 vley schouderen niet dye wrechyt
 der leeuwen. **Niet** die ghebreke der
 spisen. **Ten** laesten niet dat yseren
 bedde. die onghehoerde manieren
 der tormenten. **En** die scarpicheyt
 des heten ghesin outer loets en heuz
 niet verwonnen den maertelaer.
Och soe groot is die minne cristi
 doer den welcken die starchen n̄d
 der cristi sinte pontiaen ghemwapēt
 was teghen sinen vianc niet onwē-
 licken wapenen; men heuet pinen
 moghen aendoen mer en wort niet
 verwonnen. sijn hoeft wert hem of
 gheslagen mer metten lone des vic-
 torie gherewent want die victorie
 der maertelaren is sterue de den vi-
 ant te verwinnen. **Ende** dese maer-
 telie heuet volbrochte gherewest op
 ten neghentienste daghe van februarij
 anno. **Ende** sinen heylighen lichaem
 dat wert vanden kerstenen hem lu-
 den onthaelt. **Ende** op den vyfzen
 de twintichsten dach in dier seluer

maent werder ter aerden gebroche
Int jaer ons heren neghen honde
 en ses en tressich. mer in jaer van
 enedertich des keyserrijcs ottonis.
 die vierde. **Ende** dit selue lichaem
 vanden heylighen maertelaer sinte
 pontiaen werden vanden voerghe-
 noemden otto. als hi te wemen bei-
 ser ghemact was ende van ytalie
 tot germane verwinre den landes
 weder ghecomen ware ghebrachte
 tot wricht doer goedertieren be-
 gherken des Bisbops gheheten bal-
 dicus die welcke sijn begeerte doer
 goods wille tot profite voert ghe-
 brocht heeft. **Te** hant als sine bez-
 gheerte mede machtich was soe he-
 uet hi als sulcken costelijken crisoer
 te samen met sinen canoniiken mz
 groter bliscappen ende ere ontfan-
 ghele ende hi heuet gheset inden sale
 des Bisbops stoel al daert nu van
 den kerste meschen gheoeftent wert
 gheert ende anghebeden. **Daer** om
 wi die sijn passie ouerdenecken en
 de sine hoechtdien vieren moghen
 doer sijn ghebeden vertragen hulpe
 ons leuens. **Eude** moghen oetmoe-
 delijcken cristo segghen dat voer
 ons alhēt moet bidden sijn heylige
 ridder sinte pontiaen. **Ende** want
 wi sinen heylighen dach vieren soe
 moeten wi oec verdienien sijn hul-
 pe te hebben. **Ende** wi en sulken niet
 trouwelen doer dye glorie des heylig-
 c ij

ghen ridders cristi te verdienien
die gracie des oppersten cominc jhe
sucristi. mer dese selue maertelaer
ende ridder cristi sinte ponciaen als
sce als hij niet en cesseert voer ons
te bidden soe bidden wi di chaste
oetmoedelijcke dat sijn eerwaerdij
ghe passie ende maertelie mach os
sijn verghiffenis van allen onsen
sonden Ende dat onse sonden tegē
dy verhueren voer di moeten sijn
heylighē verdienten weder verwor
uen. mer nu opter aerden wilt os
verlenen doer bede van dinen heylī
ghen maertelaer victorie tegen on
sen vyant. medichyn teghen onse so
den ende salicheyt onser sielen En
nae desen tijde dat ewige leuen doer
jhesum cristum onsen heer dye wel
ke regneert metten vader leuedich
ende metten heylighē gheest ewelij
ke sonder eynde Amen

Die legende van sinte felix

Felix diemen voornoemt in
pinten. hi hiet alsoe vander
stat daer hi begrauen is of vanden
elsenien daer hi mede ghedoot was
alsoe men seit want pimca hiet een
essen. want sommighe segghen dat
hi die kinder plach te leeven en dat
hise seer plach te slaen Ende doe hi
vande heydenē was gheuanghen
ende hi cristum opēbaer besiede soe

wort hi inden kinderē handen ghe
leuert dye hij gheleert hadde ende
si doeden hem met griffelen ende met
elsenien Mer die kercke schijnc bee
te houden dat hij gheen maertelaer
en was mer dat hi was een confes
soer Tot wat afgodē men hem seg
de dat hi hem offerhande doen sou
de dair blies hi op ende te hant viel
dat afgod Men leest in een legen
de als sinte maximus die bisscop
van valanen vloech om die veruol
ghinghe ende hi van onmachtichez
den van hongher ende van couden
ter aerde viel. soe wort sinte felix
vadē engel tot he gheseynt en om
dat hij daer niet en hadde also sach
hij daer hanghen aen enen dorue
een wijn druue ende dier wt so du
wede hij den wijn in siner mont en
hi leyde op sine bals ende droechē
met hem Ende doe hi doot was soe
wort felix bisscop ghecoren En doe
hi predicte ende dye tyran hem ia
ghede alsoe liet hi hem vallen doer
een gat tusschen twee wanden. en
de daer berch hi hem en met goods
wille soe wort ouer hem een spinne
webbe Ende doe die tyrannen dat
spinne webbe saghen soe waenden
si dat daer niement en was ende si
ghinghen wech Ende sinte felix
dye ghinc van daer tot eenre and
stadt ende een wedue gaf hem drye
maiden te ten nochtan en sach hi

nye hoer aensichte **T**en lesten alſt
paey was soe quam hi weder tot
ſhure kercken ende daer starf hi in
paey. **E**nde hi is begrauen neuen
die poerte in die stat diemen hyet
princen. **D**eſe hadde enen broeder
die oock felix hiet. **E**n doemen hem
oec dwanc die afgoden an te bede
soe seyde hi. **G**hi sijt uwer gode vy
anden. ist dat ghi mi tot hem leydet
soe sal ick op hem blasen als mijn
broeder dede ende si sellen vallen.
Ende felix plach een hof te winnen
ende sonmitge quamen om een coe
le te stelen. **E**nde doe hem dochter dat
si coelkassen soe wieden si harde wel
al den nacht den hof. **D**es morgens
soe quam felix ende hi gruetese en
de si beliden hem haere misdaet ende
si ghinghen te huys wert. **D**oe die
heydenen quamen om felix te van
ghen soe quam in hoer handen alten
grotten wee. ende doe si riepen seyde
hi hem. **S**eg dat cristus god is en
die wee sel vo te hant laten. **E**n doe
si dat seyden so worden si te hant ge
nesen. **D**ie bisscop vanden afgoden
quam tot hem ende seyde. **S**iet here
doe myn god di comen sach alsoe
vloech hi. **E**n doe ic seide waer om
vlietstu soe seide hi. **I**ck en mach
n̄ gedogen die craft va deſen felix
Of myn god dan di seer ontfiet soe
sel ic di dan bet ontfien. **E**n felix
leerde he int ghehoue en hi dede hem

dopen. **D**oe die luden appolline aē
bede ſo ſeide felix. **I**s appollo ma
relic ee god ſo ſeg hi mi wat ic i mi
nen handen houde ghesloten want
hi hadde een brieftuyn in ſijn hant
daer dat pater noster in bſcreuen
was. **E**nde doe appollo niet en aē
woerde doe bekeerde die heide tot
onſen here waert. **T**ier nae doe hi
misse ghehaen hadde ende den vo eck
paey ghegheuen ſo viel hi in bedi
ge opte pauimēt en voer tot gode

H

Fabacuc en micheas prophe
phete dach welker lichamen
ond archadig de keifer ouer mits
godlike opedarije geuode wordē
In egypte ſinte macharij abts
dach deſe was ſinte anthoms diſci
pel en alte ſeer ūmaert i miracule

Item ſinte ysidor dach die in
heilicheit in geloue en miraculen o
uer claeer was

Minder stat auermis ſinte bonit
bifcops en confeſſoers dach wies
leuen met doechden blente

In wallant in meyerie va
angiers ſinte maurus abts dach
die ſinte benedictus diſcipel was

Die legende van ſinte macharius

Macharius quam uiter moes
tinen en hi ghemel slapen in
een graf daer begrauen waren hez
c ij

dane luden ende hij toech onder si
ne heft een vanden lichamen voer
een orecussen. mer dye duuelen die
hem veruaren wouden. ryepē als
tot enen wiue wert ende seyden
Stant op en coem mz os te bade
Ende een ander duuel seyde onder
hem wtten doden Je en mach want
ic hebbe enen pellegrin op mi mer
hi en ontsach hem niet. mer hi sey
de totten lichaem Stant op ende
ganc oftu moges Doe dit die du
uel boerde so vloghen si al wepende
met groter stemmen Du hunes os
verwinnen Tot eerst tijt doe die
abt macharius vanden broek tot
sijn celles waert ghemel soe qua
hem die duuel te ghemoete met een
re seysen. en doe hi hem daer me
de slae woude soe en mochte hij.
en hij seyde hem Machari ic doghe
grote ouerdat van di want ic en
mach di niet verwinnē. sich noch
tan wactu doets dat doe ic oec Du
vastes ende ic ē ete niet. du waltes
ende ick en slaepe niet mer alleen
ist een daer du mi bouen gaets En
de die abt seyde wat is dat Ende
hi seide dine oetmoedicheyt ende s
bi en mach ic niet teghen di Doe
macharij seer verladen was vā be
coringhe soe nā hi enē groten sack
vol sants ende seyden op sijn scou
deren Ende alsoe wandelde hi veel
daghen doer die woestine Ende doe

hem thosibius aldus vant. so sey
de hi Heer abt waer om dragestu
alsoe swaeren last Ende hi seyde ic
quelle dien die mi quellat Macha
rius sach den duuel gaen i ghelyke
misse van enē mēsche ende hi hadde
een ghescoert hinde aen ende doer
alle die gaten hinghen ampullen
En hi seide hem werwaere gaestie
En hi seide Ick gae dē broederen
drāc te brengē En macharius vā
gede waer bi draechstu soe veel a
pullen Hi antwoerde Ic drachte
dē broederē smaect ende als eē dat
niet en ghenocht soe sal ic hem dae
ander of dat der de gheuen. ende al
soe van allen tot dat hem enich ghe
noeghen sal Ende doe die duuel
weder quam soe seyde macharius
wat hebstu ghehaden Hi antwoerde
Si sijn alle heyligh en nyemant
ontfinc vā mi sonder een dye tho
ristus hiet Ende macharius stond
op ende ging derwert. ende hi vant
dien broeder becoert. ende met sine
woerden beskeerde hi hem Hier na
vant macharius weder den duuel
ende hi seyde werwert gaestiu Ende
de hi seyde Ic ga te broederē Doe
hi weder quam soe vraghede hi hē
wat doen die broeders Ende dye
duuel seyde qualic En hi seide wa
re bi. wat si sijn alle heyligh en dat
is mi alsoe quaestie. want een die ic
daer hadde hebbe ic verloren. ende

Hi is heyligher ghemachten dan dye ander Doe dit macharius hoerde soe dante hi des gode Op enen dach so vant sinte macharius een dodes hoeft en als hi ghebedet had de so vragede hi hem wies hoeft dz tet was En het seide dattet was eens heyden hoeft En macharius seide waer is dyn siel en het ant woerde in die helle En doe hi vrael ghede of hi daer diep ware so ante woerde dattet alsoe diep daer in ware als die aerde verde is vande hemel En macharius seide Sijn d emiger dieper daa ghi Ende het ant woerde iact die iodē En macharius seide Sijn d emighe dieper dan die iodē en het seide Die valsche kersten sijn dieper dan emighe ande re die verlost sijn met xpius bloede en den groten coep versmaet hebbē Doe sinte macharius doer een alte diepen w oestine ghinc so settede hi tot elcker milen ee niet dz hi al xir soude wed gheraken En doe hi ly dachuaerden had gedae en hi lach en sliep in een stat soe toech die du uel al die riedē op en ley dese tot si nē hoeft en s bi had hi grote pine int wedkerē Eē broed was seer gemoyet vā sinē gepensen en hem dochte dat hi sond profit i die cel le was mer waert dz hi onder die luden ware soe dochte he dz hi vese luden profitelic soude wesen Doe

Hi dese ghepeynsen macharius gheseyt had de soe seide hi hem Soe du selste hem aldus antwoerden Die doe ic o cristi wāt o cristo verwāre ic die wandē der cellen Doe macharius gedoot ee vloe die he stacck en wt hoer veel blocls quam soe be gheep hi hem seluen dat hi hem ghe wroken hadde mz sijntē hant en hi ghinc daer om ses maendē lancē naect doer die woestine en die vlie gen en die weuels staken En hier na starf hi in pags volvā doechdē

I

Gewone ten wege tot salaria sinte marcellus paens dach die voer bescerminge des kerstē ge loue bi gebod vā maximijn den ky van eerst mz stocken geslagē wort En daer na gesicket die beestē te bi waren daer hi nae veel iaren in enē harē elde dienēde dē geest gaf

Te arclanē sinte honorat⁹ bis scops dach die in leue edel was

Tinder stat odolergia sinte tici anus bisscops en confessioers dach

TOpten seluen dach te woenen sin te prisallen dach

TInden cloester patona sinte fur seus abts en confessioers dach. dese was sinte foyslanus maertelaers broeder **T**Ende noch veel ander heyligher maertelaeren confess **ee.**

C

In egypten bi chebayden sinte anthonis monicks dach wies leue sinte achanasius bisscop van alexandrien in edelen boesten ver uolghet ende bescreuen heuet. Sijn lichame wort onder iustumiaen den keyser oomits godlister openbarin ghe gheuonden en tot alexandrien ghebrocht en in sinte ians baptiste kerke ter aerden ghegaen

Te lengiers d' heyligher ghebro deren dach sensippus en elensippus en melensippus. Doe dese xxv iaer ouit waren worden si mit leonissen haren oude moed en ionilla en neona mitter marteli gheroent i auveligens des keyzers tiden

Inder stat van barni sinte fulpi cij bisscop en confessoor dach wies leue en costelike doot mit gloriosen miracule gewaerdicht wort En n

Die legende van sinte anthonij en monick.

Anthomius die was ghebooren wt egypten van gheestelijcke ouders die beyde weckelic en goods vruchtelich waren in allen gheboden gods die oech nader werelt eerst mich en gheboertich ware rieck en vernaeamt waren boue hoor nabue ren En als anthonij nadere loep van iaren verstaen mochte so hiel den si

hem tot alle doghē en tot alle sedic heyt stuerende en leuende tot allen ti dē i die vrese en dienste gods Dg wies anthonij op i alle volmaect heye tot dat hi bewuet wort van va der en van moed na den wille des ha ren En wat si rieke waren van aerf schen hauen peynsde anthonij i hem sel uen hoe hi best soe grote riedom al te salichte ende nutteliche in die ere gods bestaen soude En als hi ghe nakede sijn twintich iaren soe qua hi op een tijt onuersiens inder ker ken ende hoerde lesen dat ewange lij wilstu volmaect wesen ganck en vercoopt al dijn goet ende ghiften armen Te hant ghinc anthomius ende vercopte al sijns vaders er ue ende al sijn goet ende gaffet den armen mildele sonder ophoudē tot dat hije al ghegheuen hadde dat hi op aertrycken beseten hadde Daer toe gaf hi he silue tot gode en were een monick inder stat patras daer hij menich iaer heylighc leuede in groter hardicheyt in groter stren gheheyt van penitentien In welke cloester daer nae abt is ghecorre en de ghemaect wort Ende wat hi soe veel toeuals en versoeks hadde van waerliken luden die hoerde segge van sijnen heylighen leuen soe peynsde hi hoe hi best die waerlick eer scuwē mochte en sprac tot somige van sijn broederē die oec gode naer;

stelic die den Broeds seit hi wi sijn
 monickten. daer om laet os sien dz
 wi niet onnuttelickten den naem en
 abijt en draghen. wi en moghen al
 hier gode niet dienen. want dese ste
 de niet bequaem en is. laet ons soe
 hen een ander stede daer wi gode de
 uotelic dienen mogen. Die broeds
 antwoerden Dad wi sijn bereypt di
 te volghen waer du wilste. In der
 nacht sprac die engel goods ancho
 niq toe Stant op anthomius ic sal
 di wijsen een stede daer du en dine
 Broeds gode dienē moghes. Ic sel
 di leyden en beheden i alle dine we
 gen. ic sel di en din. Broederen voe
 den in der woestine in der wildernis
 sen. en in dat wout vā egypten ley
 de hise menich milē en menich dach
 uaert tot dat si quamen daer si die
 engel bluē hiet Daer sloech ancho
 niq hē neder mit sinen Broeders en
 louedē en danctē gode dat hise mit
 sine ghenade so wel van dese valsee
 werelt verlost hadde En als quam
 optē vierdē dach dat si wt ghegaē
 ware en noch niet gheghete en had
 den soe begonden si te murmureren
 teghen anthomius ende seide. waer
 om hebstu ons wt gheleyt in deser
 wildermisse daer wi vā honger ster
 uen moeten Anthomiq twestese en
 hietse al beden Ende die enghel be
 ual een coninc in eenre stat van pa
 lestinen dat hi den knechten goods

inder woestinen spise senden soude
 en al dattē menschen nootdrust wa
 re of die wrake goods soude op hē
 valen. Die coninc was veruaert.
 en dede lade yn camele mit spise en
 al dat den mēschē behoef was en de
 dese wytgē sonder enighe leytman
 wat nyemāt en wiste die stede mer
 die engel leyde die beestē dē rechte
 wech tot anthoniū en sijn Broeders:
 Des vierdē daghes soe hoerde ancho
 niq die belke clincken die die voer
 ste cameel droech En sprac tot si
 nen Broeders weset alle verblyft in
 den hore wat hi heuet ghehoert onse
 carmen. En chant saghen si die ca
 melen comē ghesladden mit alrehande
 spijzen die si behoefelic waren Da
 er oeloeiden si die moede beestē ende
 wyeschen hem haue voetē en haelden
 hem gras en danctē en louedē gode
 van d groter ghenadē Des anderē
 daghes lyeten hise weder gaen ende
 gauen hem weder mede. ende scrē
 uen enen brieft daer si in setteden al
 dat si behoedē. Ende als si weder
 quamen totten coninc. wort hi se
 er verblyft ende danctē gode. want
 hij waende dat si verloren hadde
 gheweest Ende als hi den brief ghe
 lesen hadde soe louede ende dancke
 de hi gode En voert alle iaet sen
 de hi hem des gheslycs haer behoef.
 alsoe dat hi ten lessien om dat grote
 wonder dat hi sach dat god wroch

te in die dieren sijn conincryc ouer
gafende wandeerde tot dier stede d
sinte anthonijs ende sine broederen
waren ende bleef daer alle sijn dae-
ghen ende diende gode Des gelijc
also deden veel ander waerlijcken
machtige lude daer omtriet ouer
al Dit mirakel van dese cameleyn
leestmen oec inden vader boet van
enen heylighen vader die franconi-
us hyet Ende daer om so hebbel ic
het te lichtelijker ouer ghsaghen
want recht van woerde te woerde
als daer staet van francomius also
leestmen oek vā sinte anthonijs.
Dus soe maecte sinte anthonijs d
een cloester dat syng ghelyc niet te
vōre gherewest en hadde daer in wa-
ren driehondert ende vijfende twi-
tich moninckien daert gheselijc
mermeer of umidert ē sel werden
mer altoes als dcer een wt starft.
soe coemter enen ander weder i vā
der voersiemelijc godts Als da
dit cloester volmaect was so ublyc
de hē sinte anthonijs op een tijt ende
crech een inual van ydelse glorien
En pepusde dat nyemāt syng ghe-
lyc inder aerden en was die also
emelijc leuen leyde als hi Ende
die enghel godts quam tot hē en
berispten hier of dat hi hem selue
verheuen hadde ende sprac tot hem
Gane ende soeket paulum den siu-
pelen heremijt die daghelic ghuoe

det wort van hemelscher spisen die
nye wijs met ogen ghesien en heeft
dye sal di wisen hoe du eer hē leue
sulste Sinte anthonijs die wort
veruaert ende hi stot op ende viel
in ghebede Ende bat met vloeyen
de tranen dattet hem god vergaue
ende hem wijsen woude die stede d
paulus die simpel herenijt woende
Ende te hant so quamen twee wol-
uen loopen ende leyden haer houet in
sinen scoet ende si lichten sine voete
ende bewijst den hē goede vrientscap
met alle hōer ghesact Alsoe dat sin-
te anthonijs verstant datse hem
god ghesent hadde te leyden tot pau-
lum Ende hi stont op inder nacht
ende ghinc wt sijn cloester ende vol-
ghede die woluen Ende als gena-
kede den dagheraert alsoe quam hij
tot eere fonteyne daer sach hi staē
enen mensche ende het hadde twee
hoernen op sijn houet als een herte
Ende sijn nagelen waren als clau-
wen ende sijn lendene neyghede ne-
der op sijn voet Anthonijs were
veruaert ende vermaenden biden
almachtycken god dat hi hem seg-
ghen soude wat dat hi waer Dye
mensche antwoerde ic ben een mē-
sche en hiet agathon ende om mine
sonde mi is mi dit teysken ghescriet
want doe ic in deser emelijc was
soe quam die viant en becoerde mi
dat ick mydede niet een hīnde ende

daer om key ic in die gelistens vā
 een herte. mer ic hope aen gode dat
 ic ouermits dijn ghebet verlost sel
 werde Doe bat anthonius met yn
 nighen tranen voer hē en vragede
 of hi yet wiste waer paulus die he
 remynt woende En hi wijsde hē den
 rechtē wech totter spelunkē daer
 paulus was En als anthonig quā
 totter spelunkē so cloppede hi dry
 werf En paulus en antwoerde nz
 wat hi waēde dattet die vyant wa
 re die hē te becoren plach en gheen
 mensche wantet hute alle mēschē
 wanderinghe was. ende hem gheen
 menschen en plaghen te versoecken
 ende grondelde sijn dore. en vvel in
 sijn ghebede Doe riep anthonius
 vader paulus. laet mi in. ic bē antho
 nius dijn knecht Doe sprack pau
 lus. bistuut anthonius abt vande
 grote cloester die hē verhief hem
 seluen dat hem dochte dat hij beter
 was dan die and moninckē. bide
 den here dat hi dijn sonden wil ver
 geue En mettien loec hi op die do
 re en lieten in. ende si grueteden on
 derlinghe ende cussedien met tranen
 vā bliscappēn malcander ende sey
 den Vrede si niet v ende mz alle ker
 stenen Amen En als si te samē ge
 seten waren vragede paulus antho
 nio menighē vraghe dyc ick al op
 dese tijt staen late omme die cort
 heyt. wat dit staet claeſſiker in de

vad hoec hoe dat hi paulus uſochte
 ende hoe hem paulus vraghede ende
 anthonius hem antwoerde Ende
 als gheeynde was al hoor collacie
 soe sprack paulus aldus Antho
 nius Broeder het is nu tijt dat wij
 spise nemē En te hāt quā een rauē
 als hi alle daghe ghewoen was te
 comen en te brengen een half broet
 ende brocht nu een gheheel broet
 Doe sprac paulus Anthonig Broe
 der sich dye here huet di dijn del
 mede gheseyne. laet ons gean eten
 Ende si gheinghen sietien opter son
 tynen ende dancien ende loueden
 gode. ende sagen die een den ande
 ren aen met lieften alsoe dat si hem
 seluen vergaten al den dach. chene
 totten auont Doe sprack paulus
 Anthonius Broeder. huden hebstu
 met mi ghegheten vader hemelscher
 spijsen. mer niet meer en selftu met
 mi eten opter aerden. ganch weder
 tot dinen cloester wert ende troes
 te dijn broeders want si bedroeft
 sijn om di ende niet ē weten waer
 du biste Ic sal een goedē vridach
 vander werelt sceyden. ende du sel
 ste weder come ende grauen minen
 lichaem ende nemen minen matel
 ende besitten minen stoel. mer wes
 sorghoudich in allen tiden. want
 dyc vyant en rustet niet hi cloppet
 hier aen tot alle stont. ende mettien
 cufte si malcand En paulus sprac

anthonijs bidt voer mi Ende an
thonius seyde des gheleue Ende scei
de van daen met wenende oghen :
met groten wouwe den seluen wech
die hi ghetocomen was Ende als hi
quam totter stede daer hi te voren
den mensche ghesien hadde dye dye
hoernen hadde vant hi hem al ghe-
nesen des dancet hi gode Ende die
mensche agathon viel anthonijs
te voete en dancet want hi van
sinen ghebede ghesont was ghemaa-
ket ende sprac Te voere was ic ge-
lijc enen beeste mer nu ben ic gheli-
ke enen mensche vander ghenaden
goods ende dijns ghebets heylige
vader ic en wil van di niet schiede
mer met di gaen waer du gaetsier
Ende si warden te samen totte
cloestier Ende doe die broeders hoe-
ren abt saghen soe waren si seer bli-
de. en sinte anthonijs vertelde he
al dat hem geschiet was ende ald
hi oec ghesien hadde Ende sprac
Och mi arme sondaer want ic val-
sche monines habijt draghe Ick
hebbe die rechte moninc ghesien en
ic hebbe paulum den heremijt gesie-
waerlike inden paradise Dit sprac
anthonijs met siche ende mz we-
nen Ende als den dach den auone
naecte nam hi met sinen broederen
een weymich spise Des anderen da-
ghes riep hij al sijn broederen te sa-
men ende gheude altoes mijne in-

uwer ghebeden des soe Bidde ick v
Ick moet van v scheyden ende soe
ken een and stede daer mi gheen me-
schen en sien Die broeders worden
al bedroeft en seiden waer om va-
der so doestu dat wien willstu ons
beuelen waer toe soe laetstu ons
Sinte anthonijs troestese ende sprac e
desiet v niet mer kiest onder v ene
die v stuert en lere op dattu niet te
vergheefs v tjt ouer en brenghes
mi is noot dat ic mi verniere i deser
werelt op dat ic niet en sterue in
ewicheit Doe spraken die broeds
vader du weetste best wie ons alre
nutste is Doe sette de hi hem aga-
thon dat was die mensche dye hij
voer hem brochte ende sprack hem
toe. sich dattu also doestie dattu va
goods wegen goet loen ontfange
moghes. want huden so beuel ic v
van goods wegen dese lieue ver-
gaderinge Doe soe custede hi al si-
ne broeders bi sonderlinghe ende
si hem weder ende si weeden bitter
tranen ende sprakte waer om laet
stu ons dus allen dich wie beuel
ste os arme weesen Opten vierde
dach sceyde anthonijs van sijn mo-
nicken ende gheue totter spelunc-
ken wert daer paulus woende En
als hi qua voer die dore soe clopte
hij ende nyemant en antwoerden
Doe sach hi inwert ende sach pa-
lum kinzelende of hi gebedet hadde

ende anchomius ghemc in en knypt
 de bi he neder en hi waende dat hi
 ghebedet hadde. en als hi vernam
 dz hi doot was so sloech hi sijn oge
 op inde hemel en sach die siele pau
 li ond die enghelen seuren blenckē
 als die sonne Doe sprac anthonij
 mit wenende oghen. O paulus heylē
 ghe vader. hoe heb ic di dus laet be
 kēt ende hoe hebste mi dus vroech
 begheuen en mittien cussedē hi hem
 menichwerf en besloochē in sinen
 mantel. en droechē wt ende sanc
 ch was bedroest want hi nyemāt
 en hadde die hem dat waerde lichaē
 mochtē helpen draghen ende begri
 uen. ende te hant quamen ghesloten
 wten woude twee leeuwen. ende
 maectē mz hoer claeuwē een scoen
 graf. En anthonij droech dat lich
 aem op sijn hals ende begreft met
 waerdichdē dat lichaē int hoech
 ste des berchs vā cedarōn die ghele
 gen is bide berch vā sinay. En an
 thomius gheboet die leeuwen dat si
 weder keerde ende si neygedē heet
 hoesden op dat lichaem ende op an
 thomius ende keerde weder saft
 moedich recht of si vrouwiche had
 den ghemeeest. Doe sinte anthonij
 aldus begraue hadde dat lichaem
 so ghinc hi in paulus celle sittē mz
 groter oetmoedicheyt. gode diene
 de nacht en dach. en alle die vresō
 der of late. Ende hi wech aen paulus

welk dye ghemaect was van clare
 palmen Daer wort anchomius be
 coert vande viadē dach en nacht
 in meniger manieren als hier een
 deel in bescreuen staet. ende wt den
 passioael genomen is. Mer alle
 die betorings te setten ende te scri
 uen behoeft te veel arbeitē. daer
 om wilcker ee deel setten om die
 corehelyt wille. want ic dye tijt nz
 en hebbe op dit pas. Men leset dz
 hem dye enghelen plaghen te voere
 inder lucht inden gheest. Ende als
 hij bedede dan soe quamen dye vy
 anden ende spraken dat hys niet
 waerdich en ware. want hij ware
 een sondaer ende vertellede all dat
 hij gedaen hadde in sijnre kintshie
 ende si wouden hem weder neder
 worpen. Doe sprakken dye enghelē
 goodē nech all dat hij gedaen
 heest in sijn ionghe kintshie dat
 heeft hem god altemale vergheuen
 want hij dat in onwetschap dede
 mer weet ghij yet dat hi gedaen
 haet sijnt dat hij een monnick ghe
 wordet is dat segghet. Ende doe
 sceyden dye vyanden wech mz con
 fuse. Op een tijt wort hi becoere
 mit oncuysehēt ende hi vypel in be
 dinghe. ende badt gode dat hi hem
 toenen woude die duuel die gheest
 dre oncuyseheit. Daer sach hi voer
 hem legghen verwonnen in een ge
 daente eens swarten selisten sijnde

eens moriaens Doe sprack sīnte antchonius niet meer en moghes i mi becoren als ic dencke dattu dō selijc biste **O**p een tijt als sīnte antchonius wānderde inder woestinen also vant hi enen groten silueren nap doe so peynsde hi hoe comet hier dit iuwel wanttet buten alle menschen wānderinge is hadde hier oek coepluden wt egypten ge wandert dit en mochte nyemant ontwallen hebben hi en hadde wel gheuoelt om dattet alsoe grote is voerwaer peynsde sīnte antchonius dit heuet die vyant ghedaen ende rechtenoert vergħic dē nap te niet recht offet mist oft wec għewieest hadde Des ghelyc vant hi op een ander tijt een grote clompe gouts En als hi dochte dattz was des vī ants be coringhe scoese wech en ver smelte als sīne Dus becoerden die duuel menichweruē met spise ende met drāc mz siluer en met gout met tierheyt met iuwelen met personen van mannen met wiuen met yseljcken dieren wonderlike beesten op dat si hem wt sīnen heylige leuen brengē mochten mer antchonius street vromeljken en verwā se allegader metter hulpen gods **O**p een tijt wort antchonius inden gheest gheuoert ende għetogħen en sach alle die werelt ouer għetogen

met stricken ende sprac Wie sel als de dese stricken mogen ontgaen En de hem antwoerde een stemme dye recht oetmoedich is die sal alle dese stricken moghen ontgaen **A**ntchonius vertelde sīne broeder ē dac hi somtijt sach den duuel wouder hickie groot vā lichaem en hi seide dat hi die mogħentheyt ende wijs hejt gods waer ende seyde hit vā mi antchonius wattu wille Ende antchonius stoech hem in sīn aersichtende ende spoech hē tegens indē naem des herē ende te hāt vergiñt hi te nyete **A**nderwetien wort hi so groot dat hi an den hemel sceen te wesen metten hoeftende Ende sīnte antchonius die vragħed hem wye hi waer **H**i sprac ic ben satanas waer om vermalediden mi die kreesten dus sere en waer oħ ġozen mi die moninckien dus vels **A**ntchonius atwoerde wāt si altoes van di becoert worden en gemoeyst Doe sprac die viant **I**c ben te niet għowden i al die hoekien d'werelt d'christus regneert **O**p ee tijt als antchonius inder woestinen was. Begħanc hem recht te verdrieten ende sprack **L**ieuħżejt ic soude gaernie eniħħi worden d'de mi mine gedachsen enden met dien stont hij op ende għim u ter tellen ende sach een fittej ende werpen en opstaen ende

beden. dan dit te doen ende nu dat
Ende die engel leerde daer mede
 anthomius hoe hi sijn tijt sond ver
 driet ouer brenghen soude. **O**p een
 tijt quam een scutter inder moest:
 uen ende sach anthomius met sine
 moninken een weynich vrolyke
 en blide en hi dochte in hem seluen
 sijn dit dye gheestelijcke luydē die
 so ledich gaen. **E**nde anthomius u:
 stont dit inden ghēest ende ghīncē
 tot hem ende sprac. **V**rient spānet
 dijn boghe ende seyēt ende hi dedē
Anderwerf ende derdewerf hypte
 hi hem spannen. **D**oe sprac die mā
Ic mocht so veel spānen hi moch
 te slap wederē en breken. **I**a sprac
 anthomius soe ist oec inden dienste
 gods maectē wi nēmermeer recre
 atie wi soudē te hāt gebreken. **D**o
 wort die mensche geleert dattet bi
 wylē noot is datmē die strēghic
 heyt lichtet. **O**p een tijt als sinte
 anthomius ruste iē hol van een spe
 loncke of vā enē clippē soe quā tot
 hē een grote scare vā duuelen iē ghe
 listenis van wilde beesten memiger
 hande en̄ sloeghen ende wonderen soe
 iāmerhicken dat hi voer doot bleef
 legge. so dattē die broederen voer
 doot wt droeghen en̄ meenden dat
 hi doot ware. **E**n̄ als si al sliepē de
 spranc hi wederē en̄ liet hem weder
 vā een sijnre dienre in die culē leggē

ghen. **E**n̄ die viādē quamē weder
 en̄ scoerde mit horen tandē. en̄ stie
 ten met horen hoernen en̄ sloeghen
 mit horen clauwen. si worpen op i
 die luchtē. si worpen weder neder
 alsoe dat si hem bi nae ter doot ghe
 brochte hadde. **M**et dien quā daer
 een claeke heyt wtē hemel die hem al
 omme beuincē ende al sijn wonde
 heeldē ende sijn vanden veriatghē
 den als stof vliet voer den wijnē
Te hant verstante sinte anthomius
 dat die heer daer teghenwoerdich
 was ende sprac. **G**oede ihesu. waer
 hebstu dus langhe gherweest daē tu
 vanden eersten niet bi mi en̄ waer
 sie ende mi ghesolpen hads teghen
 mine vanden. **O**nse heer ihesus cri
 stus antwoerde hem ende se yde
Anthomius icā heb altoes bi di ghe
 weest. mer ic woude siē hoe du stri
 den constē. **E**nde sich wantu vrome
 līck ghestredē habste daer om sal
 ick di vernoemē en̄ vermaert ma
 ken alle die werelt doer. **E**nde dinē
 name dye sal ontſien ende gheert
 wesen in allen eynden der aerden.
Doe stont sinte anthomius op en̄
 de ghīncē tot sinen broedaren wan
 hi maectē daer een cloester dat eers
 te dat in dyen lande genaect was
 doe hi langhe alleen gheseten hadde
 in paulus celle. **M**en leest oek
 van sinte anthomius doe hi noch i

die wi men dye kerf
 r et plach te Ryden voert
 ne voer den keyser die mayis
 manus gheheten was dye die heylighe
 kerche seer persequerde ende
 veel maertelaren maecte dat sinte
 anthomius die kersten nae plach
 te lopen en begheerde maertelaer te
 werde so vuerich en also naerstich
 was hi inden gheloue ende bedroef
 de hem datmēs niet mede en greep
 ende woden voert eggheloue **T** Een
 heylisch man vraghede op eenre tijt
 sinte anthonio wat sal ic best hou
 dē op dz ic gode wel behagē mach
 Doe sprac sinte anthomius waer
 du sijste hebbe altoes gode voer o
 ghen. wattu doetste dat doet altoes
 nae der scripturen in alle dine wer
 ken: waer du sijste en gaect niet
 haestelijken van daer met wes sta
 dich. hout dese drye ende du selste
 salich werden **T** Een abt vraghe
 de op ee tijt sinte anthonio wat hij
 nutlicke doen soude o salich te wer
 den **T** Ende anthomius antwoerde
 he **E**n u laet di niet noch en betrouw
 di niet op dme rechtuaerdicheyt
 noch op dme doghet. en sette maect
 op dme tonghe ende op dinen bry
 ske **N**iet en bedroefdi van voerle
 den dinghen anders dan op dme so
 den **V**oert sprack sinte anthonij
 Ghelyc dat die visschen die op dat

droghe ghetoghen worden slaphas
 steruen si. recht alsoe sijn die mo
 ninken die wt hare celle bliuen of
 die hem met waerlijken dinghen be
 winden. of met waerlijken luden o
 me gaen ende comen haest tot hore
 goeder meninghe ende worden al
 verstroeyt van haerre oefeninghe
 Voert sprac anthomius. soe wie in
 emelheit sijne cellen blijft die is al
 rede va drye strijden verselert als
 van hoeren ende van sien ende van
 spreken **E**nde en heuet niet dan een
 strijt als teghens die ghdachten
Een broeder was met sinte antho
 mius en hadde die werke ouer ghe
 gheuen ende was moninc ghemor
 den mer hi en hadde niet volcomeli
 ke alle dinc gheslagen want hi had
 de noch wat ghels gehouden **E**n
 de anthonij sprac tot hem ganc en
 de coopt ons spise ende hij dede also
Ende als hi weder quam. quamē
 dye honden ende scoerden ende had
 den vol nae doet ghebeten **D**oe soe
 sprack sinte anthomius also sellen
 alle die ghene vanden helschen hon
 den ghebeten en ghescoert worden
 die niet volcomelic alle dinc kouer
 en gheue. mer wat after houden en
 de moninken willen wesen **T** Het
 quamē op ee tijt Broeders mz enē
 ouden vader tot anthonium **E**nde
 anthomius sprac den Broeders toe

ghi heft enen goeden leysman aen
 desen oude gehad. Daer na sprac
 hi den ouden toe en seide. Du hebste
 goede broeders gehad mit di goe
 de vad. Je sprack die oude si sijn
 goede broeds mer hoer wominghe
 en heeft ghē doer wie wil die gaet
 in die stal en ontbint den esel ende
 leyten wech. Dat sprack hi in gelij
 kenisse. wat wat si in der herte had
 den dat was ter stont inden mont.
 Doe sprac anthonus het is noot
 te merken dat drie hande becorin
 ge d' menschen sijn. Een van becorin
 ge des duuels. ee vā natuerē vte
 vleysche ende vten bloede; ende een
 wt oueruloechte vā spisen ende
 vā dranc. In desen gaf hi ondseit
 temptacion en der becoringhe ende
 des menschen in vals. Op een tijt
 vraelichden die broeders vandstat
 der sielen. Ende des nachtes sprac
 anthonus een stemme toe en seide
 Anthoni stant op en ganc wt en
 sich. En hi sach ee uuaerlike yselij
 ke duuel die metten hoeft totten
 hemel reycte. En sommige vander
 sielen die totten hemel vloegē keert
 de hi met wtgherecte arme. Som
 miche ontuloge he snelliken en hij
 en constese niet ghehouden. Daer so
 was grote vroechde ghemengt met
 groter droeffheit. En daer versidt
 anthonus dattet was vāden vre

ghe die he sijn broei vs gheuraget
 hadde. En toe hem t. ide hoe die
 duuel. vā vondaer de wech des
 hemels ondgingen. En die ligghe
 en rechtuaerdighe doer den heiel
 sonder enighe hinder vloeghen daer
 hem al dat hemelsche heer in verbli
 den ende die vyanden seer & droef
 den. Op een tijt vraelichden die broe
 ders om raet ende om salicheit hoe
 re sielen. Doe sprac anthonus hoer
 di niet dat onse heer ihesus cristus
 in ewangeli seyt. Slaet di yemēt
 hi dijnre manghe biedet hem die a
 der. Si antwoerden. Dat en connē
 wi niet ghedaen. Sinte anthonus
 sprac. En condijns niet ghedaen sitz
 doch gaerne vander eenre. Si spra
 ken. Noch en connē wi dat niet ge
 den. Woert so sprac sinte anthoni
 us. Hoe wilt doch lieuer gheslagē
 worden dan ghi slaet. Si sprakken.
 Noch en connē wi dat niet gedoe
 Doe soe sprack sinte anthonus si
 nen discipel toe. Maect dese broede
 ren een papelijn want si sijn alte te
 der. Op een tijt arbeide sinte an
 thonus inder woestinen met sinen
 broeders en de hi sloech sijn oghen
 op inden hemel ende sach een vrou
 welke visioen als hem god vertoē
 de. Ende hi viel neder op sine knie
 en en bat gode dat hi die grote son
 de so iammerliken inder werld inz

en liet gheschrypen Doe vragedē die
broeders wat dat visioē waer An
thonius die antwoerde datter een
iammerlike plaghe ende een wond
lycke grote scade inb heyligher ker
ken naekende waer Ende hoe hij
ghesien hadde dat ouder des heren
met voeten betreden ende verypele
hoe dat dat kersten geloue niet gro
ten stormen aen soude morden ghe
nochten en ver kleert En die men
schen souden onredelijc worden als
keesten ende der heyligher kercken
sacramenten Blasphemeren ende be
smetten want hij seyde dat hij een
stemme sprekkende hoerde tot hem
mijn ouder sal onmenschelijck iā
merelijcken in der aerden verscoert
ende vertreden worden Twee jaer
daer nae dat sinte anthonius die
ghesien hadde soe quam een onghe
loue inder heyligher kercken van
eenrehande onghelouighe ketters
ende valsche meesters die gheseten
sijn arrianen daer een hooft heer off
was gheseten arrius Dese deden
wonderlycke scade inder heyligher
kercken mit hoeren ongheloue Si
destruuerden dye goods busen Si
blasphemeden dye sacramenten Si
besmetten dye fonten Si ver
kleeden dye articulen des gheloofs
Ende alle die niet en ware van ho
ren secten die persequeerden si Ende
als rinderen en de scapen vleysch

eden sise opten ouder goods En
de in egypten was doe een hertoghe
die gheseten was Balacius die me
de van deser secten was Dese perse
queerde dye heyligher kercke alsoe
watermatten ende soe onmenschelijc
dat hi moninken en ioncfrouwe
naect te samē opēbaer plach te doē
gheselen ende dan te doden Ende
sinte anthonius schreef hem enē brief
dat hi hem haestelic betrouw ende be
keren soude of die wraeke en toer
ne goods soude cortelijcken op he
valley want het waer cortelijc toe
comende dat hem dyen machtighe
hant goods slaen soude Dese onsa
lige las den brief ende hij hyeler
sinen spot mede ende hi werpen ne
der met onwaerdicheyt ter aerden
Ende onthoet sinte anthonius dese
antwoerde want du die allee mij
dijn moninken becommers en on
ser niet en ontsiet sō sellen wi doē
dat tot di come onse leue ende du
ghemaer werdes onse macht Wijf
daghen daer nae soe soude die har
toge sitten op sijn vos dat seer mac
ende saftmoedich was ende van
der wraeke goods warp hem dat
paert ter aerden ende trut hem al
sijn benen oneweien en seerde vā
lede tot lede dat sach sinte anthoni
us al te vore in den gheest ende me
nich ander wonder als inden vas
der boec ende int passionael gescre

uen staet dat ic al ouer gae om die
corchepte wille. Als sinte anthoni
us menich jaer inder wildermissen
in har den penitencien ghelyest had
de ende het naecten dat ten dye herte
komen woude soe wist hijt langhe te
voeren ende riep sine broederen te
samen ende sprack: **Mijn lieue kin**
der ick gae den wech daer alle me
schen comen moeten want die heer
heuet mi ghenoot tot sinen auotma
le. Te hant so begheer ick te sien die
hemelsche dinghen. **Ick vermane**
v lieue broeders dat ghi desse grote
arbeyt die ick in v ghemwocht heb
be niet en verliest menigher hande
laghes des vyans. **Kendi wel ende**
hebdi ghesien ende ondersocht hoe
veruaerlike eude yseliken die ver
toninghe hoere becoringhe sijn. dye
wel dusent sijn. mer set v hert i go
de ende si sellen alle van v vlien. en
de verworden als venijn ende haet
se als ic ghedaen hebbe want si sijn
goods vianden. mer weest altoes
sorchioudich te staen in die gebo
den gods op dat v alle dye heilige
gods als ghi sterft ontsaen in ho
re ewighe tabernaculaen al hoer be
kende vrienden. **Hier omme dene**
het lieue broeders nacht en dach.
en ouertrecket i v selue hoe die heyl
iche vaders hier ghelyest hebben.
Woert soe beuelic ic v dat mijn lich

aem nyemant en voert in egipcten
op dat hem gheen eer gedaen e wer
de mer graefter heymelijcken in ee
clippe dz nyemant mijn graf e we
te. Ende als sijn woerden gheyn
det waren soe cussedē hi sijn discipel
len ende sijn broederē allegader en
de reckedē een weynich sijn voeten
en sach die dode blidelenken aen also
datmen vā vrolicheidē sijns aēsichs
mochte bekennē dat die chōre der
enghelen daer tegenwoerdich wa
ren die sijn heylighē siel wachte den
ende inden chwoen des hemels mede
voeren souden. Ende daer so quam
een alten soeten welse ende luche.
als oft al balsemen ende aromathē
gheweest hadde ende specien van
duerbaren crude bouen natueren
Ende die heylighē siele dye voer te
hemel als si verdient hadde in ha
ren leuen. **In jaer ons heren ccc.**
ende viertich opten tweeviertich;
sten dach vā januari o en was out
C. jaer ende vijf doe hi starfdat hi
npe van sinen kintschē daghe tot
sijn eynde sijn cleder verwandeld
noch sijn voeten dwoech noch sijn
spise veranderde op dye een tijt be
ter dan op die ander des si god ghe
benedijt nu ende tot alle tijt. **Dye**
broeders deden als hi beuolen had
de ende be groeven heymelijc. so dat
tet alle menschen verborghen bleef
d ij

sijn graf menich jaer totter t'c dz
constantinus den keyser die bisscop
van constantinopelen die theophili
lus gheheten was met veel ander
prelaten en clercken in egypte sen
de om sijn heylighdom ende sijn lich
aem te soeken ende te transffereren
want sijn dochter beseten was En
die vyanden riepen dat si daer ne
mermeer wt comē soudē dan ouer
mits sinte anthoniq wt egypten d
veel wonds of te sprekē waer als
in sijn translacie staet ghescreue dat
een sonderlingh schoen hystorie is

Hoe sijn lichaem ghesocht wort

In dyer t'c doe constanting
keyser was alsoe leste mē dz
hi gheen kijnt en hadde dat sijn t'c
ende sijn hercappie besitten moch
te nae hem des hi hem seer bedroef
de ende bade gode nacht ende dach
dat hij hem verleende een kijnt dat
nae sinen doot sijn rijct besate Al
dus vastede hi ende bede ende was
stadelyc inder kercken. Dye ghetim
mert was inder eren des heylighen
naems os herē die gheheten was
sophier In deser kercken gaf hi me
nich ornamente menich costelijc
iuweel groete cleynote dat outaer
en de tēpel mede te vertiere Alsoe
dat god aensach sijn begheerte en
de sijn oetmoedicheyt ende verseen

de hem een dochter En als die doch
ter ouc was twee jaer soe onhoet
hij den bisscop van constantinopo
len die theophilus hiete ende dede
sijn dochter dopen ende hi hytse so
phia d die kerke wildaer si in ghe
doept wort die sophier hiet Dott
kine ouc was tien jaer wast wter
matey scoen ende seedich van al ge
laet. Wys en vroet van sinen dat
si alle verwonderden diet kint kien
neden Ende het gheuiel dattet op
een tijt met anderen ioncfrouw en
met sijn speelgenoten wandeide in
sijns vaders boegaert d oest te ecē
en dranck wt een fonteyn die doer
den boemgaert liep Te hant alst
dranc ghemeng mette water in he
negeen bosse ghesten Ende dat kint
begon te grummen en yselic te ghe
karen als leeuwen ende ander wil
de beeste Die maechde die mz hoer
waren worden veruaert ende riepe
mit lader stemmen andē keyser dat
hi sijn dochter te hulpe quame En
de die keyser ghinc te hant met sijn
ghesin inde boegaert tot sine doch
ter wepende mit lader stemmen O
scepper hemelijcs en aertrijcs ver
lossen des menscheliken gheslachtes
ontferme di ende coeme te hulpe mi
ne dochter Ende ghinc mettien toe
die dochter die soe yselic gheschaerde
ende wonderlyc gheleypt gaf dat si
alle met angte beuanghen waren.

die dat hoerden ende satghen Ende
hoe die gheesten yet rusteden leyde
se die keyser met he int palaes Al
tehant wort si weder grymmende
ende te biten ende te scoeren dat me
se met ghene banden en conste ghe
houden Die keyser was vol bitte
ren vrouwes en liet maken een pse
ren ghypoel daer hi sijn dochter i be
sloet Daer was si vijfiaer lanc in
besloten en scoerde al dat hoer ghe
naecte menschen ende beesten ende
wes si enige mochte Mer die goe
dertieren heer die nyemant en laet
verloren die in hem be trouwe wou
de dese ioncfrou van dese boese ghes
ten verlossen en dede dat si riepen
doer hoer mont Anthomius die here
mijt wt egypten sal os hier wt dri
uen wat hi os daghlics verbarent
mz sine salicheit Aldus riepen si
een iaer lanc en anders niet Dye
keyser dede sijn boden varen in alle
landen van egypten te soeken ende
te vrage waer hi viden mochte dz
sichaem des heyligen vaders sinte
anthomius Ende memant en conste
hem daer of berechten Doe verga
derde hi den bisscop van constanti
nopolis theophilum en alle die wijs
heit van sinen lande ende vragede
of yemant wiste enighe scrispe van
den heyligen vader ende vanden le
uen sinte anthomius waer dat sijn
sichaem begrauen ware want dye

bose gheesten die mijn dochter beset
ten hebben rusten nemmermeer we
pens Anthomius heremijt wt egypten
sal os hier wt verdriue Theo
philus die bisscop met al sijn cler
ken dede comen alle die boeken dye
si in griesken vinden conden vande
heyligen vaderen en der hermiten
leuen ende vonden ghescreuen van
den heyligen vader anthomius hoe
dat hi van sijnre iongher ioget tot
sine eynde den heer sijn lichaem ghe
offert hadde Ende dat doe hi starf
sine broederen beual dat si hem be
grauen souden in een verborgh ste
de daert nyemant en wiste dan god
ende si op dat sijn lichaem tot ghe
reint ghehouden en worde Als
si aldus wter scrispen van sinte an
thomius lichaem niet sekers vindē
en consten alsoe stont theophilus
op ende sprae kijnder wantet also
ghenoechde den heyligen vader an
thomius dat sijn graf verborghen
soude wesen als wi ghescreuen vim
den so en mach nyemant bekennē
die stede te si dz god doer sijn barn
harticheyt ons dat wil openbaren
Daer omme mijn wtuercoere Broe
ders bidde ick ende ghebiede v dat
ghi v veroetmoedicht in penitenti
en Ende vast neghen dagen mz be
dinghe ende met wakken Ende laet
ons bidden den heer met cere stem
men dat hi wil gherwaerdighen os
d ij

omnitte knechten dyen duerbare
scat dat heylighc lie haē te openbare
ouermits welke sijn arme deerne
sophia des keyser s dochter vande
bosch gheest verlost mach werden
Doe dese neghen daghen omme ge
comen waren ende si gheuastel had
den met alle oetmoedicheit ende in
nichye tot gode en woude den heer
dyen buerbaren schat niet langher
verborghen laten. mer alle dye we
relt daer mede verlichten ende sine
naem verheffen ouer allen die we
relt totten ionsten daghe toe En
de hij seynde enen enghel ter midd
nacht totten keyser daer hij lach
ende sliep ende sprac hem toe Con
stantijn ick ben gabriel den enghel
een hode des almachtigen conincs
wt di gheseynt om di te wyzen en
de te leren hoe du vijnden moghes
dat lichaem van sinte anthomius :
ende dat brenghen in dijnre stat te
hulpe ende te troeste dijnre dochter
want dijn ghebet dat is verhoort
ende dijn cranen sijn voer gode ghe
comē Haestelic rechtē hem die key
ser op ende woude den enghel niet
sinen handen tasten. mer die engel
die en woude des niet ghesenghen.
Ende all dat palaes wert verlichte
vander teghenwoerdicheyt des en
ghels recht of die sonne daer gesce
nen hadde Doe sprack die enghel
Morgen als du op staetste wept

te theophilū den bisscop ende seyn
ten met twaelf gheestelijken clerken
ken die gode otsien inde lande va
egipten Ick sal met hem wesen in
al hoer weghen ende si en sellen uz
duchten storm noch dweder i die
zee. anxt noch vrese des weghes :
Des gelijc soe uitelde die enghel en
opēlaerde theophilum den bisscop
Ende te hant soe seyde die enghel
van hem Constantinus die keiser
stont op des morgens vroe. ende
seynde om theophilum den bisscop
met sinen gheestelijken clercken :
En opēlaerde h. alle die dingē
die hem die enghel toe ghesproken
had des naches in sijn visioen En
theophilus die bisscop seyde dz hij
oec in alle manieren vermaninghe
des heylighen enghels hadde in sine
slaep ghehadt Des andern dages
so ghinc die bisscop mz twaelf gees
telijken clercken te scepe ende dac
te en louede den heer blidelicke seg
gede aldus Die heer is die beser
min ge os leuesdaer wi voer duch
ten ende beuen Die heer is onse u
sichtinghe en onse heyle die wi de
sien sellen Aldus seyden si van d
ende seyden met staenden seyle tot
jherusalem voer wijnde ende voer
waghe soe dat hem u genat contra
rie en was of yemant noot was
die hant an dat seyl te slaen Ende
do si geseylt hadde seuen daghen

lanc ons enich ghinc die wint leg
 ghen ende si arbeyden inden scepe.
 tot dat si moede waren Theophilus
 dye bisscop twestede sijn Broeders
 en sprac Broeders en omtiet v n̄
 die here is onse hulper Die here is
 ons scip dye here is onse stuerma
 Altehant eregen si goedē wint en
 seyliden acht dage lanc en quamen
 tot iherusalem Ende si ghingē op
 ende versochten die heylighē stedē
 Daer onse heer ghepassijc ghepini
 ghet en ghecreyst wort. daer hi be
 grauen wort daer hi verrees Dair
 na ghinghen si tot bethelem te ver
 soeken die crubbe ons heren Ende
 si teykenden he metter macht des
 heyligen crups en toge vast voert
 tot dat si quamen totter stat van
 alexandrien Daer na wandeerde
 si voert niet coopluden vter stat vā
 alexandrien tot dat si quamen toe
 tybies Daer nae ouer een en twi
 tich daghen quamen si op ee ryuie
 renyslq i ee stat die ephesis hiet en
 leyt inden lande van egypten Ende
 daer vraechden si waer sinte antho
 nius met sine Broeders gode te die
 nej plach Si antwoerden In een
 woderlike bosch woende hi langhe
 tyt en daer is noch toe vyp dach
 uaerdyn Ende onderweghen en sel
 di niet vinden steden noch dorpen.
 noch gheenrehande woninghe mer
 vremde beesten ende wonderlyke

di even sonder ghetal Des anderen
 daghes soe teykenden si hem mette
 heylighē crups ende sloeghen op
 ten wech en sprakken die heer moet
 opstaen in onse hulpe ende sine vy
 anden moeten werden verstroeyt.
 Ende verre moeten si vlien van si
 nen aensichte die hem ghehaet heb
 ben Dus wandeerde si doer wilder
 nissen ende doer onweghen ende o
 uer hoghe clippen der bergen een
 ende twintich dachuaerdeh ende si
 vonden wonderlycke wildeernisse
 van boschen ende bramen Daer
 waren leeuwen libauerde tigris bee
 ren eenhoernen ende menighē han
 de vreede beesten die si niet en kent
 neden ende tiepen anden heylighē
 vader sinte anthomius ende leyden
 voer bi ongheruest Ten leste qua
 men si totter woestinen daer sinte
 anthomius eerst met sine Broede
 ren was Ende als si twyuelden
 des weechs die si noch gaē soude
 soe qua een out vad met een clae
 aensichte ende custede den bisscop.
 en hi na he bid hant ende ghemel
 met hem tot die poerte vander sie
 de ende der kiercken der woestinen
 Doe vraghede theophilus den bis
 scop den oude mye dat stedekijn ge
 sticht ende gheordineert hadde. en
 de wie dattet nu behoerde Des ge
 lijk vraghede dye bisscop den ou
 den menighē vraghe mer hi en gaf

hem gheen antwoerde. ende wijde
 metter hant dat si swighen souden
Te hant verstont theophilus dat:
 tet dye reghel der woestinen hilde
 ende bewaerde dye broeders dat si
 swyghen souden op dat die broede
 ren vander woestinen niet ghehijn-
 dert en worden ende mettien was
 dye oude wt horen oghen **E**nde die
 bisscop verstot daer nae ouermits
 openbaringhe des enghels dattet
 sinte anthomius seluer was **D**oe
 dit gheschiede quamē mettien yij.
 Broederen wter woestinen in wol-
 len tappen met cruten ende met va-
 nen. met kaerzen ende met tortisen
 want god hadde he gheopenbaert
 dye coemste des bisscops met sinen
 clercken ende si songhen met groter
 vroechden ende sprake wt uercore
 broeders coemt te gemoete **S**waer
 heyt. veruwecht ende verblidet in
 gode onsen heylighuer **E**nde met
 tien alsoe quam dye pryor vander
 woestinen ende hij custede den bis-
 scop theophilus ende sine cleerestē
 eicke bi sonder ende hi leydese met
 hem inder kercken der woestinen
Ende die broeders vaden cloester
 wiesschen den bisscop ende den clee-
 ren hoer voeten **E**nde songhen een
 numre ghebot hebbe ick ghegheuen
Als dit ghedaen was leydse dye
 prior met groter reuerēcie inden re-
 uenter ende dedese sitten **E**nde die

broeders rechteden broet van wo-
 derlike claekeyt **E**nde eenrehande
 voghelslyns met wortelen vā speci
 en dye van onsprekelycke smaeck
 ware **D**us satē die monickē met
 te bisscop en met sine clercken en
 elc gaf men he een half broedelijn
 ende water te drincken **E**n als elc
 diewerf ghedroncken hadde stonc
 die prior op met sinen broeds als
 si ghewoen waren. ende ghanghen
 inder kercken lesende ende singēde
 hoer gratias **E**nde theophilus vol
 ghede hem nae met sinen clercke en
 louede ende dante gode met dauid
 inden souter sprekkende den spalm.
Miserere mei deus **D**oe die prior
 met sinen monicken al hore diest
 ghedaen hadde als si plaghen nae
 dat si ghegheten hadde soe sprack
 hi tot theophilum den bisscop **D**at
 water dat ghi nu ghedroncke heb
 bet is wt ee fonteyne die ons god
 ghemakket heeft ende heest in hem al
 se smalke des drancs **E**nde daer
 bi staet een ander fonteyn met on-
 claren water **E**nde dien hadde god
 verleent onsen heylighen vader an-
 thomius ende daer wt soe wasschen
 die broeders ende dye gasten haer
 voeten ende dye is altoes warm
Dat broet dat ghi nu act en weten
 wi uz waer dattet ghebacket wort
Mer dit weten wi ende sien dat al
 se dage twee leeuwē come en bren

ghent i onsen kellencaer En dz sijn
 die selue leeuwen die met onsen va
 der antonig ware die hem holpen
 begrauen en bedeluen dat lichaem
 pauli des eersten herenijts En soe
 veel en menich broet als wi behoe
 uen en onse gasten wanneer si os
 overcomē brengē ons dye leeuwe
 want onsen heyligen vader anto
 nius vander verhenghemisse gods
 heestee so gheordineert eerst en met
 sine heylighen leuen verdient En
 heeft dit cloester inder woestine ge
 timmert ende ghwypet Dus heest
 hi hier gheset en geordinert xvij
 broeders die daghelicē elc een half
 broet hebben mer des sonnedages
 ende te hoechtden soe brenghen die
 twee leeuwen een yghelyck en een
 gheheel broet in deser maniere als
 ghi nu gheswert hebe Dus heest
 die goederteren heer os geuoet va
 der tne dat dye heyligh vader an
 thomis dit cloester maecte tot de
 sen dage toe En als wi comen ende
 misse doen sulen ende ander ghety
 den inder kerken soe sijn onse lam
 pen onesteken ende bluen soe alle
 die tijt onuermindert Ende metti
 en soe ghanghen si te vesper Ende
 theophilus besach die kerke dat si
 met wonderlycken ghetimmert ver
 tiere was want si was van claren
 stenen daer gheen bout toe en was
 Ende bider mueren vander kerke

kerken stont dat cloester Ende inder
 kerke warē vijf lampen drie voer
 dat outaer dat middē inder kerke
 stont ende twee voer die and
 twee outaren Ende alle dye vaten
 die totter missen behoerden die wa
 ren cristal ende voer dye outaren
 waren ghemaect xvij stoelen En
 die stoel daer die pryz i sat die
 was hoghe bouē die ander vā due
 ren gemmen en ontallike margari
 ten costelijcken ghesteenten en seer
 meesterlycke ghwrochte noch in
 kerken noch in den cloester noch in
 der woestinen en was geen gerufe
 noch men en hoer de daer een stem
 me niet noch nyemāt ē sprac daer
 sonder des pryzors oerlof mer als
 daer yemant sonderlinghe te doon
 hadde so quam een voer den pryz
 ende wyl op sine knyten ende ney
 ghede op sine voeten met reueren
 tien ende met oetmoedicheyt ende
 brocht een tafel met een griffel en
 de scrif daer in dat hem noot was
 Dan dede dye pryz als een goet
 heyligh vader nae exemplen sijns
 heylighen vaders sinte antonius
 ende gaf een yghelyck nae dat hij
 beloefde Doe sprac theophilus dye
 bisscop totten pryz hoe mach soe
 grote swyghinghe ende silencie on
 der leuende luden wesen als ick sie
 onder vbroeders Dye pryz ant
 woerde Vader theophile dat kene

god vieriich iaer isset ghleden daer
onse vader anthonijs van ons scei
de ende hi liet ons hier daer wi nye
menschen stemmen en hoerden dan
van v anders dan wi singhen onse
ghetiden Doe sprack theophilus
die bisscop Laet os bluen alhier
met v oft die wille goods is Die
pryor antwoerde waer om vrughet
ghi mid ghi wel weet wz v god
gheopenbaert heeft wat ghi doen
selt ende waer om dat ghi hier ghe
comen sijt want ghi moet wed ke
ren mz uwe clercken te lande wert
Als si dus te samen spraken qua
een voghel wit ende vloech tot een
veynster in ende onstac al die la
pen voer die outaren daer sijt alle
sagen En te hant soe scyde die vo
ghel van daen ende dye kerkke was
verclaert ouer al van dien lichte
Doe theophilus dye bisscop dit
merckede so vraechde hi den pryor
wat dat waer Hij antwoerde dat
tot alle hoechtiden onser vrouwen
daghe alle dye apostelen daghen en
de op ons heylighs vaders sinte a
thonijs dach soe ghescreit dic

Hier nae began theophilus
die bisscop die salte te vertel
len waer o dat hi d ghecomē was
ende badt hem of hi yet wiste van
dat heyligh lichaem sinte anthoni
us want dat die salte waer waer

o dat si daer ghecomen waren Die
pryor antwoerde wtuercoren vad
ende broeders onse heyligh vader
sinte anthonijs dye sette de inden
lande cypers oestmaerts inder gro
ter wildernissen van egypten ende
woende daer Daer maecte hij een
cluse ende veel cellen daer hi met si
ne broeders sonder ofslaten nacht
ende dach gode diende Nae langhe
tijt alst naecte den dach datten den
heer lonen woude Ende hi van de
ser werelt scyden soude alsoe lesen
wi dat hi die twee broeders beual
dat si sijn lichaem heymelic begra
uen souden dat gheen menschen we
ten en souden sijn graf Dus lesen
wi voert dat namaels die moest
ne ghedestructeert wort van moerde
naers soe dat wi niet en weten cleyn
ne noch groet van sijn grachten wa
re dat god over sijn ghenade ons dz
woude openbaren Hier omme laet
ons vasten ende beden drie dagen
en drie nachten en wepen oetmoe
delikē tot gode dz hi he gewaerd
gen wil te wisen die stat daer hi be
grauē is de duerbaer scat Doe o
gecomē warē die drie daghen qua
die engel gabriel alsmen die misse
dode mit een grote claekeyt al dye
kerke verlichtende mit enē wondki
ken soetē lichte en had in sijn hant
enē brief en leyde die optē outaer

van onser vrouwen voer dē prior
En alle die broeders die inder ker
 ken waren vielen van vresen opter
 aerden of si doot hadden ghewest
En die engel sprac totte prior Nē
 desen brief en leesten en wat daer
 in staet dat doet want v ghebet dat
 is ghehoert **E**n mettie s'eyde den
 enghel vā hē en hi sloech op sijn o
 ghen en sach den enghel ten hemel
 clinnen **E**n doe hi omme sach so
 sach hi all sine broeders ter aerde
 legghen **H**i sprac hem toe staet op
 broeders en veruaert v n̄z **D**oe siō
 den si op en si en saghen nyemant
En die prior sprack Broeders
 en vads dese visioen die ghi nu ge
 sien heft was die enghel gab; yel.
 een bode des ouersten gods die dō
 hem vertoent heeft ende heeft ens
 gheghuen desen brief daer in ghe
 scruuen staet dat ghi sult wanderen
 inden rechten wech wat dye engel
 sal v gheleyden ende god sal by v
 sijn in all uwe weghen. ende hi sal
 al uwe begheerten veruullen **E**n
 siet v sal openbaren een blinckēde
 sterre die sal v voergaē ende bliue
 staen bouen die stede daer dat heylī
 ghe lichaē leyt begraue daer grauz
 met bedinghe ende niet oet moedie
 heyt ende ghij sult vñnden dē duer
 karen scaet **S**men naem sal verhe
 uen worden ende vernuwt in alle
 tiden ouer alle die werelt. wat god

heuet hem dye gracie gheghuen :
Soe wie yet van hem ghorchteleic
 in sijn doot biddet dat sal hem te
 hant van gode verleent worden :
Die ander gracie die hem god ghe
 gheuen heeft is ouer alle stōne bee
 sten te ghenesen van wat siecheden
 dz si sijn besmet ofte becomert **A**ls
 sinte christophilus met sinen clercke
 desen brief aldus ghehoort hadden
 ende dye misse gedach was vande
 prior also nam hij dye benedixie
 met alle sinen clercken **E**nde dye
 prior druckede voer hoor hoeft dz
 teyken des heylighen crutes **E**nde
 si ghesonden dye broeders vander
 woestinen ende si schyden vā daer
Dus soe ghanghen si wter moesii
 ne ende hem openbaerde een so scoe
 ne sterre seet blinckēde ende clae
 als dye sonne ende ghinc voer hē
 als hem den brief gheseyt hadde en
 de eenstemme sprac hem toe aldus
 volghet der sterren **A**ldus volge
 den si vast nader sterren met grote
 loue ende blijscap. en quamē doer
 menighe wil dernisse ende onwege
 ouer menighe harde hoghe clippen
 tot dat si quamen in een dal dat ge
 heyten is josen daer see vonden si
 cruyt ende appelen van onsprekeliij
 kien wolle ende smaek Daer namen
 si of ende aten ende danceten ende lo
 ueden gode **S**i wanderden vaste
 voert tot dat si quamen tot berge

Die veruaerlyke waren ende seer so
ghe schenen als den hemel daer son
ne noch mane nemmermeer è lich
te noch louer noch gras noch boe
mè noch cruyt en wies. mer d' wa
ren veel serpètè slanghen bladelas
schen draken leeuwē en lupaerden
tygris vossen eenhoernē lindewor
mē en ander vreemde wilde dieren
sonder ghetal die si niet en kenne
den noch nye gesien en hadde. mer
vand hulpen goods so ghingē sijc
al doer onghescact want die sterre
en sceyden nyammermeer van hem
aldus soe wanderden si neghen en
de tien dachuaerden tot dat si qua
men bi enen palase daer soe welken
si enen wecke die onuerdrachlyc
ken was van groten stanckē alsoe
dat si daer neder vyelen inder aer
den ende si waren volnae doot en
de si beuallen gode haer sielen mer o
uermits die hulpe goods soe ston
den si weder op ende saghen ee gro
te stede vol sielen dye om ende om
me beset waren met vuertige serpè
ten ende helische draken Ende wt
dier steden so hoerden si een geluut
van iammerlycken hulen en scey
en en carmē En een stemme sprac
hem toe aldus Des stede is een ste
de der pimen ende des oerdels daer
ghespijnt worden alle die sielen dye
god verswooren hebben. hoor gheslot
ten niet ghesouden en hebben ende

die gheboden goods niet veruollet
en hebben Des waren si veruaert
en warden voert viertich dach
uaer den lanc Ende quamen tot ee
stede wonderlike vol van genoech
ten daer alsohande boemen en cruyz
den stonden met sonderlinghe wolle
ende vruchten Daer stond die ster
re bouen al stille En een stem sprac
hem toe Grauet hier en ghi sulc vi
den den duerbaren scat mer si è wi
te noch nz op wat stede dat si gra
uen souden in dien campe Des soe
quam een voghel wit als die snee
uz enē grote becke en stot op enē
grooten boem daer onder liep een fo
teyn bouen claekeheyt Ende alle
costelike drac smakende Ende die
voghel began te slaen sijn vederen.
rechte of hi segghen woude ende wij
sen grauet alhier Die bisscop theo
philus ende die clerken vielen al i
ghebede. ende si hoerden die enghel
sche saghe en die hemelsche melodie
Doe sloech dye bisscop sijn oghen
op inden hemel ende sach den heyl
ghen vader anthonijs staen onder
dye enghelen ende den here bidden:
de voer alle sondaren Doe sprack
theophilus god almachtich scepper
alre dinghen die gheen dinghen ic
korghen en sijn du weetste die salte
onser reysen Icht bidde di oetmoe
delijc opēbaer ons arme sondaers
doer dijn grote ontfermharticheyt

dien scat die verborghen heeft ghes
weest Ende seynde ons yemāt die
ons helpen mach deluen ende gra
uen want wi vermoeyt sijn vādē
weghe Rechteuert quamen daer
van verre lopen wter wildernissen
twee libaerden daer si alle of ver
uaere waren ende vielen weder in
ghede de Mer die libaerden met alle
hoer ghelate bewijdden hem grote
vrientscap so dat si sonder angst bi
hem quamen Ende een welle van
allen duerbare crude slobech op van
dier stede daer dat lichaē lach hoge
tottē hemel Ende die libaerden gī
ghen legghen tot des bisscops voe
ten voepende en hulende rechte of si
seggchen wouden Sege ons ende
wijst ons waer wij grauen fullen
ende hi wijsde hem metter hant dye
stede Doe ghingē si met hore voete
scuppen ende deluen tot dat si ghe
naecten der tumben En si en d'istē
niet meer grauen op dat si dat heyl
ighē lichaē niet en werden Doe
ghinc theophilus met sineh clerch
ken in ende vant een steen daer op
ghescreuen stont met griejen sette
ren ende met hebreeuschen hoe dat
lach begrauen dat lichaē des heyl
ighē vaders sineh anthomius En
als si desen titel gheschen hadden so
worden si seer verblijt ende huerde
den enghelschen sanct singhen bouē
hem ende met dyen werden si op

die steen die ope graf lach Ende
daer quam wt een volle wtermaē
soet dat hem allen dochte dat si idē
paradyse waren Dus namen si dz
lichaem wt ende voerdent noch al
gheschel gheslekt met enen haren cle
de Ende daer ouer een cleet vā pal
men ghemaect dien hi vā sinte pau
wels hadde den eerste heremite En
de doe si op hoerden dat heylighē lic
haem so wort alle die prouincie en
de dat lantscap met ontalijcke soe
ten welke ontstiken Dus keerde
sinte theophilus met sineh clerch
ken wech die hi ghetomen was mz
loue ende met sanghe draghende dz
heylighē lichaem Ende dye sterre
ghinc voer hem ende dye twee li
baerden by hem tot dat si quamen
totter woestinen daer si te voeren
hadden gheweest Ende die pror
vander woestinen ghinc teghen
hem met sineh broeders met crucey
ende met vane ende met crucey en
de met mywerec mit ghewyet water
mit sanghe ende met loue mit alte
reuerencie mz alte waerdicheyt de
heylighē lichaem ter eyn ende te
waerdicheden Ende mettien qua
men vñf malaetsche menschen ende
riepen den heylighē sancte sineh an
thomius an Ende alsoe vroech als
si werden die baer so worden si ghe
sont Daer lieten si inder woestine
sijn ouerste roc die vā palmē was

ghemaect Ende si naemen oerlof
vanden pryor ende van sinen broe-
ders ende keerde weder dien wech
dye si ghecomen waren Ende twee
broders wt en cloester die ghingē
met hem Ende als si gherwandert
waren tien daghen soe vonden si in
den weghe legghen drye dode licha-
men die vanden wilden dieren ghe-
doot waren daer setteden si die bare
re op met dat heylighē lichaem op
die dode liden en si stonden te hant
op vander doot ende si vylegen op
haeren knyten voer dat heylighē lic-
haem ende danckeden ende louedē
gode ende den heyligen vader sinte
anthomius ende si seyden hoe dat
hoer sielen vanden duuelen ghesleit
worden ter hellen wert mer ouer
mies gebede en verdiende des heylī-
ghē vads sinte anthomij wordē si
verlost Doe vraghede theophilus
die bisscop i wat stede dz si ghesleyt
worden si spraken in enen alten ja-
melijcken stanc ende in enen grote
vuer daer vuerghe serpenten ende
drakē waren So dat theophilus
verstot dattet die stede was die si
ghesien hadde Ende hi sprac mee-
den genen die die ghesloten godes
niet en houden want in dier steden
soe sellen si ghepinicht worden Dq
so wāderden si voert met die twe
luparden ende met dye drye men-
schēn die sinte anthomius verwret

het hadde ouer berch en ouer dall
doer menighe wildernisse voer hy
menich psljē dier twintich dach
uaerden lanck Ende quamen we
der op die riuiere nylus bi d stede
ephesus Daer was een rjck man
en machtich van coninclichen ghe-
slachten geboren die daniel hiet en
de was vanden vanden beseten so
dat hi in pseren helden ghespanne
sat ende alle sine ledē met banden
ghebonden Ende als si hoerden van
den tocoemste des heylige vaders
sinte anthomius lichaem so brack
hi wt en banden ende liep op die ry-
uier Ende die duuelen tiepen wt
sinen monde Anthomius waer d
quellste os aldus Ende daniel liep
Heylighē vader anthomius verlos-
se mi ar me ghuanghen Dus rye-
pen alt volc wt enen monde ende
liepen teghens desen heylighē lich-
aem en te hant so wort hi verlost d
sijt alle saghen soe vroe als hi wer-
de die bare Ende daniel liet al after
dat hi hadde ende volchde den lich-
aem nae Ende alle sine leuen bleef
hi daer bi te dienen en te louen den
heylighē vader sinte anthomius
Doe quamen si bi enen casteel dat
fraudes hiet ende die vanden tie-
pen in der lucht Hier gaet hi die os
alwes quellē ende gheselt En die
vaden casteel worden veruaert en-
de en wisten niet wat dat beduden

mochte Ende quamē wt ende sa
gē den Bis**c**cop theophilus en twee
kinderen ende vragheden wat dat
ware Doe bis**c**op die antwoerde
wi sijn boden des keypers constan
tinus en wi hebben die werelt vol
nae al omme gewandert. om dat
heylighē lichaem dat my gheuoden
hebben ende hebbent hier bi ons
Doe sprackt daer een vande broch
comt ons te hulp wāt hier hebbē
gheweest tien woluen ende hebbēn
al onse beesten ghedoot Ende vijf
kinderē hebbēn si met hem ghedra
ghen Ende als si aenriepen den heylighē
vader sinte anthonijs alsoe
quamē die wolue weder en broch
ten die kinder voer die haer drage
de ende knypten oft redelijke crea
turen hadden gheweest Ende dye
beesten worden al gesont ende die
kinderen waren onghuecht Doe
ghinghen si te scepe en quamē met
grooten arbeyde inder haueen van
der stede vā aleyn dreyen. ende met
tien sciede daer ee grote aerebeuim
ge Ende die vianden riepen inder
lucht Anthoni. waer om quellte
ons. soe dat alle dyeliden vander
stede wt liepen op die haueen tegen
dat heylighē lichaem Ende alle dye
sickēn vā wat sickēn dat si besmet
waren worden ghesone die woeren
mochten die bare daer dat heylighē
lichaem op lach. die blinde wordē

siente. die douen worden horende.
die cropesen gaede. die stome spre
kende. ende dus ghem theophilus
uten scepe metten heylighē lichaem.
en die mare des heylighē vaders
sinte anthonijs spranc ouer al dz
lant vā aleyn dreyen Hier en bin
nen was een iongheline dye effro
hyet eens ridders soene in aleyn
dreyen dye ghemroecht wort voer
den rechter madyan om een scaede
die hi ghedaen soude hebbēn Ende
desen rechter van haet soe vero er
delde hi hem ende wijsden ter galge
Ende als men hem wt leyde alsoe
scryden sine oudaers en sijn vrien
den Ende alle dye vander stat die
riepen Heylighē vader anthoni. co
met te helpen dinen knecht effron
en verlostē vande handē des tirās
madyan des rechters Doe knypte
die iongheline voer die bare en bat
ynmichlyc den heylighē vader sin
te anthonijs. mer dye rechter ghe
hoet sijn dienres dat si hem hangen
soudē aen enē hoghen boem Ende
si deden alsoe Ende effron ende sijn
ouders ende sine vriendē riepē son
der ostanten met grooten betrouwē
sinte anthonijs aen Des soe liete
si hem daer hanghen ende ghinghen
weder in met groter droefheyte En
quamē achte daghen daer nae we
der daer hi gehanghen was omme
hem te beschryven. want si meynden

dat hi van lede tot lede vanden wil
den dieren ende voghelen wech wa
re ghedraghen Ende ass si ghenae
ten der stede so riep effron met lud
stemmen sinen vader toe dat hi he
helpen soude ende daer of ontbindē
Daer quamien si alle van hem sel
uen van groter blijscap Ende dye
vad sprac leeffstu noch myn wtū
coren soen **H**i antwoerde iae wat
sinte anthonijs heest mi ghehoude
Biden bare ende een ander sine ghe
selle heuet mi niet sine vloghelen mi
ne handen ghehouden. ende soe heb
be ic ghestaen achte daghen sonder
etē of sonder drincsten. want si mi
niet hoeren soeten woerden ghespi
set ende gheuoet hebben **D**es qua
men si metter haest ende sneden de
last ontween: mer niet groter blij
scap ende reuerentie brochten si he
voer dat heylige lichaem sinte an
thonius danckēde ende louende go
de ende den heylighen vader sinte a
thonius **D**it wort geboetscpte de
rechter ende hi quam haestelijcken
aldaer hi effron sach ende hi vrael
ghede hem wie dat he verlost hadde
En wie so coen waer want hi had
den doen hanghen **D**oe vertelde he
effron oetmoedelicke alle dingē als
si gescreet waren ende als hier voer
gescreuen staet **A**ls die hoerde die
bisscop van alexandrien so quā hi
niet alle dien volste haruoet opter

hauen op dat hi dat heylige lichaem
mochte brenghen inder stat **E**nde
riepl tot hem viertich gheestelijcke
begheuen luden **E**nde als si ghenae
keden dit bare ende wouden op hef
sen dat heylige lichaem sinte anthonijs
doe vielen si ter aerden al dote
ende bleuen also seuen vren **E**nde
als dit die rechter sach so wort hi
niet angst noch meer beuaen. en hi
na die bare ende setse op dye dode
luden ende si stoden te hant op **E**n
de nyemāt en dorste voert aen dat
heylige lichaem naeken **M**er den
rechter bat den bisscop theophilum
dat hi he wat gaue van sinte an
thonius cleder **E**n hi gaf he enen
halue wc die si ontsinghe niet gro
ter waerdicheyt en keerden wed i
hoor stadt **E**nde deden enen tempel
timmeren va costelike werck inder
eren des heylighen vaders sinte an
thonius **D**aer deden si in die halue
woest daer sijn naem in gheert ghe
loest ende verheuen is inder ewich
eyt **H**ier nae bewyde hem theophili
lus met sinen clercken niet effron.
ende niet sijn ander ghesin te varen
tot iherusalem wert mer hi e wou
de te iherusalem niet binne o angte
dat hi hadde voer dat heylige lich
aem **M**er die vyaden riepen noch
inder lucht als si plaghen **A**ntcho
ni. ontferme di onser want dijn
teghenwoerdicheyt verbarnt ons

Des so quamen si bi nachte bi iherusalem ende ghanghen voert ende vonden enen armen mensche dye blint ende ewopel was Ende als si herden dat die vyadē inder lucht riepen Anthomi onferme di onser soe riep hi oec anthomū aen en en liet niet of Ende die bisscop leyden bider karen ende hi bestreec sijn oghen ende hi wort doe siende ende gaede als hi ye te voeren dede Ende liep in die stadt van iherusalem ende boetscriptet datter sinte antonius hene ghanghe ende hadde hem ghesont ghemaect Ende si liepen hem alle na wter stat mer si en vonden hem niet des waren si droeuich en keerden weder Theophilus met sijn ghesin wanderden voert menighen nacht en hem ghinc voer alle weghe een legioen der enghelen hemelschen sancti singhende ende soe soete woc brenghende dat he docht dat si waren inden paradise Ende alle sierten dye si vonden onder weghen ghenassen si van wat sierten si waren besmet Dus soe quamen si opter zee ende vonden scopen die te constantinopelen varen woude ende wonnen va hem C. en xxvij gulden penninghen want theophilus seide dz hi hadde een scaat te voeren die duerbauer ware En als si te scopen ghanghen begonste die bose ghesten te wepe Anthomi laet os

vry van di scyden Als dye scopers dit hoerde spraken si de bisscop toe en seyden waer o en hebdi dit ons niet ghesiet want wi sijn dyn knechten en wi pleghen hem dicwijl ae nte wepen Ende hi heeft ons gheopenbaert opt vorste van onsen scope daer wijc alle saghen Ende heeft ons geholpen wt onser noot Mettien soe gauen si den bisscop dat gelt weder ende oftacke grote torysken en veel wasse kaer sen voer dat heylige lichaem Mer dye vyanden vander hellen riepen altoes ende si huylden inder lucht waer si hene voeren Ende doe si als te scopen waren soe ghinc dat scyp vanden ouer bi hem selue sonder arkeyt Doe ghanghen si varen die grote zee ouer Ende daer soe staet een grot onweder op so dat si alle duchteden hoers lijfs ende ryepen gode aen ende die heylige vader in sinte anthoniq Te hant toende he sinte anthoniq op dat voer casteel ende had een stoc in sijn hant daer hi op leede en troestese aldus sprekende ontsiet v niet ende altehant so slesse dat onweder ende die zee wort saft en si cregen goede wijnct ende seyden drie daghen ende drie nachten Ende die wijnct stac daer nae weder an ende iagede dat scip voert ende seyden ende verstaken wel viertich daghen lanc tegen hoe

wij wil altoes noortwaert seylēn
de ende niet den rechten wech te cō
stantinopolen Des soe wort theo
philus die bisscop bedroet en de
vvel voer dat heylighē lichaem seg
ghende heylighē vader anthoni. co;
met ons te hulpe ende stuert os te
rechten inden rechten wech ende en
laet ons niet in onser noot Als si
dus versykt hadde geweest vier
tich daghen ende viertich nachten
so sagen si van verre een eylant dz
groot en yselic was en clair scheen
en luttel boemen sagen si daer Ende
dat eiland was vol anbeelde
ende smeehamers ende ander wes-
scap dat totten smede behoerde Ende
de hem sprac een stemme toe segge
de vanden hemiele Onstet v niet
ende en ghenaket den eylande niet:
Ende doe si ghenakeden den lande
alsoe nae alsmen wer pen soude. soe
en hoerden si anders niet den offet
al donec en bligem hadde gheweest
Ende doe hem dochte dattet eylane
had ghekeuet van die slaghen & ha-
meren ende vande gelude der aer
beelden Ende theophilus ende sijn
broederen riepen anthonium seer an
En doe quamen daer twaelf dierē
wt dyen eylande op dat oever en
ware groet tien voete lanc. swart
als pec. barnende als vuer En doe
si die knechten goods sagen begō
dij si te grinnen ende te hulpen Ende

de yselic te gebaren ende si keerden
weder omme te lande Te hāts qua-
mē daer hondert ende viertich man-
nen ende hadde op haren hals yse-
ren glauien ende grepen met vueri-
ge hanescoen Ende theophilus mz
sinen gesellen worden veruaert en
cropen onder die baere mer dye en
ghel goods quam hem te hulpe. en
sloeghense al neder in die zee Ende
dat water vander zee ontstac ende
barnde ten gronde toe Dus voerē
si alle dye dach en hoerden niet da-
veruaerlyc ghelyct ende hulpen vā
vyanden Hier na creghen si goedē
wijnt ende seylēn viertich dagen
ende viertich nachten ende quamē
inder hauch van calcedonien Ende
die vyanden riepen efter ind lucht
Anthoni die desteket ons En alle
die vā die stede liepē wt en werde
die bare Ende alle die besiet waren
van enighe siecken worden ghesont
croesen en blinde stommen en do-
uen verlamde en vergichtigen. en
die vanden vyanden beseten ware
die die bare werde worden alle ghe-
sont En als si daer gemeret had
den een wijltijts reysden si voert
tot dat si quamē tot eenre stede die
hiet solaes Daer was ee machtich
man die had een knijt dat een aer
sichte hadde mismaect teghens der
natueren Dese qua niet sinen soen
voer dat lichaem sinte anthomius.

biddende ende weepende om hulpe
 Te hant wort dat sanct ghesont en
 scoen bouen ander liden Daer na
 seylde theophilus van daer en qua
 totter stede die staurum hiet vaste
 Bi constantinopolen En dat volc
 liep hem teghen met groter bliseap
 en waerdicheit en die bose gheesten
 die des keisers dochter sophia had
 den beseten huulden ende grimme
 den ende riepen doer haren monde.
 Wee ons wat hi genaect dye ons
 hier wt verdriue sel O antonius hoe
 hebste aldus seer ghesaest ende hoe
 bistu aldus vroe ghemomen os va
 onser mowinghe te verdriuen daer
 wi seuē iaer met vreden hebben ge
 woent mer haest dijnre wech nu
 voert en en wilt ons niet meer ja
 merlycken quellen Doe constanti
 nus die keyser dit hoerde soe wort
 hi vtermaten seer verblijt. ende de
 de schepen bereyden daer in waren
 alrehande meesters Ende nam mz
 hem alle die ecclesie vader stat met
 horen religien gheledet met cruce
 met vanen ende met sanghe. ende
 voeren dat heyligh lichaem van sin
 te antonius te ghemoete Ende als
 si ghehaecten den schep daer theo
 philus in was metten heylige lich
 aem van sancte antonius ende sijt
 van verre saghen soe hieu en si hoer
 handen op alsouende ende al danc
 kende gode. aenwepende den heyl

ghen naem sancte antonius Ende
 spraken: onferme heer onser onf
 ferme onser wer dye verdiete des
 heylighen vaders sancte antonius
 went ons dine onfermharticheit
 als wi gherwachtet hebben Ende
 als si te samen quamen soe cussedē
 si malcander onderlinghe van gro
 ter bliscappen Ende theophilus
 die bisscop die sprack den keyser
 toe Te goeder tijt ontfinc di dijn
 moeder wanttu verdient hebbeste
 te vinden ende te besitten dus duer
 haerten scat Ghedencket hoe grote
 weldaet di god verleent heeft hier
 inder werelt dancke ende loue hem
 want dijn dochter is verlost ende
 die keyser viel ned bloet voets lan
 ghe stont biddende voer dat heyl
 ghe lichaem van sancte antonius:
 Aldus soe ghinghen si met groter
 waerdicheyt met alrehande instru
 menten van musiken ende droegē
 dat heyligh lichaem inder stadt
 Ende die keyser ende alle die herē
 vander stat ghinghen voer drage
 de grote tortisen i hoer handē voer
 dat heyligh lichaem Ende si ley
 den dat lichaem op enen waghen
 ende si sloeghen daer ongheten de
 ossen in en stuarden tot eere kerc
 hen ende die oude beesten en wou
 den dien wech niet gaen en hoe me
 nich ossen datmen daer in sloech si
 en mochtens daer niet vand stede
 e ij

trucken Doe sprack theophilus
 Raetse bi hem selue gaen en waer
 dat heylighē lichaem rusten wil daer
 selue die enghel stueren Doe liet me
 se sonder yemans leiden gaen ende
 si quamen op enē wech dye an vie
 wen deyldē daer ghingē si dē rech-
 ten wech we totter kercken die so
 phier hyet daer des keyser s doch-
 ter i gedoept wort als inde begin
 ne gheseyt is Doe qua sophia des
 keyser s dochter die besetē was ge-
 bonden met yseren bandē en wort
 gheseyt voer dat lichaem Ende die
 duuelen huylden ende riepen yselij-
 ken ende theophilus ende dye key-
 ser met alle den volcke vyselen ned
 in ghebede verwachten de dye ghe-
 nade ende die machte godes Ende
 dye aerde beude . ende dwre ende
 blyxem worden ghehoert Ende die
 bose vianden die schyden wtē lich-
 aem met vreselijcken ghelide ende
 groten stancke soe dat sophia bleef
 legghende voer doot . mer theophilus
 namse bider hant ende hi buer
 dese op vader aerden en si riep met
 luder stemmen . nimmermeer e wil ick
 scyden van desen lichaem want ic
 hebbe gheseyt minen heer anthomius
 ghecleet als een heremijt die die bo-
 se vyanden wt my verdroef die mi
 iammerlijcke gheselden Ende dit
 gheschydē recht op dyen dach doe
 dat jaer omme ghecomen was en-

de si dat lichaem vonden in egypten
 Dye keyser constantinus dede ma-
 sten een graff van duerbaren ghe-
 steente ende costelijcke gemmen va
 goude ende van siluer wonderlike
 ghemrocht en vergiert daer hi dat
 heylighē lichaem met groter waer-
 dicheye in leyde Ende hi dedet slu-
 ten met twaelf sloten Ende op dat
 graf dede hi scriuen met gulden let-
 teren in grypeye ende in hebreeusche
 Hier leyde dat heylighē lichaem des
 waerden vaders ende heremijt sin-
 te anthomij ghetransfigureert vte
 wilder woestinen van egypten van
 theophilus bisscop van constantis
 nopol En die twee libaerden dye
 theophilus met he gebrocht hadde
 bleuen bi dat graf te hoeden . ende
 te bewaren al hoer leuen lanc So
 wat mensche die besiet was van
 enigherhande siecken die tot sinte a-
 thomius graf quam wort te hanc
 ghesont ende ghenesen Ende wt
 dat graf quam altoes soeten weck
 of alle die crudel of alle die specien
 va aromaten daer versamente had-
 den gherweest Woert heeft god ver-
 leent sinte anthomius dese gracie en
 de ghenade dat hij maerscalt is va
 alle stonme beesten te behoeden en
 de te bewaren diemen hem beuele
 ende hem of dient noch een ander
 gracie en de ghenade dye god sinte
 anthomius gheghueyen heeft is dese

Soe wat mensche die in ewiche no den beuanghen is ende aenwepet met groter begheerten den heyligen vader sinte anthonius dat hij voer waer mach hoeven aen gode dat te vererighen in wat node dat hi is

Dit is dan die legende van sinte anthonius en hoe sijn lichaem ge uonden en ouerghebrocht wort: Laet ons daer om desen heyligen vader sinte anthonius alsoe hier in der aerden dienē dat hi ons bescher men wil van allen plage en de os brenghen wil nae dit leuen in dat ewiche leuen: welcke ewiche leuen ons allen gonnien die vad en dye soen en de heyligen gheest Amen

D

Dassie der heyligher ioncfrou wen prisca dese gedoechde vo re cristo sterckelic toe si xij. jaren ouw was wonderlike tormenten Ten lesten volbrocht si salichisten den strijt haerre maertelie metten slach vanden swaerde

Toe sinte peter eerst te wemen verheuen wort

In ponten der heyligher marte laren moyseus en amomius dach dese waren eerst ridderen en wordē veroerdelt metael te grauen En ten laesten int vuur verburnt Ende noch veel Et

Die legende ende dat leuen van dy heylige maghet sinte prisca

Die heylige maghet sinte prisca een poerterse van wemen gheboren van edelen oudaers soe heuet si gheuagen ghemeweest tot haren oude van xij. iare van de dienaers des keyser claudij en wort voerde keyser gepresenteert die welke haer ghebeden heuet te gaen inde te xel van afgodinen die geheten was appollo dat si haer sacrificie en offer hande doen soude Ende als si inde tempel ghebedet had de also heuet van grote aerbeuinghe ghemeweest Ende die stadt die is te samen gheslagen ghemeweest ende die afgodinne appollo dye is neder ter aerde gevallen ende altesamen vernield en de bedoruen Ende dat vierde deel des tempels is ghevallen ende heuet verdruet ende ghehoort een grote menichte der paganen met den priesteren der afgoden Daer wert si ontcleedet ende met groten weden gheslaghen en in enen starcket ghesloten ende alle die nachte so sancti een alten soeten sanghe. ende si boudede gode daer si vanden enghelen gheuisentert werde ende secr ver starcket mer des morgheens wert si daer weder wt ghesleyt ende dye keyser heuet gheboden als datmen e iii

se mit hete barnende smoute soude
besmeren dat welcke haer niet ghe-
deert en heeft En si wort andwer-
uen gebode datmese brenge soude
inden tempel om offerhande te doen
En als si biddede was ende voer
haer ee teylken des heylighen cruce
gemaect heeft also heuet seer gedon-
ret En daer is geuallen een groot
vuer wtten hemel. dat welcke ver-
barte heeft den volste aldaer o staet
de. en dat purpuren kleet des key-
sers aen sijn rechter side en die af-
god is gewordē ee voncke Doe he-
uet die keyser ghebode sinen pro-
noest. als dat hi mit yserē crauwe
ly harē lichaē doer graue soude en
de vleysche vā een dō trecken mer
die prouoest heuet gebode datmen
haer sedē met een houmesse soude
doerhouden En daer nae den alten
wreesten en venijnte beestē soude
ghebrocht merdē. die welcke haer
doer al haer sedē erupē soude Mer
doer bede des heyligen maghets sin-
te prisca so sijn si tot safemoedich-
ept bekeert Doe hebben die vleys-
houders alsoe lange haren vleysche
of ghcravest en geuist tot dat si
tot die benē quamen. mer si heuet
god naerstelikē gebedē. en hare ar-
mē hebben hē mee ghedaē. en alsoe
hebben si vādē tornētē ghecesserte
ende ogheslagen Doe heuet die key-

ser vermoet ende tegen die maget
gheboden datmese in een vuer wer-
pen soude. welcke vuer bi enen gro-
ten reghen wtten hemel comende wt
gegaen is Mer die keyser hier bi
verstoert heuet haren haer vanden
hoefde doon scheren inden weleken
hij meynde die touerpe verborgen
te sijn Hier nae dede hi haer beslute
inden tempel. op dat si van honger
soude steruen. mer opten derden da-
ghe soe is hij inden tempel ghegaen
ende heuet ghesien dye maghet en
de dye dienstbode jhesu cristi Dye
welcken bi engelschen solase ver-
lichter was. en die afgod daer nie-
de ghworpen ende bedoruen Doe
wort hi seer vertornt ende heuet
haer dat hoeft of doen slaen. dz wel-
ke buten der stede gheschiet is En
inder seluer platen daer si ontho-
uet was soe is si heymelijken vā
den kersten menschen eerlijcken be-
grauen En aldaer niet langhe nae
soe wort daer ee kerke ghetimmerd
tot hoerice even

E

Ewemien ten weghe tot cor-
nelia sinte marins ende mar-
tha met hoeren soenen audisay en
de abracucē edelinghe wt persen
lande Dese die waren in claudis

us der printen tiden bedevaert ende
om te beden te romē gecomen. En
na dat si slagen met stocken i wip
galghen vuer cravelen oefortin
ghe haerre handen ghelyckē hadde
soe wort martha int water gedreē
ket en die ander ochoest ende hoo
lichamen verbrandet.

T In sijnerna sinte germanicus
maertelaers dach die onder mar
cus anthonijs en lucianus auxili
us d keyseren tiden ouermits gra
tien d crachten gods dat ontsich
d natuerlijker broeffelt ouer trat
en toestoechte een leeste dat op hem
wtgelaten was mit welker tandē
hi geduwet wert en verdiente de
marachtinghen broede dat is onsen
her ihesu cristo steruēde verenicht
te merden.

T Inden dorp dorcasino sinte la
monaer abs dach Ende noch

F

T E romē sinte fabiaen maer
telaers dach dese was die ne
ghentinden paeus nae sinte peter
En doe hi xij. jaer die kercke ghe
regeert hadde wort hi gemartelijc
in decius des keyseren tiden ende in
sinte kalyxtus kerchof begrauen.

T Optenseluen dach ter stede dye
cathacubas hiet sinte sebastianus
maertelaers dach dese was ee vor

le inden palase Ende wort ghebo
en van dyockelaen den keiser on
xx den tytel der kerstenkyst in dz
midden van enen veld te bindē en
vandē ridderen te scieten en wort
ten laetsten met stocken gheslagen
chent hi sinen gheest gaf Ende
noch veel ander heyligher maerte
laren confessoren en ioncfouwen
dach.

Die legende van sinte fabiaen den heylighen maertelaer

F Albiaen was ee burgher va
wemen. ende doe dye paeus
dot was alſt volck vergaderde o
ene anderē paeus te kiesen so qua
hi oec onder die ander om te besie
waert gaen soude En siet een wit
te duue quam neder op sijn hoeft:
En doe si dat alle verwonderde so
core si hem toe ee paeus Damasig
die paeus seyt dat dese fabiaen sen
de alle lantscappē doer seuen dy
conen met seuen subdyaconen. dat
si alle der maertelaren wercken u
gaderen souden Alsoe haymo seit
alsoe verboet fabiaen philips den
keyser die in die vigili va paessche
sijn woude en goods lichaem ont
fanghen. dat hi des niet en dede hij
en hadde sijn sonden gebiecht. ende
dat hij gheslaen hadde onder drie
ander die penitencie ghegaen had:
e iiii

de Ten laetsten soe gheboet d'aus
datmē hē onthoeftē **H**i was ghe
passit Int jaer ons heren CC. en
drienvijftich.

Die legende van sinte sebastiaen

Sainte sebastiaen was een alte gro
ten kerstē en een poerter vā
melanen en dyoclesiaen en maxi
miaē hadde hē so lief dz si hē ouer
gauen dat heerscap vander eerster
scaren ende si woudē dat hi altoes
mit hem ware **H**i droech alleē een
ridders mantel daer om dat hij d
kerstenē siele stac masken woude.
dat hi in tormentē saghe ghebreke
Doe marcellijn en marcus twe ge
broederē en edele manne om xp̄us
gheloue souden werden onthoeft. so
quamen hoer vader ende hoer moe
der tot hem dat sise vā horen opset
te verlierē soude **D**ie moeder qua
ende ontkant haer hoeft en scoerde
hoer cleder ende si toende hem hoor
bersten ende seyde **O** lieue kinderē
mi hebben beuaen ontalijcke onsa
licheidē en onuerdrachlike geween
Och mi onsalige ick verliese mine
kinderē die al willēs tot hoer doot
wert gaen waert datse mine vian
den ontvoerden ic soude na volge
der middē den strijt der wouers.
of leydense in gheuāghemisse mach
tighe heren alsoude ick daer onime

steruen ick brake den scareker op.
Dit is een nuwe maniere van ver
uaren dat si bidden den hanckman
dat hise slae. ende dat si begheren te
sterue ende noden den doot te come
Dit is een nuwe gheween ende nu
we onsalicheyt datmen versleiset
dyē ionghe ioghet van dyē soenen
hoers dans. ende dat vaders ende
moeders outheit moet bliuen leue
Doe dit dyē moeder seyde soe
brochten die knaepen ghesleyden ho
ren oude vader ende hi had gemull
gheworpen op sijn bouet ende ryp
aldus ten hemelwaere **I**ck byn
ghecome omme oerlof te nemē an
minen soenen dyē aldus willens
tot hoeren doot wert gaen om dat
ick sal moeten beseghen tot mine
kijnderen begravinghe dat ick be
reyt hadde mi mede te begrauen
Onre sone ee staſ mijne outheit
ende licht van beyde minen oghen
waer om minne dy dus den doot.
Ghi ionghelinghen coemt herwerte
ende weent op die ionghelinghen
die al willens steruen **C**oemt her
werte ghi ouders ende weent op mi
ne kijnderen met mi **G**hi vaderen
coet herwaert ende wachte dat ghi
dit niet en ghedoghet. mijn oghen
moeten ghebreken al wenende dat
si niet en sien mijn kijnderen mette
swaerde verslaen **D**oe dit die vad
seyde so quamen hoer wyuen ende

Brochten hoor kinderen voer hoor
 oghen al wexende ende al suchten
 de Wijn soe laet ghi ons. wye sal
 here sijn van dese kinderen wie sal v
 grote besittinghe deelen. Och wat
 har der herten hebdi dyc vader ende
 moeder verstaet ende ver onwaer
 det uwe vriende en uwe wiue ver
 werpt ende uwe kinderen niet en
 weet. ende leuert v selue al wille s
 den haneman. Met desey woerden
 begonsten deser mannen herten te
 vernorwen Doe quam sinte sebas
 tiaen voert die daer mede was en
 de seide O ghi starken ridderen gods
 en verlieset die ewelijcke ewen uz
 niet als dusdanighen statuigen sine
 kinghe Ende hij seyde oecck den va
 der ende der moeder En ontfiet v
 niet. want si en werden van v niet
 verscheyden. mer si gaey v te bevy
 den ewelijcke woninghe. wane va
 beghimme der werelt heuet dit leue
 bedroeghen die ghene dyc hem op
 verlate hebben dyc na be yde die
 hoent si. dyc hem op verlaten die
 bespot si. en si en dede nye nyemant
 sekker noch verholen sijn. op dat me
 proeven sal datse alle menschen ge
 loghen heeft. want dit leue verma
 net een dief dat hi steelt. ene gram
 men dat hi wreft si. den loghenach
 tighen dat hi hoene Dit leuen bez
 ueelt sonden te dooy ende misdaade
 ende ract alle ongerechticheyt. mer

die veruolgchinghe die wi hier ghe
 doghen huden soe schijnt si. morgen
 is si te niet. huden is si heet morgen
 is si tout. In eente vren so gedoech
 men pine en in een vre so vrdijst
 men die ewelijcke pine. die ewelijcke
 pine wort vernuinet o dat si felue
 sal sijn Si wert ghemerret omme
 dat si verbarnen si. si wort ontste
 ken. omme dat si quellen sal Daer
 om laet ons onse begherten ver
 wreken ter minnen van martelijc
 wat die diuel waent dier verwij
 nen. mer als hi vaet so wort hi ge
 uanghen. als hi quest. soe wort hij
 ghequellat. als hi doet soe wort hij
 ghedodet. als hij verwijt soe wort
 hij bespot. Ende doe sinte sebastiaen
 dese woerden predice. soe viel ny
 costratq wijs die stom was i wies
 huse men dese gheuanghen hilt toe
 sebastiaens voete ende badt gena
 de al winckende Doe seyde sebasti
 aen Ben ic cristus knecht ende ist
 al waer dat dit wijs wt minen mo
 de ghehoert heeft ende gheslotet. soe
 moet horen mont ondoen die gene
 dyc zacharias des propheten moet
 ontfede Nae desen woerden riep
 dat wijs ghebenedijt si dyc redene
 dijns moet. ende ghebenedijt moet
 ten sijn alle dyc ghene dyc ghesloten
 dattu gheseyt hebste Doe dit hoer
 man hoerde soe wyel hi voer sinte se
 bastiaens voete. ende bat dat niet

hem vergaue Ende te hant ontspa
 de hi die maertelaers ende bat he
 dat si wech ghanghen ende si seydē
 dat si geen sins laten en soudē dye
 verwimminghe die si begonnē had
 den Onse heer gaf sinte sebastiaens
 woerden so grote gracie ende crase
 dz hi niet alleē starcē maecte mar
 celliaen ende marcus dye martelie
 te ontfacen. mer hoer vader die tar
 quiling hyet ende hoer moeder met
 veel anderē wienē beseerde hij ten
 gheloue; ende policarpq die bisscop
 doepete al Tarquelinus die seer
 quellede van enen groten euel ende
 te hant als hi gedoept was genas
 hi Ende dye rechter van wemen
 die oec quellede van enen groten e:
 uel bat tarquelinū dat hi he tot di
 en brochte den ghenen die he gene
 sen hadde Ende doe pollicarpus die
 pax ende sante sebastiaen tot hem gheco
 men ware en hi hem bat dat si hem
 ghenesen souden. soe seide hem sante
 sebastiaen dat hi eerst die afgoden verlo
 ghenen soude en dat hi hem macht
 gaue dat hise breske mochte en da
 soude hij ghenesen Ende doe hem
 cromatius die rechter antwoerde
 dat hijt sijn knaepen dede doen. en
 de hi des selue niet en dade soe ant
 woerde sante sebastianus Si sou
 den hem ontfien haer goden te bres
 ken. ende queste die duuel yemāt
 va hem om dese salte soe souden die

vnghehouighen segghen. dat si daer
 omme ghequetst waren omme dat
 si die goden braken En also bra
 ke pollicarpq en sante sebastiaen meer da
 tweehondert afgoden Hier na sey
 den si tot cromatius Omme dattu
 ghenesen soudes hebben als wi die
 afgoden brakte also ist seler dattu
 noch onghelouich histe of du heb
 ste noch emighe afgoden behouden
 Doe seide hi dat hi hadde enen sael
 daer alle die dispositien van sterre
 in waren dat sijn vader wel hadde
 gecost meer dan twei hondert poe
 gouts. ende daer in voersach hi al
 dat toecomende was Ende sante sebasti
 aen seyde Alsoe langhe alstu dz ge
 heel hebste soe en selstu di selue n̄
 gheheel hebben Doe hi hiet dat niet
 bresken souden soe seyde een scoene
 ionghelinck tyburtius sinen sone
 Iest en sal niet ghedoghen datmen
 die scone werc breskel Mer dat nie
 mant dencken en sal dat ic tegens
 mijns vaders ghesonheit ben men
 heete hier twee oeuuenen ende ghene
 set minē vader niet alſt werck gho
 Braken is datmen v be yde daer le
 uende in verbarne Sante sebasti
 aen seide Men doet alstu geset heb
 bestie En doement brac so opēbaer
 de hem ons heren enghel ende seyde
 hem dat onse here ihesus cristus he
 sine ghesonheit weder ghegheuen
 hadde Ende te hant alsoe wort

hij ghenesen ende liep nae hem dat
 hij sine voeten cussen soude. ende hi
 verboetet hem om dat hi noch niet
 ghedoepet was. En aldus wort
 hi ende tiburtius sijn sone ende du
 sent ende vier hondert vā sinen ghe
 sinne ghedoepet. zoe sijn wijs wort
 ghuanghen vanden onghelouigē
 ende lange ghepijn soe dat sistarf.
 Als dat tarquining hoerde so qua
 hij voert en seyde. Die wiue gaen
 voer ons ter crone wert wat belez
 uen wi. En in corten daghen wort
 hij ghesteent. Men dwane sinte ey
 burcias dat hi den afgoden offerde
 of dat hi met bloeten voeten op hee
 te colen gaen soude. Ende hi segghen
 de hem mit enē cruce ende hi ghem
 ker mit sinē bloete voeten op vro
 melijc ende seyde. My dencket dat
 ic op rosen gae inden name ons he
 ren ihesu cristi. Ende dype rechter sei
 de hem wye twyuelt cristus en he
 uet v gheleert touernye. Tyburtius
 seyde. Swijcht onsalighe want du
 en biste niet waert den hyslyghen
 soeten naem te noemen. Doe wort
 dye rechter gram ende ontschoefden.
 Ende men naghede mercelliaen en
 de marcū aen enē stakie. Ende doe
 si daer vast aen waren soe seyde si.
 Siet hoe goet ende hoe vrolyck ist
 ghebroeders in een te woene. Dye
 rechter seyde hem. ghi onsaligē leg
 ghet of v verwocheyt ende verlost

v seluen. Ende si seyden hem. wi en
 hadde nydē dē goede werfcap mer
 gau god dattu os dus langhe lie
 tes wesen als wi leuen. Doe ghe
 boet die rechter datmēse doer hoor
 side stekken soude met spelen en al
 dus bleuen si martelaers. Hier na
 soe niet die rechter dyoclesiaen den
 keyser van sebastiaen ende hi riepe
 tot he en seyde. Ick hebdi altoos
 gehade onder die vorsten vā mine
 palase. ende du hebste tot nu ver
 horighen ghevewest tegen mine salic
 hyst en de mijne goden onrecht.
 Ende sebastiaen seide hem om dine
 salicheyt heb ic altoos cristum ghe
 dient. ende ic hebbe gode die inden
 hemel is altoes ghebedē o dē staet
 vanden rycche van woene. Doe ghe
 boet dyoclesiaen datmē int midden
 een velt konde. ende datten die rid
 ders scieten souden ende si scoetene
 see v ol ghescutten dat hi schey een
 eghe. ende si waenden dat hij doot
 was ende si gheinghen wech. En se
 bastiaen wort in cortē daghen ghe
 nese en hi qua en stōt op die trap
 pen vandē palase en berispte dye
 keyser. daer si quamē vanden qua
 den dat si die kerstenē daden. Ende
 die keyser seyde is dit sebastiaen
 die ic had ghebē doot te schycten.
 Ende sebastiaen seyde. Daer om he
 uet mi god verwecket dat ic comē
 soude en v berispen vanden quaden.

dat ghi die kersten cristus knech
ten doet Doe deden dye keyser soe
langhe niet cluppels slaen thent hi
sinen gheest gaf Ende hi de de sijn
lichaem werpen in een eyplant dat
ten dye kerstenen niet oefenen en
souden voer een martelaer En op
die nachte daer nae soe openbaerde
sinte sebastiaen sinte lucie en wijsde
haer sijn lichaem en hieten haer be-
grauen neuuen der apostelen licha-
men en si dedet Hij was ghepassijnt
onder dyoclesiaen ende maximaen
Int iaer ons heren twee hondert
ende seuen ende tseuentich

Gregorius seyt in dyalogo dat
een wijs in tussien die nuwelijc ge-
hilstet was. dat si ghenoedet was
van anderen te kercwijnghe te co-
men tot sinte sebastianus kercke.
Ende doe si des daghes gaen soude
soe en conste si hoer des nachtes n̄
gheshoeden vā hoeven mā Des mor-
ghens scaēde si hoer meer voer die
luden dan voer gode ende ghemel-
derwert Te hant so quam si in die
capelle daer sinte sebastiaens key-
lichdomte in waren soe ghemel die
duuel in hoer ende beghonste voer
alle die luden te quellen Doe greep
die paep vander kercken enē mā
telvanden outaer ende onverdachte
se daer mede Ende te hant ghemel
die duuel inden pape oec Ende die

vrienden leyden se oek te leseers
oftoeuenaers dat si den duuel ver-
iaghen souden met haren leseken :
Ende te hant alsmen hoer belas so
ghimel in hoer met godes vommisse
een legioen. dat is vi dusent vi hon-
dert en ses ende tsestich duuelen.
ende si begondene te quellen mer
een heylisch man dye fortimatus
hiete ghenasse met sijnre bedinghe
Men leset oec indē gestē van som:
baerdē dat in giselbrechts des co:
munes dagē i ytalien so groē sterf
te was dat naume die een dē ande
ren begrauen mochte Ende dese
sterfte was te wemē ende tot papī
en alte groot Doe openbaerde ve
le luden openbaerlick gods engel
die den duuel beual die dat volck
slooch ende dat venijnt drooch dz
hī slaen soudē ende sterfte maken
Ende alsoe menichweruen als hij
ēē huus slooch also veel ludē stor-
uen daer in Doe vertoende god enē
goedē mensche dat dese sterfte niet
op houden en soude voer datmen te
papien sinte sebastianus enen ou:
taer soude hebben gemaect en dat
maectmen in sinte peters kercke
diemē hiet tot sinte peters kercke
te bandē Als dat outaer gemaect
was so ophielte die sterfte En so
droechmen van wemen sinte sebas-
tiaens keylichdom in Van desen sa-
te so seit sinte ambrosius Here dz

waerdige bloet dñns martelaer's
sebastianus dat om dinen naeme
wtghestort is ende oech dine won-
dere vertogē dactu volmaets cras-
te van cranchdē Ende het geuet
oec profyt onser naersticheyt En-
de oech voer di soe verleent onſe
sielen hulpe ende troost

G

Ge wemen sinte agniete der
heyligher ioncfrouwen dach
die ond simplicij den rechter vā
der stade int vuur ghemorpe wort
mer doe ouermits haer gebede dat
vuyer ghesselschet wort soe wort si
metten swaerde ghesslaghen

Item sinte publius bisscops
dach die die ander na sinte dyoni-
sius was vā ariopagijt die kerk
van atthenē edelic regeerde Ende
ouerclaer met doechden en leringe
blentte ende wort voer cristo glori-
oselic ghemaertelijt

In spaengē ter stat terra cona
d heyligher maertelaren fructuosq
bisscops dach augurius en euangelijq
dyaken die i galieens des keyzers
tidē eerst i die kerkē ghestelē mor-
den daer na in vlamme geworpe
En doe haer handen verbannet wa-
ren recten si hoer handen cruyswijs
wt en baden en vercregē dat si ver-
brāde mochten En te hants sach

een vanden broederen en des rech-
ters dochter die s bi sondē s heyl-
igher sielen inden hemel ghecrewent
op stigben

Opten seluen dach te creten sin
te patroculus maertelaers dach
Ende noch veel ander heyligher
maertelaren confessore en

Die legende van dye heylighē
maghet sinte agniet

Agniet als ambrosius seit die
was ee alte vroede maget Hi
screef hoer passie en seit Doe si yij
jaer ouc was so verloes si de doot
ende si vant dat leuen Neij reke
de hoer sijnheit inden jaren mer
dye oucheyt was groot van herte
Si was ionck van lichame mer
out van herten Si was scone van
aensichtē mer scoene van gheloue
Doe si vader scolen quam so wort
si ghemint vā des rechtērs so en vā
der poert En hi brochte hoer duer
haer stenen ende belouede hoer veel
d'fallike rycheden moude si hem te
heylische nemē Agniete antwoerde
he Sāc vā mi voetsel der sondē
en der misdaet ende spise der doot.
want mi heuet een ander minnaer
voer ghemine En si begonste hoer
lief in vijs dinghen te prijzen welc
ke dinghen drie bruden aen de bru
degom sonderlinghe versoecken Si

prees hē van edelhede sijns geslach
 tes van minelchedē sijne scoenheit
 van oueruloechheit sijne rjcheit
 van crachte ende van moghentchedē
 ende van sijne groter minne ende
 seyde **Hij** is veel edelre dan ghi vā
 ghesslachten ende vā waerdichedē
 wies moeder een maghet is en sijn
 vader en heuet gheen wijs hem die
 nen die enghelen; ende die sonne en
 de die mane verwōderen van sine
 scoenheit. sijn rjcheden en minderē
 niet ende niet sine soeten welke wer
 den die doden weder leuende; ende
 niet sinen tasten werden die crauc
 kien starcker; sijn minne die is sū
 uerheit sijn tastē is heilicheit sijn u
 enicheyt is heilicheit en reymicheyt
 Dese vijs puntē settet si tot eēte le
 ve aldg en seide Wes ghesslachte ho
 gher is sijn macht starcker. sijn an
 scourwen scoenre. sijn minne soeter
 ende hi is in alte gracie bequamer
 Daer na seide si vijs welsdaden die
 haer hoer brudegō ghegheuen had
 en die hi sijn andere bruiden gheeft
 wat hi teylense mitten vingerlinc
 sijns gheloues ende hi cleetsē ende
 vertier dese met meniger doecht en
 de welsdaden ende hi teylense met
 ten bloede sijne passien ende hi ver
 gaer dese mit hem mitten bende sijn
 ve minnen; ende dat hise rjcke ma
 ket metten scatte sijne hemelscher
 glorien. wat hi seyde aldus **Hi** he

uet mi beteykent mitten vingerlinc
 sijns gheloues hi heeft mijn rechter
 hand en mijn hals gegort met pre
 ciosen stenen. hi heeft mi ghelede
 enē scarcote dat gheweuen is van
 goude. ende hi heeft mi verciert mz
 ontallike voerspannen. hi heeft mi
 een teylē in mijn aensichte gheset
 dat ick ghenen anderen vrient on
 faen en sal dan hem ende sijn bloet
 heeft mijn wangē vertiert **Ic** bē
 nu omme helsel mz sine suuerē om
 helsen. mijn lichaem is anden sinen
 gheuoedet hi heuet mi onbegrijpeli
 ke scatten ghetowet die hi mi belo
 uet heeft te gheuen op dat ick hem
 ghestadich blive **Doe** dit die sot
 te ionghelinc hoerde alsoe ghinc
 hi legghen te bedde ende dye mees
 vers worden ghewaer bi sinen gro
 ten sucten dat hi van minnen ge
 quelt was **En** doe des iongelincs
 vad agnietē besouede oec dz voer
 seic is. en si seide dat si niet bresken
 en mochte hoer eerste brudegos be
 lofste. soe begoste die rechter te vra
 ghen wie die brudegom ware. van
 wes machte dat hoer agniete so be
 wenide **En** doe hē een seyde dat si
 cristum hoer brudegom hie. soe be
 gonste hise eerst te smelken en daer
 nae te dreygen **Agniete** seyde hem
 doet dattu wille want wattu ver
 soektes en moghete niet vercrighen
 Si bespotten alsoe wel smelkende

al dreyghende Dye rechter seyde
hoer. kies een van tweeij. offer die
godinnen der ioncfrouwen mette
anderen ioncfrouwen offtu maget
bluuen wilste ofte du selste metten
lichten wypuen totten bordele gaen
Ende om dat agnieten vader ende
moeder edel waren so en mochte hi
hoor gheen gewelt doon. mer hi ley
de op hoer dē tytel der kerstenheyt
Ende agniete die seyde Iest en sal
dine godē n̄z offerē noch n̄z vree
den onreynheden werden besmet
wāt n̄z mi soe is die behed mijns
lichaems die enghel goods Doe
dedese die rechter ontcledē ende tē
bordele waere leyden. en een eraut
dye n̄p voer hoer Dit is die ver
meensamde agniete die dye goden
heeft gheblasphemēert. en si is ghe
gheuen tot enoy lichten wiue inden
bordele Doe si ontcleet was alsoe
wort hoer haer soe dicke dat si bet
ghedrechet was met hoere haer dan
met clederen Doe si in dye onterp
ne stadt ghetomen was soe vant si
godes engel bereydt en ultichte dye
stat met claekehēt. ende hij brochte
hoer een alten witten cleet Ende al
dus wort dat bordele een stat van
bedinghe soe wie daer in quam hij
ghinc daer suuerre wt dan hi daer
in quam. ende si gauen eer ende los
den groten licht Ende des rechtens
soen quam n̄z andere ionghelingē

totte n̄ bordel waert ende hi dede se
eerst tot hoer gaen En̄ doe si daer
in quamen alsoe worden so ūuaere
om dye grote myraculen ende qua
men met vrouwen wt ende hi hytse
onsalighen. ende hij ghinc tot hoer
al verwoet ende liep int lichte ende
woudeste gripen En̄ om dat hi dat
lichte gheen eer en dede soe vvel hij
doec ghemorcht vādē duuel Doe
dat die rechter hoer de soe quam hij
tot hem met groten ghemene. ende
hi vragede naersteliken hoe hi doec
gebleue was En̄ agniete seyde hē
Die ghene wes wille hi doon wou
de hi hadde macht ouer hē en̄ dōdē
want sine ghesellen doe si dit won
der saghen soe keerden si weder all
veruaert ongequetst En̄ die rech
ter seyde hoer hier i so selt opēbare
dattu hem niet gedooct en̄ hebste niet
touernye. ist dattu conste ghedoon
dat hi weder verrise Doe bede ag
niete en̄ die ionghelinge verrees en̄
seyde opēbaer dat xpūs die kerste
ne god dye ghemarighe god waer
Hier om maectē die bisscoppe vā
den afgoden geruist in dē volcke en̄
riepē Doe wech die touerster doct
wech dit quade wijf die die herten
verwandelt ende die gheachte u
vreemt Doe die rechter dese myra
culen sach soe woude hise verlossen
mer hi otsach sine belofte en̄ liet si
ne vicarius in sijn stede. en̄ om dat

hise niet verlossen en conde soe ginc
hi droeuich wech Doe beual aspa-
sius die vicarij datmense worpe i
een groet vuer en dat vuer wort i
tween ghesceyden en verbarnde dz
ongeloeslyke volc en ten genaecte
hoer niet Doe hiet aspasius datme
hoer stalle in die kelle een swaert en
al dus ontfinc die witte brude go
ende wot blenckende sijn bruut en
consacreerde martelaer Si was
ghpassht alsmey vant in des gro-
ten constantinus daghen die reg-
neerde Int jaer ons heren ccc. en
ix. Doe agniete vad ende moeder
ende die kerstenen hoer lichaem gra-
uen souden met bliscappen alsoe en
mochte si nauwe ontgaen den heyl-
denen die met stenen nae hem wor-
pen Mer emerentiana die heylige
suer maghet al was si noch mer
cathecumina dat is ghelouich mer
niet gheboeft die met agnieten op-
geuoet was doe si stont neuē hoer
graf en versprac die heyldenen soe
wort si ghescheent van hem Ende te
hant wort een grote aertbeuimghe
en donre en blymen alsoe groot
dat vese vanden heyldenen verdor-
uen ende daer nae en deden si nye
mant quaet die quamen tot sinte
agniete graue En men groef sinte
emerentiaen lichaem neuen sinte ag-
nieten Doe sinte agnieten vader
ende moeder opten achstesten dach

wakeden neuē sinte agnieten graf
soe saghen si enen dans van mage-
den blenckende in gouden clederen
en si sagen onder hem sinte agniet
mit alsulcken cleden blicken en tot
hore rechter side stont ee la dat wit
ter was da die snee En agniet sei
de he Siet dz ghi mi niet voer dooc
en beweent mer verblidet met mi-
ende veruoechdet wat mit alle de-
sen hebbe ick onfangen die clare
woninge Om dit visioen so vierte
men sinte agnieten octauie

Exempel
Ande doe constancia constanti-
nus dochter die lazarus was hoer
de dit visioen soe ghinc si tot horen
graue ende doe si daer in bedinghe
was soe wort si slapende en si sach
sinte agniete en hoer de tot hoer seg-
ge Constancia wes vroeme ist dz
tu in cristo gheloues du selste gene-
sen werden Hier mede onspranc
constancia en vant hoer al ghene-
sen en si dede hoer dopen en dede ho-
ren agnieten graf een kercke ma-
ken ende si bleef daer wonende in
armoeden ende in sruwerheden En
mit horen exemplel vergaderde si d
met hoer vese ioncfrouwen

Exempel
AEn pape dye toebe hoerde sinte
agnieten kerck die wort alte seer be-
coert met begeertē sijns vleysches
mer om dat hi gode niet vertoerne

en woude also bat hij eerlof vā
den paens dat hij humveike mocht
te. Die paens merite wel sime do-
get en sijn simpelheit en gaf
hem een vingerlinet dier een
smaragd steen in stont en hij
hiet hem dat hij den sithone
beelde vā sinte agniet dat in sy
kerke gemaect was gebiede
soude van syre wege dat si he
hete hiltiche. Doe die pape dit
den beelde gelode had soe staet hij
die vingerlinesthe vingerlert
En doe hij den vingerlinen aen
ghestichen had soe loet sijn viger
toe en viagede van he alle beto-
zinge. En noch soe is dat ving-
linet an hore vinger ater men-
leser anders waer doe sinte ag-
niete kerke viele doe seide die
paens tot enē pape dat hi he
een bruyt woude genē te haede
en te vāde dat was hi wonde
he sinte Agniete kerke bencle
en hi gaf he enē vingerlinet en
benal he dat hij dat beelde nou-
we solde en hij seide de beelde en hi
staet den ving voert en ontfir
ke en si loche wed toe. Want des
maget seit sinte Ambrosius. De-
se maget loue die onde en die
iongelinghen en die kinder
vremant en is meer te prijs
dan die vande menschen wor-
den gepresen. **C** Verwondert
ghi alle dat dese agniete der
godheit eerende was eer sij
noch haers selfs vry was van
olden. Want sij dede dat hoor
van gode mochte werden ge-

loeft diemen noch met ghelo-
neden vanden menschen.
Vant wat bonen matiere
is dat is vanden maker
der matieren. Haer pyne
was mye want eer si olt ghe-
nocht was pyne te gedoghe
soe was si stark genocht te
verwinnen. Strijden was
zwaer. mer si was abel te
werde gemaect. Si wilde die
misterie van doethden diet
romisse van ontheden voerde
sien solde haer also seer niet
haesten ter flae phameren
wert die ghehilt waren.
als haer dese maget haestede
blidelyke ter tormentē wert
Ester seit ambrosius onder
prefacie van sinte agniete
Sinte agniete versmaade die
genoechte haerre edelheit dier
om verdiende si die hemel-
sche waerdicheit. En ver-
smaade die beloste d' meschelik
geselschap om dat si den dier
bare doot om xpo ontfent
so mort si hem gelijck.

In valens der stat ons
danaen den rechter vā
spaengen sinte vincentius
leijt en martelaers dach
wiec edele seghe sijre pas-
sien die doersichtighe dichter

prudentius mit subtilen veersen
veruolget en oerbestreuen heeft
Ende mit hoe groter eer en der
waerdicheit deses martelaers
loff te ontfangen is dat bestri-
uet sinte Augustinus die heyl-
ghe leermeyn in een sermoe[n]

De Romen sinte anastasius
monik en martelaer dach
die na veel tormenten des
keerters slachten ende vande
die hi in palestinen te cesarie
gheleden hadde vanden perse
mit veel pynē oer getorment
wort ende ten laetsten mit noch
ander tseuentich onthoest

DOn walschlant ebenduno
der heiliger martelaren vi-
centius orontius en vitor
Ende noch veel ander heilige
martelare confessore ende oer-
fronnen dach

DOp festreiden dach van Janu-
ario sinte martellus paens
dach

Martellus doe hi paens
te Romen was. ende
hi maximaen den keiser
van Romen berispede van sy
re groter felheit regen die ker-

stenen en hij misse dede in een
wifte huse dat hij gewijet
had in een kerkie nisse wort
die keyser gram ende hi maec-
te vanden huse enen stal van
beesten ende hi settede dier on-
der wachters martellijs dat
hi den beesten dienen sonde
En als hi daer menich uer-
midie dienste geweest hadde
also rustede hi in onsen here
int jaer ons heren doe men
streef twee hondert en seuen
ende tachtich

Die legende van sinte vincentij

Vincent die was zeer edel
van geslachten. mer hi was
noch veel edelre van geloue en
van geestelicheden. en hi was
sinte valerijns des bisslops dva-
ken Ende die bissop die had.
de hem sijn macht gegeuen
omme dat hi seluer naech van
spraken was Ende hi lielt
he in bedinghen en in cotem
placien Daciaen die geboert dat
mese beyden to valens en bren-
gen solde en in ene kerker leg-
gen En als daciaen waende
dat si bi na amachich ware
van honger so dede hi se voer he-
breingen En doe hi se sach ge-
sont en blide so wt gram ende

riep aldus dat segste valeriae
die onder den geestelike naem
deetste tege der priuete gebode
En om dat valerius saftelic
sprac so seide vincent) gewaer-
dige vader en vesele met als
ostu di ontfages mer spret
mit proper stemme Gebiedes
tint vader so sel mit den rechth
antwoerde Valerius die bisscop
seide he lieue sone ic had di hier
beuelen te voeren die sprake
en ic beuel di mo te antwoerde
voert geloue daer wi hier om
mo staen Doe liende he vin-
cent tot dinaen wert en seide
Dme redene heeft tot mo tae
genveest en gebiede den gelo-
ue te missaken. Mer weet
dattet quaet is inde kerste
hen vroetschap gods dienst of
te gaen en he blasphemie
te doen Doe wort dinaen
gra en dede de bisscop bannen
rotten lande en vniert als ee
honeerdigen vermetelen ioc
gelinc om dat die and bi hem
veruert solden werde so dede
he langes binden al sijn le-
den deelen en seiden **E**n doe
mesijn lichaem sneet soe seide di-
naen **V**incent segt mo waer-
sietste mo dijn onsalige lichaem
En vincent bespotten en seide
dit ist dat ic altoit begeert heb
Doe wort dinaen erre en be-
gonste te dreyge mit alle ma-
mere van tormenten ten wae
dat hij sine wille dede ende

vincent seide he **O** hoe vele bin
ic te saliger soe gi meer erre
wort op my see begin di mys-
te meer te ontfermen daer
om onsalige staet op en onste-
ke di mit al dme quade geeste
AWant du selste sien dat ich
meer vermogen sel als ic vnde
gepinicht mit gads crast
dim du selste moge my gequid-
len **D**oe begonste dinaen te roede
en die hantmannen mit roede
en stokken te plaen **E**n vincent
seide dinaen wat segstu sich
du wreestste my seluen van
mijne spijres **D**oe soe wort
dinaen al verwuet en seide
den hantmannen **O**nsalighe-
ghe en deet met waer bi werde
vhande moede gi hebt verwou-
ne putiers en vaderplachters
dat si met helen en mochte
in horen tornete en mo sal vi-
rent allec uwe tormenten ver-
winnene **D**oe stakē die pires
yseren stonden in sijn lyff tot
binne den ribbe so dat wt
alle sijn lichaem dat blaet wt ra-
en si stakē die vgaideringe
vanden ribbe ontween see
dat me sij madere sach **E**nde
dinaen seide **V**incent ontf-
di selue op dattu dme shone
ionth mogas med getrighe
en die tormenten ontgaen
die du noch dojen selste **E**n
vinten seide o geueninde to-
ge des diuels ic en ontfie
dme tormenten niet mer al
lere ontfie ic dat herte zeer
dattu dy weyndes dattu

mijns selste wille ontferme
Want soe ic di gramer si. soer
meer verblide Want ic en wil
niet dattu yet minder vā
dine tormēten dattu seggen
moges dattu in alle vernon-
nen biste Doe ontbantmen
he vandt afelen en droech
he ten viere wart. en hij v-
weet den hantmanne dat
si soe traech waren En hij
gint zeer bladelike op enen
roester leggen daermen he
op briet en brande en men-
stach he doe in allen ledēn y-
seren haken en glorende pla-
ten En doe dat vuer wort
despreyt mit sime blode soe
statue noch wonden in sime
gequerste wonde. en men
werp solt in dat vuer o dattz
vander hetten des vuers spri-
gen solde in sime wonde. en
sime tormēten te meerre sol-
den sijn En niet alleen aen
die ledēn van bunt soe wort
hi getorment. mer bunt
oec. wat si bunt sie viele der
si licha wt mt vuer En in
desc pyme so had hi die ogen
opwart. en badt gode en hi
bleef vast mit geloue Doe die
knechte die danaen seiden
soe seide hi Ay my wi werde
vernomen. mer leuet hij
noch om dat hi te lang in py-
ne leue sal so fluten menen
alte donckere ramen en leg.
ond he starpe steruen en slamt
si voete in en stor en laten
leggen sonder enith solaes

op dat hij sterue En als hij niet
meer en mach soe segtet my
desc felle knechten daden haef-
telike dat he haer heer hiet die
noch felre was. mer siet desc
comte daer dese ridder omleert
verwandelde dese pyme in glo-
rie Want die donckerheit
des herkers wort verdreue
van grote claeheit en die
sterpheit vande sterue wort
verwandelt mit sieticheit vā
blome en sime weten worden
ontbonden. en hi had solaes
en geselschap d'engelen En doe
hi saet al haende opte bloede
mitte engelen soe hoerde men
verre bunt die soete melodie
en die wachters waere ver-
uaert en seggen doer die sple-
ten datter bunt was en si
woerde behiert Doe dit danae
hoerde soe wort hij verwoest en
seide. wat sellē wi he meer doe
wat siet wi sime vernomen. me
drage op een bedde en men leg-
ge he onder saft sive dat noi
he niet meer dus glorieus
makē of hi mach schien ghe-
trant wese in tormēten dat
hi daer na mach vertomen
en mit my tormēte viden
gepijnt Doe hi aldop een
saft bedde was gedraagen en
hi daer aen luttel was geru-
tet soe gaf hij sime geest hit
naer ons hen. en lyvin on
der d'odeslaen en maximiae
Doe dat danae hoerde d'hi d'
vernomen was. des was hy zeer

drouith en seide. Al en mocht ic he
niet leuende verwinne ic sellē
doch doot verwinne ic sal gesa-
det wordē mit sijre pijnē alen
math my die verwinnyge niet
tome. **D**anae gebet darmē sijn
lithā worpē solde opt velt dattē
die vogelen en beestē eten solde
āj te hant̄ soe wort dat behoedet
vande engelē en dit bleef onge-
quetsd vande beestē want een in-
nē veriagede die and vogelen
die meerie waeren dan in mit-
flagen van sijnē vlogelen ende
mit stekē wā sijnē beke en mit
ropen so veriagede hij dier of
ene wolf. en die rane sat altoes
en sach op dat lithā wat hij sach
daer wesen die hoede vanden
engelē. **D**oe dit danae hoerde
soe seide hij ic wane dat ic hem
doot oet niet en sel mogē verbi-
nen daer om hiet hij datmē an
dat lithā een groten steen bondē
en datmē in die zee werpen
solde dat hij die vā die beestē niet
en mochte werden gegeten dat-
ten die beesten vand' zee vteere
solde ald' name si striplinden de
lithaem en worpē in die zee
ājer dat lithā qua eer te lande
dan die striplinde. En xpns ope-
baerde den litham een wifke
en ander luden en si gronent
eerlik wan desen martelaer
seit Augustijn. **S**inte Vincent
verwan in woerde. hij verwa-
md pijnē. hij verwan in belien
in tribulaten. hij verwan vr-

barnet. hij verwan versontken
hi verwan gheslegē. hi ver-
wan doot. **S**inte Augustijn
seit Vincent die wort ghe-
quelt om dat hi solde werden
geproeft. hi was gegeiselt ō
dat hij solde werden geleert.
hi wort geplagen dat hij solde
werde geheel. hij wart gheber-
net dat hi solde werden ghe-
simert. Ambrosius seit in sy
prefacie. **V**incent wert ge-
plagen gegeiselt en verber-
net mer sijn herte bliuken.
verwommen om den helligē
naeme. want hij barnde
meer mitten vuer des he-
mels dan des yserb. En meer
wert hij gehnocht nitter
mimmen gods dan der werlt.
hij wolde bet gode genege
dan die meritt. licher so had-
de hij te sterue die werlt dan
gode. Efter seit sinte Aug⁹
Woer onse ogen is een felle
ansthouwen geset dat is ee
gerecht rechter. een bebloedet
pijnē ee onwonne mar-
telaer en enē strijd d' gaeder
tierheit en der fellheit por-
dentus die sen dat sinte
vincent danae ald' lammer
de Crauwels en drietande. wr-
ken en springende vlammen
en gloeyende platen en dat
leste vand' pijnē dat is die
doot is den herstenē een
spell. **D**oe hiet danae datmē

hem aftervvert om ouer de rug
mitte armen toomen solec also
lange dat hij die vgaideringe
van syne leden bi stukken stroe-
ren solec en tot dat doer die do-
nen van syne wonden sine le-
nere wt puelde. **S**inte vin-
centius lachede hierom en ver-
sprac die bebloedige hande en
hi liete hem dat si dieper in
stukken die aenwels in die lede.
Doe hi inden harter was so
seide die engel tot he siet op
vrome martelar stant open
wes dijns seker stant open en
werde onse geselle in onser ge-
selstaep. **O**nverwommen mid
der die startter syste dan die
alre startste in ontsien di die
vrede en die felle tormentē
die du verwommen heefst.

H

Sinte emerentiaen iofieu
en martelster dach. **D**e-
se doe si bede tot sinte agnietē
grief en si bestermide die gē
die mit haer beden vander
herden moynisse so wort site
hants va he gestreent. **O**nd
stadt philippus sinte perme-
nen dach. dese was een van
den seuen dyaken. En wort
d'graten gods bendele vande
broederen en volbrochte dat
bendele wert syne predica-
tie en vrech die gle d' martelē

In manitamien md stadt va
gencotesarie sute senemans dach
en sijns wijs aquila die inden
vuer verbrant worden

Hider stede antiochum sute as-
selle martelers die ond adiacē
den rijkf ist bitterlic mit hage
gepinicht wort daer na mit
vlāme an sijn side verbrant en
daer na inden vloet geworpe
graf hij sijn costelike ziele gode op

L

In ephesien sinte thymotheus
sinte paueels disipel dese
was vanden selue apostel in ephe-
sien bissop geordnert en wort
na veel stude die hi voer onsen
heer gedoechde nutter martelē
getroent. **O**p te selue dach te a-
thothien sinte babile bissops dach
die in decius persetie na dat hij
mit syne pinicht en crusinge
gode glorifinert had so vrech hi
dat eynde sijns gloriosen leuens
md vangemissen mit he waren
oec gepinicht gepassyt drie tley
kinder als urbana pralidam en
en polon. **I**nd stadt gencotesaria
der hilliger martelaren dach
marion muson en gemenen en
metellus die alle inde vuer vbrat
waren en haer reliquien inde
vloet die anxus hiet vstrynt
En noch veel re

D

Sinte paulus bekieringe
die gesthiede int anderde
jaer na ons heire hemeluaert
Te damaste sinte annas dach
die den selue apostel doopte
In auernen sinte pectus bis.
shops dach en marmus die ma
gods die gepassijt wordē vande
edelingē inder voernemind stat
Inder stat ginalis sinte seueri
aen bissops dach een ma van no
derlicher hillichē en leringe en
noch veel ander hilliger intelaen
confessie en ionfronve

Die legende van sinte paulus be
kieringe

Sinte paulus bekieringe
was binnen den selue jaer
dat ihu onse heire gepassijt was
en sinte steue gesteent ihu was
gepassijt opten vnsen monsich
sten dach van marte en bime
den selue rare opten derde dach
van oeste was sinte steue gesteet
en sinte paulus bekert. opte
vijf en twintichsten dach van
jamaio waer om datmen sine
bekieringe viert ver den anden
hilligen dats om die redenen
Die eerste rede is om exemplel dat
menant wanhopen en sal van
genade hoe grote sindaer dat hij
is als hy siet dat dese paulus
die groot in misdaden was na
maels so groet in gracie moet
Ten andere om die blisstrap wat

ghelyck dat die kerkre grote droef
heit hadde in paulus vernolginge
also hadde si oec grote blisstrap
in sijn bekieringe **T**en derden
om die mirakelen die onse heire
in he teende doe hy van allen
fellen tyran makede en ghe
trouwen predicaer **S**ijn belie
ringe was wonderlic om de
genen diese dede en ordineerde
en om hem die gedoechde **D**ie
geene diese dede was ihu en
hi teende daer sijn wonderlike
macht inden dat hij he seide
Di is te hart tegen een prekel
te steken **E**n in die dat hij he
soe haestelt verwandelt hadde
Want paulus antwoerde hem
He wat wilstu dat ic doe **A**lu
gusting seir **D**at lam dat ge
doort is maket van woluuen
lammereen paulus bereide
hem hier gehoersamte sien
die ten eersten moede en dode
wolde hier in vertoon de ihu
oec sijn wonderlike grote wijs
heit dat hy he van sijnne honer
die neder warp **I**n die dat
hy hem voertbrochte dienart
heit sijne oetmoedicheit en
met die hoechheit sijne mo
gentheit **W**ant hij seide **I**c
bin ihu van nazareth **H**ij
en seide met dat hij god of die
gods soen was als of hy seide
Omfant die cranchet my
re oetmoedicheit ende legget
neder die houerdicheit.

Ten derden vertoende daer ih^s
sine wonderlike gaedertiereh.
dat hi he^t behuerde want hi was
inden wege ende inden wille te
vernuolgen Want hi hadde leue
begeerte van dreyginge inde
iongerē **H**y hadde oec een ver
kriet begint want hi ging
totten printen der pape ende
nam brieuen van hem dat
hi se genaungen brengensol
de in ihēlm **E**n daer om was
sijn wech alte quaet. mer die
oufsermheitheit gods be
huerde hem nochtans **T**en a
deren was sijn bekeringhe
wonderlike om die daer sine
de geignen was dat was dat
licht datten bereide ter bekrie
ringe **W**ant dat licht qua
haestelit en het was groeten
hemelsche want haestelit om
scheen hem een licht vā den
hemel **P**aulus hadde die su
de in he^t die mste was stolth.
dat mercken in dat ghe
screue is **H**y ging totte printen
vanden papen mer nie
riepse daer niet. mer hi
ging bi sime wille **D**ie ander
was honerdie dat mercken
midie dat hij hadde begeerte
van dreyginge inden iongen
Dat derde was vleysschelike
verstandemisse die hi midie
eme had **D**aer bi seit die gloe
daer op **I**cbm ih^s van na
zareth die du voer dootiekes

na dijn iodehke verstaen **D**at
godlic hicht was oec haestelich
dattet die stolten veruaren solde
en dattet die houdigen ned in
die eerde neder scaen solde het
was oec hemels dattet sijn vley
schelike verstandemisse in greste
like verwandele solde **T**en der
den was dese behieringe zeer
wonderlic om den genen die
daer gedoechde dat was paulq
die dner bekriet wort. want va
bute ware wonderlic die dim
gen in he^t gedaen dat was sijn
nederuallen sijn blintheit ende
dat hi die dage vastede wat
hi wort daer ned geslaghen
om dat hi verrisen solde in ho
ger begeerten **S**inte Augustij
seit paulq wort neder gesla
gen dat hi blint wden solde hi
wart blint dat hi solde wden
verwandelt. hi wort verwandelt
dat hi solde werden gesendet
Hy wort gesendet dat hi de
gen solde om die warheit es
ter seit sinte Aug^g die wredē
viel neder en hi wort gelouede
Hy viel een wolf ende wort ee
lam hi viel een veruolger ende
wort een prediker. hi viel een
kint des verlies en hi stont op
een vat der vertorenheit hi
wort blint dat hi solde werde
vlucht in sijn donker verstan
demisse **E**n daer bi seit men dat
hi dat ewangeli leerde bime
die drie dagen dat hi blint was
want hi seit **I**c en ontferd die

ewangelie van genen mensche
mer van ihus xp̄us vertomme
Augustijn seit Augustijn seit. Ic
segge dat paulus van xpo ge-
steret was. en van he gesaluet
mit he getruist. en in he glori-
oes. In wort vermaegen inde
vleyste om dattz vleysth soide
werde gesaticht. om te voldoen
gnede werken want doerit
meer so was syn licham altema-
le gesaticht om wel te doen wat
hij conste honger hebben ende
onervloedich sijn en hi was in
allen geleert. En alle wedspēt
verdroech hij gärne. **G**uldemot
seit paulus schreue die grumme
felle tyranen en lude als of sij
vloen waren. ende hi rekende
den doot voer spul. en die pynē
en duisen martelen voer him-
der spul dat ontfinc hi gärne.
En hi was betvertiert dochte
he als hi in vseren gespanne
stont dan mit eene cronen
genoent hij ontfinc liener
wonden dan anderlude giften
Oftmen mach segge dat dese drie
in hem waren tegen die drie
die in adam waren want a-
dam verhief hem tegen god
en paulus was ter eerden ge-
uelt adam worden die ogen
ontdaen en paulus wort blint.
Adam at die verboden spise
mer paulus vastede

E

Sint iohans sinte polycar-
pus bissops dach. dese was
sinte iohans ewangelisten dis-
pel en wort van he bissop ghe-
ordinet en was prince over
alle aziën dese die was verivijst
den vuere Ende doe him dat
middel der vlamme was soe
boeth hoer die vlamme ende
crommede in een maniere
van centre tameren en stout-
boue des martelers lichaem
Ende dat lichaem was in dat
middel der vlammen met als
vleysth dat bran de mer als
golt ende siluer glimmende
Den onen hir om doe die die-
res des boesheit sagen dat hi
mitten vuere niet verteert
en mochte worden so dedens
dat lichaem die dat vuur
winte mit den zweerde doer-
steken. **A**nt hem soe ware
oecch gepassijt noch ander
twalf die wt philadelphien
geromen waren

Topten seluen dach sinte
theogenis ende nochander
xxx. diese versmaeden alle de
tijlikken doot en verregen
die crden des leuens. En noch

ff

Sinte iohans dach bissop
en confessor van constan-
tinopolen die oecch guldemot
pleget te hieten. Die der kerste
religien mit woerde en
mit oempelen zeer aerber-

Clic was

Tsinte marcus dach die abbet
die abt was inden doester boba-
tense wies leuen vol doethden die
edel man dinamus bestrijft

TIn bethleem indeen ruste der
hilliger ionfrouwen sinte pau-
la hare verwonderde leuen in
doethden bestrijft sinte Thero
ende trghet dat si mit eenre
langer martelie getroent wort

TIn affriken sinte amatus
martelaers dach en noch zet

Die legende van sinte Johan guldemont die leerraer

Johannes guldemont was
van antiochien seindus
sonc en authuren die edellin-
den waren En sijn leue ende
sijn geslacht ende sijn wan-
deringe en sijn veruolginge
sijn gescreuen in historia tri-
partita En doe hi al sijn naer-
ste geleert hadde aen philoso-
phien soe liet hij dat ten laet-
sten ende oefende hem seluen
indie hillige scristnere Doe
hi priester geworden was so
sine sinerheit soe was hij re-
der indie gerechticheit en gas-
he meer ter sharpheit der
torrexiens dan ter sachtmoedi-
theit Ende om die gerechticheit
sins levens soe was hi onbe-
hendich in dat te gesien was
en den genen dien niet en
bekenden hilden voer houer-

dithm sijn redene **H**ij was voerba-
rich in leringe en in te beduide
wel beset en alte grote om die
zeden te bedrueghen **I**ndien
tyden doe arthadius en onorius
die keyzers regnirden so wort
hi bissop geordinet van da-
masto den paens En om dat
desse iohannes der clerike leuen
wonde corrigeren see worden si
he alle hatende en vlogen alle
van he als van ene verwoeden
en si sprakien he alle sins quaet
after En om dat hij mymermeer
yemant ten eten en noede soe en
wonde hij oet van yemant ge
noet wesen En si seiden dat hi du-
daer om dede om dat hij dir daer
om dede om dat hij dorpelike at
Ende die andere seide dat hijt
dede om sine grote voerbarige
spise mer voewaer hi dedet van
groter abstinentie want hij
hadde ditwile die mage en dat
hoeft quaet daer om stuwede hij
vele spise ouer maeltijt mer
dat volc hadden harde lief om
die sermone die hi dede in die
kerche Ende hij veronweerde
dit sijn beijders van hem seide
Johannes plach oet somige ou-
damige te spreken en daer o
haetmen he te meer **H**ij dede
oet een ander daer alle die lude
zeer mede worden veroert En
tropius die proest die bacliu
was gemaect vanden keyser
hi wolde vrake doen in somige
misdade die indie herlike waere

genloghen Daerom vertreeth
hi vanden herfer dat hi een
wet setten soude. en die daer
in vloghen dat men se daer wt
nemen solde. **H**ac een luttel tijt
gemit dat europius tegen
den kenser in sdaen hadde. en
dat hi in die kerke vloch. **D**ee
dit die bissop hoerde. **S**oo
hi toe he daer hi he verborge
hadde onder den ontuer. ende
hi maecte tegen hem een be-
rispende sermoen totte volcke
daer hi he alte zeer in begreep
en daer mede vernrochte hivelle
luden om dat hi den onslige
man geen ontfermenisse doe
en wolle. mer dat hi he oerk
startlic berispte. **E**n die herfer
nam europien witterkerken
en sloch hem dat hoeft af. **E**n
om meniger hande saken soe
berispede hi vele lunde. en daer
om hate de veel luden. **E**n theo-
philus die bissop van allera-
dien wolle iohannē of doon
en pynde he daer in te steken
een pape die n̄sidorus hiete.
En daerom sochte hi saken o
of te doen. mer dat volk besaut
te iohannē naerstelt om dat
si van sijne wonderlicher lerin
ge soe wel worden gendoet. **E**n
iohamnes dwant die papen te
lenen also die kerke dat geor-
dinet hadde en seide dat si niet
schuldich en waren te hebben
die eere vand priesterstap die
d papen louen niet volgen en

wonden. **N**iet allene en regier
de hi die stadt van constan-
tinopelen. mer vand macht
die hi vand kerken hadde
soe ordinerde hi wel prouin-
cien daer ommert mit voer
siege weten. **E**n doe hi bekende
dat noch veel lude den dnuel
offerde. soe soude hi veel dierthe
en papen en dede he alle der
afgoden tempel breken. **D**at
dier tijt soe was een gemas
die geboren was van **C**ecilien
en in rade barbarijn en tyra
van allen gepense. en hi was
sonderlinghe honerdichno-
tijtans so was hi gemaect
een meister vanden ridders.
en hi was arriaen dese had-
den ghebede dat hi hem en
den sijne een kerke geuen
wolde binne der stid. **D**oe he
die herfer dat beloeft hadde
se bad hi **J**ohes dat hi he ene
kerke gaue om dat hi daer
mede sijn wrechheit sonde mo-
gen bedwingen ajer **J**ohes
die stare was van crachte en
al ontsteken van godlikken
toerne seide **O** herseren belo-
ue dat met en en gif dat hil-
lige den honden niet en
ontsiet desen barbarijn n̄
mer doet ons beide wepen
al hermeliken. en dat wij
onderlinge segge sellen hore.
want ic sal sijn tonge alsde
broydelen dat hi dit niet en
sal dorren cysthen. **D**oe dit

die herser hoerde soe wort hij ver-
bligt Ende des anderen dages
riep hi se beide Ende doe gennas
tot syne behoef een kerche ey-
schede soe seide hem iohes Allelijs
is di dat gods hys open ende
memant en vbiert di ante bede
Gennas seide Ic bin van eeme
ander weet en ic rysche enen
tempel tot my en tot mynen
gesellen behoef want ic hebbe
veel pyne angenomen om die
ghemeen dingen van roemē
Ende daerom en is men my
metschuldich te ontseggen
Johannes seide hem du heues
vele loens ontfien die gret bo-
nen den strije die du noch heb-
ste gedien du biste gemaect
meester van den ridders En
her bouen biste geerit mit-
eren d profshen en du moest
merken wie du wel eer waer-
ste en wie du moestieden en wel-
dine erste armoede was en wel-
mo dijn guet is en wat cledere
du te voeren droechste en mit-
wat cledere dattu mocht
biste Ende om dat dit die tley-
ne quene dese grote eer gegeue
heuet so en weest niet ondaecht
tegen den genen die di geerit
heeft Ayt dese redene soe dede
hi gennas swijgē Ende doe io-
hamnes die stat van constan-
nopolen soe eerlic en so voer
barich regierde Doe die wer-
seide gennas dat herserrijck
omme voer om dat hi des da-
ges dat niet doen en mochte
soe seide hi barbarinen dat si

des nachtes dat palacs ontsche-
ken solde Doe wort openbaer
vtoget hoe iohes die sint behoe-
de want den barbarinen die
openbaerde een grote menigte
van engelen gewapent die
gret van lichaem waren en
si veriageden se alle En doe si
dit horen heer gesent hadde
se hadde hys groot wonder o
dat hi wiste dattet heer vande
ridders was in die andere stede
En doekse des anderen nachts
weder gesent hadde so wordes si
weder vanden engelen veruacert
en veriaget Ten lesten gint hi
selue wt en sach dit wonden
vloech Ende om dat hi waende
dat die ridders des dages hem
hemelike helden en des nachts
waerten Ende hi gint daer rot
en viel mit landt en maect
al woeeste Ende alle die luden
ontsagen die fellheit vanden
barbarine Want die herser
hadde sinte iohannes bevoelen
die macht van deser wt sende
En om dat hi die viantschap
vergeten had tegen gemain
sde toet hi vromelic rotter stat-
en gennas sach sinte iohes be vrou-
wen die hi om die gerechtigheit
hadde so voer hi hem te gene-
te En hi ruste sijn oge en sijn re-
chter hant ende dede sine kin-
deren tussen sine voeten want
iohannes hadde dese doget dat
hi die gene die harde ontfienlinc
waren veroetmodiche en dede
si hem ontfien Tot dien tyde

soe rees een questie of god een
lucham hadde. En hier of v-
resen stonden en omrusten wat
die een seide dat een en die an-
der dat ander Ende sonderlinge
worden hier in bedrogē simple
moniken die seiden dat god van
luchamlike gedachten waer
En theophilus die bisscop van al-
lerandrien prediche in die ker-
ke tegen die gene die seiden
dat god van menscheliker for-
men was. en hi seide dat god
sonder lucham waer doe duthier-
den die moniken van egypte
so herte si hoer wominge en gini-
gen te allerandrien ende geven-
den een geruchte tegen theo-
philus also dat si hem pynde
doort te glaen doe hij dat vernā
sde ontsach hi hem ende seide he
It ansie u als gods ansichte en
si seiden Oftu segste dat gods
ansichte is alstu ons hertste sde
ontheliche die beeken die onser
verdoemisse contrarie sijn
Ende en doetstu des niet so sel-
stijn van ons ontfien dat die
keysers beset hebben tegen die
rebellen. hi seide En doet mi mi-
geen wredicheit. want ic de-
dit gi niet Ende aldus hieerde
hi die moniken van hem. hi
men waren die hellige goede
hellige moniken niet verleit
mer sominge simple die om die
misse vanden geloue hem sette
tegen horen broedere die dese
ongeloutheit hielden staende
die worden van hem gedoopt

Dormen dit in egypten dede
alsoe was iohannes zeer le-
rende vermaert te constan-
tinopolen Ende allen linden
hadden in groten wonder-
mer om dat die arrianen
zeer groenden ende si kerken
buiten der stede hadden Ende
des saterdages ende des somer-
dages so vergaderden si in
poerten ende in portalen
ende songhen alle den nacht
ympnem ende antiffenen
ende inden dagernet soe
ginghen si midden doer die
stadt in hoer kerken En
dit deden si om den laster-
vanden goeden kersten en
dintwijl soe songhen si waer-
sijn si die segghen dat drie
een sijn Ende om dat iohan-
nes ontsach dat si die simple
len mit desen sanghe aen
hem sonden trecken soe or-
dinerde hi dat die gelou-
ghe des nachtes oer wesen
souden in aldusdamighen
loue. om dat si oer daer
mede verdontieren solde
der ongelouiger werken
Ende dat die gelouighe
testarck blinen solden.
Ende hij makide silueren
crucen die men mit tor-
tisen droech doe worden
die arrianen also van
hate ontfieken dat si
na sinen doot stonden
Op enen nacht so wort

... den hogen regenten gemaect
beyson die keyserrime ghe-
hadden hemelinkh geworpen
mit enen steen den welcken
Johannes gheordinet had
de om rypnen te singhen
Ende hier mede wort die key-
ser alsoe gestoert dat hij den
arianen verboet dat si op
baer gene mynen en solden
singhen **Tot** den seluen tide
so quam tot constantinopole
seneriaen den bisscop van
gabelen den welken die lu-
den in groter waerdicheit
hadden ende veel in verno-
Ende die hersen ende die key-
serinne hadden harde lieff
Ende sinte **Johannes** ont-
finten harde vrientliken
Ende doe **Johannes** in azië
genaren was so benal hi he-
sijn kerke ajer hi en wander-
de niet getrouwelic mer on-
der dat volck prees hi hem
seluen Ende serapion iohes
clerck ontboet dit **johanes**
Ende daer seneriaen sent
leyt: soe en stont serapion
niet op Doe hadde hijs in ont-
waerde ende riep En is semi-
pioen die clerck niet soe en is
xpns niet geboren in mesche-
like natuere Doe iohes dat
hoerde so quam hi wederen
verdreef seneriaen witter
stad als een blasphemierre
En dit was den herstenen
seer leet ende si deden he we-
der comen en si baden iohes
dat si mit he vrede makede
Ende hi en volde des niet

deen voer dat die heryserrime
theodosium hoen soen setteden
op sine kryen en bat dat hij
vrede makē woude mit sene-
riaen **To** die seine tiden so
hief theophilus den bisscop va
alexandrien in die stadt dr
ostorum ene hylige man en
si quamē tot constantinopole
om dat si iohes en die prince
stellen solden wat he gedaen
was en si woude mit he deel-
achich wesen eer si die saken
bekenne sonde nochtā was theo-
philus geromen ene valste
me mare dat iohes mit he ge-
meestrap hadde en dat hi he
raet graf hierom soe wort
theophilus soe gestoert dat hijt
niet alleen en woude wicken
aer hi wapende he starckelic
om iohes of te deen en hi heeld
sine menige Ende sende toe tot
els bissops stede en hi seide dat
hi verdomen sonde origenes
beeken En aldā verleide hie
epiphanius die bissop van
rypers dat alte heiligen ma-
was en maecten sinen vriede
En bat he dat hi origenes
boeken verdremen wolden in
epiphanius om sine grote hei-
licheit soe en merete hi sine be-
driechinse met En hi verga-
derde hierom sine bissopen
van rypers en hi verbaet ori-
genes lessē en hi bat iohes dat
hi he seine wachte sonde van
origenes lessen En dat hi bewe-
tigen woude datter geordincert.

was mer Iohes hadde dit in
omwaerden en hi pijnde he
in hertkrekke lerminge. en daer
in uam hi aen. En hi enachte niet
van die datmen hem socht hier
na openbaerde theophilus die
hate die hi lange vhoelc hadde
en seide dat hi iohannes of doe
moude Ende veel barone ende
tlerche vande palase die iohes
viande ware sochtē centamelit
tijt en si pijnde hem datmen te
constantinopelen ene ract vgaeden
solde Hier na qua ephiphanius
to constantinopelen en brochte
mit he die vdoemisse van ori
genes boeken niet dat hi daer
mede origenes bande. mer alleē
lasterde hij daer mede sijn boek
En hi gint wt tot sinte iohes
kerke die senē milen stont va
der stat En als daer een gebz
had ghedaē. en gewiet een dya
ke soe gint hi wed' in die stat
en swede mit sinte iohoste
gæ oūmits teophilus wille en
vertoes meer in een sondinge
herberge te wesen En hi ont
boet doe die bisscoppe die daer te
gewoerdich waren en hi las
he die vdoemisse van origi
nes boekē En om die waerdich
die somige hadde toe ephiphanius
soe streuen si hoer consent ond'
origenes boekē te vdeemē Ende
veel wasser die des niet doe en
wolde En vandesen was een
die theocins hiete die bisscop
was van sichien die aldus

antwoerde O ephiphanius en
doe geen omerkt die voermaels
wel gestorue is noch ic en ver
meet mi dingē te bepronen
van blasphemie also dat ic die
dingen dome die onse voerna
ders niet versmaet en heb n
noch en wonden En oec soc ou
sic ic geen quade lerninghe
in origenes boeken doe broch
te hi voert sine boeken en las
en toende dier strift die die
herche hout Ende daer nae
seide hi die dese boekē lastert
si en liemē hem selue niet
dit seitmen dat theocinus die
zeer vernoemt was vanrich
des leuens antwaerde ephip
hanius Ende athanasius die
bestermē vanden geloue
tegen die arrianen hyet
mē rade van mycen origi
nes een oerconde van sijnen
geloue. en hi leyde origenes
boeken mitte sine en seide
dese is wonderlic en pijnde
alte zeer en hij geest ons
vanden soen gods orconde.
en hi seit dat hij ewelic mit
ten vader is en was Ende
iohannes en hadde geen
omweerde dat ephiphanius
sonder regule in sijn kerke
geordniet en ordinierigt
maette. in iohes die bathe
of hi bi he blive woude ond'
die bisscoppe mer hi antwoerde
dat hi bi he niet blive en

woude ten wacer dat hi drostori
verdrenue En hi sijn consentstre
ne ond die vdoememisse vā ori
genes voelen En om dattz iohes
nz doen en woude so quamen
iohes viande en roerde ephyn
phani I tegē iohes En daer om
vorderende ephynpham lourge
nes voelen En drostori oer
en begonste quaet vā iohes
te sprekken als dese bestudder En
iohes ontboet he du hebste veel
gedaen tegen die statutē epy
phani First dattu ordine
malies in my kerke sonder
mme wille En daer na dat
tu in minnekerke van dinge
pere macht gods ambocht
hebbes gedaen En ester dattu
di daer of onschuldichste en
mo wedom dattu in di selue
betrouweste En hierom heb
it my bedwongen o dzoond
dat volk geen gernste rysse
en soude en dattu hier of
nz gewerset en wordes Doe e.
phynphanius dit hoerde so wer
hi wech En doe hi med to typero
vare sonde so ontboet hi iohes
I hope dattu niet bissop sterue
selste En hi antwoerde he wed
en du en selste niet wed come
in dy lant en dat gestiede
also want ephynphanius stierf
med wech En na een luttel
tijts wort iohes gesent in el
lenden ende daer starf hij
Tot dies ephynpham graue
die soe heilich was so wordē
die driele verdreuen mat
hi was een man zeer liberal

tege die arme doe hi op een dach
al sy gelt gedeylt had so qua ee
haestelte en brochte een groet
stat in enē sat en gint wech
En men en wiste niet van
waen hi qua of verwert dat
hi gint Sonnige arme ware
die ephynphanius bedriegē woude
om dat hi he net geuen soude
en die een gint op die eerde
ned ligge En die ander stont
op hem en weende als of hi doot
had geweest en hi berlaechden
zeer dat hi niet en hadde daer
hi he mede beginnen mochte
En ephynpham lqua dier to gne
de en bat dat hi in ruste slape
nochtē En hi gaf hem daer
mede dat hi hem graue soude
en hij troeste den man en gint
wech En dese man stiet sijn
geselle en seide Stat op en
laet ons huden werscapen mit
dijne pine En doelij diewijl
stiet en hi gewaer wort dat
hi doot was so liep hi tot ephyn
phanius en seide he wat he ge
sriet was en hi bat he dat hi
he verwerke soude En ephyn
phanius vermetten vriendelic
nochtā en woude hijs niet vredic
o dzoond niet lichtelic godskne
dten bespotten en soude En
doe ephynpham I wech genaren
was so seidem en iohannes
dat euaderia die kerkrinne
ephynphanius tegen hem ge
ponet hadde Ende hi wort
ontsteken mit toerne also hi

plach en dede een sermoen totte vol
 ke ende daer in soe lasterde hi allen
 vrouwe En als volk wiste wel dz
 hi dit sermoen dede teghen die key
 serinne Doe dit die keyserinne u;
 stont doe beclaechde si hem teghen
 den keyser ende seide dat die laster
 die hoer ghedaen was dat dit alte
 mael opte keiser viel Hier om soe
 wort die keyser tegē iohannes ghe
 stoert en hi beual dzme eē niet hil
 de **H**ier om vergaderde theophi
 sus die bisscoppen en alle iohannes
 vanden quamen vromelijck daer
 en hi hieten houaer dich en quaet
 Ende die bisscoppen die te constanti
 nopolen vergadert waren si en
 spraken van origenes boekken niet
 mer si hieuē he opēbaerlic teghen
 iohannes en daechde en hem dochte
 beter dat hijse scouwen soude als si
 ne openbaer vanden En si riepen
 datmen enen ghemeenen raet doen
 soude ende si daechde aldus vier
 weruen En doe hijse scuwede ende
 hi riep om enē ghemeene raet te hou
 den soe verwisden si hem nerghent
 aders om dā om dat hi niet comē
 en woude doe hi ghedaechte was.
 Doe dz dit volk hoer de doe wordē
 si alte seer verwoet ende si en lietē
 vter kercken niet nemen mer si rie
 pen datmen dit leggen soude op
 ten alren meesten raet Mer des kei
 sers ghebot dwanck datmen haes

selijck verdriuen soude ende in elē
 de voeren mer om dat iohannes de
 sach dat int volc gheen gheuechte
 comen mochte also leuerde hi hem
 seluen sonder des volcs weten dat
 men he in elende voeren soude mer
 doe dit dat volc vernā soe worter
 een groot gherufte of also groot dz
 velse vā iohannes vyāden ter barm
 harticheyt worden bewert ende seg
 den dat hi onrecht leet dien site vo
 ren begheerden of te doen Mer seue
 naen daer die eerste sache of was
 daer hi predicte in die kerke so seg
 de hi quaet van iohannes ende seg
 de **A**l waert dat hi gheen misdaet
 anders en hadde nochā is sijn ho
 uerdie sache ghenoech datmen of
 doet En doe om dese sache een gro
 te gherufte ghemoroden was vande
 volcke die liepen ende riepen aeden
 keyser soe bat die keyserinne den
 keyser dat hi iohannes wed come
 dede wter elende En groot aertbe
 umghe was oec inder stat En alle
 die luden segden dat dit gheschiede
 om dat iohannes onrechelijc ver
 dreuen was Ende men segnde ho
 den tot iohannes ende mē segde he
 dat hij haestelijck weder keerde en
 de dat hi voer die stede hade die ver
 derue soude ende dat hi vreden sou
 de dat ghescaal dat onder dat volck
 waer Men segnde noch ander ho
 den nae die eerste ende oecck die der

de dyc hem dwinghen soude haeste
lyc weder te keren Ende si Broch
ten wed tot sijn ondancs in sijnre
kercken Ende al dat volc qua hem
te ghemoete met tortysen ende wet
lampen mer hi en woude niet sitten
in des bisscops setel ende seyde dat
et bidde rade oerdel geschieng moest
Ende dat si die hem verdoemt had
den haer sentencie weder riepen :
Ende dat volc gheerden alte seer te
sien sitten in des bisscops setel en
sijn leringhe te horen En dat volc
quam te bouen ende hij wort ghes
dwonge dat hi he prediken moest
en in sine setel sitten En thophi
lus vloech van daen en doe hi te je
ripolim gedome was so starf dye
biscop vand stat En malameron
die heylige monic wort d ghecoren
mer doet malameron onseide ende
thophilus he niet dat hijt consent
gaue tot sijnre verliesen soe beloef
de hijt ende seyde M orghen sel vol
daen worden dat onsen heer genoe
ghet Ende des anderen dages qua
men si tot sijnre cellen en baden hem
oetmoedlyc dat hijt ontfinghe en
hi seide Laet os eerst oen heer bid
den ende doe hi bede soe gaf hi sinen
ghest Johannes was stadelijc le
rere Tot die tide was neuen sinte
sophie kercke gheset ee siluer beels
met enen mantel ommehangen in
eu doxia der keyserinney ex Ende

daer plegen die ridders ende die ba
wenen hoor openbaer spul te doen
Dit was johannes harde leet om
dat hi sach dat dit wat was tegen
dat recht der heyligher kercke En
de efter soe waxende hi sijn tonghe
als hi plach Ende als hi den prim
te ghebede soude hebben dat si hem
van sulcken spelen wachte soude
soe en dede hij niet mer hi lasterde
mit sijnre felix sprak die gene die
dit lieten doen En die keyserinne
nam dit oec in horen laster en pijn
de pijnde efter datmē tegē johāne
enē raet houdē soude Doe dz johā
nes gewaer wort so predicte hij te
gen haer alte lastelijken omesie die
dus beghinc Nursus herodias ve
samit nursus qz tarkatur En hier
mede wort die keiserinne noch grā
mer en ee die johānes dode wou
de wort vanden volke gheuaen en
mē leuerde te oerdel in die proest
verlosten datmen niet en dode En
eens papen snaep liep tot johāne
Ende doe hem een hielte soe vloech hi
den ghenen dye hem hyelt enē
anderē die bi hem stot Doe wort
daer een gheroep ende daer quamē
veel ludē toe ghesloep ende doe do
de hi daer vese En van dyer tijc so
wachte de dat volck johāne enē
sette den dat huus des daghes ende
des nachtes Ende bider keyserinne
mede also vergaderden die bisscop

pen te constantinopolen ende iohannes
nes verraders begonsten starcke
sijc te wroeghen Ende doe die kers
dach quam soe gheboet die keyser
iohannem En dede hi sijn misdaede
van hem niet soe en woude hij met
hem gheen gemeenscap hebben En
de die bisscoppen en vondē anders
teghen hē niet dā dat hi was gaen
sittē in des bisscops setel sonder dz
oerdel vanden riet nae dien dat hi
weder gheskeert was vter elenden
Ende aldus soe verwisden si hem
ester Daer nae doet paesschen naec
te so onthoet hem die keyser dat hi
mit hem in die kercke niet wesen e
mochte om datten twee riden ver
wist hadden Hier om bleef iohannes
ledich ende enghinc i die ker
cke niet Ende dye ghene die met io
hannes waren die hyetmen iohanni
sen Hier na dede die keyser iohannem
vter stadt verdriuen ende hij
deden i elende voeren in een cleyn
stedenhā dair dat eynde vādē wem
schij rjcke wt ghincē Ende dat
was biden sellen barbarinen lande
Mer onse heer ihesus en liet sijn ge
erouwe knecht niet langhe in dat
lant woenen Doe dit innocentius
die paus van wemen hoerde so ver
droecht hij swaerlijck en om dat
hi woude enen ghemenen riet hou
den so schreft hi die clercken van co
stantinopolen dat si nyemant nae

iohannes ordinere en soude Ende
als iohannes dō gemoyt was vā
den langen weghe ende hi seer ghe
torment was vanden hoeftswere
en hi ghelycē mochte die ouerdrach
like hetten vander sonnen soe voer
hi te gode wert te conmanne optē
vier tinden dach vāder maent die
september hiel Doe hi doot was
soe viel te constantinopolen ende
daer omtrent alten grotten hagel
en als die luden seidē dattet god de
de van gramscappē om dat iohanne
nes onrechtelijck veroerdelt was
Ende dit was gheloeflijck gheproe
uet metter keyserinnen doot . wat
optē vier dach nae dē hagel see
sterfse Ende doe iohannes die leer
raer van ald aerde doot was soe
en woude die bisscop van oestē ghe
ne sīns ghemeescap hebben metten
Bisscop van westen voer dat hij hei
ghen naem ghescreuen was met
ten bisscoppen die voer hem hadde
gheweest Mer theodosius des voer
seyden archadius sone welcke theodo
sius ee goet kersten was die sijn
oude vaders name hadde in doech
den hi dede iohannes reliquie ouer
brengē in die coniclike stat in dye
maent diemē januarius hiel En
dat goede volc ghincē hē te ghemoe
te met tortisen ende met lampen :
Ende theodosius aenbeden oetmoe
delic sijn reliquien ende bat hē voer

archadio en eudoxia dyen gewonnen hadden dat hijt hem vergheuen woude datse onwetelijc tegen hem misdaen hadden. Dese theodosius was alte goedertieren. want hi en verdoenide nyemant ter doot wat hi tegē hē misdede. wāt hi seyde Of ic die doden wed leuendich mochte maken Sijn hof dat scheen ee cloes ter Hi dede metten en laudes. ende hij las heylighē boekken. Hi hadde een wiſ die eudochia hyet die eraclio in vaerzen veel poëtrie makende. Ende si hadde een dochter vā hē die eudoxia hyet die te wyue gaf valentiaē dien hi keyser hadde ghe maect. Dit is al ghetogen wt hystoria tripartita. Int jaer ons heren CCC. ende hopp. soe starf hi

G

Octauie 8 heyliger ioncfrouwen sinte agnieten
Te cennomānis sinte juliaen die eerste bisscop in die stede
Inder stat appollonia der heylighen dach lenticus tirsus en galenus maertelaren dach die in deig tiden met menigher hande manyere van tormenten gheruyst worden van welcken dye eerste ende dye leste niet offsydinghe haers hoeses ende dye middelste vander hemelscher stemmen gheroept sine geest

gafsen veruolde haer maertelien
Te aleyandrien in griccken sin te arillg bisscops dach die ee ouerclaeer voeruechter was des kerste gheloues

Oppe selue dach sinte ja priest
Ctot aken sinte karolus. Dese die was coninck van vrancijcke ende keyser van wemen. Ende noch veel ander heylighē maerte laren confessoren en jonscrouwen

Die legende vanden groten karolo coninck vā vrancijck ende oec keyser van wemen den heylighē confessoer

Karolus des conincks pippings soen die om gwethydt det salicheyt die god doer hē wrochte ghe noemt is karolus dye grote. Dese als hij met sinen broeder karolus manno dat rjelke gheerdeyt hadde nae dat sijn broeder ofsluich ghe worden was regneerde hi nae hem seuen ende viertich jaren. Ende karolus ontfinck sine conincklike crone tot auyonen. Ende karolus manus inder stat vā suessen nae dyē dat hij op dye fransen gheregneere hadde dyē ende dertich jaren alsoe was hi dyē eerste koninghen van vrancijcke dye keyser te romen

waert dair hij regneerde dertien ja-
ren. Hij bega te regneren int jaer
ons heren seuen hondert ende ses.
Ende doe soe was turpinus aerts:
Bisscop te rygem. Carolus die was
schoen van lichaem mer hij was se-
re wreet vā gesichten. Die lancheit
sijn lichaems die was acht sijn
voeten lanc die seer lanc ware. In
sijn ned līf daer was hi seer breet
en sinen buycck die was te passe be-
quaem. Hi was grof van armē en
de van beenen. Ende hi was die al
re cloestre ende besochste ridder; die
alre starcke in de harnas ende wa-
penen. Sijn aensicht dat was lāc
een palm ende een halue. Sijn baert
die was lanc enen voet. Sijn nase
die was lanc enē halue voet. Sijn
voerhoest dat was lanc van enē
voet. Sijn oghen als der leeuwen
vonneken ende als enē carbonckel
steen. Sijn wijnbraurzen ware lāc
een halue palm. So wie dat hi met
opgeschlaghen oghen aensach dye
wort ter stōt dair of seer veruaert.

Sijn gordel daer hi mede omghe-
gordet wort dat was lāc acht voe-
ten behaluen datter of neder hinck.
Weynich broets plach hi te eten:
mer sijn fijuel ofte toespise was ee
vierendeel vā enē weer of twee he-
nen of een gās of een spouwel vā
een varcken. of een paeuw. of een
ctraen. of een hase dye hi alhēt at

Ende hi dranck soberlycken luf-
tel wijns met water ghemenghet.
Hi was vā so groter starchept dz
hi ee ghemewapēt vidd op sijn paere
sittēde tot enē slage mz sijn swaet
de vanden hoeftē totten voeten mz
ten paerde doersloech ende hi cloef-
dr. vier hoefters der paerde moch-
te hi lichtelikken mette handē ouer
reyken. Een gewapendē mā die
op sijn palm stōt die mochte hi mz
eentre hant vāder aerde hueren toe
sijn hoeft toe mit groter haeste. Hi
was seer milde in gauen. Hi was
seer rechtuaerdich in sijn oerdelen.
Hi was seer clauer ende verstaedelic
in sinen woerden. Doe die patriarche
van iherusalēm ouermits den
heyden verdreuen was so screef hij
den keyser constatijn enē brief. In
welcke hi hem verclaerde alle din-
ghen dye hem waren gheschydēt.
Ende doe constantinus desen brief
otfanghen hadde so was hi beduch-
tet dat hi niet machtich wesen en
soude den patriarch weder te bren-
ghen tot iherusalēm in sine stoel. D
veelheyt ende om machte der hey-
den die si daer hadden ende dye
hem verdreuen hadden. Doe was
hi op enē nacht denckende hoe dat
hi die heyden best soude mogen ver-
winnen ende dat hulpe van gode
Doe wort hi van hem selue gheto-
ghen ende hi hoerde een stemme die

g ij

hem al knijseljcken riep mit sine na
 me ende seyde Constantine du heb:
 ste gode ghebeden om hulpe **H**iet
 neemt te hulpe karolum dē coninc
 van vrancrycke die eē beschermer
 is des vreden der hysliger kercken
 Ende hi sach enē ghemewapenden vī
 der dye hem toe sprack ende seyde
 Emanuel geman ihesu **D**at is al
 soe veel te segghen in onser talen
 Verblijt inden here ghegenden sijne
 ende ghebruuckt sinch lōf **C**ristus
 die sel dijn lenden gordēn metten
 gordel d' rechtaer dicheyt en dijn
 hoeft cronen metter ewigher crone
 ende vercyeven met groter eer
 Daer en is niet datmen twyuelen
 sal daer des heren ghebot openbaer
 is **W**ilt daer omme dy regieren
 na dat gebot ons liefs heren **H**ier
 nae soe sende constantinus brieue
 totten here kaerle coninc van vrāc:
 rijke **E**nde doe hij dye brieuen
 ontfanghen hadde soe leyde hij dye
 materie als wighende in hem selue
 ouer ende versont daer wt dat hij
 van gode daer toe vertoren was
Ende hi was seer blide daer of dat
 sij famē gecomen was oestwaert
 in dat heylighē lant **M**er hij had:
 de groot medeliden ende screpede
 omme dat iherusalem ghevonden
 was **D**es so haddē sijn heren grote
 empuel onder malcander wat dat
 dye brieuen in houden mochtēd

dye coninc alsoe groten droefheit
 off ontfanghen hadde **D**oe dede
 die coninc turpimum den aertsche
 bisscop van ryemen tot hem comē
 ende hij gheboet hem dat hi die scif
 ten des heylighen briefs beduden
 soude inder ghemeynre tael voer
 hem ende oec voer alle den andere
 die daer by stonden **E**nde doe dat
 al wel verstaen ende onergheleye
 was dat indē brief gescreuen stonē
Doe gaf die coninc met consentē
 alle sine herē een ghebot alle vranc
 rijke doer dat oec seer haestelijcke
 volbrocht wort dat alle mannen
 ionck ende ouc hem rede makē sou
 den omme met hem te vechten te
 ghens dye heydenen **E**nde so wie
 dat dat n̄ doon en woude dat die
 alle dye daghen sijns leuens mit si
 nen kinderen als eyghen luden in
 elcker maent gheuen souden twee
 penninghen voer elcke hoeft alsoe
 langhe als si leuen souden **A**lsoe
 dat dat volck van allen siden mit
 groten scaeren bi hem vergadere
 wort dat hij in corter tijt meerre
 volck bi een vergadert hadde dan
 hij ye ghehadte hadde **M**et desen
 groten heer van volcke aldus ver
 gadere so began hi te reysen dat hij
 ten lasten wt langhen weghe ver
 moyet te constantinopelen quam:
Ende cortelijcken gheseyt hoe dat
 die heyden veriaigheit worden ende

Hoe dat toe ghinc ouerghefallen
 Soe wort dye patriarch ende alle
 dat kersten volc metter gracie go
 des en metter hulpe der coninghen
 weder ghebrocht int heylige lant:
Ende doe dit alle gheschiet was en
 volbrocht soe eychede coninch ka
 wlo oerlof vā constantino den key
 ser van constantinopolen om wed
 tot sinen landen wert te repsen
Doe bat hem constantinus dat hi
 doch bliuen woude tot den anderē
 dach toe **E**n karolus die antwoer
 de hem met blider ende met vrolyc
 her harten dat hi dat doen woude
 dat hij gheboet **E**nde oech dat hij
 noch drye daghen bi he bliue wou
 de waert dattet hem beliefde. want
 hij vermoede hem dat hi noch ten
 striden of te vechten hadde niet an
 deren vyanden **D**es anderen da
 ghes vroech doe soe hadt hi noch
 oerlof dat hij al blidelicken met
 danckherheyd vereech **M**er die
 keyser constantinus dpe hadde
 voersichtelicken ende eerlicken
 te voeren doen besicken dat op een
 pleyn scoē velt daer karolus voer
 bliden soude gebrocht ende ghor
 dmeert waren alle dinghen die de
 oghen ghenoechlicke wesen moch
 ten ende menigherleyde grote coste
 licheden begherende dat karolus
 met hem soude laten nemen van de
 sen alle dat hij woude **E**nde als de

se maer voet hem quam soe gheboet
 hij alle den sinen dat daer nyement
 we eniger begheerlicheyt dyer cos
 telijcker dinghen dyer daer bereydt
 waren of souden weren: of oech we
 begheerten daer nae te sien **D**oe
 ghinc constantinus tot karolum
 ende seyde **O** heer coninch en myn
 alte lieffste heer keyser alle dese din
 ghen die sijn dijnre waerdicheit be
 wydet dattu hier wt kiesen moech
 ste al dat dy ghenoegheit **E**nde ist
 oech alsoe dattuse alle met di wils
 laten brenghen dat is my seer lief
 karolus seyde **I**c hebbe dese swa
 ve lasten anghenomen niet om tijt
 telijcke rycdommen te verwreuen
 mer mie blider herten hebbe die gro
 te periculen ghedraghe om die ont
 farmharticheit goods te vercrigen
Doe seide constantinus **O** of daer
 enighe dinghen in mynre machten
 waren die die begheerten dijns her
 ten veruullen mochten **D**oe ant
 woerde hem karolus ende opēbaer
 den dat hij inder herten hadde ons
 dye puerheyd ende warachtighe
 deuotien des heyligen gheboefs en
 de seyde Wilt dan o here keyser goe
 dertierenlicken wat gheuen van
 den pynen die onse heer ihesus hem
 ghewaerdigheit heuet te lijden voer
 ons sondighe menschen **O**p dat
 daer by onse ondersaten salichlije
 ken gledencken moeghen onser

verlossinghe ende hooz herten be-
merwt mogen werden tot groter
penitencien ende weder gherewpen
mogen werden totten hemelschen
jherusalem dye ghescheyten is een ge-
sicht des vreden. Doe dit constati-
nus die keyser gheconsentiert had
de so en wiste hi nochtant niet te de-
ghe waer dat helen den gheuondē
scat ghesette hadde Ende als hij
sinen volcke daer nae vraghde soe
wort hem gheantwoert dattet niet
gheoorloft en waer tot dycr steden
te gaen daer men meynt dat si is
Doe die keyser dit ghehoort had:
de soe wort hij seer verblijt Ende
daer worden doe ghesicket twaelf
mannen die waerdich mochtē we-
sen assuleke heylighē dingen te han-
tieren ende tractieren Ende dese yñ
ordineerden onderlinghe dat si vas-
ten souden drie daghen lanck ende
penitenci dōe dat si also waerdich
mochten warden ende comen om
me dye steden der heylighē scatten
te openen Ende doe dit aldus ge-
schiet ende volbrocht was soe qua-
men daer be yde dye keyzers mit ho-
ren deputaten met oetmoedighē
ende deuoter herten Ende alsoe be-
gonnen die clercken te singē psal-
men en letanyen vanden heylighē
om te vererigē hulpe ende bistaanc
van gode bi horen ghebeden te ver-
trughen Daer nae so was daer ee-

man van grysten gheheten dani-
el ende hi was bisscop van neapo-
li die een eerbaer man was en pry-
selyc van leuen ende van seeden
Deze wirstortende wt sinen oghen
die fonteyne van vele tranen Ende
hi nam dat coffer daer die doer-
nen crven in was en ontslot dat
daer sonderlinghe seer grote ende
soe soete welke wt ghinc dye alle d
ghenre noesen die daer bi stonden
veruollede Als dit karlus die to-
mine sach soe viel hij oetmoedihē
ken ter aerden op sine luyten ende
wirstorte hij ghebet totten here.
Ende doe hi sijn ghebet volbroche
hadde soe gheschypē daer een won-
derlic dinc dat waerdich is dattet
vertelt wort wat ter stont so qua-
daer van bouen en hemelschē don-
we op dat dorre hout ende maecte
dat vochtich ende dede die doerne
die daer in stondē seer schone blyg-
en met scone bloemen dye wterma-
ten soeten welke van hem gauen :
welcke si alle rukende waren dye
daer bi stonden Die comink kar-
lus al doe verlichte wesende van
der gracie des groten myrakels
ende harde seer verblijt so began hi
te segghet Chi hebble verhoert o
heer mijnghebet daer iek dy mede
aenghebeden hebbe onferme mijn
re ende verhoort my Ende alle die
priesteren ende clercken die songē

mit luder stemmen Te deum lauda
mus te dominum. al totten eynde
toe wt Doe was Karolus in hem
seluen van vertoninghe des grote
myrakels beweghen ende hi hadde
anyt dat dese bloeme opter aerden
hadde in oghen valsen Ende ghe
hoet datmen sinen mantel ontwee
snyden soude dat daer die bloemen
op mochten valsen Ende die bis
scop vergaderde die bloemen i dye
rechter hantscoen des conincs ka
roli ende hij gaf dye trouwelenken te
bewaren enen anderen bisscop dye
ghenoemt was ebronijs Daer na
doe si wech toghen doe was die bis
scop becomert in sinen gebede also
dat hij wechreckende die hantsco
ne inder stede vergat Ende onlan
ghe daer nae doe eysschede die key
ser karolus van hem dye hantsco
ne metten bloemen Doe soe wort
dye bisscop verstoert ende al sush
tende soe seyde hi dat hij dye hants
schoen inder stede gheslagen hadde
daer hij van daer ghetoghen was
Als dit die keyser uhsperde wort
hij seer droeuich ende hij weende
Bitterlycken om dat verlies d'hat
scoen Mer niet lange men en sach
wt der barnharticheyt goeds den
hantschoen hanghen in d' lucht voer
hem Ende doe na dye keyser dye
hantschoen. ende hij begeerde dye
bloemen te sien. ende si worden ver

wandelt in hemels broet dat hude
te daghe is tot sinte dyonijs Buten
parijs Ende alle die ander reliqui
en die dede hi Brenghen tot aken
daer si bewaert en ghehoude wor
den noch huden ten daghe alst wel
tamelick is in groter reuerentien

Hier nae sach karolus die key
ser i ee visioen i sine saep ene we
ghe al met sterren vertiert beginne
de va die vriesche zee en ghinc al
tot hy spanien ende in galassien En
als hi dit vele nachten ghesien had
de soe began hij sorchioude licken
in hem seluen te pensen wat dit vi
sioen bediden mochte Ende doe hi
dit aldus ouerdenckende was soe
openbaerde hem een man van also
groter schoensye dattet niet geoer
lofe en is te segghen dye tot karolus
dye van hem seluen getomen was
van dat grote licht spraet ende sei
de **O** kaerle soen wat doestu ka
rolus antwoerde hem ende hi seide
Wye bistu here **I**c byn antwoer
de hi iacobus die apostel cristi. wes
sichaem in galassien vaden sarraci
nen ghehouden wort ende ombestec
is Daer ic voermaels dat woert
cristi ghepredic habbe. ende van
daen weder ghesomen byn tot jhe
rusalem daer ick omme dat ghebo
ue cristi van herodes ghe doot werc
Ende weder van mynen ghesellen
ende discipulen i galassien ouer die

ghebrocht byn waet of mi niet
 weynich en verwondert dattu mi
 ne lichaem noch niet verlost en heb
 ste van den sarrasinen die also veel
 steden ende landen totten gheloue
 cristi ghebrochte hebst Hier om so
 gheue ick di te kennē dat also god
 die heer di ghemaect heuet de mees
 ten van alle coninghen hier opter
 aerden dat hi dy oecck vercoren he
 uet bouen alle prineyen dattu dyn
 wech der ghelouigher uenschen tot
 mi te comen te ryden selste en hey
 lich masten ende verlossen dat lant
 daer ic in verholen ende ombekent
 ben vande hande van moabs kin
 deren dattu daer of verdienen sel
 ste die croene der ewigher salicheit
 Ende dattu inden hemel ghesien heb
 beste een ghelykenisse eens weghes
 met vese sterren besettet ende vercie
 re dat beteykent dattu met grote
 heer des volckes ryzen selste i ga
 lissen omme te verdeluen die on
 ghelief des wreden boesen volckes
 ende dattu myn kercke ende mine
 reliquien aldaer versoecken selste
 Ende in allen desen sel ick v hulper
 wesen Doe karolus dye coninc al
 dus geskeert ende vermaet was so
 vergaderde hi alten groten volc en
 de ryse de darwerts om te beuech
 ten ende te verwinnen dye onghes
 louicheyt des spaenschen volckes
 Die eerste stat die hi met volcke be

leyde was pampilona daer hi voer
 lach drye maenden ende en moch
 se niet winnen want si ommegaen
 de hadde onuerwinlicheke starcke
 mueren Hier omme soe stortede
 hi sijn ghebet tot gode den heere ende
 tot sinte jacob ende seyde O heere
 ihesu criste om wies lieften ende ge
 loefs willen ick desen wech aen ge
 nomen hebbe ghift hulpe ende gra
 tie dat ick dese staet winnen mach
 Altehant alt hi sijn ghebet gespro
 ken hadde bider gracie des heren
 ende ghebede van sinte jacobs also
 vpelen die mueren alomme ende si
 worden ghebroken Ende alle dye
 sarrasinen die hem wouden laten
 dopen die liet hi leuen Ende dye dz
 niet doen en wouden die versloech
 hi mitten swaerde Doe dit alle die
 ander steden verhoerden alsoe ga
 uen si hem onder den onuerwinliche
 ken keyser karolo in tribuyc En
 de hij dede alle dat lant doer dat ghe
 loef cristi prediken en leren Alsoe
 dat hysse cortelijcken alle dede dopē
 in dat heylighe kersten gheloue en
 de hi dede te nypte alle dye afgodē
 van alle den landen Hier nae als
 karolus weder in sijn lant getome
 was ende alle dinghen in hy spani
 en ten gheloue wel bescickt hadde
 soe wasser een coninch van affrikē
 ghenoemt algolaudus Dese dye
 wech in hispanien met een heer tot

volste ende sbecher veel doot. ende
 veriagheden dye andere oec buten
 alle steden en plaeften vande volc
 dat karolus daer ghelaten had om
 slant te bewaren Ende doe dit die
 heylighen man karolus verhoorde.
 soe vloecht dye coninc algolandus
 van daer. ende hi en keerde niet we-
 der Ende karolus die grote ver-
 winre die ordineerde anderwerue
 alle dinghen totten besten in hy spa-
 nien ende si keerden weder met vre-
 den ende met groter even in sijn ryc
Des auonts waren daer
 sommighe vanden kersten manne
 dye hem bereydeden totten strijde
 hoer glauie i die aerde stadt voer
 die tenten opten t' piuer met kasten
 en mit bloesemē bekleet datter geen
 te glauien waren. die inden eersten
 strijde om dat gelseue cristi ontfan-
 ghen souden die palme der marteli-
 en **D**es anderen daghes doe wort
 daer strijt gheskuert daer doe versse-
 gen worden die ghen welcker gla-
 uien als gheseyt is ghebloeyet had-
 den **D**oe wort die keyser stantach
 tige in gode met twee dusent ker-
 sten menschen ende hi versloech dz
 meeste deel vanden sarrasinen dyer
 ghebleuen waren **E**nde doet auont
 ghamordē was so keerde die ker-
 sten ende die sarrasinen elck in ho-
 ten tenten **E**nde des anderen dages

soe vloecht dye coninc algolandus
 van daer. ende hi en keerde niet we-
 der Ende karolus die grote ver-
 winre die ordineerde anderwerue
 alle dinghen totten besten in hy spa-
 nien ende si keerden weder met vre-
 den ende met groter even in sijn ryc
Hier nae soe woende hi te akken
 daer hi langhe tijt leuede ende een
 heyligh leuen leyde. ende besicthen
 met groter onderscheyden heyt alle
 die wtwendiche dingen sijnre lant-
 den in dat heyligh gheboue. en oec
 alle dinghen dye der ewigher salic
 heyt toe behoorden **E**nde doe hi out
 was ghemorven acht ende t'sestich
 jaren. ende alle steden ende landen
 van sijn rycke in vreden hadde
 ghestellet. ende sijn soene ludowic
 us by sijn wille ghecreont was
 ende hij hem beuolen hadde dye re-
 gimenten vanden rycke **D**oe soe
 en de de karolus anders niet dan
 dat hij in sijn ghebeden stadelijcken
 was gheuende miedelijcken aelmis-
 sen om gode ende corrigeerde dye
 boeken der heyligher scriften **H**ier
 nae doe hi out was hyghjaer **I**nt
 jaer ons heren doemen screef achte-
 hondert opte viijten dach voer die
 kalende van februario te drye vre
 inden daghe **E**n die heylighen man
 karolus wiste dat dye vre daer by
 was dat hem die here wter werelt
 wepen woude totten hemel rypte

Januarius

Hij wt sijn rechterhant als hi beste conde ende maecte een teylken des heylighen crups in sijn voerhoest en op sine borste seghenende alsoe sijn lichaem Ende met onueruaer den ende bliden aensicht sach hi op die ghely die bi hem stonden ende beualse alle den heer ende soet sine ogen en sanc saftelijc dit veers O heere in dinen handen beuelse ick mi nen gheest En sliep alsoe inden heere ende wort met groter even begraue tot allen inder kercken die hi ghetimmert hadde inder even ons liefs heren ihesu cristi ende sijnre gheleene dider moeder ende maghet maria Daer yeghenwoerdich waren die heylighen paus leo metten womeynschen princen aertsbisscoppen harto ghen grauen ende veel andere prelaten en de heren sonder ghetal

H

G E wemen ten weghe nume:
tana sinte papias ende man
rus ridderen dach welker monden
laodig dye rechter totter eerster
beleynghe cristi gheboet met stene te
slaen en also inden kercker te stoc
en nae met stocke te slaen en ten
laesten met loden eusen te slaen te
hant si den gheest gauen

T Inder meyerie van treca sijn sin
te sabinianus dach die ouermies

gheboden aureliaens des keypers
voert ghehoue onthoeft wort
T Te crier sinte valerius bissops
dach. dese was des heylighen apol
tel sinte peters dijapel **T** Ende
noch veel ander heyligher maerte
laren confessoren en iocfrouwe dach

G

F N antiochien sinte ypolito
martelaers dach Dese was
eerst van ente ongheloue ee weg
nich bedroghen ende ouermies d
gratien cristi soe wort hi van bin
nen berespēt ende quam weder tot
ter caritatē d heyligher kerken en
doechde d i d voer ee edel mertele

T Te iherusalem sinte mathijs bis
scops dach van welcken men won
derlike gesten vol van gelouen ver
sellet die veel voer cristum doech
de en ten laesten in vreden ruste

T Op den seluen dach sinte flauia
nus maertelaer

T Inder cloester makkodo sinte al
degont iocfrou **T** Ende noch veel
ander heyligher maertelaren con
fessoren en ioncfrouwen dach

C.

A Er heyligher maertelaren
dach cyrus en de iohannes
van welcken dye eerste van alexy:

andryen dye hoeft stat in egypten
ende dye ander vander stadt edijf
sen a gheboren was dye in dyoclesi
aens ende maximiaens der keyse
ren tiden eerst ghehouden. ende inde
kareker ghedaen waren. daer nae
met woden gheslaghen ende met ber
nenden fackelien verbrandet. met
asijn ende met sout ouerghegoten
met enen haren clede ghewreuen en
met siedende pec ouerghegoten. ten
lesten soe veruolden si haer maerte
lie metten swaerde

Te aleyandrien sinte mitrang
martelaers dach Dese doe hi geen
kose woerden sprekenē woude als
dye keydenen gaerne ghesien had:
den also quetsen si alle sijn līf doer
met cluppelen ende doer boerden sijn
aensichte ende oghen met scarpen
rieden ende worpen hem wter stede
met vele crusinghe Ende den sech
uen gheest die i hem ghebleue was
dyen worpen si met stenen wt

TItem te aleyandrien der heylige
gher martelarē dach saturning tir
sus ende victor welcker gesten men
bescreuen vijnt En noch

Dit is een voer reden

Om dat wi gheseyt habbe vā
de feeste die comē binnē der
tijc die som behoere totter tijc der
versoeninge En som ons den tijc

der pelgrimagien. welche tijc dye
kercke hout vā kersdage tot septu
agesima. soe sellen wi nu segge vā
den feesten die comē binnē d tijc d
dwalinghe. welche tijc die began
vā adā en duerde tot moylen En
die tijc hout die kercke vā septua
gesima tot paesschen toe

Wat septuagesima beduidet

Septuagesima beteykent de
tijc der dwalinghe Ende sey
agesima den tijc der vernuwinghe
Quinquagesima den tijc der ulos
singhe. ende quadragesima de tijc
der gheestelijker penitēcien Septu
agesima beginnet drie weken voer
vastelaouon. ende si gaet wt opten
saterdach nae paeschien Die septua
gesima was gheordineert o d'ye
sakken. als johēs beleth seit Die eer
ste is om onse verlossinghe. want
dye heylige vaders ordineerde o
dye ere van cristus hemeluaert te
hemel om dat die menschelijke na
tuer bouen allen enghelen inden he
mel wort op ghevoert. datmen de
donredach altoes vieren soude en
de datmen dan niet vasten en soude
want doe dye heylige kercke met
ter apostelen prediken eerst begon
ste. alsoe vierdenmen den donredach
ghehyc den sonnendach Ende men
dede dan processien om te beteykē

nen den apostelen processien. dat si
ghinghen ten berghe van oliueten
die cristus op uoer ende quamē vā
daer te iherusalem wed. of om dat
die enghelen cristo te ghemoeet qua
men doe hi op voer mer nu sijn soe
vele heylighē daghen gheordineert
vanden heyligen ende so vele feestē
te vyeren was te swaer daer bi en
viertmen den donredach nu niet
Om datmē den donredach quiten
soude diemē niet en plach te vastē
also ordinierden die vaders totter
quadragesima een weli te meer te
vasten ende hyetense septuagesima
Die ander redē is om hoere betey
kenisse want septuagesima betey
ken die dwalunghe ende die ellen
der; ende dat vernoy der menschen
die ghemoeest hebben van adam tot
ten eynde der werelt En die ellede
begaelmen al met seuen dagen. en
di si sel volgeynen in seuen duisen
iaerē. wat biden tseuentich daghen
verstaet men tseuentich hondert ia
ren. mer van beghinne der werelt
tot cristus opuaert rekene wi ses
duiset iaer. mer al die tijc die daer
nae volghen sal tot den eynde der
werelt dat rekeneen wi onder dat
seuen duisentie. mer dat eynde
deer os. weet god onse here allene
In die seuende outheyt deser we
relt soe heuet ons cristus verlossen
vander ellende in hope des ewichs

teuens ende heuet ons weder ghe
gheuen die stok der onnoselheit in
den doepsel: mer als die tijc onser
ellen den sal ghesleden sijn soe sal hij
ons volcomelic vertieren mit twe
stolen Daer om latec dye kercke
in dese tiden den sane vā blyscap
pen Gloria in excelsis deo Et in
terru pay Ec en alleluya: mer in
paeschauont soe singhet men een al
alleluya. als of wi verblieden inden
hope der ewighē glorien ende dat
wi in die seste outheyt weder ghe
creghen hebben dye stoelen der on
noselheit Ende daer nae seytmen
een tractus daer bi beteykent men
die pine die wi noch hebben o go
des gheboden te voldoen Opten fa
terdach nae paesschen daer die sep
tuagesima eyndet dan singhet mē
twe alleluya ter missen ende dat
beteykent dat wi twee stoelen ont
faensellen nae dat eynde van deser
werelt dat is des lichaems metter
sielen in der ewelijcker glorien
Dye derde redē der septuagesima
is verdenckenisse. want die septu
agesima is een gedencken van tse
uentich iaren dat die kindere van
yrahel in die gheuanghemisse van
babilonien waren Ende ghelyc dat
si doe hoer blyscap lieten ende seydē
Hoe sellen wi den here sancti sin
ghen in een vreemt lant alsoe lach
die kercke dan oec hoer blidē sanct

Daer nae inde tſeuentichſte jaer doe
 artus die cominc vā perſen die kin-
 der van yſrahel oerlof hadde ghege-
 uen weder te lande te varen ſoe be-
 gonſten ſi te verbliden Ende daer
 bi ſo ſinghet die kercke in paeschā
 uont ter miſſen alleluia. om gheho-
 ghemiffe van dycer bliscappē Mer
 eer die kinderē vā yſrahel conſten
 vergaderē te lande te varē. en eer
 ſe hoor goet vergaderen mochten.
 ſoe haddeſi grote pine ende daer
 bi ſingz die kercke na dat alleluia
 een tractus. en dat beteykent dyc
 pine. mer opten ſaterdach dat die
 ſeptuagesima eyndet ſo ſinget die
 kercke twee alleluia. om te betey-
 kenen dyc volle bliscap die ſi hadde-
 den doe ſi te lande quamē Die tijt
 vander gheuangheniſſe ende der el-
 lenden der kinderē van yſrahel is
 oech een verdencken des tijts on
 fer pellegrinaggen. wat alſoe als
 ſi indē tſeuentichſten jaer worden
 verloft alſoe worden wy oech ver-
 loft in die ſeuende outheyt En al
 ſo ſi pine dedē om haer goet te ver-
 gaderen. alſoe moeten wi noch pijn
 nien indē gheboden goods. mer als
 wi te lande comē ſellen. ſoe ſal alle
 pijn wech ſijn ende wij ſellen vol-
 maecte glorie hebbē en ſingen twe
 alleluia indē ſichtem. ende inder
 ſieLEN Om dat die kercke indē tide
 derer ellēde bedruct is mz vele ver-

noys ende volnae in wanhopē ghe-
 uallen ſoe verſucht ſi van hogē en
 de wept int beginſel d' miſſen Dye
 vrouwen der duc hebbē mi omke-
 uuen ende daer toe went die kercke
 menich vernoy dat ſi ghechte d'
 die onſalicheyt die ſi verdiet heſte
 Eh om deſe twee pīnen daer ſi me-
 de geslegen is ende om die miſdaet
 die die ander gheadaen hebbē. mer
 om dat ſi niet wanhopen en ſal ſoe
 ſijn dyc rāden daer of gheleyt int
 ewangeli der miſſen Die eerſte taet
 is. ſoe wie daer volcomelyck will
 werden verloft dat hij indē wijn-
 gaert ſijnre ſieLEN arbeyde. en ſnide
 of die ſonde en die miſdaden En
 daer nae als die epiftel ſeyt. ſo ho-
 pe hi indē wege des leueſ in wer-
 ken van penitentiē Daer na moet
 hi vromelyc ſtriden teghen alle dyc
 duuels be coringe. en doet hi dit ſo
 ſal hi drie remedie of boete hebbē
 Want den arbeyt ſalmien den pen-
 nitentie gheuen. en die loeft die prijs
 ende die verwint dyc crone

Wat ſeyagesima beduidet

Seyagesima begint acht da-
 ghen na ſeptuagesima. ende
 ſi eyndet optē woensdach na paes-
 schen Dese ſeyagesima was gheset
 om die verloffinge. ende om die be-
 teykeniſſe en om die gedenckenis-

se Si was gheset om verlossinge
want melchiades die paus en sij:
uester ordinierde dat me alle sater
dach vasten soude Ende om die sa
terdach te quiten so dede si een we
ke ter vasten en hietese sexagesima
Die ander reden is om hore betey
kenisse want sexagesima betekent
der kercken kerwesleyt ende hoor
droefhelyt dat is om dat hoer dye
brudego ontuaeren is Om die ker
cke te vertwesten dat haer die bru
degom ontuaeren is inde hemel soe
sijn hoer gheghueue twee vloghelen
dat sijn dye seeste mercken der ont
fermkerticheyt ende die oefeninge
vanden tien gheboden want sexage
sima beduet sesweruen tien Gy
sessen sijn betekent die ses werken
der ontfermkerticheyt ende bi tie
de die tien gheboden Die der de rede
is omme ghedenckenis want sex
agesima bedentmen der misterien
of heymelichedē onser verlossinge
want hi tienen verstaetme dē me
sche die den tienste dragma of pen
ninc was om dat si ghemaect sijn
om een numre oerde te makē daer
die enghelen vyselen Of bi tienen
verstaetmen den mensche die gema
ket is naden lichaem vanden vier
elementen ende hi heeft drie crachte
inder sielen dat is ghedenckenis
verstandenis ende wille die daer
te gemaect sijn dat si die drie von

dicheyt dienen sulen dat wi daer
ghetrouwelic in ghelouen sellen en
minnen en altoes in ghedenckenis
se hebben Gide sellen betekent me
die ses misterien daer die mensche me
de ulost wert daes dat god mensche
wert gehoorē ghepassijt ter hellen
voer ure es en dz hi te hemel voet
En die sexagesima duert tot des
woesdaechs na paesschen en da sin
ghet men in die misse Coemt myn
gebedenidde des vaders want dye
die werken dōfermkerticheit doe
Die sellen die woerde hore te doest
dage als cristus sine bruit die do
w op doen selende ontfansen in si
ne armen in sinen r̄ycke Men ver
maent der kercken inden epistolen
dat si goedertierlike verdrage als
een kint dat hoer brudegom wech
is Ende inde ewangeliie dat si goe
de mercken saeyen Ende si die te
voere riepe ind missen Die vrouwe
der doot hebben mi ombeuaen nu
is si tot hoer selue ghecomē en toe
pet in die misse Gere stant op ende
helpe mi Ende si seit drieueruen
stant op here want sommighe lu
den sijn in die kercken dye weder
stoet hebben mer si en werden niet
wt verdreuen Ende sommighe sijn
die wederstoet hebben ende werden
verdreuen Ende sommighe sijn die
gheen wederstoet en hebben noch
en werden verdreuen Ende om dz

si geen wederstaet en ghedoe
ghen soe is te omsien dat he
hoer voerspoedicheit huidere
macht Die kerche roept **H**ere
stant op om die eerste en maer
se staert ende also trage schime
so verlosse **G**i roept oer staart
op om die andere dat hise beke
ren en dat hi se dwinge weder
te heren tot die daer si den aen
sichte of ghekiert hebbē **G**i roe
pet oer staart op omme die der
de dat hi hem helpe en hem v
losse in voerspoedigen dwinge

daghen totter quadragesima gedue
om die sommendage te voldoen
En eer dat die clerken voer de
woolie gaen sellen in hulchede
als si doe in oer de so beginnesi
twee dagen voer die leke liden
te vasten en aldus niet die we
ke quinquagesima **D**ie ander
reden is om haere beteykenisse
want die quinquagesima be
teykent den tijt der verlate
nisce daermen alle sünden in
verlaet want in die oude e
we was dat vijftichste jaer
Inbileus dat was een Jaer van
vlateenisce want dan worden
die sculden verlaten en die kno
pen worden ontbonden ende
alle liden quamē weder tot
hore besittinge Daer bi so ret
beteykent dat bi penitentie die
sonde worden verlaten ende
die sündaren worden vloest
vanden diuelen dienste ende
heren wederten besittinge
van hemelrijche **D**ie derde re
den is om een gedenmisse.
Want si is een bedachten der
ewigher salicheit: **W**ant i
den vijftichsten jaer wordē
die knapen verlost en opte
vijftichsten dach na dat die
kind van Israhel dat paest
lam offerde soe was die hilli
ge geest gesent **E**nde hijr
bi so doet die quinquagesia
gedachten d salicheit die
daer wesen sal die begeerte
der vrijheit en klemisse d
warheit ende volmaecht
der caritataten. **W**ant dae

Wat quinquagesma bedudz

Quinquagesma begint
opten sommendach voer
grote vastelauent en gaet wt
in paesth daghe **G**i is geset om
te voldoen ende gedenmisse Om
te voldoen is si geset om dat wi
schuldich sin te vasten vīrtich
dagen als xps dede en mder
quadragesime sin niet meer da
rrvi dagen dieme vast omdat
men den sommendach niet en vast
om die ere en weerdich van
xpus verrisenisse en oec om xps
exempel te volgen die twener
ne at als hi vīcen was dat
was doe hi mit beslotenre dorē
tot sine jongeren qua en de si
he gauē een stukke vande ghe
braden wissche ende hoemithrote
en ester mitte disipulen daer
hi mede gink in emaus Also
somighe segghen soe sijn vier

dinghen sijn ons noetdruftich
die in der epistolen en in der
ewangelen van huden bescre
uen sijn dat is die caritate d'
die epistel of spreect en gedene
kenisse van onses heren passie
Ende die gelone datmen ver
staet biden blinden die siende
wert alst euangeli septi want
gelone doet die wercken be
quaem sijn: want sonder ghe
loue ist onmogelic gode te be
hagen. **D**ns herten passie be
denisse maket alle werken
licht. **A**ls gregorius seit. **O**p dat
men xpus passie bedent soe
en is niet soe zwaer men en
draghet wel. **D**ie cariture
doet alle wercken wel ver
wolge. **G**regorius. Godes mi
ne en mach niet ledich sijn
Ist godes minne soe wercket
si vele. mer broekloset si te
werken so en isset geen minne
Die kerche die mit erste als sy
van wanhope riep. **D**ie rou
we d' doot hebben my ombe
naen. **E**n si daer na tot haer
selue quam ende badt gode
om hulpe. omme domine dat si
mo hepe ontfaen heuet om
der penitentie bid mo ende
seit in den begin sel vander
missen. **W**es my in gode be
schermer ende si bid vier
dinghen dat is tovlucht
bestermemisse. vastheit. en
gheleyde. want al der ker
ken kinderen die sijn in g

tie of in missaden. of in weder
stoet. of in voerspoede. **D**er ker
ken kinderen die in gracie sijn
eyfher si vastheit dat si vas
te moeten werden inder gracie
Der kerken kinderen die in
missaden sijn bidt si tovlucht
dat god hoer tovlucht moet
sijn. **D**en genen die in weder
spoet sijn bidt si bestermemisse
dat si moten werden bestert
in hoeren wederstoet. **D**en ge
nen die in voerspoet sijn die
bidt si geleyde dat si god sonder
sinde moet geleyden. **D**ie quin
quagesima eyndet in paes
thdaghe. want die penite
nie doet verrisen ter mivich
van lenene.

TWat quadragesima bedeut

Qquadragesima beginnt
in groten vastelauont
Int begin sel vander missen soe
vertoeft die kerche dat si god
verhoert heeft in al hoeren
vernoy ende seit. **H**ij arriep
mi ende ic sellen verhoren
aen sel merken dat die qua
dragesima hout tweende
mertich daghen alle die son
nendaghe mede gherenk
mer als men daer ses sonnen
dagen of doet so blive daer
ses ende dertich dingen dieme
vast en die dagen sin dichtede
van alle den jaare want een

Iaer heeft drie hondert en vijf
ende tseschich daghen. ende daer
off so sim ses ende dertich die
tende mer die vier daghen
die voer sijn doetmen daer toe
omme dat die hellige viertich
daghen voldaen souden werde
die onsen heer heiliche mit
vasten waer om dat wi dese
viertich daghen vasten daer
sijn veel reden toe die irstere
den seit sancte Augustijn wat
matthei seit ende vertelt vir
tich geslachten van christus to
comst. Ende om dat christus
tot ons neder quam mitten
viertichsten getal so sellen wi
tot hem op gien mit vier
tich mit getale die and'reden
seit hi oec willen wi comen
totten getale van vijftighen
so moren wi op viertichtien
doen naant willen witen e-
wigen leuen comen. also mo-
ten wi alle dese tijt arbeiden
want na dat xp̄us vresen
was so bleef hij mit sijn io-
geren viertich daghen Ende op
ten tienden diich daer na gaf
hi sijn hellige geest van bone
Die derde reden seit p̄positiu^m
die werlt is gedeelt in vier
delen. ende die ontheit in vier
tiden. Ende die mensche is
vanden vier elementen. en
van vier complexien gema-
ket Ende om dat wi te broke
hebben die nuwe ewe. die die
vier euangelisten bestruic
ende die onde ewe die die

tien geboden hout Daer om
moeten wi die tien vierhou-
digen ende also werden
viertich dat is te verstaen
dat wi alle den tijt des leues
die nuwe ewe en die onde vol-
doen sellen Onse lichaam is
gemaakt vanden vier ele-
menten ende die hebbē vier
steden in ons want dat vier
is inden ogen. die lucht is in
die tonge en indie oren dat
water in die manlicheit. en
die aerde indie handen ende
in die anderleden In die o-
ghen is die begeerlicheit In
die tonge ende indie oren lod-
derme. ende in die manlicheit.
die weelde der genoeghten
In die handen ende indie and'
leden is die wreetheit Gregor
seit oec drie saken vanden
quadragesima waerom
vasten wi viertich dagen
sonder dat die tien geboden
voldaen werden mitte vier
euangelisten boeken Onse
sterflike lichaam is oec ge-
maakt van vier elementen
ende mitten wille ons lichaas
soe doen wij tegen gods ghe-
bode Ende daer om ist recht
dat wi onse vleysch fastien
vieren weuen tien Vandese
dage tot paesschen sijn ses
weken dat sijn viertich dage
en als men daerof doet sed
sommendaghen so blinen daer
sed en dertich daghen te vaste
Ende om dat een iaer drie
hondert ende vijf en tses-

tich dighen heeft soebetile
wi gode den tienden naer van
den rare. Daer om dat wi
onse vasten meten houden
tot die tide die Christus vaste
de die na sijn apostel te hant
vastede mer dat wijt hinde
tot bi paesschen daertoe sy
vier reden die Johannes le
stuert. Die ierste is wille
wi mit Christo verrisen die om
ons gepassijt was so sellē
wi oec mit ghedeeghen die
ander reden is dat wi hier
in den kind' van israhel vol
gen die doe ter tijt wt egypte
gingen ende daer na quamē
si tot dier tijt wt babilomen
want te hant doe si wt egypte
gegaen waren so dide
si paesschen. Aldi volgen wi
hem na te vasten in desentie
den op dat wi wt babilomen
dat is wt deser werlt toe
men moten in die ewelike
erfniisse. Die derde reden is
want die hetten des vleischs
pleget ons meestte ontste
ken in die lenten. en omdat
wi bedwingen sellen die
hetten des lichaams so vaste
wi sonderlinge in desen tide.
Die vierde reden is want
na die vasten ontfacē wi
te hant ons heren lichaam
Also daden die kindere van
israel eer si dat lam aten
so pijnden si hem. en aten
suere latiue ende bitter. Al
so moeten wi ons oec quel
len mit penitentien dat

wij waerdeliken mogen eten
dat lam des leuens

Wandie quater temper

Quartus die paens odi
merde die vier quater
temper vanden Jare Deserva
ten doetmen vierveruen mit
naer na die vier tiden vande
rare. Die somer is heet ende
droghe. Die herfst is cont en
droge. Die winter is cont ende
vochtig. In vasten inden leu
ten dat wi bedwingen sullen
die quade humoren. dat is die
ontwiche. Indi vasten inde som
mer dat wi rusten sullen in os.
die quade hetten dat is gruch.
Inden herfst dat wi die droge
hoochdichtheit cassien sullen
Inden winter dat wi cassien
sellē in ons die toutheit ons.
quaetheit. Die ander reden
is dat wi vierveruen bin
ne den naer vasten owant
die ierste quater tempore vast
men in die ierste weke vande
vastenen om dat die sonden
ons verdrogen sellen en gaede
werken groeyen. Die ander
quater temper vastmen inde
sommer in die weke van pine
terē. want doe quam die hil
lige geest. ende wi sellen oec
heet sijn inden hillighen geest.
Die derde vastmen in septēb
waer sinte michiels dach wat
dan sijn die vruchten ver

ghedert ende wi sellen dan
gode genen die vrucht vā
goeden werken Die vierde
doetmen voer hervauont
want die crudens sin dan ge-
stornen. ende wi sellen der
werlt steruen Die derde re-
den is dat wi dat wi die io-
den volgen sellen. want die
ioden vasten vier wernien
binnen den iare voer paesche
voer pmixere. voer die reno-
fegie dan plegen si in hutten
te wonen in september ende
voer die wijngē Die vierde
reden is want die mensche
is van vier elementen nadē
litham en heuet drie crastē
md' zielen. dat is redene. be-
geren ende moeyen Om dat
desē dīngē in ons sonden vō
den gemaniert so vasten wi
vierwernien binnē den iacē
tot elken drie dingen dat ge-
tal van vier wort gemict ae
den litham en dat getal van
driē ander zielen Dīt sin io-
hamnes belechē reden en Die
vijfde reden is als Iohannes
damastenus seit Inden lente
wast dat bloet Inden somer
die colerie Inden herfst me-
lancolie Inden winter fleu-
ma mij vasten inden lente
om dat in ons vertrant sal
werden dat bloet der begeerte
en van ydelre blifstap. want
die sanguiniblō blude en vol
van onruysheden mij vase

inden somer op dat in ons ge-
trant sal werden die colerie
van grānstappen en vā bedre-
gemisse. want die colerie
is van natueren verwoeten
scalt. **Mij** vasten inden herfst
dat in ons gemit sel werde
die melancholie van begeerte
en sericheide want een melā-
colitus is natuerlic dromich
en girth. mij vasten inden
winter om dat in ons gemit
het werde sal worden fleuma
van plomheden en vā trache-
den want een fleumact is na-
tuerlichen plompe en traghe
Die seste reden is want die len-
ten bekentmen tegē die lucht
die somer tegen dat vuer de
herfst tegen die eerde en die
winter tegen dat water non
vasten inden lanten dat in
ons ghetēmet sel nerden
die lucht van houerdē ende
van ouermoeeden Inden somer
vasten wi dat in ons getemiz
werde dat vuer der begeerte
ende girthheit **Mij** vasten
inden herfst dat in ons ghe-
lesschet sal worden die eerde
der outheit en der donckere
omwetenheit **Mij** vasten in
den winter dat in ons schen-
de dat water van licheden
en ongestadicheiden Diese
uende reden is want die len-
ten bekentmen tegē die lucht
die somer tegen die iot-
heit die herfst tegen die wl-
wassenheit die winter te-

gen die ontheit. non vasten
inden lente dat wij kinder
moeten blinde in onmoeselheit
Inden somer dat wij jongeli-
gen worden in vrouwcheden
Inden herfst dat wij rijp wer-
den moeten in gestadicheide
Inden winter dat wi ontmo-
ten werden in vroetschap en
in eersamen leuen **Qf** daer
om vasten wi in desen vier
tiden dat wi gode genoegh-
dein sullen van al die daer wi
hem in vertoert moge heb-
ben in onse vier ontheiden
Dese achtere reden seit my-
ster willem van antio anti-
sioder. wi vasten inden vier
tiden vanden iare dat wij be-
teren sellen dat wi inden tij-
den misdaen hebben **E**n de
wi vasten dan drie dage
om dat wi in ene dage da
betere sellen dat wi binnien
eenre maent misdoen **E**n de
men vast opten wonsdach
om dat xp̄us doe van **Judas**
vertoft wort. en opten vr-
dach omme dat cristus doe
gepassijt was **E**n opten sat-
dach om dat xp̄us doe lath
inden grane **E**n omme
dat die apostelen doe dromich
waeren van hoers herē doer

KP

Den eersten
dach van febru
ario

D

Sinte Ignatius bissop
en martelaers dachde.
se was die derde na sine pei
den apostel die die hert van
antiochen regierde En wort
in travaens des heysers perse
nui gebonden te romen gebra
cht daer hij wist in tegemoer
dicheit der senatoren daersi
bi saten mit onmeschelikeer
tormeten gepincht wort en
daer na den leuen voer gewor
pen Ende mit hoere tanck ghe
stoot wort hij xpüs offerhande
Te simpniam sinte prons
dach die na versalungo des
kertiers daer hij vele broeden
mit sijnre vmaninge desker
kers tot wlduldheit der mar
telien trekte mit velk tormete
gemont wort mit nagele oer
geheftet en daer na op enen
barnende vuergelypt vertrech
hi ten lesten voer xpō een salich
eynde sijns leuens. Mit hem
waeren oet gepassint noch an
der tien

Opten seluen dach sinte ef
frem dynakens der kerken van
edissen dach

In tretassimo sinte paunels
des bissops dach wies leuen
mit doethden blenckede ende
costeliken doot mit miraule

geprezen wort

Hiem opte selue dach polcar
pus en seneriaen bissopen dach
In schottant sinte brigitta
ionfron Dese doesi dat hout
des ontiers gemaect hadde
wortet te hants groen i een
tenken en ghetighe haerre
reymichter En noch vele and
hilliger martelaers zit

Die legende vā sinte Ignatij

Ignatius beduyt vuer ghe
doegende dat was dat vuer
vander minne gods Ignatij
was Iohes disapel en bissop van
antiochen men leest dat dese
Ignatij onser vrouwe ene brief
sende in dese woerden maia die
god droech hoer knecht ignatij
du sondest my hebbe vertrost
en vaster gemaect die minne
lige beklaert him en dijns iohes
ionger wat vā dinē ihu heb
it vernome i woerde en ic
ben wordē verwondert i hore
mer vā die dat ic ghehoert
heb soe begeer ic van herte
noch zere te weten vā di die
altodes vrientlic mit hē waers
en die sijn heymelicheit wistes
wes mit gode en die mywelic
beklaert sijn en die mz mī sijn
die moetē werden vaster ge
maect van dij en omme di
en in di En maia onse vrou
antwoerde hē in dese woerde
Ignatij den weerden disapel
die oetmoedige dierne ihus
dattu gehoert hebste van

Hū en dat di iohā geset heeft
dat is waer dat geloue Ende
geduer in die ende honde ster-
keit die kersten belofte. wat
is sal mit iohes comen totti.
en di. en die mit di sijn sien
staende en doe manie mit ge-
loue. en die wreeth. d' vermol-
ingē en liere di di niet of mer
d' hū geest sy vroeme oft ver-
bliden in god myne heilgen
Sinte Ignacij was see volma-
ket in leue dat sinte dyomys
die sinte paulij jonger was
die so groet mider progeuen
was en mid godlik conste so
volmaect. dat hi sinte Ignacij
woerde plach te allegeren
om sy reden daer mede vast
te maken want als dese dy-
omys seit om dat somighe
bestraffen datmen in geeste-
liken scriftuere sette dit uert
minne om dat dyomys tone
woude datmen schuldich
waer te strine. in der scriftue-
ren. see seit hi dat ignatius
bestrucket. myn minne is ghe-
trucet. men leset in tripartita
historia dat ignacij hoerde
op enē berth die euangelē an-
tiffene singē En vand int o-
dmerde hi antiffene in die
kerke te singen. en naden
toen vande antiffene te begī-
nē die psalmē Als ignacij
lange gebedē hadde gode om
der kerke vrede. om dat hi d'
manien kersten vrese ont-
sach. en niet sijns selfs so gme

hi travane den kenser te ghe-
moet die weder hierde vande
strijde die hi verwonne hadde
om dat hi alle die kerstenē drey-
gede te dode soeseide hē ignacij
dat hi kersten waer En tran-
aen leuerde tien ridders dat hi
si hē genangē te romen broch-
ten ende hi dreygede hē dattē
die beesten daer eten souden
De men aldus to romen niet
brochte genangē so sende hi tot
allen kersten brieven en maerte-
se vast in xpas geloue En son-
derlinge sende hi een bries
andie kerke van romen. ende
bat dat si sine martelie niet
beletten en soudē Inde brieue
seit hi aldus Ic ben gebrocht vā
sirien te romē en vechte dach
en nacht te lande en ter zee
mit beesten. en ic bin gebondē
en geknopet en in hoede gegeue
tien ridders libaerden die altoes
van onser doegē te quader wādē
mer ic werde te bet geleert vā
hore quaeth. O die beesten die
my bereit sijn die my behoude
selle welke tijt sellē si comē wan-
neer salmense wt laten. wāneer
salmense oerlonen my vleystij
te gebruiken Ic salse noeden my
te verslinden en ic sal hē bude
dat si hē niet en onsiens myn
vleystij te begripen als si som-
mige ontfien hebben En oec
ist dat si hem vertragen so sel-
sē dwinghen ende ic sal op
hem lopen. mer ic bid vgenet

my genade want ic weet wat
mi nutte is men doe my alleē
alle tornēte die die duvel von
den heuz vuer cruten beesten
en men stroeye mi beemre en
men schuere al mi lede. ende
me doe my alle priē als ic ho
pe en ic sal daer mogē mede
verwinnē minē he ihūskerst
Doe ignati alda te romē gero
mē was. so brocht men he voer
travaen. en travaeen seide hem
Ignati waer om doetsche antyo
chien tegē ons vechten en be
kierste mi luydē ten kerste ghe
loue Ignati seide Mer gaue god
dit ic di bekierē mocht dattu
altodes mochtet behoude dat star
ke heerstap **T**ravaen seide he
Offer onse goden en dus selste pri
te sijn van alle die pape Ignati
seide he **I**c en sel dinc goden
met offere noch ic en begeerdē
weerdicheit met mer mit mi
mogestē doen dattu wilste mer
du en selste mi niet mogē ver
wandelē **T**ravaen seide **G**aet
sijn stouderen mit loden cluppe
len en mit iseren haken sraert
sijn zide en trouwt dan sijn wo
den mit sharpē steruen **D**oe
men hem dit gedaen hadde en
hi altodes vast bleef so seide trouwē
srent hier bernende colen en
doet he daer mit bloten voete
opstaen Ignati seide he noch ber
nende vuer noch siende wat
en sel xpus caritate in millesche
moghen **T**ravaen seide he wat

touerie sijn dit dattu dus vele
ghedoges en niet en consen
ters Ignati seide he wi kerste
en sijn geen tonenaers. mer
wi verbiedē in onsen ewe dat
me tonenaers niet en laet
kenē. mer hi sijt tonenaers
die afgoden anbedes **T**rayac
seide snaert sijn rugge mit
haken en besprent sijn wōde
mit sout Ignati seide he die
passie desser tijt en sijn niet
weerdich tegē die ewige gle
Trayac seide nu neemten en
spanten in iseren en legten
in een stor inde diepstē hert
ker. en laet he daer sonder
spise en sond drait en ouer
drie dagen geesten den beestē
te verblinde Optē derde dach
qua die kaiser en senaters
en alt volc dat si sic sondē de
bisscop va antiochien vechte
tegen die beestē en travaeen
seide Om dat ignati honer
dich en hoechmoedich is soe bi
ten en laet tive libaerde op
he wt dat si niet van he en
late Doe seide ignati totten
volc dat daer stont **Chi ma
ne** van romē die dese strijt
ansiet. weet dat ic sondē loē
niet en heb gearbeit. wat dit
en doge ic niet om quaeth.
mer om die goedtierenheit
Daer na seide hi **I**c bin xpo
taern ic sel werden genaē
nittē beestē tanden. op dat
ic sime broet werden sal
Doe dit die kaiser hoerde

so seide hij der kerstenē verdrage
is greet wie vande gricken sonda
dit gedogen om sijnē god **E**nre
Ignat̄ antworde **I**t en verdra
ge dit mit myre tracht mer
mit xps crast̄ doe anriep sinte
Ignat̄ op die libaerden dat si
hem quame te verfinden **D**at si
quame daer tve wilde libaer
den to gelopen en deden mersi
en aten sijn vleisch niet doedt̄
trayaen sach doe hadde hi alte
grote wonder en gmid̄ weth
en benal waer yemant die sy
lichā nemē woude dat mens
met en verboet daer om na
mē die kersten sijn lichaem en
si groent eerlik Doe ontfer
trayaen briene in welke die
ander man die na he was
benoel hadde datmen al die
kerstenē doden sonda en hij
spreec zeer vele dat van dien
dat trayaen ignacie gedaen
had. mer trayaen benal dat
mē geen kersten voert soekē
en sonda. mer quame enith
kersten voert datmen die
instien sonda men leset oerk
dat **I**gnat̄ in al sijnē forme
te altoes anriep sond̄ ophon
wen ihs xps name **E**n doelhe
sijn pijnres vrachden waer
bi dat hi die name so drik
anriep so seide hij **D**ie naem
heb ic bestrenen in mij herte
est daer om moet ic he nome
sonder ophonde doe hij doot
was so woude si dat prone
en togen sijn herte wt en

suedent op en si vonden al
vol gestrenen mit den name
Ihsus en des hadde vele luden
wonder. hij was ghepassint
Int lair ons heren eenhondert
ende ses

Die legende van sinte brigitta

Dese hillige brigitta ee
bruyt rpi vanden ouer
sten van sweden geboren van
die hillige kerke wert si ghe
canoniseert int jaer ons her
onsent drie hondert en vroij
binne rome in dat nommerlos
ter van sinte laurens in pa
niesperno en die een heelft va
hore reliquie wort gebracht
inden cloester van onser vrouwe
in wasteno in dat gesicht van
luncopensis dat si seluer gesicht
had in dat comtrijt van zwede
en daer hefse geset hoer gesete
like nomine als vande regule
sinte salvatoers **E**n daer wort
si geboren van die alre hillichste
onderen Ende daer na wert
haer ghegenen een prince
tot enē man en hoer kinderen
en voeden si met totter werlt
mer gode alre mitste **N**a die
doot haers mans en hore km
dere soe liet god hoer een dochter
behoudē en al dat si had dat
denlde si om gode den armen
cloesteren. en wedmoē en pel
grims en si woerwt in genē
gods oec pelgrimage ouer

al die werlt en ouer alle kerste-
rijche gods te vriegen En eerst
gint se tot die hillighe marte-
leers in noernwegen indeen
merken en oet te colen en tot
sinte anthomys en tot sinte
dionys in vrantryke en daer
na voer si in spaengen tot vi-
rent en daer sinte maria mag-
dalena lach In lomberdien
d' sinte augustyn leyt en tot
sinte ambrosius en daernaec
tot sinte francisq. en daerna
qua si te romen tot reliquie
der apostolen en d' mantelaren
en daer woendese een wyle ende
si was stadelic vastende en bid-
dende en walrende en si wdiē
de van gode dat si verlicht mit
vande hillige geest en genisi-
tierd vanden engel en wond-
like dingē sach si die haer ghe-
openbaert worden Daer na
openbaerde hoer die hillighe
maget maria en leerde hoer
hoe dat si xpm mit bernend
herte sondē minne Onseliene
he openbaerde hoer en seide dat
si wt Rome gaen soude tot
ihlm en daer soude si vernieme
die grolike openbaringe sijne
passien En gint van romen
en gint totte hillige apostels in-
te andries. thomas en matheus
intelicē en in apulie ouer den
berch sinte michels. en ouer de
berch die garginus hiet ende
tot sinte myndaeus ten baren.
en daer na in ihlm opte berch

van caluarien en in dat graf
ons hēn en tot beitlehen tot
die tribbe ons here. en oer is
genoest oūmits die openbarm
ghe ons here alle die maniere
sijne gheboerten sijne passie
sijne verrisenisse en sijne op-
staert. en die toecomst des hei-
lige geests en noch veel heymie
liker dingen vand' kerken
gods en vand' die reformatiē
ghe des hilligen geloues En
voert doe si wed te romē qua
en veel boekē die si gemact
hadde bevalse d' hillige kerke
en den geesteliken menschen
En si streef noch een guet boer
dat gedeelt wort in acht boekē
en twort geheit dat beert der
openbaringe gods En in dat
boer staet al dat hoer geopen-
baert wort van gode en vāde
staet der hilliger kerken en
vand' die reformacie ald' werlt
vand' tijt ons here totter tijt
dat anticherst romen sel en
si is brukende een wonderlike
manier en een lichte redene
ghemeenlike in horen irsten
capittel sprekende ald' Christus
sprac tot sine bruyt en die
bruyt antwoerde wed' daer
om doe onse heer hoer open-
baerde doe hiet hijsen bruyt
En si streef streef notheen
ander boer van menich gat
gebet die hoer van gode ghe-
openbaert waere En si streef
noch een boer van dat lenen
alleen te wesen en vā dat

leue mit dat gemeen volck te
wesen en veel ander wette di-
ghen Doe si dat gasthuis der
arme mensthen binnerome
had doen ter minnere do sat
se al heer dinc en sinam die
benedixie vande paus en si
gint wt romen en si dochte
dat si in zwerden in hoer eyge
lant woude gaen en daer
ewelic in te blive totter doot
to m dat cloester dat si daer
seluer gesticht had. en si had
oet lange tijt grote begeerte
ghehadt te gaen totter stadt
vander sonne om te visentie
re die hillighe ionisvrouwe
katherina vand seyne wat
hoer faem van hoer heilicheit
gint al die werlt doer Doe si
drie dage ghevawandelt had
doe openbaerde heer onse he
god en seide my wt uoren
brunt keert weder en gint
te romen dat is minne nil
dat ghy dier blijft in minne
gronen houe der dye sinte
sijn gemact van goud. en
si sijn roet vande blode der
hillige want daer is een be
quaem stede om totte hemel
te comen En si kierde te hat
weder om en si gint in die
stat van romen en hoeran
sijn was weder schinende
als die sonne En also die ro
men seiden datter ghesynde
is dat hoer licham vanden
engel die wijs is op gebuert
hoeth vande eerden En luttel

dier na woende si in hoer eyge
gasthuis En onse heue heer
openbaerde he hoerselue mit
sine lieue moeder En sijn bruyt
brigitte ontfint dat sancte
en heere ziel voer op totten
hemel hoer licham wert her
de cerbaric begraue vaden
hillige paens in dat nomine
cloester van sinte laurens in
paesperno En bi na syn jaer
daer na so wert si ouer ghe
voert en wenen Ende die
paus gaf dier toe mildelick
sijn gracie want hij gaf daer
toe volcomelic vergiffenisso
der sonden een maent lauch du
rende daer in die stede

Onser vrouwe purifiane
en yppantij ons heren
Te resarien sinte cornelijs
tenturicens dach die sinte pet
die apostel doekte dese was mit
bissoplike eer verheue ind
seluer stede en rustede in vreden
Te romen ten weghe tot sala
via sinte abronianus metel dach
dese doe hi mit sisimmo den dyalie
doe hi noch heyden was en een
steme vanden hemel hoerde.
En mit ghy gebenedide myns
vaders ontfanget dat myt dat
wberoit is van begin der wlt
sce gelonede hi en wort gedoept
en also ontfint hi daer na ind
belijnghe ons heren mitter semte
ne der onthoeftinge dat eynde

Spiss leuens

Te romen der hilligen dach for
tunatus ffeliamus ffremus can-
didus

Te orliens sante ffrstoliis bisten
en confessioero dach. En noch ic

Dan onser lieuer vrouwe dach
te lichtmissen

Oser vrouwe simeoni
ghe wert gedaen
opten viertichsten
dach na xps geboerte

Men plach dese feeste mit diena-
men te noemen dat was simeoni
ghe presentacie en lichtmisse.
Men liet se simeringe om dat
onse vrouwe opte xl. dach nae
xps geboerte temt tentepel
qua dat si gesimert sonde in-
den iude ewe al en was si niet
verbondē ons die ewe. want
die ewe geboet dat een wijs die
siet ontfaen had en enē soen ge-
beerde dat si onsimer soude sijn
senē dagen. dat is dat si mitte
iude niet wesen en soude noch
inden tempel makken comen.
mer na senē dagen was si simer
als mitte iude om te gaen. mer
noch was si onsimer als inde
tempel te comen tot dertien
dagen **E**n leste als viertich
dagen voldaen worden soe
quam si opten viertichsten
dach inden tempel en offerde
hoer hant mit giften. mar
gebaerde een wijs een moch
deken so dubbelden si die dage

beide inden geselschap vande
liden ende inden tempel te
comen. waer om dat onse
heer geboet dat inē indē vier
tichste dage dat hant offere
sonde inden tempel daer toe
sijn drie rede **D**ie irste rede
is gelijc dat men hant opte
viertichsten dach presentiert
inden tempel. so wort alre die
reste opten viertichsten dach
na dattet ghemomen is
he die ziele inden lichaem ghe-
sent als in horen pere tempel
Also men leest in scholastica
historia al seggen die phi-
lozophen datter lichaem indē
moeder binck ten sessender-
tichsten dach wert volma-
ket **D**ie ander reden is als
die ziele inden lichaem geset
wort opten viertichsten
dach vanden lichaem wort
besmitz. also wort si ghe-
simert vand' smette opte
viertichsten dach als si niet
mit offerhaende inden tempel
Die derde reden is. dat inē
daer bi verstaen sal dat si
inden hemelschen tempel
sellē verdriuen te comen
en die tien geboden voldoen
mitte gheloue vand' vier
ewangelisten **E**en vrouwe
die een maechdeken geboer-
de. haer worde die dage ge-
dubbelte beide inden tempel
te comen en mit volmaken
vande lichaem want gelijk
dat indē moeder binck eens
knechtlyns lichaem binnē

xl dagen wort volmaet ende
dat hem opten viertichsten
dach die ziele in comt also
wordet een maechdeken lich
aem volmaet opten tach
tichstendach en dan coemt
hoer die ziele in waer bi dat
eens mans licha eer volma
ket wort dan eens wijs
litham daer sijn drie rede
toe Die erste is want xps
woude mensche wordē in
eens mans figuer En daer
om woude hi die manlighē
cer doen en meerre gracie
genen dat die man eer vol
maet soude werden en die
moeder eer gesuert Die
ander reden is want dat
wijs sondiche meer dan die
man en als bint ind werlt
hoer pine gedubbelt sijn al
soe sijn si hoer gedubbelt in
den litham Die derde rede
is dat men hier biverstaen
sal dattz een wijs in eenre
mamere gode meer moe
de dan die man S dat si meer
re soude dede want god
wort gemonet in eenre ma
mere mit onsen sonden
Want hi seit Eh heft my
doen dienen i niver quaet
heide Onse vrou en was niet
gehoudē ond' die wet der
smiringe wat si en gebaer
de niet van mā sade mer
vā de hellige geest En daer
ō seide monsed Een wijs die
zaet ontfaet en eenzoen ge
baert om dat hi geen blas

phennie oponser vrouwe segge
en sonde bernardus seit Onse
vrouwe woude hoer i dese salie
onder doen om vier salie die
irste is Dat si exemplē vā oet
modichē gene soude Daer bi
seit sinte bernardus Daerlic
salige maget gi en hebt gē
sake noch noot vā deser sinere
te also en hadde v seen vā der
besindinge wes ond' den wijs
als een van he lude wat dī
seen is also mit midden d' kindēn
Dese oetmoedichē en was alleen
vander moeder niet mer oet vā
hoen seen die he oet onder die e
we doen wilde want in sijne
geboerten hadde hi he als een
arm mensche en sond mer hu
den als een arm sondiche
sche en als een knecht Hy had
hem als een arm mensche o
dat hi vercoes der armer lude
offerhande Als een fundae
dat hi woude werden ghesu
uert mitte moed als een knecht
in die dat hi woude werde ver
loest also woude hi oet werde
namels gedoept met om die
sunde te sinere mer om sijne
grote oetmoedichē te toene wat
xps woude ontfaen alle die
boeten die tegen die irste sonde
waren niet dat hi se niet te
doen hadde mer ome dat hi
ons tone woude sine grote
oetmoedicheit en omme dat
hi toene woude dat die boete
gnet waren in horen tyde
want tegē die irste sonde
soe voer so na sijn wijs boete

geset dat waren die offerha-
den. tiende en sacrificie daer
sonderlyke mede beteykent
was dat wert onser verlosin-
ge. want die manier onser
verlosinge was beteykent bi-
der offerhande want inde blo-
de dat men offerde was xps
passie beteykent. en indien-
de die mensche die vloest tot.
want die mensche is beteykent
bi der tiende dragmen. Die irste
boet tegen die irste sonde was
die offerhande daer om offerde
tamm gode van sine vruchten
en abel van sine vee. Die ander
boete was tiende en daer om
gaf abraham melchisedech de
pape tiende want augustij
leit. men vertiende al des me-
achtet. Die derde boete was
dat sacrificie want gregorij seit
dz dese sacrificie waren tegen
die irste sonde. nochtan so most
wesen ten minsten dat die eer
waer vader of moed gelonich
was. en want sommels mo-
nthe beide vader of en moed
wel ongelonich sijn. En daer
bi qua die vierde boete dat
was die besmidinge die vad
en moeder halp die gelonich
en ongelonich waren mero
dat dese boet mynman en be-
tremde dan den manne alle
en om dattet die poerte vade
paradise niet ontdoen en mo-
nthe daer om qua daer nae
dat doepsel dat alle mensche
gemem is en het ondoet

die dore vanden paradise het
schiunt dat xps die irste boet
aen nam want hi was geoffert
inden tempel. Die ander boet
na hi doe hi viertich dagen
en viertich nachten vistede
want om dat hi niet en had
goet daer hi tiende of geldē
mochte soe offerde hi gode tie-
de vanden dage. Die derde boe-
te ontfint hi doe hi sijn moeder
voer he offerde een paer tor-
teldinen of twe jonge dme
datmen daer mede sacrificie
doen soude. Die vierde die ont-
fint hij doe hi he liet besmyden
Die vijfde boet ontfent hi doe
he sinte iohes baptista dochte
Die and'reden dat hi inden
tempel sonde werden geoffert
dat is dat hi die ewe voldoe
woude want onsen heer en
qua niet om die ewe te bricke
mer om te voldoen. wat had
hi lner indie ewe gebroken
so hadde he die ioden moge
ontschuldighen en segghen
wi en ontfacen dme lerminge
niet om dattu den vaders
onghelyc biste en om dattu
die ewe niet l en houdes xps
dan en maia daden hem
hude ond' drierhande ewe
Ten irsten ond' die ewe der
simeringe in een beteyken
der doget dat wi moeghen
seggen dat wi onmitte kne-
chten sijn als wij alle dme
wel gedaen hebbet. Ten anden
onder die ewe der vlossinge

tot een exemplē d' oetmaedich.
Ten derden onder die ewēd
offerhande om qempel van
armoeden. Die derdereden
dat hi inden tempel woude
werden geoffert is. om dat hi
die ewēd smeringe en den
woude want gelyc dat die
donckerheit wech gnet als d'
lucht comt. also verginc oet
die wettelike smeringe do.
die ghevarighe smeringe quam.
want daer qua onse
gewarighe smeringe dat
was x pūs want hi smiert
ons mitte gelone als inden
apostelen wert gescreue is
mit gelone hoere herte sime-
rende. Hier biest dat die va-
ders n̄ meer en sijn gebonde
ten genoeth doen noch die moe-
ders tersmeringe. noch me-
loset die kinderen niet. En
vierden qua hi inden tempel
om dat hi ons leerde dat wij
gesmieri mochten werde. wat
in vijf manieren soe doetme
smeringe also vand quas
memare en daer van sulle
wij werde gesmieri dat is
biden ede. ende dat betekent
verlochinge vanden sondē
Ende mitten water dat be-
tekent of dwaen des doep-
sels. ende mitten vuere dat
betekent instortinge ges-
teliker gracie en mit oran-
de of ingers die betekene
die memiche van werken
en mit stride die betekent

berkinge Doe onse vrouwe
dns men tempe quam soe of-
ferdesi hoeren sed en si verlos-
ten weder om vijf penninge
Het is te wetten datmen in
die ewe somige eerste gebore
plach te verlossen als die eerste
geboren der elf gheflachten
van syl die plachmen te ver-
lossen om vijf penninghen
Sominge en verlostme niet
als d'leuten eerst gebore die
men myn meer en verloste
mer doe si tot hoer ontheden
quamde diende si altoes den
here inden tempel. Dat en ver-
lostmen niet die eerste gebore
van smieren leesten mer me
offerdesi den here Sominge
vernisselde mensie als die eerste
geboren vanden ezet datme
verwisselde om een staep. So
mige doetmen als die eerste
geboren vanden hondē. Om
dat dan xps was vande ghe-
slechte van Iuda dat ee vande
elue was so moeste men hem
vlossen Si offerde de he oet
voer he een par tortelduin
of tve longheduijn. want
dit was der armer luden
offerhande. mer een lam
was der rijker luden Daer
en staet niet tve lange tor-
telduijn. mer lange dujn
want men vint altoes wel
longhe dujn ajer niet
longhe tortelduijn. Hij
en seit doe niet een paer

duuen. als hi seit ee paer torteldu
uen want die duue is ee oncurysch
voghel ende daer omme en woude
god niet datmense offeren soude in
sijn offerhande **M**er dye torteldu
ue is een sinuer voghel mer en had
de onse lieue vrouwe hier te voerē
niet veel goets ontfacē vande cos
mingen **H**ier bi schijntet dat si wel
een lam had moghen copen **D**aer
toe mach men segge als sinte ber
nardus seit dat dese coningen die
sijnt veel goets brochten wat dz
en schijnt n̄ gheboestlic̄ dat fulcke
coninghen alfulcken sijnde cleyne
ghisten ghelyuen souden **M**er als so
mige segge so en behielt onse vrou
we dat gout n̄ mer si gaft te hāc
den armē **O**ff si behieltet met voer
siemicheyt om dat s̄t verteren sou
de i egypten daer si vij. jaer vluch
tich wesen soude **O**f machschie die
coninghen en brochtens niet velse
dē sijnde om dat s̄t hē offerdē in
gheestelijer verstandenis **M**en
se set van drie offerhanden die van
den heer ghedaen waren **D**ie eerste
dede sijn moeder ende joseph vā hē
inden tempel **D**ie ander was dat
si duuen voer hem offerden **D**ye
derde die dede hi seluer voer ons in
den cruce **D**ie eerste toent sijn oet
moedicheyt want dye heer vand
ewe dede hem seluen onder die ewe
Die ander toent armoede wat hīj

verdoes der armer offerhande **D**ie
derde toent sijn caritate: want hīj
offerde hem seluen om die sondare
Ten anderen soe hyet dese feeste pre
sentacie omme dat cristus inden tē
pel doe wort ghepresenteert: oft si
mach oec ghelyken ghemoeten wat
simeon ende anna quamē cristo te
ghemoet indē tempel doemen hem
inden tempel brochte ende doe ont
finciken simeon in sijn armen **E**n
men sel merciken dat dese bedenck
ghe of verminderinghe vā onsen he
re in drie manperen wort gedaen
want die eerste was verminderinge
der waerheyt. wat hi die waerheit
is bi hē selue die die wech is leedt
en brenghet alle mēschēn in hē sel
uen dit leue is dat hi hē liet vā an
dere drage want het is ghescreuen
Doe si dat kint jhesum in brochte
Die and verminderinghe is sijn gro
teit. want hi die alleen groet en
heyligh is hi woude metter moed
werden ghesuert als een onsuuer
Die derde verminderinghe is d mo
ghenicheyt wat hi die alle dinc dra
ghet metten woerdē sijne craft. hi
liet hē hiden ontfacē ende dragen
in een outs mans armē nochtās
droech hi dē genē die hem droech
als geseyt is **D**ie oude mā droech
dit kint mer dit sijnt regeerde dē
oude man **E**nde simeon benedide
de gode ende seyde **N**o laetste dy
j;

nen knecht here nae dynen woerden in vreden Ende simeon noemden met drie namen dat is heylghe uer. ende liche. ende glorie des volkes van ystakel Die reden van de se drye name machniē in vier manierē verstaen Eerst dat hi os ghe rechtich maect alsoe wort hi gheheten heylghuer om dat hi die sonde verlaet. want ihesus beduyt heylghuer. om dat hi sijn volc gesone maect vā hore sondē Hi leet licht om dat hi gracie gheeft. ende glorie om dat hi glorie gheuet Ten andeven bi dien dat wi versloren werden want eerst alsoe beseest men een lijnt ende doepet ende dan so wertet ghesuert vanden sonden Biden eersten Ten anderen mael gheeft men hem een barnēde kaerse i dye hant Biden anderen Ten derden mael offertmen hem anden outaer Biden derden Ten vierden dat hij hem gas in drye name verstaetmē Biden processien van huden. want eerst so wyt men die kaersen ende beseest Ten anderē mael onsteect mense ende men draechse in die hadden Ten derden soe coemtmen alle singhende in die kercke Ten vierden mael verstaetmē Biden drie namen van deser feesten. want men hytse suuerighe. om die suueringe vanden sonden. ende daer by hyt hi hem heylghuer Men hyt

se lichtmisse o verlichteniss vā gracie. ende daer bi hiet hi oech liche Men hietse oec presentatie om verlichte vā glorien ende daer bi hyt hi hem glorie sijns volcs van ystakel Oste men mach segghen dat ihesus cristus onsen heer in dyen seluen sanghe wort ghelouet. als vrede als salicheyt ende als loff ende als glorie Hij is vrede. want hij is middelaer tusschen ons ende sien vader Hij is salicheyt. want hi is onse ulosser Hij is licht wat hi is leerraer Hij is glorie want hi gheuet loue Ten vierdē soe hyt dese feeste lichtmisse datmē dā bannenden kaersen in dye hant houc waer om dat die kercke dat geor dmeert heuet datmē op desen dach in dye kercke barnende kaersen in die hant draghet dat is om vier denē Die eerste is om of te segghen onghelouige ghewoente. wat dye van wemen plage welneer op die eersten dach vā februario die mae de van vijs jaren tot vijs jaren. om dye ere vā februe dye maers moeder was. welke maers die god vā den stede hiet al dē nacht met kaersen ende mit factelen omme te gaen om dat hoer sone hem gheuen soude seghe van alle horen vyan den. om dat sij syre moeder soe groten eer daden Die van wemen plaghen oec in februario offerhade te doen

febrie ende ander goden vand hel
 len voer die sielen hoer voeruaderē
 dat si hem goedertieren souden sijn:
Ende daer om offerden si hem gro
 te offerhande ende alle dyen nacht
 soe loefden sise ende waectē mz was
 kaersen ende met barnende facke
 len **D**ie wiuen platghen oek te doen
 in desen daghe een feeste van lichtē
 ende dat hadde si gheuoden wt enē
 poeten fabulen wāt die poeten seg
 ghen dat proserpina was so schone
 dat si pluto die god vander hellen
 begheerde ende hi namse ende maec
 tese godinne **E**nde hoer vader ens
 de hoer moeder sochtēse langhe mz
 fackelen en̄ met lichtē **E**n̄ om dat
 tet swaer is oude gherwoente te la
 ten so verkeerde sergius die paus
 dese gherwoente ten besten dat alle
 die werelt doer die kerstenen op de
 sen dach om die ere vā onser vrou
 wen alle jaer draghen souden bar
 nende wiede kaersen dat dus die
 feeste bliuen soude staende mer dat
 mense in een ander meninghe doen
 soude **D**ie ander redē dat mē kaer
 sen draghet is om te toghen onser
 vrouwen suuerheyt want sommi
 ghe die horen mochten onser vrou
 wen suueringhe die mochten wae
 nē dat sise te doen had **O**m dat mē
 tonē wil dat si alte suuer en̄ claer
 was soe heuet die kercke ghoordi
 neert dat wi barnēde wassen kaer

sen barnen sellen ende draghen als
 of die kercke daer bi seyde waerde
 vrouwe du en̄ hebste gheē suuerin
 ghe te doen want du biste al suuer
 ende claer want waerlyc si en̄ had
 de der suueringhe gheen doen dye
 van ghenen sade ontfangen en̄ had
 en̄ si was volcomelic gesuuert en̄
 gheylicht in hoer moeder lic haem
 wāt si was in hoers moeders lic
 aem mitte heylighen gheest die ho
 uen hoer in quam doe si horen soen
 ontfinc also volcomelic geheylicht
 en̄ gesuuert soe dat voermeer in
 hoer gheen facke noch wille in hoer
 en̄ bleef sondē te doen wāt die crast
 hoer heylicht spreide hoer wt op
 alle menschen also dat si in alle me
 schen lesschede alle becoringhe van
 vleyscheliket begheerten want die
 ioden segghen dat maria alte scōne
 was nochē en̄ hadde nye mā tot
 hoer begheertē vā vleyscheliket mi
 nen̄ ende dat was om deser redene
 want alle diese saghen si worden
 dor gotten metter crast hoere suue
 heyt alsoe dat alle vleyscheliket
 begheerten in hem ludē gheschellet
 worden **H**ier om is onse vrouwe
 ghelyket dē cedar wāt die cedar do
 det mit sine wec die serpetē Aldg
 schen hoer heylicht op die ander
 en̄ dode in horen vleysch alle vuyle
 begeertē **S**i wort oec ghelyket den̄
 mirren want alsoe dye mirre den̄

wormen doot. alsoe doet hoer heypelijc hoopte vleyschelijcke begeerte En dese sonderlinghe gracie van heyliegheden hadde onse vrouwe bouen die ander maechden. want die ander maechden suuerheyt en heyliegheden spreide hoer nu ond die ander ludē noch en dode i hē die vleyschelijcke begeerte niet. mer onser vrouwen suuerheit ghincdoer die oncausche ludē herte alsoe seer dat si tot hoer wert gheen oncauscheheyde pynsen en mochten Ten derden drageet men kaersen om te ghedecken die processie van huden. want onse vrouwe en ioseph simeon ende anna daden huden een eer saem processie. en brochten tkiint ihesu inden tempel Aldus doen wi een processie. ende draghen een barnende kaerse i die hant daer ihesu mede beteykent is. want inden wasse sijn drye dinghen. dat is. dat was ende semijt. ende dat vuer Ende desen drien sijn beteykent drie dingen die in cristo waren. want dat was beteykent cristus vleysch. dz van onser vrouwen geboren was sond smette als die byen twas sonder des anders menghelinghe Dat semijt dat int was verborghen is. beteykent cristus duerbaer siele die inden vleysche verborghen is Ende dat vuyer beteykent dye godheye wat onse god die is een verterende

vuer Ten vierden alsoe dragheden dye barnende kaersen om os te leeren. want wi werden hier in geleert. Willen wi voer gode suner sijn. alsoe sellen wi ons in drie dinghen hebben Dat is gheware ghe gheloue. goede wercken. ende rechte meninghe. want dy kaersen die wi in die hant draeghen beteykent gheloue met goeden wercken. ende also me seit dat die kaerse doot is als si niet en licht. en alsoe dat licht sonder die kaerse niet en lichtet mer doot schijnt te sijn alsoe seytmen dat doot is dat werck sonder gheloue ende gheloue sonder werck Mer dat leenijt dat i dat was verborghen is dat is die richte meninghe Daer bi seyt gregorij Men sel dat wert alsoe van buten doen dat nochtan die meninghe bliuen sal int heymelijcke

Exempel

Dat was een vrouwe die sonderlinghe grote deuocie in onser vrouwen hadde ende si hadde by horen huse een capelle ghemaect. en si hadde enen sonderlingen capellaen om dat si alle daghe ee misse van onser lieuer vrouwen horen woude Mer die feeste van onser lieuer vrouwe lichtmissee naakte. soe was hoer capellaē verde gegaen om een sonderlinghe oerbaer. so dat die vrouwe op dien dach ghelyke missē hebbe

en mochtē. Mer men leset anders
waer dat dese vrouwe hoer cleder
ende al dat se hadde plach dē armē
te gheuen om onser lieuer vrouwe
wille. Ende om dat si hoer man
tel ghegheuen hadde en si vā scaem
ten niet en dorste ter kercken gaen
so en mochtē si op dien dach gheen
misse hebben. Doe si hier om grote
vrouwe hadde soe ghinc si in hoer ca
pelle of in hoer tamier ende ghinc
legghen voer dē outaer en te hant
wort si op ghenomen inden gheest
ende hoer dochte dat si in een har de
schoon kercke was ende si sach co
men een grote menichē vā maech
den ende voer quam alten schoenen
maget ghecoent met eenre cronen
Ende doe si alle gheseten waren. so
quam een ander scaer van ionghē
linghen ende saten oec. Ende siet
daer brochtmen enen groten hoep
vā kaersen en gaf die eerste kaerse
der schoenre vrouwen dye voer die
ander maechden ghinc ende daer
nae soe gaf hi den anderen maget
ende den ionghelinghen kaersen
Ende daer nae quam hi tot deser
vrouwe en gaf hoer oic een kaerse
die si gaerne ontfinc. Doe sach si
doer ee choer come hoere twee dye
twee tortisen brochte en subdacio
nen en dyacone en enē priestē all
gecleet met misse gewade en si gin
ge totten outaer als o misse te doē

wāt dese vrouwe dochte dat die ac
coliten warē sinte laurens en vīn
cent en twee enghele diaet en sub
diaet en die priestē cristus. Doe
confiteor ghelesen was so għingan
die twee scone iongelinghen i mid
den den choer ende begonsten niet
luder stemmen duotelijc die misse
ende die ander die int choer waren
songen voert Doemen ter offerha
de ghecomen was die coninghimme
ende alle dye maechden ende dye
ander die inden choer waren offer
den dē priestē haer kaerse al knye
lende alsmen pleghet. Ende doe die
priestē stont en wachte de na die
vrouwe dat si hoer kaerse offeren
soude. ende si niet comen en woude
soe sende die coninghimme vanden
maghedē tot hoer een bode ende sey
de dat si dorperkept da de dat si den
priestē so langhe beyden dede. mer
si antwoerde dat hi voert għingħe
in sijn misse want si en woude hoer
kaerse niet offeren. Doe seynde die
coninghimme enen anderen bode en
de si antwoerde he oic dat die kaer
se die haer għegħeuē was nyemāt
għeuen en woude mer dat sise hou
den soude van deuocien. Doe beual
die coninghimme den bode ende sey
de Ganc ende bidde hoer derdewer
ue dat se die kaerse offere ende en
wilħijs niet doen alsoe tretse hoor
ut hanc. Doe die bode tot hoer ge
i iii

comen was. en si niet doen en wou de dat se bat soe seide hi dat hem be uolen was dat hijse nemen soude Ende hi greep die was haerse met groter craft ende pijnde hem hoor te benemen. mer si hielte se vast. en weerde hoer vromelijck. En doe si aldus langhe togen die ee herwert en die ander derwert soe brac dye kaerse. en die een helft bleef den bo de. en die ander helft der vrouwen En met desen groten getrechte qua die vrouwe tot hoor seluen. ende si vant hoer bidē outaer si gelegen was. ende si hadde in haer hant die stukke vaden kaersen. en si hadde hier of wond en dancte onse vrou we seer diese op dyē dach niet en liet wesen sonder misse. mer dat sise liet wesen tot soe groter feesten En si leyde hoer was kaerse op. en soe wat sielen waer of dat si sieck sijn op datmen die kaerse op hem leyde si werden ghenesen

Exempel

En vrouwe doe si swaer was met sijnde. sach op eenre nacht in hore slaep dat si droech ee bannier met bloedighen verwē gheuerwet Doe si ontwaecte soe verloes si te hant hoer sien. ende dye duuel bespeelde dit wijs. soe dat hoer dochte dat si den kersten gheloue dye si tot die tijt gehadet hadde tusschen hoer kersten droech. ende dattet te hant

wc gaen soude van daer Ende doe mense niet ghenesen en mochte. soe kenachte si in onser lieuer vrouwe kerke in die feeste van onser vrou wen te lichtmissie. ende daer wort si altemael ghenesen

F

N selbasten der stat sinte bla sius bisscopps dach die een werker vele myraculē was ond den wchter agritolaus na veel sla ge en hanginge inde houte daer hij met yseren camme sijn vleysch ver scoren dede Daer nae doe hi oec in enē vuglen kareker gheleghen had de. en in eenre suddē ghesent was daer hi ghesont wt quam. so wort hi by ghebode des voernoe den rechters met twee sijnderen onchoeft Daer nae soe worden seuen vrou wen die die dr oepelen sijns bloets vergaderden begreepē dat si kerstē waren en verslegē mette swaerde

In affrikken sinte seuerijn dyaken ende confessoers dach Ende der heyliger maertelaren sinte laurentius. ignatius. ende celerina va welcker alre loue me bescreueē vint de sinte cypriaens een epistel

Inder stade napijngum der heyligher bisscoppen dach cygnides ende remidius

Te slyon sinte lupicin^g des bis-
scops dach felix ende colerijn
Te ebremē sinte anscharius die
eerste bisscop in dier stede En ec

Die legende van sinte Blasius

Om dat Blasius in saetmoe-
dichedē en in heylchedē sare
gwoepde so corē hem die kerfē tot
enē bisscop in die stede capadocien
Doe hi bisscop ghworden was o
dyoclesiaens veruolghinghe also
vloech hi in eē hol en daer leude hi
als een heremite ende die voghelen
brochten hē teten en die wilde beest
en quamen eenpaerlje tot hem
ende si en wouden niet wech gaen
voer dat hī sijn hant op hem leyde
ende benedidese Ende als enighe
ludē siet ware ende si tot hem qua-
men alsoe worden si alle ghenezen
Doe die rechter van dycen lande si
ne ridders sende om te iaghen si o
niet arbeyden so quamen si bi auē:
tuere tot sinte Blasius hole ende vō
den daer voer hem staende een gro
te menichte van beesten Ende om
dat sijns geen sins vangē en moch
ten soe seyden sijt octomiton horen
here ende hi sende te hant vese ridders
ten ende hi hyet hem dat si Blasius
brochten met alle dye kerstenē tot
hem Binnen dier nacht openbaer

de cristus Blasius ende seyde Stac
op ende offer mi sacrificie En siet
die ridders quamen daer ende sey-
den Coem wt want dy ridders
wepen di Ende Blasius seyde hem
Willecome kinderen want nu sie
ie dat god mijns niet vergetē ē he
uet Ende hi ghinc met hem ende ē
hiest niet op van prediken ende hī
dede veel myraculen voer hē Doe
brochte een wijf een kint dat sterf
an enē graet vā enē vissche die ver-
keert lach in sijn sinote ende si bat
hem al wenende dat hīt ghenase
Ende sinte Blasius leyde die hant
opt kint ende alle die ghene die in
sinē name gesontheit biddē sellen
dat si ghenezen sellen ende dat kint
wort te hant ghenesen Een arm
wijfken was die niet dan een varc-
ken en hadde ende enē wolf name
hoer met crachte en si bat Blasius dz
hi hoer varcken dede weder gheuen
ende hi seide hoer wijf En wes n̄
droeuich dijn varcken sel di wor-
dē wed gheghue en te hant quam
die wolf ende brochte dat wijf dat
varcken weder Doe Blasius in die
stat quam soe leyden hem in een
karket Des anderē daghes deden
den rechter voer hem brenghen en
seyde verblide Blasius d' godē vriet
En Blasius seide hē heer rechter ver-
blide v oec̄t mer en seg niet dat si
goden sijn mer duuelen want si sel

sen werden ghesleuert ten ewelijckē
vuer metten ghenen dyse even.
Die rechter wert gram ende deden
met cluppels slaen en weder in dyc
karkier legghen. En Blasius seyde
hem. Got waenste met pinen van mi
veriaghen mijns gods minne. die
in mi is en mi starcke maket. Doe
dit dat wijn hoerde die hi hoer var
ken dede weder gheuen also sloech si
dz varken en brochte Blasius dat
hoeft ende die voete en de een kaer
se en broet ende drac en hij dancte
hoer zeer en at en dranc. en hi sey
de hoer. Du selste alle jaer in minen
ere in die kercke offeren een kaerse
en di en alle die ghene diet doen sel
sen wel wesen. en si dede alwes en
hadder veel voerspoets mede. Hier
nae deden die rechter wtten karkier
brenghen. ende als hi hem daer toe
niet bringhen en conste dat hij den
afgoden aenbeden woude. soe dede
hi hem aen balecken hanghen. ende
sijn vleysch dede hi scoere mz yserē
haken. ende dede hem weder alsoe in
den karkier draghen. Doe quamē
daer seuen wyuen ende vergader
den daer die dropelen bloets. ende
men vynse te hant ende men dwac
se die afgoden te offeren. En si sey
den. wilstu dat wi mz waerdicheit
dime goden aenbeden. soe sentse ten
vuer. dat wi daer onse aensichtien
dwaen moghen ende suuerlyc aen

Beden. Ende doe wort dye rechter
slyde. ende men dede haestelijc dat
si seyden. Doe namen die wiue die
afgodē ende worpense int midden
den vphere en seyden. wi sulken sien
of dit goden sijn. Doe dat die rech
ter sach. soe wort hi al verwoet en
de sloech hem seluen ende seyde tot
ten knechten. waer om e hebdi on
se gheboden niet dat sise niet gewor
pen en hadde in den dyepen vphere
Si seyden. Die wiuen sprakken di
ke driechlycken toe. om dat sise in
den vphere werpen souden. Die wyp
uen seyden hem. Men mach den ge
marighen god niet bedrieghen. wāc
hadden dit goden geweest. si soudē
voer geweten hebbēn wat wi hem
wonden doen. Ende dye rechter
wert seer gram. ende hij dede ghe
smouten loet met yseren haken. en
de seuen gloeyende pansiers bren
ghen ouer die een side. ende in dyc
ander side seuen hemden. Ende hij
hyet hem dat si coeren van desen wel
ke si wouden. Ende een van dien
die twee cleyne kindere hadde liep
nae die kinden hemden. ende werp
se int vuer. Ende die kinderen sey
den totter moeder. Lieue moeder e
laet ons after di niet. mer also du
ons veruolt heues van dijnre soeter
meli. alsoe veruolle ons oecti met
ter soeticheyte vanden hemelrijcke.
Doe dedese die rechter hanghen en

de hij dede hoor vleysche schoeren in
yseren etauwelen Ende hoor vleysche
was also wit als snee en daer
liep melck voer bloet wt Ende om
dat si vromelijck die tormenten
doechden soe quam daer goods en
ghel tot hem ende verstoute se ende
seyde En ontfiet v niet wat dit is
ee goet werker die wel beghint en
de wel volstrenghet soe dat hij van
sijn weder partye verdiet benedix
cie alst were vol daen is En dat hij
dan loen ontsae voer die pine ende
blyscap voer den loen Doe dedese
die rechter in een vuur werpen ens
de god lesschede dat vuur en si qua
men we ongequest Ende die rech
ter seyde hem Legghet nu neder v
touer ye en anbedet onse gode Si
antwoerde Voldoet dattu begon
nen hebbes wat wi sijn gheopen
ten hemelrijcke Doe dede hise ont
hoeften Doemense onthoeften sou
de soe baden si all knyelende en sey
den God die ons gheschede hebst
vader duuermisse ende brochte in
die soete licht die os ghemact heb
ste dine offerhade ontfanc onse sie
len ende aldus sloechmen hem dac
hoeft of en si voer tot gode wert
Hier na soe dede die rechter Blasius
voer hem brengen ende seyde Men
bedes du onsen gode off en doestu
des niet Blasius seyde hem onghes
nadighe ic en ontsie dine dreygin

ghe niet doet mattu wille want ic
leuer di alle mine lichaem En doe
dede hi hem werpen in een water
Ende Blasius seghende dat water
ende te hant wortet water al droe
ge ende hi seyde Off v gode ghewa
rich sijn soe woenet hoor craft
ende gaet hier in Doe ghingē daer vñ
en tsestich mannen in en verdroc
ken En ons heren enghel seide tot
hem Blasius com wt ende ontfac
die crone die di van gode beweyt is
En doe hi wt ghogaē was so seyde
hem die rechter bistu niet niet alle
beraden die gode aen te beden Bla
sius seide he weet catijf dat ic cris
tus knecht ben ende dat ic die du
nel niet aen en bede Ende hij deden
te hant onthoeften Ende Blasius
Badt gode soe wie dat hem aentrep
om der siecheyt vader kleyn of om
ander siecheden dat hij hem soude
verhoren Ende te hant quam een
stemme vande hemel ende seide dat
tet gheschien soude als hi bade En
aldus was hi onthoeft niet twee
sijndren Int jaer os heren twee
hondert ende seuen ende tachtich

G

Saint gwillbertus confessors
dach
Te thinnis in egypten sinte phi
lee bisscops dach ende polocromius

tribuyns dach onder detius perse
cacie met welken oec een ontallike
menichte der gheslouiger wt der sel
uer stade naeuolghende dat exem
pel haers herders metter martelien
gherewent wert als dat achtende
hoec van ecclastica historia lugz

Te romē in simpliconius plact
se der heyligher maertelaers aqui
linus geminius gelasius magnus
ende donatus

Te twys in sanpaengen sinte
auentijn bisscop ende cofessoers
dach Ende noch veel andē

H

In tealien te catheinen sinte
agatha ioncfrou ende maer
elaerster dach die nae slaghen der
kinnelacken ende nae wipgalgen
ende tormenten nae dat oek haer
borsten of ghesneden waren ende si
ghewentelt was op scaerden ende
op coelen gherwest. ten laetsten ond
den rechter quintiaen inden kerker
gheeyndet wort

Te vynen sinte anitus bisscop
en cofessoers dach ouermits welc
kes ghesloue vlisticheit en wondlike
lere i coninc guldehalde tide wort
al vrancrije becermt vā moemisse
der arriaenscher ongheslouen **E**n

Agatha was edel van herten
en scoen vā lichaem en i die
stede van catheinen so oefende si go
de van alre heylicheyt. mer quina;
aen die baellu van tealien om dat
hi onedel was ende oncrysche ende
wreet ende om dat hi dye afgoden
oefende soe woude hi sinte agatha
nemen wat hi die onedel was had
de hij een edel iocfrouwe ghenome
alsoe soude men hem te meer ontsie
hebben omme dat hi seer oncrysche
was soe woude hi hoer scoenheyt
ghebrukte ende om dat hi ghyperich
was soe woude hi se nemen om dat
hi hoer goet hebbet soude ende hij
die die afgodē oefede dat hi se dye
afgodē oek soude doen aenbeden
Ende hi dede sinte agatha tot hem
brenghen Doe si voer hē ghetome
was en hij sach datmense niet we
ken en mochte so leuerde hi se enen
sichten wiue die effrodisa hiet en
de neghen horen dochteren dye oek
lichte wiuen waren dat si agaten
himmen tertien daghen raden soude
ende horen wille vermanelen **E**n
als nu beloefden si hoer goet : ende
als nu dreygheden sise met pinen
en waendese also te verkeren. mer
sinte agatha seide hem myn hert is
op een steen gesondeert. vwoerde
sijn wint en v beloefte sijn reghen en
v dreigen sijn bligemē Ende al ist
dat dese tegē vechten nochtan en

Die legende van sinte agatha

sellen si niet mogen verderuen dat
 fundement van minen huse Ende
 agatha weende alle daghe en bade
 ende hoor verlanghede om maertez
 lie te ghedogē Doe effrodisia sach
 dat si dus onbewegelic was so sei
 de si tot quinciaē Mē soude het sie
 nen moghen vermorwen ende yser
 moru makken als loet dā deser iōc:
 vrouwen herte verlieren van kerste
 licker meninghe Doe dedese quinciaē
 aen tot hem brenghen en seide hoer
 Hā wat wesen bistu en si seide Je
 en ben n̄ alleen edel mer ic bin oec
 van hoghe gheboren gheslachte als
 mijn maechscap tughet Quinciaen
 seide hoer. offstu edel bist. waer on
 tones du in leuen dattu een dpenst
 maget biste Si antwoerde. om dat
 ic cristus deerne ben daer om tone
 ic mi een dienstelijck persoen te sijn
 En quinciaē seyde haer. offstu edel
 biste. waer om seggheste dattu een
 dienst maghet biste Ende si seyde
 dat is die hoechste edelheit daermē
 cristus dienst in proeuet Quinciaē
 aen seyde. kyest mattu wilste dē af
 godē te offere of te ghedoghen vese
 tormenten Agatha seyde hē Dijn
 wiſ moet soe danich wesen als ve
 nq dīn godinne was. en du moe
 tes alsoe daen sijn als jupiter dīn
 god was Doe dedese quinciaen mz
 stenen slaejen. ende seyde teghen een
 rechters ere. soe en spreect met ho

uaerdigē monde niet Agatha āe:
 woerde Je verwonder dat ghi die
 een vroet man sijt in soe groter soc
 hyst gheuallen sijt dattu dyc voer
 dyne goden houdes Nae welcken
 leue du niet en wilste dat dīn wiſ
 ende du volghes. en seggheste dat
 ic di scande doe als ic bidde. dattu
 nae horen exemplē leues. want sijn
 si dyne gode. also h̄bbe ick di wel
 ghemenschet. mer veronwaerste
 hoere gheselscap. alsoe consentier:
 ste dat dīn goden quaet sijn Quinciaen
 seide. waer by soe claptu my
 vese offer den goden. of ic sal di u:
 deruen met vese tormenten Aga
 tha antwoerde brengste mi voer wil
 de beesten als si cristus name hore
 soe sellen si ghesaftet sijn. wilste mi
 verbarnen soe sellen mi die enghe:
 len vanden hemel salighen douwe
 brenghen Doetstu mi tormenten
 soe h̄bbe ick den heylighen gheest
 daer bi dat ic se alle versmide Doe
 hyet hyse ten karecker wart s̄lepen
 want si maectē consuys opēbaer:
 hick En agatha ghinc gaerne en:
 de blidelicheke ten karecker als of si
 gegae hadde daer si ghehoet waere
 ten eten ende si beual onsen heer ho
 ren strijt Des andren daghes soe
 seyde hoor quinciaē. versake xpūs
 ende aenbede gode Doe si dat ver:
 onwaerde. soe dede hijse aen enen
 palek hanghen ende quellen Ende

agatha seide **I**c heb in deser pîmen also grote ghenoechte als een dye goede boetscap hort of eē die siet diē hi lange niet ē sach en begeert hrest te sien of als eē die veel scats ghuonden heuet want men mach den tarwe niet op leggen voer dat hi wel ghedorſchet si ende vten caue ghescheyden also en mach mijn siel inden paradise niet comen ten si dz stu naersielic mijnen lichaem doestie quellen Doe wort quinciaen erre ende hij dede hoer borsten quellen en de daer nae of snyden Ende sinte agatha seyde hem onsalighe felle ti ran du en scaemes dy niet enen wi ue of smidē dattu aen dijnre moed soges mer ic hebbē binnē in mijnt re sielen gheheel mammem dair ick alle minen sinnen mede voede dye ic vā mine ioncheit onsen here ghe offert hebbē Doe dede hise weder inden karcker leggen ende hij verhoet datmē gheen meesters tot hoer en liet comen noch hij en liet hoer broet noch water gheuen En doe ontcent den middernacht soe qua een out man tot hoer en voer hem so ginc een kint dz eē licht droech ende hi brochte veel medicinē met hem ende seyde Al heuet di die soe te baellu met tormentē ghequelt nochtan hebstu hem meer ghequelt met woerden ende heuet hij dinē mammem of ghesneden sijn drach

ticheye fall in bitterheye verkeren Ende wāt ic was daer doe ghi dic ghedoechde soe hebbē ic ghesien dat dine mammem genesen sellen mo ghen Agatha seide hem **I**c en dede nye aen minen lichaem vleyschelijc lie medicinē en het waer selic dz ic nu verlore dz ic soe langhe ghehou den hebbē Ende die oude seyde hoer Dochter ic ben een kersten en scaeme di niet Agatha seyde he Waer of mach ic mi scaeme als du eē ouer man biste en ic fellic ghequetst ben soe dat nyemant van mi soude mo ghen nemen weel de met here vader ick dancle di dattu mi dinē goed tierenheyt ghewaerdics te doen en de hi seyde haer Waer bi en laeststu mi di niet ghenesen Agatha antwoerde Want ick hebbē minen he re jhesum cristum die alle dinē met eē woerde geneset will hi so mach hi mi ghenesen Ende die oude mā seide ende ick ben sijn apostel en hij heeft mi toe di ghesent en weet dat tu in sijnē name ghenesen biste En te hant voer peter die apostel wech ende agatha viel neder ende dancle gode en vant hoer al ghenesen en de hoer māmem waren hoer weder an geset Doe die wachters vande karcker vādē grote licht wech ghe uloghen ware en si den karcker op liete so bat een agatha dat si wech ghanghe Ende si seyde des en selic

niet doen. ende alsoe verliesen dye
ewone des ghevoechsamhert. en las-
ten mine wachters in vernoyen i
vrese Nae vier daghen seyde hoor
quintiaen dat si den afgode aenbe-
de op dat si gheen meer te tormentē
en lede Agatha seide he Dijn woer-
den sijn soe soet ende alsoe ydel ende
onghrechte dat si die lucht besmet-
ten. sich catijfsonder sin en sonder
verstandenis. hoe wilstu dat ic ste-
nen aenbede. en laet gode vande he-
mel die mi ghenesen heuet Quinti-
aen seide hoer Wie heeft di ghenesen
Si seyde cristus die goeds soe En
quintiaen seyde dorste noch ypm
noemen Si seide Also langhe als
ic leuen sal. soe sal ic cristu metter
herten ende metten monde aenwe-
pen Quintiaen seide Ic sel besie of
cristus vnu ghenesen sal. en hij de
de scarpe scaruen stropen ende daer
houen barnende colen. ende daer op
dede hise al naect wentelen Doe me
dat dede alsoe mort daer alte grote
aerebeuinghe. so dat al die stat ver-
stoe wert. ende een deel viel neder
ende dode twee manne van quinta-
aens rade. en alst volc qua tot hem
ghelopen al wepende dat si dat ghe-
voechden. om dat hi agatha soe on-
rechtelinc pijnde Om dat quintiaen
desach i die een side die aertbeum
ghe. en in die andere side des volcs
gramscap. so dede hi agatha weder

inden karkter legghen. daer bat si
aldus ende seyde Here jhesu criste
die mi hebste ghescapē ende behoet
van mine ioncheyt. ende hebste ghe-
houden mijn lichaem van besmette
ende der werelt minne van mi ghe-
nomen ende die mi hebste doen ver-
winnen die tormenten ende ghe-
voechsamhert daer in gheghueen
hebste ontfant minen gheest ende
ghebiede my te comen tot dijnre
glorien Doe si dit ghebeden hadde
mit groter stemmen so gaf si horen
gheest Int jaer ons heren tweeho-
dert ende dryenvijftich onder den
keyser decio Doe die kerstenen ho-
ren lichaem balsemden met crude. en
sijc leyde inde graue soe quam tot
horen lichaem enen iongheline met
siden ghecleet met meer dan met ho-
dert alte scone manen die alle met
witten gecleet waren. ende nye bin-
nen dyen lande ghesien en waren
Ende hij leyde tot hoeren hoefde een
mermor tafele ende te hant so voer
hij van horen oghen Ende in dye
tafele was ghescreuen Een heylig
gheghedancke wil ic ewe godes en
de verlossinghe des lantscaps Dit
verstaemmen aldus. si had een heylig
gheghedancke willichlic offerde se
hoor seluen. si gaf god ere ende si de
de verlossinghe des lantscappes
Doe dese myraculen vermaert wa-
ren so begonsten dye heydene en

de die ioden seer hoer grafe te even
Mer doe quimtaen vaten soude o
agathens goet te ondersoeken soe
worden twee paer den vechtende en
de dat een paert beten ende dat and
sloech hem metten voete ende wer
pen i dye vloet ende nye en wistme
waer dat hij voer Ouer ee jaer
daer nae doet bi sinte agatha dach
was alsoe scoerde neuen dye stadt
enen groten berch ende daer quam
een vuer wt wentelende vade ker
ghe ter stat waert ende verbarnde
steen ende aerde Doe quam een me
nichte der heydenen lopen vanden
berghe ende si vleeghen tot sinte a;
gathen graf wert ende si grepen de
mantel daer horen oustaer mede ge
dect was ende si secteden teghen dz
vuer Ende te hant bleef dat vuyer
staende op sinte agatha dach. ende
quam niet vorder Van dese magz
seyt sinte ambrofij in prefacien
O wat saliger ende edelic maghet
die waerdich was onsen heer te u
claren sijn bloet om den lof vanden
ghetrouwener martelen O wat sali
gher ende glorioser gemmen clae
van verwen die waerdich was te
werde ghenezen bi des apostels va
dinghe. ende nae soe vese tormenten
houen alle myraculen was en ver
blijcte dan gheestelijcker hulpe
Aldus namen die hemelen cristig
bruye Aldus blijcte die gloriose

dienste vanden menschelijcke lede
daer een choer der enghelen bewiset
Die heylicheyt der gheachten ende
verlossinghe des lancaps

Te cesarien in capadocien sin
te dorotha ionfrou en mar
celaerster dese was eerst ind wip
galghen ghemoejt daer nae met
vlacken handen gheslaghen en ten
lestey onthoeft In wies behijnghe
een scolaester die theophilus hyet
bekeert wort en inder seluer wip
pe bitterlyc ghepijnt ende daer na
metten swaerde verslaghen

Topten seluen dach der heyliger
Bisscoppen vedastus en amandus
welcker leue ende doot met veel mi
raculen glorioes was van welken
die eerste die kerkie van atrecht en
die and die kerkie van tricht dry
jaer regeerde Mer doe hi sinen ar
beyt onvruchtbaer d sach soe ver
toes hi een enich leuen bid stat va
rhoers en bleef xv. jaer lanch met
water en mz gherste broede geuoet
TIn auermis sinte antholianus
maertelaers dach die inder seluer
stat met der maertelen ghecreente
wort

Opten seluen dach der heiligen
saturnijn theophilus en reuocatu
Ende noch veel and ec

Diesleghen de van sinte dorothea

Ander prouincien vā capado
cien inder stat cesariē so was
een ioncfrouwe dye dorothaea hiet
Dese dede gode stadelike dienst als
se dage in suuerheden. ende in sober
heden ende in reynicheden ende oefē
de hoer met oetmoedicheyden. ende
saftmoedicheyden in vasten ende in
bedinghe. wāt si was soe seer vroet
dat se dye mannen niet verwande
len en mochten. want alle dye ghe
ne diese kennē mochten si loefde
den name ons heren jhesu cristi dye
alſulke dienster hadde. wes anſie
bequaem was. ende hoer leuen en
hoor wiſſheit ende hoor suuerheit
en was teghen nyemant te ghelyc
ken. En om dat si dus was i cris
tus minne volmaect ende om dat
si tot ſijnre ſale comē ſoude so dub
belde hi die ſeghe hoors strijdens
dat si ee ewē behield vā hore mage
dom dat si oec dander van maerte
lie hebbē ſoude ende dair mede tot
cristum comen. Ende in wat ma
nieren dat si ghepassijt was dat soe
leert wel die ſchriftuere van hoeren
wercken. Doe die nyemare inde
menschen mont liep ſoe verhoerde
die veruolgher in persiden. Ende
hi quam in die voerseyde stat dat
was te cesarien dye ſeer vermaert
was van dat kersten geloue. Ende

hi dede dorothaea gods deerne van
gen. En doe ſi voer hem ghebroche
wert te rechter ſtoel daer hi op ſat
ſoe ſtonc ſi voer den rechter mette
hoeſde nederwaert ſien de ende bede
tot cristum. Doe vraeliche hoer die
rechter die ſapriacuſ hyet en ſeyde
Segt hoe hietſte. Ende ſi antwoer
de. minen naem is dorothaea. ſapri
acuſ ſeide ic hebbe di hier om doon
halen dattu offeren ſelſte den onſter
felijcken goden. also die princeyen be
uolen hebbē en onſe keyfers Dor
othaea ſeyde. god die in den hemel
keyfer is huet mi beuolen dat ick
he alleē dienē ſal. wāt daer is al
dus gescreue. Dusels den heer dijn
god aenbeden ende hem alleen die
nen. Ende eftir. Dye goden die he
melen aerde niet ghemaket en heb
ben moeten vergaen vader werlt
Hier om ſo staet ons te beſien wel
ken keyfer wi ſijn ſculdich onder
daen te wesen den aertschen of den
hemelschen gode. off enen mensche
wat ſo ſijn die keyfers anders da
ſterfliche menschen. alſoec dye
gode waren welcker keelde ghi an
bedet. ſapriacuſ ſeyde wilstu ont
gaen ende meder lieven gheſone en
de onbesmet ende oec ongequetſt
also legghet dan of dīne gheſachte
ende offer den goden. ende en doet
ſtu dat niet ſoe ſelſtu onder bitter
pynen ghedaen worden. ende den

anderen gheuen exemplel des vreesen
Dorothaea seide **Ic sel alle menschen** geuen exemplel des vreesen goedes dat si dien gode otsien die dye verwoede menschen niet ontsie en sellen want si doen dat verwoede honden doen: si doden onnosel menschen **En daer om dat in hem ghelyeden en is alsoe sijn si soe ende verwoet ende werden gram ende kassen ende met horen biten soe wode si die ghene dye bi hem hene gaen**
Sapriac seide **In soe vele als ick sien mach soe meenste te ghedueren** in dese onnuttē will ende wils niet anderhen steruen. hoer mi. offer op dattu ontgaen moges die pine der ecusien **Glosa Ecclius** en de casta dat is een gerecht hoem niet enen dwers kaste als een cruyg bouen daermē die martelaers aen kant mette handē en lietse soe han ghen nederwert ende dan dedemen ander tormenten alsoe **Dorothaea** seide dijns ecusien pine sijn tot enē tide: mer der hellen tormenten sijn ewelijc **Om dat ic dan den ewelijke tormenten sal moghen ontgaen so en sal ic dese tijelijcke pine niet otsien.** want ic ouerdencke dat onse heer ghesiet heeft **En wilt niet ontfien den ghenen die den lichaem doeden.** mer bet so ontfiet dien die die siel ende dat lichaem mach verder uen metten helschen brande. **Sapri-**

cins seide **Hier om selstu den gode ontfien dat si niet en verhoenen di ne siel en de dinen lichaem verderuen om dattu hem niet en offers** **Sinte dorothaea** seyde **Sapriac** ic heb di nu ghesiet dattu mi in gheen xe manieren daer toe en selles moghen brenghen dat ick den duuelen offeren sal die in dese edele menschen waren. mer si leueden alsoe dattre te oncuysh ende te selic te segghen waer; ende si storuen als beesten. want doe si leefde soe en bekenden si gode niet die hemel en aerde ghesmaect heuet ende al datter binnen is **Hier om barnen hoer sielen int vuer dier beeldyn die ghi aenbedee in menigherhande metale.** ende het sal oec noot wesen dat si niet hem oec int ewelijcke vuer worden gheworpen. soe wie horen scepter laten ende dese afgoden aenbeden willen **Ende doe sapriac dit al ghehoere hadde soe wort hi seer angstelijcken gram** ende hij keerde hem tot den pinres waert ende seyde **Hansc** aen dye cataste dat si sien sal hoor wesen in pine dat si doch also consentieren ende den afgoden offeren sal **Ende dese goods deerne doe si hoer sach hanghen aen dye cataste doe seyde si vromelijcken al onueruaert.** ende al ongherzaghet totte rechter **Wat soe dreyghestu my** **Doet dattu doon sels dat ick dyen**

mach sien om wes minne ic mi uz
 en ontfie te lidē noch en vrese ghe
 pynt te werden. **S**aprius seyde
 Ende wie is dese die du begheerste
Dorothea seide cristus den goods
 soen. **S**aprius seide ende waer ic
 cristus. **D**orothea seyde alsoe sijn
 almachticheyt toebehoert soe is hij
 ouer al alsoet die menscheyt beuaet
 want die sin vander menschheit
 broessheyt hout voer ydelheyt dz hi
 niet en bekent in enigen stat te we
 sen. **E**nde hier om soe belyen wy
 dat die goods soen op ghuaray is
 inde hemel en dat hi sit ter rechter
 vant sijns vaders almachtich dye
 een eenheyt der godheyt behoudet
 metten vader ende mitten heyligen
 gheest. ende hij noot ons te paradi
 se sijne weeldicheden daer die hoe
 me tot allen tiden niet appelen ver
 ciert sijn ende daer die sielen tot als
 len tiden bloeyen ende die wesen nu
 kien. ende dye velden gwene sijn. en
 de dye berghen verblyden. eude die
 houelen verciert sijn. ende daer dye
 heylighesielien verblinden. **O** sapri
 us wilstu dit ghelouen alsoe sessstu
 verlost werden ende in goods para
 dise varen. **S**aprius die seide du
 moetes dese ydelheit laten ende den
 afgoden offeren ende enen man ne
 men ende verblidē in dinen leuen
 dattu aldus niet en sterues en ghe
 dooc werdes alsoe si sijn dye dme

ghelijck waren om hoere socheye
Dorothea seyde Icke en sal die du
 uelen niet offeren want ic byn een
 kersten wijs noch geen man nemē
 want ic bin cristus bruyt ende dit
 is myn gheloue dat hi mi in sijn pa
 radijs leyde sal ende dat hi mi tot
 sijnre salen sal doen comen. Doe be
 ual saprius te leyden tot twee ge
 susteren cristen ende alisten dye ny
 welincs vanden kerste gheloue ge
 scheyden waren ende hi beualse die
 susteren ende hi seyde **G**helijck dat
 ghi ghelaten hebbet dye ydelheyt
 ende dye ouerdaet vanden kersten
 gheloue ende hebbet gheoffert den
 onghewinlycken goden en dat heb
 ic icke v doon gheladen ic sel v noch
 met meerre even doen eeten op dat
 ghi dese ionefrouwe moetes beterē
En doe sise ontfac hadde i hore hu
 se ende si seyde hoer consentier de
 sen rechter ende verlost di vander
 vresen der pime als wi ghedaen heb
 ben het tis beter dattu alsoe doets
 dattu dit licht niet en verlies in
 pimen ende voer dinen tijt niet en
 sterues. **D**orothea seyde hem ende
 antwoerde **O**ch of gi minē raet ho
 ren wilt ende laet v leet werden dat
 ghij den afgoden gheoffert hebbet
 want god die is goet ende ouer
 uloeyende ende in onfermhartiche
 te dē genē die tot he betterē vā al
 hoer herten. **E**n crista en calista sey

den hoor. wi sijn nu eenwerf gheske
ret vā cristo. hoe macht gescien dz
wi weder kerē moghen Dorothea
seyde hoer het is een quade sondē te
wanhopen van ons heren ontferm
harticheden dan die edele afgodē te
offeren. Hier omme en wilt niet
wāhopen vāden goedē wel geleer-
den meester. want hi is machtich
vā wondē te ghēsen. want ghēen
wōde en is. hi machse ghēnē wāt
hier om hietmē den behoude. wāt
hi behoudet Hier om hiet hi verlos-
ser. want hi en hout niet op te ver-
lossen Alleen bekeert vā van herten
te bewouwenisse. ende sonder ewy-
uel ghi selē comē tot ghenadē Doe
vielen si voer hoer voeten al wenē
de. ende bāde hoer dat si voer hem
hade dat si hoer bewouwenisse Bi ho-
ren gode offerē mochtē En si dede
met tranen wenende een bēdinghe
tot gode ende seyde God die seydes
ic en wil des sondaers doot n̄ mer
ic wil dat hi bekeert wort en leue.
Here jhesus cristus dye seydes dat
men meer blīscap inden hemel he-
uet op enen sondaer die penitencie
doet. dan op ycip. rechtuaerdighe-
menschen die penitencie doen Toe
ne dme goedertierenheit in desen
wyuen die hem dye duuel gepijnt
heuet di te benemen. doet weder di
ne scapē tot dinē cudde dat hij ho-
ren exemplē tot di weder kerē mo-

tes die di off gegaen sijn Doe si
dit en aldusdānige woerde seyde.
so sende die rechter toe horen huus
ende dedese mz sinte dorothaea come
Ende doe hiſe ouer dye een side ge-
lept hadde soe begonste hij hem te
vraeghen. off si dorothaea wel beke-
ret had den Ende si antwoerden hē
beyde met enen monde ende seyden
Vi hebben ghedwaelt ende onghe-
rechtelijck ghenoech ghedaen om
dat wi die pīne en tormenten one-
saghen die verganclic sijn. wāt wi
hebben ydelen afgoden gheoffert.
ende hier om baden wijs hoer ende
si heuet ons penitencie ende bewou-
wenisse gheghenē dat wi sellen mo-
ghen comen tot cristus ons heren
ghenade Doe schoerde sapicius si
ne cleder. ende in alten groten grā-
scap beual hij. waert dat si te hane
die goden niet en wouden offeren.
dat mensche rugghe an rugghe in een
cupē werpe Ende si riepen. ende sey-
den Here jhesu criste ontfancē de
se penitencie. ende gheft ons gena-
de Ende in desen woerden ende in
desen belypen gedurende werptemē
se in tenre cupē Ende daer in ver-
kāndemense voer sinte dorothaea
oghen Ende sinte dorothaea die ver-
blīde in die vre haers versciedens
en si riep op hem ende seyde Daere
voer mi. ende sijt sekere van verla-
temisse alle uwē sonden En ghi sele

weten dat ghi biden sette van mar
telien weder gheuondē hebbet dae
ghi verloren haddet Ende die va
der selv omhessen v te ghemoete te
comen die verblidet indē verloren
soen als hi hem weder gheuonden
heuet Doe beual saprius sinte do
rotha weder op te hanghen in dye
catastē Ende doe si daer aen hinck
soe wort si verblint met soe groter
blyscappen datmē waerhelsē proe
uen mochte dat si ghecomē was te
begheerder vrucht hoerre mincheyt
Saprius seide hoer wat ist dattu
toghēs dijn loghenachtich ansichtē
in gheueyns der blyscap dattu i tor
menten siets ende veynses di blyj
scap hebbende Sinte dorotha sey
de In al mijn leue en had ic nyc al
dus grote blyscap als ic hude heb
be Dye eerste bouen al is van dye
sielen die die duuelen gode entto
ghen hadde datse cristus weder bi
mi ontsaen heuet Juden is grote
feeste vā dien indē hemel hem ver
bliden dye enghelen ende oect ver
blidē hē die apostelē ende die mar
telaren en die propheten: o sapri
us hier om haestē di ende doe dat
ic comen mach toe deser blyscap d
heylichēn ende dat ic oec met hem
verblidē mach indē hemel mz wel
ken ic weende inder aerden Doe
beual saprius aen hoer side barnē
de brande te legghen. En dorotha

wende meer ende meer haer blyj;
de aensichtē den rechter hem verwyp
tende ende seyde hem O onsalighe
du bist te niet ghworden met dinē
afgoden Ende hi dede vader catast
ten of doon ende hypte met palmen
in hoor aensichtē slaen ende seyde
Men slae dat aensicht dat mi ver
wije Als si lange en veel geslegē
was ende si weder verblide ende
diese sloeghen ware amachtich vā
moedē soe gaf saprius die sen
tentie in deser manieren Dorotha
die alre houerdichste deerne dye
niet offerē en woude den österflükē
godē doe si noch leuede in si woude
emmer steruen omme enen die ick
niet en weet wat mensche die cristo
hyet die hebben wi beuolen mette
swaerde te onthoeden Hier toe
seyde sinte dorotha mz gewepe Ic
dances di der sielen minnaer dattu
mi tot dinē partijns gheroeven he
ues en dattu mi noots toe dijnre
salcē En doe si wt die rechters dic
huus ghinc soe seyde toe hoor een
voerspreker die thophilus hiet Ny
cristus bruut sende mi van dijnns
bridegōs paradise appelen of rose
En dorotha atwoerde Ic selt al
so doē En doese quā toe des ghenes
slaeghe diese slaen soude soe badt
si datmē een luttel soude late be
den Ende doe si hoer bedige volda
en had so sach si voer hoer een kint

staen en brochte in een dwale drie
goede appelen en drie wosen. En si
seyde he. Ic bidde di dat use cheo-
philo brenges. en segt he. Sich dz
tu eychedes is hier dat ic di seyn.
den soude van mijns brudegomms pa-
radise. En si wert d' ontehost met
ene swaerde. en voer mit seghe toe
christu d' ynen glorie is ewelic en
nymmermeer sonder eynde Amen.

Die legende van sinte vedastus

Vedast was bisscop toe aterrecht
gemaect van sinte comigij. Doe
hi ter poerte vand stede qua en hij
daer vant twee arme ludē. ene cro-
pel ene blinde die aelmissen bar-
de. so seyde hi hem. Siluer noch
gout en is niet mi niet. mer dat ic
heb gheue ic u. En hi dede ee bedim
ghe en ghenasse beyde Doe i ee ker-
ke die geslaten was vādē ludē. en
bewassen was met doerne ee wolf
woende. soe beual hi he dat hi van d'
vloge. en dz hi daer nymmermeer
wed en quame en hi dedet Doe hij
met woerde en met werke velt lus-
den lekeert hadde. Indē viertich
ste jare na dat hi bisscop geworden
was. soe sach hi vādē hemel neder
comē tot sine huyse ee vuerighe ca-
lune. en hi verslot d' bi dit hi tot
d'na sterue soude als hi dede Ende
doemē sijn lichaē draghen soude te

grauē so hadde oommaer die bisscop
die van outhedē blint was vrouwe
dz hi sijn heilige lichaē nz siē moch-
te en hi wort te hāc siende. mer d'
na so bat hi waert sijn salicheit nz
dz hi wed blint worde als hi dede.

Die legende van sinte amandus

Amandus was gheborē van
edele ludē. en hi ghinc in een
cloester. En doe hi omreē cloester
wāderde so vāt hi ee groet serpent
en hi bedwacse ter stōt tot hore ho-
le wed te gaē. en d' nymmermeer
wed wt te comē mitte telke des cru-
ces. en mit sijn bedige En daer na
qua hi tot martijns grāue ende hi
bleef daer l. jaer en leuede mit wa-
ter en met gherste broede Hier na
ghinc hi te romē. en doe hi i sinte pe-
ters kerke des nachts bliue wou-
de. soe iaghede hem die coster vand
kercken oneerlykken wt Ende hi
bleef slapende voer die dore vāder
kercken. ende sinte peter openbaer-
de hem. en hieten gach te vrancht
wert dat hi den cominc om sine mis-
daet berispen soude Doe hi dit ghe-
daen hadde soe ver dreest hem die co-
mīc wt sijn ryc. Daer na om dat
die cominc gheen kint en hadde. en
hi gode ghebeden hadde dat hi hem
enen soen verlenen. soe begonste hi
te peynsen wryen sijn soē moch-

te doen dopen Alodus quam hem in
sijn ghedachten dat hij woude dat
ten amandus doepete **M**en socht
amandum ende brochten totte co
ninc Ende die coninc viel voer si
ne voete en hat he dat hijt hem ver
ghuen soude ende sinen soene doe
jen woude die hem god gheghuen
hadde Almandus dede sijn eerste
bede mer hi ontsach hem te comen
an waerdeliken dienst en en wou
de die ander bede niet doen ende hij
ghinc wech **T**en lsten verbatmes
hem dat hijt dede Ende doe hij dat
kint doepete ende si alle sweghen soe
antwoerde dat kint ame **H**ier na
deden dye coninc verheffen en biss
cop van toers makken Ende doe hi
sach dat daer velen luden die predi
cacie versmaden soe quā hi tot vas
comien Ende doe een speelman sijn
woert bespotte soe wort hi vanden
duuel beseten ende hi scoerde hem
seluen metē tanden ende seyde dat
hi den goeden man onrecht hadde
ghedaē en hi starf alsoe onsalichlic
Op een tijt doe amandus sijn han
den dwoech so dede een bisscop sijn
hantwater houwen ende daer nae
was ee blinde daer mede siende ghe
maket Doe amandus in eere stat
bi des conincs oerlof een cloester
stichten woude so en woude des nz
ghedoghen die bisscop vander naes
ter stede mer hi seynde sinen knae

pen dat si hem van daer driue sou
den ofte dooc slaen Ende si quamē
tot hem en seyde in boesheden wou
de hi met hem gaen dat si hem een
goede stat wisen soude o een cloes
ter te timmeren Ende hij bestende
wel hoer quaetheit mer hi ghemel
tot hem totten top vanden Berghe
daer si hem doden wouden want hi
begheerde seer martelie te ghedoghen
Ende siet opten berch wort see gro
ten reghenen ende soe groten onwe
weder dat si die een den anderen nz
ghesien en consten Ende doe si ont
zaghen dat si daer steruen souden so
vielen si neder ende si baden om ver
ghiffenisse ende baden dat hise leue
dich wech gaen liet Ende hij dede
een bedinge ende het wort alte sco
ne weder Ende sighinghen weder
tot horen her . ende sinte amandus
die oghinc alodus ende hi dede ve
le ander myraculen Ende hi starf
Int jaer ons heren vijfhondert en
lypp. i etatius des keyfers tiden

Die legende van cheophilus

Cheophilus des wechters ad
uocat hi bespotte aldus do
rothea beloste en seide sine ghesellen
Huden doe die slagheers dorothea
leyden om te onthoefden dye seyde
stijf

dat si cristus bruyt was en dat si tot sijn paradijs waert voer. so sei de ic hoer dat si ghinc O du cristi
Bruut alstu comes tot dijns brude goms paradys so sende mi vander wesen en appelen En si seyde wel ic selt doen En doe hi dit vertellede al spottende op die belofte. sich alsoe stont ee kint voer he metter dwa- sen. daert i brochte drie grote apes sen. en drie alte wel oplukende rose en seyde he Sich alsoe alstu vand heyligher maghet dorothea eyfche des ende si di beloefde. soe heuet si dit ghesent wt hoers brudegoms pa- radise Doe ontfincse cheophilus en riep mz luder siemien ende se yde Cristus is die ghewaerdighe god ende in hem en is gheen gheueynst heyt. en sijn ghesellen seyden Tho- philus bistu soet of boertstu Tho- philus seyde Ic en ghedoghe gheen sothext. noch ic en neme mz te boer- ten. mer in mi is gheredent en ghe- warich gheloue Si seyde he. wae- redē heest di dus vluchts tot dese gerwep verwrekt. en hij seyde hem Sege mi wat maet ist. si seyde he Sporkel maent. en cheophilus sei de hem Als nu ale volc va campa- doce ouerdeet is mz coude va vor- ste. en ghene bomen al met hore bla- deren sijn. waen soe meen di dat dese wesen ende appelen come sijn mz hoeren loueren Si seyden Dit en

hebben wij nye ghesien in onsen ti- den Hij seyde hem In dyen dye ghi siet seyde al boertende sinte dor- othea daer si ghinc om die senten- tie te ontfste va foren onthoeften Ende ic seide hoer o dat icse hyele voer soet om dat si cristi seide hoer brudego te wesen. en ic seyde hoer spottende als een sotminne o dat si seyde dat si tot sine paradise comē soude Alstu ghetcomen sijns tot di- nen brudegoms paradise sende mi van daer wesen of appelen Ende si seyde waerlyc ic salt doen Siet te hants als si om cristus wille ghe- passint was soe quam tot mi een al- ten schonen kijndekijn harde eort dat niet meer dan vier jaer ouer en scheen. ende ic waendi dattet niet en hadde moghen spreken van groter ioncheyt Dit kijnt siet mi aen die side Ende doe ic sach so toeche mi ouer die een side. ende begonste mi volcomelyc toe te spreken so dat ic mi seluen achte voer een dorper te ghen dat kijnt mi te resten. ende brochte mi dese dwaele met wesen ende niet appelen ende seyde tot mi Die heyligher maghet dorothea also si dy beloefde doe ghi hoer bades si seyndet di dese ghisten wt hoers brudegoms paradys Ende alsoe als icse ontfacen hadde ende ic riep soe was mi dat kint wt den oghen ontuaren. ende ick en twyuele niet

ten was een enghel Ende dit seg
ghende soe riep ick Die sijn salich
die in cristo ghelouen en die om si-
nen naem ghepinicht wordē. wat
hi is die ghewarighe god ende elct
die in sijn gheloue hem beueelt. sijn
sijn suster wijs Ende doe hi dit en
de des ghelike seyden soe ghemengen
sommiche liden totten rechter en:
de seyde Theophilus dijn raet dye
totten daghe van huden gheyschet
huet teghen die kersten ende dye
veruolghet huet totter dōt. dese
wept nu voer die doren ende souet
ende benedict cristus naem dieme
jhesus hyet ende vese liden ghelouē
in sinen predikē Doe dede die rech-
ter hem in halen Ende doe hi in ghe-
brocht was alsoe seyde hi Wat ist
dattu daer buten sprakes Theo-
philus seyde ic louede salichlic cris-
tum dien ic tot huden toe onsalich-
lic ghelochent hebbe Dierechter sei-
de hem Ick verwonder dattu die
een wijs man sijns desen naem wou-
des noemēn de du hent tot nu elc-
ken diē noemde veruolget hebbes
Theophilus seyde Hier in is open
haer dat hij een ghewarich god is.
om dat hi mi vander dwalinge ge-
keert heeft ten rechten weghe. ende
dat hi mi huet doen bekennen dat
hi die ghewarighe god is Dier rech-
ter seide hem alle menschen wassen
inden smaect der wijsheit dat si van

wijsheden noch wijs werden mer
du biste haesteliken van enen wij-
sen man geworden een soe Du seg
ghesdyen god te wesen dyen du
gheshoort hebbes vanden kerstenen
dat hi vande iode ghecrust was
Theophilus seide hem Ic heb oec
gheshoert dat hi ghecrust was ende
bi mine dwalinge en hyelde ic he-
nit voer god ende ick blasphemier
de alle daghe sinen name Ende om
dat ick nu bewouwenisse hebbe van
minen quaden sonden ende blasphemie
mien dat ick ghedaen hebbe so belie
ick dat hij dpe ghewarighe god is.
Die rechter seyde hem ende waer
ende welcke tijt alsoe bistu kersten
gheworden die tot huden die gode
ghoeffert hebbes Theophilus sey-
de In dyer vren dat ick cristum
kelyede soe wart ick gheware dat
ic kerste was Ende hier om wert
ick ghedwongen van al minre her-
ten dese cristum den goods soen te
ghelouen ende ick predicte sijn ghe-
warigen name. sinē heylige name
sinen onbesmeeten name. sinen na-
me daer gheen gheueynstheyt i en
is noch gheen bedrieghmissie die in
den afgoden regneert Dier rechter
seyde hem So regneert dan bedrie-
ghmissie in onsen afgoden Theo-
philus seyde hem En regniert niet
bedrieghmis in desen afgoden ende
in beelde die een man ghemaeect he-

uet van houte. ende ghegoten van
metale. ende gheuijt in yseren ende
vast gheset heuet in lode daer dye
vleidermussen in wonen. en die spin-
nen beweuen. welcke volkelyc vol-
moesien ende vugle worme sijn. **Ic**
lieghe ist datmen dit niet proeuuen
en mach. **Ende** om dat ick niet e-
lieghe. so ist recht dattu bi d waer-
heit bliues. ende dattu dijn gedach-
te keers vander valscheyt. wane-
het is tamelijck dattu die die ande-
re oerdels te lieghen di selue keers
vanden loghen. ende di keers ter
waerheit die in cristo is. **Die** rech-
ter seyde soe en sijn die goden dan
niet leuendich. **Theophilus** seyde
wi sien hier die weelden sonder sin-
mer goods sijn is onsienlic. **Dese**
afgoden hoetme. mer god behoet al
le menschen. ende ist alsoe niet. soe
moet ic verwonne werden mit re-
den. **Ende** ist datmen van machte
spreket. soe ist openbaer dattu bi re-
den verwonne biste. **Die** rechter
seyde **Onsalige chephile** ic sie dat
tu begheers ene quade doot te ster-
uen. **Theophilus** seyde. **Ic** beghere
ey goet leuen te vijnden. **Die** rech-
ter seyde **Weet**. ist dattu in dese fot-
leyt bliues. soe sal ic di eerst doon
vele tormenten. en daer na sal ic be-
uelen di sellike te dodē. **Theophilus**
seyde **Dat** heb ic nu begonen te be-
ghere. **Die** rechter seide. **Heb niet va-**

di dat is di noot en vādine vrien-
den ende van dinen huyzen ende van
dinen vaderlycken goede of van di-
nen kinderen of van dinen maghsen
ende di en behoert niet toe di selue
aldus haestelijcken te leueren inde
openbaren doot. want men tornēt
ende cast yet dye sotte ende die qua-
de ende dye onbehoede. **Theophi-
lus** seyde. **Dit** is dye hoechste wijs-
heyt dat ick die wijsheyt behoude
van al mine begheerlijcheden ende
dat ic te male en ontsie van aldine
tormenten. **Ende** dat ic hebbe desen
wil aenghenomen. niet bi onghere-
dender ouerdact. mer bi wisen wer-
ken prijs ick. om dat ick dat ewe-
like goet ouer al tijllycke goet set-
te. en dat ick dat gheourende goet
houde voer dit verganckiche goet.
Die rechter seyde **Du** kieses meer
die tormenten dan dye ruste. ende
du begheers meer den doot dan te
leuen. **Theophilus** die seyde. **Ick**
ontsie die tormentē ende vrese niet
vander doot. mer ic ontsie die tor-
menten die gheen eynde en hebben
en den doot ontsie ic. die ewelijcken
donckerheden heuet. mer dese pijnē
dye du doon moghs seluen in cor-
ten tiden eynden. mer dye tormen-
ten diemē doet den ghenen die den
afgoden oefenen die werde altoes
selue. ende en hebben gheen eynde.
Die rechter seyde. **Mē** hanghe den

wijzen man theophile anden cruce
dat hij sine edele woerden laet va-
ren met felle slagen Ende daer hij
aen dat cruce ghehanghen was soe
seyde hi Siet nu byn ic een kerste
man want ick byn aen een crucus
ghehanghen want ecclius off cata-
sta is ghemaket als een cruce En
de theophilus seide Criste ic danc-
se di dattu mi heues laten op rech-
ten in dinen teylten Die rechter sei
de hem onsalighe man spare dyne
vleysch Theophilus seyd onsalig-
ge man spare dine sielc wāt ic spa-
re mine vleysche n̄ in deser tijt om
dat mijne sielen ewelic ghespaert
selwerde Doe wort die rechter al
verwoet ende hiet sine side scoeren
met pseren clauwen en dan barnē
met barnende colen mer i dese tor-
menten en riep theophilus anders
niet dan dit Cristo goods soe ic lo-
ue di vergader mi inde getale van
dine knechte wāt hi was onuer-
uaert int aeficht vroē i sine woer-
de so dymē waede dz hi n̄ gepijnt
en was En doe die piñres in dye
tormentē die si he de dē moede wor-
den so gaf die onsalige rechter die
sentencie Theophilus dye tot nu
toe die onsterfliche gode gedict
heuet en hoer oefenaer gheveest al
so dz hi vā dyē geseyde is en ker-
stē gewordē is beuelē wi sijn hoeft
ofte slaen Theophilus seyd criste

lofen danc moet du des hebben en
hi ginc verblidē tot deser crone
wert vād hoechster bliscap die ter
elster vren vanden daghe ghehuert
was en verdiente mit dien gelike
loen ontsaen die vander eerster ter
elster vre gherwacht hadde bi der
gracie die sine heyligen ter glorie
brenget wien dat eer ende los ende
macht si mitte vader ende den heyl-
ighen geest ouer alle die werelde
der werelden Amen

C

In Britangen inder stadt
gusta sunti augustinus bisscop
dach dese veruolde den heyl sijns
ches metter maertelien ende ver-
diende dz ewighe loen te ontfange
Atem sunti monsetus bisscops
dach dese leefde eerst inder woestin-
nen een emich leue en blente groet
dadelijc met teyltenen en mz doech
den Daer nae wort hi bisscop der
sarrasinen ende hij bekeer dese tot-
ten ghesoure cristi ende also met ver-
diensten glorioes ruste in vreden
Ende noch veel and heylige ec

D

In minre armenien der heyl-
ighen dyonisius emilianus
ende sebastianus dach

Te alexandrië sinte conita ioe
frouwen dach dese grepen die heyl-
den en brochtense totten afgod en
woudense dwingen te anbedē En
doe sijt veronwaerde ende weyger
de so hondē strepen an haer voeten
ende togenese also alle die stat doer
langhes dye straat ende scoerdense
also met eenre eyselijcker pinen

In der stadt corduba sinte salo-
mon maertelaers dach

Virdimo sinte paulus bisscop
ende monincs dach die dier kerc
ken sonderlinghe weder makken en
de rectoer was Ende noch &c

E

Alexandrië passi der heyl-
gher ioncfrouwen appollo-
nia welker die scarranten alle ha-
re tanden eerst wt sloegen daer na
doe si haer dreichden leuende te ver-
branden ten waer datse mit hem bo-
se woerden spreken woude so beriet
si haer een luttelkijn in haer scluen
ende ontbrac te hants vande han-
den der loser ende voer int vuer
dat si ghemaect hadde

Te zweno in cypers der heylige
amon ende alexanders dach

Opten seluen dach ten cloestier
fontinelle sinte ansbert bisscop en
confessoers dach van ruwaen En
de noch veel ander heyligher &c

Die legende van sinte appollonia

De heylighe maghet appollo-
nia was ghepiniche van een
tyran die ghenoemt was alexan-
driam En hi woudese dwigē die
afgoden te offeren en hoer gheloue
after te laten Ende doe si dat niet
doen en woude doe geboet alexandri
an datmense soude slach seer met
weden ende datmen al haer tanden
wt haen hoeftde soude trekken En
doe hi se onberoerlikken sach staē en
de leet die grote pijn verduldlike
om horen brudegom ihesus cristus
wort daer ghemaect ee grot vuer
En als appollonia dit vuer sach
so viel si op hare luyē en sloech ho-
re oghē op inde hemel en bat gode
naerstelijc soe wye hoor passie ghe-
dochte met een pater noster dat hij
verlost soude werden vanden tan-
sweer Altehanc quam dair eenste
me vten heuvel van bouen en sprac
haer aldus toe O appollonia heyl-
gher maghet goods onsen heer ih-
esus cristus uwē brudegom heest v-
bede gehoert ende het selv gheschien
Als sinte appollonia dit hoerde so
spranc si inde vuer vande hande
der pyntes en veruollede die mar-
telie blidelijcken en voer tot cristū
horen brudegom die si hadde verto-
ren inden ewighen leuen

F

IN den burch cassijn sinte sco
lastica iocfrouwe. dese was
sinte benedictus suster

Te wemen der heyligher maerte
laren zoticus. amatus en jacintq

In affraken in oriente der heyligher
gher iocfrouwe dach sinte zotheer
die swaerlyc ende langhe mit kinne
nebacken slaghen ghepijnt was.

Ende doe si ander manieren van
pinne verwonnen hadde veruolde
si haer maertelie metten swaerde

Te wome te wege tot lamiana
y". ridders dach

Te ruwae sinte anstroberga ioc
frouwe Ende noch veel andē

Die legende van sinte scolaistica

Sinte scolaistica was sinte be
nedictus suster. en was ee nō
ne vā enē grauwē cloester ond die
oerde vā sinte benedictus en diende
gode trouweliisten i hore iongē da
gen. En si plach bi wylen tot hore
broed te come. en hi tot hore o mal
cand te vādē en die leer cristi mal
cand te segge. En op ee tijt soude si
treckē tot hore broed en doe quā hi
hoer te gemoet. en woude tot hore
come en ghinghē te samē tot horen
cloester wert. en bleue sittē butē
celle in goed callinge vā gode ende

bleue daer sittē etē en drincke toe
ter vrē des auōtmaels. En die heyligher
maget wiste vande heylighen
geest wel dz haer doot nakēde was.
En si bat hore broed of hij daer te
nacht bi hoer bleue woude wāte
indē auōt waer. Doe seide benedic
sus Neen ick lieue suster. wāte toe
uwē cloester ē mochte gheen mās
persoen bleue bi nacht. En daer off
wort scolaistica seer bedroeft ende
bat gode seer naerstelic met tranen
dz hise soude hinderē die vaert vā
hore broed. En altehāt quā blije
done en regē so dz benedictus. ende
die gheen die d warē mit hē nō vā
daen en mochten. Ende doe dat be
nedictus sach sprac hi ende seyde
Mijn lieue suster god vergheftac
di. wat ist dattu gedaē hebste. Doe
antwoerde scolaistica en seyde Lie
ue broed doe ic di bat ē woude ghi
minz hore. Doe bat ic den heer dat
hij dijn vaert soude hīndren. ende
die heer hoerde myn ghebet. Ende
also bleue si te samē alle die nacht
ende spraken te samen van godlyc
ken dīnghen. Ende des anderen da
ghes als benedictus soude scyde
van sijn suster. liet hise in haer celle
in haren ghebede. En doe hi quam
tot sijnre celley. so sloech hi sijn oge
op inden hemel. ende sach sijnre suster
siele in een gelikenisse der duue
onder die heylige enghelen mz gro

ter claeरhelyc climmen inden hemel
en hi was blide van alsuleker glo-
rien ende hi dancte ende louede go-
de en hi bewijste sijn broeders sijn
re suster doot ende hi haelde haren
lichaem tot sine cloester ende groef
se in sijns selfs graf dat hi he selue
hadde gemaect Ende gheschick hooz-
kerten altoes te same waren inden
hore also bleue hoer lichaem te same
inder aerden

Opten tienden dach in februario
legende ende leuen des heylighen co-
fessoers sinte willem hartoech va-
aquitamien en graue van pictauie
dye een groot heyligh man is

Die heyligh man sinte will-
em was gheborne wter prouincien
van pictauien vanden eedelen
gheschachte der graeflicheyt der pro-
uincien voerseuen : Die doe hij
ten man ghelegen was hem seluen
keerde tot alle quaet en tot ghene-
doechden gheslest en was hij was
seer groot van lichaem als een gy-
gant ende vroenj ende manlyc in
sinen wesen Ende oech was hi soe
seer totter gullicheyt gheneychet
dat hi tot ene mael also veel spijse
at daermē acht vrome manne nie-
de soude hebben versadet Oech soe
was hi seer onsuuer van leue also

dat hij sinen broeder sijn wijf ont-
nomē had en daer bi in ongheroer;
loefde leue was drie jaer en meer
houē dit was hi altoes i oerlogē
en stride becomert en hante vrede
houē alle dinc also dz so werwert
hi hem toe keerde dz hi altoes boef
heyt plegede Dese quade maniere
va leue qua voer de heylighen abe
sinte bernardus die daer seer dro-
uich om was ende begheerden va
goeder herten dat hij tot enen bete-
ren leuen bekeert mochte worden
Omtrēt de se tijt was ee grote twi-
ste in die heylighen kercke o dat die
paus honorius ghestoruen was :
en die cardinalen ene anderē paus
lypesen souden soe worden si onder
linghe twistende dat die sommiche
coren innocentium ende dye ander
petrum leonis En die heylige abe
bernardus stont metten meesten
en rechtuaerdichste deel d' ghenre
die innocentium ghetoren hadde
Ende graef willem hielc daer tegē
metten anderen dye petrum leonis
ghetoren hadde Alsoe dat hi alle
bisscoppen priestern ende clercken
wt horen kercken wredelijcken ver-
dreef die mit he niet houdē en wou-
den Hier om vermaende hem die
heylighc abt ende hi berispede hem
dicwile van shire wieder hartenac
licheyt mer te verghefs was dat
want hi niet vermorret en moch

te werden En laetsten doe hem die
nyemāt onderwysen en mochte so
ghesciede dat sinte bernardus in
missen stont. ende nae dat die paps
gheghueuen was. nam hi dat heylige
ghewaerdighe sacrament des lich
aems ons heren ihesu cristi op dye
pateen ghesleyt ende ghinc alsoe bu
ten die kercke daer die graef wille
met sinen volcke stont. ende sprac
hem toe met barnende oghen. ende
onestekken aensichte. ende mz voer
baerlycken scarpen woerden. ende
seyde Wi hebben di ghebeden dye
dinghen dye totter vreden souden
dienen. ende du hebste versmaet
menichuoudicheye ende veelheit d
knechten gods voer di vergadert
ende te voete neder ghuallen voer
di hebben si oec ghebeden. ende du
en woudeste niet horen Sich hier
nae comt die heer van allen om di
te bidden Sich hier die soen d ma
ghet maria Dat hoeft der heyliger
kercken die du veruolgeste is tot
ti gecome na die bedē sijne ledē :
Sich dijn rechter is hier. i wes ha
den dijn siele comē sal Selstu hem
oect vermaeden alstu ons gedaen
hebste En selstu hem oect verwer
pen Selstu hem oec veriaghen van
di Alle die gene die daer bi ware
die screyden ende sprakken hoer be
dinghe. verbeydende dat hier nae
volghen soude. ende hopeden datter

ymmer wat godlycs wonder ghe
schyden soude Als desen graue
den heylighen abt bernardum al
dus voer hem staende ende dat heyl
lige sacramente in sijne hant hou
dende aensach. ende dese woerden
hoerde. soe wort hij in allen sinen le
den stijf van vresen. ende alsoe ver
uaert dat hi ter aerden vvel. ende
hi beswijnide Ende als sijn rid
ders hem weder op ghebuert had
den viel hi weder opter aerden son
der spreken of op yemant te sien
Doe ghinc bernardus die heylige
ma tot hem ende seyde stant op
en staet op dine voete en hoere dye
godlycke sentencie Ganc seyde hi
totten bisscop va pictauie die hier
teghenwoerdich is dien du uidre
ue hebste mit gewest wt sijne ker
cken en versocene mit he inde tussen
des vreden die gheestelijcke vad is
En weest oec ontdamich den paus
in locatio dye van gode ghetoren
is ghelyc alle die heylige kerc doet
Doe hi dese woerden ghehoert had
wort hi va teghenwoerdicheye des
heylighen sacraments verwonne
en stont op en was veroetmoedi
ghet En volbrocht aldat he dye
heylige ma be uolen had Na die dz
hi dit al volbrocht had en hi hen
offeerde van alle quade wercken.
Soe woende niet verde van daen
een onnosel ofte heremijc daer hi si

nē toegane dair malede si wes ta-
de hi toech tot enē anderē heremi-
te die oech inder seluer woestinen
woende om raēt met hem te nemen
Deſe heylighē man nae dat hi des-
grauē wille oetmoedicheyt gemaet
het hadde ſcyde tot hem keer weder
in dijn hups waen du ghecomē biſ-
te alſoe dat uymant dijn opſet en
weet **E**n trecket an alle dine riđd;
like wapenē daer du di felue voer
maels i boesreydē mede misbruyct
hebs **E**n ſit op dijn alre beſte paert
en coem dan alſoe wed tot mi alleē
ſonder yemans weten **E**n dan
ſal ick di bider ghenadē en hulpe
godes nae minen vermoeghen naet
ghuen tot dijnre ſalicheyt **A**ls hi
dit hoerde dancide hi gode van he-
melrijck ende den goeden heremijc
ende toech haefelic tot hups ſond
marren omme te volbrenghen dat
hem beuolen was **E**n doe hi hem
toeghemaect hadde als hem ghera-
den was ſat hi op ſijn paert ende
weet alſeen tot deſen heylighē man
Hier en binne eer graue willē we-
der totten heylighē man getomen
was othuet deſe heylighē vader enē
ſmit wter naester stadt heymelijc
ken tot hem dye welcke ſeer ſubtij-
le was in ſine conſte ende bereyde
op dye coenſte des grauen veel y-
ſeren ringhen tien veteren en daer
wee veel landē hem mede te ſluyten

ende te bīnden **E**nde doe hi totten
heylighē vader ghecomē was in
aſſulcken ſchijn als hij hem beuo-
len had ſoe wart die heylighē man
daer of zeer verblyt **E**nde nae dat
hi hem veel ſaligher vermaninghe
ghegeuen hadde ende die graef we-
ingheuen des heylige gheftes vuer-
ich gheworden ende willich tot al-
le penitenci te otfangē en genoech
te doon voer ſijn grote ſonden dye
hi ghehaen hadde **D**oe ſeyde hi den
grauē **I**ſt dattu waer bewu hebste
ende verlateñ wiſte worden va al-
ſen ſonden ende van alle pinē ende
die ewighe glorie vercrighen alſoe
ſecte ick dy van goods weghen al-
dusdanighe penitencie **D**u ſelſte
vercopen all dattu hebſte ende ghe-
uent den armen dattu den naecten
erſtum alſoe van allen tijelijken
dinghen gheblotet volghen moghes-
te **D**aer nae ſelſte dit paſſier aen
dijn naecte lijſt drage alle dijn leue-
lanc **E**n ſelt voert karuots gaē
te wemien of daer du den paens vin-
des om van hem ſeluen gheabsolu-
erte te worden vanden dan **E**n de
na ſijn goetduncken penitenci doe
In deſen woerden ſo mort die gra-
ue ſeer tot penitencien onſteke en
de willich **E**n doe hi toech aen dat
paſſier op ſijn blote lijſt mit tien yſe-
ren veteren alſoe beringhet ende be-
ſloten alſoe vast dat niet namaels

ghen sines off crighen en soude mo ghen Ende op sijn hoeft wort oec geset sijn yseren helm. oec alsoe sub tylcken ghessloten dat si gheen sines daer of en mochte Ende hier bouē soe wort hem an ghetoghen een har re cleet dat seer scarp was En als dus geclæst so toech hi wed thuyſ en hi ucoft al sijn goedē die te hâc warē en deelde se dē arme En sijn heerlike goedē liet hi en versmaide se mz alte herie En ghinc hene[n] op sijn bloete voete tot dz hi dē paus eugeniu vāt die hē voert sende totte patriarch vā jherusalem dat hi hem voert gheuen soude penitentie te doen En die patriarch sette[n] hem in een hutkijn. dat nauwe soe lancē en was als hij daer sijn bed stede was een kuypl. sijn kulek die aerde. sijn hoeft polu eē kegelsteen sijn deken dat dac van dat hutkijn daer hi in lach. sijn dranc was wa ter. sijn spise dat was swert duys ter broet In dit hutkijn was hij aldus iy. jaer lanc. nacht en dach sijn sonden bescreyende Daer nae versochten hem sijn vrienden. ende si becoerden hem soe seer dat hij ten laetsten die cluse liet. ende voer vā daen ende quam int lant van luyce daer hi aen nam een casteel te winnen daer si voer lagen en niet winnen en mochten daer onse lieue hē vē hē castiede ende mastede hē blinc

Baer wt hij tot bekennisse quam ende bādt onsen lieuen heer. dat hi hem sijn licht der oghen weder ga ue. also dat hi hem al gheheel wed inwaerts keerde tot sijn kersten le uen der penitentien. ende hī toech weder inder woestinen dat hij hem neder sloech in emehit des leuens daer hem oec sijn vrienden versoch ten om met hē te smeeken. en oec om hē weder in die werelt te kere. als hi die sach soe toech hi tot sin te jacobs i galissie en versocht dē heylighen apostel goddes met sinen innigen gebede En toech te lesten totte kerch van primo in eē bosch daer hē die kose viaden ter doot toe sliegen en wonde Mer die moed goods vande hē en maecten ghe sone Daer na om dat hi ombeket soude bliue so quā hi in een eylant geheten die stal van wodis daer hē die goede menschen tymmerdē een cleyn hutkijn daer hi anderhalf ja re in groter strengicheyt leefde ver claert met groten myraculen en teg ken die hi dede En aldaer wort hij mitten sacramenten der heyligher kerke bewaert. en doe die tijt quā van sine verscaydē began hi selue sine eyndel veers te singē en gaf si nen gheest inde handē d' heyligher engelen Int jaer dō heren M.C. en lvi. opē tiendē dach in februa rio En wort daer eerlijken begrauē

wes graf seer glorificeert wort mz
grotē myraculen

Sijn gheboerte en coemst
Coninc kaerl die grote wa so:
de wijsck dē eersten Lodewijc die
eerste wa kaerl die stale kaerl die
stale wa lodewijck die stamerende
Lodewijc die stamerēde wa kaerl
dē simpelen Die simpel kaerl wa
lodewijc Lodewijc wa affraid Of
fayd wa armetruyd Ermetruyd
wa agnies Agnies wa graef wil:
len ende agnies sijn suster die key
serinne was

DVan sommighen myraculen die ge:
schyeden nader doot des heilighen
mans sinte willem

In dien tide na dat sinte wil:
lem ghestorue was so ist ghe:
sciet dat gaelbertus sijn discipel we:
moedlike lieft van sijn natuerlike
moeder seer wonderlycke begeerli:
ke gesocht wort beyde te water en
de te lande En wat si niet vernemē
en conde van hoere soen nae hoers
herten be gheerte ij soe ist bi gheuall
gesciet en gebuert dat si getome is
totten bedehuse daer sinte willem i
begrauen lach En want si harē lie:
uen soe aldaer vāt soe bleef si daer
ē wijltijs bi hē om haer te rustē
vander moeynisse die si haer selue

aenghedaen hadde inde wege ende
oec o hoer te verbliden en te үnge:
wen mit harē soe Des is gesciet dz
si dicke totten graue des heilighen
mans alleē te benachten plach en
gaf haer daer in harē gebedē Ende
si heeft besleden dat si sinte willē ghe:
sien heuet in menschelycke habyte
omkeset met hemelschen choren die
dair nacht en dach mit soeter stem
men songhen Hi blenckede oec mz
ten hemelschen en engelschen gees:
ten in alsoe groter claeरheit dat si
in dat licht niet sien ē mocht ouer
mits dat haer wijslycke ghesichte
daer in ghehindert wort also dat si
nauwe sien en mocht die singēde
engelsche choren Ende dat noch
alre meeste is Also grote claeरheit
was aldaer dat si wanner dat si
licht behouede so plach si haer liche
te onfanghen ende haer kaerse te
onstellen anden radien van dyn
lichte Ende dit gheschyde haer al
soe langhe als si daer was

Ghebben ghehoort ende in:
der waerheit beuonden dat
dat dall daer dat lichaem sinte wil:
lem in begrauen was eer dat hij
daer inne metter woenen quam al
soe duyster ongheoeftende ver:
uaerlyc was dat noch iager noch
harder noch anders yemant daer
i come dorste En alle jaer soe qua

aldaer also vuylen en stinckenden
neuel datter noch saet noch wijn
wassen e mocht mer van dier tijde
voert dat sinte willé di woede soe
e qua die neuel nye daer weder en
dat lant wort alte mael wonderlike
seer vruchtbare In deser geboerte
en lande voer schoue ware h. vrou
we mitte bosen gheest beseten ende
ter stot als si totte graue sinte wil
lems gebrocht wordē so wordē si
verlost Een and vrouwe hadde oec
ee and grote siechte ghekechte dz val
lende euel en ter stot als si tot des
heylige mas graue geleyt wort so
wort si d van ghenesen En ee and
vrouwen was van haren gesicht be
weft en so si vte lande van tussē ghe
wyft was beduaert tot romē tot
te apostelē sinte peter en sinte pau
lo en wed qua so sach si ond wege
in horen slape een visioen als dat si
totte graue des heylige sinte wil
lems trecke soude en aldaer ghesont
wordē en als si ald ghecomē was
so wies si huer oge metten wypewa
ter dat daer was en als si voer dz
graf quam soe wert si ouermits d
godlyker gracie uicht en siende ge
maket

Een mytakel
Indē casteel dat catharicos
hiet was een wifken die ha
ven enigē soen veel jarē also ulamē
bewaert had dat hi he seluen van

der eente side op die and n̄ weyn
den en mocht noch oec niet sine ha
den sijn spise tot he nemē Dese als
si dat gerust d mytakelen des heyl
gen sinte willems verhoerde soe lo
uede si ter stot sinte willē hare soe
En te hat so wort hi alte mael ghe
sont gemaect ouermits d godlyker
erafē d hi noch i sinen huse lach
Oec so was een herd ghehie te dñi
cus die oec i alle sine ledē verlaue
was dese liet he brenge totte que
des heylige mans en als si daer na
sijnre begeerte gebrocht was alsoe
wort hij ter stot ghenesen en wt
vuericheit der minne ouermits dz
hi lach dat hi so scier gesont gema
ket wort soe nam hi aldaer monic
lycke habite aen en hi bleef aldaer
mette anderē broedere gode diene
de Daer was oec een ander man
van florens peter gheheten die wel
ke vanden vallenden euse alsoe se
re gequellē wort als manneer dz
hi die siechte ghehadē hadde so was
hij daer nae wel achte daghen lanc
of langher sonder spreken ende sin
neloos Dese nae wt duocie ee stue
van sinte willēs pansiē en ter stot
so wort hi van sijnre siechte gesuert
En te hat so wort hi mede mit sulc
ken vuer d minne ontstekē dat hij
alle sijn tijchlycke haue ucoft en deyl
dese de armē ende volchde den here
nae in willigher armoede en ghinc
k j

alsoe volmaectelic voert in alle do
gheden. dat hi daer nae oecck open:
baer myraculen dede

Inder stat van grossaene was
een maghet die vande bosen gheest
seer ghequellet wort. also dat si toe
allen kerksten liep en begeerde seer
deuotelic hulpe en verlossinghe an
gode En wat si aldus niet en vor
derde so ghinc si totte bisscop van di
er stede. en begeerde niet an he. wel
ke bisscop haer niet dat si totten be
dehuus daer sinte willé in lach be
grauen haestelic trecken soude Si
ghinc aldaer en sat totte graue se
re deuotelic en storte de haer ghebe
de wt met groten suchten En ter
stont soe vloghen wt haren monde
twee veruaerlike gheesten En alle
die daer bi ware gaué lof den heve
ende sinen knecht daer hi dye my
raculen doer dede

Twee menschen waren oecck bo
uen maten seer vergicht. alsoe dat
hare monden dicke gherect wordē
tetten coppe vanden hoeftoe Dese
nae dz si veel goets vermeyster
hadden. ende veel crudel ghebesiche
ende bittere drancken ghenomen
hadden ende hem niet en batede ende
si vand machten sinte willés hoor
den soe loueden si hem seluen gode
ende sinen knecht sinte willén mz
groot oetmoedicheden. ende alsoe
worden si be yde ghesont

Maffriken der heyliger mar
telaren saturninus dawitus
felix priester apuleus ende syne
ghesellen die voer cristo ghepassijne
waren onder juliae den keyser van
den rechter auochijn

Te lyon sinte desiderius bisscop
ende confessoers dach

Te aleydrien sinte eufasia
ioefrou die inden cloester alsoe als
hoer legende tughet met wonderlic
ter abstinentien dwechden ende my
raculen kenshicken blincte En
noch veel ander heyligher maert
laren confessoren en ioefrouwē dach

Eremē die anderde gregor
ius paeus. dese was die vyn
nae sinte peter ende was wt sinen
ghesoren Ende wgeerde die kere
ke y. jaer. viij. maeden. ende viij.
dage in leo ende constantijn d key
seren tiden

Te aleydrien der heyligher
maertelaren modestus ende amas
dus onsprekende knydelijns

Opten seluen dach der heyligen
machaerus rufinus ende justus
Ende noch veel ander heyligher
maertelaren confessoren ende ionc
frouwen dach

G

Ahabus propheten dach dye
in antyochien ruste. vā wel
ken lucas inden wercken der apostel
telen

In militaria der staet in armeni
en sinte polioct⁹ martelaers dach
dese bedudet i latijn alsoe vese als
die veel bedet

Te angiers sinte luitinus bis
scops dach een man van waerder
heylicheyt

Inder meyerie van trier sinte
castor confessores dach wies geste
men bescreuen vijndet

Te lion sinte stephang bisscops
dach

Te nycomedien sinte juliaen
maertelaers dach Ende noch ve
le ander heyliger maertelaeren con
fessoren ende ioncfrouwen dach

C

Te wemen sinte valenthins
priesters dach die nae veel
edele wercken der ghesoncheyt en
keringhe met stockē ghefallen wort
ond cladius de keyser en vā sin
te marius en marchen en haren kin
deren eerliercje begrauen

Te women der heyliger marke
lare dach vitalis felicula en zenon

Inder stat stannis sinte valen

tijn bisscops dach die na dat hi lá
ghe ghefallen was in hestinge ghe
daen was En doemens niet verwí
ne en mocht so wort hi ouermits
ghebode placidus des verwoeden
rechters vander siade te midde
nacht wten starcker gheworpen
ende onthoefdet

Te alexandrien der heyliger
maertelaeren bassus anthomius en
de protolic⁹ die ind' zee verdrent
waren

Item sinte cypriacē trioen pries
ters dach moysesos bassianus en
agathon die alle ind' vuer verbrā
det waren

Item dyomsius ende ammoni
us der onthoefder Ende noch ve
le ander heyliger maertelaeren con
fessoren ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte valentijn
Valentijn was ee eersa pries
ter ende cladius dye keyp
ser deden tot hē brengē ende vrage
den ende seyde Valentijn Wat ist
maer omme en ghebrukreste onser
vryētscap niet ende laet varē dme
ydelheyt ende aenbede onse goden
Valentijn seyde hem. wilstu gods
gracie soe en soudeste dit niet segge
mer du soudes die afgodē late va
ren en anbeden gode dye inden he
mel is Doe seide een vā dien die bi
claudio den keyser stot Valentijn
l ij

wat wilstu segghen van onser goden keycheyt Valentijn seyde Ic en segge niet van he dan dattet waren onsalighen menschen. en vol al te onsuuerhedē En claudig seide he Of cristg gewarich god is. waer om en segstuut mi niet dattet waer is Valentijn seyde he. waerlic cristus is alleen god. ende wil di in he ghelouen dijn siel sel behoudē merden en dat ryncke vā romē sal was sen. en du selste verwinnings heb ben van alle dīne vianden Claudi us atwoerde en seyde totten ghenē die daer stonden. ghi mannen vā romen hert hoe wielic en gerechtelic dat dese man spreect Doe seide hij proest Die keyser is verlepte hoe soude wi geslē dat wi in onser kintscheyt ghehouden hebben Doe wort claudius herte verwandele ende valentijn wert een prince ghesluert te beware en doe hi ic huys ghebrocht was soe seyde hi Here ihū criste die gewarich licht biste verlichte dit huus dattet di beken ne dattu gewarich god bist. die pro uoest seide he Ic hebbe mond dat tu segste dat cristg ghewarich liche is Ist dat hi myn dochter die lan ghe blint heeft gheweest wel sien. ic sal doen al dattu mi h yetes Doe be de sinte valentijn. ende makede hij blinde dochter siende Ende als die vā sine huse worden bekeert

Doe soe hyet dye keyser datmē sin te valentijn onthoeftē soude Ende hij wort onthoeft Int jaer os hāren tweehondert ende tachtich

D

Te wemen sinte crathon mar telsaers dach die vā sinte valentijn den bisscop in leringhe des ghehoefs gheoeft was Ende nae niet vele daghen met sinen wiue ende mz alle sine gesinne melter mar telken gheeyndet wort

In Britien in ytalien sinte fan simus dach ende jobita ionefrou.

In walschlant ter stat vasopn sinte quindius bisscops dach wies doot hoe costelijc die was in den aē schijnen des heren tughen die stadige myraculen

Inder stat micromis sinte agapites ionefrouwe En noch ē

E

Te wemen sinte onesimus dach van welcken sinte paul wels die apostel screef tot philomen dien oec die selfde apostel bisscop ordmeerde en beual hem dat wort goods ende lieten te ephesiē Dese wort dā na te romē ghebrocht en niet sienē doot geworpē En vā daen wort hij lichaē wed gevoere

daer hi gheordineert was
Inder stat tunis juliana d' heyligher iochrouwen dach die i may imiaens des keysers tide na meni gerhade tormete en hoede des kerckers opēbaerlic teghen de duuel vacht Daer na doe si vuerige vla me en ee barneden ketel verwoene hadde veruolde si haer maertselie met offhoudinghe hoers hoeftes

In egypte sinte julianus marcelaers dach mz noch and viij M

Inder stat va mets sinte simeon bisscop ende confessoers dach Ende noch veel ander maertelaer confessoren ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte juliaen

Iuliaen was eligio dye prouest van nycomedien ond trouwe ghedaen. mer si en woude gheen sins met he vergaderen hi e hadde cristus gheloue ontfanghen Daer om dedese hoer vader ontcle den ende langhe slaen ende daer naden prouest leuenen Ende die prouest seyde haer Mijn lieue juliae waer omme soe hebstu my aldus bespot dactu mi niet nemen en wilste Si seyde hem wilstu minne god aenbeden soe sal ic doen dattu wilste anders en selstu ghen sins my

ne heer sijn Die prouest seide hoer lieue vrouwe dat en mach ic niet doen want dye keyser soude mijn hoeft doen of slaen Juliaen seyde hem oft du ontfies enen sterflike keiser hoe wilstu dat ic niet en ontfiesen ontfliesten here Doet dat tu wilste du en selfste mi niet moge bedriegen Doe dedese die prouest langhe slaen ende dedese hanghen even haluen dach biden hant ende gesmouten loet op hoer hoeft ghyeten Ende doe hoor dit niet en deerde sondre hysse sluyten in enen starckar ende met ketenen binden Ende enen duuel quam tot hoor in ghelikenisse van enen enghel ende seyde Juliaen ic ben die enghel gods die mi tot di gheseynt heeft en gheseyten dat ic di seggen soude dattu dede goden offers dattu niet soe swaerlic en moetes werden gepijnt ende soe qualic steruen Doe weende juliana ende bat ende seyde Here god en laet mi niet vergaen. mer toe mi wye dese is die mi dus aen sprekken Ende ee stemme quam tot hoer ende seyde dat si hem begreep ende de hem segghen wie hi waer Ende doe si hem begrepen had ende si vraghe wye dat hi waer soe seyde hi Ic ben een duuel ende myn vader heuet mi hier ghesent o di te bedriegen En juliaen seyde wie is dijn vader Hi antwoerde belzebub die

ons sender tot allen quaden Ende
hi doet ons seve slae alsoe dicht als
ons die kerstenen verwinnen en:
de hier o weet ic wel dz ic hier qua:
lic comē beno dz ic di nz en moch:
te verwinnen Onder dandere dye
hi beliede soe seyde hi dat hi sonder
kinghe veruaert wort vande ker:
stenē doemē gods lichaē cosacrer:
de ende doemen bedinghe ende pre:
dicatiē dede. en̄ juliaen sticte aster:
en̄ si worpen neder ter aerden ende
si sloeghen harde seer mette ketene
daer si mede ghebondē was En̄ die
duuel riep en̄ badt hoer ende seyde
vrouwe juliaen ontferme di mijns
En̄ die prouest hyet juliaen wtē
kareker brenghen Ende doe si wt
ginc so sleepte si die duuel na hoer
ghebonden. mer die duuel bat hoor
en̄ seyde Mijn vrouwe juliaen. en̄
maske mit mi niet langer spot wat
voertmeer en̄ mach ick tegen nye
mant macht hebben Men seyt dat
die kerstenen ontfermich sijn. mer
du en̄ hebbe ste op mi gheen ontfer:
menis En̄ aldus sleepte si die du:
uel al die marct dor En̄ daer nae
so werp si hem in een heymelicheye
Doe si ten prouest ghecomē was
soe dede hijse op recken op een rat.
dat al hoer beenre bloet worden. soe
dattz mocht wt liep mer die engel
gods brac dat rat en̄ ghenasse alle
Doe dat saghen die daer waren so

gheloeften si al en̄ te hant dedemen
daer vijf honderd mannen onthoe:
den en̄ honderd ende dertich wiuen.
En̄ doe juliaen ghedaen was in en̄
pot die vol ghesmouten loets was
so wort dz loet soe soet als een bat
Doe vloete die prouest die gode
dat si een ionctrou nz verwinnen
en̄ mochtē die he so grote laster ge:
daen hadde Doe dede die prouest
onthoeften en̄ doemense leyde om:
te onthoeften dye duuel die si ghe:
slaghen hadde openbaerde in eens
ionghelincs ghelykenis en̄ riep En̄
spaerse niet wat si heuet onsen go:
de geslaert. en̄ si heeft mi te nacht
seer gheslaghe. daer om ghelyt hoor
dat si verdient heeft En̄ doe juliaen
hoer ogen op hief om te besien wie
hi waer die dat seide. so vloech die
duuel ende seyde Ay mi ay catijf
noch waen ic dat si mi vangē wil
en̄ bijn de En̄ doe juliaen onthoeft
was so voer die prouest i die zee
ende op hem rees een groten storm
ende hi verdranc niet vier ende der:
tich mannen Ende die zee werp ho:
re lichamen wt ende die beesten en̄
die voghelen die atinse

F

Ge babylonien inder stat van
persen sinte polocronius den
heilige bissops en̄ martelars dach

Dye in de tijds legghenwoerdicheyt
doe sijn mont met stenen gheslagē
was. sijn handen en sijn oghen wt
repte totte hemel en gaf sinē geest.

Inder stat concordia passie der
heiligen secundianus donatus mz
noch ander hooyvij

Opten selue dach siluinq bisscop
In scotland sinte fontanus bis-
scop en confessors dach een man
van groten doechde Ende noch
veel ander maertelaaren confessoren
ende ioncfrouwen dach

G

Sinte simeons bissops en
maertelaers dach die kens-
ken ons heren maech was naeden
vleysche ende cleophas soene die jo-
seph os heren voeders broed was

Dese was tot iherusalem bisscop
ghordineert nae jacob ons heren
broeder ende wort in trapaens per
secutie langhe tijt ghepijnē en met
ter maerteliē gherewent daer si al-
le verwonderen ende oech die rech-
ter hoe een ou man van hondert
en vyf jarē die pijn des cruyſ lidē
mochte

Ind stat ostia d' heyliger mar-
telare claudiq en predigna sijn
wif met hare h. sonē. en met sinte
maximus claudius broed. Dese
waren ouerclaer vā gehoertē ende

wordē ouermits dyoclesiaens ge-
bode in elende geuoert en gehouden
En daer na inde vuer verbrādet
offerde si gode die welsuikende of-
fer hande haerre in aerteliē

Opten seluen dach in affriken
der heylighen rutilius siluanus en
maximus Ende noch veel an-
der heyligher maertelaaren confesso-
ren ende ioncfrouwen dach

H

Te wemen sinte gabinus
priester ende maertelaers
dach sinte susannen vader en gay-
us die paes broeder die van dyo-
clesiaen langhe in banden ghepin-
ghet met sinen costeljcken doot dz
rijcke der hemelen uworue heeft

In affriken der heylighen pub-
lius julianus ende marcellus
Te trier sinte leguncius bisscop
en confessors dach Ende noch
veel der heyligher maertelaaren con-
fessoren ende ioncfrouwen dach

G

Nost stat tirg d' heyliger mar-
telare dach welker getal go-
de bekēt is die ouermits gebode di-
oclesiaens des keysers mz meniger
hade maniere ghepinicht worden
En ten laetsten met wreheit des

Februarius

Van sinte peter ad cathedra

ende yfers alhoe veruolden si haer
marcelie Dese gloriose menichou
die heyt ewestede v victori tyrano
en siluano pelsus en lnuus bisscop
pen. sinte zenobius priester die oec
met hem ouermits een salighen stri
de den seghe der maertelie vertrage
heuet

Te wemen sinte gavus. victor
ende panthonien dach

Tinden eylande vā cypers sinte
poncianus ende nemesius dach

Opten seluen dach sinte eucherius
bisscop van orliens ende confeso
soer die in ellende versendet mz snt
te cruden eerlijcken rustet En gē

C

In ecclien der heyligher mar
telaren lyxij. die onder dyo
cliaens des kreyers persecutie o
uermits menigher hande tormentē
die croē hoere behinghe die hē vā
xpō bereypt was udiē te dēfangē

In affriken ter stat adminto
d heylige dach verolus. secundinus
serulus en noch and xx. En gē

D

Ianthiochē Sinte peters
dach diemen hyet ad cathedra
dē hem die van antiochē
inden bisscoplyke cathedrael stoel

verheuen. ende simon den goslaas
re veriaechden die hem gheraden
hadde dat si in hem ghelouen soude
ende petrum stenen

Opten selue dach sinte papias
bisscop ter stadt van yeropolitaen
die sinte jans ewangelisten hoer
ende volgher was ende sinte pol
carpus mede gheselle ende discipel

Item sinte aristionis dach. de
se was een vanden lyxij. ionghre
ons heren

Te alexandrien sinte abilius
dach die was die anderde bisscop
na sinte marcus Ende diende mz
voerkaren leuen yij. jaer sancti in
bisscoplycken stat

Te vyenne sinte paschalias bis
scop ende confessores dach een mā
van woderlijker heylighet En gē

Egēde vā sinte peter ad cathedra

Ide heylige kerke viert fees
telijc sinte peters dach apost
tels setelinghe Mer men sal weten
dat driehande setelinghe sijn Die
eerste is cominclyc Die ander pre
latelijc. ende die derde meesterlijc
Sinte peter sat i ee consclike setel
wāt hi was prince bouē alle conin
ge Hi sat i ee presalitlike setel. wāt
hi was alte clercken prelaet Tij
sat oec op een meesterlijcken setel.
wāt hi was leere vā alle meesterē

en vā alle kerstenē Die feeste viert
 mē o d̄ s̄inte peter ūhuē was eer-
 lic en geset tot antyochie i enen se-
 tel Drie sakē s̄ijn d̄ o d̄ dese feeste
 gheordineert is Die eerste sakē is
 doe s̄inte peter te antyochie predicte
 so seide theophile die priete vander
 stat tot s̄inte peter Peter waer o
 verkeerste myn volc En doe hē sin-
 te peter cristg oshēre ghesouue pre-
 dicte so dede hi hē vangē en lieten
 tēten noch drincsen geue mer doe
 s̄inte peter Si nae vā hongher dooc
 was so ontfinc hi wed craft ende
 sach op te hemelwaert en seide He
 w jhū xpē ūhore d̄ onsaliger helpt
 mi die sterue in desen vernoy Ende
 onse heer atwoerde hem Peter
 waenstu d̄ ic di gelatē h̄b̄ wilste
 dusdāmige moerdē spreke so lastet
 stu dā mine goetheit Hi is bereyt
 die dīne rāmer oferme sel Doe
 s̄inte paulus hoerde d̄ s̄inte peter ge-
 karekter was soe qua hi tot theo-
 phile en seide d̄ hi eē meester was
 vā vele cōsten en seide dat hi cōste
 pingeren of bemaalen houten tasfelē
 Ende hi seyde oech dat hi beelden
 conste besnyden ende veel ander
 dinghen wel masten Ende theo-
 philus die bat hem seer dat hi met
 hem in s̄ijn hof bleue Ouer luttel
 daghen soe ghinc paulus al heymē
 līck inden karekter Ende doe hij
 s̄inte peter volnae doot vant en ū

teert so weende hi bitterlijc en hij
 omhelseden en hi was bi na in on-
 macht vā wenē ende hij seyde al-
 dus O peter myn broeder myn
 glorie ende myn bliscap Begeerte
 mynre sielen ē mogeste geen mach-
 te ontsaen Doe opdede s̄inte peter
 s̄ijn ogē en doe hi paulus sach soe
 begonste hij te weenen mer hij en
 conste niet ghespreken Ende s̄inte
 paulus riep ende en conste nauwe-
 līck sinen mont ontdoen ende hij
 slacker spīse in ende hi laesden we-
 der Ende doe s̄inte peter vander
 spīsen gheslacket was soe liep hij
 regens paulus en omhelsde ende
 costen ende weenden beyde Ende
 paulus ghincet doe heymelijc wech
 ende hi seyde tot theophilus O the-
 phile dīne glorie is groot en dīne
 hochsleyt is vriedinne d̄ eerslētē
 eē cleyn quaet is di seer deerlic d̄
 tu għedaen hebste den heylighen mā
 s̄inte peter als ofhi een groot mis-
 dader waer Hij is qualiken ghe-
 cledet en vermagert en in allen dī-
 gen is hi veronwaert alleen is hi
 scoen in talen ende di en betaemt al
 sulcken man niet in een karekter te
 houden want waer hi in s̄ijn vry-
 līck gebrulich hi soude di ergent
 oerbaerlic in mogen wesen want
 als sommighe luden segghen van
 hem hi gheneget die sielen en vers-
 wrect die doden Thophilus seyde

hem Paule dit sijn sage dattu sog
 ste wāt mocht hi die ioden uwrec
 ken soe soude hi hem seluen vāder
 karekter ulossen Paulus seide hē
 Ghelyc dat sijn crīstq als die ludē
 seggen vānd doot verrees die wel
 hadde vanden cruce mogen comen
 nochtan en woude hi niet En als
 si seggen om dit exemplē en ulost
 hem peter niet ende hi en ontfiet hē
 niet omme crīstus wille dat te ghe
 doghen Ende thophilus seide doet
 dat hi minē soe verwrecke die vier
 tien jaer doot is ic sellen gās ende
 vry quijc laten gaen Ende paulus
 ghime tot peter ende seyde hem hoe
 hi die prince sinen sone belouet had
 de te verwrecken Peter seide hem
 Du heues een groot dinc belouet.
 mer het is onsen here licht En nē
 haelde peter vten karekter ende de
 de dat graf ontdoen Ende doe hij
 ouer hem ghebeden hadde alsoe ver
 rees die ionghelinc Het schijnt dat
 al dit niet wel te ghelouen en is dz
 paulus vā scachden vertierē sou
 de hebben dat hi so vese dinghen ma
 ken conste of dat hi die beloste van
 den ionghelinc ghedaen soude hē
 ben die viertien jaer doot was
 Doe geloefde in onsen here thophi
 lus ende all dat volck van antyo
 chien ende vese andere ende stichtē
 een schoen kercke. ende int middē
 der kercken setten si enen hogen se

tel ende si deden daer sinte peter op
 sitten dat si hem also souden mogē
 sien ende horen ende daer soe sat sijn
 seuen jaer in. mer daer nae quam
 hi tot wemen en sat in die stoel vā
 wmen vijf ende twintich jaer Van
 der eerster vren soe viert dye heylē
 ghe kercke. wāt doe begonsten pre
 laten vander kercken eerst werde
 verheuen in steden ende in machte
 ende in name Ende het is te merke
 dat drie kercken sijn daer sinte pe
 ter in was verheuen: dat is inder
 geene kercken die stridē die quaet
 sijn ende die verwinnen Indesen
 dryen was hi verheuen. ende daer
 om viert die kercke drie wren si
 ne feeste want hē is verheuen in
 vechten der kercken omme dat hij
 bouen hoer gheset was ende omme
 dat hīse wel regeerde in gheloue en
 de in wercken Ende inder ghedene
 kercke soe viert men die feeste vā
 huyden dye sinte peters setel hyet
 wāt doe ontfinc sinte peter die eer
 ste setel ende dye heersappie bouen
 die kercken van antyochien en re
 geerde wel seuen jaer Ten andē
 wen soewert hi verheuen inder qua
 der kercke want hi verstoerde die
 ende hi beskeerde ten gheloue En
 de hier om viert men sijn andē feeste
 dyemen hyet sinte peters banden.
 want doe verstoerde hi der quade
 kercke en beskeerde vese ten gheloue

ue Tey derden soe wert sinte peter
verheuen inder verwinnender ker
ke. wat hi ghinc in die ewighe ker
ke. en hier bi soe viertmen sijn der
de feeste d'gemen hyet sinte peters
passie. want doe ghinc sinte peter
inder verwinnender kercke **Oec**
is te wetē datmē o veel andere sa
ken driewerf binnen den jare sinte
peters feeste viert. dat is om sinen
preuilegie of voordeel. om sijn offi
cie. o sijn weldaet. o sijn scout. en o
sijn exemplēl. Om sijn preuilegie
viertmēse. wat sinte peter die apos
tel hadde drie preuilegien bouē die
ander apostelen. en daer bi soe doet
hem die kercke drie werfs eer bin
nen den jare. want hi was bouē
dye andere apostelen in machten.
want hi was princē vāden aposte
len. Ende hi ontfinc van onsen
heer den stoel van hemelrijck. ende
hi was hester in minnen. want hij
minde cristum met barnender min
nen meer dan dye andere. als dye
ewangelisten in vele steden seggen
Ende hi was machtigher in myn
alen. want die siecken genasen vā
sinte peters scheme. Tey anderen
soe viertmen sine feeste om sine of
fice. want hi was preslaet bouē all
die kercke die in drie delen der we
rld gheslegē is. dat is i affrica ende
in azjen. ende in europen. En daer
omme soe viertmen driewerf bin

nen den jaer sijn feestē. Tey derde
viertmē sine beneficien om welsda
den. want hi ontfinc van onsen
heer te binden en te ontbindē. En
hier bi soe verlost hi ons van drie
manieren van sonden. dat is vā ge
pynse van sprake en van wercke
Of om dat wi teghen gode en tegē
onsen euen kersten mensche. ende
teghen ons seluen ghesondiche heb
ben. **O**f die kercke viert dese drie
feesten om die drie welsdaden daer
si van sinte peter mede ontfact drie
sloeten vanden sonden. Die eerste
weldaet is dat vertonen der absolu
tuuen vander misdaet. Die ander
beneficie is. als dat si verwandelt
die pine des vegheuiers in tijtslike
pine. Die derde weldaet is dat si ee
deel verlaten mach vander tijtlic
ker penitencien. Ende om dese drie
welsdade soe is mē sinte peter seul
dich te vierte drie werfs des jaers
Tey vierden soe viertmen dese fees
te om sine scout. want sinte peter
voer ons in drie manjerē mette
woerde mit exemplēl ende mz ijc
sister hulpe. ende daer om soe moe
ten wi he drie werue erē. Te vijfē
soe viertmen dese feeste om sine ex
empel. om dat gheen sondaer wan
hopen en sal. al hadde hi gode drie
weruen gheslochtent als sinte peter
dede op dat hi bekerten woude als
sinte peter mz kersten metten woer;

den en niet wercken Die and salte
dair om dat dese feeste geordiniert
was is ghecomen wt clemens hoe
ken Doe sinte peter al predikende
ghecomen was bi antyochien. soe
ghinghen hem all die vander stede
te ghemoete all baruotis ende met
hare ghecleet ende morpen ghemulle
op hoer hoeftē ēn deden penitentie
om dat si niet simon den toeuenaer
teglen hem consentierden Ende
doe sinte peter hoor penitentie sach
soe dancte hi gode Doe brocheten
si hem all hoer sielen ende die mitte
duuel besete ware ende sinte peter
dedese voer hem leggghen ende aens
riep bouen hem ons heren name en
de daer so quam een groot licht en
de si worden te hant al ghenesen en
de si liepen ende si custē sinte peters
voetstappen Gimmen seuen dagen
soe worden daer tien dusent luden
ghedoep alsoe dat theophilus dye
prince vander stede sijn huus dede
wjen in een kercke en hi de de daer
sinte peter enen hoghen setel setten
dat si he al soudē sien en hore Dit
en is niet contrarie dien dat voer
sic is Oec mochte wel wesen dat
d sinte pauwels werc dat sinte pe
ter vā theophilen en dē volc eerlic
wort ontfacien mer als peter wech
was so qua simon een toeuenaer en
de verstoerde dat volck sere teghen
sinte peter mer daer na hadde sijns

wouwe en ontfinghen eerlijkē Dese
feeste van sinte peters setele plach
men te hietē vā sinte peters waer
scappe En hier bi neēt mē die der
de salte vā deser feesten wat die hei
denen plachghen welneer als johan
nes besleth septē elckē jaers op enē
setterē dach i februario spijse te sec
ten op hoer voeruaders grauen en
des nachts atēse die duuelen mer
si waenden dat dye sielen aten die
omtret die graue dwaelden. wat
welneer plachmen te segghen dat
die sielen als si in dē lichaem ware
hietē si sielen: als si in der hellen wa
ren so hietes si manes mer dan hye
ten si eerst gheesten als si ten hemel
voerē en si hietē scemen als si nie
welic begrauē sijn. en als si dwael
den omtrent den graue. want dese
ghewoente van dese spijse consten
die kersten nauwe of leggghen Doe
dit die heylighē vaders saghen en
de om dat sij dese ghewoente all off
leggghen wouden soe ordineerden si
opten selue dach datmē des plach
die feeste vā sinte peters setelen bei
de hoe hi verheue was te antyochi
en en te romē ende van dijer spijse
soe hieten sommighe luden dye fees
te sinte peters waer scappe Die der
de salte daer die feeste om ghesettet
was dat is d die waerdicheit van
der clercken crone Want men sal
weten dat sommighe luden seg:

ghen dat die clerccken crunen hier
 eerst begonsten. want doe sinte pe-
 ter te antyochien predicte. ter sca-
 de van cristus ons heren nae schoe-
 wi si hem dat haer vanden top va
 sinen hoefde. Ende dit soe gaf me
 daer nae alle der clercggen in even
 dat den prince der apostelen ter sca-
 de was ghedaen om cristus ons
 heren wille. Drye dinghen salme
 mercken aen der clerccken crunen.
 dat is datmense scheert. ende dat
 men dat haer cort. en dat si wont is
 Men scheert dat haer bouē vanden
 toppe vanden haefde om drye salte.
 vanden tween seyt sinte dyomisig.
 Dat offcheren des haers beteykent
 een suuer leuen sonder behagheheit.
 Want alsmen dat haer of scheert.
 soe volghen daer drye dinghen. dz
 is die suuer stede ende scepnisse en
 de die bloetheyt. Daer volghet een
 suuer stat. want mette haer verga-
 dert dat ghemulle opten hoefde.
 Die sceppenisso volghet oock. wat
 dat haer is om te vertieren dat ho-
 uet. Daer om beteykent dat sceren
 een suuer leuen sonder behagheheit.
 Hier bi is dus beteykent dat dye
 clerccken suuer heyt va herte binne
 sellen hebben ende gheen behaghe-
 heyt van buten. Dat bloete vande
 haer beteykent dat si tusschen hem
 ende gode gheen middel en sellen heb-
 ben. mer si sellen alle met gode sijn.

ende niet ondecken aensichten sine
 glorie aenscouwen. Daer by alsoe
 scheert men dat haer of. om darmē
 daer bi verstaen sal dat die clerc-
 ken alle ouerulodighe ghepeynse we-
 hoor herten werpen sellen ende dat
 si altoes haer oren berit sellen heb-
 ben om gods woere te horen. en-
 de dat si alle tijteliche goet va hem
 doē sellē sond dat tot haer noot be-
 hoeft. Dat die crune wont is daer
 sijn veel redenen toe. Ten eersten
 want die figuer en heuet gheen be-
 ghe noch eynde. En daer bi ver-
 staetmen dat die clercken sijn gods
 dierves die noch beginsel noch eyne-
 de en heuet. Ten anderien want dye
 crune en heuet gheen hoecken. dat
 beteykent dat die clerccken n̄ heb-
 ben en sellen smette in horen leuen.
 Want als sinte bernae dus seyt.
 daer hoecken sijn daer sijn smetten.
 En die clercken sellen hebben waer
 heyt in haer leringhe wat die waer
 heyt en heuet gheen hoecken als sin-
 te jheronimus seyt. Ten derde wat
 die crune forme scoenre is dan enig-
 he ghe forme. want god maecte die he-
 melleche creatuer in wonder formen.
 Ende daer bi is beteykent dat die
 clerccken binne sellen hebben scoe-
 heyt int herte. ende eersamheyt van
 buten in wandelinghe. Ten vierde
 want die wonde forme is simpelre
 dan enighs forme. want sinte au-

gustijn sept. soe en is gheen figure
die van eenre lime is sond die von
de figuer die besloten is in eenre li
me En d'bi is betrekkeleit d' die cler
ke sijpel sellē sijn als die duue als
gescreue is; sijt sijpel als die duue

E

Vigili ende auone des heylige
gen apostels sinte mathijs
Gotuast Te firmum sinte
syrenus monines en maertelaers
dach. dese wort bi maximaes des
keysers gebode geuangē. ende doe
hi hem beliede kerste te wesen wort
hi onthoeft

Item der heyligher lyyij. mar
telaren dach die den strijt der mar
telien inder voernoeinder stat ver
uolden ende oetsinghen die durach
tighe rjekken

Opten seluen dach sinte polycar
pus priester ende confessoer dach
die mit sinte sebastiaen veel men
schen tot den geloue cristi beseerde
en totten seghe der martelien starc
te Ende noch veel ander heyliger
maertelaren confessoren ende ionc
frouwen dach

F

Sinte mathijs apostels dach
die na d's heren hemeluaert

vanden apostelen bi late ghecoren
ende in judas des verraders stede
gheset. dat ewangeliū cristi in ju
deen predicte

Opten seluen dach de sinte jās
baptisten des voerlopers ons heren
hoeft gheuondē wort in marciaen
des princen tiden doe die selue voer
loper eerst twee monincken open
baer de waer dat sijn hoeft was

In capadocien te cesarien sinte
sergius maertelaers dach wyes
gesien men claeer beschreuen vijnt

Te trier sinte modestus bisscop
en confessoers dach En ec

Die legede van sinte mathijs apos
telien van judas scarioths leuen

Met judas die apostel was vo
re judas gecore mer wi sellē
eerst segghen hoe judas die verrad
gheborne was Men leest in eenre
hystorien dat een mā was te iheru
salem die ruben hiet die oic anders
hyet simeon van judas ghessachte
mer iheronimus seye dat hij was
vā ysachers geslachte en hi hadde
een wijf die siboria hiet Op eenre
nachte doe si die eē den anderē vley
scheljcken bekent hadde so wort
siboria slapēde en sach eē droē en
de si seyden horen man van angst
als suchēde. wat midochte seyde si
dat ic ghebaerde een alten vreselijc
ken soen dye dye sake wesen soude

van onser ghsslachten verderfniß
 En̄ raken seyde hoer Du spreecs
 een quaet dinc dat n̄ waert en̄ is
 is te vertellen. en̄ du biste mit een̄
 fantesie leuaē En̄ si seyde hē wert
 ic ontwaer dat ic draghende wer-
 de en̄ ghebaert ic en̄ soen̄ soe en̄ is
 dit niet biden fantasien gheopen-
 baert. mer het is dan een̄ seler op̄
 katinghe Daer nae doe si een̄ soen̄
 ghebaert hadde alsoe ontsaghen si
 hem be yde seer. ende si begonsten̄ te
 pensen wat si mitten kijnde won-
 souden. en̄ om dat si hē ontsaghen
 hoer kijnt te doden. ende om dz̄ s̄ijs
 niet op voeden en̄ wouden die hoer
 ghsslachte verderuen soude. soe ley-
 den si hem in enen̄ cors. ende setten ī
 dye zee Ende dye vloet vander
 zee dreef hem an̄ een̄ eyplant dat sca-
 noch hiet. ende van dyen̄ eylande
 hiet hi judas scariooth Die coninc-
 ginne vā dien̄ lande die gheen̄ kin-
 deren en̄ hadde si ghinc niet hoer ca-
 merita ter zee om hoer te verwant-
 derē. ende doe si den̄ cors driue sach
 alsoehyet si datmen̄ dyen̄ cors op̄
 dade Ende doe si daer een̄ schoen̄
 kijnt in vant alsoe verfuchte si en̄
 seyde O of ic tot minen̄ solaes dus
 sconen̄ kijnt hadde ende dat ic niet
 en̄ werde bedroeft van enen̄ erfge-
 naem̄ mijns rijcs Dus dede si dat
 kijnt al heymelijcken op voedē en̄
 veysde hoer dat si een̄ kint droech

Ende daer nae soe loech si. en̄ seide
 dat si en̄ soe ghebaert hadde Ende
 dese feestelijcke nyemare dedemen̄
 als ryc doer openbaren Die coninc
 wert seer blide dat hi een̄ kint hadde.
 ende als volk verbilde seer ende
 hi dede den̄ soen̄ eerlijken op voedē
 als een̄ coninc behoert Niet lan-
 ghe daer nae alsoe wert die coninc
 ghinne draghende vanden̄ coninc.
 ende si ghebaerde enen̄ soen̄ Ende
 doe die kinderen luttel ghemassen̄
 waren. soe speel den̄ si dicwyl te sa-
 men. ende judas die dede den̄ ander-
 en̄ kijnt alsoes quaet. ende dede
 dicke screyen Ende dit moche die
 cominghinne qualic ghedogē wat̄
 si wiste dat hoer judas niet en̄ be-
 stone en̄ si sloech hem dicwyl daer
 om mer nochtā en̄ liet h̄ijs niet. hij
 en̄ dede den̄ kijnt alsoes quaet Te
 lesten̄ soe vernam dat kijnt dat ju-
 das des conincs sone niet en̄ was.
 ende verweet hem dat hi een̄ vonda-
 linc was Des scaemde hem judas
 seer ende sloech des conincs soe al
 heymelijcken doot dyemen̄ voer sine
 broeder hielte Ende ontsach hē dat
 men̄ hē hier om soude ghehoort heb-
 ben ende vlooch te iherusalem ende
 dede hem aen pylatus hof die daer
 die prouoest was Ende om dat ele-
 sijn ghelyke begheert soe vant pyla-
 tus dat judas hem ghelyc was in
 seden̄ ende begonsten̄ harde lief

hebbēn Hier om so maecte pylatē
iudas sijn drossaet van all sinē hu
se ende dede daer als hi hem beual
Op enen dach lach pylatus wt en
de sach doer een veynster van sinē
palase in enen boemgaert ende hij
hadde soe groten lust van dyn ap
pelen dz hi volna amachtich wert
Ende dyne boemgaert was rubēs
iudas vader mer iudas en kende si
nen vader niet. noch ruben sinē so
ne. want ruben waende dat hij ver
drocken was inder zee ende iudas
en wiste niet van waen dat hi was
of wie dat sijn vader was Ende pi
latus die dede iudas tot hem comen
ende seyde Ic hebbe soe grote n lust
tot ghenen appelen ende en hebbe ic
ker niet soe sal ick steruen Te hāc
also clam iudas in den boemgaert
en las starckelic die appelen Hier
en binnen soe quam daer ruben en
vant iudas sijn appelen lesende Si
worden seer scheldēde ende daer na
worden si vechtende ende sloeghen
die een den anderen Ten lesten so
slooch iudas met enen steen inden
snoep vanden halse ende slooch he
doot Hij drooch aldus die appe
len wech ende seyde hoe hi gheuaren
hadde Doe auont gherworde was
soe vant men ruben doot ende mein
waende dat hi vander gaedoot ghe
storuen was Doe gaf pylatus alle
rubens goet iudas en rubens wijf

gaf hi hem te wiue Op enen dach
de siboria swaerlijck hoer versuch
tede en iudas hoer man naerstelijc
vraghede wat si hadde soe seyde si
Och my ic ben dat oſalichste wijf
die ye ghewert. want ick verdrac
mijn kindelijc in die zee en ic vāc
minen man doot ende op mine wu
we soe heuet mi pilatus noch meer
wouwe ghehaen die mi die alte dro
uich ben di mijns oſanckes te wi
ue heuet gheghueen Doe sijt al ver
tellet hadde van horen kindelijc
ende iudas oec gheseyc hadde wae
hem ghescreit was soe vonden si dae
hi sijn moeder te wiue hadde. ende
dat hi sijn vad gheidoet hadde. hier
om soe hadde hi wouwe ende bi sibo
rien rade also ghincū hij aen onsen
heer jhesus cristē ende hi vercrech
aen hem oflaet van allen sinē son
den Ende onsen heer maecten sinē
iongher ende van een iongher sijn
apostel ende onsen heer hadden also
lief dat hi hem maecte sinē bude
draghet nochtaans soe was hij na
maels sijn verreider want hij hadde
die Buerse ende hij stalt datmen
cristo gaff want doet bi cristus pas
sie was. en maria magdalena cris
tu saluede met duerlaer salue soe
had hij sijt dat die salue drye hö
dert penninghen waert was ende
datmense niet ē vercoft dat hi sijn
deel daer of hadde moghen steleen.

Ende om sine scade daer off te ver
halen so vercofte hi cristum om der
tich penninghen. en elcke penning
was y gaende penninghen weert
wat als sommighe segghen soe stal
hi al van dat men cristo gaf den y
penningh. Ende daer bi om dat dat
tiende deel dat hi verloes inden sal
ue so vercofte hi ypristum om der
tich penninghen. nochtans hadde
hys namaels vrouwe ende brochte
die dertich penninghen weder. en
de ghinc van manhopen ende ver
hinc hem seluen **H**ij doe hi verhan
gen was. so barste hi ouermits on
tween. en alle sijn inaderen vylelen
wt **H**ier was sinen mont eer ghe
daen dat sijn siel ten monde niet w
en barste. want dat en hadde niet
tamelijk gheweest dat sijn mone
besmet soude werden die cristus os
heren gloriosen mont ghecaust hadde
Oec was sijn inaderen wel weert
wt te barsten die ghepeynst hadde
die verradenisse. en die strote daer
die woerden der verradenisse doer
gimghen was wel weert dat si ver
hanghen morde **H**i verhinc he oec
in die lucht. wat hi die enghelen in
den hemel. ende die menschen in der
eerden vertoernt hadde. soe were
hi vanden enghelen ende vanden
menschen ghescheyden. ende wert
mitten diuelen in lucht ghesellet.

D

Oe tusschen ons heren hemel;

waert ende pinekeren die apostelen
te gader waren inden sale van sy
on **E**nde doe sinte peter sach dattet
ghetal vaden twaelf apostelen ghe
mindert was die onsen here in dy
en ghetale ghecoren hadde. dat si
eghelyue der drieouidicheyt predi
ken souden ten vier hoekien vander
werelt. soe stont hij op int midden
der broeds. en seyde **M**annen ghi
broeders wi moeten enen setten in
judas stat die mit ons tughet yps
verrisenisse. wat hi seyde ons. Ghi
selst myn tugters sijn in iherusalem
en in alt joedsche lant ende samari
en. en totten eynde vander werelt.
Ende om dat gheen tugter oercon
de gheuen en mach dan diet ghesien
heeft so moeten wi kyesen een van
desse mannen die mit ons geweest
hebben. ende ons heren myrtulen
ghesien hebben. ende sine leringhe
ghesoert **E**nde si settentee twee van
den tweentseuentich jongeren dat
was joseph die toegegaemt was
gherechtich om sine heylicheyt. en
hi was sinte jacop alpheus broed
ende mathijs hem en prijset men
niet want voer den prins wast hem
genoech dat hi tot ee apostel wert
ghecoren **E**nde al biddende so sey
den si **H**ere du die alle herben bekke
ste vertoen wie du va desen tween
vercoren hebste dat hi ontfiet die
stat des dienstes ende der apostel;

scappe die judas verloren heuet En si gauen hem lothen en dat loch viel op mathias en hi wert ghetelt mit ten elf apostelen Men sal weten als sinte iheronimus seit dat men o dit exemplel niet werken en sel mie beheten. want luttel luden ghewoente en maect gheen ghemeen ewe Ef ter seyt beda Tot dat die waerheit quam soe mochtmen die gelikenis se houden. want cristus hostie was waerlic ghooffert in d passien. mer si was voldaen een pingster daghe En daer om wachten die apostelen mit lothen in mathias te kyesen om dat si n̄z ongelouich en wonden sijn vand ewe. want men plach in den ewe die meeste papen te soeken mit lothe. mer na pingster daghe om dz die waerheit doe verclaert was so coren die jongheren die seuen dy allen. niet mitten loche. mer die apostelen als si ghetoren waren leyden die handen op hem ende ordineerde men mit bedinghe. wat lothen die waren daer sijn veel sententien off sinnen off Iheronim⁹ seyt dat dese lothen ware diemen in d ewe plach te besighen tot allen salten Mer dy onijs die sinte paulus jonger was seyde dattet ontameück waer daer yemāt dz wanen soude. mer hi seie dattet loch ands niet en was dan ee godlic claekeheye die op sinte mathijs neder quam. ende daer bi

vertoeue was. dat men hem nemen soude tot enen apostel Doe mathias aldus ghetoren was. so bleef hi in den joedschen lande predikenende. en dede daer vele miraculen. en starf daer i vreden Nochtan leestmen in sommighe hoeken dat hi ghecreyst was en dat hi alsoe ten hemel voer Sijn lichaem is begrauen in onser vrouwen meesten kercke te wonen onder porphrys steen ende daer tot ghetmen den volcke sijn hest Mer in een ander legende die te trier is leestmen aldus Mathias was geboren van judas ghesslachte vter ste de vā bethleem van edel ghesslachte Ende doe ter scolen gheset was. soe leerde hi i corte tyden al die wet en die propheet en hi scuwede alle die kintscheden ende verwant sine jonekheyt mit ryppen seden Hi formeerde sine ghedachten dat hi wesen soude abel ter verstandenisse. ende bereypt ter onfermicheyt In voerspoede en was hi niet houerdich. hi was in wedspoede ghestadich en onuerueert Hi pijnde hem mitten monde te voldoen dat hi mit sinne begreep en hi toende mit sijn hant werc dat hi mitten monde leerde Doe hi in iudea predicte. soe suuerde hi die lazare. en hi verdtref die duuelen. en hi dede die crepelen gaende. en die doven horen. ende die doden weder leuen Doe hi voer den hoghen bisscop

vander wt vā veel saken wort ge
wrechē so antwoerde hi van dien
en seyde dat ghi mi misoadič seg;
ghet daer toe en wil ic niet vele seg;
ghen. wat kersten te sijn en is geen
misoact. mer tis glorie **En** die bis;
cop seyde hē Oſmē die vorste gaef
willrupt of staen **En** mathijs seg;
de dat en moet mi n̄ gescrepen dat ic
bi apostasien vand waerheit dwa;
le die ic eenwerff gheuonden hebbe
wat mathijs was alte wel geleere
ende suuer van lichaem. vroet van
sinen hi was scarp i te onthinde
die vrachten vander heyligher scrif;
tueren. voerstie nich in rade. in reden
wel beset. Doe hi dat woert goeds
doer judeen predicte. so bekeerde hi
veel luden mitten te yskene die hi de
de Des hadden die joden niet. ende
brochten ten oerdel Doe twee val;
sche lughers den eersten steen op hē
werpen souden. die steen bad hi dat
mense mit hem grauen soude in oer
conscap Ende doemen hem stenen
soude. so sloechmen hem mit een by
le. nae die ghewoente van women.
Ende hi hieff sijn handen ten hemel
wert. ende hi gaff gode sinen gheest
Ende daer volchte dus na. dat sijn
lichaem wt judeen wort ghevoert
te women. ende van women te trayer
Mer men leest in een ander legen;
de Doe mathias i macedomien ghe
women was. en hi daer cristus ghe

boue predicte. soe gauen si hem te
drincken enen ghemaecten dranck
die alle den luden hoer sien benam.
ende hi drancken in ihesus cristus
ons heren name en ten deerde hem
niet **En** mit dien drancke worden
blint tweehondert ende vijftich lu;
den. ende hi leyde die hant op hem.
en maectese weder siente mer die
duuel openbaerde hem in eens kin;
des ghelykenis ende riet hem dat si
mathias doden souden die soe ver;
nyelde hoer oefeninghe **Ende** hi
was int midden van hem staende.
nochtan soe sochten si hem drie da;
ger. inde en mochtens niet vinden
Ende opten derden dach vertoende
hi hem en seyde **Ik bint** **En** si bon
den hem die handen op sinen rugghe
ende deden hem een hals zeel omden
hals ende quelden fellick ende alsoe
slooten si hem in enen kercker **Ende**
daer openbaerde hem die duuelen
en cryselen mit horen tanden op
hem mer si en mochten hem niet ge
nalken **Mer** onsen her quam tot
hem mit groten lichte. en hief hem
op vander eerden. ende hi dede hem
die banden off. ende troeste hem soe
telick. ende ondede hem die dore en
hi ghinc wt gods woert prediken
de. mer om dat sommighe verherdet
waren so sydene hem **Ik** segghe v
dat ghi leuende in die helle valken
selt **Ende** te hant ondede die eerde

en si personcken al leuende. en die ander bekeerden tot gode wert.

G

In egypten d' heylighen dach victorij victor nycoforus claudianus dyoscorus serapion en papias ond numeriaen den keyser van welcken die eerste en die and en die derde voer belidings d' god heyt volstandelic wtghesochte manieren van tormenten ledijen en die and vier claudianus en dyoscorus int vuer verbrant en serapion en papias mitten sweerde verslaghen alle hoer martelie heyligheden.

An fenitien d' heiligen ananyas priesters dach en petrus sinen stoc ker van welcken deerste ond magnificien den rechter mit gheselen gheslaghen sijn wonderen mit sout en ast ne ouerstwoegt ende mit enen ouer scarpen haren cleden gewreue Daer na mitten voerseyden peter dien hi mit sijn stantachticheit bekeert had de na menigerhande pimen te same in enen gloeyenden ouen ghestoten mit noch ander seuen ridderen te les ten in der zee ghworpen worden en vercreghen die glorie hoerre marteliën Ende noch veel and heyligher martelaren ze.

H

Te parghen d' stat in pamphiliën sinte nestoer biscops da ch die i decius persecutie doe hi dach ende nacht in bedinghe was en be gheerde dattet cudde cristi behedet worde soe wort hi ghegraven Ende beleden naem ons heren mit won derlijker vrucht en vrolichert Ende wort eerst ind wipgalghen ouer wredelic ghetorment ende daer na inden cruce ghehangen en voer verwinne totten heer.

Te alexandrien sinte alexandrs biscops dach eens gloriosen ouden dese was na sinte peter biskop in der seluer stede ende verwaj errig sinen priester mit godlijker waerheide die onghelouigher kettery verhoest was ende worpen vter kerc hien ende verwoerdeloe daer nae dien seluen artium inden riet van nycten daer ij ende vijn heylighen va deren vergadert waren.

TItem der heylighen fortunatus ende felix dach mit noch and vyvij Ende noch veel ze.

G

Te alexandrien sinte juliaen martelaers dach. dese doe hi mitten doot euel becomert was also dz hi noch gaen noch staen mocht te wort hi mit enno sinen meyster in enen setel den rechter gebracht en

die rechter deedse op kamelen settē
ende alle die stadt doer voeren en;
de mit gheselen voer alle den volc;
ke versoren thent si ouermits den
slaghen hoer eynde namen.

In spaengen ter stadt hyspa;
lis sinte leander Biscop ende confes
soers dach tot welcken sinte gregor
ius die morael boekken op job scre
ue ouermits wies predicatie ende
vlyticheyt alle dat volck van go
then bi rycaerdum horen comine
vander onghelouiger arriaenscher
boesheyt beskeert wort.

Te lyoen sinte baldomier dach
een ghemarich man goods wies
graft mit stadtighen miraculen ver
licht wort.

Op ten seluen dach sinte alejan
der habundancius ende fortunatq
Ende noch veel ander heyligher
martelaren confessoren ende jonez
frouwen dach.

C

Inder meyerie van lyoen op
ten won sinte romanus ab
ten dach die eerst al daer een enich
leuen leyde ende mit veel doechden
ende miraculen blincte Ende was
daer na een vader van veel monic
ken Van desen geloestmen dat sin
te benedictus moniclike habje on
seinc ende diende hem bi enen cley

nen scellekijn die noedrufe sijns
voetsels.

Op ten seluen dach macharius
rufinus justus ende theophilus.

Translatie des heylighen vads
augustijn Biscop ende confessores
dach. doe hi van ypponen tot sardi
nien ghebrachte wort. Ende noch
veel meer ander heyligher marte
laren confessoren en joncfrouwen
dach.

KL

Dien eersten
dach vanden
meerde.

D

Te wmen der heylighen ij^e en
de eschich martelaren dach
die claudius eerst om cristus na:
me verwijnde sanc te grauen daer
nae gheboet hile buten der mueren
der poerten tot salaria te senden en
de in die speelbaen der seluer stadt
mit ghescreue te doden.

Topten seluen dach sante dona:
tus martelaers dach die onder den
rechter ursacius en marcellijn den
tribuyn te carthaghen gepassijt wa:
ren.

Te lengiers sante albijn biscoop
ende confessoers dach een man van
ouerclare heylicheyt en doechden

Te marcellia sante hermetes ende
adrianus dach.

Tider keyserlike stede die wer:
da hiet sante swidbert biscoop ende
confessoers dach die in coninc pup
pijns tiden mit sante willibroerdq
dat woert goods den heyden predic:
te Onder ander manieren van siec:
ten soe pleghet dese te ghenezen die
siette die die meysters swinatiam
hieten daer is die sucte inder keel.
Ende noch veel and heyliger mar:
telaren confessoren ec.

E

Te romē ten weghe tot latina
der heyligher martelaren joni:
nus ende basileus die ghepassijt wa:
ren onder galienus en valerianus
der keyseren tiden.

Te wmen seer veel martelaren
dach die langhe ghecryst alexand
die keyser mitter vonnisse der ont:
hoefdinghe ten lesten verwerde lde

Te werdan sante willericus con:
fessoers dach dese was sante zwit:
berts biscoops priester Ende noch
veel ander ec.

F

Te cesarien in palestinen s heyl:
igher martelaren marinus
nidder en assirius senator ond va:
letiaens persecutie van welken die
eerste doe hi van sine mede nidderen
ghewoeget was dat hi sterren wa:
re en dat mit ouerlaerre stenmen
beliedet so onthinc hi die crone der
martelien mit offnidinge sijns hoef:
des Die and doe hi sijn clete dat hi
aen hadde ende wt ghehaen ha dde
ende daer in dat onthofde lichaem
des martelaers op sijn schoudere
ontfanghen hadde soe onthinc hi
rechtevoert die selue martelaer die
eer die hi den martelaren bewiset
hadde.

Topten seluen dach der heylighen enucherius ende celidomius die eerste bider stadt vā lyoen in galissen daer die goluuen der persecutien verwesen waren voer beslindinge des namens cristi mit veel tormenten gepinichte te calagurrim gebrochte worden en aldaer getrouwent mitter martelen Ende noch veel &c.

G

Ge wemen ten wege tot appia
sinte lucius paetus ende martelaers dach Dese was na sinte peter die xxij ende in valeriaens ende galienus persecutie voer dat ghehouue cristi in ellende versendet ende ten lesten wort hem gehenghet ouer mits den wille des heren weder toe sijnre kercken te comen en ontfinc die martelaerscap mit offhouwinge ghe sijns hofdes.

Te women ten weghe tot appia
ix^e martelaeren dach die geleit worden opten kerchof tot sinte cecilien.

Topten seluen dach sinte gavus martelaer die in die zee verdronken wort en noch and xxvij martelaeren Ende noch &c.

H

Ge antiochien sinte focas martelaers dach dese na veel

onreches dat hi voer die naem des heren ghesleden hadde ende hoe dat hi vanden ouden serpent den seghe behield dat wordet huden des daghes den volcke ghetoent.

Topten seluen dach sinte eusebius ende noch ander ix Ende noch veel meer &c.

B

TEnycomedien der heyligher martelaeren dach victor ende victoria die in jaer lanci mit claudiano en bassa sine wiue mit veel tormenten gepinicht worden ende weder inder kercker ghestoten den loep hoers leuens daer veruulden.

Tinder stadt tollet sinte juliaen bissops dach die onder twolci vā dier stede seer vermaert was Ende noch veel meer ander heyligher martelaeren confessoren ende jonge vrouwen dach.

C

Mauritanien der stadt der heyligher martelaeren perpetua ende felicitas ende mit hem oec reuocatus ende saturninus ende sanctus van welcken die leste in den kercker rustede Ende die ander worden beesten voer geworpen onder seuerus den prince.

In valeriacen der prouincien sin te equitig abes dach wies sinte grotius gheschocht int eerste voeck dyalogi.

IOp den selue dach sinte thomas confessor ende doctor Ende noch meer ander &c.

IDie legende van sinte perpetua ende van sinte felicitas.

Het was een man inden lan; den van astylien die satyr; myn ghnoet was die satyrus broeder was die mit hem ende reuoca; to ende feliciteit sijnre suster. en mit perpetuen die van edelen ghsslach; ten waren. Ende dese waren te ga; der ghepassijt. Doe hem die ho; ghe kaeluy seyde dat si den afgoden offeren souder. en als sijns nz doen en wouden soe leydemense in enen karkier Doe dat perpetuen vader hoerde. soe liep hi al wenende tot ten karkier en seyde Dochter wat soe hebstu ghesdaen du heuctste dijn gheslachten ghesandalizert wan; me en was nyemant van dinen ghe slachte inden karkier ghesleyt. mer doe hi hoerde dat si liersten was soe stiet hi mit sinen vingheren op hoer oghen om dat hijse wt steken wou; de. Ende hi liep al wepende wt. en sinte perpetua sach een aldusda mighen visioen dat seyde si des mo-

ghens horen ghesellen Je sach een gouden leder gaen ten hemel die soe nauwe was datter niet dan een mesche op gaen en mochte Eh te rech ter siden ende ter lufster siden waren daer messen ende swieven in ghese ken die seer scarp waren alsoe dat die ghene die daer op ghinc neder wert noch teghyn hem sien en mocht te in hi mochte altoes ten hemelwerte sien Ende daer onder lach een vrou; selic drakte ende van vassen ontsach hem elck daer op te gaen. Ende si sach dat saturnijn daer op ging tot bouen ende hi sach op ons. ende sey de En onesich deshydrake niet. mer comit selerlic op dz ghi mit mi moghet sijn Doe si dit hoerden so danc ten si gode. ende si verstoonden dat se ghemarteltijt souden werden. Ende doe si voer den wechter ghebrochte waren ende si niet offeren en wou; den. so dede hi saturnijn ende die ander mannen vanden wine schepden Ende hi seyde tot feliciteit. heuestu enen man Si seide ja ic. mer ic ver smaden Hi seyde jone vrouwe ont ferme dijns dattu leuen moges. en de sonderlinghe om dattu kint dra ges Si seyde doet dattu wiles wac du selfste mi nymermeer moghen trekken tot dinen wille Ende perpe tuen oudiars quamien daer gheslo; pen mit horen man. ende Brochten daer een cleyn kijndekijn dat noch

soech. Ende doese die vader staen
sach voer den rechter. so viel hi op
sijn aensichte ende seyde Mijn lieue
dochter ontferme di mijns en dijn
dweeuige moed en dijns onsalichs
mans. want hi en sal nae dit niet
moghen leuen. mer perpetua bleeff
vromelicke staende Doe werp hoer
vader hoer kint optey hals ende hi
ende hoer moeder en hoer man hiel
den hoer handen ende weenden ende
austense en seyden Dochter ontfer
me di onser en leue mit ons Ende
perpetua werpet kint van hoer en:
de scoesse van hoer ende seyde Gaet
van mi goeds vyanden want ic en
kenne v niet. Ende doe die rechter
sach hoer ghestadicheyt doe dede hi
se langhe tvt slach ende leydsen i een
starkter Ende die heyligen waren se
re dweueich om felicitaten wil. wat
si hadde doe acht maenden een kint
ghedraghen ende si baden voer hoer
want den arteyt quam hoer an en
si gebaerde enen leuen de soen Ende
soni vanden wachters seyden hoer
Wat selstu doen alstu voer den rech
ter comen sels oft nu soe sere ghe:
pijnt Biste Felicitas seyde hier side
ic voer mi seluen. mer daer sel god
voer mi lidien En men toechse vten
kerkster ende men vant hoer handen
aftewert. ende men ontdekte hoer
beenen. ende ley dese alsoe doer die
straten Ende men liet beesten tegen

hem wt. ende die lybaerden aten sa
turnijn ende perpetua. Ende reuo
caet ende felicitas worden vanden
leeuwen gedooct. mer die lybaerden
atense En saturnijn die wert ontz
hoeft Int jaeer ons heren tweehon
dert ende houj onder den keyser va:
leriaen ende galiene.

D

Inder stadt anchimoum der
heyligher philemon ende ap:
ollomius dach dese worden gheshou
den ende ondersoche vanden rech:
ter ende doe si slantachteliken den
afgoden niet offeren en wouden soe
worden hoer hielij doer steken ende
also gruweliken doer die stadt ghe:
sleept verulden si hoer martelien
mittien swerde verslaghen.

Optey seluen dach ende inder sel
uer stadt passie der heylighen adria:
nus theoticus ende noch ander drie
die die rechter inder zee verdranc:
sede mer ouermits dienst eens vis:
sches die delphijn hiet worden hoer
lichamen meder ten oener gebroch
te.

En carthagie sinte ponan dach
dese was dyallen sinte cypriacens
des bissops en doechde ellen de mit
hem totten daghe toe sijnre passion
ende liet achter enen edelen helsie

syng leuens ende syngre passie ende
elaer mit veel pijnliche den verdien
de hij die crone des leuens. Ende
noch veel &c.

E

E sebastien int minre arme
mien der heilighen yl ridderen
martelaers dach die in des coninc
lucinius tyden na banden ende na
veel kerckeringhe na dat oec hoer
aensichte mit stenen gheslaghen in
dat water ghworpen worden Ende
alsoe ten laetsten veruulden si ho
re marteliere mit brekinghe hoerre be
nen Die edelste onder hem waren
quirion ende candidus.

E inder stadt bartinona sinte pa
tianus bissops dach die in chedof
fius des princen tyde dat eynde si
nes leuens vercreech i goeder ont
heyt Ende noch veel meer ander
heilighen &c.

F

E appamiam der heiligher
martelaeren dach gayus en
de alexander die als appollinaris
bisscop van peropolitaen schijfte in
den boec teghen die cathafrigas in
anthomius verus persecutie mit glo
rioer marteliere gherewent sijn.

En parsideyn der heiligher mar
telaeren dach bi ghetale ylh.

E Opten seluen dach gorgonius
ende firmius Ende noch veel meer
ander heiligher martelaeren confes
soren ende jonsfrouwen dach.

G

E cartaghen der heilighen
dach eraclius zosimus alexy
ander candidus piperonij en noch
twijntich.

Ettem te cartaghen constantijn
confessoers dach die een ouerclaer
man was.

E te alexandrien d heiligen dach
philonius bisscop ende valerius en
de noch xvi.

Einden cloester luxomio sinte ac
talus abts dach dese was sinte co
lumbien abts discipel Ende noch
veel meer ander heiligher marte
laeren confessoren en &c.

H

E romen sinte Gregorius
paeus dach dese hietmen die
grote gregorius ende was een son
derlinghe voerbarich leerraer der
heiligher kercken Hi was die eer
ste gregorius ende in die ordinanc
ie d pauezen die ylvi int jaer ons
heren v° ende lyxxv regierde hi sa
lichlike die kercke gods.

In nycomedien sinte peter martelaers dach dese doe hi was dyo clesiaens des printen camerlinck ende hi vrylic beclaghede die onghemeten pinen der martelaren soe ghehoet hi datmen int midden brochte daer hi eerst op ghehanghen was ende langhe mit ghesel slagen ghetorment daer nae mit edick ende mit sout ouergoten en ten laetsen op enen wester ghebraden wort hi waerachtelic peters erfgename bei de des gheloues ende der namen

Te nycomedien der heyligen egdumius priesters dach Ende noch seuen die esclies daghes eens vermoert worden om die ander daer mede te verueren. Ende noch veel meer heyliger martelaren confessoren ende jongfrouwen dach.

Die legende van sinte gregorius.

Gregorius was ghebornen van gheslachte der senatoris van woren. ende sijn vader hiet gordian. ende sijn moeder siline. Als hi alle philosophie ghescreet hadde in sijnre jongheydt. en hi veel goets hadde. soe peynde hi dat hi al die laten woude. ende in een closter gaen. Mer om dat hi langhe tijc beyde eer dat hi bekeerde om dat hi waenden dat hi des te sekterlijcker soude gode dienen. waert dat hi on

der weerlikken abyte eersameliken werlt van buten diende. soe begon sijn hem grote lasten vander werle aen te comen alsoe dat hi daer mit ghedanke ende mit herten in were ghehouden. Ten lesten doe sijn vader doot was. soe stichte hi ses cloesteryn in cralien ende een binnen den mueren van woren in sinte andries eere na sijns selues dencken. In dien cloester so ghemelk hi gode te dinen in armen abyte. ende liet sine sedeleren ende sine duerbaeren sternen. Ende in dien cloester quam hi in corten tiden tot soe groter volmaectheydt datmen hem int begin sel sijnre bekeringe mochte rekenen onder die volmaecte luden. Ende sijn volmaectheydt machmen eens deels ontwaer worden ind prologo dat hi schreft op d'prologo dier hi aldus seye Mijn onsalighe ghehadchte die bestoten is mitten wonden hoerre onsedicheyt. bedencket hoe daen si te voeren was inden closter. want alle vergancklike dinghen die waren onder hoer. soe dat si bouen alle dinghen was die hier sijn want si en plach ands niet te peynsen dan hemelsche dinghen. ende als was si inden vleysche. nochtan soe clam si daer bouen oümits contemplacie. Ende oecch bouen den doot die pine alre pinen is. want si mit de dien als boen sijns leue en sijns

arkeyes Also sere dede hi sijn lich: aem onder. dat hi nauwe mochte leuen vand sieckeyt sijnre magken ende vander ghescloeden int ghe: machte so hadde hi altoes so grote aernoy dattet scheen dat hi starff.

Op een tijc doe hi in sijn cloester daer hi abt was sat ende scrief. soe quam die enghel goeds tot hem in een scipmas gheslakemisse. wes scip dat verdoruen was ende hi bat al wenende dat hi sijns ontfermen woude En doe he sinte gregorius ses silueren penninghen hadde doen geuen ende hi wech ghegaen was soe quam hi opten seluen dach we: der. ende seyde dat hi veel verloren hadde ende luttel ghevonden Ende doe hi noch soe veel silueren penninghen van hem ontfaren hadde. so quam hi des anderen daghes we: der ende nept seer dat men hem ontfermen woude Ende doe seyde die procurator vanden cloester dat daer niet en waer te gheuen sonder een silueren scuttel die hem sijn moed plach te seyn den mit crude. Ende sinte gregorius hiet dat men he die gaue en hi na mē gheerne. en ginc blidelic wech mer dit was die en: gel gods als hi namaels opēbaer de Op enen dach als gregorius te wo: mē ouer die marct ginc so sach hi daer te coep alte scoen kinderē min: sic van aensichte en claeer Ende hi

vraghede den coepmā wt wat lane scap hise gebrocht hadde en hi ant woerde. wt brytania en daer sijn die luden so scone Hi vraghede. off si kersten waren Die coepman sey: de. neen mer si sijn i die dwalinge der heydenen Doe versuchte gregorius end seyde Ocharme hoe scone aensichtien besitten die prīcen der donckerheit Hi vraghede efter. hoe die luden hieten Die coepman sey: de. enghelschen Gregorius seyde Si hieten wel enghelsche. want si heb: ben enghelsche aensichtien Hi vraghede efter. hoe hoer prouincie hiet Die coepman seyde. dene Gregorius seide Si heten wel deni. wat mē moetse lossen vanden werne Ester vraghede hi. hoe hoer conincē hiet En die coepman seyde. elle Gregorius seyde wel hiet hi elle. watmen moet i dien lande singen alleluya Te hant soe ghemc sinte gregorius totten paeus. ende mit groter bede so vercrech hi dat hi hem sende om dat volc te bekeren Ende doe sinte gregorius wech was. soe worden die van woenen scri gestoert dat hi wech was. en quamē totten paeus ende spraken hem aldus aen Du heues peter verfolgen ende woenen verdoruen. en gregorius wech doen gaen Hier bi wert die paeus ver: ueert ende seynde haestelijcken lu: den om gregorius weder doen te co

men Ende doe gregorius drie dach
uaerden wech was ende in een stat
daer hi was sat en las. doe die ar:
der liepen. soe quam een locuste op
hem en dwanc hem te rusten van hem
lesen en bidden name vand locusten
of spranckel. soe verstant hi dat hi
daer leyden soude in die stadt Doe
dit gregorius verstant in den gheest
so niet hi te hant finen ghesellen dat
si haestelick voer tiden souden. mer
des paeus boden quam en dwon
ghen hem weder te kerken al was hi
des seer dweuende Doe wech hem
die paeus vten cloester ende maet:
ten cardinael dyac Op een tijc so
wies die tyber also seer dz hi vlog
de op die mueren van womeij. ende
dat si veel husen of dreef Doe qua:
oec i die tybere een grote menichte
van serpenten en een draec en vlog
de neder in die zee. mer si verdrong
ken in die vlot ende die zee werpse
wed op ant oener Ende van stanc
ke besmetten si die lucht so seer. dat
daer een plaghe nae quam diemen
hiet die gaedoot so dat niemē siē moch
te dat ghesuctie vanden hemel qua:
man en schoten di luden doot. en si
sloech alte eerst pelagium den paus
soe dat hi daer off starff Daer nae
wert die plaghe so groot int ander
volck dattet volck seer starf dat bin
nen wome veel husen altemael ydel
worden En om dat die kercke son

der paeus niet sijn en mochte. alsoe
coes al dat volck gregorius al wed
stone hijt mit alle sijnre macht En
de doemen hem wogen soude ende die
plaghe dat volck seer sloech so dede
hi een sermoen totten volck. ende oz:
dinierde een processie ende die leta:
nyen. en hi beual al den volck dat si
gode daer voer neersteliken bidden
souden. Ende binne dien dattet
volck bede. soe wert die plaghe also
groot dat binne een vre tachtich
daer of storuen. Mer sinte gregorius
beual den volcke dat si niet op
houden en souden van bidden voer
dat onsen heer hi sine onfermhar:
ticheit die plague verdrue Doe die
processie ghegaen was. soe woude
hi vlyen mer hi en mochte. want
om finen wille soe verwaerde men
dach ende nacht die poerten. Ten
lesten verwandelde hi sijn abijt. en
de huerde coopluden dat si hem we
der poerten voeren souden op enen
waghen in een wijn vat. Ende doe
hi buiten quam soe liep hi totten bos
sche wert ende sochte een hol daer
hi hem in berghen mochte. en daer
soe bergheden hi hem drie daghen.
Mer doemen hem neerstelic sochte
soe openbaerde bouen die stat daer
hi in verborghen was een calumne
van een claeer wolcke die vanden he
mel hinc Ende een clusnaer sach
die enghelen op climmen ende ne:

der comen in dier wolsken **E**n te
hant vincten alic volck en hi wert
ghordinert tot een paeus. dat hi
sijn ondancs paeus wert dz mach
men wel mercken in sine woerden
want hi scriuet tot narsum patrici
um aldus in eenre epistole Als gi
mi die hoghe salte van contemplati
en scriuet. soe vernywede in mi dat
usuchten mijns vals. wat ic hoer
de dat ic binnen verloes als ic va
buten op clam sonder verdiente d
hoecheyt van state. want weet dat
ick so bestoten bin mit dwessheyden
dat ic nauwe mach ghespreken d
om en hiet mi niet noamy dat is
schone. mer hiet mi a mara. wat ic
bin vol bitterheyden **E**fter soe scri
uet hi dat ghi weet dat ic toe desen
hoghen state d paescap ghecomen
bin. mindi mi soe wechter omme.
want ick screyer aldes omme. en
de ick bidde u dat ghy onsen heer
voer mi biddet **E**fter seit hi op dy
alogo. mijn gedachten moeten ghe
doghen der meerliker luden onlede
om die salte der officien die ic ont
faen hebbe. ende nae die schone ghe
daente hoerre rusten die si hadde. so
word ick ghewaer dat si bestouen
wort mitten ghestubbe der meerli
ker onledicheyt **D**us werdt ic ghe
ware dat ick verdraghe. ende wat
ick verloren hebbe. ende als ick die
merke soe ist mi te swaer dat ic dra

ghe. want siet ic werdt bestoten mit
ten vloeden deser groter zee. ende ic
werde ghesopt mit starkeliken stor
men des onweds aen tscip mijns
ghedachten. ende als ic minen staet
mijns eerste leues ouerdencke en
de ic myn oghen afterwert kere en
de dat ouer sie. soe versuchte ick **E**n
om dat die voerseyde plaghe noch
niet op gehouden en was te woren
soe ordinerde gregorius noch een
processi mitten letanyen inden paes
schen tide **E**n hi dede voer die voer
seyde processi weerdelyken draghen
een beelde van onser vrouwen dat
lucas maecte **E**n men seyt dattet
onser vrouwen alte gelyc was en
dat beelte is noch te woren. Ende
siet alle die quade lucht vloech va
den beelde als oft onse vrouwe sel
ue ghemest hadde **E**n aldus bleef
after dat beelde wonderlike clae
reyt der lucht ende suuerheit **E**nde
de hoerde men bidden beelde in die
lucht die engelen singhen **C**omin
ghinne des hemels verblyde. alleluya
pa. wat di du verdiendes te dra
ghen. alleluya. si is verresen als hi
seyde alleluya **E**n datt na voleht
dat dede gregorius daer toe. Bidt
voer ons alleluya **E**n te hant sach
gregorij ons heren enghel staen en
hi dwelch een bloedich sweert. ende
staet i die scende **E**n gregorij ver
sont dat die plaghe op gehouden

was Ende daer om hiel me dat cas
 teel van dier tijt des engels casteel
 off der engelen boich Hier na sen
 de gregorij augustine en johanne
 mit ander en gheselcap i engeland
 als hi begheerde ende mit sine bede
 en verdienten so beseerde hise tot
 gode Gregorius was also oetmoe-
 dich dat hi niet ghedogen en woude
 dat me hem prees wat hi screef sin
 testeue den bisscop aldus Ghi heft
 mi vertoent i v brief v gonst meer
 dan ic sculdbich was te horen Noch
 tan is gescreue en prisec den mesche
 niet in sinen leuen Hier nochtan al
 bin ic onweerdich sulcken prijs te
 hore. ic bidde dz ics weerdich moet
 werden mit uwer bedinghe. al heb
 di die doechden geset i mi die ic n
 en hebbe so moeten si l mi come. on
 dat ghijt gheseyt heft Des ghelyke
 dz voerseit is screef hi tot nar sun
 patriarchum in eente epistelen Ester
 soe screef hi tot anastasium den pa-
 triarch van antiochien Dat ghi
 mi segt of hier ons heren mont en
 kanteerne om dat ghi segte dat ic ve
 le luden late doen mach mit spreken
 ende vese luden lichten Ick seggh
 dat ghi mi gebracht heft myn wa
 nen in groter twielinghe want ic
 marcke wie ic bin ende ic en be
 grijp gheen teysenen van gode en
 ic meer oec wie ghi sijt. ende ick
 en wane nij dat ghi lieghen moget

mer als ic gelouen wil dat ghi segt
 ghet. soe wederseyt mi mine cranc
 heyt. en als ic disputiere wat ghi
 in mine prijs hebbz gheseyt. soe we
 derseyt mi uwe heylischeyt. mer ick
 bidde v heyliche man dat ons yet
 van desen uwen strijde betaeme al
 en ist niet alsoe als ghi segghet dat
 tet also sijn moet om dat ghi segget
 Gregorius veronweerde oec te gro
 te hoghe draghende naemen. daer
 bi screeft hi eulogio den patriarch
 van alexandrien dien hiet den paues
 bouen al Ghi screeft inder epistelen
 die ghi mi seyndet enen houerdi
 ghen name. ende hiet mi paues bo
 uen al **Ic** bidde v dat uwe heylisch
 heyt dat niet meer en doe wantmen
 ontwoet v datmen enen anderen bo
 uen reden gheuet. want ic en soekte
 gheen vordel in woerden mer in se
 den. ende ick beseerne dat niet gheen
 eer en si daer dander broeder s hoer
 eer schinen in te verliesen Daer on
 moeten vergaen die woerden die
 houerdyne in brenghen. ende die ca
 ritate wonderen. Doe johannes die
 bisscop van constantinopelen dese
 naem der ydelheydt aen hem wech
 ende hi mit sealeheyden ghecregghen
 hadde vanden ghemeneen sedt dat
 men nomen soude paues bouen al
 so screef gregorius aldus van hem
 Wie is dese die teghen dat ghebot
 des ewangelijs ende teghen die ley

bighe rechtē desen nywen naem an
nemen darf. mer gaue god dat hij
sonder minringhe een waer die al
temael wil sijn hi en woude oec n̄
dat yemant seyde off schrefft dat hi
ouer hem ghebode Daer bi schreft hi
eulogio den biscoop vā alexandriē
v̄ caritate spreket mi aldus Als
ghi gheboet vad Dat woert vā ge
bode en wil ic niet meer horen. wāt
ic moet wel wie dat ic bin. en wie
ghi sijt. want i die stāde sidi mijn
broeders. mer in heyligheden si di
mijn vāders Van groter oetmoe
dicheydt soe en woude hi niet gheho
ghen dat die vrouwen seyden dat si
sine deerney waren. waer by dat
hi een edel vrouwe gheheten rustica
ne schrefft Een woert dat in uwen
brief was dat nam ic qualic. wāt
dat gi eens haddet mogen seggen
seydi dicke v̄ deerne v̄ deerne. wāt
bidē bisdomme dat ic ontfæn heb
be alsoe bin ic alte mēschē knecht
geworden waer omme segstu dan
dattu mijn deerne biste Ende hier
om bid ic di om den almachtighen
god dat ic dat woert in dinen brie
ue niet meer en vijnde Hi was die
eerste die in sinen bussen hem noem
de knecht der knechten goeds ende
hi ordinierde dat hem die anderen
paeuken alsoe scriuen souden. Sijn
boekken en woude hi niet openbaren
alsoe langhe als hi leuedē vān gro

ter oetmoedicheydt. ende hem dochte
dat sijn boekken niet en dochter te
ghen die ander te rekken Daer bi
schrefft hi innocentien den prouoest
aldus dat gi woudet dat mē v̄ sen
de die exposicie van job des sijn wi
blyde vā uwer neersticheit. mer be
gheer di vet te werden mit weeldi
ghe spisen. so leest sinte augustinus
wercken die vā uwen lande is. en
tegen sijn boekken en soeket niet die
semelen vā onsen wogghe wercken
wāt also langhe als ic leue. al heb
ic yet geseyt. ic en wil niet licht dat
tet al die luden weten Men leest in
een boek dat een heylisch abt die jo
han hiet doe hi te wonen was gheco
men om te visenteren die apostelen
kercken Ende doen sinte gregorij
doer die stādt sach gaen. so woude
hi hē te ghemoet loopen. en doen hem
fulcke weer dicheydt als tamelicē
was Doe sinte gregorij sach dat
hi ter eerden vallen woude so staet
ste hi hem. en viel eerst voer hē ter
eerden. en hi en woude niet op staē
voer dat die abt eerst was opghe
staē. en dat was grote oetmoedich
heyt Hi was so milde vā aelmissen
dat hi niet alleen die moniken die
bi hem waren. met det den ghenen
die verre ware tot opten berch vā
synay voersach hi hem hoer noot
diufte. wāt hi hadde alder armen
namen ghescreuen en versach hem

mildelic Hi maecte oech te iherusalem een cloester. en seynde den monsickien al heer noot Drie dusent nonnen gaff hi alle jaer tot horen coste lyuy pont gouts Daghelics dede hi voedē tot sijnre tafelen vredē de pelgrims Ende op enen dach so qua een ond hem. en om dat he gregorius hantwater gheuen woude van oetmoedicheden. en hi hem om keerde na dat hantvat. ende doe hi hem dat water gheue waende so en vant hys niet Doe hi hier of verwondē i hem selue. so seyde he onse here binnē dier nacht op andā ghen hebste mi ontsaen in minen ledē. mer ghisteren hebste mi ontsaen in minen persoen. Op een ander tijc so beual hi sinen cancellier dat hi ten eten soude neden twaleff pellegryms. ende hi dede alsoe. Doe si te gad aten so marcte die paeus ende telder dertien. ende hi dede comen sinen cancellier. ende vraechte hem waer om dat hi daer dertien ghendet hadde teghen sijn ghebot. Die cancellier tel dese weder. ende en vanter mer twalef en seyde Valder gheloues mi. daer en ijer mer twalef Doe marcte gregorius den man die hem naest sat ende at dat sijn aensicht dicwijl wert verwandelt en dat hi als nu jone. en als nu out scheen Doe die maelijt gedaen was. so seyde hi dien in die ca-

mer en beswoeren seer dat hi hem sinen naem segghen soude Ende hi antwoerde ende seyde Ende waer om vraghete na minen naem die wonderlic is. mer weet dat ic die scipma bin die du die silueren scuttel gaues die di dinc moeder mit erude hadde gheseynt En dit selste weten voerwaer. dat van dien darghe de ghi mi die scuttel gauet soe ordinierde di god paeus te werden van sijnre kercken. ende navolger sinte peters Ende gregorius seyde ende hoe weestu dat myn god mi doe ordinierde paeus te werden Ende hi seyde. want ic bin sijn enghel en onse heer heuet mi nu gheseynt dat ic di altoes beschermen sal. en al dattu wistie dattu ouermits mi van hem selste vercrighen Ende thant so voer die engel wech Tot dien tijden was een heremijc die als dinc om gode gheslagen hadde. en hi en hadde niet dan een catte. ende die plach hi dicwijle te strijken ende te houden in sinen schoet Dese kat gode dat hi hem vertoene woude mit wien hi gheloent werden soude na dit leuen die om sinen wille niet goets van eertrijcke gehouden en hadde Op enen nacht wert hem gheseyt dat hi gheloent werden soude mit gregorius den paeus van romen Doe versuchte hi swaerlic ende seyde dat hem luttel gheuordert

hadde die willighe armoede op dat
 hi mitten ghenen gheloent werde
 die so vele rjcheyden besat Doe de
 se heremijt nacht en dach sinte gregorius
 rjchheit prees bouen sijn ar
 moede. soe hoerde hi op een anderij
 nacht een stemme hem segghende.
 Als den rjcken man n̄ en makket
 die besittinghe des goets mer die be
 geert hoe dorstu dijn armoede te ge
 gregorius rjcheyde lisen die meer
 minste dijn catte die du daghelycs
 striktes dan hi doet al sijn rjchheit die
 hi n̄ en mint mer hi usmaetse en de
 letse al die luden mildelic Dus danc
 te die heremijt gode ende die waenz
 de dae sijn loen gemindert was als
 hi mit gregorius gheloent werden
 soude. Hi begonste gode te bidden
 dz hi mit hem gheloent werden mos
 te Doe sinte gregorius geweche
 wert valscherlic voer den leib mau
 ricie. ende sinen soen van eens bis
 scops doot soe screef gregorius al
 dus i een brief totten drossate Een
 dinc segt minen heer. had de ic hoer
 knecht mi willen menghelen in hoe
 ren seade in dier doot van lombae
 dien so en soude luden dat volc va
 lombae dien coninc noch hertoghe
 noch graue hebben. mer si souden i
 hoer scande sijn. mer o die vrese os
 heren so onesie ic mi in enichs mer
 schen doot te menghen Siet hoe oet
 moedich gregorius was al was hi

paus hi hiet hem seluen des keyzers
 knecht. ende hi hiet den keyser heer
 Siet hoe omosel hi was. want hi
 en woude niet consentieren i sijnre
 vyanden doot Doe mauricius die
 keyser gregorius en die heilichester
 keveruolgheide ond ander dinghen
 screef hem gregorius aldus wat ic
 him een sonder ende ick gheloet dat
 ghi den almachtighen god soe veel
 meer mit v ghevredet. so ghi mi die
 hem qualic dient meer quellat Op
 een tijt stont voer die keyser ee die
 gecleet was mit moniken abijt. en
 hielet in die rechter hant een bloete
 speer en weechdet onuerueerlic op
 ten keysh en voerseyde he dz hi mit
 ten swerde sterue soude Doe wert
 mauricius verueert en veruolghe
 de sinte gregorius n̄ meer. mer hi
 hielet hem dat hi onsen heer voer hem
 hade dat hi hem in desen leuen cas
 tyen woude van sinen sonden ende
 dat hi en liet castyen in die
 ander werlt Op een tijt sach mau
 ricius dat hi stont voer den rechter
 en hoerde den rechter wepen. gheest
 mauricius en die diente namen he
 en brochten voer die rechter. Die
 recht seide he. wilstu dz ic di ghel
 de dattu i deser werlt verdient heb
 ste Hi antwoerde Here ghelytet mi
 in deser werlt ende niet in die an
 der werlt Te hant beual die rech
 ter datmen mauricius en sijn wijf

ende sijn sone en dochteren leuen
soude te doden. folken sinen dochter.
ende het gheschiede also. want nae
niet veel tijes so deden socia sijn ridder
ende al sijn ghesinde en hi were
kreyser Doe gregorius een paesch
daghe hoechmissee dede i onser vrouwe
wen grote kercke te wemen. ende hi
seyde Pax domini sit semp vobis
cum Hoe antwoerde hem gods
enghel mit luyd stemmen Et cum
spiritu tuo Ende daer bi somaecte
die paeus op den paeschdach daer
stacie En als hi seyt Pax domini
sit semp vobiscum. so en antwoerde
hem hem niet. om des myrakels
wil Op een tijt soe haeste hem die
trayaen die kreyser harde seer tot
enen stade wert. ende hem quam
een weduwe te ghemoet al wenens
ende seydte Ica bidde di here dat
tu wreken wilste mijns kincks bloet
dat onsculdich ghesdoot is Tra:
yaen seydte hoer. dat hijt noch wel
wreken woude. quam hi ghesont
meder Ende die wedue seydte hem
wie sal mi dit doen. oft u in die stra:
de doot blives Ende triayaen seydte
hoer Die nae mi regnieren sal En
si seide. wat selt di dan baten of mi
een ander gherichticheyt doet Tra:
yaen die seydte niet niet allen Die
wedue seydte En ist di n̄ beter dat
tu mi gherichticheyt doest en du
dat loen daer of ontsaetste dan dat

tu mi tot enen anderen sendes Doe
wort triayaen mit goedtierenheyt
bewort. ende ghinc vanden peerde
en wrechte daer selue. hoers soens
bloet Men seyt oech dat triayaens
soen op een tijt doer die stadt reet.
ende hi dede sijn peert alte onma:
nierlisten lopen so dat hi een wedu:
wen soen doden Doe die wedue al
wenende dat den kreyser seydte. soe
gaf hi die wedue sinen soen die dz
ghedaen hadde voer hoeren soene.
ende hi gaff hem velse goets Doe
trayaen doot was en sinte gregorius
op een tijt ouer die markt gmc
en hem begonste te verwoderen va
trayaens grote goedertierenheyt.
ende hi tot sinte peters kercke ghe:
comen was ende daer bitterlijcken
weende om triayaens dwalinghe.
Doe wort hem van gode gheant
woert Siet ic hebbe dine bede ghe:
daen ende hebbe ghespaert triayaen
vander ewelijcker pinen mer hoe:
di voert meer dattu voer geen ver
doemde meer en biddeste Johannes
damascenes seyt Doe gregorius ou
trayaen badt soe hoerde hi een god
like stemme die hem seydte Je hebbe
ding stemme gheshort ic gheue tra:
yaen ghenade hier of so sijn orcon:
de alle oest en west Hier op seggen
somighe dat triayaen weder leuen
de wert. ende verdiente bi gracie
ghenade ende also quam hi ter glo

den Hi en wert ter hellen niet ghe
 daen noch hi en was mit volce sen
 tencien niet udoemt Andere seggen
 dat crayaens siel niet en wort onc
 bonden vand misdaet d'ewigher pi
 nen. mer dat hem die pine verlaten
 is totten doensdaghe Andere seg
 ghen. als iohannes die dyaken die
 dese legende screef. si segghen dz sin
 te gregorius niet en badt. mer dat
 hi weende. ende dicwijl gheuet god
 van onfermharticheden al en darf
 hi niet bidden dat hi begheert. en
 de daer bi segghen si dat crayaens
 siel niet en is verlost vander hellen
 noch inden paradise ghesec. mer si
 is vand pine der hellen vri wane
 also hi seyt soe is crayaens siel in
 der hellen. mer bi gods onferm
 herticheyt. soe en ghedoghet si ghe
 ne pine vander hellen Andere seg
 ghen dat die ewelike pine in twee
 dinghen staet. dat is inder pine des
 voelsens. ende inder pine des scaede
 dat is goods aenscuwen te deruen.
 Dus wort hem die eerste verlaten
 mer die and pine is he noch gehou
 den Men seyt oec dz die enghel tot
 gregorius seyde. om dattu om enen
 udoemden ghebeden hebs. soe gheefc
 men die coer van twee Ostu twee
 dagen inden vechteuer ghepine sel
 ste sijn. of du selfste alle dijn leue sic
 sijn En gregorius wos dz hi al sijn
 leuen leuer sic woude sijn dan ewe

daghen inden vechteuer te staen
 Daer bi gheschiede dat hi altoes die
 rede had. of dat voet euel. of ander
 grote siecheyt ghedoechde. of dat hi
 alte seer wert ghepijn vander qua
 der maghe. wat hi seyt i eenre epis
 tole Ic werde so seer vanden voet
 euel. ende va anderem twich sen
 bedruct dat mi mijn leuen alte gro
 te pine is. want daghelycs ghebre
 ke ic in pinen. ende onckeydende so
 begheve ick die boete des doots Ef
 ter seit hi mijn salicheit is mi sulke
 tne saete. en somtijc alte groet. mer
 si en is mi niet soe saete dat si wech
 gaet noch soe groet dat si mi yet do
 det. en aldus wert ic verstotyn va
 der doot die alden dach inden doot
 bin. wat van quaden humoren bin
 ick soe seer ghepijn dat mine leuen
 pine is. ende mit begeerten ontbeg
 de ick den doot. ende mine suchtin
 ghe waen ic dat si alleen remedi off
 boete wesen mach ee vrouwe plach
 alle sonnendage sinte gregorius hos
 tien te brenghen Ende doe hoer greg
 orius hoer nader missen gods lich
 aem gheuen woude en sende. Ons
 heren ihesus cristus lichaem behoe
 de di in dat ewighe leuen. so lachte
 de dat wijff lodderlick Ende greg
 orius keerde sijn vant mit gods lich
 aem van horen monde. ende leyde
 gods lichaem opten outer Daer
 na vragede hi den wiue voert volc

dat si seggcken soude om wat salcken
 dat si gheslachet hadde. ende si seyde
 om dattu ebroet dz ic mit minē han
 den ghemact hebbe goods lichaem
 hietes Doe viel sinte gregorius in
 bedinghe om die ongelouicheit des
 wiues. ende hi stont op ende vante
 opt outaer dat deel van goods lic
 haem verwandelt in vleysche i die
 ghelykemisse eens vinghers. en doe
 gheloefde dat wiess. en hi gaft hoer
Sommighe pricen bade sinte gre
 gorium om enigh duerbaerre heyl
 lichdom. ende hi gaft hem een luttel
 va sinte joans ewagelisten man
 tel Doe si dat ontfacien hadde. soe
 gauen sijt hem harde onweerdehj
 ken weder voer onduerre heylisch
 doemte. Doe dede sinte gregorius
 een ghebet. ende nam een mes ende
 stac dat salcken mit cleyn gaelsijns
 ende daer quam te hant bloet wt.
En aldus vertoede onsen heer hoe
 duerbaer dat die heylischdomte wa
 ren **E**en rijk man van woren die
 sijn wiess gheslagen hadde was van
 sinte gregorius daer om verbanne
 ende hi mochte dat alte qualicken
 verdragen. mer o dat hi des paus
 machte niet en mochte wederstaen
 soe sochtie hi hulpe aen die toue
 naers. ende si beloefden hem dat si
 in ds pacus peert als hi daer op
 weet enen duuel souden doen gaen.
 Dicht peert soe langhe quellen soude

dat die pacus in groter vresen sou
 de sijn vanden liue **O**p een tijt dat
 sinte gregorius op dat peert soude
 ryden soe senden die touenaers in
 sijn peert enen duuel. en hi begon
 ste dat peert soe seer te quellen dat
 tet nyemant wedhouden en mocht
 te Doe verstont sinte gregorius in
 den heylighen gheest dat die duuel
 in sijn peert gheseynt was. ende hi
 maecte een cruce en hi verlostte dat
 peert. mer die touenaers worden
 ewelick blint ende si beliden hoer
 sonden ende si worden gheidoopt.
Men leest oec i een boec dat ee abt
 was i sinte gregorius cloester die
 mitten broeders voer was ende hi
 boetscapte sinte gregorius dat daer
 een conincck doot was die drie pen
 ninghen bi hem hadde die hem sinte
 gregorius om die ander verueer
 nisse inden banne dede. Ende daer
 na starff hi dattet sinte gregorius
 nz en wiste. en sinte gregorius was
 gram dat hi sonder absoluutien ghe
 storuen was en hi screef enen brief
 dat hi hem absoluerte vten banne
 ende hi gaf enen dyaken den brief.
 ende hiet hem dat hi hem lasse bouen
 den doden monick Ende hi dede dat
 hi hem hiet. en des nachts daer na
 so openbaerde die dode monick si
 nen abt ende seyde dat hi tot doe i
 vanghenisse was. ende dat hi des
 daghes te vozen absoluerte en ver
 n ij

loft was. Sinte gregorius ordi-
nirde der heyligen dienst ende den
sanc en der sanghers scolen En hi
mastede twee scolen daermey die
kerde den kinderen. die een neuen
sinte peters kiercke en die and ter
satranen Ende daer soe wentmen
noch tot groter weer die heyt. ende
houdet sijn antiffen ende die gheesel
daer hi die kinderen mede sloech en
de sijn bedde daer hi plach op te leg
ghen Ten lesten doe sinte gregorius
die kiercke regiert had dertien jaer
ende ses maenden ende tien daghen
vol heilichede voer hi te gode wert
Int jaer ons heren ses hondre en
de ses Na sinte gregorius doot. so
wert in alle den rynke van wemen
alte groten hongher ende duer tijt
waer bi dat die arme die sinte gre-
gorius mildelic plach te desen ende
te voeden. quamen totten paus die
na hem was en seyden Nad en laet
niet vergaen van hongher die gre-
gorius onsen vader mildelic plach
te voeden En die paus hadde dese
woerden in onweerde. en antwoer-
de aldus Al woude gregorius alle
luden ontfaren om sine prijs te ver-
maren. mer wi en moghen v alsoe
niet voeden. ende alsoe liet hise ydel-
wech gaen Hier om openbaerde he
gregorius driewerf ende berispten
goedertierlic van sijnre vrachet en
van sijnre aftspraak. mer hi en

woude hem geen sins beteren. daer
o openbaerde gregorius vierdewerff
vreselic ende sloechen int hoeft En:
de die paus wort doe siet en starff
cortelic Doe die hongher noch ghe-
duerde so begonsten sommighe qua-
de luden sinte gregorius te beklappen
en seiden. dat hi als ee ouerdadich
man alden seac d' kerksten verteert
hadde Ende om die wrake hier off
so beworden si dat ander volck dat
men gregorius boeken verbarnen
soude En doe si sommighe boekken
verbart hadden. ende si die ander
verbarnen wouden. so wederstonc
alte seer peter die sinte gregorius
dyaken was daer hi mede dispur-
tierde die vier boekken van dyalogo
Ende seyde dat si daer mede sinte
gregorius niet en souden moghen
doen vergheeten. want hi seyde dat:
men i vese landen exemplaren had-
de. Ende hi seyde dattet oec grot-
te sacrilegi waer dat men soe heyl-
iche vaders boekken verbarnen sou-
de op wes hoeft hi dicke gesien had-
de den heylighen gheest in ghelykenis
se der duuen. Ten laesten brocht
hise tot deser sentencie woude hi dz
sweren dat hi seyde Ende storue hi
dan niet. mer bleeff hi leuende. nae
dat hi ghesworen hadde. soe sou-
de hi hem die boekken laten verbarnen.
want hi seyde dat sinte greg-
orius hadde gheseyt Soe wanneer

dat hi segghen soude dat hi die duue bouen hem sach. dat hi daer nae niet en soude moghen leuen. Doe dese goede sinte peter gregorij dyaken dyalogon brochte inder tegenwoerdicheyt d ewangelien te hant doe hi die heylighete lettere vanden ewangelien maecte mitten handen ende hi daer op swoer dat oercontscap van sinte gregorius heilicheden so gaf hi sinen gheest sonder wee in den woerden sijnre oercontscap.

Et was een monick van sinte gregorius cloester die hadde een sluct ghelte vergaet. Ende sinte gregorius die openbaerde enen andeven monic en seyde. dat hi dien monic seyde dat hi dat ghelte van hem dade. ende penitencie dede. want hi soude ten derden daghe moeten steruen. Doe die monick dat hoerde soe ontsach hi hem sere. ende dede penitencie en gaff dat ghelte op. En te hant quam hem so groten coerts aen dat hi totten derden daghe inder dagheraert lach ende van groter hetten so stacck hi sijn tonghe wt ende scheken dat hi sinen gheest gaff. Ende doe soe lasen die monicken die omrent hem stonden. en si liesten dat lesen staen ende begonsten die monick afterclap te doen. En te hant wort hi wed leuende. ende hi loech sijn oghen om ende seyde Broederen onsey heer moetet v ver-

ghen waer om woudi mi after clap doen. want ghi hebt mi groot letsel ghedaen. wat op een tijt was ick van v. ende vanden duuel ghe vroueght. en ic en wiste niet wiejn ic eerst soude antwoerden. mer waer dat ghi yemant niet steruen so en afterclappet hem niet. mer hebbet medeliden op hem. als op een die vaert mit sinen vyant tot so vrese licken rechter wert want ic stone ten oerdel voer die vyant. ende mit sinte gregorius hulpe so antwoerde ic hem wel van alle dien dat hi mi op leyde. mer van een dinge dat hi mi voer worp soe worde ick soe verwonneen ende alsoe ghi saghet daer om soe ghequellat dat ick mi daer off niet en mochte verlossen. Ende doe hem die broederen vrageden wat daer waer soe seyde hi. Ic en darfs niet segghen want doe mi sinte gregorij beual tot v te comen soe beklaghede hem des die duuel seer ende waende dat hi mi gesent had om penitencie te doen van dier lasten en ic liet sinte gregorij te borghe dat ic nyemant segghen en soude. Ende te hant riep hi ende seyde. O andries andries binnē de se jaer moestu sterue die mi mit dinen quaden rade ter groot vresen ghe brocht hebste. Ende te hant loech hi wed sijn oghen en gaf sijn gheest.

Exempel

Et was een man inder stede die
Andries hiet die ter seluer vren dat
hem dese steruende monic dies dat
in so starcker doot viel dat hem sijn
vleysche soe ontghenck dat hi had:
de moghen verteert sijn. mer hi en
mochte niet steruen Ende doe vras:
ghede hi sinte gregorius monick
ende seyde dat hi mit dien monick
dier doot was had de ghenomen so:
mighe brieuen vanden closter. en
de hadse vremde luden vercoft. en
de gheghueuen. Ende te hant doe hij
dit ghebiecht hadde so gaf hi sinen
gheest die daer te voren niet steruen
en mochte.

Ot dien tyden alsmen in sinte
eugenius vite leset. Doemen noch
meer sinte ambrosius officie vand
missen dan sinte gregorius dede. soe
vergaderde adriaen den paus een
ghemeen raet. ende daer were gheor:
dineert datmen alte mael gregorii:
us officie houden sou Van deser sa:
ke. soe was karolus die keyser wt
dragher ende hi sende ende treckede
alle die landen doer en dwanc alle
die clercken mit dreyghen. so dat si
alle ambrosius boekken vand diens
ten der missen verbonden en hi ley:
de veel clercken in karckeren die hem
rebel waren. Mer eugenius voer
tot deser rade wert. en hi vanc den
raet drie daghen ghescheyden en mit
sijnre wijskeyc brochte hi den paus

daer toe dat hi wed riep al die pre:
laten die ten rade gheweest hadden.
Doe die raet aldus weder verga:
der was. soe droeghen alle die ra:
ders ouer een datmen sinte grego:
rius missael be yde leggen soude mit
sinte ambrosius missael ghesloten
op sinte peters outier. ende datmen
alle die doren vander kerken sluten
soude. ende datmen se wel neerstelic
bezeghelen soude mit veel biscoppen
zeghelen. ende dat si alle die nacht
in bedinghe souden sijn ende bidden
gode dat hi bi enigh teykene open
karen soude welcke officie dat hi tie
uer had vanden tween dat die ker:
ke hielde. ende alsoe als si ouer een
ghedraghen hadden soe daden si Ende
des morghens deden si die doren
op. ende si vonden be yde die missa:
len op ghehaen. sommighe andere
segghen dat gregorius missael ont:
naye was. ende hier ende daer ghe:
stwoyt mer ambrosius missael von:
den si legghende op die selue stadt
des outiers daer sijt leiden. mer het
was op ghehaen Ende mit dese tey:
kene verstanden si inden heylighen
gheest datmen sinte gregorius offi:
cie alle die werlt doer houden soude.
ende ambrosius officie soudmen al:
sene houden in sinen kercke te meys:
lanen. Johannes die dyalen be:
schrijft. doe hi sinte gregorius leuen
vergaderen soude. soe dochte hem in

Sinen slape dat hi si eenre lantier :
 ne sat ende screeff dat si hem stont
 ee pape die alte cleyne ende dunne
 ouerslop aen hadde. soe dat hi daer
 doer sach sijn swart cleet dat hi daer
 onder hadde Ende hi quam bet na
 re ende en mocht hem niet onthou
 den van lachen. Doe vraghede jo
 hannes waer om dat hi die so ghes
 telick scheen so onmanierlick lache
 de Ende hi antwoerden om dattu
 vanden doden scriues die du nye le
 uendich en hebste ghesien. Joha
 nes seyde hem. al en kende ick hem
 niet van aensichte nochtan soe scri
 ue ic van hem dat ick ghesesen heb
 be. Ende hi seyde. du hebste ghe
 daen alstu wilste. ende dat ick doen
 mach en sel ic oech niet laten Ende
 te hant soe dede die man dien lan
 kerne wt. ende verueerden johann
 nem soe dat hi riep ende waende
 dat hi hem ghedooc hadde mit enen
 sweerde. En te hant soe quam daer
 sinte gregorius. ende ter rechter si
 den soe quam mit hem sinte nycolas
 us. ende tot sijne luyster si den sinte
 peter sijn dyaken ende hi seyde hem
 Cleyne van ghesoue waer om twi
 uelste Ende doe hem die vyant ver
 borghen hadde achter die gardine
 vanden bedde soe nam sinte gregor
 ius wt peters hant ene grote fac
 kel die hi scheen te draghen. ende
 verbarnde des vyants mont ende

sijn aensicht mitter fackel ende ma
 keden ghelyc enen moeriaen Ende
 een cleyn vonckie viel in sijn witte
 dunne ouerslope ende verbarnde
 al Ende so openbarde hi alte sware
 Ende petrus seyde tot sinte gregor
 ius. wi hebben he swart genoech
 gemaect Ende sinte gregorius sey
 de hem. wi en hebben hem niet swart
 ghemaect. mer wi hebben ghetwent
 dat hi swart was Ende aldus voe
 ren si wech mit groten lichte .

G

Gnycomedien der heyligher
 mertelaren matdonius pries
 ter patricius ende modesta .

GIn nyceen der stat der heyligher
 mertelaren dach theosete horis ende
 theodora nympodore mareus ende
 arabia die alle gader den vuer ghe
 leuert worden .

GIn thebayden sinte eufasia der
 heyligher joncfrouwen dach Ende
 noch veel ander ge .

C

CE women passie der heyligher
 apoly martelaren dese waren
 ghedoete van sinte peter den apostel
 doe hi in mamertijns hoede was me
 sine mede apostel sinte paulus daer
 sineghen maenden gheuagen lagen

die alle onder die deuoetste besidin
ghe des gheboefs onder newo den key
ser mitten swerr de ußlagen worden.

In affrieken sinte peter marke:
laer's dach.

Item sinte eustosius dach En
de noch veel meer *ec.*

D

Noet ien te capadotien pas:
sie des heylighen longinus
die ons heren syde mit een speer op
dede. dese was gbedoopt vanden a:
postelen Ende we hi in capadotie
in heylicheyt voerbarich was soe
wort hi onder den rechter octauia
nus ghegrepen en na behinghe des
gheloues sijn tonghe off ghesneden
ende sijn tanden wtgebroken ende
onthoeft mittier bysen.

Inder tessalonien stat sinte ma:
rtina martelaersters dach die ghe
grepen ende seer gepinicht wort en
de ten stekken mit sterken stocken ter
doot toe gheslaghen ende gaff in der
behinghe xpristi horen onbesmetten
gheest Ende noch veel ander *ec.*

Die legende van sinte longinus

Longing was een martelaer
ende een ridder die mitten an
deren ridders neuen den cruce stont
Ende hi stat onse heer in sijn syde.

Doe hi die wonderen sach die doe
gesciede als die sonne verdoncker
de. ende die eerde beuede. so gheboef
de hi in onsen heer Ende sonderlin
ghe om een sake die sommighe seg:
ghen. want sijn oghen waren ver:
gaen van sieckeden of va outheden
En doe hi bi auenturen sijn oghen
hadde ghetast mitten bloede dat aen
die spere ned quam gheronnen doe
hi xpristum doer stekken hadde. soe
wort hi weder claeer siende Daer
om liet hi sijn ridderscap Ende we
hem die apostelen gheleert hadde
soe leude hi in cesarien van capado:
tien in eenlycke leuen xxvij jaer.
ende keerde vele lide totten gheho:
ue mit woerden en mit exemplelen.
Ende we hem die prouoegst beua:
ghen hadde. en hi den afgoden niet
offeren en woude. soe deden die pro:
uest al sijn tanden we stekken. ende
sijn tonghe we snyden. mer longi:
nus en verloes daer om sijn spraec
niet. mer hi begreep een blyl. ende
sloech alle die afgoden ontween en
seyde Wi willen be sien oft oech go:
den sijn En die duuelen ghinghen
wt die afgoden. ende ghinghen in:
den proest. en in alle sijn ghesellen.
ende si worden al sot. en vielen toe
longinus voeten. Ende longinus
seyde totten duuelen Waer o woer
di inden afgoden Si antwoerden
daernien cristus niet en noemt. en:

de daer sijn teylken niet en is gheset
dz is onse woninge. doe die proest
aldus versot was en hi sijn oghen
verloren hadde. doe seyde hem lon-
ginus Weet dattu niet siende en mo-
ges werden dan alstu mi hebste doē
doden. wat also vroech alstu mi ghe-
doet selste hebbēn so sel ic u verwer-
uen ghesontheyt des lichaems ende
der sielen Ende te hant de de hi hem
onthoefden Daer nae quam hi tot
longinus lichame ende hi viel ned
ende bat ghenade al wenende En-
de te hant wort hi siende ende al ge-
nesen. ende eynde in goeden werc-
ken sijn leuen.

E

In aquilegien sinte blyarius
biscops dach ende tadianus
dyaken die onder beronio den rech-
ter na wipgalgen ende ander tor-
menten mit largus ende dyo-
nius hoer martelie eynde.

Te woren sinte ciriacus dyaken
die na langhe vermaghinghe des
kerkers mit ghesmouten pic ouer
ghegoten wort ende i een pijnraem
ghrecket mit pescickten oec en mit
stocken ghesslaghen ende ten lesten
mit largus ende smaragdus ende
mit noch ander xx ouermits maxi-
maens ghebode onthoest mit bisen
hoer hoechijc begaetmen nochtant

op die seste ydus vand oestmaene
op welcken daghe hoer lichamen va
sinte marcellus paus ver heue wor-
den en eerbaerlic be grauen.

A In auernien sinte patricius bis-
cop en confessoers dach.

Te colen die agrippijn hiet sinte
heribertus biscoop ende confessoers
dach die biscoop was vander seluer
stadte Ende ec.

F

N scottlant sinte patricius
biscoop ende confessoers dach
die al daer dat ewangelium cristi
eerst predicte.

Opten seluen dach inden cloester
tot nyuel der heyligher joncfrou-
wen dach sinte gheertruyt des her-
togen puppyns dochter wes gesten
men bescreuen vint.

Te calons sinte agricolas bis-
cop ende confessoers dach Ende.

Die legende van sinte patricius.

Patricius doe hi den coninck
vā scotland cristus ons heren
passie predicte soe leenede hi op een
stauekijn dat hi plach te dragen.
Ende dat hadde ee' pennelijc voer
Ende dz pennelijc sette hi dat hijc
niet en wiste op des conincks voet.
ende doer staccken Mer die coninc

waende dae dit dese heylige biscoop al willens hadde gheschenen. om dat hij waende dat hij ten gheloou niet comen en soude moghen hi en doghe de oec pme om ihesus wille daer o ghescheiden he dat goedertierlick. Ten lesten soe wort dat patricius gheswaer ende ghesnas den cominck mit sijnre bedinghe. Ende hij verbat des gode dat in al scotlant ghe ne fenijnt comen en mach noch leue. Ja oec verbat hi dattet hout en vleider van dien lande sijn teghent fenijnt Een man had sijn ghebuer een scaep ghesloten en ghegheten. Ende doe dese goede man patricius dicke beuolen hadde den dieff ghe noech te doen wie hi ware. en nyse man ghehoech en dede Doe al dat volc in die kerkie vergadert was so beual patricius in die craft ihesu christi dattet scaep blaten soude in dien buyc diet gegeten hadde Ende het gheschiede also Ende die missadighe dede penitencie. ende die ander hoeden hem van dieste Dese goeden plach alle die cruce die hi sach deuoteliken aen te bidden niet eens ginc hi voer een schoen cruyce dat hi niet en sach sonder aenbeden Ende doe hem sijn ghesellen vraelich den waer bi dat hi dat niet en sach so begheerde hi van gode waer om dat hijt niet en sach Doe hoerde hi te stemme ond die eerde Daer om

en saghste dat cruce nz. wat ic bin een heyden hier begrauen die onweerdich bin dit cruce Daer o de de hi dat cruce wech doen Doe patricius in hiersant predicte en hi daer luttel profijts dede. soe hadde hi dat god enigh te ykenne vertogen woude daer hem dat volc mede verueerde en ten gheloou quamē Doe open haerde hem onsen heer. en hi hem dat hi een groten ring scriuen soude mit sinnen stoc. en binne den rinc soe ondede hoer die eerde ende daer wort een alsten groten diepen put. En patricius wort gheopehaert dat daer waer een stat des vegheuers En so wie dat daer in gaen woude hi en soude anders gheen penitencie doen noch gheen ander veghevuer doghen van sinnen sonden op dat hi daer i waer enen dach en dan wed quamē Aldus so ginghen veel luden in dat veghevuer die niet wed en quamē om dat si hem vanden duuelen lieten bedriegen Na langhe tijc doe patricius doot was so ginc daer een edel man in die nycolaus hiet die veel sonden gedaen had om den rou van sine sonden. soe woude hi ghescheiden patricius veghevuer. Doe hi achte daghen te voren gheuast hadde als si allen pleghen. doe gheinc hi inden put. en vant een doore anden side vanden putte Doe hi daer doer ghegaen was. soe vant

hi daer een scone sael. ende hi ghinc
 daer in Ende daer quamen tot hem
 monicken mit witten ghecluct En
 de si seyden nycolaus dat hi vrouwe
 waer wat hi soude veel vander du
 uelen becoringhe mochten ouer liden
 En doe hem nycolaq vraghede wat
 helpe dat hi daer toe soude moghen
 hebben soe seyden si hem Alstu ghe
 uoelste dattu ghepinicht wortste so
 want en segt ihesus cristus den leue
 de gods soen onferme di mine son
 daer Doe die moniken wech ware
 doe quamē die duuelen en riedē hē
 mit soeten woerden dat hi doen sou
 de dat si hem seggen souden Ende si
 beheldden hē dz si hem behouden sou
 den en weder ter dorzen vander put
 ten te leyden Doe hys niet doen en
 woude so hoerde hi te hant gecrijsch
 ende ghesluyt vā velse wilde beesten.
 Ende doe nycolaus bi na al in on
 macht was van anyte Doe riep hi
 ihesus cristus des leuende gods so
 ne onfermit mijns sonders Ende
 te hant verg'hinc dat ghesluyt vand
 dieren Hi ghinc voert tot een and
 stat en daer quamē een hoep duue
 len ende seyden Waenstu daestu on
 se handen ontulzen selste. neenstu
 niet want nu sellen wi di beginne
 te quellen Ende sich daer wort een
 groet vuur ende die duuelen seyden
 hem En doestu niet dat wi di seg
 ghen sellen soe sellen wi v daer in

werpen ende verbarnen. Doe hise
 veronweerde soe grepen si hem ende
 worpen int vuur Ende doe hi daer
 in ghepinichte wort. soe riep hi hene
 ihesus cristus des leuende gods so
 ne onferme di mijns sonders En
 te hant soe wort daer dat vuur ghe
 leschet Doe ginc hi voert tot ee an
 der stat doer sach hi sommige luden
 leuende in dat vuur werpen en bar
 ne ende sach datse die duuelen sloe
 ge mit gloeyende yseren gheselen tot
 binnen in hoer hys Ende hi sach an
 g die laghen mitten bryc opter eer
 den. die van groter torment riepen
 spaert spaert Ende dan sloeghense
 die duuelen alre meest Hi sach oec
 and die die slanghen en die serpen
 ten aten. en eenrehande padden mit
 gloeyende becken toghen hem die
 inaderen wt. Doe nycolaus der
 duuelen wille niet doen en woude.
 so worpen si hem int vuur ende ghe
 selden oek mit alsulcken gheselen.
 mer doe hi riep alsoe hi plach. doe
 wort hi verlost. Daer nae leyden
 die duuelen noch tot een and stat
 daermen die luden in pannen briet
 En daer was een alten groten rat
 dat al vol gloeyende haaten was en
 de daer hinghen luden aen. die een
 mitten enen lede ende die ander mic
 ten anderen lede Ende dat rat dwy
 de soe vreslycken dattet enen hoep
 vuers schen. Daer na sach hi een

groot hups daer veel putten in wa
 ren ende daer was menigher hande
 manier van ghesmouten metale.
 En in desen put stont fulc mit ene
 voete. ende andere mit beydēn voe
 ten. ende andere mitten knyten. en
 de andere totten bukte ende andere
 totter borst. ende andere totten hal
 se. ende andere totten oghen Ende
 als hi in alle dese pine was gheswoz
 pen soe ryep hij altoos ons heren
 naem aen. ende hij wert verlost.
 Van daen so ginc hi noch tot enen
 groten put daer alten groten weck
 en stanc wt quam Ende daer qua
 men menschen wt vliegen al gloey
 ende vonckē vuers. mer die duine
 len worpenser weder in. Die du
 uelen seyden hem Dese stat die du
 siestie is die helle. hier in sowent
 die heer belsēbuyck Ende du siestie
 in desen put gaen moeten. ist dattu
 onsen wille niet doen en wilstie. wat
 alstu daer in ghesworpen siestie. soe
 en selstu daer nymermeer wt co
 men moghen || Ende doe hijse niet
 horen en woude. soe worpen si hem
 inden putte dat hi daer al soe grote
 tormenten ghesdogheden dat hij by
 na ons heren naem vergheten had
 de Ende doe hi tot hem seluen gheco
 men was. ende hi ons heren naem
 aen gheswoepen hadde al soe hij best
 mochte. soe quam hij daer onghe
 questie wt. Ende alle die menichtie

der duuelen vloeghen wech als een
 weck Ende doe hi weder keren sou
 de. soe sach hi een brugghe daer hi
 ouer gaen mochte die alte nauwe
 was ende seer sljekachtich en gli
 dende als ijs. ende daer onder soe
 vloeyde een groet vlot die al vol
 duuelen was en serpenten en sve
 uel vuur Ende doe hi wanhopede
 dat hi daer niet ouer en soude no
 ghen gaen. soe ghedochte hi ons he
 ren naem die hem al omme verlost
 hadde. Ende hi settede sinen enen
 voet op die brugghe. ende noemde
 goods naem ende settede den ande
 ren voet op En tot elcke voetslap
 pe seyde hi goods woert En aldus
 ghinc hi sonder sorghue ouer. mer
 nochtans deden hem die duuels al
 so gretien angst die daer onder wa
 ren mit horen gheroepe dat hi nau
 we mochte gaen Doe hij ouer die
 brugghe gheco men was soe quam
 hi in een scone wijde marct. en daer
 soe was alten soeten weck van me
 nighe hande bloemen. sich doe qua
 men tot he twee jonghelinghen. en
 si leyden tot een alten schonen stade
 die seer wondlic ghesticht was va
 goud en van duerbær stenen En
 de wt dier poerten der stede quam
 wt alten soeten weck. die dese man
 also vermaecte dat hi van ghenen
 stanc en wiste Ende si seyden hem
 dat die stede dat paradys was. en

de daer nycolaus in woude gaen
so seiden hem die jonghelingen dat
hi eerst weder tot sine vrienden ke-
ren moest. En dat hi soude moeten
keren van daer hi ghecomen waer
mer die duuelen en souden hem niet
moghen doen mer als si hem sagen
so souden si van vreesen vlien. Ende
si seyden hem dat hi nae dertich da-
ghen steruen soude in vreden. ende
dan soe soude hi comen in die stede
Doe keerde nycolaus wed tot die
putte daer hi in ghegaen was. ende
seyde den luden wat hem gheschiet
was. Ende na xxy daghen soe starf
hi salichlick in gode.

Hier begint die prologg van
den leuen des heylighen magets sin-
te ghertruyt.

Anden leuen en verdienten
ende vander bekeringhe des
heylighen magets sinte ghertruyt
en moghen wi niet te vollen. ende
oec en sijn wi niet wijs ghenoech te
beschauen mer na onsen vermoegen
en alsoe wi ghesien hebben off van
wittachtighen ghetughen ghehoere
hebben wi voer ons nemen enighe
dinghen te beschriuen. Bi hulpe ons
heren ihesu cristi. ende doer bede der
eerweerdiger jone vrouwen die als
dysse vanden cloester in d' hystorien
ghheten dynauia. Ende inden

eersien bi wat ordinacie si die gra-
de des edelxpts vertreghen heuet
vaden gheslachte des houerdighen
bloets hoe wel dat dat ghehele lant
van europaen dat wel bekennet is.
nochtan en salt niet onprofitelick
wesen voer enighe dit te opelaren.

Hier begint hoer leuen.

Onincs puppijn in voersleden
tyden die soen des alte edel-
sten prince laerlemani die welcke
mitten heylighen man arnulphus
onder den cominghen bi name ghe-
heten lotharius ende dagobertus
tusschen den colenbusschen ende den
vlieden der mase ende moesle en;
de totten palen des landes der vrie-
sen mit goeden rechtveerdigen wet-
ten ghereweert heeft was die vad
des heylighen maghes sinte gheer-
truyt ende hoer moeder was ghe-
heten ptaberta. Een broeder he-
uet si ghehadt ghenaemt grymoal-
dus die welcke doer hulpe van sin-
te cunibertus bisscop van colen he-
uet nae sine vaders dot onder co-
ninc sigebertus anden conichecke
ghetomen. Een fuster heeft hi ghe-
hadt die welcke gheheten was beg-
ga. ende hadde ghetrouw den alder
vrouwenste hertogh den sone va. ar-
nulphus. welcke sone puppijn die
prince was voert hebben daer ghe-

weest voer sere nae ghemaecht die
 heyl ghe maechden bi na me ghele:
 ten alde qundis ende walder crudis
Ende oec mede veel mannen en
 vrouwen i horen cijt. niet alleen van
 den marchscape. mer mede ghesne
 inden propoest ende in gheesteliche:
 den. **D**ie welcken om dat wi ons
 haesten hier om te scriuen dat se:
 uen des heylighen maghts sinte
 ghertruyf ic voer bi slae te segge
Aldus dan wanneer dese heyligh
 jone vrouwe ee cleyn tere jone ma:
 echdelijn was in hoers vads hoff
 wert si bi daghe ende bi nachte ghe:
 leert en onderwesen van horen eer:
 weerdighen moeder ytaberta iden
 wette ons heren ihesu cristi. **E**n si he:
 uet bouen ghegaen alle maechde:
 skijns van gheschickten oude in woer:
 den ende wijsheit van gode seer be:
 mint en lieftal allen menschen. **O**p
 enen tijt als daghebertus doer den
 conincrycke sijn weghe ghemaect
 heeft wert hi van sinen vader co:
 minc puppijn eerlic ontfange daer
 hi ene costeliken maecht mit alle
 sinen heren gheordinet heeft. **O**n:
 d welcken mede gheweest heeft een
 groet edel man des hertoghen soen
 van oestrijecke. Die welcken ind
 minne des heylighen maechts mit
 alle sine moede gheuallen is en he:
 uet vanden coninc en vanden ou:
 ders beloste begheert. mer die co:

minck heeft voer gheweest segghen:
 de hee dat hi eerst veruen den wille
 des moeders ende den sinne ende
 moede des maghts wilde onder:
 vraghen. **E**nde doer beden des co:
 minces ende den anderen edelinghen
 heuet voer vader gheboden als dat
 si voer die tafel comē soude. **D**aer
 die heilige maght ghevraecht wert
 van wat sinne dat si waer als va:
 den hylicke voerscreuen off si dien
 jongelinc mit goude seer blencken
 de ende mit costelike ghesteente en:
 de siden clederen seer vercijert. mit
 edelheit ende rycdom seer legiſe
 tot enen man hebben wilde. **E**nde
 hier op heuet si aldus gheatwoert
 aldus segghende ic en wil noch ic
 en begheert dese edele jongelinc niet
 noch ghenen anderen starffeliken
 man mer alleen den onstarffeliken
 ihesum cristum begheer ic tot mine
 brudegom. **E**nde op alsulcken aye
 woert hebben he verwondt die co:
 minck mit alle sinen edelen gasten
Doe heeft die jongelinc van daer
 bescaeme wech ghegaen. **E**nde die
 heylighen maghet gmc oec wed om
 mit voer lieue moed daermen oec
 wel verstaen heeft hoe dat si van sinne
 geweest heeft. mer na dat si tot
 viertien jaren out gheweest is. soe
 wert voer vad coninc puppijn sicc
 ende is versceyden van eertrijcken.
Doe heuet si bi horen moeder die

welcke wedue bleef tot allen dien-
sten by ghebleuen onderhoudende
die gheboden der apostelen. Si den
welcken hi gebiet die kinderen on-
derdaen te wesen hoerre oudaers.
segghende o ghi kinderen obedierte
en weest onderdaen uw en ouders
in allen dingen Aldus dese salighe
maghet dese dinghen ouerdencken
de heest begonnen sonder ophouden
horen moeder te dienste en te staede
te comen ende horen moet van cleyn-
nen jaren i horen moeder wille na-
te volghen. want si ghestudiert en
de ghearbeyt heuet niet kintschelijc-
ken te willen noch te dencken En
van allen spelen der maechden die
hoer ghelycken out waren te absti-
neren ende te onthouden Die heylige
ghekercke dic wil te visenteren den
armen menschen na hoer vermo-
ghen ende wetene te dienen Ende
tot allen gheboden ons heren hoer
horen des herts willchlikken an te
setten Als aldus i menigerhande
gauen der doechden dese dienstbode
ons heren profiteerde ende voert
ghinc Ende haer lieue en eerweer-
dighe moeder seer grote neerstiche
den dede hoe dat si te wercke soude
brenghen dat welcke si inden sinne
ghedocht hadde soe ist gheboert als
dat een weerdich bisscop. ghesheten
amandus tot horen houe ghecomē
was die welcke inden dinghen ons

heren gods seer groot gheacht was
Doe heeft dese eerweerdiche pta:
berca begheert als dat va hem sou:
de hoer opgeset worden dat heylige
desel der nonnen naden duyschen
gesheten een wijdel en van horen hu-
se soude een cloester consacreren en
wyen. dat welcke hi gheschen heuet
want si niet alleen hoer seluen mer
alle goedē die si hebben mocht den
here heeft beloest mer als die aduer-
sant ende viant bemidende alle goe-
de dinghen ghesien hadde. hoe dat de
se beminsters des heren souden sa:
lichlikken gheraken. tot dat ghe-
sche dat bidien willigen diensten
gods vanden seluen dienst maech-
den hem grote verliesinghe soe dat
gheboert is gheschen soude als gode
winninghe aen quamēn. heuet hi
hem alten grote nydicheit verwekt
ende ondervestiken als dat va allen
man liuinghe tegen hem gherwest
is. want hoe veel onedelheyden en
wat groter teghenspoede si ledē
dz waer te lange te vertellen. wat
daer veel menschen quamē ustoert
in horen moede om enighe goeden
die welcke si arkeyden te bespreken
den schepper alre dinghen. want si
ontstekken waren miten brāde des
gerechticheit Aldus hebben si hoer
goeden begheert Nec mede hebben

Si astervolghinghe van velse princten
ghaleden doer die edele maghet wil-
le. want si hoer ontfachten wilden
en tot enen gheechten wiue te hou-
den. Aldus die eerweerdiche vrou-
we hoers moeds payse en vrede be-
gherende en vresende. op dattet niet
en gheboere twelcke si vresede. heeft
si meer begheert dat hoer dochter le-
sic ende mismaect soude werden dan
si niet volbrenghen en soude hoeren
kloften Daer om heeft si ghenome
een sceermesse en heeft of ghesneden
dat haer vanden hoeft. ende also he-
uet si die eerweerdiche maghet seli-
ken ghemaect voer die werelt. mer
suerlic en scoen voer god. Nu mas-
chmen merken van wat sinne hoer
eerweerdiche moed gheweest heeft
die welke die mismaectheyt en selic-
heit hoers dochters alsoe seer ghe-
consentiert heeft als dat si mit hoer
eyghen handen met ontfien noch
gheurteest en heuet hoer te misma-
ken. mer oec mede hoer seer ver-
blidet heeft. mer oec mede is seer
te verwonderen vanden moede des
heilighen maghet. die welcke wer-
die minne ons heren ihesu cristi ver-
maadt heuet die ornamenteren ende
vercieringhe van hoeren hoeft. op
dat si van horen ontfarksten bru-
degom betere ende behagheicker or-
namenteren vercrighen soude. Mer
hier na hebben doer sijn die ghene

die hoer onrechteschen persequeere
ende astervolcht hadde als dat si
hem in hoeren dinghen niet en sou-
den onderwinden. want si mit der
godlicker minnen beyde barneden
Aenmerckende oec mede dat si
mit den scilde der godlister bescherme-
nisce bescut ende beschermt waren.
soe hebben si ghestudeert ende ghe-
arleyt om hoer beyden te vreden te
schicken. ende hoer wercken te pri-
sen die si daghelyke deden die welc-
ke si te voren gheslaect hadde wic-
den welcken gheschiet is als si ten
eynde die discoerde en twiste ned
ghelept hebben ende sijn bekeert tot
concordie en eendrachticheyt En-
de hebben mit wonderlic begheerten
hoer be mint dien welcken si te vo-
ren seer gheslaet hebben. Woert die
ghene die welcke begheert hadde
die heiliche maget sinte gheerttruye
te ontfachten aenmerckende dat si
dat n̄ volbrengen noch vercrigen
en mochten hebben si oec een eynde
ghemaect om die laghen te legghen
want si die minne cristi inder heyl-
gher maghet seer bernende ghemer-
ket hebben en die minne des werls
seer coude te werden waer onme si
mede tot een drachticheyt gewepen
sijn ende bi hoer wt suerre caritate
ghecomen ende begonsten hoer mit
seer grote lieften te even ende te oe-
fenen. Aldus die edele ende weer-

dichste ytaberta heeft hoer lieue dochter ghenomen ende gheoffert den priesteren om te ontfanghen den heylighen wijdele der nonnen. Ende hi heuet voer hoer ghenomen te settene ouer die heele vergaderint ghe des cloesters van nyuele. wat si in hoer ghesien heuet suuerheyt des herten volmaectelhecken bouen alle creatueren. **Oeck** mede was in hoer continentie van goeden manieren. soberheyt van herten ende van lichame. en manierlicheyt van woerden. Woert soe was si in ael missen misde. int vaste seer willich ende in ghebeden seer vuerich ende deuoet. Bouen alle dese doechden heeft si mit blenkende caritate gheschenen. ende heeft den armenen ende alder meest den pellegryns sorghe gehadte. Altijt soe heeft si ghesuidert ende ghearbeyt om goede ey empelen te gheuen den gheneen welcken si bouen was. Ende alsoe een yghelicken bequaem ende gelyc te wesen als oetmoediger den jone sten ryper dan die outste. goedtie ren meer dan die lastmoedichste en rijkster dan die machtighe ghescenen heuet. Ende si heeft vergaderint der voergenoemd steden costelike weken der heyligher lippen ende die alder beste hulpen der heylighen. Ende dat niet alleen wt ghebuerighen ste den ende landen. mer oec mede wt

den landen van ouer zee. Ende vten volcke van scotland heeft si ghesor get en ghearbeyt bi horen hode mic goeden voerspoet te volbrengē en te veruullen mer als die moed das gheleys mit hore dochter aldus in wercken d' doechden vernoemt en dier gheslachten seer gheblinct huet. So ist geboert dz die dach hoers ster uens omme getomen is. Ende die eerweerdiche vrouwe ytaberta is hier van eertrycken gheseyden. Ende si heeft veruult i dit teghenwoer dighe leuen tsestich jaer ende is gestoruen inden voersyden cloester van nyuele. mer si had ghesleeft na der doot van cominc pupijn. wies huusvrou si bekent was vijf jaer. En is inden seluen cloester seer eer lissen te graue gedach i sinte peters kere. Aldus si die voergenoemde heylighen maghet sinte gheertruyte. als si anghesien heeft na hoer vrou moeders doot dat alle die laste des regiments hoer aenstaende was he uit ouer gheslyt en an ghemaeert i wat manieren si dit alder lichste doen mocht op dat si te bet mochte nemen di vruchten des beschouwe lissen leuens. soe heeft si ghearbeye om te krysen neerstighe ghelederde mannen. en geesteliche moeds met ten welken si gedeylet heeft die laste van d' cudde. En als si dese dinghen mitten werken volbrochte dz si mic o ij

ten moede begrepen hadde so begon
si alsoe sere die leringhe der heyl
gher schriften te oefenen als hoer ver
moghen was. ende die menschelike
broeschelicheyt ver mochte te laten
binaest hadde si hoere ghelyke libera
tie mit ghedachtenisse onthouden.
En nu tijmerde si kerke der heyl
ghen en stichtte al daer seer costelike
tymmeringhe. Woert voer weesen
en weduen. gheuanghen ende pelle;
groms heeft si so groten sorgh ghe;
draghen als dat si mit alle caritate
en lieftie hem allen milderiken ghege
uen heeft hoere daghelyke spise ende
drancke. Woert so ist oec wel weer
dich te vertellen dz onse heer ihesus
christus tot een ghetugenis des ghe
loefs van hoer hem gheweerdicheit he
uet te tonen en te opēbaren hoer en
meer anderen menschen. wat als si
op enen dach om te spreken hoer ge
ket inghegaen was die capelle des
heylighen martelaers sinte sixtus
heeft si haesteliken gesien bouē hoer
een vuerighc cloette. scimende mit so
groot claekeyt en blenckentheyt
als dat die ghelyke tymmeringhe
des kerkes verlichtet wert mit also
grooten schijnsel ende claekeyt al
hadde middach daghes die sonne
ghescheneen. welcke claekeyt ende
schijnsel wanmer si naeste een half
vre die ghelyke kerke verlichtet had
de so heeft wech gegaaen al mit weg

rich schijns bi graden als datter te
laesten gheen claekeyt en bleeff.
Woerwaer god heuet wel voer ghe
weten sine woerden die hi tot sinen
apostelen ghesproken heeft segghen
deghe sijt dat licht des werelts.
want hi dese heyligh maghet niet
alleen mit enen ghelykeliiken ende
onsienliiken lichte gheweerdich he
uet te verlichten. mer oech mede he
uet hi gherwilt hoer mit een sienlyc
licheit doer crachte sijns moghent;
heyt te verlichten ende doer te schi
nen. op dat die menschen die welsc
ke daer teghewoerdich waren.
ende dij hier na noch comen sellen
die sellen moghen meten mit wat
claekeyt ende lichte dat si ghesche
nen heuet die welsc tot euen ghetu
ghenis enen vuerighc cloette wi
den hemel ghesonden was. Ende
daer nyemant en si. die welsc die
onghelyc menet te wesen. want
si dit seluer van hoer gheseyt heuet
Ende oec sijn daer veel ghetughenis
sen ghewest va vese menschen die
welsc dit ghesaret hebben en con
firmeert segghende dat si dit seluer
ghesien hebben dit moghen alle me
schien ghelouen ten waer dat salte
dattet enighe soe inde off van fulc
ker boesskeyt ware dat hi die heyl
ghe maghet loghen seyde van hoer
seluen. Daer nae op enen anderen
tijt ghehoerdet als si hore boden toe

ten lande van ouer zee ghesonden
 heest om profite des cloesters. doe
 si inder zee langewijle soetelicken
 en mit goeden wijnde ghelyst had
 den soe worden si haestelicken ver
 ueert mit swaren periculen. mer te
 hant mit meerder hulpe vand ont
 fermyerticheyt gods worden si ver
 lost doer verdienten en bedinghen
 des heylighen maghet sinte gher
 kruypt want als si mit enen goeden
 derganc segheleiken ende stilliken
 doer die weghen des meers doer
 seylden. soe saghen si haestelicken
 een ghelykemisse van enen scepe va
 wonderlijker grootheyt hem liden
 ander siden an comen. mer als he
 liden die groetheit des scopers naer
 der bi was so begonste die zee gro
 te goluen te vloyen. ende seer won
 derlycken op te heffen Ende doe ver
 namen si haestelicken als dat voer
 seyde visiden dat si ghemeent had
 den dat een ghet scip gheweest had
 nu een vermeeric grote zeebeeste be
 kenden te wesen vanden welcken
 die scippers seer verueert sijn ghe
 worden Ende want si heyden wa
 ren en den heydenschen wette dien
 den so riepen si aen horen afgoden.
 ende begheerden hulpe van hoer.
 mer die boden die vand heyligher
 maghet ghesonden waren ende die
 in ypristum ghesloefden. hebben den
 name ons heren aen gheroeven. en

de begheert sine hulpe Doe was
 daer een wt hem liden die welcke
 mit lader stemmen haesteliken ghe
 roeven heest segghende O heyligh
 maget sinte geertruyt. coemt ons
 te hulpen ende te baten als ghi ons
 behoeft hebbet Als hi dese woerden
 derdewerf gheroeven hadde te hant
 werden si verlost ende vereghen
 wed goet weder. soe dat si vanden
 seluen nacht hore hauen verweghen
 Mer een deel jaren daer nae ghele
 den als si aenghemerct hadden hoe
 dat si seer vermoeyt was doer gro
 te magherheydt des vastens en wa
 kens En als si bider god licker re
 uelacien ende openkaringhe bekent
 hadden hoe dat hoer ommegac des
 teghenwoerdigen leuens bi wesen
 soude soe heest si den last hoers regi
 ments bi rade en consente des ghe
 helen vergaderincs dat hoer bevo
 len was ouer ghegheuen. ende van
 hoer seluen gheset. Ende als si
 aldus vander sorghen ende den las
 te des regiments vry ende ongh
 leghen was soe heuet si die last der
 curen vander abdyen opgheset en
 de ghegheuen eenre wyser eerbaer
 maghet hoer nichte die bi hoer ghe
 uoedet was ende ghecledet. welc
 ken name was wlpentrudis umma
 nende hoer. als dat si neerstelicken
 ende hardelicken soude sorghe dra
 ghen tot horen ondersaten. Woert

Den armen soude si malediccken dee
sen ende onbeueyns de minne soude
si houden teghen hoer naesten. dat
welcke altesamen dese heylighc ma
ghet al volsbrocht heuet. mer daer
na dat dese eerweerdighe maghee
den laste des regiments van horen
neckie ghelyct hadde. soe heuet si
den anderen tijt welcke si daer nae
ghleest heuet ghebruyct ende ghe
besicht. welcke alte samen een spa
cie vā drie maenden was totter oe
feninghe. ende aendeneckenne der
heyligher scriften. want si alsoe tot
ter alder laelster vre wt be de recht
of si vanden starcker totten coninc
rijcke. vand doot totten leuen. van
der duysternisse totten lichte. ende
van armoeden totten coninclichen
rijck domme gaen soude also si dede
Gheen soeticheydt en heuet si willen
hebbeyn in desen leuen. noch gheen
ruste en heuet si horen lichaem ghe
gheuen. mer in vasten ende in quel
kinghe. In walinghe ende in be
dinghe. in scarpheydt des haren cleet
soe heuet si die godlicke hulpe aen
ghewopen. mer totten vtersten he
uet si hoeren ondersaten gheboden.
dat si nae hoerre doot gheen clede
ven aen ghedaen en souden werden.
dan mitten seluen haren hemde. dat
welcke si ghewoenlycken was te
draghen. ende dat men hoer hoeft
mitten alder snoesten wydese sou

de decken. dat welcke hoer een vre
de nonne gheghen hadde ouer
menighen tijt Ende tot desen twee
decseken heuet si gheboden dat der
de. hoer werden toegheuoecht. dat
welcke dat was een snoede out lijn
de laken. daer mede dat haren cleet
ghedekket soude werden. want si
seyde dat oueruloydighe dinghen
den doden menschen ghenen profijc
doen en mogen. dat welcke alle me
schen wel ghetughet waer te we
sen. Mer als si ghemart heuet en
de te voren gheveteen den tijt hoer re
ver seydenis niet twuelende noch
mistwestende en manhopende noch
tan so heuet si hulpe der heylighen be
gheere ende ghebeden. ende si heuet
ghearbeyt te seynden aen enen heyl
ighen man van groter verdienten
gheheten vulcanus. ende was een
vreemt man. op dz si als si onfan
gen hadde sijne vertwestenis sou
de te blider ende te vrier van desen
leuen sceyden. want si enen wt den
ghetale der broederen tot hem ghe
wopen heuet. den welcken si aldus
te ghesproken heuet **Ganch** totten
vreemden man vulcamum. die wel
cke men idreuen kennet in den cloes
ter gheheten te fossas ende segghe
tot hem dese woerden. Gheertr
uis die dochter cristi heuet mi ghe
sonden tot uwer salicheyt. als dat
ghi hoer voersegghen soudet horen

Starf dach ist sakte dattet di vāden
 her verleent is te segghen. Van
 neer aldus dese broeder totten heylighen
 man voer ghenoemt gheco:
 men was. ende die woerden des
 heylighen maghts gheboetscapt
 hadde soe heuet hij alſulcken ant:
 woerde ontfanghen Ganck seyde
 hij lieue broeder haestelijcken ende
 vertellet der heylighen maght dese
 woerden Opten dach van morgen
 als opten festiensten dach vanden
 april onder die hoechmisze sel si go
 de offeren hoeren lieftien gheeste.
 Dese selue bode wert weder omme
 ghesonden. om te beurtaghen off hij
 dit bi hem seluen of bi godlike w
 uelacie ende openbaringhe gheleert
 Ende als dit hem ghevraghet was
 so heeft hi geantwoert aldus wat
 vraghet ghi meer vā desen dinghijn
 ganck weder tot hoer en boetscapt
 hoer als dat si merge ouersiden sal
 Ende segghet hoer oech mede dat si
 niet en vrese noch en sorghe. want
 mitten heylighen wtueroren vrien:
 den goods ende mitten heylighen en
 ghelen sal hoer mede te moete come
 die heylighen man sante patricius.
 wiens borgheren ende huusluden si
 seer gheminet heuet Ende als dese
 bode die daer ghesonden was deser
 woerden der heyligher maght ghe
 boetscapt hadde wert si daer in seer
 verblyt en dancte gode seer. want

hi hoer bi sinen dienaer verweeg
 dicht huet te vertwesten En daer
 nae bleef si alsoe seer verblidt van
 den belosten des heylighen mans.
 als dat si den heil nacht wacker
 liken ouerbrochte ende sonder sla
 pen mitten anderen nommekijns in
 psalmen ende in ymnen gode loeff
 de Ende als die vterste vre verkey
 det heeft mer des morghens onder
 die vierlicheyden der missen. soe he
 uet si ontfangen dat heylighen sacra
 ment des lichaems ende des bloets
 ons heren ihesu cristi Inden drien
 dertichste jare hoere ontheyt opten
 festiensten dach van april en heuet
 hoeren heylighen ghelyck ghelycker
 wijs als hoer gheboetscapt was mz
 goeden godliken louen gode gheof
 fert Daer waren opten seluen tijt
 twee broeders ghewepen totter ver
 twestinghe der susteren Doe spraet
 die een broeder vā hem beyden die
 welcke gheheten was rychimus be
 uelende in hem den godliken wile.
 Ende hi seyde i deser manieren tot
 sinen medebroeder En gheuoelstu
 niet wat Ende hi heeft hem gheant
 woert wat dingheden alleen srey
 inghe ende claghinghe vanden suste
 ren. en grote benauwinghe anders
 en can ic niet gheuoelen. mer recht
 als si dese dingen te samen tot mal
 cander spraken. haestelijck qua een
 soeten wile van wonderlijcker soe

sicheden. die welcke doerghimelk ho-
ten nosen ende horen herten seer con-
forteert heuet Welcke wort oec mes-
de also langhe alsmen hoer lichaem
begrauen soude in horen verwon-
dermisse volmaectelijc bleeff. mer si
werde begrauen inder kercken des
prince der apostelen sinte peters In
een plaeze. die welcke si selue ghe-
ordineert ende bewet hadde Aldaer
dagheleys grote beneficie ende wel-
daden gheghuen werden tot loue
en tot glorie des naems ons heren
ihesu cristi. wien toe be hoere loff en
glorie. eer en de moghentheit ewe-
lycke sonder eynde Amen.

Want wi vese mēschēn sien se-
men de hier in deser werlt die
welcke een enghelsche leuen leyden
welcke anders n̄ ghescreien en mach
dan hoe wel dat si in lichaeme bi an-
deren menschen leuen ende omme-
gaen Nochtan hoer herte ende con-
sciente also langhe als si inden lich-
ame sijn i ewicheyt gheuestich wer-
den Ende hoer herte is onledich en
de wort gheoccupert inden bescou-
wenisse des godlicheyts. also heuet
dese heylighē dienstmaghe goods
sinte gheertuyt wiens leuen ende
ommeganchē hi vanden eersten eijc
haers ioncheyts beschreuen hebben.
hoe wel dat op der eerden by den
sterfliken mēschēn ghevandelt had

de. ende regeerster gheweest ouer
snechten ende dienstmaechden die
welcke onder hoer besorghen leuen
moesten. nochtan en heuet si dat in
wendicheit leuen. ende dat ewicheit
leuen tot ghenen tijden vergheten.
noch si en heuet oec niet vergheten
noch afterghslaten den staet hoers
gherechticheyts noch die swaerheit
der manieren noch die disciplijn.
Hier om ist allen mēschēn wel opē
baer dat si voer den almachtighen
god ūdient heeft al d̄z na hore dooē
doer hoer gheen cleyne virtuten en
miraculen ghescreien souden alsoe alle
menschen wel bekent mach wesen
die welcke hoer leuen ofte abstinen-
cie hoers lichaems ghescreen hebben
Ende hoe vese dat si nu voer den he-
re vermach mit horen ghebeden Ende
wat groter virtuten ende miracu-
lulen die heer verweerdicht heuet
te touen doer dat ghesloue der men-
schen toe horen graue. soe sellen wi
nae onsen vermogen ghegendenken
en in dit middel vander hystorien
beschrijuen. Het was een groot ab-
dysse inden cloester van tryere. die
welcke bi name ghescreuen was mo-
desta. Ende dese selue was van ho-
ren kinderschen daghen gode gheof-
fert. ende was in godlikeiter lieften
toegheuoecht die heylighē maghe
sinte gheertuyt bi gheselsscappe.
Ende hoe wel dat si verre gheset en

De verscheyden waren lichaemeliken
ende omme datter velen mylen ende
spacie der landen tusschen hem beys
den laghen. soe en mochten si mitten
oghen maclander niet bescouwen.
nochtan mitter sielen en mitter lieft
ten d' herten waren si allehe nie mak
cander tegenwoerdich want si ghe
lycker riddercap des godlyken dien
ste ghedraghen hebben Ende in ghe
lycker manieren hebben si den here
in suuerheit des herten ghedient son
d' enich bedroch Daer na een groet
wijle is ghehoert welcke ic nu toe
uwer memorie vertellen wil. Als
op enen dach die voergheenoemde
maghet gods modesta in hoerten
cloester geset om te spreken hoere
ghebeden inder kerckken ghegaen
was. ende hoer seluen voer den ou
taer des heylighen maghets marie
ghestrecket hadde. soe heeft si ghesien
als si wt horen ghebeden op stont
sinte ghertruye staende inder rech
ter siden vanden outer inden sel
uen abijte en in ghelycken ghegaen
te als si ghemaeket was Ende si he
uet aldus tot hoer ghesproken. O
mijn lieue suster modesta onthout
desen visioen sester te wesen sonder
enighe twielinghe weet dat ic hu
den op dese selue vre vanden abijte
des werls verlost bin Ic bin geer
trudis die welcke ghi seer keminc
hebet Ende als si dese woerden ge

sproken hadde. soe was si te hant
van horen ghesichte ghetoghen.
Doe heeft dese heilige maget ghe
trudis heymelicken swigende ghe
docht i hoer seluen wat die visioen
beteykenen mochte ende si en heeft
van dien daghe als vanden visioen
nyemant te kennen ghegeuen een
woert. mer als den anderen dach
vā morghen omme ghecomen was
also is dan die biscoop vander stede
bi name gheheten choldolphus tot
ten cloester des voerseyden maghet
modeste ghecomen Doe heuet dese
maghet gods ond die ander woer
den die si te samen spraken ghebra
ghet nader heyligher maghet sinte
geertruyt In welke abijte ordine
ost ghedaente si waren Al daer he
uet hi bi ordinacie die stature en
de maecte hoers lichaemis. en die
gedaente hoers scoenheyts gheseyt
Doe verstant die heylige maghet
modesta vten teykenen. welcke si d
van hem ghehoert hadde al dattet
waerachtich was. welcke si vā hoer
gheien hadde. Ende si seyde totten
biscoop. ic belie en biechte di nu dat
selue welcke ic daer te voren ver
borghen hielde. want mi gheopen
baert was opten dach vā ghisteren
omtrent die sester vre als dat si wt
desen lichte ter seluer vre ende int
selue oghenblie tot cristum gereyst
was ende daer nae heeft si alle din

ghen den biscoop gheopenbaert En:
de doe ginc die biscoop teylstenen den
dach ende die vre ende heuet daer
na also beuonden als die voer ghes-
noemde abdysse gheseyt hadde.
Voert nadē tienden jare des doots
van sinte gheertruyf is een grote
Brande ghecomen inden cloester vā
nyuele daer si selue voer gherweest
is mitten lue. want alsoe si mi ghe-
seyt hebben was die Brant al daer
alsoe groot dat nyemant van mo-
nicken maechden ofte mannen die
daer ghelopen quamen enighe hope
hadden om den cloester vten brande
te verlossen Mer die jongfrouwen
goods die welske daer inden cloes-
ter waren ghemenghen buten der mue-
ren van dien cloester. ende vleghen
inden naesten plaatse doer vrese des
Brants Doe was aldaer een man
die welske dat laste ende die sorgh
vanden cloester gheghene was En
hi heuet sijn oghen op gheboert ten
hemel wert doe sach hi die heylige
maghet sinte gheertruyf staende
inden oppersten vanden cloester in-
den seluen abyte en ghe daente als
si opter eerden ghemaect was. en:
de mitten wylde daer si mede ghe-
hulst was. soe werpte si alsoe den
vlamme vaden huse Mer dese man
en wort van desen visioen niet ver-
ueert. mer bouen maten mit gro-
ter blisscappen veruult. ende hi he:

uet sijn gheselscap vermaent dat si
volstandeliken wercken ende ar-
kepden souden. ende hi is mit haeste
listen lopen bouen ghecommen. op
dat hi dat eynde des dincs sien sou-
de. Doe hebben si in wonderlike
manieren den cloester beschermt ghe-
sien van den Brande. Op een an-
deren tijt. sijn vermaent ende ghe-
waer scout gherweest enighe vāden
fusteren dat si inden selue bedde daer
die heylige maghet sinte gheertruyf
na den arbeyt hoere wakens ende
hoers bedincs hoeren vermoeyden
leden wat te rusten plach. Gheen-
rehande menschen voert an gheuer-
loft en was al daer te rusten. Doe
was die voerseyde maghet goods
die abdysse een nichte des heilighen
maghet sinte gheertruyfs die wel-
ke bi den voeten van hoere ghevoet
was mit onsprekelikster blisscappen
veruult als dat die here bi alsoe ve-
le teylstenen en myraculen gherweer-
diche te hoer te tonen. ende te openba-
ren. soe heuet si te samen gheroept
alle die gheheele vergaderinghe der
jongfrouwen. ende hebben dat bed-
de ghenomen ende ghedraghen mit
groot eerden ende louen goods ende
hebbene gheseyt in sinte pauwels
kercke daer die here nu veel teylste-
nen ende virtuten verweerdicht he-
uet te openbaren.

¶ Exempel

Et was een jonghe maghet in den seluen lande Bin yuelen die wel sie een sware hecte verdrucket had de een langhe eijt ende gheentechan de medeijin meyster en wiste hoer te helpen in menighen jaeren. soe dat si ten laetschen dat lichter van hoerre oghen verloren heuet. ende is blint ghemoroden Doe hebben die ouders van desen maechdekin hoor gheno men ende ghebrocht tot nyuele tot ten cloester. off si bi enighe auenture aldaer enighe meysters haddeyn moghen vinden die welcke hoer enighe kate off helpen haddeyn moghen versenen Doe heuet hoer gheopenbaert op den seluen nacht die heylighem maghet sinte gheertruyt in een visioen en seyde tot hoer O ghi maech dekin en wilt niet twielen. mer ghesouet inden heer ihesum cristum ende gaet inder kercken van sinte paumels totten bedde opten welse sante gheertruyt te wisten plach daer selt ghi ontfanghen ghesont heyt van allen tribulacien die welcke ghi mit uwen lichaem lidet mit groter smerten mer die maget doer die swaer heyt der crancheyt en conste voer den derden daghe aldaer niet gheraiken Ende als die ghehele vergaderinghe vanden susteren inder derder vry totten godlycksten wercke onledich waren. doer welcke dat volbrocht was is hem ouer

ghecomen die crancke maghet En de die susteren hebbene ghedraghen ende toe ghesleyt aenden bedde daer hoer gheboden was te gaen. Ende als si hoer toe ghebeden ghesellet hadde. ende hoer hoeft aenden bedde ghenepghet Te hant worden op ghegaen hoer oghen. ende hoer gheskeel lichaem dat welcke te voren als doerwont ende ghequest was wort der ter stont genesen. recht of si nie ghebreken ghehadte en hadde Daer heeft die heylighem maghet gode ghesdancet ende wert mit groter bliscap pen veruult. ende mit vrolicheydt is si weder om ghetoghen toe horen oudaers Mer als dese teylenen aldus gesciet waren. so heeft die voer seyde abdysse ende nichte des heylighen maghet goods sinte gheertruyt van desen lichte versheyden die welcke na hoer regeerster gheweest hadde inden cloester te nyuele. Doe hebben alle die maechden ghecoren een jongfrouwe gheboren van edelen gheslachte tot een abdisse die welcke oek mede ghevoedet was onder die heylighem maghet sinte gheertruyt Ende si heeft daer na ghetymmert een kercke in die eere des heylighen maghets sinte gheertruyt ende opten seluen daghe dat die kercke volgymmert was so heb ben si dat beilde seer eerlijcken daer in ghesleyt Ende opten seluen nacht

soe waren alle die susteren mit groter reuerentien ende eerweerdicheit onsedich om te singhen seer fres telijcken die vigilien Ende als die metten wt waren. ende dien dienst des heren volbrocht was. hebben si die keersen ende lanteernen wt ghe daen. die welcke inden seluen gods huse alijt te barnen plaghen. mer als die morgen stont an quam en die susteren i die selue kerke gaen souden om hoer ghebeden te spreken soe vonden si alle die lanteernen. keersen. ende lampen barnende. den welcken te voren wt ghedoen waren. waer om tghelvoert is dat dit mirakel verbredet ende verme nicht is doer al dat lane Ende die fame is wt ghegaen vanden machte des diensten maghtes cristi also dat alle menschen van verre ofte bi quamē totten graue des heylighen maghtes. en begheerden hulpe des lichaems. ende bider hulpen goods alle die ghene die mitter hulpe des godlyken hulpe sochten die hebben mit ghesoncheden cloestelijc weder omme te huus ghekeert.

TEgempel

DEc was een man daer by in een ploetse. wiens huusvrouwen dat blint geworden was en hoer man die heeft ghenomen ende gheleyt totten voer ghenomen den cloes ter te nyuele al daer die heilige ma

ghet sinte gheertrijxt gherustet heuet. Ende als si doe in die kercke ghegaen was. ende si stont onder een lampe. so was daer haesteliken ghesien dat die lampe alte mael we ghestort was op hoer falsye. welcke si om hoer hadde. Ende alle die ghene die dat grote myrakel aensaghen hebben hoer ghehouden. ende mit dien droppelen hebben si hoere ogen ghesmeert ende te hant werden si verlicht. Ende inden morgen stont worden si verstarct inden ghesloue ende inden hope Inden myraculen des heylighen maghtes sinte gheertrijxt is si ghesone nie groter blijscap wed ghekeert i horen huse

TEgempel

Op een ander tijt so waren daer moerdenaers en hebben enen knijde ombeuanghen. en vaste ghebonnen. Ende alijt aldus inden banden ghestaen hadde. ende si hem wt den lande in enen prysoen vertopen wil den. Dit knijt haesteliken ouerdene kende mit betrouwē den name des heyligen maghtes sinte gheertrijxt heuet hoer ghebeden dat si hem hulpe verlenen woude. Te hant so sijn gheuallen die boeyen van sinen handen mitten welcken hi ghebonnen was. ende hi begonste e wech te lopen om hem seluen te verlossen. ende die moerdenaers die welcke hem gheuanghen hielden begonsten me

de nae hem te loopen. op dat si hem vanghen souden mer si en mochten niet. ende alsoe wert dat sijnt verlost vanden banden sijne vpanden bi hulpe van die heyligh maghet sinte gheertruypt.

Exempel

Doert inden driendertichsten ja: re na sinte gheertruypts doot. is ghe comen een maghet gheheeten beg: ga. ende heeft begheert als dat men hoer een cloester soude stichten. En de als si in aldus danighen deuocien ghestelt was. soe is si ghecomen tot ten voerseyden cloester van nyuele biddende den voer seiden abdisse agnes gheheten mitten gheheele vergaderinghe dat si hoer emighe hulpe gheuen wilde van gheestelicken sa: ken om dat si grotelic van node had de den begin sel hoere deuocien Daer heeft die gheheele congregacie verhoert horen ghebeden ende hebben hoer gheghuen schone reliquien ende boeken der heyligher scriften Ende oec mede gheestelike ende seer oude susseren die welcke den cloester leeren mochten die discipline en leringhe des goeden leuens Ende oec gauen si hoer een deel vanden bedde daer sinte gheertruypt op gherust hadde. Doe heuet dese goede vriendinne cristi alle dinghen die welke totten gheesteliken leuen toebehoerden ghe uoert tot horen cloester. en mit gro-

ter Bliscappen deuotelicken aldaer gheset En als si bidden cloester qua men daer si behoerden. hebben si mit crucen en vanen en mit soeten san: ghe hoer reliquien i ghebrocht En den bedde hebben si geleyst bidden ou taer des heylighen magets sinte ge nofene Al daer nu vele menschen vanden diuelen ghesuert werden daghelyc en so vele siecken ghenosen die al daer om hulpe comen dz ghe ne mensche dz te vollen wt spreken en mach. in inden andden jaer als alle dinghen wel beschiet waren so is dese goede vriendinne ghereypt totten here ihesum cristum.

G

Sinte alexanders bissops dach die we sijns selfs stadt capadocien ouermits ymicheye der heyliger steden te iherusalem quam ende onefinek ouermits godlike openbaringhe dat regiment vā dier stade en wort in sijre eersamigheyt ontheyle te cesarien ghebrochte ende wort in deius persecutie voert ghe loue cristi ghemartelyt Ende noch veel ander zc.

H

Sinte Johannes dach een man van groeter heylicheyt

Dese was wt syrien ghebornen ende quam i ytalien ende tymmerde bi d stade die pennarens hiet een cloester ende was xl jaer lanc een vader van veel knechten goods ende rustede ten laetsten ouerclaer mie veel doechden in vreden.

T Opten seluen dach te surretum der heyligher martelaren quintus quintillus quartillus marcus en de noch ander ix.

T Te brixien sinte caloceriq martelaers dach Dese inghinc tot adri anum ende sach die pijn galghen ledich ende die dienres pmen en om dz hi sexde d kerstene god is gret so wort hi altehants onsluet.

T Opten seluen dach te betheleem jude sinte josephs dach die ons heven voeder was.

T Te cesarien i capadocien sinte theodorus biscoop dach.

T Opten seluen dach sinte appollo mus en leontius biscoop En Ec.

G

In astien sinte archipus dach dese was sinte paueles mede ridder welcken hi ghehuecht in epistelen totten collocensen.

TIn brytanien sinte cuthbertus dach die vander een sedelen leuend kerken die sindiffrensis hiet biscoop ghecoren was ende van sinen

knijfchen daghen tot sijnre ouder dom toe in te pkenen der miraculen een blenckende leuen leyde wies li chaem als die eersame beda scrijfe doe hi xi jaren begrauen gheweest hadde mitte klede daert mede gedect was gheuonden wort.

T In syrien d heylighen dach paulus cyrillus eugenius en noch ander ijij.

T Inden cloester fontinelle sinte wolframm biscoop ende confessoers dach Ende noch Ec.

C

Inden berch cassijn sinte benedictus abts dach dese lefden glorioes in doechden ende in miraculen bescriuet sinte gregorius paues inden andden boec vanden dyalogo.

T Te alexandrien sinte serapion een sedels dach een man van groten doechden.

T Inden meyerie van lyon opten won sinte lupitius abts dach wes leuen mit glorie der heylicheyt ende miraculen edel was Ende noch ander veel heylighen.

T Die legende van sinte benedictus.

Benedictus was vte lande van mursia geboren doe he sijn ouste vrouwe gesent hadde o bokeliste

consten te leuen in sijnre kijntscheyt
 so liet hi die letteren varen en meer
 de ter woestijn were te trecken. Ende
 de sijn voester die hem lieff hadde.
 die volghede hem tot eenre stat die
 effide hiet. Daer leende hi een seue
 om tarwe te suueren. Ende si liet
 dat onbekendelic op een tafel staen
 so dattet viel. Ende si vantet on:
 tween Doese sinte benedictus mee
 nen lach doe nam hi die stukken va:
 den seue ende doe hi gheleden had:
 de ende hi op stont soe vant hise al
 gheheel. Daer na ontsliep hi al heyl
 melick sijn voesten ende quam tot
 eenre stadt daer hi drie jaer was.
 dattet nyemant en wiste sonder een
 monic die romanus hiet die sinte
 benedictus gaf monics abije aen.
 ende hi gaff hem daghelyc teten. En
 de om datmen van romanus cloes:
 ter niet en mochte gaen tot den ho:
 le daer sinte benedictus lach want
 dat cloestier stont op een steenwoede
 ende sinte benedictus lach neder in
 den dale. Daer om plach romanus
 aen een lancet seel broet te bijnden.
 ende dan neder te laten. Hi hadde
 oec aen dat seel een bellesijn gebon:
 den. op dat sinte benedictus weten
 soude biden clincken vander bellesijn
 als hem romanus broet brochte en
 de dat hi dan wt comen soude ende
 nement. mer die duuelen hadden
 niet van romanus caritate en van

sinte benedictus voedinghe. ende
 werp op een tijt een steen en brack
 dat bellesijn mer daer om en liet ro:
 manus hem nz te dienen. Hier na
 openbaerde onsen heer enen pries:
 ter in enen visioen die tot sijnre be:
 hoeff een paeschdaghe spise betreyde
 en seyde Du betreydes die weeldich
 heyt en mijn knecht wort ghepini:
 get van honger in dier stede. En die
 pape stont te hant op ende sochten
 mit groten arbeyt. Ende doe hi hem
 gheuonden hadde soe seyde hi. staet
 op ende laet ons eten wat het is hu:
 den paeschdach. Benedictus seyde he:
 Ic wetet dattet huden paeschen is.
 want ic hebbe di gesien. want om
 dat hi verre vanden luden was soe
 en wiste hi niet dattet paeschen was.
 Die priester seide Woerwaer het is
 huden paeschen ende di en betaeme
 niet te vasten. want ic bin hier om
 tot di gheseuyt Aldus dancen si
 gode ende namen spise. En voghel
 diemē merke hiet vloech onrustich
 ontrent sinte benedictus aensiche
 alsoe dat hise lichtelijcken mitter
 hant had moghen vangen. mer doe
 hi he segende doe vloech die duuel
 wech. Ende te hant brocht hem die
 duuel int ghepeynse een wif die hi
 voertijns wel ghesien hadde. Ende
 hi onestac sijn herte soe seer van hoer
 dat hi si na woude laten die woef
 tine om die begheerte sijns vlysch

mer te hant quam hi bi gods ghe
naden weder tot hem seluen. ende
ghinc wt al naect wentelen in die
werne also langhe dat al sijn lich
aem ghemont vert mitten doernen
Also uijaghe de hi die wonderen sijs
herten mitten wonderen sijs vleyp
sches Aldus verwahn hi die sonde
wat hi verwadelde die brant Van
dier tijt en quam hem nye vleysche
like becoringhe an Doe aldus sijn
nywe maren wies en een abt van
den cloester doot was. soe qua alle
die vergaderinghe van dien cloes
ter tot hem. ende baden hem dat hi
hoer abt ware Ende hi onseit lan
ghe ende en woudes niet consenten
ren wat hi seyde hem dat sijn seden
hoeve seden niet ghenoegehen en sou
den. mer ten laesten wert hi ver
wonnen ende consentierden Doe
hem benedictus die regule nauwe
houden dede. soe bestraeten si hem
seluen dat si hem gheyschet hadden
tot enen abt Doe si saghen dat si
hoer wille niet ghebruiken en moch
ten. mer dat hem sinte benedictus
die regule gherichtelick houden de
de. soe pijnden si hem te doden mic
senijnt gemenghet mit wijne. mer
sinte benedictus maecte bouen dat
glas een cruce. ende te hant brack
dat glas oft ontween ghevoren
waer mit enen steen Doe verstone
sinte benedictus datter dranck des

doots in was die dat teylzen van
den crups niet ghedoghen en moch
te. Ende te hants stont hij op en
de seyde mit bliden aensichte Broe
des die almachtighe god moet v
uighuen. en seyde ic v niet dat mine
seden v niet ghenoegehen en souden.
Doe ghinc hi weder ter woesti
nen wert. daer hi veel myraculen
dede Ende daer quamen veel mo
nicken tot hem ende hi stichde daer
twalst cloesteren In een van dien
twalst cloesteren was een monick
die niet langhe in bedinghe wesen
en mochte. mer als die ander mo
nicken baden so gime hi daer buten
ende dede enighe thelike dinghen.

TDoen die abt van dien cloester
die sinte benedictus gheseyt hadde
so ghinc hi darwert. ende hi sach
dat een swart sint dien monic die
niet in bedinghe wesen en mochte
nam biden clederen. en leyden daer
buten. en sinte benedictus seide tot
ten abt en tot maurum den coninc
En merket gijn wie dat hi is die
hem trecket Ende doe si antwoer
den neen wi. Doe seyde hi. Biddet
opt dat ghije oec sien moecht **E**n
doe si beden. so sachet maurus mer
die abt en sachet niet Opten ande
ren dach doe die bedinghe gheeyn
det was. so vant sinte benedictus
die monick weder daer buten en
de hij sloech hem om sine weeskels

sicheye Ende van dier tijt bleef hi
in die bedinghe stadic Albus soe
en dorsten die vyant niet meer wt
leyden. als off hi seluer gheslaghen
hadde gheweest. Van desen cloestre
wen waren daer drie die bouen op
een steenwedse berghe stonden en:
de mit groter pinen mosten si heer
water beneden halen Ende die broe
ders baden sinte benedictus dicwil
dat hij die cloesters anders waer
stichten dede. soe ghinc hi op een:
re nacht mit een kind opten berch
ende hij bede daer langhe Ende hij
seyde daer tot enen tytken drie ste:
nen Ende doe hi wed tot huis ghe
comen was ende die broeders om
die selue sake tot hem quamen. soe
seyde hi Gaet ende holec die wedse
daer ghi die drie stenen vinden selt
leggen want onse heer sel daer wt
moghen water brenghen. Ende si
ghinghen ende si vonden die steen:
wedse sweeten. Ende si hoeldense
een luttel ende si vondense te hants
vol waters. ende tot noch toe soe
vloeyet daer waters ghoech wt
alsoe dattet vanden top van dien
berghe loopt beneden. Op eenre the
doe omtrent sinte benedictus cloes
ter een mit eenre crommer sichten
werne of houwede. so viel dat yser
wt den heftie i dat water ende sanc.
Doe hij daer omme alte dweich
was soe werp sinte benedictus dat

heft int water ende te hants quam
dat yser daer vlotende. Een kinck
dat placidus hiet ghinc wt om wa
ter te putten ende viel in die vloete
Ende te hants begrepen dat water
en toech hem volna een armborst
schoet weghes vanden lande Ende
sinte benedictus die i sijn celle was
sach dit inden geest en hi riep mau
rum en seyde wat den kind gescreet
was ende hi hieten gaen halen dat
kind. Doe hi mauro die benedixie
gheghuen hadde. so liep hi haestelic
derwert ende hi waende dat hij op
dat lant ghegaen hadde mer hi liep
totten kind opt wat en hi grepte
mitter hant en toecht wt Ende doe
hi tot benedictus weder quam. soe
seyde hi wat hem gheuaken was
mer sinte benedictus en tooh hem
dat niet an. mer hi seyde dattet god
om maurus gheversamhert ghe:
daen hadde. Het was een priester die
florentius hiet die soe groten myt
hadde op sinte benedictus dat hi se
nijnt int broet biec om dat hi hem
daer mede vergheuen soude. Ende
hi sende hem dat broet voer een be:
nedixie Ende benedictus ontfinct
harde gheerne ende werpt voer een
rauen dien hi plach teten te gheuen
en seyde Neemt dit broet inden na
me ons heren ihesu cristi en werpt
in alsulcken stede daert gheuen men
sche vinden en mach. Doe ondede

die rauen sinen becke. ende ondede si
nen vloghelen. ende begonde om
trent dat broet te lopen en die crap
en als off si gheseyt hadde dat hi
hem gheerne ghehoersaem gheweest
hadden. mer dat hij niet en conste
ghedoeyt Ende benedictus beual hem
efter ende seyde. heft op ende werp:
tet wech sonder vrese als ic di ghe:
seyt hebbe **T**en lesten droeghet die
raue wech ende quam weder ouer
drie daghen **E**n benedictus gaf hem
teten als hi plach **D**oe florenius d^r
sach dat hij niet ghedoeyt en mocht:
te. so pijnde hi benedictus monickien
sielen te wonden en dede seue maech:
den spelen al naect in der monickien
houe ende dedese singhen op dat die
monickien souden werden bestoert
tot oncuysheden. Doe dat benedic:
tus van sijnre cellen sach. en hi one:
sach dat die monickien daer mede
valley mochte so wijchte hi des mās:
nijt ende nam sommige monickien
mit hem en verwandelde die stat.
en ghincck anders wert woenen.
Doe florenius op sijn solre stont.
en benedictus sach wech gaen. en
de hi seer blide was. soe viel die sol:
re te hant ende hi bleeff daer onder
doct Doe liep maurus na benedic:
tus ende seyde. heer wed want die
di veruolghe de is doot **D**oe hi dat
hoerde versuchte hi seer om dat sijn
vygant doot was. ende sijn discipels

des blide was Ende hi gaf maurus
een goede penitencie dat hi so blide:
lic die hoetscap brochte vā sinen vy:
ants doot. mer sinte benedictus tide
tot enen anderen stat wert. en seu:
wede den vyant niet. mer hi quam
ten kerche van cassmen. ende appol:
lo tempel die daer was heylighde hi
in sinte johans baptisten bedehuys
Ende dat volck dat daer omtrent
woende keerde hi vāden afgoden
Mer die duuel verdroech dat her:
de swaerlic. ende openbaerde hem in
sijn vleyschelike oghen harde sware
Ende hi knaerste op hem mit tan:
den ende seyde benedictus benedic:
tus. mer doe hi hem n̄ en antwoer:
de. so seyde hi maledictus. ende niet
benedictus waer om soe quellste mi:
Op enen dach wouden die monic:
ken een steen draghen ten gheselich:
te wert. mer si en mochten **D**oe si
een menichtie van mannen hadde
ende si den steen niet en mochten
verporren. doe gaff sinte benedic:
tus die benedixie doe hieu en si hem
harde lichtelicke. daer bi worden si
ghewaer dat die duuel op die steen
sat. ende en lieten niet verporren.
Doe die monickien vāden cloester
een want luttel hogher makken sou:
den so openbaarden die duuel sinte
benedictus ende hiet hem dat hi ten
monickien ghinghe die daer arkey:
den **E**nde hi ontboet die monickien

mit een bode. Broeders wachte wat
gi doet. wat die duuel coemt tot v
Doe die bode die woerden gheseyt
hadde so werp die duuel die want
omme ende si viel een jonghen mo
nick doot mer sinte benedictus liet
dit lant dat doot en gewont was
tot hem brenghen in enen sack. En
de mit sijnre bedinghe verwrechte hi
hem weder en deden gaen wercken
En leek man van goeden leuen
plach alle jaer al vastende te come
om sinte benedictus te visenteeren
Op enen dach dat hi daer gaen sou
de so ghinc oecsl een ander mit hem
ende dwelch spijs om inden weghe
te eten. Doe opten dach ghemor
den was soe seyde hi Broeder laet
ons eten op dat wi niet te moede en
werden inden weghe. Doe hi ant
woerde dat hi inden weghe niet eten
en woude. soe swiech hi noch een
wile mer daer na noede hi hem ten
eten mer hi en woudes niet doen.
Doe noch een vre ghesleden was
ende si sere ghemoeyt waren van
den weghe soe vonden si enen cam
pe ende een fonteyne Ende als dat
ghenoechlic was bi te rusten Doe
coende dit hem sijn gheselle ende bat
hem dat hi d een luttel rusten wou
de ende eten. Ende om dattet daer
soe lustelick was soe de de hilt. ende
doe si ghetomen waren tot sinte be
nedictus so seyde hi hem Siet broe

der die duuel en mochte v niet een
werff gheradan noch anderwerken
mer derderwerken soe verwant hi v
ende doe viel hij voer sinte benedic
tus voeten en suchte om dat hi mis
daen hadde. Gotysla die moncke
vanden gothen woude proeven off
benedictus die ghesel der propheet
en hadde. ende hi gaf een van sinen
knapen sijnsleider aen en hi senden
mit al des conincs ghesinne totten
cloester wert Doe sinte benedictus
tegen he wt gegaen was so seide hi
hem Lieue lant doet dit of wat hec
en is di nz en hi viel te hant ter eer
den en ontsach hem dz hi assulcken
man bespot hadde. En clerck was
beseten mit den duuel en men broch
ten tot sinte benedictus dat hi hem
ghenesen soude. Doe hi die duuel
wt den clerck verdreuen hadde sey
de hi hem. gancs en hoede di roere
daltu gheen vleysch en etes en en ot
fanghet gheen heylighet oerdene.
wat wanneer ghi heylighet oerden
wilt ontfange so sedi des duuels
va rechte sijn Doe hi dit ee langhe
tijt gehouden hadde ende hi sach
die ghene die minre waren dan hi
voer hem in die oerde ghsinghen. soe
liet hi benedictus woerden als off
hise vergheten hadde van langhe ti
den en hi ontfene heylighet oerdene
ende te hant quam die duuel wed
in hem die hem gheslagen hadde. ende

quelden thent hi starff. Een man
sende bi sinen kinder benedictt twee
vleßchen wijns mer dat kind berch
de die een vleſch inden weghe. ende
die and brochte hi hem Ende bene
dictt nam die een mit groten dane
ke Ende hi seyde totten kinder lieue
kind en drincke van die vleſche niet
die du verbergen heues. mer ghet
se behendeliken rot inden weghe. en
de best watter in is En dat kind
ghinc bescaemt wech En hi woude
dit proeven dat hi ghehert hadde
Ende doe hi die vleſche gheneyghe
hadde so quam een slanghe daer we

~~Op een tijt als benedictus sijn~~
auontmael ac. so was een monick
bi hem eens edel mans soen en hile
hem die keerse En hi begonste van
houaerdyen binien te ghedencken
wie is dit daer ic bi staet. hi sit en et
en ic houde hem die keerse en diene
hem. wie bin ic dat ic dese man die
nen soude. Ende benedictus seyde
hem te hant. lieue kind segghen dme
hert segghen dme hert Broeder wat
segstu. en benedictus riep die Broe
ds. en liet hem die keerse nemen en
hieten inden cloester gaen en ruste
lic sitten. Iala dier van goten coninc
was onghelouich mitten arrianen
en hi was alte vreselicken wreet te
ghen ghestelike luden vander heyl
gher kercken also seer was hi daer
teghen ontsteken dat so wat clerck

off monic dat voer hem quam. niet
keuendich wed en keerden Op een
tijt doe hi gheerne van ghiericheyt
groten weff hadde ghehaest. so ghe
uiest dat hi een dorpmans gammer
list pinciche. en hi wonden mit me
nigherhande pinen. soe dat die man
so wort verwonnen mit pinen. soe
dat hi seyde dat hi benedictus sijn
goet hadde beuolen te houden En
de men ghehoefdes hem. Ende men
en dede hem niet meer pinen om dat
hi waende dat goet te vercrighen.
Ende zala die coninc dede dese man
binden mit twee yseren ringhen om
trent den arm. ende hi deden op een
peert settet. ende hi dwane hem en
de voerden mit hem dat hi hem wi
sen soude wie dat dese benedictus
waer die sijn goet onder hadde. En
de die man voer. voer hem ghebon
den ende leyden tot benedictus cloes
ter Ende hi vanten alleyn sitten le
sen voer die were van sijnre celley
sijn ghetide. Ende doe die dorpmans
seyde totten sellen coninc die hem
volghede. siet dit is die man daer
ic off gheseyt hebbe die vader sinte
Benedictus Doen die coninc aen
gheschen hadde mit enen sellen ver
wermde ghemoede ende hi waende
dat hi hem doen soude alsliecken vre
selicheyt als hi plach. soe begonste
hi seer te wepen en seyde Stant op
stant op ende gheuet mi die dorpmans

mans goet dattu hebste. ende sinte
 benedictus hief mit desen gewezen
 sijn oghen wt sinen boekie. Ende te
 hant doe hi op die dorpmayn sach
 diemen daer ghebonden hielte. ende
 doe hi sijn ogen op sijn armē sloech
 so ontbonden wonderlyken sijn ar
 men die mitten ringhen ghebonden
 waren so haestelick. Ja so haestelick
 dat gheen mensche sijn armen also
 rasch ontbonden en mochte hebben.
 Ende doe dese man die ghebonden
 was so haestelick worde ontbonden
 die bi hem stont. so wort die coninc
 die so wreit was verueert van die
 mach. ende viel voer sinte benedic
 tus voeten ende hi liet al sijn wreit
 heye. Ende hi neyghede sinen wre
 den hals voer sinte benedictus. en
 de badt hem dat hi voer hem bade.
 mer sinte benedictus en stont n̄ op
 vanden boekie. mer hi wiep die broe
 ders ende hiel hem dat si hem in ley
 den. ende dat me hem die benedixie
 gaue. Ende doe die coninc weder
 tot hem ghebrocht was so hadt hi
 hem dat hi hem wachten soude van
 sine wreithet ende sijne sothet.
 Ende die coninc voer wech en en
 evschede niet vā die dorpmayn dien
 sinte benedictus mitten wille gods
 alleen mit aensien sonder genaeten
 verlost hadde. Op een tijt doe int
 lant vā campanien groten honger
 ende duerht gheworden was. soe

dat die luden ghebrack daer si bi se
 uen souden. Ende doe oec in sinte be
 nedictus cloester coern gebrac wat
 als broet was ghegheten. soe dat si
 tot eenre maeltje voer die broeds
 mer vijf broden teten en hadden.
 Doe dit sinte benedictus die vad
 sach dat sijn monicken besorget wa
 ren so berispte hi se lastelick van ho
 ve sorghe ende seyde hem dat si hoer
 re herten ter ouerster belosteyt heb
 ben souden ende seyde. Waer om is
 u herte bedweert om ghebreke des
 broets. Hier is huden luttel. mer
 morghen selojs ouerloodich heb
 ben. Ende des anderen dages vane
 men voer sinte benedictus celte twe
 hondert midden meels in sacken
 staende. mer bi wien dattet daer
 die almachtighe god seynde dat en
 weet men niet. Doe dat die broeds
 saghen. doe dancen si alle gode seer
 ende si hadden doe meer vreesen dat
 sij te vese hadden dan te luctel.
 Men leest oec dat een man ee soen
 hadde die al scorft was. alsoe dat
 hem al sijn haer wt viel. soe dat hi
 begonste te swellen. soe dat hi die
 etter niet langer brengen en moch
 te. Ende die vad seynden tot sinte
 benedictus dat hi hem gheschen sou
 de als hi dede. Ende hi dancte on
 sen heer seer hier off. ende dat sain
 bleef in goeden wercken ende starf
 salichelyck in gode. Op een tijt sen
 p ij

de sinte Benedictus enighe Broeds
op eenre stadt. dat si daer een cloes-
ter stichten souden. Ende hi seyde
dat hi tot enen daghe tot hem co-
men soude. ende soude hem wijsen
hoeuen dat stichten soude. Op dien
nachte die voer dien dach was dat
hi hem belouet hadde daer te comen
soe openbaerde hi hem den prouoest
in sinen slaep. ende wijsde hem sub-
tiliken waermen elcke stat stichten
soude. Ende om dat die monic die
visioen niet en gheloefde. en si noch
sinte Benedictus onckeyden. En laet
sten keerden si weder tot hem. ende
seiden Vader wi ontkeyden di dat
tu comen soudes also du seydes. en
de en quaemste niet. Broeds sprac
hi. waer om seg di dit. en openbaer-
de ic v niet ende wijsde v elcke stat
gaet also ghi hoerdet biden visioen
soe ordineertet al. Niet verde van
sinte Benedictus cloester waren twee
nonnen van edele ghesslachten mer
si en dwonghen hoer tonghen niet.
mer si maecten dicwile gram mit
ombekendigher reden den ghenen
die bouen was. Doe hi die sinte Be-
nedictus gheseyt hadde doe onchoet
hise Bedwinghet v tonghe off ick
doe v te banne mer die sentencie va-
den banne en seyde hi hem niet. om
dat hise te banne dede. mer hi wou-
de se daer mede castien mit dreygen
mer die nonne en beterden hem nz

ende si storuen in corben daghen. en
de worden in die kercke begrauen.
Ende alsmen daer misse dede. ende
die pape seide alsmen pleghet die in
den banne is die gaen daer Buten.
so sach deser nonnen voester die al
toes ouer he offerde dat si vten gra-
ue quamen en ghsinghen vter kerke-
ken. Doe sinte Benedictus dit ghe-
seyt was. so gaff hi mit sijnre hanc
een offerhande ende seyde Gaet en-
de offert dese offerhande ouer hem.
en si en sellen nz meer te banne sijn.
Doe si dat ghedaen hadde. en die
pape riep als hi plach soe en sach:
mense nz meer wt die kercke gaen.
Doe een monick sonder Benedixie
gegaen was om sijn vad ende moe-
der te vanden. ende hi opten seluen
dach starf doe hi tot hem ghetomen
was. ende men hem grauen soude.
so ontwerpte hi een werf en ander
werf ende der dewerf die eerde we-
der van hem. Ende sijn vader ende
moeder quamen tot Benedictus en
baden hem dat hi hoer sijnt die be-
nedixie gaue. En hi nam ons heren
lichaem ende seyde gaet ende legget
op sijn borst ende graest hem alsoe.
Doe si ghedaen hadde so bleef die
eerde opten lichaem legghende en-
de hi en werpse doe niet meer off.
Het was ee monic die ymmer wt
den cloester gaen woude. En hi dede
Benedictus soe grote moeynisle toe-

dat hi hem van gramscappē wech
liet gaen Te hant doe hi vten cloes-
ter quā so vant hi een drake in sijn
wech al gapende staende Ende doe
hi den monic verslynden woude so
nep hi ende seyde Loeft loeft. wat
desen drake wil mi verslynden En̄
die broeders liepen mit hem mer si
en satghen dien drake niet. mer si
brochten den monic te cloesterwert
al leuende ende al fuchtende. en̄ hi
houede te hant dat hi nyammer meer
weder wt den cloester gach en sou-
de. Op eenre tijt doe groeten bon-
gher ende duer tijt was in alle die
landen Ende sinte benedictus den
armen gheghueen hadde al dat hij
ghecrighen conde. so dat binnē den
cloester niet ghebleue en was dan
een luttel olys. soe beual hij den kiel
lenauer bewaere dat hi die olye om
gods willen ghehuē soude. mer die
bellenauer bewaere versmaede dat
te doen dat hi hem hiet om dat den
broeds gheen olye bliuen en soude
Doe dat sinte benedictus vernam
soe hiet hi dat vaetkijn mitter olye
ter veynster wt werpen. op dat in-
den cloester niet te ghen ghehoersam-
heit bliuen en soude Ende doe dat
vat aldus wt ghesworpen was en
de gheuallen was opten steen ende
met ghebrocken noch die olye ghe-
stort see hiet sinte benedictus dat
ment al gheheel op hieue ende dat

ment gheuen soude den eersten die
bidden soude En̄ hi berispte die kiel
naer bewaerer van sijnre onghe-
hoersamheit en̄ van sijnre wātwu-
ichheit en̄ hi gaff hem in bedinghe
En̄ te hant was dēen grote tonne
die daer lach vol olys en̄ die olye
wies so seer dat si wt vlooyde op dat
pauiment Op een tijt ghemelk sinte
benedict tot scolaſticam sijnre fus-
ter te visentieren En̄ doe si ter tafe-
len saten so bat si he dat hi mit hoer
bluen woude dien nacht. ende doe
hijt gheens sins doen en woude doe
liet scolaſtīca hoer hoeft valken tus-
schen hoer handen om onsen her te
bidden. ende doe si hoer hoeft op ghe-
heuen hadde doe wort so grote blide-
me ende donre ende reghen dat nye
mant sijn voeten en had de moghen
versetten. nochtan so wast te vorē
so scoen claēr weder. want scolaſtī-
ca mit die tranen die si liet soe dede
si dat claēr weder tot reghen verke-
ren. En̄ benedictus wort bedroeft
en̄ seyde tot hoer Suster god moe-
tet v vergheuen wat hebste gedaen
Si seide hem ic bidden di ende du en̄
wilste mi n̄ horen Nu heb ic onsen
her ghebeden ende hi heuet mi ghe-
hoert. ganc nu wech oftu moghs
en̄ aldus gheschiedet dat si alle die
nacht waecten. en̄ saten ondlinige
ende spraken van heiliche dinghen
Ende siet nae drie daghen dat bene-

dictus ter cloester wert ghecomen
 was. soe hief hi sijn oghen op. ende
 sach sijnre fuster siele in een ghelyke
 nisse eenre duuen i hemelrijc varen
En hi hiet datmen hoer lichaem te
 hane ter cloester wert brenghen sou
 de Ende hi gweisse in een grafe dat
 hoer beryt was. Op eenre nache
 doe benedictus doer een veynster
 sach. so sach hi van bouen een liche
 comen dat alle die donckerheydt vā
 der nacht veriaghede Ende hi sach
 dat alle die werelt vergaide was.
 en voer hem ghebrochte als ond een
 rype der sonnen Ende daer sach hi
 germanus den biscop van campu
 aems openbaerlick ten hemelwert
 varen **E**n namaels onderuant hi
 dat hi ind seluer tijc gestorue was
Op dat jaer dat benedictus steruen
 soude. so voer syde hi sinen broede
 ren den dach dat hi sterue soude **O**p
 ten festen dach eer hi starf so dede hi
 sijn graft op grauen. ende te hanc
 quam hem die coerts an **E**nne doe
 die siecheyt daghelyc wies. soe dede
 hi hem opten festen daghe draghen
 in sijn bedehuys **E**n daer ontfinc
 hi goods lichaem voer sijn doot **E**n
 de sijn crancke leden liet hi lenen op
 sijn discipulen handen **E**n so stont
 hi ende had de sijn handen ten hemel
 wert gheheuen. en in bedinghe gaff
 hi sijn gheest. **O**p dien seluen dach
 soe was een reuelacie ghedaeen twee

monichien den enen daer hi sat in si
 ne celle. en die andere daer hi verre
 was want si saghen enen wech mic
 clederen ghespreye. en verciert mit
 veel ontallike duerbaer stenen die
 ghinc vā sinte benedictus celle oest
 wert ten hemel Ende op dien wech
 stont een man mit eersam abijte en
 de claeer en vraghede hem wies dese
 wech waer dien si saghen **E**nne doe
 si seyden dat sjs niet en wisten soe
 seyde hi **D**it is die wech daer bene
 dictus gods vrient in ten hemel ghe
 uaren is **E**nne sinte benedictus is
 begrauen in sinte joannes baptis:
 ten bedehuys dz hi stichte doe hi ap
 pollen outaer ünielt hadde **H**i starf
 int jaer ons heren vijs hondere ende
 xvij i des oues seuerijns des keg
 sers tiden.

D

TEr narboen in walsch lane
Sinte paulus dach. dese was
 der heyligher apostelen discipel en:
 de ghehoept van sinte pauwels den
 apostel ende in walschlant ghesene
 ende begauet mit biseoplistier meer
 dicheyt te narboen.

TIn affrycken sinte saturnijns
 dach en noch ander ix.

Tinder stade biterus sinte affro
 disius biscoop en confessoers dach
 dese was d voernoen d stat biscoop

ghemaect van sinte paulus den bisscop van narboen ende was ouerclaeer in leringhe des gheloues ende verdienten der doechden ghetiert en de rustede i vreden Ende noch velle ander heylighen &c.

E

In affriken passie d' heyligher martelaren victorianus frumentarius ende noch een ander frumentarius ende tweer ghebroederen die inder persecutien van wandelen als victor die bisscop van affrikken schrijft onder hunericum den coninc voer stantachticheyt kerstenre behinghe mit onmenschelijken pinen ghecreyst worden ende gewent mit edelenre martelaren Ende noch veel ander heyligher martelaren confessoren en jonefrouwen dach.

F

Te wemen sinte pignemius priesters dach dese op voede julianen den apostola van enen cleynen kinde ende leerde hem die heylighe scrifte van welcken hi daer na inden tyber voert gheloue cristi van der brugghen ghevoren wort.

T In mauritanien der heylighen connulus ende secundulus ghebroe

deren die voer cristo ghepassijc warden.

TIn syrien silentius dach.

TIn frigien sinte agapitus dach Ende noch ander heyligher marternaten confessoren en jonefrouwen

G

TE nazareth in galileen Onser vrouwen annunciatio.

T Opten seluen dach wort onse heire ihesus cristus ghecreyst ende ysza ac gheoffert.

T In syrino sinte hyrenius bisops dach in maximiaen des keyzers tiden die eerst mit vreden tormenten ghemoyt wort daer na menich tijt inden karkier ghecreuet en ten lesten gheeyndet mit offnidinge syns hoefdes.

T Te women i sinte pondians kerchof sinte cyrinus martelares dach die van claudius den comick nae verlies syns goeds na versalunge vele slachten des kerckers na gheselinghe mitten sweerde ghedodet wort.

T Te nycomedien sinte duila dese was eens ridders dienstmaget ende wort om hoer regnichete te behouden onclijst Ende noch veel ander heylighen &c.

Man onser vrouwen annunciatio

Onser vrouwen boet
scap en dat si hoer
kint ontfinc so hiet
dese feeste. wat op
desen dach. so boet;
scapte die enghel onser lieuer vrou
wen dat si den gods soen ontfac
soude. want het was wel betame
sick bi drie redenen dat een enghel
christus toecomenste boetsappes sou
de. Die eerste was om die ordinan
cie te vergaderen. om dat die ordi
nancien der weder wepinge tot go
de wert ouer draghen soude. mie
die ordinacie der misdaet. want
ghelyck dat die duuel dat wijf be
coerde. om dat hise trecken woude
ter twyuelinghe Ende bi der twy
uelinghe ten consent brengen wou
de. Ende bi den consent tensonden
Alous oek soe boetsapte die en
ghel gods onser lieuer vrouwen
om dat hise bide boetscap verwrec
ken woude totten gheloue Ende bi
den gheloue ten consente Ende bi
den consent des goods soen te ont
faen. Die anderde reden is die sa
ke vanden enghels dienste. want
die enghel gods is als een dienre
ende een knechte Ende onse lieue
vrouwe was vercoren dat si gods
moeder soude sijn. Het was wel be
tamelic dat onsen heer sijn knecht
dienre soude. en oec wast wel tame
sick dattet onser vrouwen ghesloten;

scapte soude worden bi enen enghel
Die derde reden is. om den val der
enghelen te vermalen. want on
se heer en wort niet alleen mensche
omd menschen willen mer oec om
te vermalen den val der enghelen
Ende daer bi en was men oec niet
sculdich die enghel daer buiten te
laten. want ghelycke dat die wiuen
nz en waren wt ghesloten te weten
die verborghenthede gods mensche
licheyt. ende sijn verrisenis. alsoe so
boetsapte die enghel offe god seluer
bidien enghel den wiue sijn mensche
licheyt dat was der maghet mari
en. en sijn verrisenisse maria mat
dalena Doe die maghet maria va
dier tijt dat si drie jaer ouc was
tot xij jaren mitten anderen ma
gheden inden tempel ghevleest had
de. ende si behuet hadde suuerheye
te houdene ten waer dat salte dat
tet god anders mit hoer ordinieren
woude soe was si Joseph teen brude
ghegeven bi den heylighen gheest
die dat vertoende mit eerder blos
ender weden als ghescreuen is in
onser lieuer vrouwen geboerte. en
de Joseph ghincel tot bethleem daer
hi ghesloten was om te voersien dz
totter brulost noot was Mer ma
ria keerde tot hoers vaders huys
te nazareth Nazareth beduyt die
bloeme. Daer off soe ligt sinte ber
nardus. Die bloeme woude wer-

den gheboren in een bloeme en van
eenre bloemen ende inden tiden van
den bloemen In nazareth opebaer
de die enghel onser lieuer vrouwen
ende gruetese ende seyde Ghegruet
sijstu vol van gracie die heer is
mit di Sinte bernaeert seyt Gabri
els exempl nodet ons marien te
grueten Ende sinte johannes ver
bliden en die late vander grueten
Hier is eerst te besien waer om dz
onse here woude dat sijn moeder in
ondtouwe werde joseph Daer op
so seyt sinte bernardus veel reden.
Om nootsake was maria joseph
tot enen brudegom gheghuen wae
daer bi was enen duuel verborgen
die misterie van goods menschelic
heyt ende maria magydrom was
onder proeuet van horen brudegom
Ende die maghet wort behuet van
scande like nyemaren. Die vierde
sake was dat die scande soude wer
den off ghenomen van alle manier
van vrouwen. Die viijste sake was
dz joseph van onser lieuer vrouwen
dienien soude. Die seoste sake was
om dat god die echscap daer mede
groot prees. Die seuende sake was
datmen bidden man yps gheslachte
vertellen soude want maria ende jo
seph waren beyde van een gheslach
te. Die enghel seyde tot maria.
God gruet di die vol gracie sijste
die heer si mit di Sinte bernaeert

septe In horen lichtem was die gra
cie d' godheit In hoer herte die gra
cie van caritate In horen mont gra
cie van soeten tale In hoer handen
was gracie d' ontfermherticheit en
der goedertierenheit Ester seye hi
si was waerlike vol. wat alle crea
turen ontfanghen van hoere volheyt
Dat is die gheuanghen verlossen
die drieuighe twest. die sondaers
ghenade ende die goeden luden gra
cie. ende den enghelen bliscap. ende
alle die drieoudicheyt glorie En
de den goods soen ontaet van hoere
ghewarich vleyfch Die here si mie
di die wint dinen soen die du dras
ghende werdes Ende die here dijn
soen die du ontaets inden vleyfch
Ende den here den heylighen gheest
daer du den soen goods bi ontaets
Bernardus seyt. ghebenedijc Bistu
onder den wiuen dat is bouen al
le ander wiuen want du selste we
sen moeder ende maghet. ende die
moeder goods. Die wiuen waren
onder drie maledixien. dat was
onder die maledixie der scanden.
ende maledixie der sonden. ende der
pimen. Si waren onder die male
dixie der scanden die gheen kinder
en brochten. Daer bi seyde ma
chel. God heuet mine scande wech
ghedaen. Die kinder die die vrou
wen drieghen waren om horen wil
le onder die maledixie der sonden.

Als dauid seyt Siet ick worde in sonden ghevonnen. en in sonden de fenek m' mine moeder. Die vrouwen waren oec ond die maledixie die pinen als si ghebaren Daer bi seyd onsen heer totten wiue in genesi In pinen selstu dijn kinderen ghebaren Allene was maria ghebenedict in den wiuen. want hoer maghdom was drachticheyt gheghuen. en hoer drachticheyt doe si den soon goods ontfenck was heylicheyt gheghuen. Ende hoer heylicheyt i den dracht Blisscap Aldg seyt sinte bernardus Men hiet maria vol gracie om vier saken die in hoer herte waren Dat was deuotien van oetmoedicheyden. weerdicheydt van scamelheyden. groetheydt hoers ghelouen. ende marteleyte hoere sielen Men seyt die herte is mitti om vier ander redenen die op hoer seien vanden hemel Als sinte bernardus seyt dat was maria en heylighinghe. ende die gruete van den enghel. ende die heylighe gheest die op hoer quam. ende dat si den heylighen gheest ontfenck mitte sone goods. Ende men hieise ghebenedict in den wiuen om vier ander saken die sinte bernardus seyt die in hoer vlysch waren. Dat was dat si maghet was. en sint dwelch ende dat si sonder smetten drachthich was. ende sonder swaerheyt

swaer mit kinde was. Ende dat si sonder pinen ghebaerde. Doe maria des enghels gruete hoerde. doe wort si verueert in sine redeinen. ende peynsde hoe ghedaen dat dese gruete waer Hier in openbaer den marien prijs in dat hoeren. in begheerte ende in horen ghepeyns wat int horen was si gheslade. wat si hoerde en zwech Inden gepeyn se openbaerde hoer wijsheyt Under begheerten openbaerde hoer scamelheyt. want si wort verueert n̄ onz dat si den engel sach want maria hadde diuwile die enghelen ghesien mer si en hoerde nye alsoe sprekken Peter van rauennen seyt Die enghel quam tot maria soete int aensien. mer verueerlic in tales. want doe hi sach moedelijcken grueteden in dat siene hi verueerde seer i dat horen Bernardus seyt dat maria verueert was dat wqs van scamelheyden. ende dat si niet verueert en was. dat was van starcheyden. Dat si hoerde ende peynsde dz was van wijsheyden. ende van onderfcheydenheyden. Ende die enghel ewestedese doe ende seide Maria en ontsich di niet want du heues bidden herte gracie gheuonden Bernar dus die seyt Si vant goods gracie en der menschen vrede. ende die verdeninghe der drot. ende vermakinghe des leuens Die enghel seide

Siet du selsste onfanghen ende ha-
 ren euen soen. ende du selsste sinen
 name heten ihesum. hi sal groot sijn
 ende sal worden ghescreven des alten
 hoechsten soen. Bernaerdus seyt
 dat sal die grote god sijn dit is. hi
 sal wesen een groot man. ende een
 groot leeraer en een groot prophet.
Doe seyd maria totte enghel **Hoe**
 sel dit gheschien want ic en bekenn
 ne ghenen man dat is **Iek** opsette
 ghenen man te bekennen vleysche
 sic **Ende** aldus was si maghet va
 herten ende van vleysche. Mer siet
 maria vrughet ende daer si vrughet
 twielst si. Waer om wort zacchari
 as alleine stom om sijn twuelen.
 Hier op seyt peter van ravenen
 voer redenen en seyt **Onse heer be**
 kennet die herten daer om besiet hi
 die woerden niet mer die herten. en
 de hi en oerdeelt niet die woerden.
 mer hoer meninghe. want maria
 vrughe ende zacharias vrughe wa
 ren onghelyc. want maria gheloue
 de teghen der natueren. mer zacha
 rias twuelde inder natueren. Ma
 ria vrughede die ordinante daer si
 bi draghende worden soude. mer za
 charias twuelden in dien dat god
 woude dat gheschien soude. ende bi
 exemplen die ghesleden waren. soe
 en woude hi niet ghelouen mer ma
 ria ontfinc dat gheloue sonder ex
 empel. Maria verwonderde dat

een maghet een lijne draghen sou
 de. mer hi twielde vander drache
 inder eechscap. Hier om en twiel
 de marieniet vander dracht. mer si
 vrughede moet ghescreuen soude. want
 omme dat drie manieren sijn van
 onfanghen als natuerlycke ende
 gheestelike ende wonderlycke. Daer
 om vrugheden si in wat manieren
 van desen dreyen dat si die gods so
 ne onfaen soude **Ende** die enghel
 antwoerde hoer en seyd **Die heyl**
 liche gheest sal bouen di in comen
 ende des alten hoechsten crast sal
 di beschinen. ende sal sijn onfanc
 volmaken. Datmen seyt dat die
 soen gods vanden heilighen gheest
 ontfanghen is. dat is om vier sa
 ken **Die** eerste is om gods groete
 caritate te toghen. om datmen we
 ten sel dat die onspreklike gods
 caritate dat woert gods vleysch
 gheworden is **Sinte** joan seyt me
 ewangeli **Alsoe** huert god die we
 rete ghemint dat hi sijn eenghebornen
 soen gaff **Dese** reden seyt die meys
 ter van sentencie **Die** ander reden
 is om te vertoghen gods gracie son
 der onse uidiente **Datmen** verstaen
 sel bi dien. hi is onfanghen van
 den heilighen gheest. dat is alleen
 bi gods gracie. sonder enighe ver
 dienten d' menschen **Sinte** augus
 tinus seyt dese reden. **Die** derde re
 den is om die crast vanden wercke

want die soen gods wort ontfacien
mitter crast. ende die werckinghe
des heylighen gheest. dit seyt sinte
ambrosius Die vierde reden is dat
beweren vanden ontfacien. dat seye
hugho van sinte victoer. want hi
seyt dat beweren vanden natuerli-
ken ontfanghen is die minne des
mans totten wiue. ende die minne
des wijs totten man Aldus was-
set in onser vrouwen. want in hoe-
re harte bernende sonderlinghe die
minne des heylighen gheest. Ende
daer bi dede die minne vanden heyl-
ighen gheest wonder in hoer vley-
sche Ende die crast vanden heyl-
ighen gheest sel di beschenen. Dit
ke duut die gloe aldus Een sceme
pleghet te comen van een dinc dat
teghen dat licht staet Ende om dat
maria als een mesche niet en moch
te beuaen die volle god heyt. Daer
bi bescheense die crast des gheestes
doe dat licht der god heyt dat son-
der scheppenissen was in hoer men-
schelicheyt ontfincet. soe dat si go-
de ghedoghen mochte Hier op seye
sinte bernardus aldus. want om
dat god gheest is. soe heuet hi hem
vernederet tot ons. als den scheme
eens lichaems. Op dat wi bi den
beschermisse syns leuenden vley-
sche sien sellen dat wort inden vley-
sche Alsoe men siet in die somme in
den wolkien. ende een keerse inden

lanvernen. Efter seyt sinte ber-
nardus aldus Die manier maria
daer du mede ontfacien sels vanden
heylighen gheest heuet goods craste
xristus in sijn heymelike rade also
verborghen. dat hijt allene niet en
weet Als of den enghel woude segg
ghen. wat vraelichstu mi dattu te
hant in di ghewaer worden selste
Du selsiet meten ende salichhe we-
ten mer bi den genen diet doet wat
ic bin ghysent di te boetsappen dat
tu ontfacien selste en niet dijn drach
te te sceppen // Siet elyzabeth dijn
nichte heuet enen soen ontfanghen
// Om vier saken boetsapte den en
ghel maria dat sinte elyzabeth een
kint dwech Als sinte bernardus
seyt. Die eerste is om die bliscap
te meerien Die and is om die vol-
maecheyt der const Die derde om
die volmaecheyt der leringhe Die
vierde om dienst ende ontfermer
tichede want hi seyt aldus Daer
om boetsapte die enghel maria dat
elyzabeth hoer niste ee kint dwech
dat die een bliscap op die and was
sen soude als dat een myrakel op
dat ander quame Of omme dattet
wel tamelic was dattet maria eerst
weten soude vanden enghel dan va-
den menschen Dat wonder dat al
tehant om soude worden vermaect
dat die moeder goods van hoers
kintes rade niet en worde of gedaeij

waert dat si niet te voren ghevelen
 en hadde datmen inder eerden ghe-
 daen hadde van gode. Off om die
 salte als si hoerde dat dit ouc vijf
 drachtich was dat si pensen soude
 hoer te dienen omme dat si jongck
 was om dattien cleynen propheet
 johan soude werden gheghuen ey-
 empel den heer onderdaen te sijn. en
 de om dat dat een mirakel op dat
 ander te wonderlicker soude sijn. **E**f-
 ter seye sinte bernardus vrouwe
 ghif haestelic antwoert. **O** vrouwe
 antwoert een woert en ontfaue ee
 woert. seggxt een woert dat dene
 is ende ontfancit den herte. laet u t ee
 lidende woert. en omhelse dat ewis-
 ghe woert. **S**tant op loeft ondooe
Stant op bi den gheloue loeft bi
 deuotien. ende doe op bi den wille.
 Doe hieff maria hoer handen ende
 hoer oghen op ten hemel wert ende
 seyde. **S**iet die verne godts. mi ghe-
 scie na dinen woert den bernardus
 leset dat somm' ghe dat woert gods
 ghemaect was inden oren. die ande
 re int herte. andere inden mont. en
 sommige inden handen. **M**er maria
 was dat woert gods ghemaect in
 den oren bi die gruetinge des hene-
 ke. en int herte bi den gheloue. inden
 mont bi den kelen. **I**nden handen
 bi den handelinghe. inden buyc doet
 woert menschelicheyt aen hoer ont-
 finc. inden scoet daer si hem in hielc

Inden armen doe si hem offerde.
Mi moet ghesceien na dinen woer-
 den bernardus. jc en wil niet dattet
 mi ghesceie mit gherewe. ghepredict
 off bi ymagineringhe dwomet. mer
 ic wil dat mi die goods soen heyme
 like in comen en persoenlike men-
 schē werde ende lichaemeliken in mi
 gheschepen wert. **E**nde te hant ont-
 finc si die goods soen in horen licha-
 me in een volmaecten mensche. den
 volmaecten god. **E**nde opten eerste
 dach dat si hem ontfinc. soe was hi
 in hoer lichaem also wijs ende also
 machtich als hi was doe hi dertich
 jaer ouc was. **E**nde al was hi ind
 menschelicheyt inden moeder inder
 lichaem off oec na die gheboerte in
 die werlt nochtan bleef hi volmae-
 ket bid godlicher macht inden hemel.
Doe stont maria op ende ghinc tot
 elyzabeth ende gruetese. **E**nde doe
 elyzabeth die gruet marien hoerde.
 soe verblide sinte johan in sijn moe-
 der lichaem. **E**nde bestende daer si-
 nen god. **D**aer off seit die gloste. **O**n-
 dat sinte johan mitter tonghen niet
 en mochte grueten sijn heer sijn god
 daer om dede hijt mit blyscappen.
 ende daer began hi die officie syns
 voercomens. **E**n maria diende ely-
 zabeth drie maenden hent dz johan
 gheborren was. ende si hieuven eerst
 vander eerden doe hi gheborren was.
Ghsoe men leset soe sijn veel groter

werken ghescreven desen dach wane
die enghel gabriel was tot maria
gesent. ende cristus was ghecreuyt
Ende adam wort ghemact. ende
oec op desen seluen dach so viel hi.
Ende caym doden sinen broed abel
Melchisedech offerde wijn en broet
Ende abraham offerde ysaac sine
soen Ende sinte johannes baptista
wort onthoeft. en sinte jacobs wort
ghedooc. en sinte peter wort gheua
ghen ende verlost Ende den moerde
naer waren inden cruce sijn sonden
verghauen.

Exempel

En edel man een ridders liet die
werlt. ende ghinc in die graeuwe
oerde Ende om dat hi niet ghesleert
en was en om dat hem die monic
ken scaemden so edelen man onder
die conueerzen te doen. soe gauen
si hem een meester of hi yet gescreven
mochte Ende dat hi also onder die
monicken bliuten mochte. mer doe
hi langhe mit sinen meester hadde
ghevrees. soe en conste hi niet meer
ghesleert dan twee woerden. Ave
maria. mer die onthilt hi seer neer
stelic. dat so waer hi ghinc of wat
hi dede. soe seyde hi die woerden.
Ten lesten starf hi ende men groeff
hem mitten anderen monicken Ende
siet wt sine graue quam een sco
ne selye gewassen. en op elcke Blat
stonc ghescreuen Ave maria mit

gulden letteren Alle die monicken
quamen gheslopen tot desen groten
wonder. ende gweuen dat grasse
op en vonden dat die wortel van
die selye wt des ridders monde qua
En doe verstanden simit wat gro
ter deuocien dat hi die twee woer
den seyde die onse vrouwe so groc
eer dede.

Exempel

Ret was een ridd die inden ghe
menen weghe een casteel hadde en
de hi woeft alle die ghene die daer
ver bi ghanghen sonder enighe on
fermerlicheyt. mer nochtan grue
te hi daghelyc onse lieue vrouwe
en om ghene dinc dat hem toe qua
en liet hi des niet. Het gheschiede
dat daer een religioes een heyligh
man voerby ghincende Ende die rid
der beual te hant dat men hem bewo
uen soude Den heylighen man bat
den rouers dat si hem leyden wou
den tot horen heer. want hi hadde
hem wat heymelijcken te segghen.
doe hi voer den heer gebracht was
so bat hi hem dat hi alle sine ghesin
ne vanden casteel vergaderen wou
de. dat hi hem dat woert gods pre
diken soude Doe si alle vergader
waren doe seyde hi Ghi en sijt hier
noch niet alle wat hier ghebreter
noch een. Ende doe si seyden dat si
daer alle waren alsoe seyde hij be
siet neerstelic ende ghi selt vinden

datter noch een ghebræt. Doe seyde
een van hem lude dat die camer :
sinc daer allech ghebræc. Die man
seyde men seynder vlusich om. ende
men brenten hier. Doe hi gheco :
men was ende hi den goedem man
sach soe slocch hi vreselic sijn oghen
omme. ende wepuede miten hoeft de
ghelyc een fot. ende hi en dorste hem
niet naere comen. Ende die goede
man seyde **I**c besware di bi onsen
heren ihesus g̃ps name dattu os segg :
ghes wie du biste. ende waer om
dattu hier ghecomen biste. Ende hi
antwoerde ic moet seggen mijns
ondancs om dat ick besworen bin
Ic en bin gheen mensche. mer een
duuel die eens mensche ghelykenis
se aen genomen hebbēn. ende hebbē
hier viertien jaer bi desen rids ghe
weest. want onse prince seynde mi
hier dat ick eerstelijcken wachten
soude enen dach dat desen rids ma
rien gruete niet en seyde. want dan
soude ick macht ouer hem ghehadet
hebbēn. ende hebbēnen dan ghedoocht
dat hi dan ons ghemeeest soude heb
ben om dat hi in quaetheyt sijn le
uen gheeyndet hadde. wat op dien
dach dat hi marien gruete seyde. so
en mochte ic geen macht ouer hem
hebbēn wat ic hebbē dach na dach
ghewacht. ende hi en liet niet enen
dach hi en gruete Doe dit dierid
der hoerde soe ontsach hij hem en :

de viel voer des goetmans voeten
ende bat ghenade en beterde voerte
sijn leuen Ende die goede man sey
de totten duuel. Duuel ic beuele di
inden name ons heren ihesu cristi
dattu nu van hene vaers Ende dat
tu voert meer i sulken staet gaets
daer du nyemāt scaden en moges
die der moeder gods dienstach :
tich is Doe hi dit gheseyt hadde so
voer die duuel wech.

H

Te perhapolim in libien der
heyligen dach thedorus bis
scop hyreneus dyaken serappon
ende ammonius lectoers dach.

Te romen ten weghe tot lauica
na sinte castulus martelars dach
diemen leest in sinte sebastiaens le
gende dat hi vanden saryanten ij
weruen op ghehanghen was ende
drie weruen weder vermaghert in
der belijninghe ons heren volduerde
ende wort in enen cule ghedaen en
de mit een hoep sants gedemmet en
de voer totten heer mit sulcker mar
telien.

Tin srimio montang priesters
dach ende maxima die in zee vec
drent worden.

Topten seluen dach sinte lindege
ris biscoop en confessoers dach van
monster Ende ec.

B

In egypten sinte johannes he
remiten dach die onder and
welcken d' doechden oec vol was
vanden gheest der propheetien Ende
voerseyde den alre kerstenste key:
ser theodosius den seghe der verwin
ninghe vanden tyran.

In pannomien sinte alexander
martelaers dach. Ende noch veel

C

Cesarie in palestinen der
heyliger martelaaren priscus
mascus ende alexanders dach die
in valeriaens persecutie ontstekken
mit hetten des godlyken gheloue wil
lichlike seluer ghinghen totten roch
ter ende kerispen waer om hi i dat
onnozel bloet der kerstenen soe ver
woede dien die rechte staphans den
kesten gaff te verslinden.

Te calons der stat gontranus
comincis dach die soe seer hem sel
uen gaff tot ghresteliken wercken
dat hi after liet opgheslassen hoech:
heye der werelt ende sinen scaat der
kercken en den armen deyde.

Te charsen in tiliicien sinte castor
ende dorotheus dach Ende noch ve
le ander heylighen &c.

D

In affriken der heyligher con
fessore armogastus archimi
mus ende satirus dach die ind per
secutien van wandalien onder gey:
sericum den cominc om belidings
der waerheit veel ende swaer pine
ende laster ghedoechden en veruul:
den gloriosen loep hoers strijts.

Opten selue dach sinte eustachi
us abts dach i den cloester luxonio
dese was sinte columbaens discipel
ende een vader bi na van twee hon
dere monickien ende was voerkier
in heyligheden sijns leuens en blene
te oec mit miraculen. En noch veel

E

Ewomen ten weghe tot appi:
am sinte quirijn en tribuins
martelaers dach die onder aureli:
aan den keyser na dat sijn tonghe of
ghesneden was na dat hi ind wip:
galghen ghengangen was nae dat
hem sijn handen ende sijn voeten ghe
core waren sijn marteli mitte smeer
de veruulde.

In chessalonien sinte dominicus
ende victoers dach.

Opten seluen dach sinte regulus
biscop ende confessoers dach.

Te oerliens sinte pastor biscop
ende confessoers dach. Ende noch
veel heyligher martelaaren confessio
nen en jonefrouwen dach.

F

Mos propheten dach dien o
sias die cominct van yerahel
mit een grondel aenden slaept hys
hoefdes slaept dde ende daer nae tot
sine lande bi na doot gevoert wort
der ende begrauen.

Te wachten sinte labijn der heili:
gher jongfrouwen sinte labijn sin
te quirijns martelaers doch dach
die na dat si den loep hoers leuens
volsbrocht hadde begrauen wort bi
heer vad ten weghe tot apia in sin
te pretertatus kerchoff.

Tin affriken der heilighen sinte
diodolus anefus felix cornelia va
letia portius en abda.

Te colen passi des heilighen agi:
olphus bispop inder seluer stat en
de confessoor Ende noch ec.

TDie passie ons heren ihesu cristi

Cristus passie was bic
ter van pinen. versma
det vā bespotcheden en
vol vruchtes om vele
sakken Die pine quam van vijf sa:
ken **T**en eersten om dat die passie
scandelen was En om die scandelike
stede daer cristus ghepassie
was Dat was in caluarien daer:
men die misdadijche wode Oec om
die scandelen doot want hi was

verdoemt tot allen lasteliken doot
want dat cruce was der moerde:
naers torment Ende als was doe
dat cruce seer scandelick. soe ist nu
van allen groten gloriën Augusti:
nus seic. dat cruce dat der moerde:
naren torment was drachet men
nu voer die keisers Of god sijn tor:
ment soe groten torment gheghe:
uen heest. hoe groet sel hise dan si:
ne knechten gheuen Oec was si sca:
delick om sijn scandelike gheselscap
want hi was mitten moedenaren
verdaen mer die een besteerde daer
nae dat was dysmas. die tot sijn
rechterhant hinc Ende die ander
was verdoemt. dat was gesmas.
die ter luftherant hinc Dus gaff
ihesus den enen dat leuen ende den
anderen dat torment **S**inte ambro:
sius seye daer die here d goedertie:
renheit aenden cruce hinc so deylde
hi die mercken d goedertierenlyce
in weerslyken dinghen. Dat is. hi
deylde die apostelen veruolghinghe
sine jongheren paps. sinen lichaem:
den joden. den vader sinen gheest.
maria een behoeder. ende den moer:
denaer dat paradys. die sondaren
die helle. ende hi beual den kersfe:
nen sijn cruce. **T**en anderden om
dat cristus passie sonder verdiente
was. wat in sijn mont en was ghe:
ne quaet gheuorden. ende om dat
hi onsculdich starff. soe was si:

Die pine droefelicte. want die joden
wroegheden cristum onrechtelic in
driene dinghe. Dat was dat hi
verloet tyns te gheuen. Ende dat
hi seyde dat hi coninck was. Ende
om dat hi hem den soen goods ma-
kede. Teghen dese drie wroeghijn-
ghe soe singhet men een goeden vry-
daghe inden persoen ons behou-
ders die onsculdighe Popule me
us. dat is te segghen. mijn volcke.
Ende daer in verwijt xpristus den
joden drie wel'dadyn die hi hem dede
Dat was dat hijse wt egypten ley-
de ende verlostte ende inder woesti-
nen regierde. Ende dat hijse ghelyc-
einen wijngaert inden goeden lan-
de plante. Als of cristus seyde ghi
wroeghet mi om dat ic segghe dat
ick die goods soen bin. ghi waert
mi sculdich te danken dat ick v in
enen wijngaert vertoren hebbe en-
de in enen goeden stadt gheplantet
Ten derden ommedad hi van sinen
vrienden ghepassijt was. want het
waer verdrachlijcker hadde hi ghe-
passijt gheweest vanden ghenen die
sijn vyanden hadden gheweest. Off
van vreemden luden of van dien die
hi hoers onwillie ye hadde ghehaen
mer nu was hi ghepassijt vanden
ghenen die sijn vrienden souden we-
sen. en oec van sinen naesten want
hi was van hoeren gheslachte ghe-
boren. Van desen soe seyt dauid.

Mine vrienden ende mijn naesten
quamen ende stonden teghen mi-
Job seyt Die mi kenden ghemenghen
van mi ghelyc vreemden Oec was
hi ghepassijt van hem dien hi veel
goets ghehaen hadde Sinte johan-
nes int ewagelie veel goeder wer-
ken hebbe ick v ghehaen. Bernar-
dus. O soete ihesu soe soetelijcken
wanders du mitten luden. hoe groe-
te ouerloeydicheiten gaueste hem.
Ende hoe hardelijck ende hoe wrede
lic werdeste van hem ghepassijt. her-
de woerden. herde slaghen. ende die
alre hertste tormente des crucis.
Ten vierden om die tederheit sijns
lichaems Bernardus O joden ghi
sijt stenen. mer ghi staet enen mor-
wen steen. daer gheclinchte wt luyt
der goedertierenheye ende opeder
caritatē wt comet Iheronim⁹ ihes-
sus was gesluert die ridders te slaen
Ende die gheselen sloeghen die heyl-
sigh borst ende dat lichaem dat god
leuaen hadde. Ten vijsen om dat
sijn passie was in alle sijn leden en-
de i sine sume. want eerst was sijn
passie in sijn oghen. want hi ween-
de alsmen seyt Bernardus hi clam-
op aen dat cruce om datmen hem te
vorder horen soude Hi riep seer om
dat hem nyemant onsculdighen en
soude Hi weende oec al wepende
om dat die menschen mededoghen
hebbey souden Daer te vozen ween

de ihesus noch twerweruen. Doe hi lazatum verwecken soude ende op die stede van iherusalem. Die eerste tranen waren van minnen. Die ander tranen waren van medeliden mer die leste waren van pine. Die ander pine was hem inden oren. Dat was doe hem die jden blasphemierden en bespotten. Cristus hadde sonderlinghe vier dinghen in hem daer hi spot off blasphemie in gheudechde. want hi was die alse edelste. ouermits die godlikeste na: tuer wat hi was des ewich conics soen. Ende na sine menschelicheyt so was hi van coninclyke gheslachte ghebooren. Aldous was hi coninc & coninghen ende heer der heren. Hi hadde in hem oek onbedrieghelyke waerheyt want hi is die wech die waerheyt ende dat leuen. Daer bi seyt hi mijnen redene is die waerheyt want die sone is des vaders reden ende twoert. Hi hadde oec in hem onuerwinnelike macht wat alle dinghen waren ovmits hem ghemaect. ende sonder hem en was n̄t ghemaect. Hi hadde oec in hem sonderlinghe goethye. want nyemāc is god sonder god allene. In alle dese hoerde god blasphemie ende laster. Erst teghen sijn edelheyt als ma: chus seyt. En is dit n̄t die smects soen. ende sijn moeder is maria. En anderwerfteghen sijn machte.

als machte oec seyt. Dese werpe den duuel wt i keelsebuck een prim te 8 duuelen. Ester seyt hi. Die ander heeft hi ghesont ghemaect. mer hem seluen en mach hi niet ghesont masken. Siet si hieten hem onmachtich die nochtan so machtich was dat die ghene die hem quamen te vanghen der neder sloech mit enen woerde. want doe hi ghevraght hadde. wien soecti. Ende si gheant woert hadden. Ihesum van nazareth. soe vielen si vlusich op die rug ghen Augustinus. een stemme ver sloech ende verstac en smect der neder sond enich ghescutte mitter god licker crast een scare die felick ghemant was ende verueerlic. Wat sel dese doen als hi sal comen doe men die dit dede. doen hem ver: doemen soude. wat sal hi vermoe: ghen regnierende die dit vermocht doe hi steruen moste. En der den hoerden hi blasphemie teghen sine waerheyt. Als johannes seyt. Du gheues oercontscap van di seluen. ende dijn oercontscap en is n̄t waer. siet si seyden dat hi loghen: achtich was. nochtan was hi die wech. die waerheyt. ende dat leuen. Dese waerheyt en verdiente pylatus niet te weten. die cristum niet en oerdelde na die waerheyt. Nochtans begonste hi dat oerdel na der waerheyt. mer hi en bleeff in der

warehert niet Ende daer om was hi weerdich die vraghe te doen van der waerheyt . mer hi en was niet weert die ontbindinghe daer off te hoeren. **Sinte augustinus** seyt een ander redene . dat hi die ontbindinge vander waerheyt vraghe niet en hoerde . want doe hi die questie vander waerheyt ghevraghet hadde . soe bedochte hi hem haestelijcken dat hi hem tot elcken preschen den joden enen gfeuanghen plach quijnt te laten Ende daer om ghinc hi te hant wt . ende en ontbeyde die ontbindinge niet **Guldemont** seyt die derde redene . wat pylatus wist wel dat alsoe swaren vraghe veel tijts hebben mochte om te ontbinden . ende hi haestte hem om crutum te verlossen . en daer om ghinc hi te hant wt **Men leset in nycode mus ewangelië.** Doe pylatus ghevraaghet hadde wat is die waerheyt . Dat ihsus antwoerde die waerheyt is vanden hemel . Ende pylatus seyd En is dan inder eerden ghen waerheit **Ihsus** die antwoerde Hoe is die waerheyt inder eerden die ghevoerdelt wort vā dien die macht hebben inder eerden . Ten vierden blasphemierden si siene goethet . want si seyden dat hi een sondaer was als **johannes** seit Wi weten dat dese man een sondaer is . en een bedriegher in sinen woer

den . Alsoe lucas seyt Hi bewere dat volck lewende al iudea dor le : gheinnende van galilea tot hier toe **Si** seyden oec dat hi een ouergangh der ewen waer . **Sinte johan** in sijn ewangelië . **Dese man** en is van gode niet die den sabbath niet en viert . Ten derden was hi ghepassijt inden weke . want hi ghedragde groten stanc inden berch van caluarien daer die stinckende dode lichamen waren . want alsoe als in scolaistica hystoria staet so is caluarij een bloet hersecken . en om datmen die misdadicghen daer pleghet te onthoeften soe laghen daer veel hersecken . Ende daer om hiet die stat caluarien **Ten vierden** soe hadde hij pine inden smaken . want doe hi riep ic hebbe dorst . so gaue si hem drincken edic mit mirre en de mit galte ghemenghet . om dz hi vanden edic te eer steruen soude . ende om dat die wachters van hem te eer onscdich souden worden want men seye dat die ghecrustie eer steruen als si edick drincken . Ende om dat vander mirren ghepijn soude werden en vander galten den smaect **Sinte augustinus** seit Die suuerheyt off claeheydt wort veruult mit edic voer wijn **Die** soe ticheyt drinctmen mit gallen . **Die onnozelheyt** wort ghevoerdelt voer den misdadicghen . **Dat** senen starff

voer die doden Die vijfde pine was
 in tasten. wat in al sijn lichaem va
 den palmen sijnre voeten totten top
 van sinen voefde soe en was ghene
 ghesontkeyt in hem. Hoe hi in al
 sijn sinne pine had. daer of seyt sin
 te bernardus Dat hoeft dat die
 enghelen aenbeden dat wort doerste
 ken mit dicke doernen. Dat aen
 sichtte dat bouen alle mēschyn scoen
 is wort lelic vanden joden spekse
 Die oghen die claeरre sijn dan die
 sonne worden verdonckert in sijn
 doot. Die oren die de enghelen sanc
 horen hoerden dat verwojt vanden
 sondaren. Die mont die den enghel
 leert wort ghescreet mit edic en
 de mit galle. Die voeten diemē hoer
 voetseamel aenbedet want dat heyl
 lich is dat naghelymen ant cruce.
 Die handen die den hemel maecte
 worden wt gherect ant cruce. ende
 daer aen ghenagheest men slact dat
 lichaem. men doer steket die syde
 mit eenre spere. niet en bleeff in hem
 sonder die tonghe. om dat hi voer
 sijn ryanden den vader bidden sou
 de Ende sijnre moeder den jongher
 beuelen. Ten anderien was cristus
 passie versmaet van spotte. wat hi
 was vierwerue bespotet eerstwer
 uen in annas huys daer si hem sijn
 oghen bedecten ende bespoeghen en
 de sloeghen bernardus seyt. heer
 ihesus dijn weerdelic aensicht dat

die enghelen begheerden te scourwen
 dat besmetten si mit hoerre spekse.
 ende sloeghen mitten handen ende
 ouerdeckent in spotte. ende si en
 spaerden v bitter wonden niet. Die
 anderde bespottinghe was in hem
 des hups dien hielst voer een soet.
 en voer wt sinne. wat hi hem ghe
 ne antwoert en gaet. ende van spec
 te dede hi hem een wit kleet an. Ber
 naerdus seyt aldus in cristus pr
 soen o mensche du heues een heede
 sijn van bloemen. en ic bin god en
 hebbe een doernen croen. Du heues
 hant scoen aen die handen en ic bin
 doernagelst i die handen. Du heues
 dijn weelden in witten kleeden. en
 ic was om dinē wille bespot vā he
 wodes in een witten kleede. Du sprin
 ghes mitten voeten en ic en mochte
 niet gaen. Du stekes dijn hant wt
 anden dans i ee manier des crutes
 vā blisscappē. Ende ic hadde myn
 armen wt gherect i lastere. Ic had
 de pine ant cruce. ende du verblides
 inden danse. Du heues dijn borst
 ondaen ende dijn syde in een teyken
 der ydelre glorien. Ende om dinē
 wille was mi die syde ondach mit
 een spere. nochtan bestiere tot mi en
 ic sel di ontsaen. Mer waer om dz
 onse heer in sijn passie alsoe swiech
 voer kerodem ende pylatum. ende
 den joden dat was eerst om dat si
 niet weerdighe en waren sijn ant

Woert te horen Om dat ander wāt
eua dede die sonden mit hoeve clap-
pen. daer om woude xpristus ghe-
noech doen mit swighen Die derde
sace was. want wat hi seide berisp-
ten si. Derdenweruen wort hi be-
spot in pylatus huus daer hem die
ridders enen voden mantel onime
hinghen. ende gauen hem een riet
in die handen. ende setten hem ope
hoeft een doernen ewen en doe kinel-
den si voer hem en seyden God grue-
te di der joden come Mēn seyt dat
die doerne grone was van biesen
der zee die soe scarp waren. ende
soe seer staken als doernen. want
si deden dat bloet wt den hoeftde loe-
pen. Daer bi seyt bernardus dat
godlike hoeft was menichfoudelic
totten hersenen doer gheselken mitte
doernen. Waer die siel principalijc-
ken is daer sijn drie wamin ghy of
sulcke wanen segghen dat si int her-
te is. om dat woert. vter herten co-
men quade ghepeynse Sulcke seg-
ghen in dat bloet. om dat woert dat
ter staet in leuitico. Die siel van
allen vley sche is inden bloede Sul-
cke segghen int hoeft om dat woere
Ende dat houet neder neygheude
gaff hi sinen gheest. Inden joden
werck soe scheen dat si die wisten.
want om dat si cristus siel vten li-
chaem veriaghen wouden so sochte
sise in die drie steden Int herte son-

derlinghe dor si sijn side doerstaken.
Om dese drie bespottinghe soe sin-
ghet die kercke een goeden vryda-
ghe eer men dat cruce ondecket drie
weruen agyos Ende wi aenbeden
drieweruen die om onsen wil drie
weruen bespot was. Ten vierden
bespotten die pricen vāden papen
inden cruce mitten ouders. ende den
scriben en seyden Is hi die come
van pylatels soe come hi nu off van
den cruce dat wi hem ghelouen moe-
ghen Hier of seit sinte bernardus
Hier bi doet hi meerre penitentie en
de prijst die oetmoedicheyt. ende
voldoet die ghehoersaemheyt. ende
veruult die caritate. want mit de-
sen vier duerbaeren stenen soe wor-
den die vier hoekien vanden cruce
verciert. Die bouenste is caritate.
Die rechterhant ghehoersaemheyt.
En die luyterhant verduldicheyt.
En die wortel van allen is oetmoe-
dicheydt die is ond Alle dat cristus
ghedoghede. bedencket sinte bernar-
dus ende seyt. Alsoe langhe als
ick leuen sal so sal ick ghedencken
dijn pijn die hi hadde in sijn predi-
ken. sijn moecheden van omme te lo-
pen. sijn walken in bedinge. sijn be-
coringhe in te vasten. sijn cranten va-
medeliden. sine scaemte die die jo-
den sochten in sine woerden. En-
de ten lesten die versmaedenisse. en
de dat bespuren. ende die hantsla-

ghen ende onweerdicheden die ver
 wittinghe. ende die naghelen die hi
 ghedoghede. **T**en derden was sijn
 passie bi veel cedenen orbaerlic. En
 de sonderlinghe in drien. want si
 ons vergheuet die sonden. en bren
 ghen ons tot gracie. ende gheuet
 ons glorie en de dit mercemē inden
 cytel die op cruce stont. want ihe
 sus vergheuet die sonden. van na:
 zareth brenget gracie toe. ende die
 joden coninck gheuet die glorie.
 want in hemelrijc sellen wi alle co
 minghen sijn. **H**ier off seyt sinte au
 gustinus **C**ristus dede off die son
 den die wi doen ende ghedaen heb:
 ben ende sellen doen. want hi ver
 liet die sonden die wi ghedaen had
 den en doen. om dat hi ons daer off
 trecket. **E**n die tecomenende sonden
 indien dat hi ons gracie gheuet die
 te scurwen. **E**ster seyt augustijn va
 die orbaerlicheyt van deser passien.
 laet ons verbliden en verwonderen
 minnen en louen. want wi sijn ghe
 wepen bi cristus doot. va die done
 ker heyt ten lichte. vander doot ten
 leuen. vanden sonden te welsdaet. va
 elende int lantscap. van screyen ten
 blijscap. **H**oe orbaerlic dat die ma
 mier onser ulossinghe was dat weet
 nien bi vier reden. want si was al:
 so bequaem gode te paysen ende soe
 betrouwelic die siecheyt te ghevesen
 Ende seer werckende om dat men

schelste gheslachte an te trecken. en
 si was alte wijs om den duuel te u
 winnen. **T**en eersten was die passie
 alte bequaem gode te paysen. wanck
 als ancelmus seyt. **E**en mensche en
 mach nz swaers noch niet herders
 ghedoghen ter even goods dan sijns
 dancs enen ontsculdigen doot. **E**n
 hier om seide sinte paulus. **H**i leuer
 de hem seluen gode ee offerhande en
 een hostie inden volke des soetlichs
Hoe dat hi is een offerhande die on
 se vrede maket teghen gode. augus:
 tijn seyt. Wat mach also bequaem:
 lic worden ontfangen als dat vleysch
 va onser sacrificien geworden ons
 priesters lichaem. In alle offerhan:
 den mercemēn vier dingēn. wieme
 offert. en watmen offert. en wie of
 fert. en ouer wien datmē offere. **H**i
 is ihesus cristus. hi is een mensche
 tusschen bey den middelaer. en ma:
 ket onse paysen teghen gode bi d^e sac
 rificien sijns vredes. noch han was
 hi mit gode dien hi offerde. **H**oe
 ons god versoent is bi cristum. dz
 seyt augustijn. dat xps is die pries:
 ter. offerhande. god. ende tempel.
Hi is die priester d wi bi usoene
 sijn. **H**i is die offerhande d wi me:
 de versoent sijn. **H**i is god dien wi
 versoent sijn. **H**i is den tempel daer
 wi i versoent sijn. waer bi verwijc
 augustinus in cristus persoen den
 sommighen die desen soen versma:

den. ende hi seyt O mensche afflu
 ryant wares so maecte ic à dinen
 pays teghen minen vader mit mi
 seluen Alstu verre wares so quam
 ic dat ic di verlossen woude. alstu
 dwaeldes inden berghen soe sochte
 ic di en ic vant di onder houte en
 de steen Ende op dattu niet en sou
 des werden gheschoert vanden wol
 uen ende vanden beesten. so nam ic
 di op mine schouderen. ende gaff di
 minen vader weder Ic arkeide. ic
 swete. ic hielst myn voet teghen die
 doernen. ende ick leyde myn han
 den onder dienaghelen. ende ic liet
 mine syde openen mit eenre speere.
 Ic wort mit onrecht en mit felhey
 den ghwone. Ende ick stortede mi
 ne bloet. ende ick settede mine sie
 le om dat ick mi aen di helen soude
 ende voeghen. ende du wortste ghe
 sceyden van mi. Tey anderden was
 die manier van cristus passie alter
 betamelic om te ghenezen. Die tas
 melicheye merctmen bider t'je bid
 stat ende bi manieren Bidien tiden
 was tamelic. wat adam was de
 ghemaket. Ende hij sondichde in
 den maerte. ende opten vrydach.
 Daer om woude cristus ghepassijt
 wesen inden meerte ende opten vry
 dach ende op die seste vre vanden
 daghe Tey derden was die stade
 sijnre passien betamelick in dren.
 Dat was i een gemeenstat. of een

sonderlinghe of in enighe stat Die
 ghemeeenstat was dat lant van be
 loften. Die sonderlinghe stat was
 caluarien Die enighe stat was dat
 erre In die gemeen stat was adā
 ghemaeet. want hi was ghemaeet
 int lant omtrent damascum i enen
 acker In een sondelinghe stat was
 adam begrauen Want men seyt dz
 adam bequen was daer cristus ghe
 passijt was. mer dat en is niet ghe
 leuelic. wat sinte iheronimus seyt
 dat hi in ebron begrauen is. dat so
 seyt oec yosue In een enighe stat
 was adam bedroghen. want hier
 bi seytem dat cristus inden houte
 ghepassijt was om dat adam inden
 houte misdede en gheestelick starff.
 Men leest oec i een hystorie dz cris
 tus inden selue houte starff Oec was
 sijn passie tamelic ind manieren va
 ghenezen en die manier was bi ge
 likken en bi contrarien Bi ghelyken
 wat augustijn seyt Ghelyc dz die
 mensche bedrogē was biden wiue
 also verloste enen mensche die van
 enen wiue gheboren was Bi sijnre
 doot die sterflike menschen die dooc
 waren Ambrosius adam was ge
 maect vander eerden die maght
 was En cristus was vand maget
 manien geboren Adam was die go
 des ghelykemisse Ende cristus was
 gods beelde Bidien wiue qua set
 heyt En bide wiue wijsheit Adā

was naect. en cristus was naect.
 Die doot quam biden boeme. ende
 dat leuen biden cruce Adam was
 inder woestinen. en de cristus inder
 woestinen Bi contrarie. want als
 gregorius seyt Die eerste mensche
 dede sonde in houerdien in onghe:
 hoersamicheden ende in gulſcheden
 want hi woude gheleyc gode wesen
 in hoecheden ende subtilededen in
 consten. want hi woude bouen die
 hoecheyt van gods gheboden gaen
 ende smaken die soeticheyd vanden
 appel. Ende om datmen ghenesen
 moet mit contrarie Daer om was
 dese manier van ghenoech doen al:
 te tamelic. want si was ghegaen bi
 oetmoedicheden en biden voldoen
 van gods wille. en biden ghedogen
 Hier om seyt sinte paulus Hi ver:
 oetmoediche hem. en hi wort ghe:
 hoersam totter doot des cruceſ Ten
 derden was christus passie alre seer
 werckende om ons aen te trecken.
 wat behouden elcs vrien wille so en
 hadde hi dat menschelike gheslachte
 nyammermeer bet moghen tot sijn:
 re minnen trecken. wat hoe hi ons
 hier mede aen sine minne trekt seyt
 bernardus O goede ihesu bouen al
 le dinck so doet mi di minnen Den
 Kelck dien du drinckes. dz werck
 onser ulossinghe wat dit trekt lich
 felic al onse minne aen di. wat dit
 is dz onse deuotie toeaght fastelic

en gherewchtelic verheft ende eer be:
 dwinghet en hetelic ontsteket. wat
 daerstu di vernederste daer du we
 dedes die natuerlike raejen des le:
 uens Daer scheen meest dijn goed
 tierenheit daer luchtet die claeſte
 meest daer scheen die gracie wider.
 Hoe ons cristus passie tot betrouw:
 wen trecket. seyt oec paulus Die
 oec sijn enighen soen niet en spaerde
 mer hi leuerden voer ons allen hoe
 en heuet hi ons dan niet mit hem al
 le dinck ghegheuen. Bernaerdus
 seyt Wie en sal niet ghehopen van
 ghenade te crighen die cristus lich:
 aem merct an den cruce Sijn hoeſe
 neder gheeygheit om te cussen. sijn
 arme wt gherect om ons om te hel:
 sen. sijn handen doerboert om te ghe:
 uen. sijn side doersteken om te min:
 nen. sijn voeten doer naghele om
 mit ons te bliuen. ende sijn lichaem
 gherect om dat hi ons al hem sel:
 uen gheuen woude. Ten vierden
 was si alre wret om den duuel te
 verwinnen Job seyt Sijn wiſſege
 sloech den houerdighen. ende hi
 en sal voert meer niet vanghen le:
 uiathan mitten anghel. want chris:
 tus onse herc hadde den anghel sijn
 te godheyt verborghen inder spisen
 der menschelicheyt Ende doe die du:
 uel vaen woude die spise des bro:
 des. soe wort hi gheuaen mitten an
 ghel der godheyt. Van desen wisen

vanghen seye sinte augustijn Dor
 die verlosser quam. ende die bedrie
 gher wort verwonnen Ende wat
 dede die verlosser. ende leyde naden
 vangher een strie dat was sijn cruce
 daer dede hi spise aen dat was si
 ne bloet. Ende hi woude daer stor
 ten dz onsculdighen bloet. ende daer
 om worden die sculdighen vry De
 se scult hiet sinte paurels cyrogra
 phe. dat is een hantuesten die nam
 ihesus christus onse lieue heue ende
 hincken aen cruce Hier of seyt sin
 te augustinus Eva ontsleinde die
 sonden vaden duuel. si screef die cy
 rographe ende si gaf borge ende die
 woeker wies op hoer nacomelin
 ghen want doe ontsleende si die son
 den vaden duuel doe si teghens go
 des ghebot sinen quaden riet dede.
 Si screef die cyrographe. doe si die
 hant aen dien verboden appel stac.
 Si gaf borghe. doe si adam die son
 den dede consentteren. Ende aldus
 wies die woeker der sonden op ho
 re naomelinghen Teghens die ghe
 ne die versmaden die verlossinghe
 daer wi bi verlost sijn van des du
 uels machte soe sprecket sinte ber
 naerdus in cristus persoen Mijn
 volc sprac onsen heer wat mochte
 ic di doen dat ic niet ghedaen en heb
 be. wat is die sake dattu minen vy
 ant lieuer minnes en dienes dan
 mi. wat hi en scien di niet noch en

voet wat ic en hebbe di mz ulost mie
 vergane klake goeden mit gout en
 de noch mit saluer noch mit sonne
 noch mit mane noch oecht mit ghe
 nen enghel mer mit minen eyghen
 bloede Bi veel redenen mach ic va
 v eyshen sculdigen dienste mer ic
 laet dit al varen com doch mit mi
 om den dagheslyen penninck Ende
 om dat cristus ter passien brochte
 judas bi ghierichyden. ende den jo
 den bi hale. ende pylatus van vre
 sen Hier om souden wi mit rechte
 segghen die pine diese hier om ghe
 doechden. mer judas pine ende hoe
 hi geboren was selme vinden i sin
 te matthys legende En vand joden
 pine in sinte jacobs legende. Oler
 van pylatus geboerte en pine leest
 men in een legende aldus.

Hoe pylatus gheboren wort en
 hoe hi sijn leuen liet.

Et was ee cominc die tyrus
 hiet ende hi lach bi een mose
 naers dochter die pyla hiet. Ende
 hoer vader die molenaer hiet atus
 en si ghebaerde enen soen. en pyla
 maecten een name na hoer name
 en na hoer vaders naem die atus
 hiet ende si hiet hoer kint pylatus.
 Ende dor pylatus drie jaer ontge

worden was so sende si hem den co:
 minc En die coninc hadde enen soen
 vand coninginne die wel also ouc
 schen als pylatus Ende doe si ont
 gheworden waren also dat si bescey
 den hert hadde soe speelden si dic:
 wile onderlinghe mit wortelen en
 de mit slingeren Mer des conincs
 gherouwede soen . alsoe hi edelre
 was van gheslachte so was hi vro
 mer ende bequamer in allen manie
 ren van speelen ende van ghemuech
 ten Des hadde pylatus alsoe groe:
 te nijt dz hi al heymelic sinen broe
 der doot sloech Doe dat die coninc
 hoerde doe hadde hij groeten roude
 ende vergaderde al sinen rae ende
 vrugheden watmen doen soude mit
 desen die dus sinen broeder ghedo:
 det hadde Ende si riepen alle dat hi
 weerdich waer datmen hem dode .
 mer doe die coninc tot hem seluen
 quam doe en woude hi gheen quaet
 heyt op quaetheyt legghen . mer hi
 seynde pylatus te wemen voer die
 tynse die hi daer alle jaers scul:
 dich was om dz hi onsculdich bli:
 uen woude om sijns soens doot . en
 quijt bliuen vanden tynse van wo:
 men Doe ter tijt was oec te wemen
 des conincs soen van vranckje die
 oec gheseynt was te wemen voer si:
 nen tyns Hier nae soe gheselde py:
 latus mit desen . mer doe hi sach dat
 hi hem bouen ghinc in seden ende in

vrouemheden so dode hi hem oec van
 hyde Mer we die van vrouem van
 gheden watmen mit hem doen sou:
 de . soe seyden si Bluct dese leuen de
 die sine Broeder vermoerte heeft en
 sine gheselle gherowghet . hi sel den
 ryke van wemen seer oerbaerlic sijn
 en hi die sel is . sel die felle vyande
 wel bedwinghen . daer om seyden si
 om dat hi der doot sculdich is . soe
 maecten rechter in dat eyslant pon:
 cio die luden die gheen rechter heb:
 ben en willen off hi machsien hoer
 houer dye mit scalscheden mach be:
 dwinghen . Ende mach hi dat niet
 doen dat hi dan onfaet dat hi wel
 verdient heeft . Doe pylatus dus
 gesent was tot dien luden die hoer
 rechters pleghen te doden . soe wist
 hi wel tot wat luden datmen hem
 sende en oec om die sententie sijns
 leuens Ende hi pepinsde al heyme:
 lich dat hi sijn lyf behouden wilde .
 Ende hi dode dat volc al onder mit
 dreughen off mit belosten ende mit
 pime ende mit goede Ende om dat
 hi dz quade volc aldus uwonnen
 hadde . soe wort hi nge dat eyslant
 gheheten ponius pylatus . Ende
 doe die coninc herodes sijn vrouemh
 ede verhoerde so was hi die scalsch
 was blide om pylatus scalscheden .
 Ende mit ghisten ende mit boden
 die hi hem senden . dede hi hem doe
 tot hem comen Ende hi leuerde hem

sinen macht bouen judeen ende ihs
 rusalem. ende doe pylatus ontsallic
 veel ghelyc vergadert hadde. soe
 voer hij te wemen wert dattet hero-
 des die coninck niet en wiste Ende
 hi gaf dat grote ghelyc tyberius den
 keyser van wemen. Ende hi ver-
 warfde dat hem die keyser gaf dat
 hij van herodes te leen hielst Om
 dese salte was herodes ende pyla-
 tus vyande al totter tijt van ons
 heren passie. Doe worden si weder
 vrienden doe pylatus ihesum tot he-
 rodes seynde. **S**colastica historia
 seyt een ander saeck der vrienscap
En man was die seyde dat hi die
 goods soen was ende hij hadde ve-
 le luden van galylea verleyt Ende
 die luden leyde hi opten berch van
 garrisin ende seyde dat hi van daer
 inden hemel waren soude Doe qua
 daer pylatus mit sinen volcke. ende
 sloech hem ende alle die mit hem ge-
 comen waren dooc. Want hij one-
 sach dat hi die joden oecck bedrie-
 ghen soude. Ende hier bi worden
 si vyanden want herodes was he-
 re van galyleen want beyde dese te-
 denen mochten wel waer sijn Doe
 pylatus den joden ihesum hadde ge-
 leuert te cruten om dat hi ontsach
 die verbolghentheyt tyberius des
 keyzers omme dat hi dat onnoosele
 bloet verdoemt hadde soe seynde hi
 enen lieuen vrient we die hi had

de totten keyser om sinen onseule
 te doen Hier en binne dede die kei-
 ser alten swaren euel Ende een sey-
 de hem dat tot iherusalem een mees-
 ter was die alle luden ghenas mit
 woerden. Ende hi en wistet niet
 datten pylatus ende die joden ghe-
 dooc hadde. Ende die keyser sey-
 de tot voluctaen sine vrient Banc
 ende vaert ouer die zee ende seggit
 pylatus dat hi mi die meester sende
 dat hi mi ghenezen mach Ende doe
 voluctaen tot pylatus ghcomen
 was ende des keyzers ghebode ghe-
 seit hadde. soe wort pylatus ver-
 ueert ende hi hadt vier daghen vor-
 ste. Binne dese tijt soe quam volu-
 ctaen ee wijs te gemoete die veron-
 ca hiet die ihesus vriendinne was
 Ende hi vrageden hoer waer dat
 men cristus soude moghen vinden.
 Ende si seide **N**y mi dat was mijn
 here en mijn god die pilatus om dz
 hi hem bi hale gheleuert was deden
 cruten Doe wort voluctaen droe-
 uich ende seide **I**c bin al droeuich
 wat ic n̄ ghedoen en mach dat mi
 mine heer beuolen heeft. **V**eronica
 seide he doe mijn heer al onme pre-
 dicten ghinc en ic sijns alte noede
 derfde soe woude ick doen mi bescri-
 uen sijn beelde. als hi van mi waer
 dat ic dan solaes nemey soude aen
 den beelde sijne gheschenisse Ende
 we ick een maelse een cleet brochte

Daer hijt in scriuen soude. soe quam
 mi myn her te ghemoete ende vras
 ghede mi waer ic ghynghe Ende doe
 ick hem minen wille gheseyt hadde
 soe eychede hi van mi dat cleet En
 de hi gaest mi wed gheteykent mic
 sijn weerdighen aensichtes Ist dat
 dijn herc dit beelde des aensichtes
 deuoteliken aensiet so sel hi te hant
 ghenezen worden. Voluciaen seyde
 hoer. machmen dit beelde niet cri
 ghen o siluer of om gout Veronica
 seyde. neen mer mit begheerten en
 mit groter deuocien. Hier om sel
 ic mit di varen ende brenghen den
 keyser dat beelde te sien ende kerken
 dan weder. Dus quam voluciaen
 mit veronica te wemen ende seyde
 eykerum den keyser. Ihesum die
 du langhe gegeert habste te sien die
 hebben die joden ende pylatus ghe
 doot ongherechtelic. en bi hant an
 een cruce ghesanghen. mer mit mi
 is gecomen een wijf die ihesus heel
 de brenghet En aensietstu dat yn
 nichlick. so selfstu te hant ghenezen.
 Doe dede die keyser spreyden den
 wech mit siden lakenen. ende dede
 hem dat beelde brenghen. Ende te
 hant doe hijt ghesien hadde so wort
 hi ghenezen. Doe gheboet die key
 ser datmen pylatus vanghen sou
 de. ende te wemen brenghen soude.
 Doe die keyser hoerde dat pylatus
 ghycomen was. so was hi alte ver

woet op hem ende hiet datmen hem
 voer hem Brochte. Mer pylatus
 hadde ons heren onghenaeyden we
 voer hem gebracht. en hi Brochten
 voer den keyser. Te hant doen die
 keyser sach so liet hi alle sijn gram
 scap en stont teghen hem op. en en
 mochte hem niet hardelick toe spres
 ken Ende te voren eer hi hem sach.
 so vreeselick was en verwoet als hi
 den roc sach was hi so wel saftmoe
 dich Doe hi pylatus oerlof hadde
 ghegeuen en hi wech was so wort
 die keyser efter soe verwoet teghen
 hem als hi te voren was. ende hiet
 hem seluen onsalich dat hi pylatus
 sine felheit niet vertoent en hadde
 Ende te hant dede hi hem wed voer
 hem brenghen ende swoer ende sey
 de. dat hi een kint des doots waer
 ende dattet ontamelic waer dat hi
 opter eerden leuede. Doe die key
 ser weder sach. soe gruete hi hem.
 ende liet alle sine gramscap varen.
 Ende alle die luden verwonderden
 des. ende die keyser verwonderde
 oech. dat so ontstekken was teghen
 pylatus als hi wech was ende als
 hi voer hem was dat hi dan teghen
 hem niet wredelijcken en mochte
 spreken. Ten laetschen deden die key
 ser bi eens kerstens niet den roek
 me doen Doe wort die keyser fel en
 gram teghen hem voer sijn oghen.
 Doe die keyser wonder hadde va

dien woeke. soe wortet hem gheseyte
dattet ihesus cristus ons heren tot
was Doe deden die keyser in enen
kercker legghen thent dat die vroe
de mannen van wemen ouer een
dweghen watmen hem doen soude.
Doe gauen si teghyn pylatus een
sentencie datmen mit alten scandel
sickien doot hem soude doen steruen.
Ende doe dyc pylatus hoerden
soe dode hi hem seluen mit sijns sel
ues messe ende also starff hi. Doe
die keyser hoerde dat pylatus doot
was. so seyde hi. meerlic hi is doot
mit alten scandelickien doot die sijn
selfs hanc ghedoot heeft. Doe kant
men hem enen groten steen aen en
de werp hem inden vloyet tyberium.
Ende die quade gheesten waren bli
de mitten vuelen lichaem. ende die
voeren daer mede inder lucht ende
maecten groten vloyet int water.
en bewerde blyxeme ende onweder
ende donressaghen ende vreslickien
haghel in die lucht. alsoe dat alle
die luden in groten angst waren.
Daer om toghen hem die van we
men mit die vloyet. ende van spotte
seynde si hem te oygennen ende ver
soncken in die weue mer waer dat
si dat quade lichaem dweghen daer
daden die duuelen dat selue quaet.
En om dat die luden van daen om
trent dese onweder ende onstuert
der duuelen n̄ ghedoghen en mocht

ten. soe daden si dat vermaledide
lichaem van hem ende si beualent
te begrauen in dat lantschap van lo
sanjen Doe si daer off waren alte
seer ghemoept miten voerseyden
onstuere so deden si den lichaem va
hem en worpen in enen putte daer
al omme groete berghen stonden.
Ende als sonimighe segghen daer
seytmen noch der duuelen werken
gheschien. Tot hier toe vyntmen in
een hystorie diet wil macht lesen
Mer men sel witen dat scolaistica
hystoria seyt. dat die joden pylat⁹
wroegheden voer tyberium den key
ser dat mie onrecht onnosel luden
ghedoot hadde mit crachte ende dat
hi teghen der joden wille der keyde
nen afgod inden tempel setten. En
de dat hi tot sijnre behoeff dat ghele
nam dat inden blockist quam. en
daer mede enen waterganc maec
te in sijn huys. Om dese sake was
hi verseynt i een eyplant te leoens
va daen dz hi gheboren was om dz
hi daer sterne soude ter scande van
sinen maghen. Dit mochte keyde
wel hebben gheweest want mach
schien was hi inden eylande gesent
te leoens eer voluccaen weder qua
tot tyberium den keyser. mer doe
dat tyberius hoerde dat hi cristum
ghedoot hadde. soe dede hi hem we
der halen van leoens tot wemen.
ende daer starff hi alst voerseyt is

Eusebius seyt in sijn croniken. en
beda oec dat pylatus in elende ver-
sent was dz hi daer so veel dwesche
den gedogede dat hi hem selue dode.

Die hystori vand verrisenisse ons
heren ihesu gpi opten paeschdach.

Cristus verrees
opten derden da-
ghe na sijnre pas-
sien **S**euuen din-
ghen machmen
marche op criss-
tus verrisenisse. **T**en eersten. hoe
dattet waer is dat hi drie dagen en
drie nachten inden graue lach. en
opten derden dach verrees **T**en an-
sden waer om dat hi te hant doe hi
doct was niet en verrees. mer dat
hi beyde totten derden dach **T**en der-
den hoe dat hi verrees **T**en vierden
waer om dat hi verrees voer den
doemsdach als die ghemene verrise-
nisse wesen sal. **T**en vijfden. waer
om dat hi verrees **T**en sexten. hoe
menichweruen hi hem openbaerde
hoe hi verresen was **T**en seuenden
hoe hij die vaders die in dat voer-
burch der hellen saten van daen ley-
de. ende wat hi daer dede **T**en eerst-
ten so seyt men dat cristus drie da-
ghen ende drie nachten inden gra-
ue lach. ende dat bider figueren sy-
nodichen. als augustinus seyt **A**l-

so datmen den eersten dach neemic-
na dat eynde vanden daghe **E**n ten
anderen dach al gheheel. Ende den
derden dach na sijn beghinne **E**n:
de aldous sellent drie daghen sijn.
ende elck van desen daghen die had
de sijnre nacht voer. want als beda
seyt. so was doe die ordinacie ver-
wandelt. want daer te voren ple-
ghen die daghen voer te gaen ende
die nachten na te volghen. mer na
cristus passie verwandelde die or-
dinacie. also dat doe die nachten
voer die daghen begonsten. en die
dagen volgheden nae. ende dat is
tamelycken bi ghelycker betey-
kenissen. want die eerste mensche
viel eerst vanden daghe der gracie
in die nacht der doot ende der son-
den. mer bi cristus passie ende sijn
verriseniss: so leerde hi weder van
der nacht der misdaet ten daghe va-
gracie Opt ander dattet tamelyc
was dat hi te hant niet en verrees
doe hi doot was. mer dat hi beyde
tot opten derden dach. daer toe soe
sijn vijf reden **D**ie eerste is om be-
tekenisse ò dat hi daer bi beteyke-
den wordē soudedatz licht sijns do-
des genas onsen twe doden en daer
om lach hi enen gheschen dach en
de twee nachten inden graue. om
dat me verstaen sal biden dagē dz
licht sijnre doot. ende biden twee
nachten onsen twe doden **T**en an-

deren om die proeuinghe want als
 in twee of i drien mont alle woer
 de stadt. alsoe machmen onderuim:
 den alle were of daet i drien daghen
Ende om dat hi proeuen woude en
 de gheue te kennen dat hi waer;
 sick doot was. soe woude hi drie da
 ghen inden graue legghen. **T**en
 derden om sine moghentheyt te to
 nen. want hadde hi te hant verre
 sen. so soudet gheschenen hebben dat
 hi gheen macht en hadde sijn siele te
 setten en weder te nemen als te ver
 risen. **T**en vierden om die voer be
 trykkeninghe der ghemene die behou
 den souden sijn. **D**it seyt peter van
 rauennen **O**nse here woude drie da
 ghen begrauen sijn. te betrykkenen
 dat hij voldoen soude die inden he
 mel sijn. ende weder masken die in
 der eerden sijn. ende verlossen die in
 der hellen sijn. **T**en vijfden om te
 verdelen die drie staten der ghe
 rechticheyt **D**it seyt gregorius op
 ten vrydaghs so was cristus ghepas
 sijt **I**nden saterdaghs laet hi inden
 graue **E**n opten sonnendach so u
 res hi **D**it leuen is ons noch vry
 daghs. wat wi worden hier ghepint
 in vernoey en in verdiete. mer in
 den saterdaghe so legghen wi inden
 graue als van onsen arbeide te rus
 tende. want na d doot so vinden wi
 sien rustinge. mer inden sonne
 daghe dat is in die achte oucheyt

na dat die werlt ghemaeect was so
 sellen wi verrieten vand doot **E**nde
 wi sellen dan inden lichaem ende in
 der sielen ontfanghen glorie. want
 opten sexten dach vander weke heb
 ben wi pine. en opten seueden dach
 ruste. ende opten achsten dach vol
 le glorie. **D**at derde is hoe christus
 verrees **H**et is eerst te weten dat hi
 machtich verrees. want hi verrees
 mit sijns selfs macht **S**inte johan
 int ewangeli. **I**c hebbe macht mi
 ne siele te setten en weder te nemen
Efter seyt hi **B**recket den tempel en
 ic sellen weder verwecken i drien
 daghen. **T**en anderden verrees hi
 salichlic sond alle onsalicheyt **S**in
 te jan int ewangeli **A**ls ic verrees
 bin so sel ic v voergaen in galileen
Galilea beduyt ouganc **D**oe gys
 verresen was. so ghinc hi voer in
 galilea. want hi ghinc vand onsa
 licheyt totter glorien. ende van ghe
 breckelicheyt tot oghedreckelicheit
Leo die paeus seyt **N**a cristus ver
 riesenne soe worden die banden des
 doncs ghebrocken. en die crancheyt
 verwandelde in starckeyst. ende die
 steruelicheyt i onsterfelicheyt. ende
 die scande i glorien **T**en dden urees
 hi orbaeric. want hi vime den weff
Jheremias Die leue stont op wt
 sijn slaepcamer. en die wouer der lu
 den heeft hem verheue **S**inte jan in
 sijn ewangeli **A**ls ic uheuen sel wor

den van der eerden. daer is als ic die
 siel wt der voerburghc der helden
 Brenghe. ende ic verrees bin vten
 graue so sel ic alle dinc nae mi tre
 ken **Ten vierden** verrees hi wonde
 ic wāt sond graft te ocsluten. wāt
 ghelyc dat hi gheboren was sonder
 sijns moeders buuc te ontdoen. en
 oec als hi tot sijn discipulen i gime
 mit besslotene doren. alsoe mochte
 hi oec vten graue gaen al wast ge
 sloten Want men leeft in scolasita
 hystoria dat int jaer ons heren du
 sene honderd en elf dat een monick
 te woenen van sinte laurens Buten
 mueren sijn gordel daer hi mede ge
 goet was. al gheheel sond ontbm:
 den voer hem ghevorpyn was **Eij**
 doe hi des verwondde so seyde hem
 een stemme vter lucht alsoe mochte
 cristus vten besslotene graue gaen
Ten vijfden verrees hi weer delijck
 wāt hi verrees in sijn ghewarigen
 lichaem Want in ses manieren soe
 proefmen dat cristus waertachte:
 sic uresen was **Eerst** biden enghel
 die niet en liecht **Ten anderom** om
 dat hi diervyl openbaerde bi desen
 tweek. so vertoende hi dat hi waer
 sic verrees was **Ten derden** bi eē
 daer bi proestme dz hi bi touernye
 niet verreesen en was **Ten vierden**
 bi tasten. daer bi proestmen dat
 hi in sijn weerlycke lichaem verre:
 sen was. **Ten vijfden** bi dat hi si:

ne wonde toende. daer bi proest hi
 dat hi inden lichaem verreesen was
 daer hi in starff **Ten sexten**. bi dien
 dat hi mit besslotene doren i quam
 daer bi vertoende dat hi in een glos:
 rificeerden lichaem verreesen was.
Alle dese twielinghe seuen te we:
 sen in cristus discipulen van sijne
 verrisenisse **Ten** sten verrees hi
 oec d'sterflic dat hi nyminnermeer
 steruen en soude. **Sinte pauwels**
 seyt. cristus die verrees is van der
 doot en starf nu niet noch die doot
 en sel nyminnermeer macht ou he
 hebben **Dyonisius** seyt in een epis:
 tel tot demophilum dat cristus na
 sine opuaert enen heylighen man
 seyde die carpus hiet. waert moge
 lic dat hi noch bereyt waer om die
 mesche te steruen. wāt die voersey
 de carpus seyde tot dyonisius doe
 ee ongelouich man ee gelouigen ic
 keert had so conste carpg dat so qua:
 lichen verdraghen dat hi daer on
 sic wert **Dese carpus** was so heyl:
 iche dat hi node misse soude gedaen
 hebben. hi en hadde een hemelsche
 visioen ghesien mer doe hi voer die
 twee liden bekeringhē bi den sou:
 de. soe bat hi gode alle daghe dat hi
 hoere beyder leuen schepden moste
 mit enen groten brande. Ende op
 een nacht te middernacht doe car:
 pus in dese bedinghe lach soe woe
 dat hys daer hi in lach haestelick

ontweey ghedeyle. en hi sach daer
eneh groten oeuen. ende hi sach op
wert ende sach den hemel open. en
de hi sach daer ihsus staen. ende
omtreent daer so stont een grote me
nichete van enghelen Ende hier na
sach hi neuen den oeuen staen die
twee manne al leuende Ende die
serpenten die vten oeuen vloeghen
si trecken dense mit bitten ende mit
crast ten oeue were. en ander man
nen hortense oec daen inne Doe dit
carpus sach soe hadde hi hier in al
soe grote ghenochte dat hi dat bo
uenste visioen niet sien en woude.
mer hi bleeff al sien de op dese wa
ke van desen twee mannen. en het
ghime hem alle na datmense inden
oeuen niet en werpt. Tey laesten
sach hi mit pinej opwaert inden he
mel. ende ihesus hadde onferme
nisce op die mannen ende stont op
van sien chwen en quam ned tot
hem mitter menichete vanden engh
len ende hi stack sijn hant voort en
de verlostese Ende ihesus seyde tot
carpus. voert an en slact n̄ op mi
mit wegkereten armen. want ic
bin noch bereye om die menschen
behoudenisce te ghedoghen. want
dat enighe menschen sondighen dac
en is mi niet lieff. Dit visioen seye
dyonisius. Tey vierden vrage
men waer om dat cristus n̄ en beg
de ter verrisenisse mitten andij.

dat is ten doemsdaghe Ons drie sa
ken soe en woude hi niet bepden.
Die eerste o die weerdicheyt sijns
lichaems. om dat sijn lichaem alte
weerdich was vand godheit daer
hi mede vereiche was. soe en had
det niet tamelic ghewest dat hi al
soe langhe in die eerde legghen sou
de Daer off seyt dauid. du en selste
dinen heylighen niet gheuen te sien
corruptie of verderuenis. dat is di
ne heylighen lichaem Efter seyt da
uid Here stant op in dijn ruste die
ende dat sciene dinte heylicheyt.
dat sciene der heylicheyt hi etmen si
ne lichaem die die godheit behiest.
Die ander reden is om die vastich
heyt des gheloues. want en hadde
doe cristus niet verresen so soude dz
gheloue vergaen hebben. ende nye
mant en soude dan ghelouet hebben
dat hij god was. ende dat marct
men daer bi dat alle sine vrienden
sonder onse soete vrouwe alleen in
sijn passie dat gheloue verloren. mer
doe si wisten dat hi verresen was
alsoe ghelofden si weder. Paulus
die seit En is cristus niet verresen
also is onse gheloue ydel. Tey der
den om exempla vā onser verris
ghe. want men soude selden pemac
vinden die die verrisenisse ghelo
uen soude. ten waer dat hi wiste bi
exempelen dat si voerseden ware.
Daer bi so seyt paulus Is cristus

verresen. so sellen wi oec verrisen
 wat sijn verrisenisse is exempl vā
 onser verrisenisse. Gregorius sept
 onse her heuet bi exemplen ghe:
 toent. dat hi te lone belouet heuet.
 wat als die goede menschen bekken
 nen dat hi verresen is. dat si oec in
 hem seluen hopen sellen int eynde d
 werrelt dat loen der verrisenissen.
 Ester seyt hi daer om en woude hi
 mer drie daghen doot sijn ende niet
 langher begden ter verrisenisse dat
 wi niet wanhopen en sellen die ver
 risenisse in ons luden want wi heb
 ben hope van onser verrisenisse als
 wi ons houets glorie merken **Ten**
vijfsten waer om dat hi verrees dat
 was om vier orbarlike saken wat
 sine verrisenisse werct gherichtich
 heyt vā sonden en leert nywicheye
 van seden. en gheeft hope van verri
 senisse te lone. ende si wercket onse
 alsoe urisenisse **Vanden eersten sept**
 paulus hi wort geseuert o onse son
 den hi verrees om onse gherichtich
 heit **Vanden anderē** seyt hi oec. al
 soe cristus verresen is vander doot
 bi des vaders glorie. also sellen wi
 oec leuen i nywicheide vā leue **Van**
 den derden sept sinte peter. die om
 sine grote ontfert herticheyt ons
 uwret heuet in hope des leuens. bi
 onsen here ihesu cristi sijn verrisenis
 se vander doot. **Vanden vierden**
 sept paulus. cristus is verresen vā

der doot int beghinsel d slapender
 wat bidē mensche quā die doot. en
 Bidē mensche coeme d doder verrī
 semisse **Oec** is te mercken als voer
 seyt is dat cristus in sijn verrisenis
 se proper vier dinghen hadde **Dat**
 erste is onse verrisenisse sil sijn in
 eynde. en die sijn ghescyden opten
 derden dach **Dat** and is want wi
 sellen bi sine macht verrisen. en hi
 verrees bi hem seluen **Ambrosius**
 waer om soude hi hulpe soeken si:
 ne lichaem te uwreken die die an
 der uwreken **Dat** derde is dat wi wt
 ten mer sine lichaem en mocht niet
 rotten **Dat** vierde is dat sine verri
 senisse is die sake die onse urisenisse
 verwrekt ghestelic en lichaemelic
 dat is d sielen nu en des lichaems
 hier na **Ten** sexten hoe menichwer
 re hi opēdaerde als hi uresen was
Men sal weten dat hi opten dach
 doe hi verrees vijfwerue openbaer:
 de **En** daer na oec vijfwerue **Eerst**
 openbaerde hi maria magdalena
 bi hoer verstaetmen die in peniten
 cien sijn. want om vijf saken wou
 de hi maria magdalena eerst open
 baren **Eerst** o dat si hem alsoe meest
 minde. lucas int ewangeli. hoer sijn
 veel sonden verlateyn. wat si minde
 veel **Ten** anderen om dat hi tonen
 woude dat hi ghistoruen was om
 die sondaers matheus int ewange
 lie. ic en bin niet ghecomen om die

Gherechtighe te wepen. mer die son
daers **T**en derden om dat die lich;
te wiuen voer sommige vroede int
rijcke gods comen sellen machtus
int ewageli voerwaer seg ic v die
lichte wiuen sellen voer v in hemel:
rijc comen. **T**en vierden om ghes
kenisse. want ghelyc dat een wijs
was bode des doots. dat een wijs
also bode soude sijn des leuens **T**en
vijfden om dat die gracie oueruloy
en soude daer die misdaet oueruloy
ende was **A**nderwerf openbaerde
hi den vrouwen die weder quam
vanden graue doe hi hem seyde. god
griet u. ende si ghemghen tot hem
ende hielden sine voeten. **G**i desen
verstaetmen die oetmoedighe dien
onsen heer openbaert. beyd om ho:
ren staet ende daet mat si hielden si
ne voeten **D**erderwerue openbaerde
hi symon peter mer waer dat was
of op welcken tijt dat en weetmen
niet. ten hadde gheweest machtien
doe hi mit johannes weder quam
vanden graue doe mocht peter wel
elwert geskeert hebben van johannes
en daer mochte he die heer gheopen
haert hebben **P**eter beduyt gehoer
samhyc. ende daer om verstaetmen
bi hem die ghehoersamighe en dien
openbaerde onsen heer. **T**en vier:
den openbaerde hi den jongheren
die tot emaus ginghen dat beduyt
begheert van raden. ende hier bi

verstaetmen die arme die dien raet
voldoen willen. ganc en vercopte
al dattu huies ende ghif den armen
Ten vijfden mael so openbaerde hi
den jongheren daer si alle vergade
waren ende daer bi so verstaetmen
die religiosen off die begheuen hu:
den in oerden die die dore vanden
vijf sinnen ghesloten hebben. **D**ese
wijs openbaringhe die waren ghe:
daen opten seluen dach der verruse:
nisse **E**nde dit beduyt dat hem die
priester vijfweruen ommiskeert in:
der missen ten volcke wert. mer dz
der werue keert hi hem omme als wi:
gheende. want dat beteplent die der
de openbaringhe die christus peter
dede diemen niet en weet waer off
op welcke tijt dattet was. **T**en
sesten mael openbaerde hi ouer ach
daghen daer sijn discipulen verga:
dert waren mit thomas die ghe:
seyt hadde dat hi cristus verrisenis:
se niet en ghebeden hi en saghe en:
de hi en casie sine wonderen **G**i hem
verstaetmen die twiuelen int gheslo:
ue. **T**en seuenten mael daer sinen
discipulen visscheden hier bi so ver:
staetmen die predicare die visschers
der liden sijn **T**en achten openbaerde
hi sine jongheren opten berch van
thabor. hier bi verstaetmen den ghe:
nen die i contemplacien leuen. wat
opten berch was cristus transfigu:
rare. **T**en neghenden mael op

die camer i den berch vā syon daer
 hi heer onghelouicheyt. ende hoer
 hartheyt van hoerre herten berispte
 Ende daer bi verstaen wi die son:
 daers. die onsen heer bi onferm:
 herticheyden int eynde van heer le:
 uen somtijt vandet. Ten tienden
 mael openbaerde hi sinen discipu:
 len op den berch van olyueten. Bi
 desen verstaetmen die onfermher
 ticheit die den oly van onfermher
 ticheyden minne Van deser stat voer
 christus ten hemel. want die onfer
 micheyt heeft belofte des leuens en
 tot allen dinghen is si goet. Noch
 sijn drie openbaringhe diemen seye
 dat christus inden paeschdach dede
 mer die en scriuen die ewangeliste
 niet Die eerste is dz hi sinte jacob
 alpheus soen openbaerde als gi vī
 den selst in sijn legende. Die and is
 dat hi joseph vā aromathyen open
 baerde doe hi verresen was. als ny
 co denius bescriuet want doe die jo
 den vernomen hadden dat joseph
 van pylatus ihesus lichaem gheey
 schet hadde en hi hem begrauen had
 de in sijn graft so wordyn si erre te:
 ghen hem en vinghen en sloten hem
 neerstelic vaste i een camer. en bese
 ghedense om dat si hem nadyn sab:
 both wouden doden. Ende op die
 nacht dat ihesus verrees sce wort
 dat huyts omgehangen mitten vier
 hornekken. ende ihesus gheinch in tot

joseph en droechde sijn aensicht en
 austen. en hi leyden daer wt in sijn
 huyts in die stadt van aromathyen
 dat die seghele al ghezel leuen.
 Die derde was doe hij maria sijn
 moeder voer alle die ander open:
 baerde al en scriuen dat die ewan:
 gelisten niet En dat hout die kere
 ke van womey die inden paeschda:
 ghe tot onser vrouwen staten doet
 mer wilmen des niet gheleuen om
 dattet gheen ewangelist en seye. soe
 schijnt dat hi sijn moeder niet en
 openbaerde na sine verrisenisse om
 datter gheen ewangelist off en seye
 Mer dz en is niet dat alsodanigen
 soen alsulcken moed soude mogen
 verwelkelen. want die ewange:
 listen en wouden des niet scriuen.
 want si wouden alleen die oercon:
 ds scriue vand verrisenis En doer
 o en betaemde dat niet datmen die
 moed tot oerconscap scriuen soude
 want men vreemden wiuen woer:
 den voer sotheyt hielte men soude
 dan bet o moed woerden voer set:
 heyt hebben ghehouden. hadde si oer
 concsap seluer van horen soen ghe:
 gheuen En hier bi en woudent die
 errangelisten nz scriuen. mer si lie:
 tet inden goeden gheleue. want ihe:
 sus was sculdich sijn moed te ver:
 bliden die hij wist dat om hem ak:
 re meest vrouwe hadde Dit seye oec
 sinte ambrosg. maria sach ons ha:
 r in

ten verrisenisse. si sachse eerst ende
si gheloefdet. Dat seuende hoe cris-
tus die heylighē vāders vten voer:
borch der hellen leyde. ende wat hi
daer dede daer en seyt dz ewangeli
niet of mer sinte augustijn seyt dat
in ee sermoen. ende mycodemus be
srijftet oec. want sinte augustijn
seyt. doe christus sinen gheest ghe-
gheuen hadde. sijn siel die verliche
was mitter godheyt. die ghemel te
hant neder ter hellen. Ende doe hi
binnen den termine d' donckerheyt
ghecomen was als een claeer rouer
ende vreselick. doe hem die menich
te vanden duuelen saghen so begon
sten si te vrughen Daen is dese dus
starck dus vreselick ende dus scho-
ne. die werlt die ons altoes onder
danich heeft gheweest. si en seynde
ons nye aldus danighen dode. aldus
danighen ghifte en seynde si nye ter
hellen. wie is dan dese die dus on-
uersaechlic binnen onsen terminen
coemt. ende onse tormenten niet en
ontsiet. mer hi verlost oek die an-
der wt onsen banden. siet die ghene
die onder onse tormenten pleghen
te sijn. si verwiten ons dat si salich
heit ontfacien hebben en si en ontfien
ons niet meer. mer si dreygen ons
aldus en waren die doden hier nye
aloe bouerdich. noch die ghuau-
ghen en mochten hem nye aldus u-
bliden. waer omme woudi desen

al hier brenghen O prince dijn blis-
scap is altemael vergaen dijn vve-
ghede is al verwandelt in weenen
Doe du cristum hanghen dedes an-
den cruce en wist ghi niet wat scade
ghi daer of ghedoghen soudes in der
hellen. Doe dese felle duuelen dese
wepinghe ghedaen hadden. soe wor-
den mit des heren ghelot in die helle
ghebroken alle die yseren ameyden
en grondelen Ende sich alle die heyl-
ighē vāders vielen op horen knien
voer onse heer en sayden al wenede
Du biste hier ghecomen verlosser d
werelt die wi langhe beghetende
dagheleys onteye hebben. du biste
om ons neder ghecomen ter hellen
ende en wile ons niet aferlaten. al
stu op gaen selste ten hemelrīe He
re ihesu criste ganc op en west die
helle. ende die werlt der doot die
hinden mit dinen banden ende ghif
die werlt blisscap weder. Help
ons mo. ende lesschet die felle pine
ende bi ontfermenisse onthinde die
gheuanghenisse alstu hier biste. ver-
losse die misdadiich sijn om dattu ne-
der ghecomen biste om te bescher-
men die dine sijn. Dit vorste punt
seyt sinte augustinus Men leest in
mycodemq hystorie dat carnius en
lencius des ouden symeons sonen
mit cristo verrezen Ende annas en
cayphas ende mycodemus ende jo-
seph ende gaminiel die beswoerse

wat dat cristus in die helle dede En
 de doe seyden si aldus Doe wi was
 ten mit al onsen vaders i dat voer
 borch der hellen ende der doncker
 heyden so wort daer ende schen op
 ons een godlike verwe der sonnen
 ende een wot conincklike licht Ende
 alte hant wort adam die vad van
 alle menschen verblijt en seyde dit
 licht is des masters des ewich lich-
 tes die ons besouet heuet te senden
 sijn ewich licht. Ende ysayas riep
 dit is des vads licht des godes so-
 ne als ic voerseide doe ic in eertrijc
 ken was dat volc dat in donckerhe-
 den wandeerde sach een groot licht.
Doe quam symeon onse vad toe
 ons verblidende en seyde dancket
 god want ic ontfincken in minen
 armen inden tempel cristum een cley-
 ne kint ende ic worde bewert van-
 den heylighen gheest ende seyde. ke-
 re nu laet du dinen knechte nae di-
 nen woerden in vreden **Hier na so**
 quam een ander ghelyck enen here
 mijne. ende doe wi hem vracheden.
 wie hi was so seyde hi **Ic bin johannes**
 die cristum doopte ende ghinc
 voer sijn aensicht sijn weghen te be-
 ryden. ende ick wist den mitten vin
 gher ende seyde siet. dat lam gods
 siet die of doet die sonden der wer-
 elt. ende ick bin neder ghecomen v
 te boetsappelen dat hi ons te hant va-
 den sel. **Doe seyde sech.** doe ick ghe-

gaen was ter werken vanden pa-
 radys om dat ic onsen heer bidden
 soude dat hi mi siney enghel senden
 soude. ende gheuen mi vander olye
 donckermerticheyt op dz ic adam
 miney vader sijn lichaem daer me-
 de besaluen soude doe hi sieck was
 so openbaerde mi die enghel micha-
 el ende seyde. en wil di niet pinen
 mie tranen vanden houte der ont-
 fermerticheye. want du selste ghe-
 ne sins daer of crighen mochten son-
 der alsi vijf dusent ende vijf honde-
 jaren ghesleden sijn **Doe dit alle die**
 patriarchen ende propheten hoer-
 den alsoe verbliden si hem mit gro-
 ter bliscappen. **Doe quam satan**
 die prince ende die leytman van-
 der doot ende seyde totter hellen.
Geweyt v te onfangen ihesum die
 hem bewemet dat hi cristus die so-
 ne goods is. ende hi is een mensche
 die den doot ontsiet ende seyde. mi-
 ne siel is dwoenich al totter doot.
 ende hi heuet veel luden ghesene
 die ic etomme maecte. ende oec ew-
 pelen dien dede hi gaen. **Die helle**
 antwoerde ende seyde. offstu mach-
 tich biste wat man is die ihesus die
 den doot ontsiet. ende die teghen di-
 nen mach is. want om dat hi seyt
 dat hi den doot ontsiet daer mede
 wil hi di vaen en di sel ewelic wee-
 wesen **Sathan seyde hoer.** ic hebbē
 becoert. ic hebbē dat volc tegen hem

bewert ende ick hebbe nu die spere
 ghescarpt ende galle ende ic ghe
 menght ende een cruce bereypt . en
 de hec is scier bi sine doot dat ick den
 totki brenghen sal . Die helle seyde
 he . is hert yet die lazarus verwret
 te dien ic gheuanghen hadde . Sa
 chen seyde die selue ist Die helle sey
 de . ick besweer di bi mijne machte
 ende die dene dattu die niet tot mi
 en brenghes . wat doe ic dat woert
 shns ghebets hoerde soe beuede ick
 en en mochte lazarus niet houden .
 mer hij verscudde hem ende voer
 snelliken wt als een aerjen en
 spranc ons Doe hi dit seyde wort
 een stemme ghehoert als een donre
 slach die aldus sprac Ghi pricen
 doet op uwe poerten . ende ghi ewe
 like poerten wort op verlauen . en
 de die coninc der glorien seldaer in
 gaen . Doe dit die helle hoerde soe
 ver drefft si satan en hieten gaen
 vechten teghen die coninc der glo
 rien En die duuelen liepen ter poer
 ten ende sloten die copperen doren mit
 yseren grondelen Doe se yde dauid .
 en propheetide ick niet . onse here
 moet sine onferm herticheyt belien
 ende sine wonderen der menschen
 kinderen . want hi schoerde die co
 peren poerten ende brac die yseren
 grondels Ester wort ee grote stem
 me die aldus sprac . gi pricen doet
 op uwe poerten als voer geseyt is

Doe die helle sach dat hi tweemer
 uen ghewezen hadde als offens niet
 gheweten en hadde so seyden si wie
 is die coninc der glorien . Doe
 brack die coninc der glorien die
 copperen poerten . ende quam in en
 de verlichte die ewige donckerhey
 de Ende ihesus stac sijn hant voert
 ende nam adams hant ende seyde .
 Wrede si mit di ende mit dene hijn
 deren minen gherechtighen . Ende
 onsen here ghinc op vter hellen . en
 de alle die heylighen volchden hem
 Ende onse here nam adams rech
 terhant ende gaffen michael den ar
 changel ende hi leyde alle int pa
 radys ende hem qua men twee ghe
 daechde minnenliste marinē te ghe
 moet ende die heyligen vraelichden
 wie si di die noch niet mit os dooc
 waers ende sijt ghecomen int part
 dys mit dinen lichaem En die een
 antwoerde ick bin enoch die hier
 ouer ghebrocht was . ende dit is he
 lyas die hier ghebrocht was mit
 een vuertiche waghen . ende noch en
 sijn wi n̄ gestoruen . mer wi sijn ge
 houden teghen entekert wectemist
 ende wi sellen teghen hem vechten .
 ende hi sel ons doden . ende dan sel
 len wi nae dien daghen ende enen
 haluen op worden gheuoert in die
 lucht Ende doe hi dit seide so quam
 een ander man en brocht een cruce
 op sijn scouderten . Ende doe si hem

vragheden wie hi waer so antwoer
 de hi. ic was een moerdnaer. ende
 ic wert mit cristo ghecreyst. en ick
 ghelouede dat hi master was alder
 werlt. ende ic bat hem ende seyde he
 re ghegendenclat mi alstu comes in di
 nen rjelste Ende hi seyde mi. voer
 waer segghe ick di du selsie huden
 mit mi int paradijs sijn. ende hi gaf
 mi dat teylten des crutes ende seide
 drache dit ende ganc int paradijs
 ende en wil di den engel den wach
 ter vanden paradijs met in gaen la
 ten also selstu hem die cruce toenen
 ende segghen cristus die nu ghecre
 cte is huet mi hier gheseynt Ende
 doe ick dit gheseyte hadde so dede mi
 die engel dat paradijs te hant op
 ende seyde mi daer in Ende doe ca
 rinus ende lencius dit gheseyte had
 den so worden si haestelic ghetransfe
 gert en men en sachse niet meer
Gregorius van nauzenten off ait
 gustinus seggen aldus hier of. doe
 cristus neder clam ter hellen. so ver
 lichte haestelic die ewighe nach va
 der hellen Altehant so seyden si al
 heymelic van vresen die yseren doer
 wachters al murmurende onder
 hem aldusdanigen woerden Wie is
 dese die dus vreselick ende claeir is
 onse helle en ontfine nye aldusda
 nigen. die werlt en seynde nye al
 dusdanigen i onser culc. dit is een
 ondergaerre. ende een sculdighe hi

is een breker ende een verderuer en
 de gheen sondaer. mer hi is een woes
 uer. wi sien enen rechter ende gheen
 onderdaner. hi is ghecomen te vech
 ten en niet verwonnen te sijn En
 de te verlossen al sine vrienden ende
 nyemant te laten bluuen ...

PP
BL

April

Den eersten
dach vanden
april.

G

De women passi des heyligh
ste jonefrouwe theodora
sinte her mes des ouerde
sijn martelaers suster dese wort on
der aureliaen den princeghemarte
lijt ende begrauen bi horen broeder
ten weghe tot salaria niet verre van
der stadt van women.

TOpten seluen dach sinte venantius
bisop en martelaers dach.

TOpten seluen dach sinte valentius
abts ende confessoers dach. de
se liet in sinen kijntschey daghen si
nen eertschey vader ende volchden
den hemelschen comincx ende doe hi
out was ende vol van daghen min
de hi der eensedelen leuen en eynde
sijn leuen in gode.

TIn egypten der heylighen sinte
victor ende stephanus dach Ende
noch veel meer and heyliger mar
telaeren confessoren ende jonefrou
wen dach.

TDie legende van sinte theodora

TTheodora was een edel wijf
ende scoen. en si hadde te aleg

Van sinte theodora

andrien een ryc man die gode ont
sach i senonens des keyser s tiden
Mer die diuel beniden theodoren
heylicheyt en bewerde een ryc man
in hoere minnen. Ende hi moy dese
diewil mit boden ende mit ghisten
dat si i hem consentieren soude mer
si veronveerde sine boden ende sine
ghisten Hi moy dese soe sek dat hi
hoer gheen ruste en liet hebben. soe
dat si bi na aenmachtich was ten
listen sende hi tot hoer ee touenaer
ster die hoer seer niet dat si hem ont
fermen soude ende hem consentieren
En doe theodora seyde dat si voor
gods oghen nyammer meer so greet
quaet doet en mochte Doe seyde die
touenaester. wat men des daghs
doet dat weet god en niet. mer wat
men doet als die sonne onder is en
het nachte wort dat en niet god niet
En theodora seide. seggh di waer. en
si seyde. ja ic . seggh di waer En
theodora wort bedroghen vaden to
uenaeesters woerden en seyde dz si
die man dede come als die dach on
s ginghe en si soude sine wille doen
Doe si dat den man gheseyt had so
wort hi harde blide en qua tot hoer
i dier vren die si seide. en hi lach bi
hoer en ghinc wech. en theodora be
dochte hoer ende began al bitterlic
te screyen en sloech hoer aensicht en
seide Wee mi ic hebbe myn siele ver
loren. ic hebbe gebroke dz aensicht

Wey mine scoenheyt Ende doe hoer
man thups quam. ende hi sach sijn
wijf alsoe dweuich ende so mismoe
dich so pijnde hise te twesten al en
wiste hi die salke niet mer si en wou
de ghenen tweest ontfacen Ende doet
dach ghemoeeden was. soe ghincck si
tot een nonnen cloester en vraelich
de die abdysse Of god weten moch
te ee sonde diemen des nachts doet
Si seide hoer Men en mach god nz
verberghen ende god weet ende siet
al datmen doet ende oec in wat vre
dattet gheschiet Ende si scryde biet
terlic ende seyde Gheest mi een boec
vand ewangeliën dat ic mi seluen
doemen mach Ende doe sijt op dede
so vant si. dat ick screeff. screeff ick
Ende doe si te huys ghecomen was
en een wijl daer nae sneet si of hoer
vluchten en als hoer man nz thups
en was so dede si aen mans habijte
en ghincck tot enen monicken cloes
ter wert dat acht mylen van daen
was. en si bat dat mense daer ont
faen woude en men dede hoer dat si
bat Ende doemen hoer vraghede om
hoeren name so seyde si datse theodo
rus hiete Ende si dede oetmoedelic
al hoer dienst. en hoere dienst genoe
gede hem allen Na een tijt vā jaren
soe riep die abt Broeder theodorus
en beual hem dz hi die ossen i span
nen soude ende dat hi die olpe vter
stat halen soude En hoer man scryg

de alte seer. en hi hadde anxt dat si
mit enen ander man wech ghegaen
was Ende siet die enghel gods sey
de hem stant op vroe en staet inden
wech van sinte peters des apostels
martelie. ende die di ghemoeeten sel
dat is dijn wijf Als dit ghedien
was. so quam theodora mit hoer os
sen Ende doe si horen man sach en
bekende so seide si i hoer selue wach
mi mine goede man hoe seer arkey
de ic dat ic mach worden verlost va
die sonde die ic in di ghedien hebbe
Ende doe si hem nakede so gruete si
en seide Here mijn verbliden moet
ste. mer hi en kende niet te mael.
Mer doe hi harde langhe gheartrie
hadde. en hi riep dat hi bedrogken
was. so quam tot hem een stemme
en seide Die ghene die di ghisteren
vwech gruetede dat was dijn wijf
Sinte theodora was so heyligh dat
si veel miraculen dede. want si ver
loste enen man die van enen beeste
gescoort was. en si verwrechten mit
hoer bedinghe. en si volghede 8 bees
ten na en vermalediden en hi viel
te hant doot Mer die duivel die ho
re heylicheyt niet en conste verdra
gen opelaerde hoer en seyde hoeren
boeven alle wiuen en ouerspeelin
ne du heylste dinen man geslagen en
hier bistu ghecomen om dattu mi
versmaeden soudes Wi minen ver
veerlicste crachte ick sel di een strije

verwrekenen. en doe ic di dinen ghe
euysten god n̄ verlochenen so segt
dat ics n̄ en bin. mer si maecte ee
cruce voer hoer hoeft ende te hanus
voer hi wech. **O**p een tijt doe si vā;
der stadt wed keerde mitien came;
len en si ghebrochte was in een siede
so quā toe hoer des nachts een jong
ghe deerne en seyde slaep bi mi. **E**n
doe sijs niet doen en woude so ginc
si tot een and ouerspeelre die i die
herberghē lach. **E**nde doe hoer die
buuck began te heffen. en men hoer
vragheden bi wien dat si dat leint
dwech. soe seyde si **T**hedorus die
monic die lach bi mi. **E**n doet kint
gheborren was so sendement totten
abt vant cloester. **E**n doe hi theodo
rum berispte. **E**nde hi bat datment
hem vergheue soude so leyde hi hem
dat kint op sijn scouder ē ende uidre
uen vten cloester. en theodorg bleef
i correctiē butē den cloester vij jaer
en voedet kint mit melc vā beesten.
Mer die duuel hads groet nijt vā
hoer gheoechsamhēt en openbaer
de hoer in hoers mans ghelykenisse
ende seyde hoer **D**wouwe mijnt wat
doet di hier. siet ic quelle o dinē wil
le. en en mach genē troest ontfarten
daer o comt tot mi mijn lichte wat
al hadde bi een anderden man ghele;
ghen dat vergheue ic v. **E**n si waen
de dattet hoer man hadde gheweest.
en si seyde. **N**ymmermeer en sel ic

mit di woenen. wāt jan die ridders
soen hest bi mi gelegen en ic wil pe
nitentie doen i dien dat ic in di ghe
sondiche hebbē. **E**n doe si dz geseyc
hadde. so voer die duuel wech en si
bekende doe dattet die duuel was.
Op een ander tijt so woude die du
uel hoer veruaren. en doe die duuel
sen quamē tot hoer i ghelykenisse vā
wilde beesten en een man jachdē
en seide **E**tet dese hoere. en si bat en
die duuelen voeren wech. **O**p ee an
der tijt so quā een grote menichē vā
riddere. en daer voer ee prince voer
en si aenbedē die alle. en die ridders
seidē tot theodorū. stant op en aen
bede onsen prince. **S**i atwoerde. ic
aenbede onse here god. **D**oe dat die
prince ghehoetscape was. so beual
hise dat mēse voer hē brenge soude
en dat mēse pīgen soude dat men
wanen soude dat si doot waer. ende
daer na voerē alle die scaven wech.
Op een ander tijt sach si daer veel
gouts en doe segē dese si hoer en doe
voer dz gout wech. en si vloechter
off en beual hoer gode. **O**p een and
er tijt so sach si oec drage een corf die
vol was vā alcehāde spise en hi sei
de hoer **O**nse prince die di sloech sei
de. neme hier of en et want hi de;
det onwetende. mer si segende hoer
en te hant so voer die duuel wech.
Doede vij jarē geledē warē en die
abt mercte en sach theodorū penitē

tie en gedoechsamheit so versoende
 hi en en leyden mit sine kinder in sijn
 cloester. En als si daer noch ij. jaer
 ouer geleiden waren so riep sij kind
 en besloten mit hoer in die celle. Ende
 de doemen dit den abt seyde. soe sen
 de hi som monickien dat si nuerste:
 lic horen souden wat si mitten kind
 sprak. En theodora omhelsdet en
 de austet ende seyde hem. Mijn lieue
 kind die tijt mijns leuens coemt.
 Iech laet di gode daestu hem hebst
 voer dinen vader en hulper. Mijn
 lieue kind voeghe di mit vasten en
 mit bedinghe en diene den broede:
 ren deuotelic. En doe si dit gheseyt
 hadde. so gaf si horen ghest. en sliep
 salichlic inden herte. Int jaer ons he
 ren. cccc. en. lxxv. Doe die dat kind
 sach so begondet seer te scrygen bin
 nen dier nacht so wort die abt ee
 visioen vertoent in deser manieren.
 Hem dochter datmen een grote bru
 lofte bereyde ende daer quamen die
 ordne d propheten. en vanden en:
 gelen en vanden martelaren en va
 alle den heylighen. Ende siet int mid
 del van hem was een wijs omme ghe
 hanghen mit ontafflike glorie. ende
 si quam ter brulofte. ende si sat op
 een bedde en alle die omtrent ston
 den die aenbedense. Ende daer seide
 een stemme dit is thodorus die val
 schelic ghwweghet is mit een kind
 ende op hoer worden scuen tiden ghe

wandelt si is ghetast yet die hoe:
 mans bedde beulete ende besmette.
 En doe die abt onspranc so ghinc
 hi te hant mitten broederen tot hoer
 teke en vantse doot. Ende doe si in
 ghegaen waren en sise ondecken. al:
 soe vonden si dattet een wijs was.
 Ende die abt sende om der deernē
 vader die hem beruistet hadde en sei
 de hem. Dijne dochter man is doot
 ende hi dede hem dat cleet of ende hi
 sach dattet een wijs was. Ende alle
 die ghene diet hoerden hadde gro:
 te vrese. en ons heren enghel seyde
 totten abt. stant op haestelic en sic
 op een peert en vaer in die stat. en
 wie dat daer ghemoeit die benghe
 mit di. Ende doe hi voer also quam
 hem een man te ghemoeit lopen. En
 doe hem die abt vraghede werwere
 dat hi liep. soe antwoerde hi mijn
 wijs is doot en ic gae om hoer te be
 sien. En die abt dede theodore man
 op een peert sitten en si quamen en
 si scryden bitterlicken seer en si be:
 greeue se. Ende theodora man nam
 sijn wijs celle en woende daer in. en
 ten laetsten rustede hi in onsen heer
 mer theodore kind volghede sijnre
 voesteren in alle eersame seden. also
 doe die abt doot was. datten alle
 die broeds vanden cloester in enen
 abt coren.

An capadocien te cesarien pas sie der heyligher jone vrouwe zedofia die in dyoclesiaens tiden des keyzers her seluen willichlic den belders cristi inden kerker ver sellede ende daer na vaden dieren der duysternissen ghehouden en in der galghen ghecruyst. ende ouermits der crachten gods van banden van water en van wilden leesten gevriet. ten laetsten wort si onthoest en veruulde hoer martelie.

Topten seluen dach sinte nycasius bisscop van lyon wes leuen mit miraculen blente en costelike doot mit teykene gheprijsd wort.

TIn palestinen sinte maria van egypten dach die een sondersche te hieten plach Ende noch veel meer heyligher martelaren confessoren en joncfrouwen dach.

Die leggende van maria van egypten

Maria van egypten diemen een sondster hiet. die leude in groter penitentien ylvij jaer Ben abt die zosima hiet doe hi ouer die jordane ghegaen was ende hi een groot deel vander woestinen doer ghegaen hadde om te besien off hij daer enighe heyligher vaders vind mochte so sach hi een mescbe gaen mit enen naecten swarten lichaem die verbernt was vand hetten der

somē **E**n dit was maria van egypten ende si gheinghen te hant vlyen Ende zosima die begonste starcke hick nae hoer te lopen Doe seyde si zosima. heer abt wat veruolghiste mi vergheuet mi ic en mach tot di wert myn aensicht niet kerken om dat ic een wijf bin ende naect mer werpe mi dinen mantel toe op dat tu mi sien moghes sonder scaen te. **E**n doe hi hoerde dat si hem noemde. so verwonderden hem. ende hij gaf hoer sinen mantel. ende hi viel voer hoer op die eerde ende hi hade hoer dat si hem benedigen soude **E**n si seyde hem. o vader di behoert die benedigie bet toe wat du een meer dich priester hyste **E**n doe hi hoerde dat si sinen naem en sine officie wiste. soe hadde hij meerre vader en bat hoer seer neersticke dat si hem benedien woude. Doe seyde si ghebenedijt si die god onser sielen. Ende doe si hoer handen op stack en si bede. so sach zosima dat si een elle heech verheuen wort vander eerden. Doe Begonste zosima te pensen oft emich gheest wesen mocht die he beynsde te bede Doe seide si hem. god moet di ghenoech doen dat nu wanes dat ic een sondste een vuyl geest bin Doe beswoerde zosima bi onsch here dat si hem hoer leuen segghen woude. Ende si seyde hem. verlate mi vader begonde ic

v minen staet te segghen du soudes
 van mi vlygen als van enen serpent
 en dijn oren souden worden besmet
 vā minen redenen en die lucht soude
 off ontreynen En doe hys hoer
 niet verlate en woude soe seyde si
 broeder ic was i egypten geboren
 en doe ic vñ jaer out was so quam
 ic tot alegadrien ende daer leuede
 ic in oncuysheden vñ jaer lanc soe
 dat ic minen lichaem ghenen may
 en onesyde. ende doe die luden van
 dien lande voeren te iherusalem om
 dat heylighc crups aen te bidden so
 bat ic oech die sciplijden dat si mi
 mede mit hem lieten varen ende doe
 si om mine veerscat vrachden soe
 seyde ic broders ic en hebbe ands
 gene veerscat mer hebbe mine lich
 aem voer die veerscat. ende doe ic
 te iherusalem ghecomen was mitten
 anderen totter doren vander kerc
 kien om dat heylighc cruce aen te be
 den. so wort ic haestelic ende onuer
 sienlic achterwert ghetoghen ende
 menen liet mi niet in gaen. Ende
 ester en ester ghinc ic totten dorpel
 vander doren soe wort ic haestelicz
 achterwert ghetoghen nochtan dat
 alle die ander sonder hinder in gin
 ghen Doe quam ic bi mi seluen en
 de begonste te peynsen dat mi dit
 gheschiede om die groethert van mi
 nen sonden. ende ick begonste mijn
 herte te slaen mit minen handen en

de ick begonste mildelic minen tra
 nen te storten wt mine herte swaer
 like te versuchten. ende ick sach ter
 doen inwaert. ende sach daer een
 beelde van onser vrouwen. doe be
 gonste ic hoer al wenede te bidden
 dat si mi ghenade van mine sonden
 verweruen woude. ende dat si mi
 liet in gaen om dat cruce aen te be
 den ende ic belouede hoer dat ic die
 werrelt late soude. ende voert
 meer in sinneweyt leuen soude. doe
 ick dit ghebeden hadde. ende ic ho
 pe ontfauen hadde in onser vrouwen
 name so ghinc ic wed tot die kert
 dore ende ic ghinc sonder co mmer
 in die kerkste. Ende doe ic dat heyl
 ighc cruce harde deuotelic aen ghe
 beden hadde. soe gaff mi een drie
 penninghen. ende daer mede cofte
 ick drie broden. en ic ghinc in sinte
 joan baptisten kerc. ende daer ont
 sinc ic ons heren lichaem Ende doe
 hoerde ick een stemme die mi seyde
 gaet ouer die jordane soe selstu be
 houden bluen Alous ghinc ic ouer
 die jordane en quam in deser woest
 tinen en hier hebbe ic vñ jaer ghe
 weest dat ic gheen mensche en sach
 Ende die drie broden die ic mit mi
 brochte worden alsoe hart als ste
 nen. ende ick leuede vñ jaer daer
 mede dat ics ghenoech hadde. ende
 myn cleder sijn al veruyle alle wi
 le Ende ic was seuentien jaer also

Seer becoert vā minen vleyscheliken
begheerten. mer nu heb ic niet also u
wonnen bi der gracie gods. siet
vader nu hebbe ic di alle mine leue
vertelt. ende ick bidden di dattu on
sen hter voer mi bidden. Doe viel
zosyma op die eerde ende danckede
gode om hoer. Ende si seyde hem
ick bidden di vader dattu een grote
vastelaouont niet mit dinen monic
ken wt dinen cloester en gaets. en
de weet oec woudste daer wt gaen
du en selfte niet mogen. want in si
ne cloester alsoe vast een ghewoen
te. dat alle die monicken sond som
mighen die dat cloester bewaerden
ghinghen alle die vasten doer in
der woestinen. ende omtrent paes
schen quamen si weder Ende si sat
hem dat hi een witten donredaghe
quame totter jordane ende gods
lichaem mit hem brochte. want si
seyde ic sel di daer teghen comen en
ontfaen gods lichaem van di. wat
van dier tijt dat ick ghecomen bin
so en ontfinc ic gods lichaem niet
Ende zosyma ghinc wed tot sinen
cloester. ende doe dat jaer ghesleden
was. ende alle die monicken ter
woestinen wert ghanghen doe wort
zosyma siet also dat hi te huys bli
uen mochte als si hem voerseyt had
de. mer doet een witten donredaghe
naecte. soe nam hij gods lichaem
ende ghinc totten ouer vander jor

danen ende hi sachse staen ouer die
ander side. ende si maecte een cruce
ouer dat mater ende si quam ouer
dat vater tot zosyma. Doe hi dat
sach doe hadde hijs groot wonder
ende viel voer hoer voeten oetmoe
delick. Ende si seyde hem siet dattu
des niet en doets. want du huys
goods lichaem en du biste een weer
dich priester. Ende hi gaf hoer doe
goods lichaem. ende si sat hem en
de scide hem dz hi des anderen jaers
weder tot hoer quame mit goods
lichaem. Ende si maecte een cruce
ouer die jordane ende si ghinc we
der totter woestinen wert. ende zo
symas ghinc weder in sijn cloester
Ende des anderen jaers soe quam
hi weder totter stadt daer hij mit
hoer ghesproken hadde. ende hij
wantse daer doot legghen. ende hi
weende ende hi en dorste hoer niet
ghenaken. Ende hi seyde tot hem
seluen ic woude gheerne deseheyli
ghen lichaem begrauen. mer ic ont
sie mi dattet hoer leet mochte sijn.
Doe hi dit perynsde. soe vant hi bo
uen hoer hoeft int sanct ghescreuen
aldus zosyma begrauie den lichaem
ghif der eerden hoer ghemul. ende
hi onsen herte voer mi tot wes ghe
kode dat ick dese werrelt liet opten
anderden dach van apille. Doe
verstant zosymas voerwaer dat si
doe si gods lichaem hadde ontfain

en si wed ter woestinen qua. dat si
doe starff. Ende die woestine die
zosima in 333 daghen ghegaen had
de die ghinc si in enen daghe. ende
daer voer si te gode wert Ende doe
se zosima in die eerde niet en conde
begrave so sach hi enen leeuwe tot
hem wert comen ende hi seyde hem
dit heylige wijn heeft beuolen heer
lichaem te begrauen en ick bin out
ende en cans niet begrauen. ende ic
en hebbe oech ghenen spade. Daer
om comt du ende graue op dat wi
horen lichaem begrauen moghen.
Doe begonste die leeuwe te graue
ende te deluen ende began een tame
lick graft te maken. Ende doe die
leeu dat graft ghemaeet hadde. Soe
ghinc hi wech als een saft moedich
man En zosimas die keerde wed
tot sinen cloester wert ende hidanc
leden ende louede gode.

G

Hilbonus der stade in sichtia
sinte euagrius ende benig-
nus dach.

Te tessalonien passi der heyliger
jonefrouwen sinte agapis en chio-
nia onder dyoclesiaen den keyser
die eerst inden kerker verbongert
daer na inden vuur ghevorpyn en
de onghuelest daer wt quamen en
de doe si hoer ghebet totten heer ghe-

stort hadden voeten hoer sielen ten
hemel.

In alicien bi tauromenien sin:
te pancratius dach Ende noch anz
der h. yligher martelaren ee.

C

Gmelanen sinte ambrosij
biscop ende confessors dach
wies vlijticheyt onder ander teyke
nen sijnre leringhen ende miraculen
al ytalien totten kersten gelyue we
der bekeert wort vander onghelo:
uigher secten der arrianen.

Te hypersalis sinte ysidorus bis:
scops dach ee man voer barich int
gheloue en in leringhen Ende noch

Die legende van sinte ambrosius.

Ambrosius was ambrosius
sone des proest van wemen
die mit sijnre wieghe gheset was
in een vrighthoff van des keyzers pa-
lace en hi liep so quam daer onuer
siens enen zwerm byen. en die ver
gaderden alle aen sijn aensichte en
de aen sinen mont dattet schen dat
si in sinen byne cropen en wt qua:
men Ende daer na vloghen si wech
ende vloghen also hoghe in die lucht
datmense niet ghesien en mochte.
Doe dit gheheten was so wort sijn
vader vermeert ende seyde. Bluet

Die kijnt leuen dich het sel een groet
man werden. Daer nae doe hi een
jonghelinck was. ende hi sach dat
sijn moeder ende sijn suster die een
heylighc matelket was d' papen han-
den costen. soe gheboet hi sijnre sas-
ter sijn rechter hand te tussen ende
seyde dat si hem dat oech doen soude
mer si verschoeffen als een jonghe-
linc en die niet en wiste wat hi sey-
de. Hi wort te women ghelseert i see-
teren. en om dat hi die sake vanden
houe wel hantierde doe seyn den va-
lentiaen den keyser om te regieren
dat lantscappe van lugerien ende
omilien. Ende doe hi te melanen
ghecomen was. ende daer ghenen
biscop en was soe vergaderde dat
volc om enen biscop te kiesen. En
om dat onder den ongelouighen en
den arrianen soe groten twist was
so tide ambrosius derwaert om den
twist te schepden ende te hant hoer-
den een leints stemme die seyde
aldus. kiest ambrosius tot een bis-
cop. Ende alle die daer waren hiel-
den hem aenden wepen en si riepen
ambrosius biscop. Doe hi dat hoer-
de om dat hijse mit vresen van hem
iaghen woude so ghinc hi vter ker-
ken ende ghinc op die rechte stoel.
Ende teghen sijn ghewoente so dede
hi daer sommighe om staen. Ende
doe hi dit dede soe riep dat volc di-
ne sonden si op ons. Doe wort hi

verstoert en ghinc weder te huys
ende woude weder in sijn phislo-
phie profijt doen. Ende hi wort me-
der gherewegen dat hij niet en dede
mer hij dede openbaer tot hem co-
men ghemeeyn wiuen om dat hem
dat volc mit vreden soude lateren
als si dat saghen. Ende doe hij al-
so niet of comen en mochte ende hi
hoerde dat alijt dat volc riep sijn
sonden si op os so vloech hi ter mid-
dernacht. Ende doe hem dochte dat
hi bi ciinnen wert voer also wort
hi des morghens bi melanen ghe-
uonden voer een poerte diemen hie-
te die poerte van women. ende doe-
men gheuonden hadde ende vanden
volcke verrueert was. soe ontboet
men dese nyemare den goeden key-
ser valentiaen ende hi wort alijt bli-
de dat men die rechters diemen wt-
sen de va women tot bisscoppen coes.
Die kerue prouoest wort oech ver-
blyt dat sijn woert in ambrosium
voldaen wort. want hi seyde am-
brosius doe hi wech voer dese woer-
den. ganeit en doet niet als een rech-
ter mer als een bisscop. Die wisten
dat men mit der boetscap te woenen
wert was so berchde hem ambrosi-
us weder mer men vanten. En om
dat hi noch carcheminus was. so
doeptem en opten achtensten
dach soe wort hi gheset inden setel
ende ouer vier jaer ghinc hi te wo-

men. ende sijn suster die een moget
was die custe sijn wchter hant. en
hi seyde al lachende. sich als ick di
plegh te seggen so custu eens papē
hant Ende doe ambrosius geuare
was in een stede om een bisscop te
wyen. ende justina die keperinne
en ander onghelouighe teghen die
kepesinghe van dien bisscop seyden
om dat si wouden dat daer yemāt
bisscop worde van horen wette. soe
was daer een vanden arriaenschen
magheden die onhoescher was dan
die andere. ende si ghemet op ende
ghep ambrosiq bidden clede om dat
si hem i hoer gesclscap trecken wou
de onder die wiuen. op dat si hem
slaen souden ende dat hi alsoe mit
scande die kiercke rumen soude En
ambrosius seyde hoer al bin ic on
weerdich aldus grote priester cap
di en betaemt nochtan niet in ghe
nen priester dijn hande te slaen en
daer om soudestie goods oerdal ont
sien hebben dat di n̄ quaets en ghe
sciede Ende sijn weden wort te hanc
waer. want des anderen daghes
so ghem hi mede daermense te gra
ue droech. ende dede hoer eer voer
die scande die si hem dede. ende hie
hi worden alle die ander seer ver
ueert Hier nae doe hi te melanen
ghetomen was. soe ghedoechde hi
veel verradenisse van justina d keyp
erinne. ende mit ghiste ende mit be

loste so verwrechte si dat volc tegen
hem Ende doe hem veel luden pijn
den ambrosius in elende te seyn den
soe was een onder die andere in al
sulcke verbolgentheit terwrecket
dat hi neuen die kiercke een huyſ
verwrech. ende daer in hadde hi een
maghen bereyt daer hi hem mede
bi justinen hulpe soude vangen en
de voeten i een eylant. met als god
woude opten dach dat hi ambro
sius vanghen soude. soe wordet hi
seluer op sijns selfs maghen in een
eylant ghysent Sinte ambrosiq or
drijerde eerst te melanen den sanc
en den dienste in die kiercke Ende
doe ter tijt waren tot melanen velen
luden mitten duivel beseten Ende si
wepen mit groter stemme dat si van
ambrosiq ghepinicht worden Justina
die keperinne en veel and van
den arrianen doe si te gader waren
doe seyden si dat ambrosius die lud
den huerde mit ghelede die segghen
souden dat si ghequest worden van
den duuelen Ende dat si dan wepen
souden dat si ghequest waren van
ambrosius Doe spranc voer in
midden van hem een vanden arria
nen die daer stonden en wort beset
ten vanden duuel en begonste te wo
pen Vergaue god dat si alle aldus
worden ghepijnt als ic we die am
brosius met en ghesouen en si wor
den alle consups en verdronken
z in

Die man in een graft Een onghelouwige die alte behendich disputie rende was ende die niet bekeert en mochte worden totten gheloue. soe sach hi dat een enghel i sijn oren sei de die woerden die hi den volcke p dicte Ende doe hi dz sach so begon ste hi dz gheloue te beschutten dat hi te voren lasterde Een gokelaer an liep den duuel. ende hi sende dat se ambrosius deren souden. mer die duuelen quamen weder ende seiden dat si niet allene tot hem comen en mochten. mer oec en mochten si nz ghenaken die doren van sijns huyss om dat een groot vuur omtrent sien huyss was. also dat si van vere daer off verberne worden Ende doe dese touenaer gepijnt wort van den rechter om sommiche misdaet soe seyde hij dat hij meer ghepijn wort van ambrosio Een man die beseten was alwes als hi in melen quam. soe voer die duuel we en als hi weder wt melanen ghinc soe voer hi weder in. Doemen die duuel daer om vraghede. soe seyde hi dat hi ambrosius ontsach Een ander ghinc tot ambrosius bedde des nachts dat hi he doot slaen soude En justina die keyserinne had den daer toe gehuert. mer doe hi dz sweert op gheheuen hadde mit sine handen so wort hi stijf Een mensche wort vanden duuel beseten. en

hi begonste te wepen dat hi vā ambrosius ghepiniche wort. ende ambrosius seyde hem. duuel swighet. wat ambrosius en quest di nz mer dinen niet om dattu den menschen sietsche varen daer du om scandelike wt gheuallen biste wat ambrosius en is niet houerdich ende te hanc sweech den duuel Op een tijt doe ambrosius doer die stat ghinc soe viel daer een bi auenturen op die eerde doe dz een ander sach so begonde hi te lachen ende ambrosius seyde hem du die staets siets dattu niet en valste ende doe viel hi altehant die om den ander lachede Op een tijt qua ambrosius tot macedonijs palese wert ende hi was een meyster van officien om dat hi voer enen bddē soude. mer doe hi die dore ghesloten vant ende hi niet in comen en mochte so seyde hi ende du selste oec ter kercken wert noch comen mer als die doren open sellen sijn. ende niet ghesloten so en selste daer niet in comen moghen Over een tijt so wort macedonijs gheiaecht van sine vy anden ende liep ter kercken wert nochtan dat die doren open waren soe en conste hi se niet vinden Ambrosius was een van allen groten abstinentien dat hi alle daghe vaste de sonder den saterdach en den sondach oft sonderlinghe feeste. hi was soe milde dat hi al dat hi had

de den kerken ende den armen gaff
en hi en hielst niet tot sijnre behoef
Hi was vā also groten medeliden
als hem yemant sine misdaet biech
te soe screyde hi alsoe bitterlijc dat
hi die ander mede dede screyen **H**i
was so oetmoedich ende pijnde so
scher dat hi die boekken die hi maect
te seluer screeften waer dat hi sic
hadde gheweest en hi was soe goed
tieren ende soete als men hem enich
priester ende bisscops doet boet
scapte soe weende hi soe bitterlijck
dat hi nauwe ghetwest en mochte
sijn. Ende wemen hem vragheden
waer om dat hi alsoe seer weende
om heylighē luden die doch tot gode
wert voeren. soe seyde hi. en waent
niet dat ic wene om dat si wech sijn
mer men sel nauwe yemāt vindēn
die weer dich sel sijn sijn amblocht
te houden **H**i was oech soe woeme
ende soe starck dat hi des keyser
ende des princen misdaet. openbaer
lick en vromelic berispede **D**oe een
man een misdaet hadde ghedaen en
de doe hi voer ambrosius ghewroe
ghet was. soe seyde hi. men moeten
leuen in die verderuenissen sinen
vlysch satanan dat hi voert meer
alſulckē dinc niet en doe **E**nde doe
ambrosius dese woerden sey. soe be
gonsten die duuelen te quellen **O**p
ee tijt doe ambrosiq te woren wert
voer. en hi te tustanien in een dorp

bi een alten rykken man gheberber
ghet was. so vraghede hi neerstelic
dien man na sijn state **E**nde hi ant
woerde. heer mijn staet hiet altoes
salich. en heeft altoes glorioes ghe
weest. want siet ic oueruldeye van
grooten goede en hebbe velse knapen
en maccheden. ende ic besit een groot
hoep van kinderen ende van neuen
ende alle dinghen sijn myn te wille
altoes ghescreet. en nye en ghescreede
mi teghen minen wille noch nye en
quam mi toe dat mi bedroefde **D**oe
dat ambrosiq heerde so uwonderde
hem seer. en hi seyde tot sinen ghe
sellen staet op en vlyen wi haestelic
van lnen. want die here en is in
dese stadt niet. kinder haestu haestu
en en market gheen merren te vlyen
dat ons die goods wrake hier niet
en begripe. en dat wi oec niet in ho
ren sonden en bluuen **E**n doe si dus
vloghen ende si een luttel van dien
waren soe ontdeke boer die eerde en
de verswalsch dien ma mit alle dat
hem toe behoerde. soe dat gheen sit
teyken van hem en bleeff. **D**oe dat
ambrosiq sach so seyde hi. siet broe
ders hoe goedertierlick dat god spa
ret als hi hier weder spoede ghuet
En hoe roedelic dz hi ugramt als
hi altoes gheluckt ghuet **I**len sey
dat in die selue stat een grote putte
bleef die tot noch is daer in orcone
scap **D**oe ambrosius sach dat die

ghiericheypt een wortel van allen quaden is. meer ende meer wassen de was onder die luden. Ende son derlinghen onder die ghenen die in machten waren gheset. daermen als dinghen coste mit loen. ende son derlinghe onder die gheen die gheset waren in heylighen dienste. soe versuchte hi seer. ende bat gode serc dat hi en halen woude van die onsa liecheyt deser werlt Doe hi hem ver blide dat sijn ghebet verhoert was. so seyde hi tot sinen broeders dat si mit hem wesen soude chent den paes daghe luttel voer den tijt dat hi siet was Doe hi mit sinen notarij dich te de den psalm eructauit. soe sach sinen notarius dat op sijn hoeft i ghesissenisse eens cors scildes een vuer quam. en dat ghinc allencken in sijn mont en doe wort sijn aensiche wit als snee mer daer na so quamt weder tot sinen ghesissenisse Ende op dien dach maecte hijt eynde van sinen dichte ende van scriuen ende die psalm en mochte hi n̄t wt dich ten ende na luttel dagen so wort hi siet Die graue van ytalien die doe te melanen was. vergaderde die esde luden ende seyde Waer dat ambrosius starf dattet angt waer dac al ytalien daer om in verderuenisse comen soude Ende hi batse dz si toe ambrosius gaen souden en bidden hem dz hi van gode verweruenen sou

de dat hi noch leuendich bleef Doe ambrosius dit hoerde soe seyde hi ick en hebbe onder u also niet gheset dat ick mi scame onder u te bliuen. noch ic en ontse mi niet te steruen om dz wi enen goeden heer heb ben Op dien tijt vergaderden vier dyaken en dweghen ouer een wie na sine doot weerdich mochte wesen bisscop te sijn Ende als si so vere waren van daen ambrosius lach ende soe heymelijck dat sijt seluer naume hoerden simpliciaen noemden Ambrosius die verre van hem was die riep driewerf die is groet mer hi is oue. Doe si dat hoerden soe vloghen si alle verneert. ende si en coren anders gheen dan hem nae ambrosius doot Honoraert die biscop van vercellens oncle yde ambrosius doot. Ende doe hi een luttel sliep so hoerde hi een stemme drie weruen aen hem wepende stant op want hi sal wech varen. Ende hi stont op ende quam te melanen ende hi gaff ambrosius onsen heer. Ende doe wete hi wt sijn handen cruyswijs ende in bedinghe gaff hi sine gheest Int jaer ons heren drie hondert ende tneghentich Ende doe me in den paeschnacht sijn lichaem inder kercken hadde ghedraghen soe saghen veel gheboeter sijnde wen soe dat sommighe seyden dat si hem saghen sitten in enen setel ende

op een rechstoel. Ende ander wijs den mit vingheren hoer vader ende hoer moed dat hi opten setel ghinc sitten. ende ander wijsden bouen sijn hoeft een sterre. Een priester was op een tijt mit vele andere luden in een werscap. ende hi begonste ambrosius te lasteren. Ende te hant wort hi gheplaghet ende men leyden vanden werscap te bedde: wert ende daer so starff hi Te car: thagimen saten drie bisscoppen toe eenre maeltje. ende doe die een am brosius begonste te lasteren. soe seg demen hem wat dien pape gheschiet was die hem gheslastre hadde. Ende doe dat die bisscop verworweerde so ontfinc hi te hant een doot wonde ende bleef daer doot. Men sel we ten dat ambrosius in vele dinghen te prijsen is. eerst in mildicheyden. want al dat hi hadde gaf hi den armen. waer bi dat hi van hem seluen scyt. dat hi den keyser. die van hem een kercke eyfchede antwoerde als inden decreet ghescreuen is. Eyfchede hi van mi dat myn waer als myn erue ende myn siluer. en dier gheschickie. ic en soudes hem niet ont legghen. mer alle myn goet is den armen. Die ander is in reynicheden want iheronimus segt. ick draghe den maghdom inden hemel. Dat der de is in vasteyden der ghesouuen. waer bi dz hi segde doe hem die key

ser om een kercke bat. beter ist dat hi mi dat leuen neme dan dat ghelo ue. Dat vierde is in der begheerte der martelien. Want men leset in sijn hystorie van dat hi die kercke niet ouer leuen en woude. Dat valentiaens prouoest tot ambrosum segde du veronweerts valenti aen. dijn hoeft neme ic di. Ende am brosius segde hem. god laet di vol doen dattu dreyghes. ende verga: ue god dat hi se vand kercken keerde dat si alle horen quaden wille op mi kerken mochten. dz si horen dorst stoppen mochten mit minen bloede. Dat vijfde was in eersticheyt van beden. want men leset van hem in ecclesiastica hystoria. ambrosius en bescherme hem niet teghen der keyserinnen verbolghencheyt mie sijnre hant of mie ghescutte. mer in vasten off in masken so sach hi ond den ouder. ende bat gode in sinen ghebede dat hi hem ende sijnre kercken beschermen woude. Dat sexte in ouerloedicheit van tranen wae hi hadde drie hande manieren van tranen. dat waren tranen van mede liden voer and luden sonden. Daer bi segt paulinus van hem int legende als yemant ambrosius sijn sonden biechte. dat hi soe bitterlycken weende. dat hi hem oec dede wenien. Hi hadde tranen van deuocien om dat ewige leue. Ende daer om als

voerseyt is. doe hem paulinus vre
ghede waer om dat hi weende. om
die heyligen die te hemelicje voere
so antwoerde hi. en waent niet dat
ic wene om dat si wech varen. mer
om dat si voer mi ter glorien were
varen Ende hi hadde oech tranen
van medeliden van onrecht dat me
den anderen dede. want hi seyde te
ghen die ridder s van goten. minen
tranen die sijn mine wapenen wac
dat sijn der papen verweringhe.
Want ic en bin niet sculdoch. noch
ic en mach anders niet wederstaen
Dat seuende is sine starcke ghe
duerickeyst. ende die was in drien
dinghen Eerst in die beschermeris
se des ghelyefs want men leset in
kercken hystorien dat justina des
keyser s valenciaens moed die der
onghelycheit barrianen voedes
ter was si begonste die state s ker
ken te verstoren en die pape en die
biscoppen te dreyghen te doen ban
nen ten waer dat si weder niepen die
decreten vanden rade van ar minne
In desen strijt was ambrosius s
kercken een muer ende eney starck
ken toern Men singhet aldus van
hem in sijn hystorie du makies am
brosius vast in macht van ghedu
richeden ende viceristen mit also
grote hemelsche ghisten dat die du
uelen bi hem worden ghepijnt. ende
dat die onghenadicheit vanden ar

rianen wort verdreuen in scanden
en ond dat dijn jucke s wercliker
princen halse hem oetmoedelike on
der daden. Ten anderden was hi
ghedurich inder kercken vryheit te
beschermen. wat doe die keyser een
kerke nemen woude so wasser am
brosius teghen als hi inder decreet
ghescreuen heeft Doe die graue an
miquamen dat ic wel bi rachte een
kerke wel mochte leuen en si seg
den dat die die keyser va sinen rech
te beuolen hadde. soe antwoerde hi
egsche hi myn vaderlicke goet soe
neemtet wil hi myn lichtiem. so sel
ic hem te ghemoete gach wil di mi
vanghen off wil di midoden het is
myn lief want ic en sal mi niet ver
weren mit luden noch den outaer
behouden om myn liff te behouden
mer ic sel geerne sterue om des eu
taers wille Hi othoet datmen hem
die kerke leuende wi wordē gedwo
ghen mitter coninghen gheboden.
mer wi worden vast ghemact mit
ter heyligher schriften Dus ant
woerde hi den keyser. du heues ghe
sprokken als een vanden rotten wi
uen. heer keyser en wil di niet be
swaren dattu manes te hebben e
nich ghebot van rechten inden god
schen salten want die keyser s ho
ren die palasen toe mer die kerken
hoeven die papen toe. Die goede
naboth besermide sinen wijngaert

mit sinen Bloede. woude hi sinen
wijnngaert niet ouer leueren. wi en
sell'en oec cristus kercke niet ouer
leueren. Die tyns is des keyser's
die en salmen hem niet ontsegghen
mer god is die kercke so en selmen
se oec die keyser niet gheuen wou:
de men anders pet van mi hebben
etue of huyg of gout of siluer of te
yet dat myn waer daer soude ick
gheerne gheuen. mer van gods tem
pel en mach ic niet breken noch ge
uen om dat hi mi beuolen is te be:
waren ende niet te gheuen. **T**en
derden was ambrosius gheduerich
in te begrijpen alle misdaet van quaet
heden. want alsoe men leset in die
ewonike dat te tessalonica een kiuin
ghe wort so dat si sommighe rechtes
van woen steenden Doe wort the:
odosius den keyser alsoe gram soe
dat hise leual te doden al sonder on
derscheyt der onsculdighen vander
misdadighen. Ende daer worden
wel viij duisen luden ghedoot **E**n
de doe die keyser te melanen gheco:
men was ende hi in die kercke co:
men woude soe quam ambrosius
tegghen hem ter doren ende verhoet
hem in te comen ende seyde. **O** key
ser waer om en besteneste niet dijn
swaer ouerdaet naden saken aldus
grooten gramscap. mer machschien
die macht des heerscaps en laet di
sonden nz bekennen di betaemt dat

dijn redene verwinnen dine machte
O keyser du biste een prince mit di
ne knechten mit wat oghen soe sel:
stu dan moghen aensien goods tem
pel. ende mit wat voeten selstu dat
heylighc paument treden. hoe sel:
stu dine handen op stekken daer dae
omiosel bloet noch off druypt. wie
wat monde selstu ons heren bloet
drincken als mit dine woerden al
soe veel onsculdichs bloet ghestort
is daer om gaet al wech gaet wech
ende en meerre t dijn sonden mitten
anderen nz. ontfancit die kant daer
di onsen here mede ghebonden heeft
want het is een grote medicine van
ghesontheden **D**ie keyser wort dese
woerden onderdanich ende al such
tende ende al weenende so keerde hi
te palase wert **D**oe hi aldus i ghe
ween ghemeeest hadde. soe vrachde
hem rufing die meyster vanden rid
ders die sake van deser dwessheyd.
Die keysh seyde hem du en gheuoel
des mine quaetheyt niet. want die
tempels sijn open den knechten en
de den broet bidders. mer ic en ma:
ch daer niet in comen. **E**nde doe hi
dit seyde. so versuchte de hi tot ele:
ken woerde Rusinus seyde he wil
ic lopen offstu wille tot ambrosius
dz hi di die kant ontbinde. daer hi
di mede ghebonden heeft. **D**ie key
ser seide. du en selfste ambrosium niet
moghen raden. want hi en sel onse

macht niet onsiēn . dat hij soude moghen breken gods ewe Mer doe hem rufinus beloefde dat hi hem be weeken soude . doe hieten die keiser toe hem gaen . ende na een luttel soe volghede hi hem . **T**e hant doe am: brosius rufinus sach so seide hi du volghes der honden onscamelheyt.

Rufinus die dus groten doot slach te een werker bist ende no ve geste die scaemte daer of vā dīmen aensichte . ende en ontfietste niet te kassen teghen die godlike moghent heyt En̄ doe hem rufinus voer den keyser ghebeden hadde . ende seyde dat hi quā gheuolghet soe wort ambrosius mit gods wern verwermt ende seyde **I**c segghe di dat ic hem verbiede binnen den heylighen kerke te comen ende wil hi sijn macht in grāmscap verwandelen . soe wil ic den doot geerne ontfac̄en Doe ru finus dit den keyser gheseyt hadde ende hi hem badt dat hi hem absolueren soude so seide hi **I**c sel tot hē gaen op dz ic seluer ontfac̄en mach int aensichte die scandē die ic verdient heb . Doe die keyser tot hem ghecomē was en̄ hi hem seluer bat dat hi hem absoluere[n] woude . soe quam hem ambrosius teghen ende verboet hem in te comen ende seyde wat penitentiā heb di noch getoont van so groten misdaet En̄ die keyser seyde di behoert toe die peniten-

cie te setten en̄ mite doen Ende die keyser allegierde dat dauid man slach en̄ doesslach hadde ghedaen Doe antwoerde ambrosius . oftstu hem gheuolghet hebste dwaelende so volghet hem oech in ghenooch te doen En̄ die keyser bat also vrien delic dat hi gheen openbaer sentencie en̄ ontfinc te doen Doe hi absolueert was ende in die kercke ghecomē was en̄ hi inden choer was so vragēde ambrosius wat hi aldaer dede ende ontbeyde . Ende doe hij seyde dat hi daer ontbeyde den heylighen dienst soe seyde ambrosius . **O** keyser dat choer hoert alleen den priesteren toe daer omme gane we en̄ one beyde den dienst daer buten mitten anderten want die purpure maect keyzers ende niet papen **E**n̄ de die keiser was hem onder danich Ende doe die keyser te constatino: pelen weder quam ende hi daer buten stont buten den choer soe onthooct hem den Bisscop dat hi inden choer quam **E**n̄ die keyser seyde ic en̄ mochtē nauwe onderseycden den onderseyt vanden papen ende vanden keyser . want nauwe heb ic gheuonden enen meyster der waerheit wāt ic en̄ kenne niet meer ghe rechtē biscoppen dan ambrosius **T**en achsten was hi gheuerich in soeter leininghe . want sine leininghe hēft grote diephheit en̄ verstant . jhe

wominus seyt dat ambrosius scriut
ghe dieper ende hogher is i verstan
denissen dan enich vanden yij leert
raers. **E**fter seyt iherominq als am
brosius sijn sententie & calumpnien
des gheloefs ende der kercken ende
alre doechden. **A**ugustinus seyt va
hem aldus. i ambrofig des bisscops
boekken soe is sondelinghe verclaert
dat gheloue van women. **E**nde hij
was een bloeme onder die scriuers
in latine. **E**nde augustijn seyt daer
na ende sine gheloue ende sinen su
ueren sinne inder scriptueren soe en
dorsten oec sine vypanden niet berus
pen. **D**ie oude leeraers als augusti
nus was die nemen ambrosius
woerden voer gwechte auctoriteyt.
want sinte augustinus seyt doe si
ne moeder wonder hadde waer om
dat men opten saterdach niet en vas
te de. **E**nde augustinus dat ambro
sius vragede. soe seyde ambrosius
Als ick te wemen come soe vaste
ick opten saterdach. **E**nde alsoe
doe dat oec tot wat kercken dattu
comes houdet dan hoer seden op dat
du nyemants scande en biste noch
nyemant die dine. **E**nde dan sey
de augustinus. **I**ck hebbe soe dic
ke dese woerden ouer ghebrocht en
de hebbe oech altoes ghehouden als
officse van gode selue ontfacien hadde.
Hier om sellen allen kercke
nen menschen leuen waer dat si sijn

alsoe als men daer leuet daer si sijn
in dien lande alsoe verre als si oech
kercken sijn. **W**ant wi sijn sculdich
comen wi te women dat wi dan also
leuen sellen als si daer leuen want
onse heyligh vader die paeus daer
ghemeenlic tegenwoerdich is wel
kes paeus die regiert die heyligh
kercke des kerstens gheloues. **E**n
de alle ander kercken ofte bisdom
men een ouerste off is. **E**nde want
hi daer woent ende alsoe als men
daer leuet na hore ghewoenten mo
ghen wi daer oech leuen. **E**nde oec
soe onder anderen bisdommen also
allmen daer leuet. want si alle on
der die heyligh kercke van women
staen. ende onder onsen heylighen
vader den paeus.

D

Megipten & heiliger jocfrou
wen mariana nycanor en

appollonius dach die om den ghelo
ue cristi ghemartelijt waren.

Thessalonien sinte hyrenis jone
frouwen dach die na langher quel
singhe die si inden kerker ghedaen
hadde van sisimio den graue doer
scoten wort onder welcken oekz
agapis ende chionia hoer fusteren
ghemartelijt waren.

Ander stadt van cesarien in lici
en sinte amphianus dach. Ende
noch veel heyliger martelaren con
fessoren ende jongfrouwen dach.

E

Ewone die eerste sytgh paus
ende martelaer dese was na
sinte peter die seeste ende ghedaechde
onder adriaen den kreyser op dat hi
christum gewinnen mochte willich
lisse den tijckiken doot.

In macedonien d' heylighen thi
motheus en diogenis dach. Ende
noch veel ander heyliger marte
laren confessoren en jongfrouwen
dach.

F

In affriken der heyliger mar
telaren dach ephyphamig bis
cop donatus en noch ander vijn.

Opden seluen dach sinte egesip
pus des ouerheylighen mans die

nae by der apostelen tiden alle die
lystoenen der heyligher kercken en
de werken bescreef vander passien
des heren voert tot sijnre tijt toe op
dat hi kerke leue condiche welcker
leuen hi volchde.

Te alexandrien sinte pseusius
des heylighen priesters dach Ende

G

Gecorinthen sinte dyonisius
biscops dach wies leringhe
ende gracie die hi hadde inden woer
den goods veel menschen tot huden
des daghes toe ghebrukken Dese wt
uercoren leefde ende lichtede i mar
cus anthominus lucius ende aurali
us der keyseren tiden.

Te toers i thurepnien sinte per
petius biscoop en confessors dach
een man van wonderlijker heyligh
teyt Ende noch ec.

H

Sinte procor dach dese was
een vanden seuen eersten dy
alcken en blente voerbarich int ghe
soue ende in miraculen en wort ghe
martelijt in antiochien.

In sisimio vij heyliger jongfrou
wen dach die alte samen voer dat
loen hoers bloets costen dat ewighe
leuen Ende noch ec.

B

Hzechiel propheten dach die
vanden rechter des volcs vā
Ysrakel in babylonien verslaghen
wort ende in senis ende arphaxats
graff be grauen.

Te romen veel martelaren dach
die sinte alexander paus die wile
dat hi inden kareker gheuanghen
lach doepte die alte samen aurelia
nus die prince in enen ouden scepe
veer inder zee voeren dede ende al
daer stenen aen hoor halsen binden
ende alsoe verdrencken.

Te alexandrien des heylighen
martelaers dach appollonius prie
ster mit noch ander vijf En noch
veel ander heylighen ēē.

C

Cromē des eersten leo paus
dach ende confessoers in wel
kes tijden was die vierde syndicus
of raet der heyligher kercken ghet
libriert te calcedonien.

In cretha te gortina der stadt
sinte philips bisscop dach die mit
grooten doechden ende vlisticheyt ver
cierdt was en blydde in anthomius
verus ende lucius aurelius der key
seren tijden.

In dalmatië inder stat salona
sinte dominion bisscop endz noch mic

hem acht ridderen.

Te nycomedien sinte eustorgi
us priesters dach Ende noch veel
ander heyligher martelaren ēē.

D

Gromen in since caspodius
kerchoff sinte julius paus
dach die onder den onghelouighen
keyser constancius des groten con
stantijns soens tijden tien maen:
den tribulacie ende ellende ghewoch
de en nae sijnre doot mit groter glo
rien weder tot sinen stoel quam en
rustende in vreden.

Opten seluen dach sinte zenon
bisscop die inden goluen der persecu
tien die stadt te verwonen wonderlic
regierde ende in gallenus des key
sers tiden wort hi ghetrouwent mitter
martelen.

Item sinte constancijn des heyl
ighen bissops dach En noch veel
ander heylighen ēē.

E

Hazzen ter stat pargamus
sinte carpus bisscop ende pa
pirus dyaken en agathonica eens
alte edelen goeden wijs dach ende
noch and veel vrouwe die al voer
die heylighete belijnghe des gheloues
mit d martelen ghetrouwent worden

April

onder antonijnen verus ende aureli
us commodus d' keyseren tiden mit
welcken oecj justijn die philosoof
ende man van wonderlijker vlijtich
heit die mit alte veel sciueus voer
dat ghesloune ypristi arbeide ende te
laetsten voer dat soen sijnt ghetrouw
wer tonghen ontfene die gauwe der
martelien.

In hyspanien sinte herminigil:
dus doch die voer behinge des heylighen
gheloues mit eenre bisen in si
ne hoest gheslaghen dat hemelijck
voer dat eertseche verwande soen en;
de comincet ende martelaer in ginc
En noch veel ander heyliger mar
telaren confessoren ende jonefrou
wen dach.

S

E women ten weghe tot appia
in sinte pretextatus kerchof
der glorioser martelaren tyburnius
valentiaen ende maximus dach
onder almachius den rechter van
welcken die eerste en die and mit
stocken gheslaghen ende mit zweer
den ghedode worden ende die leste
so lange mit loden hameren gebloos
wet thent hi den gheest gaff.

Te alexandrien sinte fronto abs
dach welckes leuen verscheen glori
oes in heylicheyt en in miraculen.

In terramis sinte proculg mar

telaelers dach.

Item domine o heyliger jone
frouwen dach die mit somighe an
der maechden hoer ghesellinen ghe
twent wort Ende noch veel ander

G

Ecordula der stat in persen
o heyliger martelaren dach
olympias ende maximus edelin
ghe dien na decius des keyser ghe
bot eerst mit clappellen ende na mit
lodden hameren gheslagen worden en
de ten laetsten mit bylen hoer hoef
den gheslagen thent dat si den geest
gauen.

In ytalien der heyliger mar
telaren maron enticatis victorijn die
eerst inden ghesloune ypristi langhe i
ellende versendet bleuen ende daer
na doe si veel volcs ten ghesloune crisi
ti bekeert hadde soe worden si on
der marua den prince mit menigher
hande pine verslaghen Ende noch
veel meer anderen heylighen mar
telaren confessoren ende jonefrou
wen dach.

H

Ecormehen sinte talijc er
de carinus martelaers dach
die mit noch ander seuen in der zee
verdronct waren.

Cesar augustane der heyligher martelaer dach bi getale yvij als optatus luxertus successus marci ael vrskaen juliaen quintiliaen publius fronto felix ceciliaen euotus p mitiuus apodemus ende noch ander iij die alle saturnijn hieten. de se worden alle ond dactaen den rech ter van spaengen mit menigher han de tormenten gheodor Ende noch veel ander gē.

Cetomen sinte amictus paus dach dese was die tiende na sinte peter ende doe hi vi jaer ghere gierc hadde die kierck wort him se uetus ende marcus der kreyseren ti den mitter martelen gherewent en de begrauen op sinte calixtus kerehoff.

Con affaken sinte mapalicus martelaers dach die als sinte cy priam scriuet inden epistel totten martelaers mit veel and heylighen mit der martelen gherewent wort. Te antiochien sinte peter dyken en hermogenes martelaer

Cinder stadt corduba der heyligher martelaer dach helenus priester paulus ende ysidorus monikken Ende noch gē.

Cemannam in ampullen s heyliger martelaer dach e: leutherius ende antchien sijn moes Dese was in heylicheyt sijns leues ende crachte der miraculen edel ende na dat hi onder adriaen den prince dat yseren bedde den ghegloeden wester ende parne olye en pick en de siende har s verwonnen had de swort hi ten lesien voer die leuen ghworpyn. ende doe hi onghewaest bleef ontsinc ten lesien te same mit sijne moeder die marteliue mitten zweerde in die kese ghesmoert.

Cetomen sinte apollonius se natvers dach die onder commodog den prince van sinen knechten ghe worghecht wort dat hi kiersten was daer hi doe enen edelen groten boec maecte dien hi inden rae der sena toren lesen dē ende daer na vāden senatvers verwijst wort en om cri sto onthoeft ten bloske mitter bylen

Cet corduba der stadt in persen sinte persantus priester ende martelaers dach Ende noch veel meer ander heyligher martelaer ende confessore ende jongfrouwen dach die hier niet bescreuen en sijn.

Cecorinthen sinte thymonis dyakens dach die een was vanden leuen eerstich dyaken dese

woende ende leerde eerst dat volecht tot bewezen daer nae sayde hi daer woert gods te cornichen ende wort vanden joden ghehouden ende inder vlammen geworpen ende doe hi onghetrouwset bleeff wort hi ten lesten ghecreyft ende veruulde sijn marte lie.

Te militanen in armenien der heyligher martelaeren hermogenes gayus expeditus aristonicus rufus ende galatha die alle op enen dach gherewent waren.

Te cantholiberri der stat in hyspanien sinte vincensius martelaers dach Ende noch ec.

E

Cetomen sinte victor paetus die na sinte peter die vo die heyligher kerck regierde y jaer ende wort onder seuenus den prince micter martelien gherewent.

Te womeyn der heyligher martelaer dach suspicius ende seruilius die ouermies predicationen en miraculen der heyligher maghet dominica la totten gheloue cristi beleert waren Ende doe si den afgoden niet of serven en wouden worden si vanden rechter auianus onthoeft.

In walschlant te ebedunen siente mercellig bisscop en confessor dach in seluer stat die ouermies

godlyker openbaringhe mit sine ghesellen vincensius en dominus we affaken quam ende dat meeste deel des volcs omtrent d' zee mit woeden ende verwonderende miraculen daer hi huden des daghes oec clae in lichter tot den ghebue christi bekeerde.

Te anthiodore sinte marciaen priester en confessor dach Ende

F

In persen lande sinte symeon bisscop ende martelaers dach die als savor die comine van persen gheboet ghegraven wort en mit ysenen lasse verladen Eh doe hi van onsen heer ihesu christo mit vier stemmen tughede so wort hi eerst in kant gelyct des kerkers mit noch and hondt martelaers sommich bisscop pen sommich priesters van and menigher lande over den des clerckelike staets langhe verbonghert ende ten lesten mit hem allen onthoeft Nic hem waren oec ghepassijc sommiche ander edel personen als vstazadis abdella ananyas en puscius mit sijne dochter enre heyligher jone vrouwen.

Talexandrien d' heyligen dach arator priester ende fortinatus felix filius en de vitalis die alle inden kercker rusteden.

Te ludycck i sinte laurens kere
sinte walbodons biscoop ende con :
fessoer inder seluer stat Ende noch

G

Te wemen in sinte calixtus
kerckhof sinte gayus paues
dach die die xxix was na sinte pe :
ter doe hi die heylighc kerk xi jaer
ende iij maenden ende vij daghen
gheregert had de wort hi gherewent
mitter martelien ond dyoclesiaen
den keyser.

Tin persiden veel heyligher mar :
telaren dach die om den naem ons
heren ihu cristi alle mitten sweerde
gedodet worden onder savor den co :
mune vā persen in welches strijt oec
ghepassint wort mellius en accep :
mas biscoopen mit jacop een pries :
ter ende mareas ende luchor oec Bis :
coopen mit noch ander clercken ij :
ende vijsch mit monickien oec en :
de veel heyligher jonefrouwen on :
der welcken oec sinte symeons sui :
ter die tharbuia hiet mit hoer dienst
maghet mit eenre sagen leuen dich
wersaghet wort.

Te corduba der heyliger mar :
telaren dach per manus helinene en
de ensotelus pristeren lucas en mu :
cius dyaken welcker seghen d mar :
telien inder legende abden ende sen :
nes ghescreuen is.

Te lyoen sinte eppodius die
in anthomius verus persecutie nae
swaerte pmen ende tormenten sijn
martelie veruulde mit offouwinge
sijns hoeftes.

Te senon sinte leo Biscops dach
Ende noch veel heyligher martela :
ren coofessoren ende jonefrouwen
dach.

H

Te dyospolim in persen lan :
de passie des heylighen mar :
telars sinte jorijns wies passie al ist
dat si onder die twiselachighe scrif :
ten gherelent wort. nochtans soe
eert weerdelyck die heylighc kerc :
ke sijn martelie onder die cronen d
martelaren.

Te valencien in walschlant der
heyligher martelaren felix priester
fortunatus ende achilleus dyaken
dese doe si dat meeste deel van dier
stede bestieert hadde totter gelouen
soe worden si vanden rechter cornel :
lius inden kercker ghedaen ende
daer na gheslagen ende hoer benen
in een ommelopende rat gemortelt
mit weck des vuers inden reccaren
ghepinigheit worden ende ten laet :
sten sijn leuen mit den sweerde ghe :
endet hest.

TOpten seluen dach inden lande
vā bemen sinte adelbertus Biscops
| n

Dach dese doe hi den volc van slano
mien dat woert goeds predicte soe
wort hi seuenwerf doerstekken ende
mitter bisen onthoeft ende drie da-
ghen van enen aerme behoedet En
de noch veel gē.

Die legende van sante joῆs

IOrjs was een edel man. en
quam te capadocien. Op een
tijt was int lantschap vā lybien. ne-
uen een stat die silina hict ee groot
poel ghelyke die zee Ende daer was
enen vrelisken drie i die dicwile
dz volc dz tegen hē gewapent qua
veriaghede mit sinen ademe. Ende
hi qua op die muer van dier stede
gheuloghen ende besmette alle die
luden. ende hier om waren alle die
borghers alsoe bedwonghen dat si
hem alle daghe gauen twee scapen
om dat si hem daer mede keurden
souden. want anders quam hi ter
mueren vander stadt ende venijnde
die lucht mit sinen ademe datter ve-
le luden of storuen En doe hem die
scapen ontbraken. sondringhe om
datter niet veel in dat lant en is so
hadden si riet. dat si hem gauen een
scaep mit een mensche Ende doemē
mitter late aldus d luden kinderen
gaf en nyemant ontgaen en moch-
te. so gheschiedet op een tijt dattet tot
op des conincs dochter viel dat me-

se den drake gheue soude Doe wort
die coninch bedwoest en seyde. Ne-
met gout en siluer en half myn rijn
en laet mi mine dochter op dat si al
dus niet en sterue Ende dat volck
atwoerde hem i vermiccheden Heer
coninc du gaues dit oerdel en nu
als onse kinderen doot sijn soe wil-
stu dan dīne dochter behouden En
de en doestu dīne dochter niet dae-
stu vanden anderen hebste gheordi-
neert. so sellen wi di en dīn huyse
verberne Doe dat die coninc sach
so begonste hi sine dochter te bewee-
nen en seyde Och myn soete dochter
wat sel ic mit di doen of wat sel ic
segghen. wāneer sel ic dīne brulose
sien Ende hi keerde hem ten volcke
wert en seyde Ic Bidde di dattu mi
achte daghen vorst genues myn doch-
ter te bewene Doe dat dat volc ge-
daen hadde. so quamen si wed ouer
achte daghen mit granscappen ende
seyden Waer om uliestu dīn volc
o dīn dochters wille. sich wi steruen
alle vanden draken ademe Doe dz
die coninch sach dat hi sijn dochter
niet en mochte verlossen. so cledde hi
se mit hoer coninchlike clederen ende
hi ombeldese al wenende ende seyde
Och myn soete dochter ic hadde ghe-
waent van di kinderen te voeden
inden coninchlike scoet nu gaestu
dattu verslonden wortse vāden dra-
ke Ay mi lieue dochter ic hadde ghe-

waent die princen te noeden tot di
ne bruloft en mijnen palaes mit preci
osen stenen te veraceren ende orghe
len en tamboueren hier doen comen
en nu gaetsie dat di die drakte eten
sel. ende hi cussede hoer ende lietse
gaen ende seyde lieue dochter off ic
voer v doot waer eer ic v aldus u
loren hadde Doe viel si voer hoers
vaders voeten ende eyschede die be
nedixie van hem Ende doese die va
der omghehesti hadde soe ghemelk si
te poel wert Ende sinte jorhs qua
daer ryden en doe hise weenen sach
soe vracheden hi hoer wat si hadde.
en si seyde goede jongelinge sit haes
telic op dijn peert ende vlye op dat
tu mit mi niet en sterues En jorhs
seyde hoer dochter en wilt niet onts
ien. mer segt mi mattu hier onckei
des daer alt volc na leyt en wache
Ende si seyde ick sie wel goede ion
ghelinge dat ghi van goeder herten
siet mer waer om begeerstu mit mi
te steruen vlye haestelic En jorhs
seyde hoer van hier en wil ic niet scey
den chent du mi openbare sels wat
tu heues En doe sijt hem al vertelt
hadde doe seide jorhs En wil di n
ontsien dochter. wat ic sel di helpē
in cristus name Si seyde he. goede
ridder en verderue di mit mi niet.
want het is ghenoech dat ic allene
verderue want du en soudes mi n
mogen lossen. mer du soudes al mic

mi vergaen. Doe si aldus spraken
so quam die draec en hiefsijn boest
wt die poel doe kruede die jonckrou
we ende seyde vlye goede here vlpet
haestelic Doe spranc jorhs op sijn
peert. ende seghende hem ende voer
vromelic tegen den woden draeck
Ende hi weyfde sterelic sijn speer
ende beual hem seluen god. en won
de den draeck swaelic ende velden
ter eerden Ende hi seyde der jone
frouwen werpe dijn gordel omden
draeck sijn hals. dochter en ontfie di
niet. Doe si dat ghedaen hadde soe
volghede hi hoer als een goedertie
wen hont Ende doe si hem in die ste
de seyde ende doet volck dat sach. so
vloghen si alle ten berghe ende ten
woestinen wert en seyden. wee ons
wac wi sellen alle sterue Doe wenc
te hem sinte jorhs ende seyde wilt v
niet ontsien. wane onsen here heuet
mi daer om tot v gheseynt om dae
ic v verlossen soude vaden pine des
draecks. alleen ghelouet in cristum
ende doet v alle doopen ende ick sel
desen drakte doden. Doe dede hem
die coninc ende al dat volc doopen
en sinte jorhs toech wt sijn sweert
ende doden den drakte. ende hiet dat
men buten der stadt voerden. Doe
toghen hem vier paer ossen buten
op dat velt Op dien dach worden
ghedoept xx dusent mannen son
der die miuen ende die cleyne kin
ij

deren. Ende die coninc stichtte een wondlike scone kere in onser vrou wen en in sinte jorijns eere Ende wat dat outter vloeyt een leuende son teyne die alle die sielle geneset die daer of drinckten En die coninc boet jorijns harde veel ghelets. mer hi en woude dat niet nemen. ende hi hiet hem dat den armen te gheuen Doe leerde sinte jorijns die coninc iij puten. dat hi goods kercke besorghen soude en die priesters even. ende dat hi goods dienst neersteliken horen soude. ende dat hi altoes den armē gedenccken soude Ende aldus ciste hi den coninc ende ghinc van daen Olen leest nochtan i sommighe boeken doe die drake qua om die jone vrouwe te verswelghen soe seghen: de he jorijns en dode den drake Tot dien tiden regnierde dyoclesiaen en maximiaen. ende daciaen was prouest Ende men dede den kerstenen alsoe groeten veruolghe datter binnen eenre maent xxij^m ghedooe wort Ende bi desen tormenten wort den veel kerstenen verwonnen ende offerden die afgoden Doe dit sinte jorijns sach soe had de hys vrouwe i sijn herte. ende al dat hi had de gaf hi den armen. ende leyde sijn ridder sijn abijt off ende dede kersten abijt an. ende spranc int middel ende seyde. Alle die afgoden sijn duuelen mer onse heer maecte die hemel. en

die puoest wort gram en sei de hem hoe bistu also coen dattu segste dat onse goden duuelen sijn. mer segte ons nochtans van waen bistu. en hoe du hetes Ende jorijns seyde hem Ic hiet jorijns ende bin ghebornen va edele luden van capadotien. ende die palestinen verwant ic mit cristq hul pe mer ic hebbet al gheslagen om dat ic gode va hemelreijc te vrulicker soude moghen dienen. Ende doe hem die prouest niet tot sinen wille en mochte brenghen so dede hi hem op wert hanghen. en dede al sijn lichaem van ledē tot ledē mit yseren haalen scoren. en liet daer toe brande leggen aen sijn side En doemen sijn aderen sach so dede hise vrouwen mit soute. mer onse here openbaerde he in die nacht ende verwoesten soete licht Ende jorijns wort soe stare mit sijn soete sprake. ende mit sinen aen sien dat hi die tormenten nz en ach te. Doe daciaen sach dat hi hem mit pine niet verwinnē en mocht te so dede hi comen een touenaer en de seyde hem Die kersten bespotten mit hoerre touerien onse tormenten ende vermaaden onse goden te offre ren. Ende die touenaer seyde hem en mach ic sine consten nz verwinnen so wil ic mijn hoeft verliesen. Dus werp die touenaer sijn touerien in hem ende aentiep sine goden ende menghede senijnt in senijnt. en

de gaft sinte jorhs. ende sinte jorhs
maecte daer ouer een cruyf. ende
dranc sond misquame Doe dit die
touenaer sach so viel hi voer sinte
jorhs voeten en bat he al wenende
ghenade en woude kersten worden
die prouoest deden te hant onthoef
den. Opten ander den dach dede hi
jorhs legghen op een rat dat al om
me bestekken was mit scarpe sweer
den. mer dz rat brac en jorhs wort
daer of verlost onghequetst Doe so
wert die rechter gram. ende deden
werpen in een bat vol ghesmouten
loets. ende jorhs maecte een cruce
ouer. ende ghinc daer in mer mitter
goods cracht soe wasset hem solaes
selijc als een bat Doe dat daciaen
sach so peynde hi dat hi hem besme
ken soude dien hi niet veswinnē en
mocht mit tormeten en hi seyde he
Sietstu lieue kint jorhs. hoe sach
moedich dat onsen goden sijn. ende
goedertieren die di so goedertierlic
ghedoghe blasphemende. ende si
sijn oect bereydt v dat te vergheuen
wistu noch beteren Hier om lieue
kint doet dat ic v rade. ende laet di
ne onghelouicheyt ende offert on
sen goden dattu van hem en oec va
ons gwoet eer moges ongaen. en
de jorhs seyde hem al bespottende.
Waer om en hebstu mi niet van be
ghinne besmeect mit sachten woer
den sond piney siet ic bin bereydt te

doen al dattu mi rades. Daciaen
was blide om dese belofte al wast
gedaen o hem te hoenen. en hi dede
woepen dz alle die luden tot hem co
men souden en besien jorhs die lan
ghe eje wedsporich had gheweest
den goden te offeren. Men vertier
de alle die steden va blia ppes als
jorhs inden tempel gaen soude om
den afgoden te offeren. Ende doe si
alle daer omtrent hem stonden soe
knyelde hi ende badt gode dat hi
den tempel mitten afgoden also ver
deruen woude datter niet off en ble
ue om sine ere ende omme die scan
de des volcs. ende altehant quam
daer een vuer vanden hemel en ver
brennen den tempel ende den afgo
den mitten papen. Ende die eer
de oncedde hoer ende verswalsch al
dat daer bleef Ambrosius seyt die
ghetrouwe cristus ridder jorhs dat
hi dat belyden cristus al heymelic
ken decte. soe belyede hi allene on
der die kerstenen den goods sone.
ende goods gracie gaff hem soe gro
te gheduericheyt inden gheloue dae
hi versmaede die ghebode des ty
rans. also dat hi ontallike tormenten
niet en ontsach O salighe ende
edele vechter goods die des tijtlike
comincks sone soete belofte niet en
mochte beraden mer hi bespotte die
tyran ende dede al sijn afgoden ver
sincken i die eerde Doe dit daciaen

Herden. doe dede hi jorijjs tot hem
 brenghen ende se yde hem. segt qua:
 de mēsche wat touerē sijn dit. daer
 du dus grote quaet mede ghedaen
 hebste Jorijjs seyde hem. coninc en
 gheloues niet dattet alsoe is. mer co:
 met mit mi en sich mi efter offeren.
 Die coninc seyde hem ic verstaet wel
 dīne scalcheyt. want du wilste mi
 doen versincken mitten tempel. also
 du mine god hebste doen versincken
 Doe seyde he jorijjs. segt mi hoe sel:
 len di dīne goden helpen die hem sel:
 uen niet helpen en moghen En die
 coninc wort alte toernich en seyde
 tot alexandrien sine wiue. ic sel ster:
 uen van vrouwen. want ic sie dat ic
 van desen man verwonnen bin.
 Si seyde hem segt tytan felle vleys
 houwer en hebbe ic v dicke niet wel
 gheseyt dz ghi den kerstenen gheen
 quaet doen en soudet. want hoer
 god die vecht voer hem en weet oec
 nu dat ic kersten worden wil Doe
 wort die coninc verueert ende seide
 Ay mi wacharme wordstu oec be
 droghen. Ende hi dedese hanghen
 mitter haet. ende alte seer scaen mit
 gheselen Ende doemense sloech sey:
 de si tot jorijjs Jorijjs licht d waer:
 heit waer waenstu dat ic varen sel:
 die noch niet ghedoept en bin Jor:
 ijs seyde hoer. dochter en twuelte
 niet. want dīn bloet dattu stortes
 sel di worden gherelkent voer een

wepsel. Ende doe bede si onsen he:
 re ende gaff horen gheest. Hier off
 seyt ambrosius om dit so verdien
 de die coninghimme van persen bi:
 hoers selfs mans sentencie. eer si
 noch ghedoept was die palme der
 martelien. en wi en moghen des n^o
 twuelen dz hoer oūmits dat ouer:
 lopen des roden waks en des bloets
 die doren des hemels ontdaen wor:
 den. ende dat si dat hemelrijc besit:
 tet Opten anderden dach daer nae
 so ontfinc jorijjs die sentencie dat:
 men alle die stadt doer slepen soude
 en daer na dat hoeft of slaen En hi
 late gode soe wie sijn hulpe aen riepe
 dat hem sijn begheerte ghesien sou:
 de En tot hem qua een stemme van
 gode die seyde dattet hem gheschen
 soude als hi lat Doe hi dese bedin:
 ghe ghedaen hadde so sloechmen hem
 sijn hoeft of Int jaer ds heren CC
 en lyxxvij Ende doe datiaen keerde
 tot sijn palese wert van daen jorijjs
 onthoeft was so qua een vuer van
 den hemel ende verbernden hem mit
 sine knechten Gregorius vā toers
 seyt dat sommighe luden op een tijc
 sinte jorijjs voerden ende si gheher:
 berghet waren in een stadt. soe en
 mochtens sjs des morgagens niet
 porren dat vat vanden heylighdom
 te voer dat si daer een luttel lieten.
 Men leset in die hystorie vā antchi:
 ochien doe die kersten voerend ihe

rusalem te belegghen soe openbaer :
de een jongheline enen pape en sey :
de dat hi sinte jorins was En hi hie
te hem dat hi sijn heylischdomme mie
hem drigghen soude ende hi soude al
tijt mit hem sijn En doe si voer ihz
rusalem laghen ende si op die mue
ren niet clinnen en dorsten mit le :
deren om dat die saracenen van
binnen hem seer wederstonden. soe
openbaerden hem sinte jorins in der
lucht mit witten gheleet en ghetey
kent mit een roet cruce en hi wencte
dien dat si hem volgen souden stou
felic si souden die stat winnen En
de si worden daer mede ghestout en
de si wonnen die stadt . ende si sloeg
ghen die saracenen doot .

B

G E lengiers hydrae myfac en
abdenago .

Te lyoen in wasschland sinte a :
lexander martelaers dach die ond
antonius verus na nauwe hede
des starkers eerst mit so grote wre
elheit des gheselens ghescoert wort
dat sijn huyt en senen ghesloset wort
den ende sijn ribben ende alle sijn in
ghedoechte ghetoent claecklyc ghe
pent worden sine binnesten des sic
haems Ende daer na and galghen
des crues gheheffet sinen salighen
gheeste gode op gaf Mit hem ware

dec ghepassijt sonmighc ander heilc
ghe martelaeren bi ghetale xxvij .
In Brytaengen sinte mellitus
Biscop en confessors dach . Ende

C

G E alegadrien sinte marcus
ewangelisten dach dese was
beduder des heylighen apostels sanc
te peters ende soen inden doepsel en
de discipel ende ghebeden te wemen
vanden broeders schrefft hi dat ewa
gelium dz hi mit hem nam en voer
in egypten ende boetscapte also eer
te in alegadrien cristus ende stich
te die kercke Daer na om den ghe
soue cristi gheuanghen ende swaer
lic ghepijn . ende wort doe vanden
enghel ghescrecket ende gherewpen
van onsen heer so voer hi tot die rij
ken der hemelen inden achsten jaer
des keyser s newo .

Opten seluen dach te women toe
sinte peters driecken die cruce
ende hieten die meerre latamien die
die heylighc paetus gregorij teghen
die plage ind lische die inguinarie
hiet die doe te women seer regnierde
also eerst in settede .

Te sprenen d heyligen dach euo
dius en hermogenis Ende cc .

Die legende van sinte marcus
die heylighc ewangelist .

Marcus was een pape wt den gheslachte leui. Ende inden doepsel was hi sinte peters sone. Ende inden woerden gods was hi sijn jongher ende tyde mit sinte peter te romen wert. Ende doe daer peter cristus ewangelie predicte so baden die gheloouighen marcus dat hi die ewangelie bescreue om dat die gheloouighen ewelcken bedenken souden. Ende hi bescreeff die ewangelien getrouwelic als hi wt sinte peters mont sinen meester gehoert hadde. Ende sinte peter corrigerden die ewangelien eerstelic hē om dat hijt vol waerheden sach soe ordinierde hise dat si alle gheloouighen luyden ontfanghen souden. Doe sinte peter sach dat sinte marcus starck was inden ghelooue. soe seynde hi hem te aquislegen en daer predicte hi goods woert. En hi beskeerde ontallike veel heyliden ten ghelooue. Ende daer screef hi oec sijn ewangelien. en dit toentmen noch in die kercke van aquislegen en men houtse daer mit weerdigen deuotie. Tot dien tyden leyde marcus her mogoren enen borgere van dier ste de aquislegen dien hi beskeerde hadde tot sinte peter te romen dat hi hem consecreren soude bisscop van aquislegen. Doe her mogoras die officie ontfauen hadde ende hi die kercke van aquislegen alte wel regiert had.

de Ende ten lesschen vinghen die ongheloouigen ende deden hē doden mit groter martelien. Ende sinte peter sende marcus te alexandrien wert en predicte daer eerst gods woerte. Doe hi eerst in alexandrien quam als philo seyt. soe wort alte grote menichtte vergaderd vanden joden in deuotien des ghelooues in suuerheyt te houden. Papyas die bisscop van iherusalem beschijft sonderlin ghe sinte marcus prijs. Mer peter damiaens scriuet aldus van hem. onsen heer gaff marcus alsoe grote gracie te alexandrien dat alle die doe te ghelooue quamen. dat si te hant tot alre volmaechteyt van of ghescheyden leuen quamen in suuerheyd en in heyligher wanderinge. Ende daer toe en brocht hise niet allene mit miraculen ende mit predicationen mer oec mit exemplelen van leuen. Ende het ghschiede alsoe dat hij nadere doot te ytalien quam. Ende daer nae soe keerde hij weder int lant daer hi sijn ewangelien screeff. Ende die luyden ontfanghen sijn heylichdomme. Salich bista alexandrien. die gheuerwet biste mit sijn duerbaren bloede. Salich bista oec ytalien die rijk gheworden biste mitten scatte sijns liebaems. Men leset dat hij soe oetmoedich was dat hi sine dumbe offloech om dat hi niet en soude wor-

En pape . mer nochtans so ghinc
 ker bouen goods versatinghe . en
 de sinte peters machte die hem seyn
 de een Bisycop te sijn in alexandrien
Ende te hant doe hi in alexandri
 en quam . soe scoerde hi sinen scoen
 ende hi verstantet inden gheest wat
 het bedude ende seyde . waerlick on
 sen heer heuet minē wech voerspoe
 dich ghemaket . ende die duuel
 en sel mi niet moghen beletten . wat
 onsen heer heuet mi ontbonden van
 der doder wercken **E**nde marcus
 sach een die oude scoenen nayden .
 ende hi gaf hem sinen scoen te nay
 en ende te versien . **E**nde doe hi se
 naeyde . so stack hi hem swaerlic in
 sijn lusterhant **E**nde hi begonste te
 wepen een god Doe dat marcus ho
 erde so seide hi waerlic god heuet mi
 nen wech voerspoedelic ghemact
 ende hi maecte sijn mit sinen spekie
 le ende saluede sijn hant . ende hi ghe
 nas **D**oe die man sach sine groete
 crast . soe leyde hi hem in sijn hups .
 ende hi vraghede hem wie hi waer .
 ende van waen hi quaem . **E**nde hi
 seyde dat hi heer ihesus knecht wa
 re **E**n hi seyde hem **I**c soude gheer
 ne sien **E**nde marcus die seyde **I**c
 sellen di toenen . **E**nde marcus be
 gonste hem cristus te prediken en
 hi doopten mit al sijn hups **D**oen
 die mannen vand stat hoerden dat
 ker een van galiken ghemonden was

die den afgoden vermaade an te bid
 den . soe spoghen si na hem . doe mar
 cus dat vernam . soe ordinierde hi
 dien man die hi genesen hadde die
 auyaen hiet bisycop van dier stade
 ende hi ghinc ten pentapolim **E**n
 de doe hi daer twee jaer gheweest
 hadde so keerde hi weder tot alexan
 drien ende vant die ghelouighe ghe
 meerwt . mer die Biscopen vanden
 afgoden pijnden hem te vanghen .
Ende doe sinte marcus een paesch
 daghe misse dede . soe vergaderden
 daer die luden alle . en si deden hem
 een zeel om den hals ende sleepten
 doer die stede ende seyden . trecken
 wi den Buffel ter stede der buffelen
Blosa . Buffel is ee wilt stier of enē
 bodel . **E**nde sijn vleysch bleeff aen
 die stenen ende si worden bloedich
 van sinen bloede **H**ier na leyden si
 hem i enen starcker . ende die enghe
 len goods visentierden al daer **E**n
 de oek visentierden onsen heer ihe
 sus cristus en de starcten en sey
 de . **M**arcus mijn ewangelieste vre
 de si mit v ende en wilt di niet on
 sien want ic bin mit di om dat ick
 di beschermen sal **D**es anderen da
 ghes soe deden si hem weder een zeel
 om sinen hals ende sleepten hier en
 daer ende si seyden . sleept den Buf
 fel ter stede der buffelen **E**nde doe
 men sleepten soe danete hi gode en
 de gaff sine gheest **I**nt jaer ons he

en huij . onder den keyser newen .
 Doe hem die heydenen verbarnen
 woude . so wort die lucht te hant en ;
 Stoert en haghel ende donreslaghen
 sloeghen hem ende bligem lichte soe
 seer dat si hem pijnden te ontulpen
 en si lieten daer sijn lichaem onghe
 wert **E**n die kersten namen sijn li
 chaem en begrouent mit alre weer
 dicheiden in die kercke Dusdanich
 was die scepmisse van sinte marcus
 hi hadde enen langhen nose en die
 pe wijnbraeuren schone oghen af ;
 ter cael enen langhen baert wel ge
 scapen van leden . middelsbaer van
 outheden ende een deel gracieus baer
 Hi was sauer van begheerten en
 vol gods gracie **T**ut jaer ons he
 ren driekondert en seuen en tsestich
 so bro hten die van venegien sinte
 marc lichaem . te venegen van alex
 and . **E**n daer wert een kert ge
 maet in sinte marcus ere wonder
 like schoen . wat een rehante coep u
 den van venegen quamen tot alexand
 rien . ende voeren soe mit bede en
 de mit ghelde teghen twee papen die
 sinte marcus lichaem bewaerden .
 dat si al heimelic sijn lichaem lieten
 nemen ende tot venegen wert voe
 ren mer deemien sinen lichaem vten
 graue hief . so wort alsoe soeten wes
 ke al alexandrien doer soe dattet al
 le die luden verwonderden van ma
 ne dat so soeten welse quam . En ;

de doe si mit schepen voeren . ende si
 dat ander schipluden seyden dat si
 sinte marcus lichaem voerden . doe
 seyde een van hem luden machseien
 ghi voert eens anders mans lich
 aem van egypten die v ghegeuen is
Ende te hant keerde hem dat schip
 snelleke om daer sinte marcus lich
 aem in was . en het voer an die side
 vanden schepe daer die ghene in sat
 ende brac daer een groot stuc of en
 ghens sins en woudet daer of sey
 den voer dat si alle seyden dat doer
 sinte marcus lichaem in was . **O**p
 een cijt doe die schepen alre seer voe
 ren . ende die schipluden niet en wi
 ten werwert dat si voeren . om on
 wed der donckerhelyt . so openbaer
 de sinte marcus een monic die een
 wachter was sijns lichaems ende
 seyde hem . segt dese luden dat si dat
 seyl laken dasen want si en sijn niet
 verre van die lande **E**nde si lieten
 dat seyl dasen **E**nde doet dach ghe
 worden was . see vonden si hem
 neuen een eplant . **E**nde doe si ne
 uen menighen oeuer voeren . ende
 si horen heylighen scatten altemael
 verberghen . soe quamen die luden
 van dien lande ende riepen **C**eh
 hoe salich si di die sinte marcus li
 chaem brengt . laken ons oetmoede
 liken aenroepen ende aenbeden **E**n
 de een vanden scipluden dies noch
 niet en ghhouerde . wort beseten van

die duuel ende hi wort soe langhe
ghequelt. thent datmen hem totten
lichaem brochte. ende hi seyde dat
hijs gheloefde. doe wort hi verlost
ende dancke gode. ende hadde voert
meer sinte marcus i groter even en
de groter deuocien **O**mrent den ja-
ren ons heren dusent tweehondre
ende yli. soe was te papieren int con-
uent d' Broederen vanden predicaer
orden. een Broeder die juliaen hiet
die heyligh van leuen ende van man-
deringhe was. ende jone van leuen
ende van lichaem. mer out van her-
ten **D**oe hi in sijn leste siecheyt lach
so vraghede hi sine prior hoe hi hem
sijns behaghe **E**n doe hi seyde dat
hem die doot an quam. soe wort hi
verblyt van aensichte. ende mit si-
nen aensichte ende mit sine handen
ende mit alle sine lichaem so verbli-
de hi ende begonste te wepen. Broe-
deren gheest mi stat. want mine siel
sel wt varen van groter bliscap om
dat ic nyemant soe blide ghesien en
hebbe. ende hi hief sijn handen ten he-
melwore ende seyde. o here wilt mi
ne siel leyden vter scarester. op dat
se dme name belie **O**n salighe men-
sche. wie sel mi verlossen vanden li-
chaem deser doot. hier en binne be-
gonste hi een luttel te slapen ende hi
sach tot hem comen sinte marcus.
ende dat hi neuen sine bedde quam
sitten **E**n een stemme seyde tot hem

marcus wat doesthu daer **M**arcus
seyde ic bin ghecomen tot desen siec-
ken want sijn dienst is gode bequa-
me **E**n die stemme seyde waer om
toemstu tot hem sondringhe Buten
die ander santen **E**nde hi seide om
dat hi sonderlinghi i mideuocie had
de ende oec om dat hi dicke visen:
tierde die stat daer mijn lichaem rus-
tet en daer om bin ic ghecomen hem
te vanden ende te visentieren i sijns
xe doot **E**nde die personen die mit-
ten witte gheleet waren. quamen
al dat huys vol **E**nde marcus sey-
de hem. waer om si di hier ghecomen
Si seyden om dat wi dese siel voer
gode voeren sellen **D**oe dese Broed-
ontwaecte. soe seyn de hi om sinen
prior. ende hi seydet sinen prior al
dat hi ghesien hadde. ende hi gaf sa-
chlicka sinen gheest.

Ewomen sinte cletus paus
dach dese doe hi die kerck vij
jaer gheregiert hadde wort hi ghe-
ewent mitte martellen en si sinte
peters lichaem begrauen in vaticano
Dese cletus ende anacletus hou-
det sinte eusebius bispop van cesari
en en sommighe and leeraers voer
ee man mer sinte damasq die paus
seyde in d' etoniken d' wemenscher bisco-
pen die hi tot sinte iheronim screef

dat si twee gheveesi hebben wene
hi schijft al daer dat cletus wt ro :
menyen ghiboren was ende anacle
tus wt griesten lande.

Te wome sinte marcellijn paus
desse doe hi die kerck ij jaer en ijij
maenden gheregiert hadde wort hi
van dyoclesiaen den kreyser om den
gheloue cristi mit claudius cyring
en antonij mit d bylen onthoefte

TIn deser tijt was een grote per
secucie onder die dienres cristi also
dat binne eenre maent vbi du :
sent martelaers gherewent worden
omden gheloue cristi onder dyocles
haen den kreyser.

TInden cloester tentula sinte ri :
charius priester ende confessor
dach Ende noch ec.

C

CEmenen sinte anastasius
paus dach vanden welcken
sinte iheronimus mit eerbaerlijken
loue schijft dat hij ghehaechde lan :
gheleuen die werelt niet weer dich
en was te ghebruiken.

Te nycomedien sinte antonij
biscop ende martelaers dach die i
der veruolghingh des kreyser dy :
oclesiaens om den gheue cristi als
in den seuenden boek der kercliker
hystorien ghescreuen is die glorie
d martelien ontseinc mit offhouwin

ge sijns boesdes hem volchde si na
alle die menichfoudige scare sijns
volckes den selfden wech der mar :
telien van welcken die rechter die
sommighe dede onthoefden sommige
verbernen sommighe in schepen ghe :
laden in dat diep der zee verdronc :
ken dede.

Te chersen i cilicien der heyliger
martelaren dach castores en de ste :
phanus Ende noch veel ander heyliger
martelaren confessoren ende
jonckrouwen dach.

F

Frauenne sinte vitalis mar :
telaers dach dese was sinte
garuasius ende prothasius der heyliger
martelaren vader Ende doe
hi dat lichaem vrachins des heyligen
martelaers dien hi totter mer :
telien gheslaert hadde ghenomen
hadde ende mit tamelicker eeren be :
grauen wort hij van paulinus den
rechter gheuanghen ende nae tor :
menten ende pimen die hi doechde
inden rectraem der martelaren wot
det hi i enen diepen cupl onder die
eerde bedoluen en mit eerde en mit
steen bedammet ende voer mit fulc :
ker martelien tot cristum.

Fopten seluen dach sinte valeria
sinte vitalis des voerghehoemden
martelaers mijff.

Te alexandrijen theodora d' key
ligher jonsfrouwe dach d' sc d' dat
si veronweerde den afgoden te offre;
ten wort si i een ghemeen huys ghe
brocht ende een vanden broederen
die didimus hict onstekken mit wo
derliker gonsten tot gode verlostie;
se oten berdeel ende wort te hants
gheslaghen en ghemartelijt.

Opten seluen doch sinte eufrodi
sius carolipus agapitus ende euse
bius martelaaren.

In pannomien sinte appolloni
us martelaers dach Ende ec.

Die legende van sinte vitalis le
uen ende van sijnre doot.

Vitalis die was ee ridder en
baellu ende hi wan van vase
raken sinen wiue geruase ende pro
chase Dese ghinc mit paulinen den
rechter van rauennen Ende doe hi
daer sach enen kersten medicijne
die vrsianus hiet diemien onthoef
den soude na veel tormenten die hem
ghehaen waren Ende vitalis sach
dat hi hem seer ontsach. Doe riep
hi hem ende seyde. Broeder vrsiaen
die den anderen pleghes te gheschen
en wil di seluen niet doden mitten es
wighen doot En du die ter palme
der marteliere ghecomen bist mit vese
passien. en wilst niet verliesen die
crone die van onsen her betreyt is.

Doe dat vrsiaen hoerde alsoe woe
hi starcker en hem wert sijn ange
leet en hi ontfinc gheerne die mar
telie en sinte vitalis begroef he eerli
ken. en hier naen woude hi niet we
der comen tot paulinum sinen heer
Doe wort paulinus alte seer gram
om dz hi niet meer tot hem comen
en woude. en om dz hi toende dz hi
kersten was. en om dat hi vrsiaen
die den afgoden offeren woude daer
of keerde so de de hi he opwert hanz
ghen En vitalis seide du biste alte
sot dattu bedrieghen waenst die al
toes die anderien huet verlost En
paulinus seyde totten knechten leg
ten ten palmen ende en wil hi niet
offeren so maect een diep graft. en
daer graeften leuend i. h. en si de den
dat en si groeven sinte vitalis daer
Int jaer ons heren lvij onder den
keyser nero Een pape die desen raet
gaf wort beseten vanden duuel en
hi was seuen dagen verwoet. ende
hi riep i die stat en seyde. Sinte vi
talis du verberste mi. en opten se
uenden dach. soe deden die duuel in
een vloet springhen. ende dier ver
dranc hi onsalichlic En sinte vita
lis wijff lieerde wed te melanen. en
vane sommiche den afgoden offeren
de. ende doe si hoer rieden dat si eten
soude van dien die den gode gheof
fert was. so antwoerde si Ick bin
kersten. mi en is niet gheverloft va

Dine offerhande te eten Does dat
hoerden so sldeghen sile seer En die
luden die mis hoer waren leyden se
half drot te melchen En binnē den
doden daghe so voer si te gode wert.

G

Se paphum sinte titicus dy
des dach dese was sinte pa
wels des heylighen apostels disci
pul ende gheheten sijne in sijn episte
len en vertellet hem te wesen sinen
leffsten broeder ende mede knechte
inden heer.

In mimidia der heyligher mar
telaren dach agapitus ende secun
ding biscooppen die i valeriaen des
keyzers persecutie na dat si langhe
in ellenden gherewest hadden in die
voornoemde stadt dier op die tijt
die verwoethete der heydenen alte
meest ghierden om te proeven dat
gheloue der rechtveerdiger wt edel
re priesterscap gloriose martelars
worden.

In hoer vergaderinghe waren
der ghepassijt emilianus ridder ter
culla ende anthomina heylige ionc
frouwen Ende een ander wijs mit
hoer twee twijlinck kinderen.

Inden gherichte van lengiers
te molupn sinte robbrecht confessio
nen dach dese was die eerste abt va
cystercien.

Opten seluen dach inden lande
vā melanen passi des heylighen mar
telares peter dese was vander pre
dikter oerden Ende noch veel ēē.

Die legende van sinte peter die
nywe martelaer ende was vander
predikter oerden.

Peter die nywe martelaer die
was vander predikter oerde
een vrouem scimpe Ende hi was ge
boren vāder stede verwoen Hi wort
gheborne als een claeer licht vten vo
ke ende als een lelye vten haghe en
de als een rode rose vten doerne. om
dat hi van onghelouighen ouder s
wort gheborne een claeere predicter
Ende om dat hi wt quam ee sruer
maghet vāden ghenen die vuyl vā
herken waren en onsuuer van lich
aem Ende om dat hi een edel mar
telare quam vten dōrne. dat was
vāden ghenen die den ewighe tor
mēten gewijst waren. wat sinte pe
ter hadde onghelouiche ouds. mer
hi hoeden hem alte mael van hoere
dwalinge Doe hi noch mer seuen
jaer out en was ende hi vander seo
len quam so vragehede hem sijn oem
die onghelouich was. wat hi ghe
leert hadde. Ende hi seyde dat hi
gheleert hadde Ic ghekuue in gode
den almachtigen vāder scepter des
hemels en der eerden. want hi en

schiep niet die dinghen diemen siet
 mer die duivel schiep alle dinc dae
 men siet Daer om en segghen z steep
 per des hemels ende der eerden sey:
 de sijn oem . mer dat kint seyde dat
 hi dat ket gheloefde dat hi gheleert
 hadde Ende doe be gan sijn oem die
 hem te ontraden mit alle die reden
 die hi vinden mocht Mer dat kint
 dat vol was vaden heyligen ghelyck
 die verman hem also mit sijn selfs
 redene dat hi niet en wiste waer hi
 hem kerken soude Ende doe hijt ver-
 droech onweerdelic dattet kint hem
 also verwonnen hadde en hi seide
 den vad al dat si dat onderlinge ge-
 seyt hadden en hi niet hem al dat hi
 mochte dat hi peter vander scholen
 houden soude wat ic hebbe angyt sey
 de hi als peter wel gheleert sal sijn
 dat hi tot dien lichtien wiue marien
 hem gheuen sal Ende also sel hi on-
 se gheloue verstoren ende breken .
 Ende hij seyde al waer . al en wis-
 te hij niet . want doe hij seyde dat
 peter der onghelouigher wette stoe-
 ren soude alsoe prophetierde hi als
 een and cayphas Mer om dat on-
 sen heer dit dinc dede also en dede
 den vader niet dat hem sijn broeder
 hiet . want hi hoepte dat hi hem bi
 enen onghelouighen man tot sijnre
 wette wel trecken soude als hij in
 gramarye gheleert waer . Doe dit
 heylige kint sach detter niet sekter

en was mit scorhionen te woennen
 soe vermaade hi die werelt ende si-
 ne ouds en ghinc inder predicaers
 oerde Ende hoe wel dat hi daer le-
 uede dat tughet innocens in sijn
 re epistole ende seyt Doe sinne peter
 in sijn jonghen daghen kerken wou-
 de vander boesheit deser werelt soe
 ghinc hi inder predicker oerde . ende
 in dier oerdene soe leuede hi volna
 sijn jaren in veel doechden ende vol
 gheloefs en hopen . soe volftont hi
 in caritatien Om bescherminis des
 gheloefs dat hi al omme verbernde
 soe had hi altoes eenpaerlick strije
 mit onuersaechder herten tegen die
 ongelouiche Ende ten lesten wort
 sijn langhe pijn voldaen in saligher
 martelien en hi die dus vaste was
 in die steen des gheloefs . ten lesten
 wort hi mit passien ghedoot ende
 voer op tot cristum om te werden
 geerwent Hi hield altoes oec sinne
 heyt van lichaem ende van herten .
 En nye en gaf hi consent tot dooc
 sonden als gewarighe liden seyden
 die sijn biecht vaders waren Ende
 om dat ee knecht die weeldelic op
 gheuoet is hem see teghen sijn here
 soe dwanc hi sijn vleysch eenpaer-
 lic mit spaerlike spisen dat hi sinen
 vyat ghelycke salte gheue en soude mz
 trugher ledicheyt . Hi oefende hem
 altoes in goods gherechticheyt en
 hi veronsledichde hem soe mit ghe-

serloefde dinghen dat gheoorloef:
de dinghen i hem gheen stat en von
den Ende also bleef hi vry vander
gheestelijker scalcheden. des nachts
als men pleghet te rusten. als hi een
luttel ghesslapen hadde soe liep hi stu
dieren in die heylighc schriften.
Ende den r̄t des slapens veronle
dichde hi hem inder luden salicheyt
want altoes soe predicte hi off hi
pijnide hem te verdriuen der onghe
louigher quader leringhe mit stac
ken redenen. Daer hi in sonderlin
ghe gratien sonderlinghe seghe toe
hadde **H**ier bouen was hi bequame
in deuocien. ende sach in oetmoedig
heden. ende ghenoechlic in onder das
nicheden. soete in goedertierenlycht
ende medelidende ghesuerich in ghe
doechsambeden. bereydt in caritate.
Ende wel beset in rhypeden van al
sen goeden seden. Ende om die gwe
te doechde die hi in hem hadde. soe
toech hi allen luden tot doechden.
Hi was bernentlic gode minnede
ende een hoghe oefenaer der ghelo
uen. Ende hi was een heet stryder
des gheloues. **H**i hadde dat ghelo
ue alsoe vaste in sijn herte gheprent
dat hi hem seluen alte mael gaff in
den dienst des gheloues. soe dat al
sijn woerden ende sijn wercken toe
neden die doghet vanden gheloue.
Ende dat hi om tgheloue begheerde
te steruen. ende steruen soude dat

proeuet men wel dat hi mit staedi
gher bedinghe van gode verbaat dat
hi niet steruen en soude sonder bi
martelen. **H**i dede oek veel myra
culen in sijn leuen. want hi op een
tijt. doe te melanen die goede ker
sten een vanden onghelouighen bis
coppen gheuanghen hadde. ende
daer vele bisscoppen ende gheestelijke
luden vergadert waren en vele vol
kes vand stat. Daer sinte peter den
biscop verhoren soude van sinen ghe
loue. ende het mit die predikinghe
ende verhoringhe verre opten dach
was. **E**nde alle die daer waren se
re ghepinicht waren vander hetten
so seyde een vanden onghelouighen
voer hem allen tot peter Overkeer
de peter. Bistu also heylisch als daer
di dat sotte volck voer hout. waer
om laetsstu dan dit volk steruen va
hetten ende en bids dinen god niet
dat hi tusschen die hette en dat volc
een wolkje sette. op dat dit volc n̄
en steruet vander hetten. **S**inte pe
ter antwoerde hier op. wilstu ghe
uen te lateyn dme onghelouicheit en
de dattu ghewarich gheloef ontfacen
selste. ick sal onsen here bidden en
de hi sal doen dattu gheseyt hebste.
Doe riepen alle die onghelouighen
ende seyden tot die man. beloue be
loue. want si waenden dz hi niet en
soude connen gheseyd dat hi beloest
hadde te doen voer hem allen. onz.

dat si gheen volcke en saghen. Ende die goede kersten worden dwo: uich om dat peter beloest hadde ende ontsaghen dat die heylighke kerc: ke enighc scande ghedoghen mocht: te. Ende doe hem die onghelouighe man niet en woude verbijinden. Soe segde sinte peter mit groten betrouwen. Om dattet openbaer worden moet dat god scepter ende mäster is van al datmen siet en niet en siet en de om der goeder kerstenen twest. ende der sondaren scande. Soe bidde ic gode dz enige wolcke come moe te en staen bouen den volcke teghen die sonne En chant als hi een cruce teghen die sonne ghemaect hadde so quam een wolcke teghen die sonne bouen dat volck als een paumel goch en duerde een langhe vre En man die acer bus hiet. en vijf jaer lanck lam gheweest hadde in al sijn leden soe datmen moestie trekken en de cruden daermen hebben woude. quam te melanen tot sinte peter. en doen sinte peter gheseqht hadde. so wort hi ghenesen Sommighe mi taculen die sinte peter dede in sinen leuen bescriuet innocentius en sepe En edelmans sint die so yselhck gheswollen was in die kese dattet noch spreken noch uademē mochte dat seghende hi. en hi leyde sijn cap pe op die sieke stat. en te hant wort hi ghenesen Daer na hadde dit sel

uer sint so seer dat torsioen dat hi waede en ontsach dat hi soude ster ue mer doe nam hi sinte peters cap die hi noch van deuocien ghehou: den hadde. ende doe hise op sinen borst ghehouden hadde soe spooch hi een worm die twee hoefden had: de en zeer ghescrect was en hi wort al ghesont Enen stommen stac hi oec die vingher i sijn mont. en ont hant also sijn tonghe ende begant te spreken Dese miraculen en noch vele ander dede god om sinen wille doe hi leefde Mer om dat die quade onghelouicheyt seer in lombardien groede ende om datter veel steden mede besmet waren. Om dat die paus dese duuelike quaetheit woude te niet maken soe seynide hi veel ondersoekers daer off wt der predi caers oerde in vese steden van lom: bardien. mer om dat te melanen al te vese onghelouigher die oec ghet en machtich waren. ende vol vand duuellsche const. ende om dat die paus wiste dat sinte peter vrouwe was van herten soe dat hi die me: nichte vanden vyanden n̄ ontsien en soude. en oec om dat hi verstant dat hi alsoe gheduerich was dat hi sijn wedfalte n̄ wilken en soude. en om dat hi sine sprake bekende soe dat hi der onghelouigher bedriech: ghemisse mede verdragen soude En oec om dat hi wel wiste dat hi alsoe

vol was der godslister const. soe dat
 hi daer mede hoer valsche proeven
 verwinnen souden moghen Daer o
 sette hi desen vrouwen campioen te
 melanen. en in al dat lant daer om
 trent En ordineerde een ondsoeker
 van dese quaesteden en gaf hem va
 dies die volle macht Hier om dede
 sinte peter eerstelic dat hem beuo
 len was ende sochte al om ende om
 me die onghelouicheyt. ende hi en
 gaf hem seluen gheen ruste. mer hi
 uwanse alle sins en uidreffe mach
 telic alsoe dat si niet wederstaen en
 mochten die wijsheit en die gheest
 die doer hem sprac Doe dit die on
 ghelouicheit gheuen so waren si droe
 uich en begonsten ouer een te dra
 ghen om peter te doden. ende peyns
 den dat si dan vredeliken leuen sou
 den. waert dat dese peter diese soe
 grot veruolghede ghehoert waer.
 Als sinte peter dese onuerueerde
 predicaer. en martelaer corts wer
 den soude van sinen cloester te me
 lanen wert gheinc om die onghelo
 uiche te soeken. soe wort hi inden
 weghe doot gheslaghen als innocen
 tius seyt in dese woerden Doe sinte
 peter dese predicaer ghinc vander
 stede cunama daer hi prior was va
 den predicaer oerde te melanere were
 om te ondersoeken die onghelouic
 ghe. als hem beuolen was vanden
 pacus. soe hadden die ongheloui

ghen een van horen gheselscap ghe
 huert mit bede ende mit ghelde. ende
 dese dode sinte peter inden weghe en
 de doermonde hem al thoeft mit e
 nen sweerde. mer hi en ontloech
 hem niet. mer hi ontfinc vrien delic
 sijn slaghen. ende beual gode sinen
 gheest ende seyde Here i dinen han
 den beuel ick minen gheest. Hi be
 gonste oec dat gheloue te segghen.
 ende daer in starff hi. als die moer
 denaer die hem dode selue seyde doe
 hi gheuangen was vanden goeden
 kerstenen ende also als oec sinte pe
 ters gheselle seyde die daer bi was.
 en dien sloech die moerdenaer oec
 dat hi corts daer na starf. ende doe
 sinte peter hem noch een luttel ver
 werde so stac dese felle moerdenaer
 sijn sweert al doer sijn schaem Op
 tendach dat hi ghemarteltijc was so
 udiende hi te wesen confessoer pro
 pheet martelaer en leerter Hi was
 confessoer om dat hi cristus ghelo
 ue vrouelic beliede binnē sijnre pas
 sien en op dat hi op dien dach sine
 biechter ghebiechtet hadde als hi
 ghemoenlic was. ende gode offerde
 hi offerande des loues. Hi was
 martelaer om dat hi voert gheloue
 ghehoert was ende sijn bloet stortede
 Hi was propheet om dat hi tot
 dier lijt den vierden dach die wort
 se hadde. ende als sine ghesellen sey
 den dat hi te melanen niet comen

en soude moghen. soe antwoerde
hij. Ende en moghen wi tot onse
broeders huyts niet comen. soe sel
len wi moghen herberghen toe sin
te simpliciaen. ende het gheschiede
alsoe. want doemen sinen lichaem
droech. soe en mochtens die broe
ders niet brenghen tot horen huse.
om t grote volc op dien dach. meer
si settent op sinte simpliciaen. ende
daer soe bleft dien dach ende dien
nacht. **H**i was oecx een leerrer. in
dien dat hi openbaerlic dat ghewa
righe gheloue leerde. om dat hi in
sinen doot dat gheloue seyde. **S**ijn
passie is seer gelijc ons heren passie
in velse salken. wane christus was
ghepassijt om die waerheit des ghe
loues die hi predicte. Ende peter
om die waerheit des gheloefs dien
hi bescherme. **C**ristus was ghepas
sijt vanden onghelouigen der joden
volc. mer peter was gedooct vaden
onghelouighen kerstenen. **C**ristus
was omtrent paesschen gheruyst.
ende peter was tot dier seluer tje
gemartelijt. **C**ristus seyde in doot
vader in dinen handen beuele ick
minen gheest. Ende peter riep die
selue woerden doemen doot sloech.
Cristus was geskuert te cruce om
vry penninghen. Ende peter vercoft
om vry pont pappesch dat me doot
slaen soude. **C**ristus bekeerde veel
luden mit sinen doot. Ende peter be

keerde veel onghelouighen mit sine
doot. want al vermeide dese peter
seer binne sinen leuen der quader
kerstenen onghelouicheit nochtan
nae sijne doot worden si soe te
nyete ghebrocht mit sijne verdien
ten en mit sine miraculen die hi de
de dat veel vanden quaden kerste
nen lieten hoer dwalinghe ende ga
uen hem inden wille der heylighere
kersten also dat alle die te melanen
waren en int greefscap daer otrone
daer soe vele onghelouigher kerste
nen waren dat si daer so worden ge
snuert bi dien dat sommige verdre
uen worden. en die ander bekeerte
worden. soe dattent gheen onghelou
ghen dorsten vertoenen. Ende veel
va die onghelouigher kerstenen die
gwet en seer vermaert waren gijn
ghen inden predicaer oer den die die
quade kersten en hoer huspers seer
verwolgden. **G**helyck dat samp
soen meer philesteen dode al steruen
de dan leuende als ee grey coerns
dat in die eerde gheuallen is ende
ghebroek mitter onghelouigher
handen ende ghe doot. daer nae was
sen in een scoen aer. Ende als enen
drue die gheperst is in een wijn
perse veel nats gheuet. En also en
den volcomelijster rusten als si ghe
puluert sijn. en als ee mostert saet
alst gebrooken is menichfoudelic si
ne craft went. Na sinte peters dooc

So dede god veel miraculen om sinen
wille daer die paus off scriuet na
sijn doot so ontstaken dicwile sijn
lampen die bouen sinen graue hin-
ghen bi hem seluen want het is wel
recht dat hi diet licht des gheloues
so hoechlick gheshouden had dat hem
een sonder singhe mirakel gheschiede
vanden lichte **E**en die in werscap-
pen sat mit anderen luden doe hi si-
nen mirakel lasterde. ende hi mit ee
bete seyde dat hi den marceel of den
bete niet en mochte in brenghen off
hi daer sonde aen dede te hant so ble-
ue die bete soe vaste in sijn steele dat
hijt yinne noch wt en mochte bren-
gen **E**n te hant hadde hi des vrou-
we in hem seluen dat hi al ontuer-
wt wort so daer hi waende ghestor-
uen te hebben. mer hi besouede dat
hi des niet meer doen en soude ende
te hant soe keerdet we ende hi wort
ghenesen **E**en wijs die dat water
hadde quam mit hoer mans huspe-
ter stadt daer hi ghepassijc was. en-
de si viel daer in bedinghe. ende si
wort daer al ghenesen. **D**ie marte-
laer versedichde menighc wiue die
beseten waren vanden duivel. ende
hi verdreef die coerts ende ghenas
vele sierten **H**i ghenas oec ee sinen
vingher die al ghegheten was mit
vele gaten vanden fistel. **E**en kiue
wort oec mit alten groten sierten
beugen. dat hi sijn sijn ende sijn ver-

weren al verloren hadde. so datmen
hem beweende voer doot Ende als-
men op sine borst leyde eerde daer
sinte peters bloet op gewonnen was
soe stont hij al ghenesen op **E**en
mensche die oec i sinen vleysche den
kancker droech dat hi die gaten
mit die eerde bestreet soe wort hi al
ghenesen **W**eel ander luden die tot
sinen graue quamen mit waghen
ende oek mit peerden. ende meni-
gherhande heymelijcke sierten had-
den. die worden daer volcomeliken
ghenesen **D**oe die paus innocentius
sinte peter beschreuen hadde ond
den martelaers ghetale. so quamen
die predicaer broederen te melan-
te capittel. ende wouden sijn licha-
me tot eenre hoger stat voeren mer
doe en hadde hi mer een jaer onder
die eerde ghesleghen. nochtans soe
wort hi gheuonden alsoe gheheel
sonder stanc. als of hi opten seluen
dach begrauen hadde ghewest **E**n
de die broeders dweghen hier om
op ee grote tafel voer die strate mz
grootre weerdicheit **E**nde daer wen-
den si al den volck gheheel. ende die
luden aenbeden hem oetmoedelick.
Sond die miraculen die die paus
van hem scriuet so vintmē noch ve-
le ander. wat die predicaren orcon-
den dat si dicwile saghen neder co-
men liche vanden hemel op die stat
daer hi ghepassijc was en van daer

weder ten hemel varen. Een jongh
ghelinck die goedert hiet hadde in
sijn hant een luttel van sinte peters
wocke. Doe seyde tot hem een on
ghelouighe kersten al bespottende.
waert dat hi petrum voer een heyl
lich hielet dat hi dat laken int vuer
werpen soude. ende waert oech dat
tet niet en verbernde. soe waer hi
sonder twiuel een sant ende hi sou
de dan sijn ghelouue ontfacien. Ende
die jonghelinck morepte dat laken
thant op gloeyende coelen. mer het
spranc verre vten vuer. ende daer
na vielt bi hem seluen opt vuer. en
de lesschede alte male Doe seyde die
ongheliuighe alsoe sel ic oech doen
dat laken van minen wock des haels
den si bernende coelen ende die on
ghelouighe leyden dat laken an die
een side ende die jonghelinck sinte pe
ters laken aen die ander side. mer
die ongheliuighe mans laken wort
te hant verbernt. ende sinte peters
laken lesschede dat vuer nochtan en
wort daer n̄ een baer of verbranc
Doe dat die ongheliuighe sach soe
ontfinck hi die wech der waerheit
ende openbaerden dese miraculen.
Te florens inder predicaer kercke
stont een jonghelinck die onghelo
uich was mit andere jonghelin
gen voer een tafel daer sinte peters
martelree in ghemaeect was. Ende
doe hi den moerdernaer sach staen

mittensweerde soe seyde hi off ick
daer gheweest hadde ick souden se
wer gheslaghen hebben Ende doe hi
dat had gheseyt soe wort hi te hant
al stom. ende doe hem sijn ghesellen
vraechden wat hi had. en hi hem n̄
antwoerden en mochte. doe leyden
si hem te huys wert. mer doe hi in
den weghe een vā sinte peters ker
ke sach. so ontghinkel hi van sinen
ghesellen i die kerke. en hi knyelde
ende hi bat sinte peter mitter herten
dat hij hem vergheuen woude en
hi beloefde al dat hi mochte. worde
hi weder sprekende dat hi sijn son
den biechten soude en al sijn ongebo
uicheyt ofgaen Doe wort hi thanc
sprekende en qua totten predicars
huys. en biechte sijn sonden en ver
swoer al sine ongheliuicheyt Doe
een scip inder zee verderuen woude
mit vreselijker stormen op een donc
ker nacht en alle die scipliden vā
angte riepen aen menighen heylige
hulpe. ende doe si ghenen hulpe ont
waer en worden ende si seer ontsa
ghen te verdrencken soe was daer
een van genuen Ende hi seyde hem
allen Chi mannen ende ghi broe
ders. en hebdi niet ghehoert hoe een
broeder vanden predicaer oerde pe
ter hiet ghemartelt was. ende hoe
dat onse heer veel teyknen doer he
dewet. Nu daer omme soe laten ons
duoteksten genbeden ende aentoe

pen want ic hope dat hi ons verho
 ren sel. En si aenriepen alle deuote:
 lic aen sinte peter Doe si aldus be:
 den so saghen si den weyp daermen d^r
 seyl an bindet al vol wortysen staen
 so dat alle die doncker heyt vander
 nacht daer mede wort verdreuen.
 Ende die doncker nacht wort ver
 wandelt i enen claren lichtey dach
 Ende si saghen ope seylstaen een in
 predicaers abijt. en niet en salmen
 twiuelen het en was sinte peter. en
 te hant rustede die zee en wort seer
 saeste. en doe die scipliden te jenuen
 quamen. also ghanghen si ten predi
 caren en danceten gode en de sinte pe
 ter en si vertelden dat miracel. En
 wijff in vlaenderen doe si drie doo
 kinderen ghebaert hadde. ende dat si
 daer om van hoeren man ghebaert
 wort. alsoe bat si sinte peter dat hi
 hoer helpen woude. Ende doe si dat
 vierde kind hadde ghebaert so vant
 ment oec doot. ende die moed nam
 dat kind ende gaff hoer in bedinghe
 tot sinte peter in groter deuotien en
 de badt hem vriendelic dat hi hoer
 kind weder leuende masken woude.
 En nauwe mochte si die bedinghe
 voldoen dat kind dat doot was dat
 wort weder leuende. Ende doement
 dopen soude ende ouer een ghedra:
 ghen was dat men jan hieten sou:
 de. ende doen die pape sinen naem
 segghen soude soe seyde hi peter dat

hij niet en wiste. en daer bi soe ble
 uet voert meer gehet e Peter om die
 deuotie sinte peters Doe sommighe
 wiuen tot timentiaen saghen te pre
 dicaren hierc i sinte peters ewe vese
 volcs comē. doe si saten en sponnen
 op die strate so seyden si totten ghe:
 nen die daer bi hem stonden. siet de
 se predicaren weten wel alle manie
 ren van ghewinne. en om dat si vese
 ghelte vergaderen willen. en grote
 palasen maken so hebben si enen nu
 wen mittelaer gevonden Doe si dit
 saten en seiden so wort hoer vadem
 al bebloet en die vingher daer si me
 de sponnen worden al vol bloets.
 Doe si dit saghen so verwonderde
 hem en si reymichden neerstelic hoet
 vingher. en si besaghen of si yet ghe
 sneden waren. mer doe si hoer vin:
 geren gans von den en si den draet
 bebloet sagen so hadden si nauwe en
 ontsaghen hem en begonsten te seg
 ghen. waerslic om dat wi dat precio
 se martelaers bloet ghelaert heb:
 ben so is ons d^r wondlike miracel
 vanden bloede ghescriet Hier om lie
 pen si ten predicaren wert en seiden
 dit al den prior en gauen hem den
 draet die bebloet was. en die prior
 dede vergaderen ee grote predicatie
 en hi seide daer voer al twolc wat
 dese wiuen ghescriet was. ende toens
 de hem die bebloeden draet. Doe
 was daer een meyster van gramme

rien i die predicacie. en hi begonste den broeder seer te bespotten. en tot ten ghenen die bi he stonden te seg ghen. Besiet hoe desen broed dit sim pel volc bedrieghet. want si hebben enigh wiuen van hore vriendinne ghehuert. dat si enen draet in bloet netten souden. ende dat si segghen souden dattet bi enighen miraculen ghescreet waren. Doe hi dit stont en Seyde. soe wrecte dat god alle hant ende hem quam daer also groten rede of daer hijt alle sagen dz sijn vrou den hem wt der predicationen te hups wert leyden moesten. mer doe die wede seer wies ende hi ontsach van den doot die hem aen quam. soe des de hi den voerseyden prior hulen ende hi biechte sijn misdaet ende hi besloede voer den prior gode ende sinte peter. waert dat hi ghenase dat hi sinte peter in sonderlinghe deuotien hebben soude. ende nyunner meer alsulcken woerden te spreken. Te hant als hi dit gheseyt hadde. soe was hi al ghenezen. Op een tijc doe die onder prior va dier stat vele alre scone en grote stenen voeren soude i een scip so voer dat scip mit onustenicheden so diep i een sanct datment i gheenre manieren af bre ghen en mochte. Ende alle die scipliden gheinghen wt ende weden dat scip. mer si en mochtens niet verroren. ende doe si waenden dattet scip

niet en soude moghen porren. Doe dedese die voerseyde prior alle off gaen. Ende hi stack seluer sijn hant een luttel an dat scip ende seyde. In sinte peters des martelaers name i wes eren wi dese stenen voeren so ganc of. Ende te hant voer dat scip snelliken of al gheheel vten sande. Ende alle die scipliden gheinghen daer i ende quamen gans ende ghe sone te huys. In een stat in vranc rjck was een maechdeskijn int water geualen en verdroncken ende men tochse al doot wt dat water en bi vier salien proefdemense dat si doot was. want si hadde seer langhe int water gheleghen. en si was stijff court ende swart. doe dweghen se sommighe luyden ten predicaren waert. Ende doe sise sinte peter besouet hadden soe wort si weder leuende. Broeder jan van belongen doe hi te belonghen den vierden das ghe den rede hadde. Ende hi op sinte peters dach den clercken presdissen soude en opten seluen nacht was hi den reden wachtende als hi hem plech te hebben. En hi ontsach hem dat hijt sermoen niet voldoen soude moghen en hier om ghinc hi tot sinte peters outer om sijn hulpe te verweruen dat hi hem helpen woude wies glorie hi begheerde te prediken en aldus gheschiedet dat hi binnen dier nacht gheen rede en

hadde. Een vrouwe die gereldia
hiet die viertien jaren beseten was
vanden duuelen. si quam tot enen
pape en syde. Ic bin beseten ende
die duuelen quellen mi. Ende die
pape vloecht en ghemelie in die gheroy;
camer en hi brochte al hemelic ee
stoel onder sijn cappe ende een boec
daer die besweringhe vanden du
uel in stonden ende hi quam weder
mit goeder gheselscap ten wiue. en
doe si he sach so seide si quade moer
denaer waer gaetslu wat hebste al
hemelic ond dijn cappe ghebroche
Mer doe die pape sijn besweringhe
las en si niet en ghenas. doe quam
si tot sinte peter doe hi noch leuede
en bat hem dat hi hoer helpen wou
de En hi antwoerde hoer mit pro
phetien Dochter gheloue en en twi
uel niet. want al en mach ic u niet
doen dattu begheers die tijt sal co
men dat gijt volcomeliken selst ver
crigken. Ende het gheschiede alsoe
want na sijn passie ghemelie si tot si
nen graue. ende al daer wort si alte
mael verlost vanden duuelen. Een
wijf die eufemia hiet. ende wt den
bisdomme van melanie was. si was
seuen jaer beseten mitte duuel. mer
dewemense tot sinte peters graue te
brochte. so begonste die duuel se eer
te quellen. ende daert alle die luden
hoerden soe begonden si wt hoeren
mont te wepen. mariola. mariola.

paterna. paterna. mer doe voeren
die duuelen wt. ende lietense off si
doe ghemeeest had de. mer daer nae
stont si op volcomelic al ghenesen
wt si seide datse die duuelen meest
plach te quellen des sonnen daghes
ende op die heylighde daghen. ende
sonderlinghe alsmey misse plegheit
te doen **E**n wijf die verbena hie
te van berteignen was sis jaer van
den duuel beseten. Ende dewemense
brochte tot sinte peters graue so en
constensc nauwe veel mannehou
den Ende daer om was een onghe
louich kersten man mede die coen
raert hiet die daer ghecomen was
om dz hi sinte peters miraculen be
spotten soude. en doe hi mitten ande
ren dit wijf hielde so seyden he die
duuelen. waer om stoutste ons. en
Bistu ons niet. en droeghen wi di
niet tot dier stat daer du die man
slacht dedes. en doe si he vele sonden
seyden die nyemast en wiste dan hi
alleen so ontsach hi hem seer. mer
die duuelen vil den des wijfs hoeft.
ende hoer borsten ende si ghemghen
wt en lietense half doot Ende daer
na stont si op al ghenesen. ende doe
des coenraert dit sach so verwond
de hem en wort bekeert ten gheloue
En man die oppyo hiet quam
van nootsalte van een sine nichte die
onghebruich kersten was ten predi
carey. Ende doe hi op sinte peters

graf sach twee peninghen. soe nam
hise ende seyde **H**et is goet dz wize
verdrincken. mer te hant begonste
hi te leuen. ende en mochte hem n̄
vermueren vander lāt daer hi was
Doe wort hi verueert. en leyde die
peninghen weder daer hise vant
ende doen ghinc̄k hi van daen. ende
doe hi sinte peters grote crachten
sach. soe liet hi sijn onghelouicheyt
ende keerde ter heyligher kercken.
Een nonne was in een cloester in
almaengen die hieke aldach vā sin
te sylvius oerden. die langher dan
een jaer hadde ghedraghen een loe;
pende knye. soe dat s̄js nerghens
mede gheneſen en mochte. **O**m dat
desē nonne tot sinte peters graue
niet comen en mochte. om dat si on
der ghehoersamheydt was. ende om
dat die siecheyt soe groot was. soe
peynsde si. dat si doch tot sinen
graue gaen soude mit grote deuotie
des herten. ende si seyde dat si tot
daer soude moghen gaen i viertien
daghen dat was van daen si woen
de te melanen. **E**nde tot elcke dach
uaert seyde si dagheslyc̄ tot sinte pe
ters eer twe hondert pater nosteren
Ende doe si desen toeganc van her
ten aldus began te doen so begonste
si allencken te bet te hebben. **E**nde
doe si den lesten dachuaert dede en si
tot sijn tombe mitter herten toe ghe
gaen was so las si ouer hoer linien

als of si gheweest hadde voer sinte
peters tombe mit groter deuotien
enen souter. **E**nde doe si hem al ghe
seyt hadde so voelde si dat si vander
siecheyt gheneſen was. **D**oe si met
een luttel gheuoelde en si keerde we
der dagheslyc̄ mit twee hondert pa
ter nosteren als si ghetgaen was. en
de eer si alle die daghe voldaen had
de so was si volcomelick gheneſen
Een man die ruffij hiet die we
der stede nazarijs gheboren was. he
was een swaere siekte aen comende
want hem was binnen een ader
ghebroken also dat hem veel bloets
wt liep dat hem gheen meyster ghe
neſen en mochte. **E**nde doe hem ses
daghen ende ses nachten dat bloet
wt gheslopen was. alsoe aentiep hi
sinte peter dat hi hem helpen wou
de ende hi wort te hant gheneſen.
alsoe dat tusschen sijn gheneſen en
de bedinghe gheen keyden en was.
Ende doe hi lach ende sliep soe sach
hi enen broeder in predicars abne
die een breit cort aensichtē hadde.
ende hi hiekt die voer sinte peters
gheselle. want hi was soe danich
van maecſele. **E**nde hi onteide sijn
palmen die vol bloets waren ende
gast hem mit eenre soeter saluen en
seyde Noch is dit bloet versch daer
om gant ten verschen bloede ende
doe beloefde hi tot sinte peters gra
ue te gaen. **E**en graue die sonder

Linghe deuocie tot sinte peter hadde
 en hij auont plach te vasten Doe
 hi ghecomen was tot sijnre kerken
 om vesper to horen. so sette hi voer
 sinte peters ouster ee keerse te ber
 nen. ende doe hi te hups was alsoe
 blies die pape van ghiericheyt die
 keerse wt. mer die man quam we
 der ende ontfacse weder. Die pa
 pe woude anderwerff ende derde
 werff wt doen mer dat licht quam
 altoes weder. Dus wort die paep
 vermoeyet ende ghinc inden choer
 ende hij vant voer den groten ou
 ster een ander keerse die daer een
 clerck gheset hadde in sinte peters
 eer die altoes sinen auont plach te
 vasten En die pape woude twe
 weruen wt blasen mer hi en moch
 te niet Doe dat die clerck sach soe
 woe hi gram en seyde Duuel ghi
 en siet n̄ openbaer dit mirakel dat
 dat sinte peter niet en wil dat ghi
 sine keerse wt doet. en van wonder
 ende van vrese ghanghen dese kna
 pe en die pape opten korch en sey
 den alle die luden dit mirakel En
 man die roba hiet doe hi i spele hadde
 de verloren al dat hi hadde tot sijn
 clederen Ende des auonts als hi te
 hups quam. ende hi mit een keerse
 te bedde gaen soude ende doe hi sach
 dat hi alsoe quade slaeplastens hadde.
 ende hi marcte dat hi alsoe velse
 verloren hadde. van grote missho

pen begonste hi den duuel aen te vo
 pen ende hem seluen den duuel te be
 uelen Ende te hant quammen daer ijn
 duuelen ende bliesen die keerse wt
 ende worpense op die solce. en gre
 pen biden halde. ende dureden soe
 sere dat hi niet spreken en mochte.
 Ende doe hi hem sere herwaert en
 derwert scudden. die keneden int
 hups waren ghanghen bouen. ende
 seyden Roba wat maectu Dic du
 uelen antwoerden Gaet in vreden
 op v bedde. ende si waenden roba
 ghehoerte te hebben ende keerden we
 der. ende doe si wech waren soe be
 gonden die duuelen starkter te scud
 den. Doe dat die luden wisten. soe
 hielden si die pape. ende doe hi die
 duuelen beswoer bi sinte peter. soe
 ghinkel ter twee wt En des anderen
 daghes. soe brochmen tot sinte pe
 ters graue. ende ee broeder willem
 qua tot hem en begonste die duuel
 te verspreken. ende die duuel seyde
 tot he Broed willem om di en sel
 ic nymermeer wt gaen. wat dese
 is onse en heeft ons werke gedaen
 En doe hi die duuel vraechde. hoe
 hi hiet. doe seyde hi. jc hiet bezofas
 mer doe hi hem bi sinte peter beswo
 ren hadde so ghinc hi wt. ende roba
 die bleef ghesone. en ontfinc salige
 penitentie. Op een tijt doe sinte pe
 ter noch leuede. ende een onghelou
 ghe kersten die alte behendich was

in disputacien en alte wel spreken
de tot sinte peter sijn reden alte sub:
tylcken voert gheset hadde Ende
dat hi sinte peter seer nerstelic aen
ghinc dat hi daer op antwoorden
soude Hi eyshedde een luttel vorste.
ende hi ghinc in sijn be de huyts dat
niet verre en was. ende hi bat gode
al wenende dat hi beschermen mou
de die salte shns ghesloefs. ende dat
hi den houerdigen spreker ten ghe
souue bescheren moude. off dat hi hem
sijn sprakke ontname dz hi nz meer
teghen die waerheyt des ghesloefs
verheffen en mochte En hi quam
weder totten ghelouighen ende sey
de hem voer hem allen. dat hi noch
sine redene voersetide mer hi was
alsoe stom ghevorden dat hi enen
woert niet spreken en mochte En
die onghelouigke ghanghen daer o
van scanden wech en die goede ker
stenen dantten gode.

HEn passen daghe doe sinte pe
ter noch leuede en hi den vol
ke noch predicte. Ende daer was
noch een grote menichtie van man
nen en van wiuen so seyde hi open
baer Ic weet dz die quade ongelo
uiche kerstenen ouer ee dragen mi
te doden. alsoe dat si dat ghesle
te wt ghesleyt hebbey. mer si doen
al dat si moghen ic salse meer uuol
ghen doot dan leuende en dat was
waer gheproeft Te florentie in een

cloestier van ryppels was ee nonne
in bedinghe op dien dach dat sinte
peter ghesloten was. ende si sach ons
se vrouwe sitten op ene hogen tho
ne in groter gloriën. Ende si sach
twee broeders vanden predicaren
oerden inden hemel varen. Ende si
sachse sitten neuen onser vrouwen
side. en doe si vrechden wie si ware
so hoerde si een stemme segghen die
is broeder peter die ghesluaren is in
ons hexen aenschijnen als een wec va
erude. ende men onderuant dat hi
op dien dach ghesloten was. Doe de
se visioen die nonne sach en hier
bi om dz si langhe een sieckeyt had
ghehadt so badt si mit alre deuocien
sinte peter om ghesonckeyt ende si
wort ghenesen. Een scolenaer doe
hi leerde te mompelier wert van
magolam so scoerde hi hem in sijn
macht mit een spronghe soe dat hi
so grote pine daer aen hadde dat hi
niet gaen en mochte. Dese hadde
horen prediken dat een wijff gheho
men hadde vand eerden die mit sin
te peters bloede bespronghen was
ende hadse ghesleyt opten kancier.
ende dat si daer mede ghenas. En
de hi seyde here god vander eerden
en heb ic niet meer mer die dier eer
den om sinte peters wille die crast
gaf du mogeste dese eerde die crast
oec gheuen Ende hi nam daer eer
de ende maecte daer een cruce op en

de hi aenriep sinte peter ende leyd :
ſe in ſijn machte ende te hant wort
hi gheneſen Int jaer ons heren du
ſent tweehondt ende tēſtich was
een man te compoſtellīns die bene
dictus hiet die gheſwollen bene had
de yſelic en een buyc als een tonne
en een vreselic aenſicht en al ſynt
chaem was alſoe gheſwollen dat hi
verueerliken aen te ſien was Doe
deſe lende op ſijn crucken en hi ael
miſſen bat eenre vrouwen ſoe ant :
woerde ſi di betraet bet een graſt
dan ſpijse. mer nu ſoe doet minen ra
de. en ganc ten p̄dicaten en biecht
dine ſonden ende aenwept sinte pe
ter en doe deſe man vroe ten p̄di
caren ghecomē was en die dore van
der kercken gheſloten was ſo bleeff
hi neuē die poerte ſittende en bleeff
lapende. Ende hem openbaerde in
den ſlaep een eerſaem predicaer en
hi ouerdetten mit ſine cap ende ley
den in der kerck En doe hi ontwaec
te ſo vant hi hem in die kerke ende
al gheneſch ende dat hadde den die lu
den groot wonder dat ſi enen man
ſoe baesteliken geneſch vonden die
hi na al doot was.

H

Glamſicama der ſtadt der
Aheyligher martelaren dach
marianus subdyaec en jacop dyg

ken van welcken die eerſte doe hi
die moyniffe der persecutien onder
decaus den keyser in belijnghe cri
ti verwommen hadde wort hi wedez
mit ſinen ouerdeleñ gheselle gehou
den ende doe na weden ende onghe
ſochte tormenten vander godliker
openbaringhe anderwerf gheſtarct
ende verlicht ſo worden ſi ten leſten
mit vele and martelaren onthoefte.

T Sanctonas ſinte eutropiq m̄
telaers dach deſe doe ſinte clemens
mit gracie biscoppeliker oerden ghe
wyet onder die walen geſeynt had
de ſoe wort hi na dat ſijn predicatie
volbrocht was int hoeft gheſlagen
ende ſtarff verwinne Ende ēē .

Die hystorie vanden drie cruyſ da
ghen voer ascencioens dach .

T Weeweruen binnen den jaer
dat men letamien dat is in ſin
te marcus dach ende dat hiet die
meeste letamie en drie daghen voer
ons heren hemeluaert ende dat hiet
die minste letamie Letamie is alſoe
veel te ſegghen als bedinghe . Die
eerſte letamie hietme die meeste om
drie salten Ende ten anderden hiet
ment ſeuendighe proceſſie En
ten derden hietmen swarte cruten .
Si hiet die eerſte letamie om drie sa
len. om des ghens wille dieſe or
dinierde. dat was die grote gregor

vius die paens van wemen was.
 Oec om der stede willen daer si ghe
 ordinert was. dat was te women.
 want daer is sinte peter die prince
 der apostelen sijn lichaem Ende die
 apostelen stoel Ende daer om is wo
 men vrouwe. ende dat hoeft van al
 le die werle En oec die salte waer
 ons dat si gheordinet was. want
 dz was om die meeste plaghe wat
 doe die van women soberlic ende hei
 lichlic ghelyeft hadde en si te paes
 schen gods lichaem ontfaren hadde
 den soe begonsten si weder daer na
 te verscappen ende te speley en tot
 oncaysheden hem seluen te gheuen
 Ende hier omme wort onsen heer
 vermeh ende sende hem allen swa
 ren plaghe diemen die sterfste hiet
 dat is datmen vanden pestilencien
 starst die in die macht coemt Die
 plague was so fel dat die luden haef
 te storuen opten weghe ende als
 si an hoer tafel saten ende aten ende
 als si ter spese waren. en als si mit
 malcander saten ende sprakken. als
 so groot was dese plague. of als daer
 yemant ngesde dz hem dicwile die
 sielt mie dz si pruysten wt voer. en
 de daer om als yemant die luden
 hoerden pruysten. soe liepen si daer
 toe ende riepen god help di ende va
 dier tijt soe plechtmen dat noch te
 doen. want als wi yemant hoeren
 pruysten. soe segghen wi noch god

help di. ende oet mede als daer ye
 mant gheuwede. daer pleghen die
 luden dicwil die gheest mede te ghe
 uen Ende daer om als yemant doch
 te dat hi gheuwen soude soe maecte
 hi haestelic een cruce voer sijn mons
 Ende dese ghewoenten houmen
 noch. Hoe dat dese plaghe begon
 ste is ghescreuen in sinte gregorius
 leuen Ten anderen hielment seuen
 uoudich processie. om dat sinte greg
 orius die processie doe dede. Die
 processie ordinerte hi bi seuen or
 dinantien. want in die eerste ordi
 natie was alle die clergye In die
 anderde ordinatie alle monichen
 en begheuen luden In die derde al
 le die nomine In die vierde alle die
 kinderen In die vijfde alle die sekke
 In die zesde alle die weduuen ende
 continenten of onthoudende Ende
 in die sevende waren alle die ghehg
 liete luden. mer dat wi nu niet en
 moghen doen in ghetale van perso
 nen dat voldoen wi in ghetale van
 der sekken. wat men isse sculdich
 seuenweruen te seggen eermen die
 crucen en die vanne neder setten sal
 Ten derden hielmet die swarte crux
 ten. wat die luden te woren waren
 ghecleet mit swarte clederen in een
 teyken van dwoeffden ouermits die
 plague Ende om die selue salte. soe
 ouerdeet men die crucen. want tot
 desen tijden sellen alle goede luden

penitencie doen. Die anderde procesſie hiet men die minre letanien. diez men drie daghen doet voer ons heren hemeluaerts dach. wat mamer tus die bisscop van vynnen ordineerde eerſt. Ende men hiet ſe die minste letanie ende bedinghe ende proceſſie. Dene hiet die minre letanie om onderſept van die eerſte letanie. want ſi was ghoordineert van enen minren bisscop ende in een minre ſtede. ende om een minre plaſte. Dit was die ſake waer om dat ſi ghoordineert was. Op een tijt ſo ghesciede te vynnen vele eertbeuim ghe ende grote. die kiercken omme merpen en de huyſen. Ende diewyl ſoe hoerden men des nachts daer grote gheruſte ende ghesluyt. Ende daer na ghesciede noch een yſelic teyſten want een vuert viel vanden hemel ende verbernde des conincs palaeſ. Ester ghesciede daer noch een vreſe ſic wonder. want gheslyc die duuen ſen wel eer in die varken ghemenghen en in die beesten. en ontfaghen nye mant. mer ſi quamen in die wegen en oec in die ſtat openbaer en doden kinderen wiuen en mannen. en doe deſe plaqe alle daghe wies ſoe ghesloet die bisscop op drie daghen te vasten en ordinierde letanien en aldus vergheinc die plaqe. Daer na wortet vand heyligher kerken ghetat dat men deſe letanien ghemeeent.

ken houden ſoude. Men hiet ſe oec bedinghe. wat wi aenwoepen dan al der heylighen hulpe. Oec ſo is men ſculdich deſe drie daghen te houden ende die heylighen aen te wepen en te vasten om veel redene. Eerſt dat god die ſtriden payſen moet die die kieſte in den lenten worden gheroert. Ten anderden dat die teder vruchte vaden lande moeten werden gehouden ende ghemenechfoudicht. Ten derden dat elck in hem ſeluen te ket doden ſel onſe vleyschelike becoringhe die in den lenten meest groepen wat in den lenten iſt bloet meest hete en dan wasset meer die oncrueſche becoringhe. Ten vierden om dat elc hem ſelue meer uoetmoedighen ſel den heylighen gheest te ontfangen. Noch twee ander reden ſeyde meiſter willem van antiochien die eerſte is om dat die heylighen kerken te trouweliker bidden ſal. om dat crifſtus tot ſijn jongern ſeyde doen hi ten hemel voer. Bit ende ghi ſelt ontfangen. Die ander reden is. wane die kiercke bidt ende vast om dat ſi luttel vanden vleysch hebben ſal. want bi dien dat ſi dat vleysch doet. ſoe crighet ſi twee vloghelen bighebede. want dat ghebet is der ſie den enen vloghel daer ſi mede in den hemel vlieghet op dat ſi alſoe vrisic mach criftum nae volghen die op gheuaren is. Hij is voer ons ghe-

uaren en heuet den wech voer ons
 bereypt Ende hi vloecht op die vloge
 len des wijnts. wat een voghel die
 veel vleysch heeft ende luttel plumē
 die en mach niet wel vlieghen alſt
 wel schijnt in den straus. Dit heet
 oec processie want die kercke die
 doet dan ghemene processie. In de
 ser processien draechtmen crucen en
 de vanen en men ludet die clocken
 In sommighe kercken draechtmen
 enen groten draec mit enen groten
 stert en men wepte an alle die heylī
 ghen hulpe Want hier om draecht
 men crucen en vanen en ludet clocc
 ken om dat hem die duuels veruee
 ren sellen en vlyen Ghelyck dat een
 coninc in sijn heer heeft sijn coninc
 like teylken. dat sijn trompetten en
 bannieren. alſoe doet oec cristus die
 ewigha coninc. hi heeft i die kercke
 clocken voer die trompetten en cruce
 n voer bannieren Ende ghelyc dz
 een tyran hem seer ontsien soude.
 hoerde hi enen machtigen coninc
 trompetten die sijn vyant waer en
 saghe hi sine bannieren Alſoe ont
 sien hem oec die duuelen seer die in
 de doncker lucht sijn als si yps ka
 sunen horen. dat is alſmen die clocc
 ken ludet ende als si sine bannieren
 sien. dat sijn die crucen en die vanē
 En dit is die reden seylen. waer
 om datmen die clocken i die kercke
 pleghet te luden alſt onweder is op

dat die duuels die dat doen. wan
 neer si horen des ewichs conincs
 trompetten dat si dan van vrezen
 vlyen sellen Noch is een and sake
 dat die clocken vermanen dan die
 luden die si bidden sellen gode voer
 dat aenstaende onweder Die and
 bannier gods is dat cruce. wane
 die bannier ontsien die duuels her
 seer Als guldemont seyt Soe
 waer dz die duuelen ons heve cruce
 te sien. daer vlyen si. en ontsien den
 stoc daer si mede ghesslagen sijn En
 dat is die sake datmen i sommigen
 kercken als dat onweder ricer dat
 men die crucen wt die kercke dra
 ghet ende settense teghen dat onwe
 der onj dat die duuels des alren ho
 ghesten conincs bannier sien sellen
 ende dat si hem ontsien sellen en vli
 en En daer om draechtmen die cruce
 ten in der processien. ende ludet die
 clocken o dat die duuelen die i die
 lucht sijn vā vrezen vlyen sellen. en
 vā onser moyemisse off laten Men
 draghet oec i die processien vanen
 om te beteyknen die uwinninghe
 vā cristus verrüsemisse. en van sine
 opuaert Want hi voer mit enē gro
 ten roue ten hemel. want die vane
 die in die lucht vlieget. beteykent
 cristus ten hemelvarend. en als ee
 grote menichte d kercken volget
 den vanē diemē in d processien dra
 ghet. alſo voer oec cristus te hemel

mit een grote menichte vā heyligen
Die sanc diemen ind processien sin
 ghet bedudet der enghelen sanc. en
 de hoer lōf die christus te ghemoete
 quamē mit groten loue ten hemel
In sommighen kerken isset een ghe
 woente datmen in die eerste twee
 daghen voer die cruce draghet een
 draec mit een langhe steerte die ghe
 uule is mit cas of mit alfullien din
 ghen **E**n opten dden dach draecht
 men after den cruce mit enen ydelen
 stert **D**aer bi is betyldene dat die
 duuel regnierde i die werelt in die
 erste daghe voer die ewe en onder
 die ewe inden anderen daghe. mer i
 den derden daghe van gracie. soe
 wort hi we sijn rīcdom verdreuen
 mit cristus passie **I**n deser processi
 en aenwoepen wi elcs heyluchs hul
 pe bi sonderlinghe waer om dat wi
 dan die heylighen aenwoepen. daer
 sijn veel redenen off voerseyt. mer
 noch sijnre ander veel sacken daert
 die paus om gheordineert heeft dz
 wi die heyligen aenbeden dz is om
 onse armoede en om hoer glorie en
 om gods weerdicheyt. wat die heyl
 ighen moghen weten s bidden der
 begheerten. wat si verstaense in die
 ewelike spieghel. ende also vese als
 hem ter bliscappen behoert en ons
 ten hulpe **D**ie eerste reden is om on
 se armoede die wi hebben in welte
 wen of te verdienē of als ons on

se verdienten worden geholpen **O**f
 om armoede die wi hebben i te min
 nen. want veel meer heeft een vol
 comen mensche deuotie an enen heyl
 ighen dan an vese **O**f om ghebreken
 die wi hebben in contemplatiē dz
 wi die dz hoechste licht niet sien en
 moghen i hem seluen. dz wijc doch
 aenscouwen moghen i sinen heyl
 ghen **D**ie and sache dz wi die heyl
 ghen aenbeden is o hoer glorie wat
 god wil dz wi die heylighen oec an
 wepen. op dat wi vertrouhen bi ho
 ren bede al dat wi bidden dat wise
 dan te meer louē sellen en verheffen
Die derde reden is om gods weer
 dicheyt om dat die sondaer die god
 verbolgen heeft dat hi van oetmoe
 dicheyt selue aen gode nz soeken en
 darre. mer dat hijt pijn te ucrighen
 wat hi begheert mit gods vrien
 den hulpe **E**nde in dese letamie sou
 demen dit dicke segghendat die en
 ghelen gods pleghen te singhen dat
 is dese sanct. **H**eyliche god heyl
 ghe starck heyliche onestarflic god
 onfermet di ons. wane johan da
 masceen seyt doemēn te constatino
 polen op een tijc die processie de
 mitter letamien om ee noetsake die
 si hadden. soe wort een kint wt den
 volck op gheuoert inden hemel en
 de leerde daer dien sanct. **E**nde doe
 dit kint weder onder dat vole ghe
 brocht was so sanc dit kint dese he

melsche sanc onder dat vost ende te
hant hielt op al hoer tribulacie In
den bisdom van calcedonien wort
dien sanc gheabprobeert Heylighe
god heylighē starck . heylighē ende
onsterfelicē god ontferme di onser
Dien crast en den prijs van desen
sanghe merct men in vier dinghen .
Ten eersten want die enghelen leert
dint . Ten anderen mael want te
hant doemen dese sanc seyde doe op
hielt dese tribulacie . Ten diden om
dattet den bispop van calcedonien
wt gaff . Ten vierden mael om dac
tet die duuels ontfien .

**Die hystorie van ons heren he
meluaerts dach .**

Hesus cristus voer op
ten hemel viertich da
gben na sine verrisenis
se . Op sijn opuaere
soe selmen seuen dinghen mercken
Ten eersten van waen dat hi op
voer Ten anderen waer om dat hi
te hant na sinen verrisenisse n̄ op
en voer . ende waer om dat hi alsoe
menighen dach beyde . Ten derden
hoe dat hi opuaer Ten vierden mit
wien hi opuaer Ten vijfē mz was
verdienten hi opuaer . Ten sesden
tot waer hi opuaer Ten seuenden
waer om dat hi opuaer Ten eerste
is te weten dz hi vanden berghe va

olgueten te betamien wert opuaer
Ende die berch hiet den berch van
drie lichten . want bi nachte wort
hi vā westwaert verlichtet vāden
vuer des tempels west vuer altoes
inden outaer was Ende des mor
ghens wort hi verlicht van oesten
wāt op dese berch sceen eer die son
ne dan op die stede . Op desen ber
ghes wies oek veel olyt daerment
vuer mede voet Ende hier om hiet
ment den berch vā drie lichten Op
desen berch hiet cristus sijn jonghe
ren gaen want op ons heren hemel
uaerts dach soe openbaerde hi sine
jongheren tweewerff Eerstweruen
sijn elf jongheren daer si saten ende
aten inden camer . want alle chris
tus apostelen ende sine jongheren
ende die wiuen die daer woenden
in die stadt van iherusalem dienen
hiet tebamello opten berch vā syon
daer dauid tot sijnre schoess een pa
laes ghemaect hadde dat men plach
te hieten dauids stede . en daer was
dat grote cenakel daer cristus mit
sine jongheren at dat paeschlam . en
de inden cenakel woenden die apos
telen . mer die ander jongheren en
de vrouwen woenden daer omtree
in andere huyzen . Doe die aposte
len saten ende aten inden cenakel .
so openbaerde hem onsen her en
verwrechte hoer onghelouicheyt . en
de doe hi mit hem ghegheten hadde .

Soe beual hi hem dat si te betangen
wert gaensouden opten berch van
oluyeten Ende hi openbaerde hem
daer. ende doe si hem daer onbesey
delijcken vraelichden van dat eynde
der werelt. soe openbaerde hi hem
dat hem niet toe en behoerde te we-
ten die tijt. ende die die die die va-
der in sijn macht gheset hadde. En
de hi hieff sijn handen op. ende be-
nedy dese. ende voer hem soe voer
inden hemel Van deser stat dat cris-
tus op voer seyt suspicius die Bis-
cop van iherusalem Dat opten ber-
ghe van oluyeten daer na een kere
ghemaect wort. ende men en mocht
te die voetstappen daer cristq stone
doe hi ten hemel voer nye bedecken
mit enighe steenen. want alsmeyt
beulkeren soude. soe spronghen die
stenen ind gheente aensichten diese
leyden. Ende hier bi weetmen dat
daer stont onsen heer doe hi ten he-
mel voer. om dat sine voetstappen
daer geteykent staen Ende dat die
erde noch bewaert die ghelyckemisse
van sinen voetstappen Ten ander-
den vraelichmen waer om dat hi te
hant n̄ op en voer als hi verrezen
was. mer dat hi veertich daghen
leyde. Dat dede hi om vier reden.
Die eerste was om dz hi wel sekter
woude doen weten dat hi verrisen
was. want swaer wast te proeven
die passie vanden eersten daghe tot

ten derden daghe. mer om ghemaa-
richlie te proeuē sijnre verrischisse
daer behoerden meer daghen toe.
Ende daer om behoerden meer da-
ghen ende meer tijts te sijn tusschen
christus verrischisse en sijn opuaert
dan tusschen sijn passie ende sijn ver-
rischisse Hier op seyt leu die paus
in een sermoen vand opuaert ons
liefs heren huyden is voldoen dat
ghetal van viertich daghen die mit
heyligher ordinancien gheset was
ende ten oerbaer van onse kerighe
is ghegeuen Om dat als onsen he-
re i deser tijt mit sinen lichaem lan-
ghe duerde onder die sine dat dac
gheloue daer bi soude werden ghe-
start mit ghevarighe kerighe en
de dat wi der godlyker ordinancien
dancken souden ende der nootdrif-
tigher vraelicheyt der heyligher vade-
ren. want si hadde twiuel om dat
si niet twiuelen en souden Die and-
reden was om der apostelen tweest
wat ons heren vertrostinghe gaen
bouen die tribulatiën. wat die tijc
van ons heren passie was der apol-
teken tribulatie daer om souden dese
daghen meer sijn dan die daghen.
Die derde reden is om gheesteliche
beteykenis. want men daer bi ver-
staen soude dat die godlyke vertrost-
inghe werde gheesteliken teghen die
tribulatie deser werlt als die dach
teghen die vre. ende als een jaer li-

gen enen dach Ende dit merctmen
i ysayas woert die seyt pdict den
heer een bequaem jaer en een dach
der wreken onsen gode. siet voer
enen dach hiden soe gheuet hi een
jaertwest Ende datmen oec goods
west rekent als die dach tegen een
vre. dat merctmen daer bi. wat on
se heer die was veertich vren doo
ende in desen tijt waren die aposte
len in linden. Ende doe hi verrezen
was soe openbaarden hi sinen ion
gheren veertich daghen ende die
tijt was van twoste Ende daer bi
soe seyt die gloste. Onsen heer die
veertich vren doot was hi gafdaer
nae te kennen bi xl daghen dat hij
leefde. Ten derden doe hi opnuer
men sal marken dz hi maetelic op
nuer mit sijns selfs craft. als ysay
as die propheet seit. wie is dese die
comt van edon. gaende in menich
soudicheyt sijne craft. Sintec jan
seyt in sijn ewangeli Nymat en
vaert i den hemel dz is mit sijns sel
ues craft sond die neder ghecomen
is vanden hemel des menschen soen
die is inden hemel. wat al voer cris
tus op als een cleet va eenre wole
ken nochtan en de de hi dat niet om
dat hi d wolken dienst te doen had
de. mer daer mede woude hi open
baer maekken dat alle creatueren be
reyt sijn horen scepter te dienen wat
hi voer op mit sijne macht d god

heyt. en als scolaistica hystoria seit
so merctmen hier in dat ondscheye
van helyas ende enoch opuaert of
wech varen. wat enoch was ouer
ghuoert. ende helyas opghuoere
Mer ihesus cristus voer op mit si
ne eyghene craft. Als gregorius
seit. enoch wort gewonne natuer
lic. en hi wan oec natuerlic kinde
ren. mer ihesus cristus en was niet
natuerlic gewonnen. en hi en wan
oec natuerlic gheen kinderen. Ten
anderen voer hi op openbaer voer
sinen discipulen oghen. want daer
sijt saghen wort hi op ghenomen.
Sintec jan int ewangeli. Je gae tot
ten ghenen die mi ghesent heeft. en
de nyemant van v en vrachet mi
werwert gaetste. die gloste. Hi voer
op openbaer dat nyemant en vira
ghede dat si mitten oghen saghen.
Daer d so woude hi op varen daer
sijt saghen om dat si tigers souden
sijn va sijne opuaert. En si verbli
den souden als si die meschelike na
tuer saghen ten hemel varen en dat
si begheren souden hem te volghen.
Ten dden voer hi blidelic op. wat
die enghelen maecten bliscap. wat
dauid seit God voer op i vvechde
Augustin. Doe cristq op voer so
ontsach he allen den hemel. die ster
ren verwonderden. die scharen der
enghelen verblieden. ende die ewom
petten luyden. ende die scharen van
c ij

den hemelschen choer songhen soe te melode. Ten vierden voer hi haestelic op Dauid seye **H**i verbla de als een gygant om den wech te lopen. want hi voer har de Inselnck op als hi in also corten tijt also vele spacies op voer Want rabymoyses die een alten groten philosoefs was seye. datter seuen planeten si ne. als saturnus. jupiter. mars. die sonne. venus. marcurius. ende die mane. Ende elc vā desen seuen planeten elc heef een sonderlinghe loep of hemel. Ende elck planete is also breet van elcke loep d' hemelen als een mensche in slachten weghe soude moghen gaen in v jaer. Ende die spacie tuischen elcke twee hemelen off circulen der planeten is also wijc assmen in vijfhondē jaren we ghes gaen soude. En als hi seyt om dat seuen lopen der planeten d' hemelen sijn. soe ist van beneden op die eerde dat men centrum of punt hiet totten hoghen hemel van saturno. dat die hoechste planete is also verre. als een mensche in slachten weghe gaen soude in seuen dusent ja ren. ende in seuen honderd. waert dat hi alsoe langhe seuen mochte. ende elck jaer soude hebben drie hon dert ende vijf ende esestich daghen. ende i elcken dach soude hi moeten gaen viertich milen. ende elcke mi le soude twee dusent creden hebben

ende elcke credde soude drie voeten wijn sijn. Dit seit rabymoyses mer waer dit waer is of en is. dz weet god alleen die alle dinck heuet ghe maect in ghetwichte. ende in talen. ende in maten. Dat was een groot sprock die cristus dede vander eerden inden hemel. Ende van desen sprok ende van anderen spronghen die cristus dede seyt ambrosius al dus **C**ristus quam in deser werlt doe hi mitten vad was als mit enē spronghe. hi quam inder maghe marien ende hi spranc vter maget inder cribben. Daer na inder jorda ne. hi clam op inden cruce. hi clam neder inden graue. hi verrees vten graue ende sittet weder ter rechter hant sijns vaders. Dat vierde als mit wien hi voer. hi voer mit enē groeten roue van luden. als dauid seyt. du voerdes op int hoghe ende du vinghes die gheuanghenisse. en hi voer op mit een grote menichee van enghelen dat weetmen bi den vrachten die den cleynen enghelen den groten vraelichden alsoe psayas scriuet. wie is dese die coemt van edom mit gheuerweden clederen vā bosra. hier op seyt die gloze. Dat somighe enghelen waren die niet vol comelic en verstanten die misterie off die verborgenherteyt vā cristus menscheyt ende sijnre passien ende sijnre verrasenis. Doe si cristus op

sagen comen mit een grote menich te van enghelen ende van menschen so verwonderde hem van die miserie van cristus menschelyc en sijnre passien Ende si seyden totten enghelen die mit hem quamen Wie is dese die coemt van edom Ende dauid Ende wie is die cominck der glori en Dyonisius seyt in een boec vand hemelscher iherachyen Doe cristus op voer dat die enghelen drie vraghen dede . Die eerste deden dien meeste enghelen onder hem seluen . Die ander deden die meeste enghelen aen cristum Die derde dede die minne enghelen totten meesten Als dus vraelanden die meeste enghelen ond hem wie is dese die coemt van edom mit gheuerweden clyderen va bora Edom bedudet bloettachtich en bora gestarket als of die enghelen seyden wie is dese die comt vter bloedigher werlt ouermits die sonden ende ghestarket mit scalcheden teghen gode . Off wie is dese die coemt vander bloedigher ende vander starker hellen Onse heer antwoerde ic bin die gerechticheit spreke en voer vechter om te behoude Dyonisius seyt dz aldous ic bin die gerechticheit onder soekte en oerde len d salicheyt wat doe cristus den menschen verlost . Soe was hi ghe rechticheyt dat was te verstaen in alsoe veel als hi scepter was van

den creatueren dat hise verloste van enen anderen herte En hi was oecle oerdaeler in dien dat hi machtelic den duuel uideef vaden menschen dien hi besat en valscheлик onder ghegaen hadt mit valschen rechte . Dyonisius doet hier om een vraghe waer om dat die hoechste enghelen die god naest sijn en die van gode ter stont werder verlicht waer bi dat si onderlinghe vraelanden . als off si die een den anderen begheerde te leren mer hi ontbint die vraghe en die comentatoer beduutse . om dat si onderlinghe vraelanden daer in gauen si te kennen dat si gheerne leren souden en in dien dat si eerst onderlinghe vraelanden daer in gauen si te kennen ende vertoenden si dat si hem niet en dorsten voer die godlike voertgane te comen Daer om waren si eerst sculdoch om hem te vraghen dat si machteien dat verlichten dat hem van gode ghegeuen was niet mit alten haestighen vraghe en souden voer settien . Die and vraghe deden die groete enghelen tot cristum en seyden Waer om is dat dijn cleden wet en uw clederen ghelyc den ghenen die den mynper se treden daer bi seiden si dat onsen heer een cleet hadde dat was sijn lichaem wet dat is bebloet om dz hi noch die litteyken hadde doe hi op voer Ons vijf salken woude hi boue

den die litteykenen in sijn aensichte
Als se da seit. onse heer behield die
litteyken vanden wonderen. en hi sel
se hebben tot inden doemdaghe om
dat hi dat gheloue van sijnre verni
misse proeven wil. ende om dat hi
se sinen vader tonen sel. en bidden
voer die menschen ende om dat die
goede sien sellen mit wat ontferme
misse dat wi verlost sijn. ende die
quaade. hoe goedertierlic dat si ver
doemt sellen sijn. ende dat si bekken
nen sellen ewelick den ghewarighen
seghe sijnre verwinninghe **Tot de**
ser vraghe antwoort cristus aldus
Ic hebbē die perse alleen ghetreden
ende vanden luyden en was gheen
man mit mi. Dese perse mach wes
sen dz cruce daer hi in gheperst was
soe dattet Bloet wt hem ran. off de
se perse machmen hieten den diuel
die al dat menschlike gheslachte al
soe ghebonden hadde ende soe nau
we ghebonden dat hijt al we perse
dat gheestelick was in hem soe dat
inden mensche niet en bleeff dan dat
hem scadelick was mer onse voer
uechter cristus die vertrat die per
se en brack die handen en voer op
inden hemel. ende daer ontdeke hi
die caueerne des hemels. en storte
neder den wijn des heylighen gheest
Die derde vraghe daden die minste
enghelen totten meesten ende seyden
wie is dese conincx der glorien En

de si antwoorden hem. Die heer des
dogheden. hi is conincx der glorien
Van dese minsten enghelen vraghe
totten meesten enghelen. so seyt aus
gustinus aldus Die lucht wordet
gheheykicht mitter godlicker ghesel
scap Ende doe christus op voer. so
vlodech alle die scare vanden duue
len wech vander lucht Ende die en
ghelen quamen hem ten ghemoete
ende seyden Wie is dese conincx der
glorien Ende die and enghelen wie
woerden hem ende seyden. Dese is
blenckende en rosende dit is hi die
gheen ghesdaente noch scoenheyt en
hadde cranc inden lichaem. ghewa
pent inden stehde. onreyh ind doot.
scoen inder verrissenisse. blenckende
vander maght marien. woden in
den cruce. bleek inder versmaedenis
se. claeer inden hemel. Dat vijftē is
als mit wat udiente dat hi op voer
Hoe is te weten dat hi om drie vec
dienten op voer. daer iheronimus
aldus of seyt. Du biste here op ghe
uaren om dine waerheyt. want dz
du feloues mitten propheten. dae
hebstu ghesdaen en voldaen. en om
saftmodicheit wat du wordes ghe
offere als een scaep om 3 menschen
leuen en om gherechticheyt. wat du
verlostes die menschen mit gheret
icheden. en niet mit machte. en die
sal di op voeten inden hemel mie
craeste Dat sefste als werwert hi op

voer. Soe is te weten dat hi voer bouen alle die hemelen. also als die apostel beschrijft tot dien van ephesi en. die neder clam is hi. ende dier op clam bouen alle die hemelen op dat hi alle dinc veruullen soude. hi seyt bouen alle hemelen om datter veel hemelen sijn daer hi bouen voer want een materiale hemel is. ende een redelick hemel ende een verstandelick ende een onbegripelick hemel daer sijn veel materiael hemelen als die lucht hemel. die vlieghende hemel. die drayeghe hemel. ende die vuerghe hemel. ende die sterreden hemel. die cristallinen hemel. ende die oppersten hemel. Mer die rede like hemel is die gherichtighen mensche. diemen hemel hiet om datter godlike reden in woent. ende want ghelyc die hemel goods woeninghe is. ende enen stoel als ysapas seyt die hemel is mi enen setel ende die eerde een voetscamel mijnt voeten Also die wise man seyt. so is enen gherichtigen menschen siel een setel der wijsheit om redenen der heyligher wanderinghe. want bi d'wanderinghe ende bi begheerten so woe niet si altoes inden hemel als paulus seyt onse wanderinghe is altoes inden hemel. ghelyc dat die hemele stadelic bewert wert. alsoe worden die goede altoes bewert in goede wercken. Die verstandelike hemel

sijn die enghelen. wantmen hiet die enghelen den hemel. want si sijn hoghe ghelyck den alten hoechsten biderne der waerheit ende hoechste Dyoniseus seyt aldus Die godlike keerten sijn hoghe bouen alle dinc ende si leuen bouen alle dat leuet en de verstaet ende weten bouen reden ende sinne. Ende si begheven meer dan alle. dat is dat scone ende dat goede ende si sijnre deelachtich aen Ten anderen sijn die enghelen alte schone om hoer natuere ende glorie Van hore schoenheit seyt dyonisius aldus. Die enghelen sijn openbaer des heymelic lichtes ende sinner en alten claren spieghel om besmet en onbesmet. en ontfect i hem seluen mochtment segghen die schoenheit van goeder formen. ende gods scepenisse Ten derden sijn die enghelen alte stac van crachte en van machte Van hore macht seyt iohannes damaseen Die enghelen sijn stac en bereydt om te voldoen goods wilke. en si sijn te hant daer goods wilke ghebiet Die onbegripelike hemel is die ghelyke der godlike hoechste is daer va quam cristus hier benden en namaels wed op uwer Hier of so seyt dauid Vanden hoechsten hemel was sijn wtcomen en sijn wederloep was dat hoechste vanden hemel Boue al die hemelen die voer seit sijn so voer cristus op totten on

Begripelike hemel Cristus en voer
met op als helyas op voer in enen
vueriche wagen totten opperste vā
desen eertrijke ende daer bouen niet
Mer hi wort op gheuoert int eerte
sche paradijs. dat alsoe hoghe staet
dat bouen den hoechsten deser wer-
wel staet. want cristus voer opten
hoechsten onbegripeliken hemel. en
dat is sijn sonderlinghe woeninghe
ende sijne enghelen ende sijne heyl-
ighen En dese woeninghe betaemt
hem. want die hemel gaet bouen al-
le die hemelen in weerdicheden En
om dat hi eerst was en in omsethe-
den ende in ghesticht Ende daer om
is dat cristus betamelic woninghe
want die woninghe gaet bouen al-
le redeliken ende verstandeliken he-
mel. hi gaet bouen in weerdicheden
van ewicheden in ghestichte vā on-
uerwandelicheden. in omsetheden
vā machte Het is oec een tamelike
woeninghe d' heylighen. want die
hemel is eenformich ende onbewer-
lic mit volmaecte licht En mit on-
ghemaecteliker verstandenis. en
daer bi betaemt desen hemel wel te
rechte den enghelen die eendrachtig
waren in wercken. onbewerlic
in minnen. verlichte int gheloue mit
verstandenis ontfanclic inden hei-
ligen gheest te ontfacen Dat cristus
bouen alle redeliken hemel voer dat
is bouen alle heylighen dat mercime

in dien dat die bruit seyt i cantico
Siet hi coemt springende i die ber-
ghen. springhende bouen alle die ho-
uelen. want die berghen sijn die en
ghelen. en die houelen die heylighen
Dat cristus bouen alle verstandeli-
ke hemele voer. dat weetmen daer
bi dz dauid seit. du settes die wolc-
ken dijn opclimmen. en wands bo-
uen die vedere d' winden En dat hi
bouē die onbegripelike hemel voer
tot die ghelycheyt gods dat weet
men bi dat marcus seyt int ewage
li Ende die here ihesus na dien dat
hi ghesproken hadde wert hi opghe-
nomen inden hemel ende sittet tot
die rechterhant gods. wat gods
rechterhant is dat ghelyke mit gode
Bernardus seyt. minen heer was
sonderlinghe gheseynt vanden here
en te geuen te sitten ter rechterhant
sijne glorien in ghelyker glorien en
de in enen wesen nae den gheboerte
en oec in ghelyker moghentheyt en
i ewicheden Of men mach segghen
dat xps in sijn opuaert hoghe was
in vier hoecheden. dat was i sine sic-
ten en inden loen te gheuen. en in be-
kenlicheden. en in machtigen Van
desen eersten seit paulus die here ne-
der qua hi is die opghouaren is bo-
uen alle hemelen Van den anderen
seyt hi oec hi is gheworden onder-
danich totter doot Daer op seit au-
gustinus die oetmoedicheit is d' ca-

taten loen. en die caritate is soet
moedicheyt loen Vand'en oden seyt
dauid. hi voer bouen cheturbin dat
is boue die volheyt d' const Vaden
vierden seyt paulus ghi selt weten
die hechheit van xps caritate Daer
seuende en dat leste punt als waer
om dz xps opvoer. so selmen merc
ken dat neghen vruchten sijn van si
ne opuaert Die eerste vrucht is a:
sel makkinghe der minnen als sinte
jan seyt int ewangeli En gae ic
nz wech die tweester en sel nz come
tot v. mer gae ic wech so sel ic hem
sende tot v Daer of seit augustijn
hanghe di vleyschelic an mi so en sel
di niet ontfanclic wesen des ghees
tes Die and vrucht is die kennisse
goods Sinte jan int ewangeli seyt
waert dat ghi mi minnede so soude
ghi v verbliden. wat ic gae tot mi
nen vad Daer op seyt sinte augus
tinus. daer om so ontneem ic v die
ghelikennisse des knechts daer die
vader meerre is dan ic na die men
scheyt om dat ghi gheestelike gode
selt moghen sien Die derde vruchte
is die udiente vaden gheloue Hier
off seyt die paus leo in een sermoen
vā huden doe begonste die wel ghe
leer de gheloue mitten ganghe des her
ten te gaen totten soen die den vad
ghelyc is en derfde nz i cristo sijns
lichamelic wesen te gheren daer hi
minre in is dan die vad. want dae

is een grote vassheydt der groter ghe
dancken vastelic te ghelouen dat si
mitten vleyscheliken oghen niet en
sien. ende daer die begheerten heffen
daer du mitten oghen niet comen en
moghes Augustinus seyt op dat
woert. hi verblide als een gyganc
om den wech te lopen. wat cristus
die en meer rede niet. mer hi liep al
wepende mit woerden en mit were
ken mitter doot. inden leuen neder
comende opuaerde om dat wi we
der tot hem commen sellen. ende hi
is wech ghegaen van onsen oghen
dat wi weder ter herten creeren sel
len ende hem vijnden. Die vierde
vrucht is onse selskerheyt. wat daer
om soe is hi op gheuaren. om dat
hi onse voersprake soude sijn voer
den vader. want si moeghen harde
seler sijn die alfulcken voerspra
ker hebbent voer den vad Sinte jo
hannes seyt Wi hebbent enen aduo
caet voer den vader den gherechten
ihesum cristum. ende hi is dat ghe
noech doen voer onse sonden Van
desen selskerheyt seyt sinte bernardus
O mensche du heues een selke
ven toeganck tot gode. daer du die
moeder hebbent voer den soen. ends
den soen voer den vader. want die
moeder went den soen hoer borsten
ende hoer mammen Ende den soen
went den vader sijn side ende sinen
wonden Daer om en machmen nz

ontsegghen daer soe vese te pkenen
 sijn vā minnen Die vrucht is onse
 meer dicheyt. want onse meer dicheyt
 is also groot. dat onse nature
 verheuen is totter rechter hant go:
 des Dese meer dicheyt merken die
 enghelen inden menschen wel. wāt
 si en lieten nae cristus opuaert den
 menschen niet meer aenbeden Also
 sinte johannes seyt in dat boek van
 sijnre verholenheit *Ic viel voer*
des enghels voeten dat ickien anbe
den soude. ende hi seyd mi Siet dat
tu dat niet en doets. want ick bin
een knecht mit di. Die gloze seyt
daer off In die oude wet. soe lieten
hem die enghelen aenbeden vanden
menschen. mer na cristus opuaert
doe si saghen dat die menschelijcke
natuere bouen hem verheuen was.
so ontsaghen si hem aen werden ge
beden vanden menschen. Leo die
paeus seyt in een sermoen van cris-
tus opuaert Die nature onser oet:
moedicheyt is gheuaren bouen die
hoechteyt van allen enghelen bi go:
de den vader sittende. om dat gods
gracie wonderlijcken werden sou:
de mitten ghenen die verre waren
inden menschen aenscouwen die bi
verdiente gheuoelden te ghebieden
die meer dicheyt sijns leuens. dat
hoer gheloue dan niet ghebreken en
soude. noch hoer hope niet wan-
ken. ende die caritate niet en sou:

de vererghen. Die seste vrucht is
 die vastheyt des gheloues Hier off
 seyt paulus *Wi hebben dan een gro-*
ten biskop die tē hemel gheuaren is
ihesum cristum den godts soen No-
laet ons houden die vastheit vā on-
sen gheloue Ester seyt hi wie die be-
crouwen te houden die hope die oē
voer geset is die wi hebben als een
vasten ancker der sielen ende sekker
toegaende totten binnesten vanden
tabernakel daer die voerloper cris-
tus is in ghegaen Hier op seyt leo
die paeus noch. cristus opuaert is
onse opuaaren ten hoechsten. wāt d-
wert dat die glorie des hoeftes ghe-
gaen is derwert volghet oec die ho-
pedes lichaems Die sevende vrucht
is dz wisen vanden weghe Niche-
as die propheet seyt hi voer op en
wijde die wech voer hem Augusti-
*ng *Ihesus cristus is di geworden**
een wech stant op en wand. du he-
ues ee wech merwert du gaen sels
en wilt niet traghē sijn Die achten-
de vrucht is dat opdoen vander he-
melscher doren Want also die eerste
adam die dore vander hellen op de-
de Alsoe dede cristus dat paradys
op. daer om soe singhet die kercke
Allstu die scarpheyt des doots ver-
wonnen hadde soe ondadeste den
ghelouen dat hemelrijc Die neghen
de vrucht is dat bereyden d' sielen
*Sinte jan int ewāgeli seyt *Ic gae**

v te bereyden een stede Hete bereyde
dattu bereyes . want du bereydeste
tot onser behoeff . alstu die staet in
ons bereydeste en di seluen in ons .

Die hystorie van die heechtijte
van pijnsteren .

Oten dach van huden
als d apostelen werck
tughet soe wordet die
heylighc gheest in den a
postelen gheseynt in vuerighe ton
gen Op des heiligen gheest wocom
ste soe sellen wi acht dinghen merc
ken Eerst van wie hi gesent was
Ten anderden in hoe menich ma
nier hi ghesent was Ten derden in
wat tiden dat hi ghesent wort Ten
vierden hoe menichweruen hi ghe
sent wort Ten vyfden hoe hi ghe
sent was Ten sexten waer in dat hi
ghesent was Ten seuenden waer
om dat hi ghesent was Ten achten
waer toe hi ghesent was Men sal
weten dat hi ghesent was vanden
vader ende vanden soen . ende die
heylighc gheest gaf hem seluen Van
den eersten seit sinte johan int ewan
geli Die tweester den heyligen ghes
te die den vader senden sal in minē
naem hi sal v alle dinc leuen Van
den anderden seyt hi oec want gae
ick wech so sal ic hem tot v senden
Want die sendinghe hier beneden
heest ghelykens totten ghenen die

sent onder drie manieren als dz hi
heeft wesen die gheuet Ende alsoe
werpet die sonne hoer radjen van
hoer . en dat hi heuet die macht ghe
uet hi Ende also wort een scutte ge
schoten vanden scutter Ende dat he
uet ghebot die hi sent also wort een
bode van sinen here ghesent Nae de
se drie manieren soe machmen die
sendinghe des heylighen gheest toe
legghen . want hi wort ghesent vā
den vader en vanden soen als van
den hebbende wesen macht en ghe
bot in te wercken En oec so gaf en
sende die heylighc gheest hem seluen
als sinte jan int ewageli seyt . wat
als comen sel die gheest d waer heit
Leo die paetus seyt in een sermoen
vanden pijnster daghe der weerdic
ger drieuoudicheit ende die onuer
wandelike godheit is ee substantie
onuerseypden in wercke . eendrach
tich in wille . effen in almachtiche
den . ghelyck in glorien . want die
ontfermharticheit vā die drieuou
dicheit heeft ghedeelt i hem seluen
dat werck onser verlossinghe Dat
men den vader papsen sal . ende dat
die soen papsen soude ende die heyl
ighc gheest verwermen . want om
dat die heylighc gheest god is daer
om seyemen dz hi hem selue gheest
wat dat die heylighc gheest god is
om dat hi sonder sonde is . ende on
dat hi die sonden verlaet . ende om

dat hi gheen creatuer en is mer scopper. ende om dat hi niet en aensbedet. mer men aensbedet hem. Ende hier in ist openbaer hoe die heylige drieuoudicheyt hoer alle mael ons ghegheuen heeft. want die vader heuet ons ghegheuen al dat hi hadde wat als augustinus seyt. so sende hi ons sinen soen loue onser verlos singhe. Ende den heyligen ghhest in vrighede dat hi ons verlyesen sal. En die hem ucore werden die houc hi hem seluen al in erfnisse Oec soe heeft die soen hem seluen al ons ghegheuen. want als bernardus seye so is hi onse harder. ende hi is onse weyde ende onse verlossinghe. wat hi gaf ons onse siel i cope ende sijn bloet in drancke en sijn vleysche in spise Oec heeft die heylige ghuest al sijn ghifte ghegheuen en gheuet als paulus seyt. een die wort biden hei legghen gheest ghegheuen redene van wijscheden. een ander reden van consten bi den seluen ghuest. ende een andere gheloue inden seluen ghuest. Leo die paetus seyt. Die heylige ghuest is een gheuer des gheloefs ee leerver der consten. fonteyn d' minnen. teylsten der suuerheyt. ende een saete van alle salicheyt. Ten anderwen in hoe menich manieren die heylige ghuest gheseynt was. Men sal weten dat dien heyligen ghuest in twee manieren gheseynt was.

dat is sienlick ende onsienlick On sienlic als hi coemt in suuer herten Sienlic als hi wort gesien comedie in enich sienlic teylken Vander sene dinghe des heylighen ghrest onsienslic daer seyt sinte jan of Die ghrest ghrestet so waer hi wil. mer du en wetes niet van waen hi comt of wer wert hi gaet Dat en is gheen wonder wat bernardus seyt dz onsienslike woert en qua in die oghen niet wat ten en is niet gheuerwet noch oec inden oren. want ten luyt niet noch oec inden noesgaten wat ten en menget hem i die lucht niet mer het volmaect dat herte noch ten en coemt doer die wanghen niet. men macht oec niet swelghen. noch dat sichaem vanden onsienslike woerde en machmen niet tasten wat ten en is niet tastelick Hier bi mocht ye mant vragen om dat sijn weghe aldus onbegrijpelicke sijn boemen weten mach als hi bi ons is Bernardus seye sijn teghenwoerdicheyt ulti stone ick bi den beweren der herten en ic merke die crast van sijne dogz om dat hi die sonden veriaghet ende bi den ondersoeken en bi den bewissen mijne heymelicken sonden. soe verwonderde mi die diephelyc sijne wijsheyt en om dat ic mi een luttel ghebetert hebbe van mine sonden so bin ick ghewaer ghesworpen die doghet sijnder goedertierenheyt

ende biden vermaeken en biden ver
nuwen mijne herten soe heb ic ver
nomen die ghedaente sijnre schoen:
heyt Ende al dit te besien so ontsie
ic die menichoudicheyt sijnre gro:
et heyt Dit seyt sinte bernardus.
Een sienlic senden vaden heylighen
gheest is als hi ghesent wort i een
sienlic teylten **N**en sal weten dat
die heylighe gheest uwoent heeft ghe
weest i vijf sienlike gedaente **E**erst
i eenre duuen ghedaente bouen cris
tum doe hi ghedoopt was. **L**ucas
seyt Die heylighe gheest quam ne:
der in lichaemelickter ghedaente als
een duue **A**nderwerf i een gedaen
te eenre wolckten boue cristum doe
hi transfiguert was. **S**inte ma:
rthas seyt. doe hi noch sprack doe
bescheen hem ee claer wolcke Daer
of seye die gloe aldus ghelyck dat
onse herc ghedoopt was so vertoent
de hi oech in sijn transfiguracie die
misterie der drieoudicheyt want
daer hi ghedoopt was qua die heylighe
gheest in eenre duuen en hier
i een wolckten **D**erderweruen wort
hi ghegheuen in een ghedaente des
blasens **S**inte jan int ewageli **H**i
blies in hem ende seyde. ontfanghet
den heylighen gheest. **T**en vierden
wort hi ghetoecht in die ghedaente
des vuers **T**en vijfden wort hi ghe
wente in die ghedaente der tonghen
En in dese twee manieren so open

baerde die heylighe gheest op desen
dach vā huden **I**heronim⁹ seit **J**in
dese twee ghedaente wort die heylighe
gheest vertoent om datmen ver
staen sel dat dese twee dinghen pro
per worden ghegheuen. ende wercken
inder herten daer hi coemt **D**ie
duue die fucht voer singen. si en be
uet gheen galle. ende si woent in ste
nen gaten **A**ldus doet die heylighe
gheest die hi uuuelt suchten voer ho
re sonden. **P**sayas seyt. wi sellen als
le briesschen als beren. en wi sellen
suchten als duue **P**aulus die heylighe
gheest eyset voer ons mit one
sprekelen suchten **D**at is. hi doet
ons eyzen ende suchten. **T**en ande
ren is die heylighe gheest sond gal:
der bitterheyt **D**at boet der wijs:
heyt seye **O** here hoe goet en hoe soet
is die gheest i ons **H**i hiet oec goe
dertieren menschelic. om dat hi soe:
te luden maket en goedertieren en
menschelic inden wercke **T**en öden
doet die gheest woenen in stenen ga
ten. dat is in **opristus** wouden **I**n
cantica staet **S**tant op mijn vrien
dinne en mijn bruyt en mijn duue
in die gaten des steens. **D**ie gloe
coemt broede mijn culten mitten in
stortinghe des heyligen gheest inden
gate des steens dat is in **yps** won
den **I**heremias seyt mitten gheeste
ons mones is **yps** die herc gheuan
ghen i onsen sonden dien wi seyden

wi sellen leuen in die heydenē in di
nē sceme Dic is te verstaen aldus
wāt die geest ḍs monts dat is cris
tus die here die onse mont is. wāc
onse been en onse vleysch doet ons
tot cristum segghen In dīne sceme
dat is in dīne passie daer cristus in
was donckier en ūsmaet daer in sel
len wi leuen ewelic ende daer om te
pisen Andwerue wort die gheest
ghetoent i een ghedaente eenre wol
ken Die wolcken heft hoer vander
eerden. en si maket reghen en si ver
coelt. Aldus verheft die heylighē
gheest vander eerde die gheen die hi
vernuist en doet hem alle eersche dim
ghen ūsmaden Ezechiel. die gheest
verhief mi tusschen hemel en eerde
Ester sept hi. soe waer die gheest
ghinc. ende mit dien als die gheest
ginc ginghen oec tegad er derwert
die rade en worden mede op ghehe
uen nauolghende. want inden rade
wen was die gheest des leuens Gre
gorius. alsmen die gheest gesmaect
heft soe bliuet alle dat vleysch ond
Ten anderē soe gheuet die gheest
vercoelen teghen die hetten vanden
sonden Daer bi seide die enghel ma
tien Die heylighē gheest sel bouen
in di comen. en des alten boechsten
craft sel di omme bescinen En hier
om hiet die gheest water want daer
water heuet craft te vercoelen Jo
hannes int ewangeli. vloede de s se

uende waters sellen vloegen wt si
nen buke want dit seide johannes
vanden gheest dien ontfacen souden
die in hem ghesloeden. Ten derden
soe gheest die gheest reden der tranē
David sept. sijn gheest sal blasen.
ende wateren sellen vloegen. dat sijn
tranen Ten vierden wort die geest
ghetoent in een ghedaente van bla
sen Die ademe is licht ende werm
en saete en noordrustich om te ver
ademē Dus is die heylighē gheest
hi is liche dz is snel om he te spre
dene want die gracie des heylighē
gheest en can niet vertragen Ten
anderē so is die gheest warm om
te verwermen Lucas int ewangeli
Je bin gecome om een vuer te sei
den inder eerden. ende wat wil ick
sonder datter bernt Ende daer om
gheliket men den wint van supden
In cantico stant op noorden ende
coem supden. ende doerwaeye mijn
hofende sijn ghecrude sellen bloegen
Ten derden soe is die gheeste saete
om te versoeten. want om datmen
sijn soeticheye tonen sal so hietmen
salue Johannes sijn salue leert ḍs
van allen Ende men hiet die gheest
oec een teder licht Helyas seyde na
den vuer quam een blasen eenre te
der lucht. ende daer was die here.
Ten vierden is hi noordrustich om
te verademen. want ghebrakte een
mensche een vre sijn adem hi soude

te hant steruen Also ist te verstaen
 vanden heylighen gheest Dauid
 seit Du selste hore gheest of nemen
 ende si sellen ghebreken Sendt wt
 dinen gheest ende sy sellen werden
 verboren Johannes int euangeli
 Die gheest is die leue de maect Te
 vierden wort die gheest vertoent i
 die ghedaente des vuers en te vijf
 ten in een ghedaente der tonghen •
 waer om dat hij in dese twee ghe
 daente openbaerde dat salmen hier
 nae segghen Ten derden tot wat
 tiden dye heylige gheest gheseynt
 wort Men sal weten dat hi gesene
 was opten vijftichsten dach nae
 paeschen wat daer om was hi op
 dien dach ghesent datmen verstaen
 soude datmen vanden heylighen
 gheest is die volmaectheit der wit
 te ende ewich loon ende verlatenis
 der sonden Hi is volmaectheit d
 witte want als die gloes seyt doe
 dye kinder van ystasch ontfinghen
 die witte van gode in vuer naden
 vijftichsten dach nae dat si dz lam
 offerden Ende inden nuwen testa
 met so qua oec die heylige gheest
 ned in vuere opte vijftichsten dach
 na cristus verrisenisse Die wet op
 ten berch van sway Dye gheest op
 ten berch van syon Die wet die
 was desfae op die hoechteit des ber
 ghes ende den heylighen gheest in
 den tenakel Hier bi is beteykent

dat die heylige gheest is volmaect
 heyt der werelt wet want dye vol
 heyt der wet is caritate Ten ander
 wen is hi dit ewich loen Die glose
 Ghelyc dat die xl. dagen die cristi
 met sine iongheren was nae sijnre
 verrisenisse beteykent dye teghen
 moerdiche kerke also beduyt oec
 die vijftichsten dach daer die heyl
 ghe gheest in ghegeuen was den pe
 minc des ewighen loens Ten der
 den is die heylige gheest verlatenis
 se der sondē Daer om seyt die glo
 se Die heylige gheest was ghesent
 opten vijftichsten dach want men
 wort doe verlaten vanden banden
 ende biden geest worden die sondē
 vergheuen Die glose seyt nae In
 den gheestelijken iubilio of guldē
 jare wordē die misdadighen vri en
 die sculden worden verlaten dye
 ghebanne kerken weder te lande en
 osghenomē erfnisse wordē weder
 ghegheuen Die knechten dat sijn
 die menschen die metten sonden u
 cost sijn worden verlost vāden juc
 ke des dienst Die misdadiche des
 doots worden vry en verlost waer
 cf dat sinte pauwels seyt Die ewe
 des gheest heuet mi verlost in cristo
 vāder ewē der sonden en des doots
 Die sculden worden oec verlaten
 want die caritate ouerdet die me
 nichte vanden sonden Die gheban
 ney kerken weder in hoer lantscap

Dauid seye Dijn goede gheest sal mi leyden int rechte lane Erue dat verloren is dat gheuet men weder Paulus seyt die geest gheuet oer contscap onsen gheest dat wi gods kinder sijn ende sijn wi kinder soe sijn wi oec erfghenoten Die knechten der sonden wordē verlost Paulus Waer die gheest is daer is vry heyt Ten vierde hoe menichwerue dat hi die apostelen gheseynt was Mel sel weten dat hi hem drie weruen was gheghuen nae der glosen Dat was voer cristus passie ende na sine vernisemisse ende na sijn opwaert Die eerste was om myraculen te doē en te prediken en om die duuelen te verdriuen en dat si die sieckeden ghenesen souden want de se myraculen gheschien biden heylighen gheest Als mattheus seyt int euangeli want verdrive ic in die vinger gods dē duuel so is waerlycke dat rjelike goods v ghetomen mer nochtans en doen si alle gheen myraculen die den heylighen gheest hebben Want als gregorius seye Die myraculen en maken den menschen niet heylisch noch alle die gheue die myraculen doē en hebben dē heylighen gheest niet want die quade sellen oech segghen ten doemdaer ghe dat si myraculen deden Heer heer en propheete den wi niet in dinen name ende deden teyskenen.

want god doet die myraculen niet sijnre eyghenre macht ende dye en ghelen met goods macht ende heylighen luden by oetmoedicheyt ende bi onfermharticheden en die duuelen bi natuerlijcken crachten die inden dinghen sijn Ende die toueren met heymelijcke dinghen mittē duuel En die goede kerstēd hoor openbaer gherichticheyt Ende die quade kersten doer teyskenen openbaren gerechticheyt Anderwerue gaf cristus sinen apostelen dē heylighen gheest doe hi in hem blies ende seyde Onhaet den heylighen gheest soe wie ghi die sonden verlaet die sellen hem verlate sijn Nochēt en mach nyemēc die sonden verlate n nae die smette die inder sieken is of nae der misdaet dat is die kant der ewiger pīnen Of nae dat mē gode verbolghen heuet want die sondē worden alleen verlaten bi instortinge der gracie ende met crachte der bewouwenisse Nochtan seytmen dat die priester ontbijnt off absolueert want hi gheest te kennen dz men ontbonden is van der misdaet Of om dat hi die pine vande vege uier verwandelt in tijelijcke pine dat is penitencie of om dat hi wat verlaet van tijelijcke penitencie Ten derden soe gas hi den heylighen gheest als optē dach van hude doe hoor herten alsoe vast worden dat

si gheen tormenten en ontsaghen
 David seit mitte gheeste sijns mo-
 des is al hoer crast Augustinus
 seyt die gracie des gheestes is also
 gedieng. vndet si droefheydt hi sceye-
 se. en quade begeerte uertet si. vnd-
 det hi vrese hi verdrijfse Leo dye
 paeus seyt Die apostelen hoepten
 naden heylighen gheest. niet dat hij
 die eerste begonste te wonen inden
 heylighen. mer om dat hi die herte
 die hem gheheylicht waren hetelijc-
 ker ontfesten soude ende mildelijc-
 ker doen ouerlopen. want hi meer
 vnde sine gaue en begonste doe
 nz ende daer omme en was hi niet
 nuwe in wercken om dat hi thise
 was in mildicheyden Ten viften
 hoe dat hij ghesent was. dat was
 niet gheleut in vuergo tonghen
 En die tonghen openbaerde sitten
 de. mer dat gheleut was haestich be-
 mels eyfchelyck ende veruullenende
 Haestich. want die heylige gheest
 en can gheen traecheyt Hemels
 wat hi maecte de mensche hemelsche
 Eyselijc. want hi brocht kinderlij-
 ke vrese i. of o d' hi ewich wee of
 dade. want hij veruaret dat herte
 van alle vleyfchelycker minnen Dz
 gheleut was oec veruullenende. wat
 die heylige gheest veruollede alle
 die iongheren. want si worden alle
 veruollet vanden heylighen gheest
 Drie teykene sijn va veruolchede

die inde apostelen warē Die eerste
 is nz verludē alsmē proeuē mach
 als een tonne. ende si vol is. soe en
 geuet si gheen gheleut Job. sal ee
 osse loepen als hi voer een vol crijs
 be is Also of hi seyde Als die crijs
 des herten heeft volheit va gracie
 soe en heuet dat loepen der onlydsca-
 heye gheen stadt Dit teykene had
 den die apostelen dye in tribulatiē
 mit lijd samheden niet en verluyde
 mer si gheinghen wten rade al ver-
 bliden dat si waerdich waren o
 cristus name laster te dragen Dat
 ander teykene is. datter niet meer i
 en mach. want als een vat va eni-
 ghen nat vol is. soe en macher niet
 meer in. want een mensche dye sat
 is. die en begheert niet meer. alsoe
 sijn die heylige die die volheyt va
 gracie hebben si en moghen gheen
 nat ontfauen van aertsche minnen
 Isayas seit It beh vol daer oin
 sijn midine offerhade swaer Dyer
 gelike de apostelen die die hemels-
 sche soeticheyt ghesmaect hebben. si e
 begherē gheen aertsche wellusten
 Augustinus seit Die drücket van
 die vloet des paradys een dropel
 meer of is da als die zee i die wort
 die dorst der werelt te niet Dit tey-
 kene hadde die apostelen. want si e
 woudē niet eygens hebben. mer si
 deeldent al int ghemeen Dat derde
 teykene is ouerulogen alsmē siet i

en ryuer die oueruldeyt. Die wi
 se mā seyt die veruolt diewijssheyd
 als fison. Dese vloet pleghet sonder
 singhe ouer te vloeyē en al dz lanc
 dz otrent daer leyt werdet bedect.
 also vleyden die apostelen ouer.
 wat si begonstē te spreken met me
 niger hāde tongē. Daer seit die glo
 se of Siet ee te yken van volkeden
 ee vat loept ouer. mē en mach dat
 vuer in de scoet n̄z ber gē. Hier om
 begostē si te veruer schen die otreē
 hen ware. want sinte peter begon
 ste te hant te prediken. en bekeerde
 drie dusent ludē. Ten anderē was
 hi gesent in vueringhe tongē. Daer
 om selmē drie dingē merkē. Ten
 eerstē waer om dz hi gesent was
 in vueringhe tonghen. Ten anderen
 waer om het in vuer dan i een an
 deren element. Ten derdē waer om
 in die tonghe meer. dan in een and
 lit. Eerst selmen segghen dat hi om
 drie salten openbaerde in vueringhe
 tonghen. Ten anderē om dat si ee
 vueringhe ewe prediken souden. dat
 is ee ewe d' minne. Van deser ewe
 seit bernardus. Die heylige gheest
 qua in vueringhe tongen om dz die
 apostelen sprekē soudē met alto lud
 den tonghen vueringhe woerde. En
 dat die vueringhe tonghen een vueri
 ghe ewe prediken soudē. Ten der
 dē om dat die apostelen bekennen
 soudē. dz die heylige gheest die ee

vuer is bi hē ludē sprake. en dz si
 nz gebreken en souden. En dat s̄hs
 nz hē aen drage ē soudē al bekeert
 dē si die andere. En om dat alle lu
 den hoer woerde als goeds woer
 dē hoē soudē. Ten anderē selmen
 wetē dz hi o veel salte in eenre ghe
 daete vā vuer ghesent was. Eerst
 om sijn seuenououdige gracie. wat
 die gheest veroelmoedichde die ho
 ghe bidē gaue des angstes. Hi ver
 morwet die harde biden gauen der
 goedertierenheit. Hi verclaert die
 doncker bi conste. Hi bedwint die
 vloeyende bi rade. Hi maakt ghesel
 die morwe bi crachte. Hi maakt die
 mensche reyn vā weste bi gaue der
 verstandenis. Hi voer opwaert
 bis gauen der wijsheit. Ten ande
 ren nemet mē bi sijnre eerwaer dic
 heyt en sijn hoechheit. want dat vuer
 gaet bouen alle elementē in ghedaē
 te in ordinantie ende in crachte. In
 ghedaente om dattet alsoe scoen is
 int lichte. In ordinantie om dattet
 alsoe hoech gheset is. In crachten o
 dattet alsoe wel werkiet. Ende in
 allen desen so gaet die heylige geest
 bouen al. Ten derdē soe nemet men
 om dattet alsoo veel crachten heeft in
 werkinghe. Ende bi dese wedē seye
 rabing aldus. Dat vier heeft vier
 natueren. dat is het barnet. het su
 uert het verwermt en het verlich
 tec. Dese heylige gheest verhar

net die sonden ende suuert die herten. en verdriest die traecheyt ende verlichtet die twyuelinghen Si verbarnt dye sonden Sacharias seyt. si barnt biden vuer alsmē sul uer bernet. David seyt oec bernet myn senden ende myn hert Hij suuert die herte Isaia. of hi dwaet dat bloet van iherusalem van mid den hoorinden gheeste des oer dels ende inden gheeste der herten Hij verdriest die traecheyt waer bi dz paulus seyt tot dien die die gheest veruolt. weest heet van geeste Gregorius seit Die heylighgheest opē baerde inden vuure. want wt alle herten dat hij veruolt soe verdryt. ut hi dye traecheyt der couden ende die ontsiet hij inder begherten sijnre ewicheyt Hi uulicht dye twyuelinghe Die wise man seit. wye sel weten dinen sin ten si dattu dye wijsheit wt ghaues ende sendes vā bouen den heyligen gheest Paulus seyt. god heest ons vertoent met sien heylighen gheest Dat vierde neet mē bider natuerē sijnre minnen. want dye minne wort beteyket bide vuer bi vier wedene Erst omme dattet vuer is altoes in weitunghe van goeden wercken Sint gregorius seit. goods minne is nyammermeer ledich. want ist mi ne. soe wreect si grote dinghen. mer verwieldest sijt te wercken soe en

ist gheen minne Ten anderen om dattet vuer onder alle die ander esementen seer formelijc is. en het ghe uel luttel van materien. ende veel van formen Aldus doet dye minne des heyligen gheest. luttel hebbē vander minnen deser aertscher dingen en veel van gheestelijcker minnen. also dat si niet vleysclic vleyschelike dinghen mer geestelic geestelike dinghen minet Bernardus onderseycē vier manieren van minnen. het vleysch te minnen vleyschelijc. ende den gheest vleyschelic. het vleysch gheestelijc. ende den gheest gheestelijc. Ten derden om dattet vuer heeft macht die hoechit te dalen en opwaert te rijsen. en die vlijende dinghen doen te vergaderen Ende bi desen drien so verstaet men die crachten der minnen. want also dionisius seit. soe heeft die mi ne drie crachte. dat is dalende. ende hoghende. ende vergaderende Daende om dz si dat hoghe nedwert doet dalen Hoghende om dat si die neder dinghen opwert heeft Vergaderende om dat die ghelyke tot ghelyke voecht Dese drie crachten d' minnen maken die heylige gheest i dis en die hi veruolt. wat hi dese daen bi oetmoedicheyt ter versmaet heit hoers selues Hi heeftse opter begeertē vā bouē en hi vergadere se te gader in eendrachtheit der

sedē Tēn derden waer om dat die
 heylighē gheest meer in tongen dan
 in anderē lēden quam Daer toe
 machmen segghen drie reden want
 die tonghe is een lit dat ontsteken
 is mitte helschen vuer. en si is pijn-
 līc te regieren. en si is oerbaer als
 si regiert wort. en om dat die tōge
 ontstekē was mitte helschen vuer
 daer om hadde si te doen dat vuer
 vanden heylighen gheest Jacob⁹
 seye. onse tonge is goet vuer Om
 dat men die tonghe qualiken regie-
 ren mach. daer om hadde si te meer
 te doen die gracie vande heylighen
 gheest dan die ander lēde Jacob⁹
 seie. alle beestē machmē temmen.
 mer die tōge ē machmē n̄ temmē
 En om dat si seer oerbaerlic is als
 mēse wel regiert daer oē wast noot
 dat si die heylighē gheest tot een re-
 gieren hadde Hi opēlaerde oec in
 tongen om te beteykenē dat hi de
 predicarē harde nootdrustich was
 want hi was den predicaren noot-
 drustich. om dat hi seet heetelike
 spreke sonder truecheyt Daer on
 so was hi in gelikensse des vuers
 ghesent Bernardus seye Die heyl-
 ige gheest quā in die iongheren in
 vuenghe tonghen. om dat si vueri-
 ge woerden spreken souden stout
 līc sonder vrese Inder apostelen
 werc is ghescreuen Si worden alle
 veruoſt vande heylighen gheest en

de spraken goods woere vromelij-
 kien Si sprakēt menichfoudelic op
 dat die ghene diet hoerden in meni-
 gerhāde manierē verstonde. wat
 si begonden te spreken mit vese tō
 ghen Si spraken oec oerbaerlic oē
 gheesticheyt en nutticheyt. Ysayas
 des heren gheest is op mi om dz hī
 mi ghesaluet heuet Tēn derden opē
 laerde hi in tonghen sittende om te
 beteykenē dat die heylighē gheest
 nootdrustich was de predicarē wat
 hi heuet macht die sonden te verla-
 ten Johannes int ewāgeli. oftact
 de heyligē geest. en die ghi hoer so-
 den verlatē sele si worden hem ver-
 lateyn Hi gheest hem oe ek wijsheyt
 te oerdeley Ysayas Iek sal minen
 gheest setten op hem. en hi sal voere
 Brengē oerdeley slude Hi gheuet
 hem oec saftmoedicheyt om te ver-
 draghen Moyses seit Ie sal hem
 geue vā dinē gheest dz si miti dra-
 gē sellē den last vāden volcke wat
 moyses was die saftmoedichste
 Hi gheeft hē oec bescherit i heylich
 eyt om te lere Job Goods gheest
 verciert die hemelen Dat seste als
 tot wien die heylighē gheest gesent
 wort Hoe is te merken dat hi ghe-
 sent was inde discipulen die sinuer
 ware. ende oetmoedich om den heyl-
 ige gheest te ontfanghen. en dat
 omme seuen saken die sonderlinge
 in hem waren. want ten eerſte wa-

ten si rustelijc van herten dz merct
 men in dyen detter ghescreuen is
 Doe voldaen waren die dagen vā
 pinsteren dat waren dye daghen
 van rusten Want die feeste was
 te rusten ghesettec Isayas Op wi
 en sel mine gheest rusten sond opeē
 oetmoedighen ende den rustighen
 Ten anderen waren si vereniche in
 minnen Dat merctmen in dat ghe
 screuen is Si waren allegader in
 eenre stadt want si waren eē van
 herte ende van siele want ghelyck
 dat eens mēschen gheest niet en ma
 ket leuende die ledē des lichaems
 si en sijn aen hem alsoe en doet oecē
 die gheest die gheestelike ledē niet
 ende ghelyck een vuur dat wt gaet
 alsmen dat hout seynt also doet den
 heylighen gheest niet onvredē ondē
 den luden Ende daer om singhee
 men vanden apostelen Hi vancē
 eendrachthich in caritatē ende dye
 oueruloepende godheyt die verlich
 tese Ten der dē waer si in een stadt
 en dat merctmen dier in si waren
 i die selue stat dat was inden cene
 kel van syon Isayias Je sel
 se leyden inder woestinen en spre
 ken hoer herte toe Ten vierden om
 hoere ghedurichsyept Daer onme
 is ghescreuen si waren te gader du
 ringhe in bedinghe Ende daer om
 soe singhet men van hem doe dye
 apostelen beden soe boetsapten si

dat god ghecomen was want dat
 die bedinghe nootdrustich is o dē
 heylighen gheest te ontfanghen dat
 seyt die wīse man Je aenwoep en
 die gheest der wijsheit quam in mi
 Johannes int euangeli Je sel dē
 vader bidden ende hi sal v enē an
 deren tweester gheuen Ten vīsten
 waren si gheset in oetmoedicheye
 dat merctmē om dat si saten Da
 uid seit Die den fonteyne inden da
 le wt seyndes dat is die gracie des
 heylighen gheests gheest god den
 oetmoedige en op wien sel rusten
 minen gheest sonder opten oetmoe
 dighen Ten festen waren si gheuo
 ghet in vreden dat merctmen i dy
 en dat si waren in iherusalem dat
 bediuut siē des vredes Dat die vre
 de nootdrustich is om den heylige
 gheest te ontfangen dat seit johan
 nes int euangeli Vrede die si met
 v Daer nae blies hi op hē ende sei
 de Ontsae den heylighen gheest
 Ten seuenden waren si op gheheue
 in contemplaciē dat merctmē dz
 si den heylighen gheest ontfanghen
 inden bouensten cennakel Daer of
 so seyt die glose Die den enghelen
 heeft begheert hij vertredet bi con
 templaciē op uaren de die be geere
 sijns vleysches ende dye woninge
 sijne herten Ten seuenden waer
 om dat die heylighen gheest ghesene
 was Men sal weten dat hi om ses

saken gheseynt was. dienē hier in
mercket. wāt die tweester des hysli
gen geest die den vad in minē naē
sendē sal. die sel v al leere en radē
al dat ic v segghe **Eerst** o die droe
uige te tweestē **Datmē** merct dz hi
ē tweester is **Ysayas** Des herē
gheest die is op mi o dz hi mi gesal
uet heeft op dz ic sittē sal tweestē
dē scryede **Ten** tweester hiet den
geest. wāt hi bereypt hope & genade
dē genē die wenē o hoer sondē die
si gedaē hebben. En hi verhft die
hertē vā hore droegheyt **Ten** andē
rē o dode leuedich te maect **Want**
dat merctmē in die gheest. wāt die
geest is die leuede maect **Ezechiel**
seyt **Droeghe** beenre hoert gods
woert. en ic sel dē gheest i v senden
en ghi selc leue **Ten** der dē o die on
sauer te weynige en te heylige **Dac**
merctmē daermē seyt heylisch. wāc
also mē seit dat die gheest is die le
uende maect. alsoe seymē heylisch.
om dz hi heylisch maect die onsuue
re ende sauerste. wāt heylisch bedui
det sauer **Dit** bedruysch vad vloet
die oueruldeyt des heylige geest u
blijt gods stede. dats gods kerke
ke **En** bi diē vloet so heyliche sijn
alsoe hoechste. sijn tabernakel **Ten**
vier dē om die minne vaster te ma
ken ond die tweedrachtinge en huet
se **En** dat merctmē i dz woert **Va**
der **Want** hi hiet vad om dat hi o

naturerlycke minnet **Johānes** in
euāgeli. wāt die vad minnet uwe
Is hi vad so sijn wi kindere. en so
sijn wi oech Broederē te gad en on
der die ghebroederen soe gheduerte
vrientscap **Ten** vijsten om die ghe
rechtighe te behouden dat merctmē
in dat. in minē name dat is jhesus
die beduyt salicheit **Want** die va
der sendet in jhesus cristus naeme
den gheest. om dat hi vertonē will
dat hi quam om die hysdene te be
houden **Ten** festen om die onwete
ne te leren dat merctmen in dat **Hi**
sal v alle dinghen leren **Ten** ach
sten en ten lesten waer toe dat die
heylighē gheest ghesent was in die
eerste kercke **Dat** was eerst bi be
dinge **Lucas** int ewāgeli **Doe** ihe
sus bede soe qua die heylighē gheest
ned **Ten** anderē o datmen naerste
lic en deuotie gods woert hoert
Indē apostelē werck staet ghescre
ue **Doe** peter noch sprack. soe viel
die heylige gheest op all diet woert
hoerden **Ten** der dē bi stadige wer
kinghe. dat merctmē in dyen dat
men die hant opt hoeft leyce **Indē**
werck der apostelen staet ghescreuen
Doe leyden si die hant op hem. ens
de si ontsingen dē heylighē gheest
Of datmen die hant opt hoeft leyce
dat betrekken absoluueren van son
den in dye biechte

K

Den eersten dach
van meye

¶

Neegipten jheremias
propheten dach die van
den volste mit stene ge
worpē in tasmis starf

Item der heyligher tweer apostelen dach. Sinte philips en sinte jacobs dach van welke philippus doe hij nae al dat lant van sichien tot den gheloue cristi bekeert hadde soe rustede hi met enen gloriosen eynde te jeropolim in azjen. Mer jacobus die os heren broeder gheheten was wort bide tempel te iherusalem daer hi of ghestoten was begraven.

An walschlant te viniers sinte audiolas subdyacons dach. dien sinte polycarpus wt oestlant seynde niet sommighen anderen heylige te prediken dat woert good s den walens wes predicacie dese die keiser seuerus vernomen hadde soe de de hi hem doe hij hem niet doernach tighen stocker gheslaghen hadde in den karcker stoten ende ten lesten met ene houten zwaer de cruijswijs sijn bouet doer snyden.

Opten seluen dach sigimonde des conincs dach van burgouendie

Opten seluen dach sinte walburch der heyligher ioncfrouwen

dach

Te anthiſiodore dat is te oecce
sinte amator bisscop ende confes-
soers dach. En noch veel and hei-
logen martelare confessore en ec

Die legende van sinte philippus
die apostel

Philippus die apostel doe hij
op jaer in cyrien ghpredict
hadde soe vnghen hem die heyden-
ende dwonghen hem dat hi den af-
god maers aen bade. Doe quam
water aerden te hant ene groten dra-
kte. ende hij dode des Bisscops sone
die hem diende ter offerhande. En
de hij dode oech twee pryncen welc
he pryncen knechten philippus ghe-
uanghen hielden. Ende alle die an-
der begaide hi alsoe niet sinen aden
dat si alle sieck waren. Ende phi-
lippus seyde gheslouet mi ende bre-
ket die beelde. en aenbedet hier os
heren cruce. op dat uwe siecken ghe-
nesen moghen worden ende uwe do-
den moghen verwrekt worden. En
de die ghene dy seick waren die tie-
pen. Doe allene op dat wi ghene
sen moghen worden. ende wi sellen
dese afgodē breken ende verbarne.
Doe beual philippus den drakte dz
hij in een woeste stat varen soude
op dat hi nyemant deren en moch-
te. Ende hi vloech te hant wech en

de men en sachts niet meer Ende
philippus ghenasse doe alle. en die
drye doden die verwrechte hi weder
Ende dus ghehoefden si alle. en hij
predicte he daer noch ee jaer lanc
Ende hij ordineerde daer papen en
de dyaconen. ende hi ghinc in azië
in een stede die hiet peropolim En
de hi vant daer die ongeloouicheye
van luden die seyden dat cristus ee
valsch lichaem aen ghenomen had
de Ende die ongheloue dede hi we
En daer waren twee heylighen ma-
geden daer god vels luden mede be-
keert hadde. ende philippus verga-
erde seuen daghen voer sijn dooc
alle die bisscoppen ende die papen
ende hi seyde hem Die seuen daghen
heeft mi onsen heer verleent om u
te vermanen. want hi was seuen
ende tachtich jaer out Hier na so
vinghen hem die onghelouighen en
sloeghen hem aen een cruce. als sijn
meester gherucet was. ende aldus
voer hi tot gode wert. ende eynde
salichlic sine leue Neue he sijn be-
grauen leyde sijn dochteren die ee-
ter rechter side. ende die ander ter
luster siden Van dese philippus seit
psidorus aldus Philippus pre-
dicte de walen cristu. en die wilde
heydene die daer omtriec ware die
brochte hi te lichte der wetenheye
en ter hauen der salicheyt Mer va-
dien philippus die een was vande

seue dyaken seit iheronimus i die
martirologie dat hi sterf op den seue-
den dach van hoymaent te cesarien
seer vermaert van wonderen ende
van myraculen. ende neuen hem so
sijn sine drie dochteren begraue Die
eerste philippus die sceelt van die a-
dere philippus wat die eerste was
een apostel gods. ende dye andere
dyaken. die eerste philippus hadde
twe dochteren ende prophetinne en
die andere vier Mer nochtan seit
ecclesiastica hystoria dat et was
philippus die apostel die vier doch-
teren en prophetinne hadde. mer ihe
ronimus is hier bet in te ghesouen

Die legende van sinte jacob die min-
re apostel te meye dach

Jacob die apostel is geheten
jacob alpheus one. ende ja-
cob ons heren broeder. ende die mi-
re jacob. ende jacob die gherechteige
Hi en hiet niet jacob alpheus nadē
vleysche. mer nae dye beduidinghe
des naems. wat alpheus beduidet
ghescerte. of leringhe of vliende. off
die dusentichste. want hi is ghe-
ten jacob alpheus. omme dat hi ge-
leert was bi inghauen der consten
ende leringhe. om dat hij die ander
leerde En vliende om dat hi bi ver-
smaelheit die werelt vloech Ende
die dusentichste. om die ghissinge

Sintre groter oetmoedicheyt. Men
 hieten oec ons heren Broeder ò dat
 hij hem alsoe ghelycke was. want
 hi was hem also ghelyc. dat se veel
 luden niet onderscheyden en mocht
 ten Ende daer om namen die iode
 een teysken van judas doe si ghem
 ghen om jhesum te vanghen dat hij
 cristum cussen soude. op dat si wele
 souden welc dat hij waer. Dit schreft
 oec ignacius in een brief tot johan
 nes ewagelist ende seyde. mach ic
 soe wilck te iherusalen varen. dat
 icck die waer dige jacob sien mach
 diemen gherichtich toenaemt ende
 diemen oec seyt dat jhesus alsoe ghe
 lycke was int aensichte. en int le
 uen ende inder manieren van wan
 dringhe alsoe of hi sijn lichaemlyc
 ke Broeder hadde gheweest. want
 sie ic hem soe sie ic jhesum. nae alle
 des sceppenis des lichaems. Of me
 hieten ons heren Broeder. wat ghe
 lycke dat cristus ende jacob van twe
 susteren quamē. also quam̄ joseph
 ende cleophas van twee Broederē
 alsmē lesct. want hi en hiet ons he
 ren Broeder niet om dat hijosephs
 sone was van sine eerste wiue als
 sommighe segghen wilken. welcke
 ioseph onser lieuer vrouwe Brude
 gom was mer hi was marien soe
 die cleophas dochter was. welcke
 cleophas was iosephs vad die ma
 rien Brudegom was als sommighe

segghen. mer dit en is niet louelijc
 Die ioden pleggen die Broederē te
 hieten die den ee den anderen besto
 den van beyden siden. Of oec men
 hyeten ons heren Broeder om sine
 sonderlingke heylischeyt. En daer
 om was hi voer die ander apostele
 bisscop in iherusalen gheordineert
 Hij is oek ghehyeten die minre
 jacob om die onderscheyt van ja
 cob zebedeus sone al was hi eer ge
 boren dan die ander jacob nochca
 jacob zebedeus sone was eer apof
 tel. Want noch houtmen in veel re
 ligionen die ghewoente dat die ge
 ne die daer eerst in coemt die mees
 te hiet en die after comt die minste
 hiet. al is hi ouder van jaren ende
 meer van heylischen. Hi is oek
 gehete die gherichtige jacob om si
 ne grote heylischeye. Want iheroni
 mus seit dat hi alsoe heylisch onder
 den volckte schē en was. dat si stre
 de ò te tastē die zoemē vā sinen kle
 deren. Hier of seyt egesippus. jacob
 òs herē Broeder ontfinc die kerck
 die vā allen ludē gehete is gerech
 tich ende hi duerde van ons heren
 tiden tot onse tiden. Hij was ghe
 heylicht in sijnre moeder lichaem.
 hi en dranc nie wijn noch gemaec
 ten dranc. hi en at nie vleyfch. nye
 en qua yser op sijn hoeft nye ē was
 hi met olge besluct en nye ē kade
 hi in baden. Hi was alwes ghecluet

mit enen hyncken clede hi plach soe
 dicke in bedinghe te klynen. dat
 hi i sijn lime zwellen sceen te hebbē
 als aen der versen Om dese grote
 ghedurichekeyt soe wort hij
 gherechtich ghelycten Onder alle
 die apostelen soe lietmen hem allee
 gaen inden binnstenen tempel niet
 dat hi daer in offeren soude. mer o
 te bidden Dit is al egesippus
 Men leest oec dat jacob die eerste
 misse dede ond den apostelen. want
 om sine grote keycheyt dedē hem
 die apostelen die ere. dat hi eerst na
 os heren hemeluaert te iherusalem
 onder hem allen misse dede Oeck
 eer hij bisscop gheordineert was
 wantmen inden apostelen were le
 set. dat die iongheren waren duren
 de inder apostelen kerighe ende in
 die moninge des broets te bresken
 dat was vander misse te doen Ofc
 machsien daer om septmen dat hi
 die eerste misse dede in des bisscops
 gherwade Alsoe dede sinte peter oec
 sijn eerste misse namaels te antyo
 chien. ende marcus in alexandriē
 Dese jacob was oec een maghet
 als iheronimus seit In goedē vri
 dage als josephus ende iheronim
 segghen. doe onsen here doot was
 soe belouede dese jacob dat hij niet
 en sonde eten voer dat hij sage ver
 risen onsen here all vander doot
 Doe jacobus aldus geuastet had

de tot inden paeschdaghe dat cristus
 veresen was. soe openbaerde onse
 heer hem ende den ghenen die met
 hem waren ende seide settet enen ta
 fel ende etet broet Doe nam cris
 tus dat broet ende gebenedicet en
 de gaft jacob ende seyde Broeder
 myn stant op. ende etc. want des
 menschen soen is vander doot ver
 resen In dat seuende jaer dat hij
 bisscop ghemorden was. doe die a
 postelen totter paesch feeste gheco
 me ware. ende doe hem jacob vra
 ghe wat onse heer met hem ghe
 daē hadde. soe seyde nt sijt voer dat
 volck Ende doe jacob seuen dagen
 met die apostelen ghepredict had:
 den voer capphas. ende voer alle
 dye ioden. ende het daer bi was dz
 si ghehoep t wouden werden. so qua
 haestich een inden tempel ende be
 gan te wepen O ghi mannen van
 ystrukel wat doet di. waer om laet
 ghi v bedrieghen van dese toeue
 naers Dese dye maecte alsoe gro
 ten gheruiste onder dat volck dat si
 dye apostelen stenen wouden En
 de dye man ghincet op dye trappē
 ende hi werpte jacob neder Ende
 van dier tijt so hincte hij zeer Dit
 ghesdoghede jacob inden seuenden ja
 re nae cristus opuaert Mer inden
 dertichsten jarre van sinen bisdom
 me. doe die ioden saghen dat si pa
 lus niet en mochten doden omme

dat hi den keyser appellierte hadde ende hij te wemen gheseyne was. soe wouden si horen moet coelen ouer jacob. ende si sochten salte als egesipus seyt die inden apostelen daghe was. Ende alsoe men in scolaistica hysteria leset soe quamen die iodē tot iacobū ende seydē Wi bidden di dattu dat volc weder wepes. want het dwaelt nae jhesum ende wanē dat hi cristus is. Daer om bidden wi di dattu alle den ghenen die te paesschen vergaderen sellen rades van jhesum. want wi sellen alle dene woerden volghen. Ende wi ende alle dat volc sellen van di oercontscap gheue dattu gerechtich biste. Ende dattu ghene persoen wt en nemes. Ende si seuen hem opten pijnappel vanden tempel en; de si riepen met groter stemmen ende si seyden. gherechtiche bouen alle manich die wi sculdich sijn ghehoersaem te sijn. Om dat alle dat volck dwaelte nae jhesum die gheeuust is soe segt ons wat v dunc ket. Doe antwoerde sinte jacob mz groter stemē en seyde Wat vraech di van des menschen soen. siet hi siet in de hemel ter hoechster mogē heyt. ende sal comen oerdenken ouer leuende ende ouer doden. Doe daer die kerstenen hoerden. soe worden si zeer verblijt en hoerdēt gaerne mer die scriben ende die pharizeen

seyden. Wi hebben quaet ghehaen dat wi hem aldusdaniche oercone scap dadē gheuen vā jhesum. Mer gaen wi op ende werpen neder op dat hem die andere veruaren ende in hem niet ghehouen en dorren ende si riepen onderlinghe ende seyden. O die gherechtige dwaelt oec. Ende si ghingen opten tempel en worpen nederwert. Ende doe si hem never gheworpē hadden soe worpen si hem mit stenen ende seyden. Seeuen wi den gherechtighen jacob. Ende doe hi neder gheworpen was. so en starf hij niet. mer hi viel op sijn knien ende badt. Here ic bidde di verlate he wat si en weten n̄ wat si doe. Doe riep een vanden papen vā rachels sonē. Ic bidden v spaerten. wat doet di dese gherechtiche biddet voer v die welcke dien ghi steent. Doe greep een van dien een volces stec en sloech he mz enē groten slaghe int hoeft ende sloech hem die herzen i. Dit seit egesipus. Hij met dese martelrie voer hij tot gode wert in newens des keyzers dagē die begoste te regnerē. Int jaer os heren lvi. Ende hi wort begrauen neuē den tempel. Ende doe dat volc sinen doot wreken woude ende de baersculdighen vanghen soe vloe ghen si alle. Josephus seit om des gherechtigen jacobs doot wort jherusalem verderuet en die todē ver

drieuen. mer ten en was alkeen niet
 om sinen doot. mer sonderlinge ge-
 sciede die verderfniis om ons herē
 doot als onsen heer voerseyde in
 euāgeli. **S**i en sellen i di niet laten
 den enen steen opten anderen. wāt
 du niet en besienste den tijt dijnre
 vandinghe. **M**er om dat onsen he-
 re n̄ en wil dē doet des sondaers
 en om dat die iodē gheen onscule
 en souden hebben soe ontkeyde hij
 xl. jaer na hoer penitencie. **E**n hij
 hadde gaerne tot penitencie beseere
 metter apostelen predicationen. **E**nde
 sonderlinghe niet desch jacob ons he-
 ren broed. **M**er doe onse heer die io-
 den met predicatione niet en mochte
 beseeren. soe woude hijse met teylke
 nen veruare. wāt in dese viertich
 ste jaer dye god den iodyn gaf pe-
 nitencie te doen soe gheuielen veel
 wonderen ende teykenen als josephus
 seyt. **V**ant men sach ee clae
 sterre die ghelyck een swaert was
 bouen die stadt staē. **E**nde een jaer
 al doer soe bernende si met vreselij-
 ker vlammen. **I**n een ander feeste
 van paeschken i die negēde vren-
 der nacht. soe qua also grotē blyge
 me om en ome den tempel dat alle
 die ludē waenden dattet soē dach
 gheweest hadde. **O**p die selue feeste
 soe worter gheoffert een vaerse. en
 de ond den papen handen soe baerde
 si een lam. **N**ae luttel daghen doet

biden auont was soe sachmen dē
 i all dat kantscap bouē i die luchte
 vlieghen waghenen ende paerden.
 ende gheredene. en gherwapēt volc
 met groter scaren. ende men sach
 oech dat si dye stadt all omme be-
 leyden. **N**och een ander feeste dye
 men pīn ysteren hyet des nachtes
 doe die papen inden tēpel gheinghen
 om haer dienst te doen soe beuoldi-
 den si be coringhe ende gherewep. ende
 stemmen haerde si dieseydē. gae wi
 van hier. **I**n vierde jaer voer dē
 strijt so was daer een man die ihu
 sus hiet. ende hi was ananyas soe
 ne die begonste te wepe indē feest
 vanden tabernakel ende seyde. ghe-
 luut van oesten. gheluut van wes-
 ten. gheluut vanden vier wjnden
 des hemels op iherusalem ende op
 den tempel. geluut opten bruyt en
 opten brudegom. gheluut op al dē
 volck. **D**ese ihuus die wort ghe-
 uanghen. ende men leyden totten
 rechter. en men dedē veel tomens
 mer hi en bat niet noch en weende
 niet. mer n̄ luder stemme soe riep
 hi dese voerseyde woerdē tot elken
 slaghe. ende dese woerdē seyde hij
 daer toe. **W**ee wee op iherusalem.
Dit seit josephus. **M**er als die io-
 dē n̄ herē en woudē. met predica-
 tien. noch hem en veruaerde van
 die woerden. soe brochte onse heer
 nae xl. jaer vespasiaen ende tytus

Tot iherusalem die die stat al ver
mieldē Dit was die sake waer om
dē si daer quamē alsmē iē hysto:
rie leset Doe pylatus sach dat hij
die onsculdighen ihesum verdoēt
haddē om dat hi tyberium otsach
soe sende hi tot hem een bode die al
panus hiet om hē te onsculdighen.
Tot dien tide was vespasiaē prim
te in galacie en pylatus bode were
metten wijnt ghestoten in galacie
ende men brochten tot vespasiaen
Want het was daer een ghewoente
so wie ghewech de dat sijn scip brac
dat hi ewelijc den prince dienē mos
ta Ende vespasiaen die vrachde
hem wie hij waer. ende van waen
hij quame. ende werwaert dat hij
voer Ende hij seyde hem. ic ben vā
iherusalem. ende van daen soe was
mijn wech te wemen were Vespas
iaen seide hē. du comes wt vroder
luden lande du bist een meester. en
de du moet es mi genesen. wat ves
pasiaen droech in sijn noesgaten eē
vbande manieren van wormen en
die had hi ghehadē vā sijnre kinre
keyt ende daer bi soe hiet hi vespas
iaen Ende albanus antwoerde
heer ick en tan gheen const vā mees
terien daer om en sal ic di niet mo
ghen ghenesen Vespasiaen seyde.
en geneses du mi niet so sellstu ster
uen Ende hij antwoerde den ghe
nen die den blinden siende maecte.

ende den doden verwrechte. hi week
dat ic niet en tan van enighe mes
terien Vespasiaen seyde. wie is dat
daer du die grote dinghen of seg
ghes Hi seyde dat was ihesus van
nazareth dye den ioden van haten
doden. ende wilstu in hem ghelouen.
du sellste ghenesen Ende vespasiaē
seyde Ic gheloue dat hi die do den
verwrechte en mi oet genesen mach
van deser siecle Ende als hi dit ge
seyt had. vielen hē die wormen we
sijn noes gateyn. ende hi wort al ge
nesen Doe wort vespasiaē seer ver
blijt en seyde Ic ben schier dē die
die good sone was die mi ghene
sen heest Hier om sal ic oerlof be
iaghen vanden keyser ende ic salse
alle die hem doden ende verriden
altemael verderuen Ende vespas
iaē seyde tot albanus pylat⁹ bode.
heer weder tot huus wert hi mi
nen oerlof ghesone ende wel varen
de met al dme goeden Ende vespas
iaen voer te wemen wert. ende be
iaghe oerlof van tiberius dē key
ser dat hij judeen ende iherusalem
destrueren mocht Hier om verga
der de hi menich jaer sijn heer En
de in newen des keyzers tiden doe
die ioden teghen wemen staken soe
voer hi derwert Want als die ew
misen segghen soe dede dit vespasi
aen niet om cristus wille. mer om
dē si van de weschey ryc geseyde

waren Dus quam vespasiæn met
enē grotē heer te jherusalem Ende
opten pæschdach soe beleyde hi jhe-
rusalem al omme ende omme En
alle dat volc datter ghecomen was
totter feesten van allen lande dz be-
sloet hi daer binnen Op eenre tijt
eer vespasiæn te jherusalem quam
soe worden die kersten die daer in
waren vermaent vanden heyligen
gheest dat si wt gaen souden in een
stede kijn ouer die jordane die pelle
hiet Om dat als si wech ware die
misdadige stede en dat quade volc
hoer loen ontfaen souden in wrake
Alre eerst ghinc vespasiæn an ee
stede kijn in judeen dat jonaaram
hiet en daer josephus prince ende
leytsma in was mer josephus we-
derstanten manlike met sinen volc
ke Doe josephus dat sach dat me
die stede winne soude so na hi met
he yjn joden en ghinc in een huus
onder die aerde Daer vastē si vier
daghen mer die joden die daer wa-
ren met josephus die hadde lieuer
daer te sterue van hongher dan he
te gheuen onder vespasiæns diens
te Ende si wouden dye een den an-
deren doeden ende hoer sloet gode
te sacrificien offeren En om dat jo-
sephus die eerbaerste was so wou-
den si hem eerst doden om dat si te
eer souden warden ghepayst ouer-
mits sine bloede Mer die cronike

segghen dat si hem onderlinghe do-
den woude om dat si onder die wo-
meynen handen nz comen en wou-
den Mer josephus die ee wjs ma-
was en nz sterue en woude hi ma-
kede hem seluen rechter vand dooc
ende vander sacrificie ende hij gaf
een vonnes wt datmen loeten sou-
de twee ende twee wye datter ster-
uen soude ende wie dat hem doden
soude Ende doe si dat lot worpen
soe storuen si nu dye een ende nu
die ander chent dattet quam totte
lestē daer josephus mede loten sou-
de doe nam josephus die vroē en
de starkē was die gesel hijn sweert
En si vraghede he of hi lieuer had
de te leuen dan te steruen ende hij
hiet hem dat hi dat oec coer sonder
beyden Ende hi was veruaert en
antwoerde hem Ic hebbe lieuer te
leue op dz ghi mi wilt laten leuen
Doe sprac josephus een man die
vespasiang sonderlinge vriet was
Ende dese ma bæde vespasiæ dat
men josephus sijn lÿf gheuen wou-
de ende dat wort hem ghegunt en
ghegheuen Ende doe josephus vo-
re vespasiæn ghebrocht was soe
seyde vespasiæn Du haddest den
dooc verdient en hadde di dese ma
niet verbede Ende josephus seide
hem isser yet misdaen men macht
all beteren Ende vespasiæn seyde
dye gheen die daer gheuanghen is

is. wat mach hi doen Enj josephq
 Seyde Ic sel yet moghen doen wac
 ic sel dme oren versoeten met mine
 woerden offet v gheslecht dat ic spre
 ke Vespasianen seyde he men gheest
 di oerlof op dattu di an dme woer
 den houdes en al dattu segghen wil
 ste dat salmen goedertierlje horen
 Ende josephus seyde hem die key
 ser vā wemen is doot en die sena
 toers hebbe di keyser ghemact
 Enj vespasianen seyde he. oftu een
 propheet biste. waer o en prophe
 teerste dese stede iz dz si ond mine
 machte souden moeten comen Jo
 sephus seyde hem. ic hebbet he wel
 voer gheseyt ouer viertich daghen
 Hier en binne quamē die boden
 van wemen ende seyden dat vespas
 iaen keyser was Ende si voerde
 hem met hem te wemen waert Eu
 sebius seyt in sijn croniken dat jo
 sephus vespasianen voer seyde dat
 die keyser doot was en dz hij key
 ser was Enj die vespasian te come
 wert voer soe liet hi tytus sine so
 ne voer jherusalem legghen Doe
 tytus hoerde dat sijn vader keyser
 was soe wort hi also blide van her
 ten soe dat sine senen crumpen van
 coude ende dat hi lam wort Doe
 josephus hoerde dz titus sic was
 so ondersochte hi naerstelje die sa
 ke en dē the vād siecheyt. mer die
 sake en wijsmē n̄ noch wat euel

dattet was mer mē seyde dattet vā
 die tēt gheseyde doe hi hoerde seg
 gen dat sijn vader keyser was ghe
 wordē Ende josephus die mercie
 datmen contrarie n̄z contrarie ver
 driuen mochte ente hij wiſte wel dz
 men mei vrouwe verwinnen moet
 datmē n̄z minen veriaget soe vā
 ghede josephus offer yemāt waer
 die tytus verbolghen hadde Ende
 daer was een man die tytus alsoe
 verbolghen hadde en alſoe moeylic
 was dat hi hem gheen sins aensien
 en mochte sonder grote gramscap
 noch oec niet horen noemen Ende
 josephus seyde tot tytus wilstu ge
 nesen wesen soe moet ghiſſe alvry
 houden dyt met mi comen sellen
 Tytus seyde hem so wie dz met di
 comen sal die wil ic dat vry en on
 ghehindert wesen sel Doe dede jo
 sephus haestelic een maectje be reg
 den Enj hi dede sijn tafel sellen by
 tytus tafel ende hi dede die knaep
 neuens sijnre rechter siden sitten
 Ende doe hem tytus aensach alsoe
 wort hi soe gheschoert. ende dyt ten
 eersten met bliscappē vercouc was
 gheworden. die wort nu van hettē
 der gramscappen verwarmt Enj
 men recte sine senen wt en hi wort
 all ghenesen Hier nae wort tytus
 op dyen knaep ghepeyst. ende one
 sine josephus tot enē vrient Uler
 of dit ald̄g was of n̄z dz is i elcs

gheloue gheslagen. Dus sach tytus voer iherusalem twee iaer. En sonder dat ander quaet dat si hadden die van binnē waren. soe was daer alsoe groten hongher dat dye vad dat kint ende dat kint sijn moeder ende een man sijn wif ende dat wif hoer ma die spijse ontnameyen wien hande ende wtē monde. Ende starkie ionghelingē en vrome ghingen zwindelen afterwaert van hongher en vielen doot. Ende om dat si den stanc van dien dode luden niet ghedoghen en mochten. soe huerden si knechten vanden ghemene witten diese alsoe groeuē. En die dode wiesen soe seer dat sise worpē ouer die muer. En doe titus ome voer ende hi die graften vol doder luden sach leggen. en hij sach dat al dat kint besmettet was van stankie so stac hij sijn hant ten hemelwelt en seyde al wenende God du sicste dz ic di niet en doe. want si hadde binnen alsoe groten hongher dat si hoer schoen ende hoer ryemē aten. Men vindet oec gescreven dat daer binnē was ee edel vrouwe ende rjelke en die rouers quamē in hoer huus en ontnamen hoer alle dat si hadde te ete. en si en liete hoer niet. en si hadde een sulende kint in hoer handen en si seyde Onghewallich kint eere onsaligher moeder. wie sal di hou den inden strijde inden hongher. en

inden vroue daer om comt tot mi en ic sel di eten. ende wes dijnre moed en spijse. en een gramscap den rouers ende al der werelt een fabule. En doe si dit gheseyt hadde. soe doede si hoer kint en coectet ende ac die een helse. en die ander helse hielte si. En die rouers volkent te hant den wolle vādē gcoectē vleysche ende si braken in dat huus. en si drygedē dat wif te doden. of si en baerde dat vleysche voert. Doe ontdecte si des kintes ledē en seyde Diet ic hebbe vā dat beste deel ghehouden. en die rouers wōdē usacht dz si n̄ spreken en mochte. En dat wif seyde Dat kint was mine. die sonde is mine. eet vromelic wat ic heb eerst ghegheten die ic wan. En sij niet heyligher da die moeder noch wee ker dan die wiuen. mer verwint vā we goedertierēheit. en ontfiet ghi vā sel ic al eten. die te hant die ee helse gheghetē hebbe. En die rouers ghinghen al beuende wech vā antē. Ten lsten in dat ander iaer van vespasianus rjelke so wā titus iherusalem. en hi destrueerde al die stede. en hi werp den tempel om. En alsoe die iodē cristū om xxx. penī ghen costen. also gaf tytus xxx. iden om enen perminc. En also iosephus seit soe waren daer xvij. iodē vercoft. ende xij. hondē III. storuen dair ende mette swaerde verſle

ghen die al ouer den muer gewor-
pen wordē. wāt si vochtē binnen
so seer. dz si die een dē ander ē met
grooten hopen of sloeghen. want jo-
sephus scit dat daer h̄. partypē wa-
ren van binnē die n̄ ouer eē dra-
gē en cōstē. en elcke partypē hadde
sinen hoeftmā Die eē hoeftmā hye
te simō en sijn parti was die mach-
tichste. en die ander hoeftmā hycē
jan Dese simons partypē hadde die
stede benedē en al die toernē En
jans partypē hadde dē tempel. ende
dat daer toe behoerde. mer int leste
wāt hē simō of Ilen leest doe tyg
i jherusalem quā. soe vānt hi daer
enē dicken muer. en doe hi die dz
de breskē so vānt hi daer in een oue
mā die eer sam was int aēsien En
dēmē hē vr aghēde wie hi was soe
seyde hi dat hi was ioseph vā awo-
mathien wt eēre stede van judeen
En hi seyd dattē die ioden daer
in bēmuert hadde om dat hi cristū
begrauen hadde Nochtā leestmen
in nycoleme boeck. doey die ioden
besloten hadde. dat hē doe cristus
verloste doe hi veresen was en ley-
den in awo mathien. mer machscien.
doe hi wed cristū predicte. en hīs
n̄ of staen en woude soe bēmuert
den die iodē wed Doe vespasian
doe was soe volghēde na hem ty-
lus sijn sone int r̄chē En de tyg
was een alten goedertierē man en

de milde Eusebius die bisscop vā
cesarien seit. dat hi so goet was dz
hi op enē auot bedachte dat hi bin-
nen dyen daghe ye ghedaen hadde
noch en had hi niet ghetrouwē soe
scide hi Zy milieue vriendē ic heb
be desen dach verlore Na vēle tijes
soe quamen sommighe ioden ende
wouden jherusalem weder verslich-
ten. en opten eersten morgsenston
de doe si wt quamen soe vonden si
veel cruce van douwe ghemact
en doe worden si daer off veruaert
ende si vloghen Op die ander mor-
genston doe si wt quame so vane
elck aen sijn clederen een cruce van
bloede ghemaket Doe worden si
noch meer veruaert dan te voere
ende ester so vloghen si Ende doe
si noch derde merue weder quame
soe quā daer haestelic eē vuer vter-
aerden en daer mede soe worden si
alle die daer quamē verbart

C

Calexandrien sinte athana-
sius bissops en confessoers
dach In deses heylighen mans
veruolghinghe soe hadde by nae
te sanien ghesworen alle die weele
ende waren bewert alle dye primi-
tien vander werelt volcke ende r̄c-
hē en herē quame i eē te samē tegē
hē. en hi gedoechde veel lage dōge
u ij

louigher arrianen ende alle die we
welt doer was hi veruluchtich En
het diende gheen stede hem te berge
doe alle dat volc in wer was hem
te soeken Hij starf int ylby. iaer
sijns priesterscap nae veel stridē
nae veel cronen der līdsamhēye
in valentiaēs ende valens der key
seren tiden

Op ten seluen dach sinte satur:
nijj ende neopolis die inden karc
ker rusteden En noch veel ec

D

Te iherusalem dach en hoech:
rēt dattet heylighen cruius ghe
uōdē wort vā helenē & cominghī
ne ond constantijn den keyser

Te wemen passie der heylighen
aleyanders paeus euēnās en the
odolus priesteren ond auxiliaē dē
prince van welsken die eerste nae
banden en karcicer nae spangalgē
nae crauwelen ende vuer met sta
dighen pricken ende prekelen alle
sijn ledē doer gheodor wort Mer
die ander nae langhe līdsamhēye
der karcicer worden metten vuer
doerquellēt ende ten laestē dēhoest

Op ten seluen dach sinte juue
nael bisscop ende confessoren dach
Ende noch veel ander heylighen
maertelaren confessoren ende ionc
frouwen dach

Van des heylighen cruius vindin
ghe dye hystorye daer off

Ons heren ihesus cristus cruius
te wort gheuonden op desen
dach Want voer dese tijt so vantec
sech indē aertschen paradise alsmē
leset En salomon vātet inden liba:
no Ende die coninghīne vā salu:
vanten indē tempel ende die ioden
inden piscine mer huden so wordet
van helenā gheuonden inden berch
van caluarien Dat heylighē cruce
wort gheuonden ouer twee hondt
iaer nae ons liefs heren doot Men
leest in nyco demus hystorie doe a:
dam siec was doe ghinc sech sinen
soen ter poerten vanden aertschen
paradyse ende hij eschede olio der
onfermicheit daer hi sijs vaders
lichaem mede besalutē soude op dat
hi mochtē werden ghesenes En de
michael die enghel openbaerde hem
ende seyde en wilt niet arbeiden
noch wenē om te crighen oly der
onfermicheit wat du en selfste dat
niet moghen crighen voer dat ghe
ledē sijn vijs dusent iaer ende vijs
tich Nochtan ghesouet men dat a:
damis tiden tot cristus passie ware
vijs dusent jaren ghesledēn twee hō
dert ende dertich Men leset oec
anders waert dat hem die enghel
gaf een telch ende hi hyeten poten
opten berch libano Men leset oec

in ee ander hystorie die niet welte
ghelouen en is Dat die enghel sech
gaf van dyn houte daer adam aē
sondichde ende seyde. wanmeer die
boem vrucht brochte. soe soude sijn
vader ghenesen sijn Ende doe sech
weder gecomen was. soe vāt hi sine
vader doot. en hij plante die tēsch
op sijns vaders gras. ende het wort
een gewet boem. ende dien boem die
duerde tot salomons tider. off dit
al waer is dz laetmē staē i dz dūc
ken des leser. Doe salomon desen
schonen boem sach soe dede hi hem
ophouwen. ende deden vertinne
ren i dat hups des tēpels. mer als
johan bēlech seit. soe en mochtmen
se ner ghent leggen. noch hi ē was
tot gheenre stat bequamelic. want
hi was altoes te cort of te lanc. en
almen somtijt nae een stat te pun
te corte de soe scheen hi soe cort te we
sen dat hi al onnuttē was Hier o
worden dye tymerslēde gram. en
si verstieten. ende si morpen ouer
een graft tot eenre bruggē op dat
ter die lude ouer gaē souden Daer
nae doe die cominghinne van salomon
quam om te horen salomons wijs
heit ende doe si ouer die graft gaē
soude. alsoe sach si inden gheest dae
inden houte soude werden ghehan
ghen die behouder der werelt En
de daer om en woude si ouer dat
hout niet gaeij. mer si aenbedet te

bant Nochtan leestmen in scolaſti
ca hystoria Dat dye cominghinne
van salomon dat hout vāt int hups bi
den tempel die salomon ghemaket
had Ende doe si chups ghecomen
was. soe ontboet hijt salomon. dat
in dyn houte een mēsch soude ghe
hanghen werden om wes doot dat
die ioden rīc vergaen soude Hier
om nam salomon dat hout. en lie
tet diepe onder die aerde grauen
Daer nae soe maectmen daer dye
probatica piscine. daer die dienres
die offerhāde vā vleyſche te dwaē
pleghen Eh daer wast oec daer die
sieckten worden ghenesen. soe wye
daer eerst in qua als die engel dz
water werde ende oec om die cruce
te van desen houte dat daer in lach
Doet bi cristus passie was so qua
daer dat hout op vloetende Ende
doet die ioden saghen so namen hie
ende maecter ons heren cruce off
Men leest dat dat cruce van vierre
hande houte was. van palmen. van
cypressen. van oliuen. en vā cedre
Int cruce waren dese vier houten
want dat eerste was die stakke. en
de dat andere dat dwers lach. daer
die handen aen ghenagelt waren.
Ende dye tēsel daer pylatus den
tytel aen serues. ende een dwers tē
sel onder cristus voeten. ende elst
van desen houte was van een son
derlinghe stuc Dese onderseept vā
u ij

den houte schijnt sinte pauwels be-
scruende aldus. dat ghi moet be-
gripen met allen heylighen die breet-
heit die lanchte die hoochheit ende
die diephete **D**it beduut augusti-
ng ald9 In ons heren cruce is die
Breetheyt dz is dat dwers bout &
die hande an ghenagelt ware Die
lanchte is vander aerden hent die
Breetheit begint aen dese Breetheit
hinc dat lichaem **E**n die hoechec
is vand Breetheit opwert daer dat
hoeft teghen hinc **E**n die diephete
dat in die aerde stont verborghen
Dit duerstaer cruce was meer da
tweehoudert jaer in die aerde ver-
borghen **M**er helenus constantinus
moeder des keyser van wemē va
tet alsoe als hier nae be screuen
staet ende hier nae volchte

In dien tiden was een on-
lycse menichte van barbare
vole vergaderte neuē enē vloet die
danubius hiet **E**nde si woude ouer
die vloet comen ende wouden alle
die sanctappes totten oestē onder
hoor heerscapie trecken ende bren-
gen **D**oe constatijn die keyser dit
vernam. soe quam hi met sine heer
neuen die vloet vand danubie leg-
ghen **E**n doe die menichte vande
barbare vast wies **E**nde si begō
sten ouer die danubie te come. we
wort constatijn seer veruaert o
dat hi ontsach dat si des anderien

dages tegen he straden soudē. mer
himmen dier nacht so wrechte he die
enghel ende hiet he dat hi opwaert
saghe **E**n hi sach opwert en sach
een cruce vā alten claren lichtē **E**n
de daer stont an ghescreuen mz gul-
den letteren **I**n desen teyken selstu
verwinnen **E**n constanting wort
we vroemer. om dat hemelsche vist
oen. ende hij dede een cruce maken
en voer sijn heer draghen **E**nde hij
viel in sijn vypande. ende si vloghen
ende hi doder een grote scare **D**oe
vergaderde constatijn alle die bis-
scopen vanden afgoden. en hij vra-
ghede hem naerstelijc of dit goods
teyken waer **E**n doe si seyden dat
sijt niet en wisten. soe quamen daer
we sommighe kersten ende vertel-
de hem die beteykeniss vande cri-
ce en dat gheloue der drieoudich-
eyt **D**oe geloefde constatijn vol
comelic in cristum ende hi dede hem
dopen van siluester den paeus **O**ff
als sommighe seggen van eusebio
den bisscop van cesarien **M**er in de
se hystorie sijn veel dingghen bescre-
uen. dyē tripartita hystorie en oec
ecclesiastica hystorie. en vita silues-
ters weder segghen. als sommighe
willen segghen. soe en wast dese con-
statinus niet dien siluester dopte
ende dyen hij te gheloue bekeerde
Als sommighe hystorie willen segge
mer het was constatijn die dese co-

stanchns vader was. want die cō
 stantijn als i siluesters vita staet
 die was ghevoert van silvester en
 niet vā eusebio. mer doe die consta
 tinus dōt was soe ghevoechde cō
 stantinus finen soen niet victoriën
 die finen vader hadde met dat tey
 kien des crutes. En hi sende helena
 sijn moeder tot jherusalem. om dat
 crute te soeken. alsoe als hier nae
 staet Ecclesiastica hystoria uitele
 dit noch anders. want hi seit dit al
 dus Doe maxencius woude dz rīc
 ke vā roemē ondgaen soe qua con
 stantijn die keyser teghen hem te
 bruggen abinen dat hi daer tegen
 maxencius vechtē soude Ende doe
 hem constantinus ontsach. en hij
 altoes sijn oge tē hemelwert hyl
 de om hulpe van gode te crughen.
 soe sach hij in een slumeringhe op
 wert ee cruce in de hemel dat blinc
 kende was als vuur. en hij sach d
 engelen bi staen ende seyden Con
 stantijn hier mede selste verwinne
 Ende doe dit constantinus wond
 hadde wat dit waer. binne der sel
 uer nacht opēkierde he selue cris
 tus mitte teyken dat hi in de hemel
 sach Ende cristus hiet hem dat hij
 daer of sijn teyken maecte. ende hij
 soude daer mede verwinnen Doe wort
 constantinus blide. ende om
 dat hi seller was van verwinne
 ghe so teykede hi voer sijn voerho

uel dz teykede dz hi in de hemel sach
 en cristo hiet he dat hi daer of sijn
 teyken maecte en hi soude daer nie
 de verwinnen Doe wort constanti
 nus blide ende o dat hi seller was
 van verwinninghe soe teykende hi
 voer sijn voerhoeft dat teyken dat
 hi in de hemel sach. Ende hi dede al
 sine bannieren metten teyken des
 crutes teykenen. ende hij voerde in
 sijn rechter hand een crute Hier na
 bat hi onsen heer dat hi he verwin
 ninghe gheuen woude vanden ty
 ran sonder bloestortinghe dier vā
 romen op dat hi sijn handen niet be
 smet en worden die hij metten sal
 ghen cruce gheteykent hadde Ende
 maxencius geboet scepe in die vloet
 te legghen om te bedrieghen en dat
 mense effenen soude met bruggen
 diemē daer ouer legghen soude En
 doe costatimus die vloet naecte soe
 voer he maxencius te ghemoechte mz
 luctel luden. en hi beual dat he dye
 ander volghen souden. ende hi had
 de vergete sijn were. dat hij hadde
 doen masken. en hi ghinc met luttel
 luden op die brughe ende die sche
 pen seyden hem. ende hi wort ghe
 boent selue daer hi costantin me
 de hoenen woude Ende hi udranc
 in die vloet En doe wort costati
 nus vā he allen ontfacen. en alsoe
 leset in een cronike soe en ghehoefde
 doe noch costatimus niet volcomen

lie noch hi en dede hē doe noch niet
dopen Mer daer nae sach hi dat vi
sioen vā sinte peter en pauwels dē
apostelen En̄ doe wort hi ḡhdoept
van siluester en̄ ḡhesuuert van die
lazarie En̄ doe ḡhdoefde hij volco
melic in cristū Ende doe sende hij
helena sijn moeder ons heren cruce
te soeken Ambrosig seit dz constā
tinus beydē met sijn doepen thent
int eynde sijns leue s. want hi had
de gaerne ḡhdoept ghweest in die
iordane. en̄ dit selue seyt oec j̄kwo
nimis in een cronike mer tis selier
dat hi kersten wort onder siluester
mer of hi also langhe byde mz do
pen dat is twiuelachtich. wat mē
twiuelst in vele saken in sinte silues
ters legede. hier ō is te bet te ḡhdoe
uen der ecclesiastica hystorien van
den vindinghe des crucis dan der
historien diemē inden kerken leest
want tis openbaer datter vele ī is
dat niet waer wesen en mochte ten
waer ofmē segge woude als voer
seit is dattet dese constantinus n̄
en̄ was dien siluester dopte. mer
dattet was constantinus sijn vader
dat nochtan niet wel ḡhdoeflyc en̄
is. al vñnt men nochtan in sommi
ghe hystorien Doe helina te iherusa
lem ḡhcomen was. soe vergaderse
alle die wiſe vanden ioden diemen
in dat lant vant Dese helena was
een stal vrouwe. mer om hoer scoē

heyt soe namse constantijn te wiue
Als ambrosig seit aldus. mē seit
dz helena eē stalvrouwe was. mer
costatij hāse te wiue die namels
keyser wort. Dit was een groet
stalwīf die den stalman wel wiste
die die wōdē ḡhewas die van die
moerdenare ḡhwone was alsmē
leset in een euangeli Dit was oec
eē goede stalvrouwe die dus naer
stelic ons heren cribbe socht. Dit
wīf was noch een groet stalwīf
die alle dingē lieuer had te achten
als sl̄jc ō dat si cristū winnen sou
de En̄ daer ō verhiesse cristus vā
den sl̄jcke te rieke. Dit seit abro
sius Men vindet noch in een and
cronike die redelijcke te ḡhloue is
dat dese helena was des conincs
teolis van britanien enige dochter
Ende omme dat si een enighe doch
ter was soe nam h̄jse te wiue En̄
na hoers vaders doot. soe qua haer
dat rīc van brytanien toe. Dit seg
ghen die van britanien Doe si die
ioden onthoden hadden. soe ontsa
ghen si hem seer. ende seyden onder
linghe Waer om waendi dat ons
die coninghinne tot hoer doet ūga
derē Een van hem luden die judas
hyete die seyde Je weet wel dat si
van ons weten wil. dit is die saec
dat si weten wil waer jhesus cruce
is daer hi an ḡhcruiſt was Daer
om besiet dattet hoer nyemant en̄

Segghe wāt seyt met hōr soe weet
 voerwaer dat onse ewe te niet gaē
 sel. ende alle onse vaders ewe sellē
 worden verderuet. want zacheus
 mijn oude vader seydet simeō mijn
 vader. en mijn vader seydet mi doe
 hij steruen soude ende seyde Bone
 besie alsmen van di vrughet en mē
 soekhet cristus cruce soe wijsst eer
 du daer omme ghepinicht soutste
 worden. want van dier tñt soe en
 sellē die ioden nyminiermeer meer
 moghen regneren. wāt hi was cris-
 tus die goods soen Ende ic seyde
 hem Vader mijn. offet onse vaders
 wiisten dat hi waerlykten die gods
 soen was waer onj cruisten si hē
 Ende hi antwoerde God die wetet
 wel. dat ick nye tot horen wād en
 was. mer ic weder seydet diewyl
 mer daer om dat hij die pharizeen
 hoor sonden bestrafte daer omme de
 den si hem crucen. ende hij vertees-
 ten derden daghe ende voer ten he-
 mel daert sijn iongeren saghen En-
 de steuen dijn broeder die gheloef-
 de in hem ende die ioden die stēdē
 Daer omme hoede di dattu hem en
 de sine iongheten niet en blasphem-
 meerts Doe seyden die ioden Des
 so en hoorden wi nye. mer isset dat
 die coninghinne hier off vrughet
 soe siet ymmer datstuut niet en seg
 gheste Ende doe die ioden voer die
 coninghinne stonden soe vraghede

si hem. waer dat jhesus ghecruijt
 was. mer si en woudens hoor in
 gheen sins segghen Doe gheboet he
 lena datmense al verbarnen soude
 Doe leuer die ioden der coninghin
 ne judas ende seyden vrouwe de
 se is een gheruchten propheten soon
 ende hi wetet alle te wel. ende wattu
 hem vrughes dat sal hij v alte wel
 segghen Doe soe liet sise alle gaen
 ende hyst judas alleen. ende seyde
 hem Die doot ende dat leuen is
 voer dy. kyest soe wattu wille. wi-
 se mi die stat die golgata hiet. daer
 onse herre ghecruijt was op dat ic
 sijn cruce vinden mach Judas die
 antwoerde Hoe mach ic die stade
 wetē als dat meer dā twee honde
 jaer ghelykē is. en ic doe niet ghebo-
 ren en was Ende helenay seyde hem
 Bidien ghecruisten soe sweer ic di
 ic sel di verderuen van hongher. tē
 si dattu mi die waerheit segste En-
 de si de den setten in enen droeghen
 putte. ende lieten daer verhonghe-
 ren Doe hi daer seuē dagen in ghe-
 weest hadde sonder eten. soe bat hij
 datmen wt toghe. ende hij beloefde
 dat hi ons heren cruce wijsen soude
 Ende doe hi wt ghetoghen was en
 de hij ter stede quam. soe bewerde
 die stat haestelijc. en men wēc daer
 een soeten weect van ghecrude also
 dat judas beydē sijn handen te gas-
 der sdech ende seyde Inder waer:

heyt crīstus is die behouder d' we-
relt Also men leest in scolastica his-
toria so was tot dier stat vengē
pel ghemaect dat is der minnen go-
dimne En die tēpel hadde adriaen
die keyser doen maken. op dat als
wanneer enich sterfē aēt den sou-
de. datter scene venus an te bidden
en hier om en plechmē die stat n̄
te oefenē. mer si was bi nae al ver-
gheten En helenā dēdē dien tempel
breken ende die stat erh. Hier na
scorte hem judas op ende begonste
manlic te graue en hi groef xx. ro-
den diep en hi vant die crūcen en
hi brochē der cominghimne Doe
si crīstq crūce n̄ ondersteydē ē cō-
ste vande moerdē crūce so ley-
den sise middē doer die stadt. ende
verleyde daer die glorie ons heren
En sich omtrant noene so droech
men daer enen doden ionghelinc.
en judas hielt die bat en leyde dat
eerste crūce ende dz ander crūce op
die dode ionghelinc. mer hi en stōt
niet op. mer doe hij dat der de crūce
daer op leyde soe stont die dode ion-
ghelinc leuende op Mer men leest
in een ander hystorie dat die vors-
te vrouwe vand stat crāc lach en
harde siet was. ende machariq dye
bisscop vā jerusalem leyde dat eer-
ste ende dat anderde crūce op hoor
mer ten late n̄. mer doe hi dz der
de crūce op hoor leyde soe wort si

al ghenesen Ambrosius seyt dat
helenā crīstus cruce vande moerde
naren cruce ondersteyde bi den ty-
tel die daer pylatus aen ghehangē
hadde. want si vāten daer noch an
en si lassen En die duuel riep in
die lucht ende seyde O judas wat
heueste ghehaen. du hebste minē ju-
das contrarie ghehaen dien ic crū-
tu dēde verrāde en vercoen. mer
du heues minē wille contrarie ghe-
daē en du hebste jhesus cruce geuō-
den. Bi dien ju das soe wan ick re-
siesen. mer Bi di soe schintet dat ick
verliese dat ic ghwōne hadde. by
hem vgneerde ick inden volc. mer
Bi di soe werde ic wt dyc ordinat-
ie gestoten. mer nochā felicē di
gelden. en ic seltege di enē anderē
cominc verwreckē die des getruys-
ten gheloue laten sel Ende hi sal
die met tormentē doen lochenē dē
getruisten Dit seyde hi vā juliae
die apostael die dese judas doe hij
in jerusalem bisscop was tormentē
ende maecten martelaer. ende doe
judas den di uel heet de wepen sce-
en ontsach hi hem n̄. mer hi vloet
ten vromelijc en seyde. crīstq moet
di ver mal dich ende verdoemen i
den afgront des ewighen vuers
Hierina wort judas gedoept. en
de quiccas gehieten En doe die
bisscop vā jerusalem doot was so
wort hi daer nae bisscop ghoordis-

neert Mer doe helena ons herē na
 gheslen niet en hadde. soe badt si den
 bisscop quiriacū dat hi ter stac gijn
 ghe daer hijt cruce vante. en̄ sochte
 die naghelen En̄ si ghincck daer en̄
 bat onsen herē. ende te hant vāt hi
 die nagelen in dillaer de blenckēde
 als gout. en̄ hi namse en̄ brochtē
 d conighinne. en̄ si knyelde op die
 aerde en̄ hielte hoer hoeft nedwert
 ende aenbede se met groter deuocien
 En̄ aldus voerde helena een deel
 vādē cruce tot hore soē. en̄ een deel
 liet si te iherusalem besleghen in sil
 uer Ende die nagelen daer onse lie
 ue heer mede ant cruce ghenaghelt
 was. voerde si tot horen soen Ende
 als eusebius die bisscop vā casariē
 seit. soe maecte si vanden tweeën ee
 breydel daer die keyser hoer soē me
 de te striđe varen soude En̄ vādē
 anderē maecte ende wapende si aē
 sunen helm. Sommighe segghē als
 gregorius vā toers seit. dat onsen
 heer met iij. naghelen anden cruce
 gheslaghe was En̄ vā dien dede he
 lena ij. andē keyzers breydel. ende
 dē derdē sette si an̄ cōstantīng keel
 de dat bouē romē stont. en̄ die vier
 den worp si i die leuer zee daer tot
 dier tijt alle die scopen in bederuen
 pleghen En̄ si gheboet datmen dese
 feeste van die vindinghe des cru
 ces alle iaers vieren soude Ambro
 sig seit aldoq. Helena socht dōs herē

naghelen en̄ vantse. en̄ vanden en̄
 dede si den breydel makē en̄ die an
 der dede si an̄ des keyfers crōē. wel
 te rechte is die naghel ant hoeft en̄
 die crone vādē top vāden hoeft
 En̄ in die handē den breydel. o dat
 die sinnen bouē bliuen schelen. ende
 dz geloue bleckē. en̄ dz die machtē
 wegeren sel Sinte quiriacus den bis
 scop vā iherusalem dode juliaen die
 apostael want doe hi teghen die vā
 personen voer soe woude hij quiriacit
 den afgod doen offeren Ende doe
 hij niet doon en̄ woude soe dede hij
 hem sijn rechter hant of slaen ende
 sepde Mit dier hant screef hi veel
 brieue d̄ hi die ludē mede bekierde
 vādē afgoden Quiriacus seyde
 hē. sot hont nu heuestu mi veel pro
 fijts ghedaē. wat eer ic in cristo ge
 loefde soe screef ic dicke veel brieue
 totter sinagoghen der iodē dat mie
 mant in cristo ghelouē en̄ soude En̄
 nu hebstu off ghesslaghen dye scāde
 mijns lichaems Doe dede juliaen
 loet smelten. en̄ dede ghyetē in sijn
 mont En̄ daer na dede hi brengen
 een pscen be dde en̄ dede daer quiri
 acum op legghen. en̄ hi dede in dye
 gloepende colen die onder hem lagē
 sout ende smeer morpen. mer doe
 quiriacus vaste bleef in gode so seide
 juliaen Ostu dē afgodē n̄ offeren
 en̄ wils soe segt doch dattu gheen
 kersten en̄ biste En̄ doe dat quiriacus

cus verowaerde so dede juliaē ma
ken ee diep graf en hi dede daer in
werpen senijnde serpente. Ende
daer dede hi quiriacum in werpen
mer die serpente storue te hāt. En
juliaen dede quiriacū worpen i enē
setel vol sien der oly. Ende doe he
quiriacus gheseghent hadde. ende
daer in gaen woude soe bat hij on
sen herte dz hi he wed wepe woude
i maertelien Doe wort juliaē grā
ien liet he sijn herte doer stekken met
enē swaerde. en aldg sterfhi in on
sen herte.

Exemel

Hoe grote dat die crafte vādē
heyligen cruce is dat mach mē wel
weten aen enen notarius dpe enē
touenaer bedrooch. en hij leyden
tot eenre stat daer hi dpe duuelen
vergadert hadde. ende hi beloefde
hem dat hi hem veel goets gheuen
soude. ende hi sach daer enē gretē
moriaen op enen hoghen setel sittē.
En hi sach omtrent he ander mo
rianen staen mit spere en mz colue
En die duuel vraghede den toene
naer en seyde. wat kin i dit
hi seyde here hi is v linaep En dpe
duuel seyde totte kinde. wilstu my
aēke dē en mijn linaep wese. en di
nen cristū doen lochenē soe sal ic u
doen sitten tot mijne rechter hane
En dese notariq die maecte te hāt
een cruce. en seyde dat hi jhūs cris

tus knecht was En also vroe als
hi een cruce maecte soe voeren alle
die duuelen wech Hier nae op ee
tijt so ghinc dese notarius mz sine
heer in sinte sophien kere En doe si
ke yde stonden voer dat crucifice so
sach dese notarius heer dat cristus
beelde altoes sijn oghen optey no
tarig hadde en naerstelijken op he
sach Doe dat die heer sach so had
de hi dat groot wonder Ende hi de
de den iongheline aen die ander si
de staē En die heer sach dattet beel
de sijn oghen derwert keerde. ende
sach naerstelic optē notarius alst
te voren dede Doe lewoer die rid
der dē notariq dat hi he seyde wat
wel�adē dat hi gode ghedaen hadde
daer om dattet beelde altoes op he
sach. hi seyde hem dat hi van ghen
doghet en wiste te segghen. sonder
dat hij hem niet verlochene en wou
de voer den duuel

E

In palestinen in der stadt gas
za sinte siluanus bisscop
dach die in dyoclesiaens des key
sers persecutie met veel sijn cler
ken metter maertelie gherewent
wore.

Te iherusalem sinte quiriacus
bisscop dach ond juliaē den keyser

Opten seluen dach xl. maertelaer
ten passie die alle te samē onthoeft
waren

Te nycomedien sinte anchonia
der heyligher ioncs vrouwe dach die
eerst alte seer ghepijn wort en mz
menigher hande gheselinghe ghecre
tet. en doe drie daghen lanc aen een
arm op gehagē wort. en tweiaer
inden karchter ghequellat. ten lesten
inden vuer verbrant wort

Optē selue dach sinte florianq
maertelaer die ouermits ghebode
des rechtens mit enē steen an sine
hals ghehangen. inde vlot anfus
geworpē wort. En noch veel &c

F

Ealexādrien sinte euthimi
aus dyakens dach die inden
karchter rustede

In chssalonien sinte hiemus
peregrinus en hyrenus dach die
inden vuer verbrant waren

In wasslant te arelatens sin
te hylarius bisscop en confessoers
dach. dese was een claeer ouer edel
ma. en als ee minre der armoeiden
en ee goedtieren ontfermer der be
hoestigher so oefende hi om den ar
men te helpe somige groue werken
van buten teghen sijn natuerlike
erachten een man van claren ghe
boerten ende veel anders op geue

det ende en versumede he nochtas
niet in gheestelijcke dinghen

Te vryennen sinte nicetius bis
scops dach ee man eer samer heylig
heye

Te anchisiodore sinte jouinias
lectoers ende maertelaers dach
En noch veel ander heylighen &c

G

Sinte joan ewageliste dach
voer die latijnsche poerte
doe hi ouermits dominicus des
keysers ghebode van ephesen weder
te wemen ghebrochte wort. en in te
ghenwoerdicheyt der senatoren in
een vat siender olien gheset wort
onghequelt bleef daer optē selue
dach alle dat ghelouighe volc grote
lope maect tot hude des dages toe

Te anchiosien sinte euodius
dach die als sinte ignacius scrijft
vadē apostelen bisscop dier seluer
stede geordineert was. dese eynde
sijn leuen met eenre glorioser maer
telien inder seluer stede

Te sinte lucas dach va sprenē
die vadē apostelen te sieren eerst
i ee bisscop geordineert was wies
lucas ghehoecht inden werken der
apostelen

In affriken der heyliger marce
larē dach heliodorus venustus en
noch and hyyv. En noch veel &c

Opten seluen dach sinte wiwo Bis-
cop en confessoers dach En gē

C

Te wemen sinte harmes wies
die apostel sinte paulus tot;
ken womeynen scriuende ghehoeche
des offerte hem seluen waerdichli-
ken den heer ende wort gode een be-
quaem hostie ende gheuestigheit os-
uerclierlijckt met doechden voer
hij wachten rjcke der hemelen

In perse n lande der heylegher
maertelaren iij. en x. Opten
seluen dach translatie des ouerheyl-
ighen lichaes sinte nycolaus aere
sche bisscop van mirua In sien

Opten seluen dach te nazant
der stat sinte gregorius dach d'ye
chologus hyet edelhe gheleert ende
gheselle sinte basilius bisscop van
cesarien En noch veel and gē

D

TOb propheeten dach.
Te wemen ten weghe tot la-
tere sinte gordianus ende ephima-
chus dach van welcken die eerste
om behijngte des naems cristi ons
juliæn den keyser langhe met ver-
soden kameren ghesslaghen wort en
ten lesten metter bisen onthoeft

Te wome sinte calopodius prie-

ster onder aleynand den keyser die
hem dede metten swaerde ontkluen
ende sinen lichaem doer die stat se-
pen ende inden tyber worpen Met
hem is oec onthoeft palmachius
raetsman met senen wiue ende kin-
deren ende ander van by de künne
yljij. Met welcken simplicius die
senator oec ghehoede wort ende
hoer hoefden worden geboden te ha-
ghen voer menigherhande poerten
der stat van wemen tot eympel
ende veruernisse der kerstenen

Te wemen ten weghe tot latina
sinte quartus ende quintus dach
En noch veel and heyliger marie
laren confessore en ioncfrouwen

Die legende van sinte gordiaen

Gordiaen was des keyser s
vicarius. welke keyser was
ghevoent juliaen En doe hi ee ker-
sten die januaris hiet dwanck te
offeten die afgodē. en sacrificie te
dowon soe wort hij ende marina sijn
wif ende twee ende vijftich manē
bekeert met januaris prediken
Doe die juliaen den keyser hoerde
so beual hi januaris i elendē te se-
den. en gordiaen beual hi te onthoeft
den d' dat hi dē afgodē n̄z en wou
de offeren Dus wort gordiaen te
hoefc. ende men wort sijn lichaem
voer die honden seuen dagen lanc

mer doe si den lichaem niet en deden
so vant sijn ghesinne ende grouene
omtreent een myle vander stat mz
sinte epimaco die juliaen oek hadden
de doen onthoefden Int jaer ons
heren driehondert ende tsestich

E

Ewemen totten weghe tot
salaria sinte anthimus prie-
sters dach die nae teykennen der do-
gheden en sijne predicationen inden
tyber gheworpē. en vande engel
verlost In sijn eyghen bede huus
weder gheset wort. daer nae inden
hoeft de ghepinichte voer hij verwint
ten hemel

Te vienne sinte mamertus Bis-
scop en confessors dach die dē die
aenstaende plaghe voer ons hemel
uaerts dach die setamien of cruijs-
draghinghe in settede

Tlengiers sinte gengulphus
maertelaers dach veer ende wijde
glorioes met myraculen

Opten seluen dach sinte maior-
lus abes dach En noch veel and
heylige martelare confessore

Die legende van sinte maertinus

Mamertinus was een pagaē
Ende doe hi op een tijt afgo-
den aenbede. so verloes hi een oghe

Ende sijn een hant wort verstuſe
ende verdroechde Ende hi waende
dat hi die goden verbolghen hadde
Ende doe hij totten tempel waert
ghinc om die goden aen te bidden
soe quam hem een gheselic man te
ghem oet die sauinus hiet En hij
vraechde hem vā waer dat die siec-
heit ghecomen waer Ende hi seide
ic hebbe mine goden vertoernt. en
daer om so gae ic om hem aen te be-
den om dat si mi goedertierhichten
gheven sulken weder dat si mi van
gramscappen hebben benomen En
hi seide hem broeder du dwaelſie
om datstu die diuel voer god hou-
deste Mer gac tot sinte germanus
den bisscop van anthiodore. ende
willstu sinen raet doen soe selstu te
hant ghenschen Ende hij ghinc te
hant derwerc. ende quam tot sinte
amatoers graue. en tot veel heylis-
ghen graue Ende om den weghe.
so ghinc hi dē nacht in een side toe
ēē cluse die op sinte cōcordijs grā-
ue gemaect was Ende doe hi ont-
slaep gheworde was. soe opēkter-
de hem een visioen dat wonderlike
was Dat was een man die quam
ter doren van sijnre clusen. ende hij
riep sinte concordien dat hi ter fees-
ten quame die sinte pelgrinus en
sinte amator mitte anderen bisscop-
pen deden Ende hi antwoerde hem
wt den graue Ic en mach daer n̄

women. want ic moet wachten ene
gast dat hij niet en worte ghebroet
van dē serpenten die al hier wonē
En die ghene ghemelē wech en sey
de wat hi ghehoert hadde Ende hij
leerde weder en seyde concordiaen
stant op ende strenghe mit di mi
manus den subdylacie en minianq
dē acolyt dat si hore diest doē mo
gen. wāt alexader sel dīmē dienst
wachten **E**n mamertijn dochter dz
sinte concordien hē mitter hant nā
ende leyden mit hem **E**n doe hij tot
hem ghecomē was so seyde hē sinke
amator Wie is die niet di coeme
ende hi seyde Het is myn gast **E**n
hi seyde stote wt. wāt hi is besmet
ende hi en mach niet ons niet wese
En doemen wt stoten soude so viel
hi voer hem neder ende vercrech
sinte amatoers gracie en hi hiet hē
dat hi gheinghe tot sinke germanq.
En doe hi dwalste was doe ghinc
hi tot sinke germanum. en hij viel
voer hem ende haddt ghenade Ende
doe hi hē vertelt hadde wat hē ghe
sciet was. soe gheinghen si leyde tot
sinte concordiaens tumba. en dedē
dij steen of en vonden daer vele ser
penten. die langher dan tien voete
ware Ende doe si alle wech vlogē
soe beual hem sinke germanq dat si
tot eenre stadt voere daer si ny
mer meer yemē derē e mochtē En
d aldus soe wort mamerting ghe

diept en gheschen. en hi wort mo
nic in sinke germanus cloester. en
hi wort daer abt nae sinke allodiq
Sinnē des mans tiden was i sijn
cloester martijnen **E**n o dat mamer
tijn sijn gehoersaheyt proeuē wou
de. also beual hi hem dat onnueste
ambachte vāden cloester ende naet
ten herten vāden offen ende omme
dat hi gaerne die coyen ende die os
sen in enen bosch wachte. soe wort
hi so heylisch dat die voghelen tot
hem quamē ende voedse. want hij
verloste oec ee euer die die hondē
gheiaget brochten tot sijnre clusen
ende hi dedese wech gaen **E**p een
tijt doe die wuers hē berouet hād
den. ende si alle sijn cleder met hem
droeghen. en si hem allech een man
sel lieten soe liep hi after nae ende
seide **G**hi heren coet weder. siet ic
hebbē ghuonden ghebonden in mi
nen mantel ee peninc hi sel v mach
scie nootdrustich wesen; en si leerd
den te hāt wed ende droeghen den
mantel wed metten peninc wech
en si lietē al naect **M**er doe si haes
elic tot horen speluncwert leerde
ende si aldē nacht also ghedwaelst
hadden. soe vonden si hem weder in
die celle in die dagherrert. ende hi
gruetste ende ontfinse bljdelhest
in sijn celle ende hi dwoech hē sijn
voeten. ende nae sijn macht gaen
hem al dat hi hadde **E**n hem hād-

de des wôder. ende si hadden bewouwenisse van dien dat si hem gedaen hadden. ende hij bekeerde dese alle. Op een tijt doe die ionghe monincken die niet mamertinus woden stricken ghelyc hadden nae die beeren die die scapen laghen pleghen te legghen. ende hi des nachts den strick om den hals beuine. mamertinus die dit erste wiste stont op van sien bedde Ende doe hij hem vante soe seyde hij wat doetsu onsalighe vlie haestelijck dattu niet gheuan ghen en worts ende hi ontkanten Doe mamertinus doot was ende me sine lichaem te anchisiodore voer de. so si in een stat waren so e mocht en sijn gheen sijn lichaem van der stede verporren voer dat ee gheuangsen die in enen starcker lach sijn handen of spronghen ende hij vrylyc tot daer quam ende droech sien lichaem metten ander en totter voerse yder stat ende daer wort hij eerlijcken begrauue in sinte ger mang kercke die hi gesticht hadde

G

Gewinen ten weghe tot ardeatina der heyligher martelaren dach neuens en achilleus ge broederen die eerst in esliden te poelen lange om cristum ellende ghewechden Ende doe van ene riche

ter wredelijc gheslaghen ende gehadest. daer nae doe si metten span galghen ende niet vuer ghedwonghen werden afgoden te offeren en si seyden dat si van sinte peter den apostel ghedoept ware en niet ghecreeden den afgoden offeren mochte soe worden si te samen onthoest

Te vrouwe sinte pancratius martelaer. dese doe hij viij. jaeren ouer was soe veruolde hi onder dyocle siaen sijn maertelie niet ofhouwin ghesijns hoeedes

Op den seluen dach sinte dyonijs sijns des voernoeiden pancratius oems dach

Te cypres sinte epiphanius bisscop en noch veel and heylighen maertelare confessore en ee

Die legende van sinte pancratius

Pancratius was van alte edelen ghesachte ghebooren Ende doe in vrieslant sijn vader en sijn moeder doot waren. so wort hij geslate onder dyonijs sijns oems hoede. Dus soe keerden si seyde te wmen daer si grote patrimonye off vaderlycke erue hadden. Ende in hoor state soe was heymelijck verborghen cornelius die paetus in vele kerstenen Ende dyonijs en pancratius die worden ghedoept van cornelius die paetus Daer na sterf

dy omisius in vredē en myn broch
te pancratius gheuangen voer dē
keyser Ende pancratius was om
trent viertien jaer out En dy oock
sach dē keyser seydē hē. kinderhij
ick rade di dattu gheen quaet doot
en sterues. want om dattu eē kint
biste soe wordste lichtelijc bedroe
ghen Ende om dattu edel biste. en
de om dattu minen lieuen vryene
kint waers soe had ic hē di dattu di
leers van dese soekheyf op dat ic di
houdē mach als myn kint **P**ancra
tius seydē hē Al ben ic eē kint vā
lischāē nochtās drage ic eē out hre
te. ende ouermits die craft ons he
ren jhesu cristi so is hij vō vrese alsoe
cleyn mit ons. als dese picture die
wi hier sien wāt die goden die du
mi tades aen te bidden die sijn ver
vaders ende vercrasters van hore
fussteren. en si en sparē vader noch
moeder niet. ende haddē sū also
nighe knechten die al sulcke verrā
ders waren. du soudē ste die te hāc
doen dōdē. daer om soe verwōdere
m dattu dy niet en schames alsule
ken goden aen te bidden Doe dis
keyser sach dat hi van enen kinder
verwonnen werden soude. soe ghe
woet hij daemey pancratius soude
onthoeften. ende hij wort onthoeft
In jaer ons heren twee hondert
en twintich Ende octauilla eē edel
vrouwe die begroef pancratius lich

aem Als gregorius thurden septe
Soe wye dat op sijn graf loghen
muel sweert ende eer dat hij an die
realie coemt soe wordet hij verwoe
det ofte beseten vanden duuel. en
de hij valt te hant doot

Exemplē

Dit was eē grote twiste tusschē
twee luden Ende die rechter wist
te wel wie misdadich was Aldus
wort die rechter ghedwongē met
ter ghorechticheyt: en hi leyde bep
de tot sinte peters outer. ende hij
dwane daer die misdadighe te swe
re of hi recht hadde en de hi bat sin
te peter dat hi niet enighen tegke:
nē die waerheyf vertonen woude
En doe hi ghesworen hadde. ende
hij niet quaets en ghedoechde Die
rechter die sijn quaetheyf wel wist
hi hadde des toern ende hi riep De
se oude peter die is alte ontferm
hartich. of hi wil machscē enē id
gheten die eer gheuen. daer o laet
ons gaen totten ionghesinc pancra
tius. op dat wijt van hem vraghen
mogē Ende doe si daer ghetomen
waren. ende die misdadighe loghen
op sijn graf ghesworen hadde. soe
en conste hij sijn hant vanden gra
ue niet ghescrenghen. ende nae een
luttel tijds alsoe starf hij daer En
de daer om soe boumen noch tot
huyden van desen daghe toe dat
mē op sinte pancratius grāf sweert

om nauwe salten . om dierchte
waerheyt daer of er weten

Oij hoor hoer foc

Gutre
Van sinte nerius ende achilleus

oij hore v wytte

Nerius ende achilleus ware
camerlinghen der ioncfrou-
wen flauie des keyfers domitiae's
nichte Ende sinte peter die apostel
woptese Enj doe dese ioncfrouwe
te wyue gheghen was auctiaen
die des keyfers prouoestē soe was
ende si gecluet was met clederen va
purpuren ende van duerbaren ste-
nen . soe predicte nerius ende ach
illeus haer tgheloue Ende si presen
hoer die suuerheyt menichfoudelic
ende bewijden hoer dat die suuer-
heyt gode naeste was enj der engle
len suster enj dat si mitten menschen
ghebooren wert Ende si seyden hoer
dat die wyuen onder hoer manne
vrysten ende voeten legghen mos-
ten Ende dat si dicke lelike drach-
ten woune enj brochtē Enj si seyde
hoer dat si die nauwe mochten do-
ghen hoere moeder soeter vermanē
ghe dat si soude moeten ghedoghen
grote verwijte van horen may
Dor seyde si onder ander woerden
Ic weet wel dat minen vader wa-
trouwe was . ende dat mine moed
veel verwijts van hem hoorde . sal
mijn man dan alsoe werden Ende

si seyden hoer . alsoe langhe als si
Brudegom sijn soe schinen si goe
derteren . mer als si manē gewor-
den sijn soe worden si wreet ende so
tijt soe trecken si hoer maechden ko-
uen die vrouwen Want alle heylc
heyt diemē verlore heeft die mach-
men in penitencien weder crighen
mer die suuerheyt machmen ver-
liesen enj nymer meer ē machme
se ter eerster staet weder crige Die
ioefrouwe flauie die ghelofde doe
ende si belofde suuerheyt Ende sin-
te clement gaf hoer die wyl Doe
dat hoer brudegom hoer de soe ver-
crech hi oerlof van domitiae ende
sende flauie . ende sinte nerius enj
achilleus int eylande poniane En-
de peynsde dat hi also der ioncfrou-
wen wille verwandelen soude Na
een tijt doe voer hi in dat eylant
ende hi belofde nereo ende achilleo
goet goet dat si sijntre ioncfrouwe
ter echtschap rade soude . mer si ver-
onwaerdēt enj maectēt meer vas-
ker in onsen here Om dese salte de
de hise bedwinghen dat si den afgo-
den offerē soude . mer si seyden dat
si van sinte peter den apostel ghedo-
pet ware . ende dat si gheen sins dē
afgoden offeren en wouden Ende
doe dede hise onthoeften Int jaer
ons heren tachtich Ende hoer lich-
amen worden begrauen neuen sin-
te petronellen graf Mer hier nae
p ij

om datter die ioncfrouwe flauye
hielte an die gods knechte entice
victorme ende macrone. soe dede de
se aureliaen alde dach arbeyden in
sijn hof als sijn knechten. ende des
auonts gaff hij hem seluen te ete
Daer nae soe dede hi entice slae tot
dat hij sinen ghest gaf. ende victo
rijn dede hi in enen stincsten de poel
smoren. ende macrone dede hij ver
persen onder ene grote steen Ende
doe si desen grote steen op hem ghe
worpen hadde die soe swaer was
datten nauwe vijftich man verpor
ren mochte. soe nam macrone den
steen op sijn scouderven ende droech
hem twee mylen verre. als off hij
licht swoe ghedragē hadde En om
dat daer vele ludē gheloefde. ende
soe deden die rechter doden Hier
na dede aureliaen die ioncfrouwe
weder wt den eylande helen Ende
hi sende tot hoer twee ioncfrouwē
die met hoer op gheuoet waren. en
frosine en chodoren dat si hoor va
den soude ter echescap. mer flauie
bekeerde ten gheloue Doe quam
aureliaen mit die twe ioncfrouwē
als brudego. en met twe speelmās
totter ioncfrouwen flauien. o dae
hi brulst met hoer doen woude. en
de dat hijse vercrachten soude. mer
die iocfrouwe flauie bekeerde be y
de die voerseyde iongelinghen En
aureliaen leyde in een camer ende

hij dede daer iongelinghen singen
ende ander luden dansen mit hem.
om dat hijse daer nae vercrachten
woude Mer doe die speelluden
moede waren vā singhen. ende die
ander van springhen. soe en ruste
hi noch in twee daghen niet. voer
dat hi moede was van springē dat
hi starf mer doe vercrech luxuriq
sijn broeder oerlof. ende dedese alle
doden die ghelouich waren Ende
hi stac dat vuer in die camer daer
die voerseyde maechden in waren
Ende in bedinghe so gauen si horen
ghest. Ende sinte cesarius vane
des morgheens hoer lichamen all
ghheelende hij begroesse

G

Ge wemen onser vrouwen
hermis ten maertelaer doe
sinte bonifacius paetus een kercke
in die ere der saligher maghet ma
rien en alre maertelaer wye

Item sinte mutius priester en
maertelaers dach die eerste inder
stede amphibolos mit menighxhā
de pijnen ende crucinghe om den
gheloue cristi doerquelt. daer na
wore hij te vesantum ghebroche
ende hi ontfinck dat vonnes ende
wort onthooft

Opē selue dach sinte seruaes
biscop van tongere en confessioers

Dach wies verdienste op dat si alle
menschen openbaer woude. doe in:
den wijnter alle dat omtrent sinen
graue was die snee veruolde nye
soe en bedecte sijn graft thent ouer
mits vlyticheyt der borgheren een
kerke op sinen graue ghetimmerd
was En noch veel and syg.

Hier beghint dat leuen ende dye
legende des heylighen bisscopps ende
confessoer sinte seruaes

In dyen tiden dat dye keyser
octavianus regnere de was
ware twee ghesusteren die een ghe
heten anna. ende die andere esmari
a. welcke anna als ons bekent is
voert gebrocht heeft die sruwe en
de die reyne maghet maria En va
esmaria is ghebooren die heyligh
vrouwe elizabeth. ende eluid haer
broeder Hier op vraecht die meis
ter vand hystorië. wie is dier die
niet en weet dat die een van desen
als dat maria voert ghebrocht he:
uet jhm cristus die behouder des we
relets. recht of hij segghen woude
Niemant en is hier of hi en weet
wel Ende aldus vraghet voert de
se selue meester. wye is die niet en
weet dat wt die ander dat is elyza
beth getomen is een soen als sinte
johan baptista die welcke gheen
meerder en is ghebooren onder dye

soenen der vrouwen. ghelyckerwijs
of hi segghen woude. niemant en
heuet hier twiel aen Daer nae he
uet eluid tot sinen tiden voert ghe
brocht ene soe gehete emin die wel
ke daer na bide heylige vrouwen
nemelie ghemonnen heeft den heyl
ghen bisscop sinte seruaes Aldus
waneer dese alte liefste knecht des
heren sinte seruaes in sine lantsche
daghen soude voetselnemen vader
borste sijnre lieuer moeder soe heeft
hi van soe groter abstinenctien en
de soberheyt geweest als dz hi nau
welijck anderwerue binne ene da
ghe heuet willen fiken die borsten
va sijnre lieuer moed. mer menich
werue heuet hi onder die borsten si
ne oge te hemelwaert gehoert En
waneer dat hi tot starker outheyte
was ghecomen. soe heeft hi gaerne
en dienwil de heylighen plachten
heyligher kerken geuisenteert En
de van sine iochheit so heeft hi naer
stelic gestudeert om te verstaen die
heylighen scriften Als dit die prela
ten des heyligen kercs aengesien en
de ghemeret hebben die eerbaerheyt
des iongen kindes ende die scamel
heyt sijns anschijns doer die sedic
heit sijnre manieren so habben si he
onderwesen die officie en de diest
der priesterlijcken oerdenen aldus
soe heeft dye heylighen bisscop sinte
seruaes ghedient den heyligen ou

taer goods Ende aldus bluende
volstandich in sinen propoest ende
opset enen cleyne tijt soe heeft hem
die enghel goods gheopenbaert
en heeft bi hem gheweest in sine ge
bede Dese heyligh dientre goods
sinte seruaes geslore wt edelen bloe
de vā dyē lande soe heeft hij eerste
bloemlyns sijnre ioncheyt vertie
ret met soe groter abstinentien als
dat hi nauweliken heeft wille nuc
tighen enige spise niet meer daē es
binne den daghe Dese ouerstone
ionghelinc is met enē willigen vel
gimaignen ghegaen totter heyliger
stat van iherusalem. niet alsoe gro
ter deuocien ende ynnicheyte als hij
mochte. aen merckēde die plaatzen
des bitteren passie ende lidē ons he
re ihū cristi waer hi gheþint was
waer hi begrauen was. ende waer
hi op voer totte hemel En̄ oec die
stedē daer sijn alre heylichste voete
ghestaen hadde Woerwaer als die
here op die sone der menschen van
den hoghen hemel gesien hadde op
dat hi soude aen mercken wie also
wiselic en verstandelijc gode diēde
als dat hij waerdich soude sijn te
wesen verheuen tot enen bisscop in
der kercke des groten keyser octa
uiani. die aldē bequaemste des ghe
helen werelts is gheuodē gheweest
dese heyligh dientre goods sinte
seruaus. want die alre eerste bis

scop die eerstwerf octauianq kere
lie regeerde was een heyligh man
ghheten sinte maternus Mer die
heyligh bisscop sinte valentijn. een
voergangher vā sinte seruaes doe
hi totte vtersten daghe sijns leuens
ghecomē was so heeft hi gheset een
stoc op die ouder vā onser vrou
wen arbeydende op een sware pep
ne. datten nyemant dwaselikē off
nemen en soude alsoe langhe en tot
ter tijt dat si vercore hadde bi god
sister openkaringhe enen bequaemē
bisscop. ende als die heyligh vad
sinte valentijn versceyden was. so
heeft octauianus kercke vñ jaer
sond bisscop geweest Dē welke de
se heyligh vad sinte seruaus seer
wyselic gregiert heeft En̄ hi was
die tiēde bisscop na mamertq Doe
dese heyligh vrient goods sinte ser
uaus op een tijt in bedinge was
als hij dicwil plach te doen. heeft
he enē enghel gheopenbaert die he
als een ghetrouwien har der gheghe
uen heeft sorghē en last des westen
deel vander werelt. dat ghehēde is
nader hystorien octavia Ende hij
heeft he beuelen dz hi haestelic sou
de gaen tot octauiam. daer hij den
wech gheleert heeft Dese heyligh
vader sinte seruaes heeft haestelic
tot ghegaen die onbekende wegen
en met he draghende een gracie des
claerlycs geshic die sonne vā onis

enten tot occidenten. soe heeft hi he
verbruuen ghelyc een wese om te lo
pen den wege Ende hij heeft gegaen
den verren weghe met groter bli
scapen. ende is daer ghesleyf van
den enghel die hem tot allen stondē
bewaerde ghesone ghecomen inden
lande van octauien. welcke landen
gheleghen is opten oever des mede
meers Op diē dach ware daer ver
gadert o te kiesen enē bisscop twee
ende tseuentich vergaderinghe in
der kercke v gloriouse maghts ma
rie Die engel godts die heeft haes
teliken hem allen gheopenbaert en
de heeft alle haren wille bescaeme
haestelijc. wat hi den oetmoedigen
seruaes deuotelijck in sinen gele
legghende op gherecht heeft. ende
heeft den bisscops staf dyen hij va
den outer nam in sijn hant ghege
uen Ende by groen wonderre v
ghenech die dit aensaghen. so heeft
hi hem in des bisscops stoel gheset
Hier we soe verrees vreefe. wond
ende blijscap Een wop wert verhe
uen al totten hemel. ende door alle
die stade was een consente ende ec
witsprake Als datmen desen heyl
ghen ma bisscop makken soude Als
aldus dese alre heylische man toe
te bisscop geordineert was. soe he
uet die gracie des heilige geest doer
hem gescreuen als dat sijn stemme
alle menschen verstanden. gheslotter

wijns si dor die apostelen ghescenen
heeft hier voertjts inder stede van
jherusalem. wāneer hi predicte de
name ons heren jhesu cristi hoe wel
dat die luden onghelyc van sprake
ware. nochtan een ygelic heeft soe
teliç verstaen sijn eyghen tale. alsoe
dat een yghelyc volmaectelic sine
leringhe vernomen haet. wāneer
dan dat dese heylische vader enen
sonderlinghen werck volbrengē
soude soe heeft hij ghegaen by rade
vanden middelaer op dat sine god
like gawe niet en soude vermindere
worden bi werelshen salcken Alle
daghe heeft hi ghemoechtelic gecele
breert ende cosacreert die sacrame
ten der missen Ende bi nae tot ghe
nen daghen heeft hi begheert enigen
anderen spise te smaken Volstan
dich heeft hi gheweest in sinen ghe
beden. milde in aelmissen te gheuen
karnende in sine predicationen Een
verwoester der droeviger menschen
Een minnaer der armen Een vad
der weesen Ende een scouwer der
sonden Een vertieringhe der ma
nieren Een versmader der tijelijc
ker goeden Een bescouwer d'ewi
gher vroechden Goedertieren so he
uet hi gheweest den armen sonde
ren. stare om te behouden die gebo
den goods Oeck heeft hi gheweest
ghelyc enen gheest ende een siel ers
de rechte of hij onlichamelijc waer

Die crame van syne spijzen die o
uer ghescreuen waren van alfuller
craften wan dat si den lazer schen
ende den gichtighen menschen hae:
selijc ghesontheyt verleenden
Hier bouen soe wat crachte men
schen die handen of voeten des heyl
ighen bissops sinte seruaes moch
ten ghenaken. ter stont wert hi ge
nesen. mer wanneer hij seluer met
sinen ghebenediden handen heuet
willen tasten soe heeft hij doden ver
wret. droefheit ende blantheit ver
iaecht. Waer heeft yemant meerre
wonder gheswert. Die droepelen
die van de gherassen hande des
heylighen mans sinte seruati off
vielen. hebben die crachte lude haue
stelic ghesontxit verleent en wan
neer also dese heylige vad sinte ser
uaes ghedaen heeft ontaulke wer
ken van caritate. ende veel glorio
sen strijnghe der mercken En veel
wonderhcker myraculen des heyl
icheyt soe qua die duuel ende dye
viant des menschelijken gheslach
tes. die welcke den heylighen iob
ghesleghen hadde vanden hoofde
tetten voeten metten alder selijcste
lazarie. Ende hij heeft den volcke
van octauia verwret tegen de hei
licheyn man sinte seruaes. als dz si
seyden mz gemeyne stemmen. wat
leyt ons aen den vreemden bisscop
mat doemt wi met dese lantloper ser

uaes. O blijnde herten der sterflij
ker menschen. en hebt ghi niet ghe
sien dat dese man vanden heyligen
enghel hier ghesbrocht is. Ende va
gode v ghesonden is. ende oech van
allen menschen ghehandt ende ghe
presen is. en alfullken ende soe gro
ten man verdriest ghi. ende werpt
he wt des bissops stoel. En doe al
dus die heylige vader seruaes is
drenen was. soe is hij wt ghesgaen
met eenen heylighen canonicus van
der stede van cœtuia. predikē doer
dorpen ende doer castelen dat heyl
iche gheewanglie. ende hebbet doer al
le den lande den volcke informeert
ende gheskeert. alsee langhe tot dat
si quamē totter stede van maastricht.
In deser stat hebben si ghesnuenden
een kercke. die welcke die heylige
bisscop maternus voer ghenoecht
ghconsacreert en ghemeyt heeft in
die ere van onsen ghesontmaker sin
te saluatours. en de heylige prince
der apostelen sinte peter. In dye
plaesien hebben gheschaen sijn heyl
iche voete. In dese kercke is ghescreet
ghweest sijn bissops stoel en hier
heeft hij gheweest. ende hier heeft hij
in sinen leuen seer louelic ende pr
selic ghewandert. Op een tijc daer
hij in sijn ghebet lach. sach hi inden
hemel den scepter hemelrijcs ende
aertrijcs ustoert op vaste creaturen.
En hi heeft de volcke gheseyt dim

ghen die hem op comen soudē doer
 hore grote sonden. ende hi heeft hem
 voerseyt als dat een grote scare vā
 volcke toecomende ware optē vol
 ke van vrancrycken Ende sonder
 linghe om te bederue den lande van
 octauia. doer die grote sonden van
 hare luden. Dit rumoer ende dese
 mare is ghecomen met groter vrese
 voer den volste en siijnt te rade ghe
 gaen. hebben hulpe ghesocht Ende
 dese goedertierenste man sinte ser
 uaes heuet ghesonden gherwest tot
 wemen om godhcke gracie te ver
 werue. En op die tijt mit so groter
 abstinentien en penitencie he selue
 wegheert. als dat hi wel twee of
 drie daghe gaende bleef sonder eni
 ghe spijse ofte dranck te nuttighen
 noch tot ghene tiden vantme hem
 leedich sonder bedinghe te spreken
 ende als hij dan te wemen ghecomē
 was. soe heuet hi eerstweruen ghe
 gaen tot sinte Peters kercke deuo
 felic gode biddēde om sijn gracie.
 En is doer grote verwoesthyt des
 lange weges i slape geuallen. daer
 hi doer den gheest hemelsche dingen
 heeft besouwt. want voer de ou
 taer sach hi een gheschenisse des he
 melschen twens en op dien twen
 sach hi den here ihesum sittende. en
 an sinen rechteren hande den glor
 osen maghet maria sine lieue moe
 der Ende inden ommegang sach hi

meer dan dusentich dusent der hei
 lighen daer hi bestent heeft sinte pe
 ter in dat vorste sittende ende sinte
 pauwels int middel van hem allen
 welcken tween hij naerstelijken
 bidden sach om gracie en om gena
 den voer den volke van vrancryck
 en octauien. Mer als hem dochte
 so bādē si alle vergheefs en ē uwor
 uen niet. Doe die heylighē seruaes
 dit aēsach heeft hi mit groter vrese
 ghemeeest bewaenghen ende heeft oct
 moediken aenghewezen den heylī
 ghen apostel goods sinte peter. dat
 hi woude ontfermen ouer sijn kerc
 ke. ende hi heeft hem gheantwoert
 aldus. O alder heylighē ma sinte
 seruaes. waer om vermoepste mi
 aldus seire. die wepe vā den tonger
 schen volcke is ghecomen totten he
 mel. Du selste den hongherschen lu
 den. mer du selste seer verbliden in
 hem luden. Ende die stede van ton
 gheren en sal dijn graf niet wesen.
 mer i die stede vā maestricht is ee
 placte die du liemeste. ende het is
 een conincklike stede. laet daer dinē
 graf wesen ende oec dijn vroechde.
 Ende als die heylighē apostel sinte
 peter dit gheseyt heeft. so heeft dese
 heylighē seruaes ghenomen vande
 hemelschen slotel dragher den slotel
 vander hemelscher woninghen die
 welcke hem gheseyt heeft. Gaet
 henen in ghesoncheyt. en coemt we

der myn alte soetste Du selste met
grotten loue gheert worden bi den
eynde der werelt Als dese ghetrou
we dienaer goods sinte seruacij
aldus wt deuse vādē apostel san
te peter wt gegaē was der stat der
womeynē so is hi gheuallen onder
den scaten vanden wreden hongher
schen volcke die hem daer gheuan
ghen hebben ghetogen en in bandē
ghebondeñ mer als onse here god
heest wilien verlossen sinen diena
re soe heest hi haren ract ende ydelse
epset ontbonden Ende ghesiker
wijs dattet anschijn des eerste mar
te laers sinte steuē ghescenen heest
als een ghesichte des enghels inde
aentoemst der iode alsoe heest ghe
scenen dat aenschijn des heylighen
vaders sinte seruaes inden oplope
der hunen ghelyck die claeſ ſonne
Doe hebben si bode ghesent als dat
men den heylighen vader sinte ser
uaes brengen ſoude in dat middel
van hem allen Die bode is weder
omme gheskeert ende heest hem lus
den een wonderlike teyken gheseyt
want hi ghesien heuet hoe dat dese
heylighen vrient goods inden vel
delach ende ſliep ende dat bi hem
ſtont een groten aerñ die hem daer
hi slapende lach met ſinen enen vlo
gel gheget heest ende metten ande
ren als een waeyer ofte een weers
baen den wijnde vaghen ende douwe

off ghescut heest Als die barbaer
ſchen ende die hunen die ghehoort
hadden ſo hebben ſi te gader mz gro
ter begheerten daer gheslopen om te
bescouwen met haeren oghen dat
ghene dat ſi ghehoort hadden van
den bode Daer wert vanden ghe
ruft des volcs die tot hem quame
gheslopen ontweet die heylighen va
der sinte seruaes Doe hebbē ſe hē
doen ſetten in dat middel van hem
allen en hebben hē gheuraghet nae
ſinen gheslachten en nae ſine lade
nae ſinen huse ende na ſinen wette
En die heylige vader heest hē ghe
antwoert ſeggen de aldus Ic eve
en oefene gode vā hemelrijc en hē
alleen aenbeide ic ende hem wt alle
mine herte ſoe minne ic hem Als
die barbaerſchen die ghehoert heb
ben doer die vreſe goods vanden
hemel ſo ſijn ſi gheskeert tot een ver
wonderinghe ende hebben mit lu
der ſtemmen gherewpen God van
den hemel die is god bouen alle go
den en ghelyck dat die ſonne is ee
ſcoenheit ende een vertieringe des
daghes ende die mane een vertier
ghe des nachtes so is hi oech mede
een ſcoenheit alle die ghene die hē
nae volgen Ende also die historie
wtwijft ſoe heest die prince vanden
hunen ſprake ghehouden mit deſen
heylighen man sinte seruaes ende
heest van hem ontfanghen dat ſa

etament des gheloues En hi heeft
 he vrykert gheghue en ongequast
 ghelepte wt sijnre vpanden handen
 Dat al gheschiet is om dat veruoel
 let soude sijn dat woert vādē apost
 telen ghesproken Du selste menich
 uoudelijcke glorificeert en helleers
 werdē onder hem lude: ende aldō
 bruct hij ghegach doer den naesten
 weghe vande lande in der hystoriē
 geheten wangiōnen In die welke
 hij seer moede wert. ende heeft seer
 dorstich gherweest En daer en was
 bi hem noch put noch vloeyēde ri
 uier Daer so heeft hi sijn herte ghe
 keert tot jhesum. wt wies side hier
 voermaels bruct geuloyet dz wa
 ter des menschelike verlossinge: en
 heeft opgehoert sijn rechterhāt en
 hi heeft die aerde voer hē geteikēt
 mit een segheninghe des heylighen
 crūus Ter stōt voer die voete des
 heylige vads is ontsprōghen een
 schone fonteyne volmet soete wa
 terē die welke sijn saligē dorst ghe
 lesselt heeft En corts daer na me
 nige sieke gesontheit versleet heeft
 Onder welche sieke een wedue d
 was die langhe tijt mitten coertse
 gequelle was: en als si we deser fo
 teyne hadde ghedroncken so were
 si ter stont vander coertse verlost
 en daer heeft si sinte seruaes hoer
 landē besproken Mer dese heylige
 vader heeft aterghelaten den lan

den van ytalien. ende die hoghe ber
 ghen inder hystorien gheheyten al
 pen. en heeft hem seer ghehaest om
 te comen tot sinen lande: en om hē
 luden te condighen en te opēkaren
 die dinghen die hē wten hemel ghe
 condiche waren inden gheschte En
 als die meesten van gheverten ende
 vā regimēnte des lande van octa
 uian. die welcke nu ter tijt assē
 sept lusterlanc hiet. verhoort hād
 dē den toecōest des heyligen mans
 seruaes. soe sijn si met vresen leuā
 ghen gherweest: ende sijn gheuallen
 voer dat aenschijn haers bīscops
 dien si verbolgen hādde seggende
 oetmoedelijcken O goede vad hoe
 hebste aldō gheslātē dīn arm scaep
 sijns die welcke di leuolen ware
 vande heyligen enghel te regieren
 O heylige vader wi belich ende be
 kinnen onse dwalinghe. en wi heb
 ben grote leetscap ende bewouwe d
 bat wi v verbolghen hebben ende
 swaerlijken droeft mer die suuer
 heyt der heylige maechden ende nō
 nen begherten v Die droefheyt der
 armer moninckē noden v medu
 wen ende wesen bescrepen v Ende
 wi hebben alte samē ure toecōest
 mz groter begherte uwacht Met
 desen bedinghen heeft hem die heylī
 ghe man lacen lemōrwen en ver
 winnen: en is met hē luden in ghe
 gaen in die stede vā octauia mz me

nigken cranē En die goeder tieren
har der heeft soetelijc aldus gespro
ken Die ontfertighe god spre
ket een dinc eēs. mer anderwerue
en verhaest hi des nz. want hi niet
en is gelijc dē mēsche die van sine
proposit en wille verandert mach
werden En als hi hem dit seggen
de was so heeft hi hē ghetoent enē
silueren sloetel van hemelsche cōste
naer s ghwrochte die welcke hem
voer een wonderlycke ghiste die a
postel sinte peter gheghuen hadde
Daer heeft hi gesic̄t tot en volcke
van tongheren aldus. ghi selst als
te samen weten als dat doer desen
sloetel die mi vanden sloteldrager
des hemels gheghuen is. mi mach
te gheghuen is te sluten die poerte
der hemelen teghen alle den ghenen
die ic̄ niet en habbe moghen bekee
ren van haren sondelijcken werken

In dyen tiden dat die engel go
des mi die laste ende die sorghede des
bisdoms keucelen haet Item soe
is mi weder omme machte ghegh
uen die poerten te ontsluten voer
den ghenen die noch mine ghebode
ende mine leringhe aen nemen te
houden. mer nu voer alle dinc ver
mane ic v en waerschwe ic v naer
stelijc als dat ghi wilt wel toe siē
dat me alle uwē heylighdomme niet
uwen steden te samen vā v niet dē
haest en werden. tot welcken stem

me si alle te samē met cranē gelijc
gheantwoert hebben segghende O
heylige vader wilt voert an al doē
dat uwē wille is Ende ter stont he
uet hi ghenomen die waerdiche re
liquien der heyliger bisscoppen van
dycer stede Bi name gheheten. sinte
valētijn. sinte mamertq. sinte mar
celis. sinte metropulus. sinte seue
rijn. sinte florins. sinte martijn. en
sinte maximq En niet deser verga
deringhe der heylighen heeft hi oec̄
mede ghenomen all die vaten ende
die cruchen die totten dienste gods
noot waren Ende hi is wt gegaen
die stede van tongeren. ende voert
ghegaen wt die poerte aen die oest
side reysende op sijn voete dē wech
die totter stede vā maestricht stree
ket Doe hebben si allegader niet
groter schrijnge ende fuchtinge bu
ten der stede hem nae gheuolghet se
re droefijcken wepende met luter
stemmen. ende hebben hem gebedē
niet oetmoediger bedinghe segge
de En wilt ons niet afterlaten hī
lyche vader. ende en wilt ons niet
verloren laten goede vader. want
wi v eyghen volck sijn Ende die
scapkins van uwer crudde. ē wilt
ons niet after laten tot een spise d
hellen Ende die monickien ende die
maechden we gaende van hoeren
cloesteren hebben voer hoer berst ge
slaghen. cussende sijn heylighx voet.

slappen ende hebben oec lude gheide
jen segghende O heyligh vader.
waer omme begheuet ghi ons al.
dus vroech. ende werwaerts soe
gaet ghi nu. mer doer haer screyen
soe en mochten si he niet wed o we
jen Mer si ontfingen die benedic
tie en sijn niet haren clercken weder
omme gheskeert tot harre stede Hier
nae is hi ontfanghen inden coninc
like stat van maestricht mit groten
loue en bliscap. en is in ghegaen in
een ouer scone kiercke. en heeft doe
makken in dat middel vander kierc
ken ee croft daer hi aldē trisoer en
den costelijcken scaat van octauia i
gheset heeft. en daer in heeft hi me
de doen makken sijn eyghen graf :
Daer nae soe sanghe als hij lefde
soe en heeft hi niet of gheslagen te le
ven den volcke ende den pellegrinys
van tongheren tot dyn seluen da
ghe toe dat hi gheryst was tot on
sen heer god Ende voer den daghe
so was hi gherwert mit enē coerte
van drien daghen Ende als aldus
die vre des doots aenstaede was he
uet dese heyligh vader sinte serua
tius ned geneycche sijn hoeft losen:
de volcomelike die vaers In ma
ng tuas Dat aldō veel te segge is
Here in dinen handen beuel ic mi
nen geest. du hebste mi verlost here
god des wortachticheyts Ende ee
schijnsel vā de hemel heeft seer wo

derlyke ghesenen op he. en dz on
nosel leuen metten schijnsel is ghe
lyke op gheuaren totten vader des
lichts Ende sijn lichaē is seer eer
lik en begrauen vanden kerste mē
schen in de stede van maestricht als
hem vanden engel beuolen was

Hesus cristus onse ghesone
maker heeft hier op aertrij
ke gesondē veel geestelike lantier
nen om te verlichten dat menscheli
ke gheslachte. we den welcken he
uet die godlyke goedteere heye ver
leent de stede van maestrichte dē al
der heylighsten vriet gōds sinte ser
uatiq saliger gedachte In dyē ti
den dat dese heyligh seruatiq regie
rende was des bissops stoel des
heilige keres vā onser lieuer vrou
wen binne der stede van tonghe
ren hebben teghen opghestaen gro
te ketterien ende onghelouicheden
seggen die heyligh kerkie en tegē
dat gheloue ons heren ihesu cristi
mer haestelike is daer vā bouē god
like wrake ghecomen. want optē
seluen tijt was daer een coninc d
gochen nae wryfingshe der hysto
rien gheheten athanaritus. dye de
kersten menschen grote tormenten
ende manieren van pīmen aen dede
En̄ daer na mette swaerde dede oē
hoeften. doe is ghesiet als dat dye
wrake goods op hem gevallen is
so dz voer die wēstortingē des ker

stens bloet wort hi rechtuaerdelijc
 ken verdreuen van sinen rjcke En
 hij wert ballinghe we sinen lande.
 want tegen die heylighen kercke en
 goods ghehoue heeft hi he in wape
 ghestelt Mer laet ons wederkeren
 totter eerster materi wat hiede vol
 ke van tongheren was een bisscop
 van onspreskehert heylicheyt ge
 heten seruacius die welcke hem sel
 ue seer gaf tot groter strengicheyt
 van walkinghe en vasten En die
 wyle ouergote was mette dourwe
 sijnre tranen so heeft hi angewopen
 den onspreskehert ontfermhartic
 heyt goods als dz hi niet en soude
 ghehengen dat dz onghelouige volc
 der hunre soude come binne sinen
 lande Mer doer den heyligen geest
 is he ghepehaert als dat hij dat
 nz en mochte verwereue o die gro
 te sondre wille van sine volcke Al
 dus heeft hi enen raet genomen als
 dat hi soude trecken totter stede va
 wemen ende dat om dese saeke op
 dat hij dor dye tegenwerderdicheyt
 des machts d apostelen te bet sou
 de moghen verenighen dye ontferm
 harticheyt goods den welcke hi oet
 moedelijc begheert heeft Ende hij
 is aldus toe ghegaen totten graue
 des heylighen apostels sinte peter
 aenwoepende ende begherende hulsp
 sijns goethytes Ende hi heeft hem
 seluen in groter abstinentien ende

armoede uteert als dat hij wel ij.
 of drie daghen gaende bleef sonder
 spise ofte dracke in te nemē Noch
 tot ghene tiden en heeft hi of ghela
 ten sijn bedinghe te spreken Als
 hi aldus menighe daghen in alhulc
 ker strengicheit geweest is so heeft
 hij vanden heylighen apostel sinte
 peter in dese maniere antwoert oē
 sanghen waer om o alte heylichste
 man beroerde mi aldus aensiet bi
 den here is met vollen beract gheue
 ticht als die hunen moeten comen
 in uwen landen o doot te staen die
 sondiche menschen dye daer soe ve
 le sijn als datter weynich bliuen
 fullen te sive Daer om aen nemet
 mynen riet gaet haestelijck weder
 om besick et dijn huus maket di
 ne graf en vererijch scone sijnden
 clederen wat dijn siele sal vershey
 den vant lichaem Ende dijn oghen
 en fullen niet sien dat grote quaet
 dat dye hunen bedriuen fullen in
 dinen lande Alsoe mi gheseyt heeft
 die conincs der glorien segghende
 dat in alle dat walsche lant nz bli
 uen en sal enigh stede ongequest
 sonder een bede huus Inden welc
 ken besloten legghen die heylighete
 liquien des eerste martelaers sinte
 steven die welcke staet inder stede
 van mets Als dese heylighen bisscop
 sinte seruaes dese antwoert ofan
 ghen heeft soe heeft hij haestelijcken

den wech aen gheueert om te comē
 totten walschen landen Ende hi is
 ghetomen totter stede van tongere
 ende heeft met hem ghenomen alle
 dat hem van node was Ende hij
 heeft oerlof ghenomen an hem alle
 Daer heeft hi den priesteren gode
 beuolen mitten dyaconen en die a:
 der clerecken hem allen soenēde en
 cussende mit heeten crāne Daer hij
 he gheleerte heeft en ghepredict den
 wech der salicheyt hem luden ver-
 manende in allen dinghen. Hoe dat
 si hem souden bewyden tot salicheit
 haere sielen Oech heeft hij alle die
 gheheele stat en de volcke dat daer
 vergaderd was gheleert ende ghe-
 preect als dat si soude persuerere
 ende volstandich bluē intē houde
 ne die ghesoden goods sonder ofla-
 ten Daer began dese heylighē vad
 met groter spreijnghe ende claghīm
 ghe te koetsappēn segghende Ick
 en mach niet langher heelen dat ge-
 ne dat ic nu seggēn sal. want lie-
 ue leijnderen van desen daghe of soe
 en sul di niet meer mijn aenschijn
 bescouwen Noch voert soe en sul
 di mi niet leuende bescouwen indē
 vleysche in deser stat. want ick nu
 ouergāc sel des gehelen aertrijcs
 weghe En nymermeer weder co-
 men sal tot deser stede. want ic nu
 geweest hebbe totien heylighē gra-
 ue des prince der apostelen sinte pe-

ter's ende hebbe hem seer ghebeden
 dat hij doer sine heylighēt mi will
 te late comen ende mede bidden dē
 here voer v en alle dese pronincien
 ende landen Ende om dat ick die
 te bat van gode verdieney mochte
 te vererighē so hebbe ick vastende
 ende screyende om gegach om die
 lichamen der heylighēt en op mijn
 kinien gheuallen voer dat graf des
 heylighēt apostels sinte peter daer
 ic gehoert heb dat hij tot mi sprack
 in manieren hier na volghende O
 alder heylighēt man waer om be-
 werste mi aldus seer want vande
 here sentencie gheghuen is dz ale
 walsche lant sal gedestrueert wor-
 den en inde hande der hune gheghe-
 uen om te verniesen Ende alle dye
 steden van europē castelen en hig-
 lighe platsen sellen verbart woz-
 den sonder dat outaer des eersten
 martelaers sinte steuens inder sie-
 re van mets daer sijn heylige bloet
 altijt vloege En hier omme ē mo-
 ghen wi niet te seer god aenbidde
 als dat hi onser beyde ghebet ver-
 horen sal mer doe heeft hi mi ghe-
 den als dat ick haestelic weder om
 weysen soude tot minei volcke en
 latein minen gracie bewyden Ende
 dat ic soude vergaderē sijnden ma-
 de om mede te decken mijn lichaem
 want ick gheringhe verscheyden
 soude van aertrijcken met lut:

tel pine ende myn oghen en souden
 n̄ sien wat quaetheden dat die hu
 ne i onser prouintie en landen sel
 len bedriue also hem god onsen he
 re gheseyt heeft Hier om also geri
 ghe als ic vā wmen ghetomen ben
 so ben ick tot v ghetomen om v te
 voer segghen alle dat in desen lan
 den tecomende is En hier olaet
 ic v alle weten al ist dat ic nu leue
 de inde vleysche geē salicheit voer
 v verwerue en can soe hope ic ende
 gheloeft dat wanneer ic nu ghestor
 ue ben sal ic inde gheest voer uwe
 sielen bidden doer de ouerste conic
 die welcke mi gheset heeft o te we
 sen een harder en een regierre van
 uwer sielen Doert so wie doer ver
 maninghe van mi sijn ghebode on
 derhouc die beloue ic dat ewighele
 uen Ende een weynich tijts daer
 na heeft hi sijn oghen op gheslagen
 inden. hemel segghende O lieue he
 re sich hier dijn scaepkijns die wel
 ke du met dinen duerbaren bloede
 verlost hebste ende in minen handen
 om te behouden ghegheuen hebste
 Nu huden soe gheue ick weder om
 mijns seluen ende dese scaepkijns
 i dinen handen Ic bewele mi di en
 al dese scaepkijns mer o alte hoech
 ste rechter. ick bidden di mie een oet
 moedich ende screyende ghebet. en
 de wilt mi hoeren. dye wepende ben
 tot dy. als waert dat sake dat die

woluen uwe cudden verscoerden
 en verslindē haer vleysch. so bidden
 ic v alder lieffste ihesu criste. want
 du dijn siel voer alle menschen ge
 set heues. dat ghi haer sielen. dat is
 mynre scapen behoeden ende verlos
 sen wilt voer die mit des helschē
 skeurwe. op dat ic mach vā hem lu
 den voer di met mi brenghen hanc
 uollen. en op dat si mz di vrolikē
 mogen sijn in dinē heylighen scaep
 cope also du beloef. habbe ste. waer
 dat ic ben daer sal oec myn dienre
 mede sijn En als die heylighē va
 der dit te samen gheseyt hadde soe
 is ter stont grote gheruft ende swa
 re versuchtinghe onder gheuallen
 inden scare der volsten Daer wt ge
 wassen is alte grote versuchtinge
 onder die manne. ende grote screy
 inghe onder die myuen. ende si heb
 ben alle gader seer droeflijcken ghe
 wepen slende voer haer borst. mer
 die heylighē vader sinte scruaes is
 we ghegaen vander stede van ton
 gheren buten der poerte an die oest
 side. gaende op sijn voeten den we
 ghe. die welcke streckende is totte
 volke van maestricht Daer habbe
 si alle gader hem nae gheuolcht bu
 ten der poerten met groten versuch
 ten ende hulpinghe. ende baden hem
 met oetmoedighen stemmen. segge
 de En wilt ons niet after laten
 heylighē vader en wilt ons niet

vergheteyn goede vader. want wij
 dijn eygen volc sijn. ende die scaep
 kijns van dinc cudden. En wilt
 ons n̄ late inde mode der gripen
 der woluen. Andere heylige monic
 ken ende maechden sloeghen voer
 hoer borsten. ende quamē wt haren
 cloesteren hem na gheuolche. ende
 austen sijn heylighx voestappē. seg
 ghende waer om vader laetstu ons
 aldus gheringhe. of merwaerts so
 gae di nu. leydet os mitti. wat wij
 nu ghecomē sijn tot di seer verbly
 det als dattu wed tot os gecomen
 bist vā also verre beuaert. En wij
 hoeptē als dattu nu bi ons bliuen
 soudes. en du en wilste n̄ drie das
 gē bi os touē. segget os arme sijn
 derē wat sellē wi beginne. wat sel
 vā os werde. wat sond di wi niet
 leuen en moghen. mer in die alder
 snoestie doot sellē wi gelskuert wer
 den. Wi bidden v oetmoedelikē. wil
 doch een maet of een welke. iae dese
 nacht bi ons toeuen. Voert die
 ludē cwopeley en armē en crancle
 menschen stondē op die muerē ro
 pende after hem. Wie sel ons nu die
 costen gheuey. wye sel ons nu cle
 derē gheue wāneer wi naecte sijn.
 Ende die wesen en die wedue rie
 pen oec nae he. segghen de wye sal
 nu onse vertroester wese mer wat
 si hem n̄ wepen noch met scrueyen
 en mocheyn weder crigen. so hebbe

si die benedixie ontfangen ende si
 sijn weder gheskeert tot ha reystede
 En hi is totter stede vā maestrichē
 ghegaen daer hij met eenre cleyne re
 coertse ghewert is gheweest en hij
 is van aertrijcken ghescheyden. S
 hij ghenomen was vanden kersten
 menschen. ende hij is begrauen bi
 lighe siele op gheuoert is bouen die
 choren der enghelen daer si sonder
 eynde regnieren sal in vroechden
 Ende sijn heylighx lichaem is seer
 costelijcken ghesleyt in ene costelike
 tombe ghedeckt met enen marmore
 steen welc hier nae verrisen sal n̄
 ten rechtuaerdighen in glorien son
 der eynde. Dese heylighx bisscop
 sinte seruaes hij en heeft niet ghe
 weest gheueest vande quadē woer
 den der boeser menschen. want hij
 gheuesticht ende ghesondert was
 op enen vasten steen. ende hi is ge
 boren van edelen gheslachten ende
 heeft waerdich gheweest te regiere
 den bisscops stoel. hij is gheweest
 enen har der der scapen vande wel
 len die weuers hem niet verblide
 en fullen van haren wof. Dese mā
 heeft die gracie goeds met wonder
 licheken gauen seer verciert. en sijn
 sie verscheyden van sinen lichaem
 heeft hoghe koen ontfanghen. Een
 groet man ende die hoechste pries
 ter heeft hi gheweest die welscke in

sinen daghen gode behaecht heeft
 ende hi is recheraerdich gheuon
 de hier ruste nu opter aerde dye
 heylige ledē des clare doctoers wi
 ens siele voer god met rechtē uert
 is met enghelschen suffragien ond
 dat gheselcap der hylighen ende
 gheuoert is totter hemelscher salen
 op dat hij inder ewicheyt soude
 moghen ghebruiken die ewighe bly
 cap des heylighen gheselcaps En
 de als aldus ouerleden was dye
 heylige biscoop sinte seruaes so sijn
 die hunen ghetomen. ende hebben
 beduruen die stadt van tongeren
 ende sijn van daer ghetomen opter
 heyligen paeschauont totter stede
 van mets. welcke stede si an bran
 de gheselken hebben Ende die prie
 ster goods voer den ouer doot
 gheselken hebben met enen swaer
 de Ende binnen die ghehele stede
 en bleef niet een plaece onghescint
 sonder allene die sacristye daer al
 le die heylige reliquien des eersten
 maertelaers sinte steuens in ghe
 ley waren vanden welcken ick
 seer wondeliche dingen ghehoert
 hebbē vanden ghenen diet seluer
 met horen oghen verdient hebben
 te sien. want si seyden dat eer dye
 vanden van tongheren totter ste
 de van mets ghetomen waren dat
 si ghesien hadde den ghetrouwien
 vrient goods ende maertelaer sin

te steuen. spreken de metten heylige
 apostelen sinte peter ende sinte pau
 wels. segghende tot hem luyden
 Ick blode v myn lieue heren. als
 dat ghij niet ghehanghet met uwen
 hulpe dat dye stede van mets van
 den vanden goods verbrant sal
 worden. want i deser stede ee plae
 se is Inden weleken een deels
 van mine ledē sijn En daer wt mo
 ghen die luden starckelic weten dz
 ick vā gode wat vercrighen mach
 Mer ist salke dz die sonde vā desen
 volckte also la stich sijn. als dat men
 se niet verslaten ē mach. ten si salke
 dat die stede verbrant werde. soe
 bidde ic v dat dit bede huus daer
 myn reliquien in sijn vandē brāde
 beschermt mach sijn Doe hebben si
 gheseyt tot hē O ald lieffste broed
 gaen in vreden vā dese stede en mo
 ghen wi voer gode niet onthouden
 want dat oerdel goods is op haer
 ghegaen doer haer grote sondē wil
 le Ende die wop haers quaetheyts
 is ghetomen voer gode Aldus so
 wert dese stede ten brande gheghe
 uen. mer sekerlyc v bedehuus sal
 onghoestē ende behouden bliuen
 mer van desen is mi ghenooch ghe
 seit Aldo so laet ons totter eerster
 materie gaen Dese heylige bis
 scop sinte seruatus saligher ghe
 dachten als wij voer sept hebbē is

mit hogher even le grauen in die stede van maestricht bider bruggen des ghemeynen dycs Ende bi sine heylighen graue hoe wel dattet die wille daer snewet. nochtans tot genen tiden mach den marmor steen die op sinen heylighen lichaem gheset is enigh tempeest vochtich maken Ende wanneer die steden doer grote coude seer beuordre sijn. nochtan so en mach hys noch snee opter spacie vā dzye ofte vier voeten ghenaken dat aertrijckie daer dat heylighen graf des grote bisscops sinte seruacij geset is. **W**i mogē seler sic verstaen dat dese man is ee wa rachtich ysmalijt. In welcken ghebedr och ghevrees en heuet. wyens oghen fullen boscouwen den coninc in sijnre vercierheyd. Ende wanneer datter water off snee vallet biden graue des heylighen mans dat en is gheen sacke des vochticheyt. mer een teyken des salicheytes wat grote eer daer gheopenbaert wert op sinen heylighen graue. Ende dz seer wonderlycke is om te segge. Men seyt dicwyl inden omgang dat sneeberghen op ghetoghen werden. mer nochtan en moghe si niet ghenaken totten eynde vanden graue. Ende myn alte lieffste broeder en laet ons niet verwonderen dat die aerde mit snee overdeet is. mer het is seer wonderlyc dat dye snee

niet en darf ghenaken dat grāf des heechsten ende des alder heylischste bisscops sinte seruaces Woert soe was dicwylen wt deuociē en naer sticheyt ghetinmert een capelle ouer dit grāf van schoenen houte verciert met scoenen houte bemaect den tafelen. mer haestelijck werdet beduruē vande wijnde. of oec vā hem selue issel omghewallen ter eerden. Ende ic gheloue voerwaer dat dit hier om gheschiet is want dye capelle niet ghenoech waerdich en waren tot ee ghedeckenis des heylighen bisscops. Ende daer om heuet god dat verhoedet alsoe langhe ditter ghecomen is een ghesonden van gode die welcke een eerwaerdicheyt kercle ter even vanden gloriosen bisscop gesicht heeft. wat naden besope des tijts is ghecomen in dese stede van maestricht. een heylighen bisscop die gheheten is arnulphus. ende dese heuet ghetinmert een kercle ter ere van hem seer costeliken verciert. Inden welcken getranslateert ende ouer gheset is dz heylighen lichaem mit groter naersticheyt ende hogher eerwaerdicheit daer cristus nu sene blent i groter doechde en daer die scepper doer he ende doer sinen vryenden doet wōlycke grote myraculen sijns moghentheyts. Gesiet hoe dye pelle grims wt ene stede in die anderen

met groten scaren te saemen loepen,
Biddende met oetmoedighe herten
hulpe ende ghesontheyt vande heylighen bisscop. want wanneer si de
uotelijcken daer die dienste der mis-
sen ghehoert hebbē soe gaen si blij-
delijckt weder omme tot haren stede
ghesont ende wel ghesenen. ende si
dankēn gode memichfoude lijken
die alſulcken patroen verdient heb-
ben te vererghen van gode. Dese
is voerwaer die in dat middel vā
der kerkēken sinen mont op ghedaē
heest. en de die heere heuet hem ūuole
met enen gheeste des wijsheyts en;
de des verstandes ende een stoelē d
glorien heest hij hem aen ghedaen.
Blyscap ende oect verheffinghe he-
uet hij hem op ghestort. ende een e-
wiggen naeme sal hij hem eruuen :
Dese heylige bisscop heuet verdiēc
die stemme sijns heren te hoeren
O goede dienaer ende o getrouwē
dienaar. want du mi in cleynē di;
ghen ghetrouwē ghemeeest hebbēste
soe sal iccl di setten here ouer velle
dinghen. ganeck ynne in die bly-
scap dījnre herten. wat du wel ghe-
dient heues. ende inden tijt der car-
we den mate wel ghegheuen hebbēste
dit is die heylige seruacius Den
welcken ghegeuen is na dat hi die
werelt ouerlede heest die ewē des
rechtuaerdicheyts Ende all daer d

moghen wi wel grote blyscap heb-
ben. als dz wi waerdich sijn te heb-
ben alſulcken patroen die welcke ēē
mede gheselle is den enghelen pro-
pheten ende den apostelen Ende dz
wi ghelyke in vreden vā allen heyl-
igen. so is toegevoecht i die verga-
deringhe d rechtuaerdigē die welc-
ke ghwassenen hebbē hare stolen i;
den blode des lams En hi gheheel
suuer vā allen smetē na gheuolgē
mitte leyesmāne Mer hoe wel dat
hi ind tijt sijns ouerledē uz ghe-
screydē en is van dese werelt mitte
victorie d martelare. nochtās see
en sal die blyscap d martelare niet
derue Mer alder lieftie broeds. wi
hebbē grote hope tot hē als dat on-
se broeshyt niet en mach verwet-
ue. daer om so laet ons doer die be-
de des heylighen bisscops van gode
verdiēte hebbē enighe deel met
ten wtueroren vrienden gods. so
dat wij fullen moghen bescouwen
die claekeyt d glorie des wareh-
tighen gods sone. ende onse gesot-
maker ihesu cristi. die welcke niet
ten vader ende metten heylighen
gheest leeft ende regneert nu ende
ewelijcken sonder eynde Amen

H

In walschlant inder stat ey-

mella sinte pontius maertelaers dach ouermits welckes predictie ende vlisticheyt nae dat totten ghesloue cristi die twee philippen leysers bekeert waren so vercreech hi onder valeriaen ende galileen princten den seghe der martelien

Tyn syrien sinte victoers en corona maertelaaren dach onder anthonij de keiser. dese corona was eens ridders wijn en doe si be gode te prijsen en te groot makken sinte victoer om staantachticheyt sijne maertelien soe sach si twee cronen vanden hemel nedet daken. van welcken die een victoer. ende die ander haer gheset waren. Ende doe si dat daer sijt alle hoerden tijchden soe wort si tusschen twee boemen ontween ghescoert ende victoer ontschoft.

Topten seluen dach sinte pachomius abs dach. dese was met apostelijcker gratien ouerlaer ende estichter van veel cloesteren in egypten ende schreef een regel die he die enghel dichte. En noch veel and

G

Der heyliger confessore dach orquatus thesifons iudaliscus secundus cecilius elisius en eufrasius. Dese ware te romē vande heylige apostelen bisscoppen gheordineere

en om twoert goods te prediken in spaegen ghesendet daer dat volc noch niet heydenscheer dwalinghe bewonden was. Ende doe si veel steden ghepredict hadde en een ontaalijcke scaer den ghesloue cristi onderdanich gemaect so rusten si daer in vreden. **T**orquatus in statu agi Tesisons te vergij Secundus tot abuse Indalecius tot virgi Cecilius tot elibarii Elsius tot carthase Eufrasius tot elurgi

Tint eplant chyrum sinte ysidorus maertelaer. In wies kerkie een put staet daer men gheslouet dat hi i ghevoren was. van wies water als die sielken dicwijlen van ghevroncken hebben ghenesen wordē. **T**e lamosaken sinte peter an dries pauwels ende dyonisia der heyligher ioncfrouwen dach. En

C

In ysaurie der heyliger maertelaaren sinte aquilijn ende victoriaens dach welcker gesteynen bescreuen vindet

Te anchisiodoren sinte peregrinus maertelaers dach die eerste bisscop inder seluer stadt die van sime syrus te roemien bisscop gheordineert ende te prediken in wallants ghesent wort. en doe hi te anchisiodore quam ende veel volkes

totten ghesloue cristi bekeert hadde
en met openbaerre stemmen gode
besiede wort hij vaden dientes des
tempels ghelyden ende met menis
ghen tormenten ghepijnt in enen
duysteren karcher ghworpen en
ten laetsten ghemartelijc met die se
tenie des onthoefdinge vercrech
die croē des ewigen leuens

Topten seluen dach sinte mayi
ma der heyliger ioncfrouwen. dese
blende met vels doechden ende rus-
te in vreden

Te twees sinte fidulus bisscop

D

Tn tussangen sinta torpetus
maertelaers dach. dese was
erst groot yn new des keysers die
ste. mer daer nae wort hij als dye
selue new gheboet om tgheloue cris-
ti met kinnesbac slachten en niet lan-
gher quellinghe seer ghepinicht. en
den beesten te verslijnden voerghe-
worpen en bleeff ongheweist ende
wort ten lesten als die rechter sil-
uius gheboet op die derde klakende
van meyemaent onthoef. en ver-
uolde alsoe sijn maertelie. mer sijn
hoechtijc begaetmen nochtan
hier boechlyster

Inder stat niueduno sinte era-
clius paulus ende aquilinus dach
m̄ noch and twee Eh noch

E

Tn egipcen sinte dyoforus
lectoers dach. yn welken die
rechter veel ende menigher hande
tormenten besochte alsoe dat hij si-
ne naghelen wt sijn vleysch gweff
en sijn siden met barnenden facie-
len onestack. mer metten blygme-
des godtelijken lichtes soe worden
die dientes veruaert ende vyelen
neder. en hi wort ten laetsten mit
gloeyenden plateyn verbrand
ende veruolde sijn maertelie

Topten seluen dach sinte felix
biscop die inder stat spellatens on-
der maximiaen den keysor den sege
sijne maertelien vertreghen heuet
TEnde noch veel ander heyligher
maertelaren confessoren ende ionc-
frouwen dach

F

Terwemen sinte potentiana
der heyligher ioncfrouwen
dach die nae ontalijcke strijd na-
dat si veel maertelaren lichamen
eerbaerlyck begrauen hadde nae
dat si al haer ejtlycke haue om cris-
tus wille den armen ghedepte had-
de soe voer si ten lesten wter che re
ewighen leuen

Topten seluen dach sinte pru-
dens paulus discipel der voernos

der jonefrouwen vader Dese was
vanden apostelen ghewept ende be-
waerde dat onnosel cleet des doop-
sels totter cronen des onbesmitten
leuens

Te wemen ten weghe tot appia
sinte calocerius ende perthemijs
decus des keypers wijs camerlin
ghen van welcken die eerste doe hi
was proest vā des keypers decus
camer. ende die ander een voergā
gher. ende si den afgoden niet offere
en wouden soe worden si alle beyz
de ontslēft

Opten seluen dach sinte adol-
phus. dese was bisscop ende confes-
soer te camerick. Ende noch veel
ander heyligher confessoren en ionc
frouwen dach

G

Cewemen ten weghe tot sala-
ria der heyligher ioncfrou-
wen dach sinte basillen. dese doe si
van coninclycken ghesslachten ghe-
bore was ende enē oueredsen Bru-
degom hadde. ende si van he ghe-
wroecht wort dat si kersten waer
soe wort gheboden van gallenus
den keyser dat si enter haren brude-
gom ontfinghe of metten swaerde
verghinghe. ende doe si hier of aen
ghysprokken wort ende antwoerde
dat si den coninc der conincghen toe-

enen brudegom hadde soe wort si
metten swaerde doerslaghen

In wasschlanc inder stadt na-
manso sinte wādelius martelaers
dach. dese doe hij ghegrehen wort en
niet offeren en woude. ende inde ge-
soue cristi onbewegelyck bleef in
slaghen ende in tormenten soe ont-
sinck hij met sinen costelijcke doec
die seghe der maerteliien

In karri sinte austregilis bis-
scop ende confessors dach

H

E Mauritanien in tessarien
sinte thymotheus polius en-
de euthicius dialles dach die inde
voersteue lande twoert gods say-
den ende verdiender te samen ghe-
croont te worden

Te cesarie i capadocien sinte po-
lenetus victoriq en donat dach

Inder stat corduba sinte secun-
dimus martelaers dach En noch

G

An affrikē sinte castig en emi-
lius dach die als sinte cipri-
ang scrijft idē boec de lapsis mette
vuer d' passie haer marteli uoldē
In torfisten sinte julien d' heylī-
ge iōctouwē dach die mett pine

des cruce ghecreent wort

Anthiodoren sinte helne der
heyligher ioncfrouwen dach dye
als in sinte amatoers gesten ghe-
screuen is met menigherhande ver-
dienste der doechden verclaerde en
blente in myraculen

Te woen sinte fausting en chi-
motheus dach En noch veel and
heyligher maertelaeren en confessore

C

Te lengiers sinte desiderius
Bisscops dach. dese doe hi sijn
volck vanden aerstoet des hevers
van wandelen ghequeslet sach soe
ghinck hij wt om daer voer te bid-
den ende hi wort te hanen gheboden
te worghen. ende doe hi sinen hals
voer die scapen die he beuolen wa-
ren blidelyc wtrechtede. soe wort hij
ghessagen metten swaerde en voer
tot cristum Met hem waren gepas-
sijt noch vese andere vanden ghetra-
le sijns cuddes ende bider seluer
staet begrauen

In hyspanien sinte epicticus
en basilius bisscoppen dach Ende

D

Te woen sinte maria heil-
des chterarchen ene ou op
ghuoedet doctor en propheet ond

die gracie des nuwen testaments
die te antiochien in cristo rustede

Item der ale heylichste johan-
nen cusis herodes procuratours
wijs dach welcker die ewangeli-
ten ghedencken

Int gherechte van won sinte
vincentius maertelaers dach

In walschlant inder stadt maz-
netis der heyliger martelare dach
donacien en vogataen ghebroeder
die om stantachticheyt des ghelo-
ues inder karcher ghesloten en in
den rectaem ghehanghen ende ghe-
scoert daer nae niet ridders speren
doer stekke en te leste ochoest wordē
I Te hystrien d heyliger martela-
ren dach sinte zoellus seruilius fe-
lix siluanus en dyoclis En veel
ander heyligher maertelaaren ende
confessoren

E

Ewone sinte urbanus paus
dach ende maertelaer ouer-
mits welckes leringhe onder ale
ander des keyzers persecutie veel
mescchen metter martelen gecroe-
wen

Te melan sinte dyonisius bis-
scop en confessoor. dese was te cas-
padocien om den gheloue cristi i elb-
lenden versegnt en ruste daer i vre-
den Daer nae worden die reliquie

Sijns sicheams van sinte basilius
den bisscop van dyer stade op ghe
wonne en sinte ambrosius ghescreet
diese met waerdigher eerbaer heyt
verhief

In metien inder stat dyoscoro
sinte pascratius en valentioes dach
en noch ander ewee tot hem die te
samen met hem gheweent waren

En noch veel and hysligen ēē

Die legende van sinte urbanus

Urbanus die was paicus i ca
live tyden Ende in sinen ty
den was her de grote veruolghe
der kerstenen Ten lesten wort also
ander keyser ende sijn moeder ha
mena was kersten want origenes
hadse bekeert Ende o die bede va
sine moeder so en veruolghe die
keyser die kerstenen n̄ meer Ver
nochtan so was almachtig die pro
uoest van women alte wreet op die
kerstenen ende hi hadde sinte cecilie
doon onthofden Dese almachijs
de naerstelijc sinte urbanum soe
ken Ende met carpatius sijns kna
pen hulpe soe vinck hi hem verbor
ghen in een hol mit drie papen ende
dyaken ende hi deden legghen in ee
karkier Hier nae so dede hij hem
voer hem brenghen ende seyde hem
op dz hi verkeert hadde vijf dusēē
menschen en cecilie en tiburtie ende

valerijen oek mede verkeert had
en hi eychede van he cecilien scatte
En urbanus seide he mi dunct dz
di die begeerte va goede meer doet
veruolghen die kerstenen dan om
die minne van dyne goden Ceci
lien scatte hebben der armer luden
handen in den hemel ghebroche En
de hi dede urbanus ende alle sinen
ghesellen staen met loden mappers
Ende doe urbanus aenriep goods
name helgoen soe bescampten dye
prouoest ende seyde Dese oude ma
wil wijs schijnen ende daer om spre
ket hi nu dat wij niet en verstaen
Doe almachig n̄ en mochte ver
winnen soe dede hijse weder in een
karkier sluten ende daer doekte ur
banus drie rechters ende auolinc
de wachter vāde karkier Doe
almachijs hoerde dat auolinc ker
ten ghewordē was so dede hij hem
voer hem brenghen en doe hij dye
afgoden niet offeren en woude soe
sloechmen hem sijn hoeft of Ende
doe leyden sinte urbauen n̄ sine
ghesellen ten afgoden wert en me
dwancē hem wyerweck te offeren
Doe bede urbauen ende die afgoden
vielen ende doden vijf papen die dz
vijf per maecten Doe woudmen
urbauen en sijn ghesellen alte swaer
lic ende me leyde se dat si den afgod
den offerhande doon soude mer si
spoghen op die afgoden ende maect

ten een cruce voer hoer hoeft. ende
si custē die een den anderē. en men
hoech hem dat hoeft of In aleyan-
ders des keyser s tide Int jaer os
heren tweehondert en twintich
Mer te hant wort almachijs bese
ten mette diuel en hi blasphemee-
de sijn gode En sijn ondācs prees
hi die kerstenen. ende daer na brac
hem die duuel den hals En doe dat
marmenia sijn wijfhoerde doe de de
si hoer en lucinen hoer dochter en
al hoer ghesinne doopen vanden heyl-
ighen priester fortunatus Ende
daer groef si eerlijck urbanus lich-
aem ende sijn ghesellen

F

Cathenen sinte quadratus
dach. dese was der heylighen
apostelen discipel

Te wemen der heyligher maer-
telaren simonius priesters dach
en noch vyij. toe he die alle antho-
minus die keyser om cristo mitien
swaerde gheboet te pijnighen

Opten selue dach sinte quadra-
tus martelaer in wis hoechheit sin-
te augustijn somighe sermonen
predicte

In tussien sinte felicijning er-
clus ende paulinus dach

Te antiochidoren priscus des
heylighen martelaers dach die mz

eere otallicker scarē martelijc was
In britangen sinte augustinus
Biscop en confessores dach die van
sinte gregorius ghesendet alte eer-
ste den engelschen dat ewangeliē
predicte En noch veel and heilige
martelare confessore en iocfr euwe

G

E mesien der stat dy scorso
des heylighen mertelaers dach
julius. dese doe hij seer out van jaz-
ren was ende ridderlyck ghestredē
hadde. soe wort hi inder tij d perse-
cutien vanden dienres gheuanghe
ende voer den rechter gebrocht En
doe hi i tegewoerdicheyt des rech-
ters die afgode vermaledide ende
den naem cristi volstandelijc belis-
worste soe wort hij onthoeft

In walschlant inder stat arau-
sica sinte europiq Biscop en mar-
telaers dach. wies leue edel van do-
gheden en in myraculen sinte seue-
rus die Biscop met claren ghdiche
ghescreuen heuet

Te atrecht sinte ragulfi Biscop
ende maertelaers dach

Item sterfdach des eersamen
vaders beda priester. dese was een
sonderlinghe leeraer des volcs va-
enghelant. En noch veel and

Van die eersamen priester beda

In jaer ons heren ses hon
dere ende seue ende tachtich
soe was beda in enghelande. ende al
noemt men hem in die wetschinghe
der heylighen. nochtan en hietmen
gheen sant mer hi hiet een eersaem
priester Ende dz is om twee salte
wate om dat hi van groter ouchtic
blint ghewordē was. soe hadde hij
enen leyder doer stede ende borghe
en ouer al predicte hi gods woere
Op enen tijt doe si ghemenghen door
enen dale die vol stenen lach so sey
de he sijn leyder van spoer dat daer
een groot volc was vergadert dat
sijn predicatie al heymelic oerbeide
Doe begonste hi starckelic te pre
diken en doe hijt int eynde gheseyt
hadde ewelic sond eynde. soe riepen
die stenen bi miraculen al lude **N**me
eersam vader Ende om datten die
stenen eersaem bi miraculen hietē
daer om hietmen eersaem **O**f als
sommighe andere segghen **D**ie en
ghel antwoerde he. eersaem vader
du heues wel gheseyt **D**ie ander
salte is want een clerck die in hem
deuot hadde woude een vaers ma
ken dat hij woude doon grauerten
bouen sijn graf. ende dat begonste
aldus in latijn **H**ac sunt i fossa
Dat is hier sijn i desen graue **O**m
dat hijt vaers aldq eynde woude
Gede sancti ossa **D**at is Des heyl
igen bede beente **M**er om dattet

vaers so niet eynden en mochte. en
hijt dicwylke ouerseyde. en hij sach
dattet gheen goet eynde wesen en
mochte **D**oe hi op enen nacht hier
op veel ghepeynst hadde. en hij des
morgens te graue quam. so vane
hi daer aldus vanden enghel gra
ueere **H**ac sunt i fossa bede beente
Sijn lichaem eert men te jannuen
In jaer ons herē vij. honderd doe
men radbodus den cominc dopen
soude. en hi den enē voet int water
hadde en den anderen buiten. so vri
gede hi **W**eder sine broeders meer
inder hellen waren dan inden part
dyse **E**nde doe hij hoorde datter
meer inder hellen waren toe wech
hi sijn voet wt **E**nde hi seyde **H**et
is heyligher den meesten hope te vol
ghen. dan den minsten hoep **E**nde
aldus were hij bedroghen soe dat
hem dyc duuelen ghesloueden. dat si
hem des anderen daghes vele goets
gheuen souden. mer opten vierden
dach. soe starf hij vander gae dooc
Item men seyt dat in campani
en van ytalien toern ende gherc
te viel. ende fruyt vanden hemel;
In jaer ons heren vij honde en
de viertich. doe sinte benedicto lich
aem vande berghe cassine te cloes
ter van floriacens. ende scolastica
sijnre sustre lichaem te cotomā wa

ren gheuoert Doe kaerlemanus
 die monic was vā cassumēs wou
 de sinte benedictus lichaem tē bur
 ghe van cassino voeren. mer hij en
 mochte om die myraculen die god
 dede. ende om dat die fransoeysen
 soe starckelijc weder stonden. In
 jaer ons heren seuen hondert ende
 viertich soe was een groot aertbe
 uinghe ende veel steden vielen op die ber
 ghen in campadien sonder bresken
 ende sonder die luden te doden al see
 ghinghen si staen ses milen van ho
 re stat. Doe wert sinte petronella
 sinte peters dochter ouergheuoert
 ende opten marbel steen van horen
 graue soe vantmen bescreuen met
 sinte peters hant Mijn gulde doch
 ter petronella Tot dien tiden soe
 vernielden die van tien armemē
 Ende wanneer doe in hoerenlan
 den die sterfste was biden kerstenē
 raet so schoeren si hoer hoeft in gheli
 kenis van crucey Ende omme dz
 in desen teylken die sterfste op hielde
 soe bleuen si dese sede houdende van
 scheren. Nae vese verwimminge
 soe starf ten laetsten puppinus En
 die grote kaerle sijn soen regneerde
 nae he Ende in sinen tiden so was
 adriaen ende hij seynden totte gro
 ten kaerle boden. ende hij eschede
 hulpe van hem teghen desiderium
 den cominck van lombardyen. die

die kercke veel verdiets dede. als
 sinen vader hadde ghedaen Ende
 kaerle dede sijn bede ende vergader
 de ee grot heer. en hi voer ouer dz
 ghekerchte in ytalien. en hi oleyde
 machtelie papie die cominckste ste
 de En daer vint hi desiderium en sijn
 wif en sijn princten ende sende in
 eslenden in gallien. En hi gaf der
 kercken weder al hoer recht dz hoer
 die lombarden ghenomen hadde
 Doe warē in kaerls heer twe vro
 me ridders. amicq en amilius daire
 men veel wonders ofleest Ende si
 bleuen doot te mortadien daire kaer
 le die lombarde verwant Ende hier
 soe eynde d lombarde rijk. want
 voert an soe hadde si den cominck
 die hem die keyser sende Doe kaer
 le te tonien wert voer so vergader
 de die paus enē zeent vā hondert
 ende tachtich bisscoppen. In welc
 ken zeende die paus karolus gaff
 recht te kiesen den paus ende te or
 dineeren den paus stoel. Ende hij
 gaf wt dat die aertsche Biscop. en
 die bisscoppen in allen prouincē vā
 hem hoer wylle ontfāē souden. eer
 mense consacreerde Ende karolus
 sonē wordē te wemen in comingen
 ghewyet. puppinus bouen ytalien.
 hoderwyc bouen aquitaynen Alci
 nus kaerls meester leuede. de pu
 pinus kaerls soen wert verwonē
 dat hi teghen sijn vader gheswoer

Haddē en doe most hi monic wordē
Int jaer ons heren vijc. en lyxy.
 in hiraneus ende patricius en sijns
 soens constantijns tiden soe groef
 een mā in die langhe mier vā tra
 zee. ende hi vant een stenen scriene
 Ende doe hise ghesuert haddē. en
 op gheheuen. so vant hi daer in oen
 man legghen ende enen brief daer
 die in ghescreuen was **C**ristus sal
 worden gheboren vander maghet
 maria ende ic geloue in hem onder
 constatino en hyreneo die keyzers
 sel di mi weder sien **D**oe adriang
 doot was so wort hoo paeus die in
 allen dinghen een eersam mā was
 En adriang vriedē mochtē qua
 lic verdraghen dat hi dus verheue
 was **D**oe hi die meerē letan ye de
 de. so verstormden sijt volc teghen
 hem. ende fistaken hem sijn oghen
 wt. en snedē hem sijn tonghe wt
Aller god gaf hem weder bi myra
 culen sijn tonghe en sijn oghen **E**n
 doe hi tot kaerle ghecomen was so
 sette hi hem in sinen setel ende dode
 die misdadighen **I**nt jaer os heren
 vijc. en lyxy. soe liecē die vā we
 men bi des paus rade constantine
 den keyser. ende tiepen alle met een
 cosent op kaerle des keyser's prys
 en dedē keyser makē bi des paus
 leonis handen ende si hieten angus
 tum **N**ae groten constantinen soe
 was des keyser's stat te cōstantino

polen om dat constanteijn den stoel
 van wmen woude sinte petres vi
 carien laten **E**n hi ordineerde sine
 stoel in die voerseide stat. mier van
 waerdicheit sijn si gehetē des key
 sers van wmen tot dier tijt dattet
 keyserlike quam op die coningē
 vā vrancryc **A**ller daer na werdē
 die gehetē des keyser vā grieken
 of vā cōstantinopelen. en dese key
 sers vā wmen. want dit was herde
 wonderlic van dus groten keyser
 want also langhe als hij leuedē so
 en woude hi gheen van sine dochte
 ren te hyslic gheuen. want hij seyde
 dat hi hoer gheselscap niet deruen
 en mochte **E**nde als alcimus sijn
 meester vā hem scriuet **A**l was hi
 in anderen dinghen salich. nochē
 gedoechde hi hier in die quaethye
 van wderspoedigher aventuren
Ende hier in wast claeer ghenooch
 wat hi hier mede meende **N**ochē
 vensde hem die keyser hier of als
 ofter gheen waninge off ghemoeest
 en haddē al wast datmen daer velt
 of seyde. want soe waer hi voer de
 de hysse mede varē **I**n desen kaerls
 tiden soe was sinte ambrosius mis
 sael gheslagen after. ende sinte gre
 gorius dienst die wort alte hoech
 sic gemenichoudicht. wat hi halp
 daer alte sier toe. wat als sinte au
 gustijn sept i sine boec der biechte
 Doe ambrosius veel veruolghinge

wechde van justinen die kreyserin
ne die onghelouich was mette ar
rianen. ende si hoer pijnden hem te
verradē binnē der kercken metten
onghelycghy lude. soe ordineerde
hi psalmen ende ymnen te singen
alsoe die van oest plaghen te doon
om dattet vosc niet ē soude werde
vermoeyet met wuwen Mer daer
nae soe quam gregorius ende ver
wandler veel en deder offen toe
want die heylighē vaders die en
mochten so schier n̄ ghesien al dat
den dienst toe behoerde. mer elc or
dineerde dat sijn Want dat beghin
der missen hadde driehande ver
scheydenheit. want fulcke begon
sten an een lesse als niet paeschaude
beghint Ende celestimus die paus
ordineerde dat men int beghin va
der missen psalmen singhen soude.
En gregorius ordineerde dat men
introitus vāder missen singen sou
de. ende een vaers van die psalmē
welneer plagen die clercke te staē
singhen te circule om trent den ou
taer. en de dair om so hiet niet noch
dat choer Mer flamma ende theo
dorus ordineerde dat men op tree
siden met koelen singhen soude En
de dat hadde si van ignatius die
dit gheestelijc vertoent was En
jheronimus ordineerde die epistole
ende die ewangeliē ende een groot
deel vanden dienst des nachtes en

de des daghes Ende ambrosius ge
sarius ende gregorius de dē dat an
der daer toe als collecte en den sac
en nae die epistole. ende voert euā
geliē ordineerde si die graduale
die tracte en alleluya En hysant
ofte simachy als sonnighe seggen
of theophilus deden daer toe Glo
ria in excelsis. en volmaectē lau
damus te. ende die andere Notari
us ordineerde die sequentie na dē
alleluya Mer nycolas die paus die
de se ter missen singhen Hermanus
contractus tortoritus maectē. reg
omnipotens Sancti spiritus assit
ende aue maria. ende die antiffen
Alma redemptoris en simon kar
ona. mer petrus vā compastelle die
bisscop maecte Glue regina Ende
sighebrecht die coninc vā vrācijc
maecte die sequenti Sancti spiritus
Als turpīmis seyt soe was kaerle
scōne vā lichaē mer wreet vā aēsē
Hi was acht voet lāc. sijn aēsicht
was andhalf spāne lanc. sijn voer
hoeft was een voet breed Enē ghe
wapende ridder die op een paere
sat versloech hi mette swaerde m̄
enē slaghe Vier hoeft serē wrechte
hi lichtelic met sine handē Hi hief
met eente hant op tot sinen hoeftē
van der aerden enen ghewapenden
ridder Hi stac wel in sine mōt een
gehele base of h. hennē Driewerf
drant hi des dages Histichte velse

cloesteren. ende hi starf heylighelyc.
 Ende in sinen eynde soe maecte hij
 cristum erfghenoet van sinen goe:
 de Ende nae hem volghede int key
 serrijck lodewijck sijn soen die een
 alte goedertieren man was. Int
 jaer des heren viijc. en hou en i sine ti
 dē so leyde die Bisscoppen of al gul
 den ghesmide en duerbaer clederen
 en in anderē costelike waerlike or
 namentē Theodolphus die Biscop
 van orliës was valscheelic gewro
 ghet voer den keyser. ende hi deden
 te andegauen houden. Ende alsmē
 in een cronike leest doe een palmda
 ge die processie leet voer dat huus
 daer die Bisscop in ghebonde was
 so ontdeke hi een venster en maec
 te een ghestille int volc ende hi sac
 voer den keyser dese scone vaerzen
 die hi gemaect hadde Gloria laus
 et hon or tibi sit zē. Ende die keyser
 hadde soe grote ghenoechte in dat
 hi hem te hant vander vanghenisse
 verleste. en sette hem weder in sijn
 kerke Michael des keyzers legaet
 van constantinopole brochte lode
 wyc des keyzers kaerls soen ond
 and ghiste in sinte dyonijs koeken
 vander perach ghetoghen wt den
 gryeg in latijn. En die ontfinc hij
 mie blisscappen. Ende opten seluen
 nacht worden in sijn kercke gene:
 sen viijc sielen. Doe lodewijc doct
 was. so wort lotharijs sijn soe key

ser. ende kaerle ende lodewijck sijn
 broder wouden op hem strijden
 Ende inden strijt soe wort also ve
 le volcs verslaghen datmen nye ē
 wist datter alsoe veel volcs versa
 ghen was. En ten laetsten so maec
 ten si vrede. soe dat kaerle regneer
 de in vranckie. ende lodewijc in
 germanien. ende lotharijs in pali
 en. ende een deel van vranckie
 dat nae hem lotharingha gheheytten
 is. Ende daer na so liet hi lodewijc
 sijn soen die keyserijck. en hi were
 monick. Alsoe men in een and ewo
 nlike leest. In desen tiden soe was
 sergius paus die een vrouweyn was
 ende eerst hiet hi verlenssē en. mer
 men verwandeldē sinen name en
 hieten sergius. Wa dier tje so wast
 gheordineert dat alle pausen moe
 ten hoer namen verwandelen daer
 omme. want onse here verwandeldē
 hoer namen die hi tot sinen aposte
 len coes. Eu de daer om want also
 si hoer namen verwandelen alsoe
 sijn si sculdich hoer te verwandelen
 in volmaectheyt des leuens. Ende
 om dat die gheue die tot dien dien
 ste wert ghecoren niet en sellen heb
 ben selijckie name. In des lodewijcs
 daghen. Int jaer ons heren viijc.
 en huij. alsoe men leest in een cronikē.
 soe queldē die duuel inden ker
 spel van maguntine die luden soe
 seer slaede met hamere op die was

de vanden busen ende stekende en;
de openbaerlyck sprekerende. ende o;
rust makende. dat soe waer dat hij
in quam dattet huus verbarnde
Ende doe hier om die papen letam
en deden. alsoe werp die duuel ste
nen ende hi maecte veel luden bloe
dende Ende ten lesken so hielc hi ee
luttel op Ende hi seyde doemē dat
ghewyntwater werpte was hi ver
borghen onder des papen cappe als
ond sijns vrients. en hi wroeghe
den dat hij oncuyshcye hadde ghe
daen mitte procuratoers dochter
Tot dien tiden soe wert die coninc
vā bulgare ten gelue keert mz
sinen volkse Ende hi wert also vol
maect. dat hi sinen ousten soe dae
rīc op gaf ende wert selue momic
Ende doe sijn soen ionghelinc ende
kintschelic hem wed gheue woude
ter keydene wet. soe nam hij wed
sijn conincrichc aen ende iaghede si
nen soen ende vinc hem. ende hij
stac hem sijn oghen wt. ende leyden
in een kercker Ende hij sette de in
sijn rīc sinen ionghesten soen. ende
hi wert weder momic Men leset
dat in ytalien te birrien drie dagen
ende drie nachten bloet reghende
Tot dyen seluen tiden soe quamē
ouertalijcke locusten of sprinchane
in gallien die ses voete en ses vlo
ghelen hadde. ende twee tanden.
die har der waren dan stenen. ende

si vloghen als scaren van wolcken
een spati van ee dachuaert vier of
ses mylen verre hem sprengende En
si woesten alle groegende dinghen
in crudyn en in boemen. en si voere
totter zee vā brytanien. ende te les
ten worden si verdroncken metten
waeyende winte inder zee Mer die
zee werpse op dat oeuer en van bo
ren stanc besmetten si alle die luchte
En hier of quam alten grote sterf
te en honger also groet dat vol nae
die derdendeel vāden volcke starf.
Int jaer ons heren neghen honde
en xvij. so regneerde die eerste ot
to En doe dese otto te paessche sijn
prince of hilt. eer si gheseten wa
ren so na eens prince kint als kin
dere plegē die spise vānd tafelē en
die spijsdraeger slooch he niet enen
sco. Doe dat des kints camerline
sach. so slooch hi die spijsdragher
dot En doe he die keyser daer om
verdomen woude sonder verhorin
gh. soe werp hij die keyser ter aer
den. en woudē versmoren En doe
hi he nauwe wtē handē genomen
was. soe dede he die keyser houden
en seyde dat hi misdadich was. dat
hi inde feesē niet en verdroech. en
daer om liet hi hem vry wech gaen
Na de eerste otto quam die ander
otto Ende doe dese dicwil brac die
vrede vā ytalien so qua hi te woren
en hi maecte ee grote wercap als

nen kawoenen en sijn pricen. ende
de bisscoppe den kerken vā grādier
En̄ doe si satē ende werscapten. soe
dede hise al heymelic onimegaē m̄
ghewapendē ludē Ende daer nae
beclaechde hi hem vandē gebrokē
vrede En̄ hi beual datmense lezen
soude die hier in misdadich waren
dir dede hi daer te hant onthoefden
mer die andere riep hi ter werscap
pen Mae dese soe volghede die derde
otto Int jaer ons heren ix. hon
dert en xxxvij. Dese was ghetoe
naemt der werelt wonderlycke
Alsoomen int cronike leest. so had
de dese een wijs die bi enen graue
leggen woude. mer om dat die gra
ue soe groten misdaet niet doon en
woude. soe hadde s̄c̄t soe onwaere
dz si dese graue so swaerlycken voer
den keyser berufte dattē die key
ser sonder audiencie dede onthoef
den En̄ hi hādt eermen onthoefdē
soude sinen wyue dat si als hi dooc
ware proeven soude met enen gloy
enden yser dat hi otsuldich ware
Ende doe quam een dach dat hem
die keyser vermat dat hi vonnisce
doen soude den weduen en̄ den wee
sen Doe quā daer des grauen we
due. en̄ brocht in hōer armē hoers
mans hoeft En̄ si vraechde de key
ser wat dooc hi verdient hadde die
enen onsculdighen man ghedoot
hadde En̄ doe die keyser seyde dat

hi waert ware datmen hem sijn bo
uel of sloeghe. soe seyde dese wedue
Du biste die man die mynen man
sonder scult bi dijn wijs vael do
den dedes. ende om datku proeven
selfste dat ic waer segghe. soe selict
proeven met ee gheopen dē yser Doe
dat die keiser sach soe verwonder
de hi hem seluen. ende hi leuerde hē
selue in des wijs handē dat si met
hem hoer wille dede. mer om die be
de der bisscoppen en̄ der kawoenen.
soe gaf si hem tien daghen vorste
Daer nae soe creech hi vrede tegen
die wedue. en̄ doe ondersochte die
keyser die sakte. en̄ doe hi die waer
heyt bekende. soe dede hi sijn wijs le
uende barnen Ende om sijn ver
lossinghe so gaf hi der weduen vier
borge En̄ die borge sijn int bisdom
van luneren. ende sijn gheschten van
inducie of verste der dagen die tien
de achstenste seuende ende selfste Na
desen Int jaer ons heren dusent
en̄ twee. soe wert keyser heynric
die hartoghe van hauyeten Ende
dese gaf steuen den coninc van hon
garjen die noch heyden was getli
am sijn fuster te wyue. ende si be
keerde den coninc. ende als sijn lanc
tot cristq gheloue Ende dese steuen
was so ynnich. dat god vele myra
culen om sinen wille dede Desen
heynric ende radegundis sijn wijs
hleuen magheden. ende leyden een

Hylich leuen en storuen hylichlyc
 Naer desen volghede coenraert een
 hertoge wt vrancrijc die sinte hen
 ricus mochte tot enen wiue na. In
 des mans daghen sachmen ee vuer
 righ latcke inden hemel bouen der
 sonnen die harde groot was. ende
 hi viel ter aerden. Dese keyser ley
 de in gheuanghemisse som Bisscopps
 van ytalien Ende om dat die aert
 sech biscop van melane wter van
 ghemisse ontlopen was soe verbrand
 de hi dat buten melane stont Mer
 op den pinyster dach doe die keiser
 in een cleyn kercke ghecwet wort
 te misse. soe sloghen soe groten donre
 slaghen ende blypeme. dat sommige
 wt hoere sinnen worden. ende dy
 andere storuen Mer Bruno dye
 biscop die die misse dede. ende des
 keyzers rade sepden metten andre
 dat si inder missen ghesien hadde
 dat sinte ambrosius den keyser
 dreygheide In des coenraets tide
 Int jaer ons heren duisen ende
 vijf ende twintich. alsoe men in ee
 econiske leset. so ontsach lopolodus
 die graue des conincs granscappe
 ende hi vlooch met sijn wyue in
 een bosch endi was daer verburge
 in een hutte Ende doe die keyser
 in dat bosch iaghe omme dat he
 die nacht aen quam. soe moeste hi
 in die hutte blauen. ende sine waer
 dinne die swaer met sijn de was. si

leyde he als si eerlicste mochte. en
 gauen he des hi te doon hadde En
 de op die selue nacht soe ghebaerde
 dat wijsenen soen Ende die keyser
 hoerde een steme die drierewf tot
 hem riep O coenraet dit sijnt dat
 nu gebore is. sel dijnre dochter ma
 wesen Ende des morgens doe hij
 op ghestaen was. soe riep hij twee
 sciltsnapen tot hem die hem keyme
 lieste waren ende seyde Gaet ende
 neemt dit kindsijn mit crachte va
 der moeder en slate ouermits on
 tween ende brenghe mi sijn herte.
 Ende si ghinghen hestelijck ende
 namen dat sijnt wter moed scoet
 En doe si soghen dattet sce vrom
 kint was. soe hadde si daer ont
 fernenis op. ende leyden op enen
 boem dattet die bestin niet eten en
 soudyn Ende si sloeghen enen base
 ontween. ende brochte den keyser
 dat hert Op dyen seluen dach. soe
 leet een hertoghe daer. ende doe hij
 dat kint hoerde wenien. soe dede hij
 tot hem kelen En om dat hi gheen
 kint en hadde. soe brochte hij sijn
 wijs. ende dede voeden ende seyde
 dattet hem ende sijn wijs was. ende
 hi hietet heynric En doe dit kint
 ghewassen was so wast scoen van
 lichaem. wellsprekende. ende voer
 alle menschen gracioes En doe die
 keyser sach dat hi so scoen en wijs
 was. soe eychede hi hem van sijn

vader **E**n doe hi sach dattet sijnne
voer al die lude gracioes was en
datten alle die lude presen so bego
ste hi te twielen of hi na hem regne
yen soude Ende of hi dit was dien
hi hadde beuolen te doden **E**n om
hi des seker woude wesen so screef
hi met sijnre hant enen brief. ende
senden bi sinen iongelinghen sine
wiue. ende seyde Also lief alstu di
ne luf hebste also vroech alstu dese
brief ghesien hebbt soe doet die sijne
doden Ende doe dese ionghelinck
voer. soe wert hi gheherberghe in
een kercke. ende hij sach van moet
heden ende sliep op sijn borst Ende
die voerse daer desen brief in was.
hinc buten. en eē pape die dit sach
wort ghyerich te weten wat daer
in was. en dede die voerse op Ende
doe hi sach dz die brief met des kei
sers seghel beseghelt was. soe dede
hi hem op. dat die seghel nochtā heel
bleef **E**n doe hij las so onesach hi
hem van deser misdaet en dede sub
tiljcken dit of. dese selste doden. en
de screeffer. ghis dese onse dochter te
wiue **E**n doe die keyserinne sach
dese brief met des keyzers seghel
beseghelt. ende si oec wel kende dae
ten die keyser seluer gescreue had
de. so vergaderde si hoer princen en
de maleden die Brulofte. ende gaf
hem hoer dochter te wiue Ende de
se Brulofte was tot allen ghehouden

Ende doemen den keyser seyde hoe
hoechlyck sijn dochter ghebrulofte
was. so hadde hi des gret wonder
ende hi onderuāt die waerheyt vā
die twee sciltknapen ende van den
hertoghe ende van den pape Ende
hi sach wel dat hi goods wille niet
wederstaen en mochte. ende daer o
me seynde hi omme dat sijnt. ende
maecten vast sijn behyldten soon
Ende hi ordineerde dat hi na hem
regneren soude Ende in die stede
daer die heynric gheborre was daer
dede hij stichten een closter. ende
dat hiet noch vrsania Dese heynric
die dede alle speelkuden wt sinen ho
ue. ende datmen hem luyden plach
te gheuen. dat dede hi den armen ge
uen In des keysers tiden so was
die kercke soe ghedeylt datter dyne
pausen waren ghetoren Mer ten
laesten soe gaf een pape die gracia
nus gheheyten was een groot deel
ghelsets. ende daer mede lietē si hem
dat pauscap Ende doe heynric te
wemen waert voer om die twistē
te vreden. soe voer hem gracionus
te ghemoeete ende gaf hem een gul
den crowen om dat hi hem goedertie
yen wesen soude mer heynric veyns
seder al. ende vergaderde een zeene
ende hij verwant graciaen van sy
monien. ende hi settede daer enē an
der voer hem Nochtan leestmen in
ponia boeken dyē hi sende ter gra
z ij

uinnen matadam dat dese voersey
de pape van simpelheyden ghecoft
hadden met ghelyc. om; dat hij woude
den twist schyden. mer daer na soe
bekennede hi sinen misdaet. ende bi
des keyzers rade dede hij hem selue
off. Nae desen heynric soe regneerde
die derde heynrick. In des tiden
soe wert branmo tot enen paes
ghetroen. ende ware leo gheseten.
Ende doe hi te wemen waert voer
om den setel te ontstaen. soe hoerde
hi den enghel singhen God seye
Iesu dencle ghespenzen des vreden.
Dese ordineerde van velen heyligen
sanc. In dien tiden wert die kercke
ghestoere bi breganum. Want
hi seyd dat cristus lichaem. ende
blod niet waerlic en was inden ou-
taer. mer dattet daer waer bi figu-
ren Ende laufracus die prior van
Brentenseyn die wten lande van pa-
pien was. hi screef vromelic tegen
he. Ende dese was antelmus mees-
ter van cantelberghe. Daer nae
regneerde die vierde heynric. In
jaer ons heren dusent ende seue en
de vijftich. Ende in des mans tij-
den. soe was sonderlinghe die voer-
seyde laufracus vermaert. en om
sine leringhe wille soe quam tot he
antelmus wt Burgoendien. ende
hi wert daer nae soe verhuue va so-
viele dogheden ende leringhe. dat hij
nae hem prior wert. Tot desen ti-

den wonne die kercken jherusalem
dat die sarracenen ghewonne had-
den. Ende sinte nycolaus beenten
waren ouerghebrochte totter stade
van barene. Ende dit leestme daer
onder dye ander. Doemen in een
kercke diemen hiet onder cruce on
ser vrouwe van caritate noch niet
en hadde ghesonghen die nuwe his-
torie van sinte nycolaus. so baden
die broeders de prior offise singe
moesten. Ende hij en woude des
niet ghedoghen. ende hij seyde dattet
ontfamelscheken waer. datmen nu-
we ghewoente op soude brenghen.
Ende doet hem die broeders noch
baden soe wort hi gram ende seyde
hem. Ghi broeders gaet wech. ne
mer meer en gheue ics v oerlof dat
men in mine kercke speelliedekens
singhen sal. Ende doe sinte nycolaus
dach quam. soe voldeden die broe-
ders met sericheden die vigilië van
der metten. Ende doe si alle te bed
de ghegaen waren soe openbaerde
hem sinte nycolaus den prior ey-
schelijken ende hij toghen metten
haer vaden bedde op die aerde van
den dormiter. ende hij begonste dye
antiffen van sinte nycolaus te sin-
ghen. O pastor eterne. ende tot elc
ke note sloech hi he op sine naecte
rugghe mit enen wede die hi in die
hone hadde. en also sanc hi mit ghe-
maect die antiffen totten eynde. en

De hi alle dyc monincken gheweck
hadde mit sinen wopen . soe droech
men half doot tot sinen bedde En
de doe hi tot hem seluen ghecomen
was so seyde hi . gaet en singhet nu
voert meer die nuwe hystorie van
sinte nycolaq Tot desen selue tide
so ghinc die abt en ypi . monincken
wte cloester nobilisq . en ghinge
dieper in die woestine d dat si nau
mer regule houde woudde en maec
ten daer een nuwe oerde van die ou
de Doe wort hildebrant die prior
van clungi paus ende hi wort gre
gorius ghehetene Doe dese noch min
der was ende hi legaat gesent was
totte aerts bisscop van leons so ver
man hij by myraculen den aertsche
biscop van ebronij van simonie wae
de die aertsche bisscop nz en moch
te verwinnen sine wroeghers so be
ual die legaet dat hi segghen soude
Glorie si den vader . den sone ende
den heylighen geest Doe seyde hij
wel lichtelijck Glorie si den vader
ende den soe . mer den heyligen geest
en mochte hij niet segghen . omme
dat hi inden heylighen geest geso
diche hadde En doe hij sijn sonden
gebieche hadde . en of ghesdaen had
de . alsoe seyde hij wel volcomelijck
ende den heyligen geest Nae des
sen vierden heynrick soe volghede
die vijfde heynric Int jaer os herre
M . C . ende viij . En hi wan papi

en mitte cardinaelen . en hi lietse va
ren mit bisscoplike ghewade In
desen tide so ghinc bernardus en
sijn broeders in die grauwe oerde
Nae heynric quā lotharius Tot
dien selue tide so gheschaerde ee wijff
in albina een wonderlike dracht met
twe lichaem die een vande anderē
geskeert stondē . want voer so was
set een mēsche mit hoeft en met aen
sichte en mit allen ledē . ende ater
wasset een hont altemael mit hoeft
ende mit allen ledē Nae desen reg
neerde coenraet Int jaer ons herre
M . C . en xvij . Tot dese selue
tiden starf hugo van sinte victor
een groet leeraer in allen constē En
men seit dat hi siet lach en hi ghe
spise onthoude en mochte so hāde
hi harde naerstelic dat me he os he
ren lichaem gheuen soude Doe wou
den sijn broeders sijn quelmissie vre
den . ende brochten hem een onghe
wyde hostie voer os herren lichaem
Ende dese goede man bestende dit
wel inden geest ende seyde Broe
ders onse herre moetet v vergheuen
waer om woudi mi dus bespotte
wat dit dat ghi hier brenghet ē is
mijn herre niet Ende te hant wordē
si veruaert ende liepē en brochten
he ons herre lichaem . mer doe hi sach
dat hi des niet ontfaren en mochte
soe hief hij sijn handen ten hemel
waere . ende hāde aldus Die soen

vaer op tot sinen vader. ende myn
ghest tot dien dien sciep. En met
desen woerden gaf hij sinen ghest.
en ons heren lichhem ontuuer van
daer Eugenius die abt van sinte
anastasius wort paeus. Ende hij
were wter stadt gheiacht. om dat
die senatorers enen anderen gema
ket hadde. ende hi qua in gallien
ende hij sende voer hem bernardu
die ons heren wech prediche. ende
hij dede veel myraculen. Gilbrechte
van porrecteyne was i desen tide
Fredericus coeraets neue regneer;
de **I**nt jaer ons heren dusent hon
dert en drye ende vyftich. Tot de
sen tide was meester peter die kom
baerden bisscop te parijs. Ende hij
maectet voec van sententien. ende
die gloe vaden souter ende op sinte
paauwels epistles. Tot desen tij
den sachmen drye manen. en de me
idden stont een cruuus. Ende niet
langhe daer nae sachmen drie son
nen. Doe wort alexander ghecoren
tot enen paeus; en de teghen hem
worden ghecoren ij. pauezen die een:
nae den ander ten. octauiaen. en jo
hannes van treniens die canonic
was tot sinte calixtus. ende johan
nes van strumens. ende die kleyser
hilt mit hem luden. **D**it scisma en
scelinghe duerde vyjn jaer. Alsoe
doe die duytsche die te tuscalane
ware o des keysers wil te bergha

vā portaps die womeynē slegē es
op hē oerkochden. ende sloeghenisse
vander noen totten auont also d
npe vanden womeynen soe menich
dusentich verslagē waren. al wast
datter in henibalis daghen soe vels
verslaghen waren daemen drie cor
uen vol vingherlinghe vergaderde
vander gheente vingheren die daer
verslaghen waren. Ende dese hanis
balis sende dese vingherlinghen te
cartaginen. Ende van desen doden
waren daer veel begrauē tot sinte
laurecius en tot sinte steuēs kere
ke. **D**oe fredericus die kleyser dat
lant omme voer. en hi badē soude
i een riuier soe verdranc hi daer in
Mer als sommighē ander segghen
soe werpē sijn paert i water daert
sneuelde. ende daer verdranc hij
alsoe. **N**ae desen velyghede heynric
sijn soen. **I**nt jaer ons heren duset
hondert en tenegentich. Tot dyen
tijden was soe groten reghen. donre
ende blypem. ende onweder dattel
rye mensche alsoe groot en sach als
het doe was. wat doe vielen bagel
stenen alsoe groot als eyeren. vier
cant metten reghen. ende verderfde
die boemen ende dye wijngaerden
ende dat coern ende doden veel liu
dē. **M**en sach oec in desen onweder
vlieghen in die lucht rauen en veel
ander voghelen. ende si voerdē bar
nende cosey in horen sec. ende ontz

staken die huseyn Dese keynric was
 altoes fel en wret teghen die kerk
 ke van wemen En daer om als hi
 doot was soe settede hem die derde
 innocentius die paus daer teghen
 dat philips sijn broeder gheen key
 ser werden en soude En hij dede ot
 ten soen takken varen en daer dede
 hi he cominc cronen van almanien
 om dat hi der kerken altoes mede
 wast Tot dien tide ware veel baro
 nen van vrancerijc gheuaren o d^r
 heylighc lant te winne en si won
 nen doe constatinopolen In desen
 tiden begonste der minre broeders
 en predicaers orden Die derde in
 nocentius sende legate tot philips
 den cominc van vrancerijc o d^r hi wi
 nen soude dat lant va albigien en
 dat hi die onghelouige doden soude
 en hi vincse al ende dede barnen
 Ende innocentius crwende otto tot
 ene keyser en hi dede swere dat hij
 dat recht vander kercken houden
 soude mer hi dede op die selue dach
 teghen sinen eet ende dede weuen
 die te wmen ghecomie ware Ende
 daer om verbanden die paus ende
 deden vanden keyserrijc Tot dien
 tiden was sinte elizabeth des co
 nincks dochter van vngarien die
 eens landsgraue wijs was Ende
 onder ander vele myraculen die si
 dede so verwrecte si veel dode ende
 verlichte enen die blint was gebo

ren ende al noch toe vloget olle we
 horen graue Doe otto of ghedaen
 was soe wort frederic keynrics so
 ne gedore ende honoric die paus
 crwenden Ende hi gaf den paus al
 ten goeden wet om die vryheit der
 kercken ende teghen die onghelou
 ighc Dese was ryc ende eerlyc
 boue die ander mer hi missbruuet
 in bouerdien want hi was fel to
 ghen die kercke en hi vine h. car
 dinaleyn en hi dede die prelaten va
 ghen die den neghende gregorius
 vergaderd hadde ten rade En daer
 o dede hi he te han En doe gregorius
 veel vernops hadde ghedoghet soe
 starf hij En die vierde innocentius
 die va jannien was hij vergader
 de den rae te sloens ende dede den
 keyser of Ende doe hi off ghedaen
 was ende doot soe bleef die stoel
 van dat keyserrijc ydel tot nu

H

Ge wmen sinte johan paus
 dach die als sinte gregorius
 scrijft eerst voer dat kercken ghelo
 ue inder vanghemisse ghedaen wort
 ende daer nae met sommighe ander
 ter doot gelyc **O**ppe selue dach
 sinte caraung **T**e parijc sinte
 germanus confessors dach bis
 scop in seluer stede dese hoe groet
 paudierte en van mirakel hi was

dat beschrift sinte fortunatus met
wachttighen ghechte

TItem sardinien der heyligher
maertelaren dach felix priamus
ende lucianus

TOpten seluen dach sinte carni
nus dach die bider stat vā carno
tū onthoest ende gemerte hte wort
En noch veel and martelare ēē

B

Geponium in ysaurien sines
te canonis mertelaers dach
ende sijns soens onder aureliaen
den kerker die eerst op getgloet ys
ser ghelyct wort en daer nae op ei
ne wester en colen ghebraden ende
met olye vergoten daer nae doe
si dat westen en die pijn des vuers
ende die recuumis crachtelijck ver
winnen hadde worden ten lesten
hoor handen met enen vueringhen ha
mer ghemortelt ende gauen inden
louen goods horen gheest

TOpten seluen dach sinte susanni
us ende aleijander maertelare die
inden lande anauia gheheten als
sinte paulinus schijf ouermits u
uolghinghe der heyden dyen ewen
der maertelien vercreghen hebken

TTe trier sinte maximijn bisscop
en confessoers dach van welcken
sinte achuanus bisscop van aleij
andrien doe hi voeruluchtich was

vder constantius des keysers ver
uollinghe eerbaerlic ofangē wort

TTe wemen ten weghe tot aurelia
sinte restitutus dach

TItem te wemen ten weghe tot
tilberburch der heyligher seue broe
deren dach Ende noch veel and
heyligher maertelaren confessoren
ende ioncfrouwen dach

C

Gwemen des eersten felig
paeus dach ende maertelaer
Dese doe hij vijf jaer die kerke ge
weert hadde soe wort hij ghemar
telijt onder claudius den prince

TInden toernen van sardinien
der heyligher maertelaren dach ga
binis ende crispolus

TIn antiochien sinte sithins
en palestimus dach die veel tormenten
voer cristo gheboechden

TOpten selue dach sinte hubrecht
bisscop ende confessoers dach tot
ludick Ende noch veel ander heyl
iger martelare confessore en ēē

GDie legende van sinte hubrecht
bisscop ende confessoer

GIdē tiden doe die boessye
des woreden eubronij franc
rijc belastet hadde soe was een edel
iongheline van den gheslachte van

equitamen genoemt Hubertus. en
de was graue des palliaes ghesleert
indē ridderske wapene Dese wāt
hi wijs was van verstant. merkē
de dat ebronius tot alle quaet heyc
gheueghet was. ende sonderlinge
den gheesteliken personen een hare
viāt te wesen. so toech hi wt vrāc
riken. ende quam in oestenrijc tot
den hartoech puppinum. mes iusti
cie alle boeshext die omerent hem
wesen mochte hadde ghe dwongen
Onder dese soe gaf hij hē en stelde
hem dien here te dienen. Hi desen
tiden als inden periochie vā tongue
wā die voerseyde hubertus een vol
wyl tijts bide voernoemde price
puppī conuerseerde. so vernam
hi die fame en godlike leue en leue
des heyligen bisscop lambertus di
en hi seer begeerde te sien en te hore
waer om hij toech tot maestrichte
Ende als hi daer quam soe offenc
hē die heylige bisscop ster vriende
lisen. ende hyelt hē veel daghen bi
hem. alsoe dat wten heylighen ghe
selscappe ende exemplē des heyligen
Biscops en sijn daghelyke vermanī
ghe dat here des edelen graues hu
berti also onverbonden wort inden be
gheerten des ewigen leuens dat hi
osleyde dz gordel d' ridderscap met
versmaedenisse alre tijcliker moet
heyt ende waerlijker eten begheven
de inden gheestelijken abijt. onder

die gheesteliken goeds dienres in
gescreue te wordē Eh soude dz mz
alle duocien afer volghet hebben
hadde hi niet in der echte aen sijnre
huusvrouwen ghebonden gheweest
Op die tijt so wrocht die heylige
gheest heymelicte i hē biseringe des
heylighen priesters lamberti. dat
namaels tot salicheyt van vele me
schē vertoent wort Doe hi si ver
maringe des heyligen enghels na
den heyligen bisscop sinen meister
bisscop gheordineert wort der ker
ken van maestricht. ende namaels
die kercke vā luyce fondeerde welc
hi oecz namaels verhief indē pri
cipael stoel des bisdoms Hier nae
wt rade des heylighen bisscops soe
toech hubertus te wemen om te u
soeken die heylige apostelen petru
ende paulum. op dat hi vereyghen
soude vuericheit des gheesteliken le
uens. en versmaedenisse der werelt
bi haren verdienten ende ghebeden
ende dat hi hem beuelen soude den
ghebedē des heylighen paetus van
wemen dat hem alte mael lambertus
die bisscop gheraden hadde en
de ghesleert Op die tijt was die hei
lige paetus sergius vermoeyt vā
walken. ende van biddē. en gheual
len i enē lichten slaep als des mor
ghens biden daghertet. in welcken
tijt die heylige bisscop lambertus
biden hande des bosch mensche die

Dodo gheleyten was om der waer
 heyt en bescermenisse der kuysscheit
 ghemaertelijc was Ende siet die
 enghel des heren mit hemelsche clae
 leyten stont biden paens ende seyde
 tot hem wilstu naerstelijcken aen
 mercken dat v van gode bi mi one
 hoden wort en ghesouet minne woe
 den en veruolghet vlijtelijcken dat
 ick di ghebieden sal Lambertus
 die bisscop van tongheren is toe
 deser vren in der kerken vande bo
 sen om gode ghemaertelijc en heuet
 vercrege dat loen der maertelaren
 in den hemel siet hier sinen Bisscops
 staaf die ic brenge vande stede daer
 hi ghemaertelijc is ende die sel dy
 ontfanghen Ende hem dochte in
 sinen slaep dat hi hem dien gaf en
 de seyde In dese Bisscops stede seldi
 settien tolken regiment des bisdoms
 van tongheren lambertus discipel
 die van gode nu vercoren is totten
 staet des bisdoms voerseyt den ede
 len man hubertum die hude comē
 sel binne woen om die apostelen
 te verfoeken dien ghi oec bestemmē
 selt bi sekere te ylstenē die ic nu ge
 ue Als die paus ontrwaec gewor
 den was ende vanden visioen doch
 te soe sach hi bi hem legghen sinte
 lambertus bisscops staaf dien hi va
 den enghel onfanghen hadde Doe
 nam hij met anxe en de niet grote
 ewquel de staaf en besach hem wel

ende vane dattet gheen fantasie en
 was mer bi godlycke vertominge
 lekende hi dat visioen waer te ve
 sen ende hi liet tot hem comen gees
 telijcke manne die hi in sine diest
 hadde ende hi gaf hem te kennen al
 datter gheschiet was Daer na als
 die paus sijn ghesloten gesproken en
 ten loue goods misse ghesdaen had
 de soe sette hi hem bi den heylige
 apostelen omme des enghels ghe
 lot te volbrenghen en beual te ver
 nemen die namen der pellegrims
 die daer quamen Doe hubertus al
 dus vande paens gheuondē ende
 bekent was so brochte hi hem om
 te beden voer die heylige apostelen
 ende seide he doe vanden dooc sijns
 liefs meesters waer omme hij seer
 scriyende wort Hier na vermaede
 he die paens van aen te nemen dat
 regiment des bisdoms van tonghe
 ren tot welcke sinte hubrecht geen
 consent gheue en woude Ende sey
 de dat hij waer een groot sondaer
 ende onwaerdich sulcker even Te
 leste wort hi vande paens verwō
 nen ende was ghehoersaem aen ne
 mende die bisscoplycke staet Ende
 alsmē hem aen doen soude die pries
 terlycke ornamente gheelyck men
 die bisscopen an trecket so onbrae
 daer die stoel die hem ter stont by
 den heyligen enghel ghesent wort
 van onser lieuer vrouwe die doe

was patronisse der kerke van ton
 gheren. en namaels oec die kercke
 vā luyce. welke stoel gemaect was
 vā witte side ingewrocht mz gou
 de diemen noch ten dage verwoent
 inder abdyen vā sinte hubert i ar
 dennen. doer welke onse lieue heer
 tot bewijs der verdienten des heylige
 Bisscopps huberti veel myracu
 len dagheleye laet ghescieden. Doe
 die heylighē man hubertus vande
 paus bisscop gherwydt was. soe ghe
 wiste op ee tijt als hi misse dede cer
 hi van woenen seyde dat hem sinte
 peter die heylighē apostel opēbaer
 di. en gaf he enē slotel gemaect vā
 metuel oft gout waer i ee teykē dz
 die gheestelike slotelken der kerken
 van tongheren als wonsheyte onder
 seydt en machte te bindē en te ocbē
 den sinte hubert ghegheuen waren
 en van gode beuolen. die noch is i
 sinte peters kere binne luyck daer
 sinte hubertus lichtarem eerst gegra
 uen was. Daer nae nam hi orlof
 vande paus ende die benedixie te
 huus te wesen Bisscop ghemoroden
 die als ee pellegrim daer ghecomē
 was. eer hi te huus gecomen was
 ter wijsen datmen die eerlycke we
 uert des heylige Bisscopps en mar
 teliers i onser lieuer vrouwe kerk
 te maestricht dede. so wort daer
 vā bouē een sieme ghehoert dat die
 paus vander kercken versie hād;

de van enen waerdighē pastoer ee
 discipel den heylige mans lamberti
 die hubertus gheheten was. Als
 dan die eerwaerdighē bisscop hu
 bertus ghecomen was van wene
 brengende met he den bisscop slaf
 en dye bisscoplycke ornamente
 vā sinte lambert brengēde oec die
 slotel dien hij van sinte peter ont
 fanghen hadde. soe wort hij vande
 gheestelijken volste en waerdelike
 volste d' stat van maestricht waer
 delike ocfage en inde bisscop stoel
 gheset. Dese mā hubertus was die
 xxv. en leste bisscop vā tongerē en
 maestricht en die eerste te luyce. In
 dz xij. jaer des bisdoms so brochte
 hi sinte lambertus heylighē lichaē
 dat te maestricht i sinte peters ker
 ke in sijn oudaers graf ghegrauen
 was met groter erē i dat dorp dat
 nu luyce is te voren wesende een on
 edel dorp en namaels mette bloede
 lambertus cōsacreert. ende settede
 daer sijn cathedraels Bisscopps stoel
 die te voren te tongherē en te maes
 tricht hadde ghemeeft. ende maecte
 daer die cathedrael stadt van alle
 den stichtē. ende settede hem rechtē
 waerdighē wetten ende rechtē en
 gaf hem de naem datse herten soude
 heodin dat is luyck die te voren le
 gial plach te hietē. En ordineerde
 daer alle maten van wijn ende vā
 coern ende rechtuaerdich gewiche

Oeck maecte hi daer een munte d
die peninc of had sijn beelt opghe
settet. en maecten oec dat seghe vā
der stat daer hi sinte lambert beelt
in dede sette. Op ee tijt doe sinte hu
bert nad gherwoente sijnre kercke
dat woert gods sine volke cōdich
de. welke die kose viant benide so
voer hij in een wīf die soe groten
gherufte makede dat dat volc dat
woert gods niet horen en mochte
Als die man gods dat gherufte
hoerde en dat wīf al wopēde tot hē
quam lopen soe gaf hij haer een si
nebacken slach ende geboet haer te
swygen. En ter stont viel dat wīf
ter aerde en lach langhe voer doo
mer doe si langhe ghesleghen hadde
soe liep daer onreyne seeuer wt hare
mont en vlusich daer na was si vā
den duuel verlost. Daer nae als hi
visschede in sijn lant dat nyuel ghe
heten is. ende die mā gods vltich
wesende i dz were stōt en had sijn
hant ghesleydet om te rusten op een
tuynstaect diemē inder aerde sla
en soude soe gheboerde dz ee vā sijn
dienres den hamer op gelvert had
de. en en conde den slach niet weder
neder halen dat hi den heylighen bis
scop op sijn hant sloech. ende sloech
hē sijn vingher ontween. die quet
suere leet hi verduld herten ende
ghinc te huus en leet d so grote pi
ne i dz hi niet slapen en mocht. dy

maenden lanc liep wt sinen viger
atter en wort ghequelt met groter
pijnē en plachmet schryfelijcker ste;
mē te lesen den psalm der penitenti
en Misericordie dei deus Matis te seg
ghen Onferme di myn o god nae
groethete uwer onfermherticheyt
Op eerte nacht als hi wt groter pi
jnē sine ledē een weynich te rusten
had gheslecht so stōt bi hē ee hemel
sche bode en seyde aldq. In uwer
tribulatiē heb di mi angewepē. en
ic heb di verlost. En vertoende hē
een alten groten sael sonderlinghe
scoē wesen de en seyde Mijns va
ders huus blecket mz vele wonin
ge wt welke dit huus ghecorē is
tot uwer woninghe en voerseyde
hē sine sterfdach en seyde Nae die
tegemoerdighē jaer sel ic onthijn
dē dē kant uwer tribulatiē. dan
sel ic v verlossen en ghi selt mi glo
rificerē Doe hi doe wiste dē tijt sijn
steruēs soe visenteerde hi die heyl
iche stedē. en quam voer sinte lam
berts graf in d kercken die hi geet
mert had en die heylige ghebeente
vā sinte lambert d begrauen ende
was daer lange i sijn gebede Van
daē ghinc hi voert i die kerke dye
hi ghewyet had in sinte peters des
heyligen apostels ere om sijn gebed
te spreken. En voert ghinc hi voer
dat outaer dat hi ghewyet hadde
inder ere des heyligen martelaers

albinus daer hi seer langhe niet ghes
 boghen snyt biddende was Daer
 nae keerde hi hem ter want waert
 ende wete wi sijn armen. ende mat
 die stede vā sijn graf en seyde Hier
 wil ic dz in d aerden mijn graf we
 sen sel wat ic heb gheordineert dat
 die ongheuallige lichaem hier ghe
 leyf sal worden Die tijt coemt dat
 die gheest dese trachte ledē laten sal
 om sinen wchter ghepresenteert te
 worden. om oerdel te ontfanghen
Op dese tijt al doe hij wiste die tijt
 sijns steruens so wort hi gheslepyde
 van edele mannen te versen in bra
 bant om een kerche aldaer te wye
En doe hi niet vrolicheyt ghecomē
 was ter stede daer hi ghebedē was
 en soude daer wien die kerke. so vra
 gede he die proest vā sinen discipu
 len ò te wetē of hi noch starck ghe
 noech was dat officium perfect en
 verlangde te doen en seyde Hoe wil
 di dz officium verlunge doē of cor
 telisten en haestelisten Doe atwoer
 de hi want sijn here volcomenheyt
 beglykerde en seyde En wilt n̄ af
 ter laten datter toe wort also veel
 als ghi moghet. mer last alle dīgē
 satellitē. ende niet alte be hoerscher
 volcomēheyt gheschiedē Aldus soe
 begā hi dat officium mit priesteren dy
 acōē en alle andere gracie d' heylī
 gher kerken en volbrochtet mz al
 ve even en veuerdien ten eynde toe

als daer wel toe hoere. ende wye
 dat huus tot een kercke Doe qua
 he & die coerts mit coude en optē
 dertichsten dach nae dat hi in sinte
 peters kercke sijn graf gemetē had
 de. als voerseyt is op enē vrydach
 des morgens inder daghertet. als
 hi mitten sacramēten der heyliger
 kercken al wel bewaert was so rus
 tede hi inden hore Int jaer òs herē
 vij. op die derde kalende in jumio
Hoe wel dat sijn hoochheit ghesou
 den wort op die derde nonas in dez
 cember. doe katolomanno sijn lich
 aem vander aerde verheue heeft

D

E wemen sinte petronelle

der heyliger ionefrouwen
 dach sinte peters dochter. dese doe
 si flaccus des rechters hyslyct ver
 onwaerde soe nam si dīye daghe
 lancē haer bertet ende daer en bin
 nen soe was si met vasten ende be
 dinghen becommere. ende optē der
 den dach doe si dat lichaem ons he
 ren jhesu cristi ontfanghen hadde
 soe neygēde si haer op een bedekij
 ende gaf haer gheest

Ander stadt aquilegia der heyl
 iger maertelaren dach canius
 cantianus ende cantianillus ghe
 broederē. dese ware vā voerbaren
 geslache en wordē ò statachticheit

Kerstens ghesoues met prochus ha
ren camerlinck onthoest

Ten toernen van sardinien sin
te crescentiaens maertelaers dach

Ende noch veel ander heyligher
maertelaaren ende ioncfrouwen
dach

Die legende van sinte petronella

Dertonellen leuen bescreef sin
te marcellus Si was sinte
peters des apostels dochter Ende
om dat si seer scoene was. en om
dat si bi hoers vaders wille alte se
re die coerts hadde Op ee tijt doe
die and met he aten soe seyde titus
tot he waer ome lacistu petronel
la legghen ende du alle siecheyt ghe
neeste Ende sinte peter seyde hem
omme dattet hoor als dus noot is.
mer nochta om dat ghi niet wanen
en sele dat ic dit segghe dat icse n̄
ghenesen en mach Daer om seyde
hi tot hoor Petronelle stant op
kreslechek ende diene ons Ende te
hant wort si al genesen ende dien
de hem. ende doe si alle dye dienst
ghehaen hadde. soe seyde sinte peter
tot petronellen. ganc weder tot di
nen bedde ende te hant ghemc si der
waert en begoste weder die coerts
te crighen als si te voeren plach.
mer doe si volmaect was inder m̄
ne goods soe ghenas hise al Flac

tus die graue qua tot hoer om dae
hijse met hoer scoenheydt te wiue ne
men soude Ende si antwoerde hem
wilstu mi te wyue nemey. soe doet
tot mi ioncfrouwen comen die mz
mi comen moghen tot dinen huse
Ende binnen dier tijt dat flactus
des maechden berydten dede. so gaf
hoer petronella tot bedinghe en tot
vasten Ende si ontfinc goods lic
haem ende ghinc te bedde legghen
Ende nae drie daghen soe starff si
ende gaf horen ghest Doe flactus
sach dat hi bespot was. so werp he
aen feliculi petronellen ghesellime
ende hi beual hoer dat si sijn wif
werden souden. of dat si die afgod
den offeren moeste Ende doe si dit
niet doen en woude. soe dede hijse
sonder eten ende sonder drinckē in
enen karchter houden Ende daer
nae dede hi hoer lichaem in enē put
werpen. mer nycodemus toeche
daer wt ende gweesse Hier onde
de flactus nycodemus tot he bren
ghen Ende doe hij den afgoden n̄
offeren en woude. soe dede hij hem
mit wappers slaen. ende wopen in
tyberim mer iustus sijn clerck dye
toech hem daer wt. ende begroef
hem eerlijck

K

Den eersten dach
vand maet junio

E

Gewemen widinghe des ker-
kies des heylige martelaer s-
inte nycomedis

Te cesarien in palestinen onder
maximiaens persecutie sinte pha-
philus priester en martelaer wes-
leuen sinte eusebius Bisscop van ce-
sarien in drie boeken beschreue hese
En sinte iheronimus scriuet dat hi
sommighe boeken van sinen sine
ghemaect vant die hij omhelsde mz
soe groter Blhscap als of hi cresis-
us ouer rjcken mans schat ghe-
hadde

Augustudijjn dat is te ans-
berch sinte reueriaen Bisscop ende
paulus priester niet noch ander y.
die onder aureliaen den prince mit-
ter maerteliien ghecreuent sijn

Op den seluen dach sinte capra-
sius abt inden cloester dat lymen
se hyet

Te wemen sinte vintencig dach
Te trier sinte simon monics
dach En noch veel ander

F

Gewomen der heyligher maer-
telaeren dach marcellijn pries-

ter en petrus exorciste die veel me-
schien totten ghesouue cristi bekeerde
inden karcker ende nae veel kan-
den ende tormenten onthoeft wor-
den onder sereen den rechter

Te lyon der heyligher martela-
ren dach sinte fotinus Bisscop: ind
seluer stadt zacharias priester sae-
tus dyaken agapitus matudus
attalus albina en agrata mz noch
ander yl. Alle dese knechten gods
als inden vijfden boec der kerclister
hydrouen ghescreuen is worden te
samien ghecreuent Met hem wordē
oec gepassijnt sinte blandijn die va-
karen gheselcap was die des eerste
des anderē ende des derden daghes
mit tormenten ghecreukt wort en
onuerwonnen bleef daer nae des
vierden daghes doe si met slaghen
ghepijnt ende op westeren ghebrac
was en veel ander tormenten ghe-
dochte hadde soe wort si ten alte
laetsten metten swaerde geworget
Ende noch veel ander heylige

Die legende van sinte marcellijn

Marcellijn die rogeerde die ker-
ke van wemen neghen jaer en
de vier maenden Dyoclesiaen en
maximiaen deden vanghen en men
slyden dat hi die afgoden aenbedē
soude Ende doe hys niet doon en
woude ende me soude hem daer om

E i

Gaen pijnighen vander passien vre-
se so leyde hi twee stukke myewecs
inder offerhande Doe verblide die
anghelouiche seer. ende die kersten
worden mit droefheydt ghelaghen.
mer alwas dz hoeft gherant die
ander seden stonden te starcker op
ende verduerdē die princē drey
ghinghe Doe quamē die goede toe-
ten paens en beruspten sere Ende
hi versuchte sere ende hadde vrouwe
ende dede hem selue of En al twolc
toes he weder Doe dit die keyfers
hoerden soe deden si hem weder van
ghen ende doe hi gheen sins offeren
en woude. soe deden si hem onthoeft-
den Ende der vyanden granscap
pe wies so seer dat binnē eere maect
seuentien dusent luden worden ghe-
martelijc Ende doemen marcellijn
d'hoefden soude soe seide hij. dat hij
onwaerdich was dat me he graue
soude. en daer om dede hijse alle te
banne die hem grauen souden; ende
hier om bleef sijn lichaem vppv da-
ghen onbe grauen Hier nae open-
baerde sinte peter marcellijn die na
hem paus was ende seyde. Broeder
marcellis waer om begraeffstu mi-
nz: ende hij seyde here en bistu niet
be grauen langhe wijsle Sinte peter
seyde ic houde mi seluen onbe graue
also langhe als ic sie marcellijn on-
begrauen: en hi seyde here en weet
stu niet dat hijse alle verbande die

hem grauen souden Sinte peter sei
de En ist niet ghescreue die he ver-
oetmoedigheit die sel verhouē wor-
den Daer om en soudeste dz niet an
ghesien hebben Hier om ganc ende
begraeften tot minē voerē ende hij
dede te hant dat hi hem beual

Die legende van sinte peter die ghe- leyt is exortisse

Peter exortisse doe hem arche-
nius in een kareker ghesleyt
hadden. en archenig dochter doe ter-
tijc beseten was mitten duuel. ende
hoer vader diuwile daer om weeđe
so seyde peter tot hem. wilstu i cris-
to ghelouen alsoe sal dijn dochter
te hant ghesont wesen ende ghene-
sen Archenius seyde hem. mi ver-
wonde hoe dz dijn god myn doch-
ter ghenesen soude moghen. die dy
niet en verlost. dye alsoe veel om si-
nen wille gbedoghes Peter seyde
he. myn god is machtich mitte ver-
lossen. mer hi wil dat ic ouermits
etlycke pine come ter ewigher glo-
rien Archenius seyde hem Ic sal
dijn liettenen ende dijn yseren han-
den verdubbelen. ende ist dan dat
dine god di verlost ende myn doch-
ter gheneest. so sal ic te hant in hem
ghelouen Doe hi dat ghodaē hadde
soe hielt sinte peter in sijn hant een
cruce ende opebaerde archenius in

witten clederen gesleet En archenius viel hem te voete ende sijn dochter wort ghenesen En doe dede hij hem ende al sijn huus dopen En als die hi inde karkker hielst gaf hij al oerlof wt te comen En die kerste worden woude ende daer toe soe ghesloten noch veel ander liden ende daden hem van marcellinus den priester dopen Doe die prouoest die hoerde so dede hijse alle voer he brenghen die inden karkkar ware Ende archenius die riepse alle toe hem ende hij custe hoor handen ende seyde tot hem soe wye dat onueruaerlyck comen wil omme maer telyc te doghen dat hi quame ende wie des niet en woude dat hi wech ghinghe Ende doe die rechter vernam datse marcellinus ende peter ghedoept hadde alsoe dede hijse comen en dedese verseyden legghen in enen karkker Ende hi dede marcellinus naect legghen op ghebroken glas Ende hi verboet datmen water noch licht gheuen en soude Ende men leyde peter in ene karkker in enen nauwen stock besloten mer ons heren enghel cledre marcellinus ende hij ontbanen Ende leyden met peter in archenius huse Ende hi hyt hem dat si dat volck seuen daghen vergaderen soude ende vast maken in dat ghesoue Ende dat si daer nae voer den rechter

gaen souden mer doese die rechter inden karkker niet en vant doe dede hi archenium comen Ende doe hi den afgoden niet offeren en woude doe dede hi hem weder niet sien wiue in enen karkker legghen Ende doe dat sinte marcellinus en sinte peter hoerde alsoe quamen si der waert Ende in die karkker dede sinte marcellinus misse metter hulpe vande kerstenē die hem beschermden En die heylighen seyden totten onghelouighen siet wi hadde mochten archenium verlossen ende os bergen mer gheen van beyden en willen wi doen Doe worden dye heyden gram ende sloeghen archenius metten swaerde doot Ende sijn wif met hoor dochter steenden si Ende sinte marcellijn ende sinte peter sloeghen si dat hoest off in een doncker wout datmen nu dz lichende wout hiet om hoor martelijke tiden van dyoclesiaens rike dz was int jaer os heren 11^c. en hyppij. En die stocker die dorothous hiet die sach hoor sielen ghecleet metten witten clederen en niet duerbier stenen op varen vanden enghelen inden hemel Ende daer omme soe wort hij kersten en de starf daer nae in vreden

In sampaengen sinte heras-
mus bisscop ende maerte-
laers dach dese wort onder dy oele
staen den keyser met hameren gesla-
ghen ende met stockien swaerheit
ghemaertelijc. daer nae mit haerse
sulpher pic loet was ende olie ouer
gotē en bleef ongequetset. daer na
doe hi onder maximiaen den key-
ser met menigherhande ende onme-
schelijcken pimen gheruist was so
riep hij ter lasten aen onsen here
en ruste in enē salighen eynde

Te arecum ter stadt in tusskan-
gen d' heyligher maertelaren dach
pergentinus en laurentinus gho-
broederē die ond deig des keyfers
persecutie doe si noch kinder ware
nae wreden tormentē en scone my-
raculen daer si mede verclaert wa-
re mz dē swaerde verslagē wordē

And stadt corduba sinte ysaac
moniclis dach. dese wort doe hij
xxvij jaer out was alre eerst inde
kareker ghesleyt. daer nae metten
swaerde dē geloue cristi ghdoot

Gi orliens sinte lisdus pries-
ter ende confessoers dach die met
veel doechde clae en met monic-
lcken habite eersame in enē heyl-
ighen eynde rustede Ende noch
veel ander heyligher maertelaren
confessoren ende ioncfrouwe dach

De heylighē man sinte eras-
mus die was van enen ede-
len en machtigen ghessachte. mer
noch veel edelre van alle doechden.
Int jaer doe die keyser dyoclesia-
nus regeerde. die was ee swaer u-
uolgher alle kerste lude Doe qua
dese heylighē man sinte erasmus in
dat lant van campanien. welc lāt
was ghelyghen onder die voersere
uen keyser dyoclesianus En daer
ghinc hij prediken den volcke dat
woert gods. ende kerde hem dat
kersten gheloue Ende hij doepse
daer inden naeme des vaders. des
soens en des heylighen ghēest Des
wert die heylighē man tot een bis-
scop gecoren ouer al dat lant van
campanien. ende predicte ende leere
de daer den volcke. hoe dat si gode
souden ontfien ende minnen. ende
versmaeden die sonden Doe ghescie-
det dat dit voer den keyser qua en
de hem wert te weten ghedaen. hoe
dat sinte erasmus hadde bekert al
le dat landt van campanien tot si-
nen gheloue ende tot sinen god. die
hi hyete ihesus cristus. die gheborē
was van eenre wyne maght die
hiet maria Doe wort die keyser se-
re toernich ende seynde wt sine rid-
ders nae desen heylighen ma sinte
erasmus ende beual hem luden dat

si hem souden dwinghen. soe dat hij
 lochenē soude sinen god die hi hiet
 ihesus cristus Ende en woude hij
 dat niet doen dat hij hem dan plaez
 ghen soude niet die alder meeste py
 ne diemen in d' werelt ghedencken
 mochte Doe gheschypedet dat hij
 den heylighen man vonden ende si
 vingen hem. ende si bonden hem als
 off hij gheweest hadde een moerde
 naer ofte een dief. ende also broch
 ten si hem voer den rechter met enē
 sellen quaden moede ende seyden
 Du bose mensche ende ongesouich
 waer om doestu dit dattu met dy
 ne duuelie bestierste alle dat geme
 ne volc vanden gheloue tot dinen
 gheloue ende tot dinen god Waer
 omme en ghesloestu niet anden sel
 uen god daer onsen heer dyoclesia
 nus ende wi allen aen ghelouen. ic
 segghe di voerwaer ist dattu d'jns
 goods die ghi noemes ihesus cris
 tus in lochenē en willeste. en aenbe
 den den wijsen god soe wille wijn
 di soe iammerlijcken laten hangen
 ende recken dat alle die aderen sel
 len scoeren ende borsten die aen di
 nen lue sijn Doe antwoerde d'ye
 goede sinte erasmus oetmoedijc
 ken ende saetmoedijcken en seyde
 D'ye almachtighe god diet al ghe
 schepen ende ghemact heeft hemel
 rijk en de aertrijc ende al d' daer
 binnen besloten is. die en wil ic nz

of gaen omme gheentrehande d'ine
 datmen mi doen can of mach. wat
 sine godlycke gracie die heuet my
 sulcke gracie gheghuen ende alle
 sijn wtuerore vrienden als dat hi
 mensche is gherworden Ende heuet
 die bitter doet ghelyeden en ghesma
 ket omme mi ende om alle sondare
 wille Als die rechter dit verhoer
 de vanden heylighen man doe wort
 die rechter seer op hem verbolghen
 ende hij dede hem slaen met vryste
 aen sijn ghebenedide hoeft ende liet
 hem bespuwen in sijn ghebenedide
 aenschijn. ende met vrylicheyt bez
 worpen soe dat hij schee een maliek
 sche mensche Doe die bose rechter
 dat sach dat die goede sinte eras
 mus dit saetmoedijcken leet. en
 dat hi altoes ihesum cristum danc
 kede van al. doe ghemact hi van gro
 ter boessheit ende dede de heylighen
 man soe iammerlijcken doer slaen
 met groten loden doluen ende alle si
 ne aderen moesten schoeren en ber
 ten daer hi niet omme en gaf wan
 hi leet ghedochsamlijcke om cristig
 wille Doe soe hiet die quade rech
 ter en beual datmen den heylighen
 man werpen soude in een alten die
 pen put die vol was van slangen
 aderen paddē ende ander wormen
 Daer nae dede die rechter nemen
 sulphur ende olye. ende dede dat sie
 den. en dede die heylighen man daer

in werpen ende daer lach hij in als
in een coele water. gode dancende
ende louende Doe die onghenadi
ghe rechler dat sach. dat hem dat
niet en deerde. doe wort hij noch ve
le quader. en dede and ghesoden pec
ende olie nemen; ende hij dede dat
tot sinen heylighen monde in ghe
ten daer hij in die ketel sat altoes
gode louende ende dancende Doe
so verhief daer een swaer tempest
vā grote donre en blyxen. ende ver
barnde die ketel daer sinte erasmus
in sat sonder hem te deren. mer alle
die and bose ende quade luden dye
daer bi waren verbarnden altemael
vanden fellen wedere Doe die key
ser dit vernam. doe wort hij alsoe
toernich dat hi van quaetheden des
de smeden een grote swaere ketene
van yser ende ander sloten ende des
de die den goedē sinte erasmus wi
den en slagen aenden heylighen hals
ende beenen. ende hij dede hem alsoe
weder werpen inden voerseyde die
pen put die vol slanghen. ende vol
padden was. ende vol ander mor
men om dat si eten souden den heyl
ighen ma sinte erasmus Doe qua
daer tot hem een heylige enghel vā
gode ende verlichte die put ende do
de al die wormen Ende doe wort
die heylige man verlichte ende ghe
sonc. ende hi was al veruolt met
ter ghenaden goods Ende te ont

dancende der quader menschen. alsoe
quam hij wt den put. ende hi ginc
weder prediken dat kersten gheho
ue. alsoe langhe. ende totter tijt toe
dz die bose keyser dioclesian qua
sic voer en starf En doe quam een
ander keyser en hiet maximianus
ende die was noch veel quader
dan die ander keyser dyoclesia
nus was Doe die keiser maxi
mianus dat leuen vernam vande
goeden man sinte erasmus Doe de
de hi hem vanghen. en hi wilde den
goeden man doen offstaey van gode
en van sinen ghehoue Ende om dat
hi dat niet doen en wilde. soe dede hij
den heylighen man be yde sieden en
de braden in ee pannie daer in was
harpe. peck. sulphur loet ende olje
ende hij dede hem ghyeten in sinen
ghebenediden mont. daer hij niet
of en versickede Doe die quade
keyser dat sach dattet hem niet en
deerde. doe dede hij een clockie ghe
ten. ende hij dede die gloeyen. ende
hi woude die gloeyende clock ouer
sinen heylighen lichaem doen stol
pen Ende rechten oert doe die clo
ke sijn heylige lichaem werde doe
verbrade die clock en alle die qua
de luden die daer bi waren. Bi welc
ke myriaden veel volcs besteede
ten kersten ghehoue Doe op ester de
hem die enghel vanden hem die
hem tweste in sijn sware siden en.

De die hem stac ende ghesont maeck
te ende hem van daer voerde. ende
seyde tot hem. erasme wettueroren
vrient goods weest volstandich i
dinen lidien. want ouermits dijn
sware martelie. so sellen noch veel
menschen comen ten ewige leue en
de wilt god betrouwē ende en wilt
niet versaghen Doe sinte erasmus
dat hoerde. soe ghinc hij weder blij
delikken prediken. ende bekeerde ve
le menschen totten kersten ghesloue
meer dan hij te voeren ye ghedaen
hadde Doe die kreyser die vernā
soe dede hij den heylighen man oec
uolghen. ende hij hadde doon ma
ken enen yseren roek. ende hi beual
dat men die gloeyen soude. ende dat
men den roek alsoe gloeyende den
heylighen man ouer sijn naecte līf
aen trecken soude Doe so vondē si
die goede erasmus predikende. en
de si vinghen hem ende deden dat
harnas gloeyen ende seyden tot heyl
sich wilstu dinen god niet lochene
en dijn quade ghesloue niet of gaen
ende onsen god aenbeden. soe sellen
wi di dese gloeyende roek ouer aen
dijn naecte līf aen trecken Doe so
antwoerde die goede sinte erasmus
ende seyde Mijn heer mijn god die
heeft soe veel voer mi ghesleden. des
icht niet waerdich en ben. noch nu
verdient en hebbe. ic wil doer hem
lijden al dat mi te lijden staet. wat

Hij soe hoghenelijcke teghens my
en tegen alle sondaren verdient he
uet Daer omme soe segghe ict di
voerwaer dat ic he nymer meer
of gaen en wil om al dat te doghen
dat ict doer sinen soeten naem ghe
doghen mach. ende sine godtelijcke
ghenade beuel ic mi Doe soe ghem
ghen si met groter wrecheyt. ende
toghen hem dat gloeyende harnas
ouer sinen ghebenedide naecte līf.
Doe soe knyelde hi neder ende aen
riep gode oetmoedelijck ende seyde
O almachtighe god ontferme dy
mijnre. ende ter stont so berste dat
gloeyende harnas van sinen ghebe
nediden lichaem ende verbarnde
alle dye ghene die hem soe wredelij
ken pīghen wouden Bi welke
gratien veel meschen bekeert wo
den. ende lieten hem hrestelijcken
doepen vāden goeden sinte erasmus
Doe openbaerde hem weder die en
ghel goods ende sprack tot hem al
dus O erasme vroem voer strij
der goods du selste weder trecken
in campanyen. ende daer selste lidē
ouer grote pine. ende god die ont
biet di dattu daer selste bekeven ve
le volckes. ende so wattu gode bid
des tot dinre salicheyt dat sal dy
ghescien Doe viel erasmus oetmoe
delikken ouer sine knyten ende seide
O almachtighe god hemelsche vad
dinen wille moet in migheschyn
e vij

Ende soe trat hi weder blydelic int
landt van campanien Ende daer
ghinc hi weder prediken d' woere
goods. ende hi bekeerde veel volcs
totten kersten ghesouue Doe deden
dye keyser maximianus den heylige
ghen man vanghen. ende voer hem
brenghen Ende hi dede hem leyden
totten afgod dat hysse aenbeden soude
Ende als dese heylige man voer
den afgod quam. so en mochten die
afgoden niet langher blauen staen
mer si vielen alle aen stukken. ende
worden te puluer ghebroken Als
dit die bose keyser vernā soe wort
hi seer verbolghen. en liet een groot
vat vollen met yseren naghelen. en
liet desen heylighen man al d' naect
in sluten. ende dede van enen
hoghen berch neder worpen Doe
quam weder die heylige enghel en
de vertrostte heylige. ende hi halp dē hei
liche man wt en vate. ende maect
te hem ghesont. ende seyde tot hem:
O erasme wt uercore knecht gods
en wilt niet afslaten. du en gaestste
weder prediken. ende en wilt dy
gheen pine ontfien. welcke dat hij
oetmoedelycken dede Doe soe dede
hem die keyser weder nemen. ende
dede hem wt halen sijn tanden we
sinen ghescrevenen hoeft met yse
ren beytelen Ende daer nae soe
bonden si hem al naect aen eenre ca
lumpne. ende doer toghen hem sijn

heylighes vel niet yseren coerden En
de doe ghinghen si hem braden op
enen wester Daer lach hi op. ende
sprack totten pijnres mit enen blij
den anschijn Ic legghe hier bet da
ic waerdich ben. want ick hier leg
ghe op een bedde wel ghestroyt met
soeten rosen. ende ick sie dat liche
der ewicheyt. die sone gods die sit
tet totter rechterhant sijns vaders
Doe sprack die bose keyser **Dit is**
een toeuenaer. ende hij spot mz os
ende met onsen goden. ende hij ver
dient dat me hem bringhen sal tot
enen den alten quaesten doot dye
men hem ymmermeer doen macht
Doe namen si weder den heyligen
man. ende si worpen hem in enen
diepe put die seer vol stancs was
Ende doe ghinc die felle quade key
ser te rade wat maertelic ende pine
dat si den heylighen man aen doon
soude moghen om hem te quellen
ende hem totter doot te bringhen
Doe voden si in haren niet als dat
si den heylighen man ter doot sou
den bringhen als souden si hem mar
telizeren een jaer lanc dat welcke
si al deden soe voer soe nae alle son
nendaghe met een nuwe pyne. jae
die swaerste die si conden gevindē
of gheperynsen Doe si aldus te ra
de gheweest haadden die quade may
imianus met sine quade rade doe
namen si den heylighen sinte eras

mis wt vuelen put. ende ghanghen
 hem slaen scarpe yseren naghelen i
 sijn vinghelen Ende daer nae boer
 den si hem sijn ghebenedide oghen
 wt sinen hoesde mit vinghelen En
 de daer nae soe leyden si den heylige
 bisscop al naect op ter aerden ende
 toghen hem wt met starcken zelen
 aen paerden ghebonden aen sinen
 ghebenediden hals armen ende bee
 nen soe dat alle die zenen ende ade
 ren scoerden ende borsten. die hi aen
 sine heylige lichaem hadde Doe
 lieten si hem i die velde legge voer
 doot om dat he die beeste ete sou
 den Doe qua daer een stemme wt
 hemel en riep lude O erasme slach
 op dijn ogen die crone des ewigen
 leues is di bereypt. met dien slooch
 die heylige maertelaer sinen oge
 op ten hemel. ende hij sach die ewi
 ghe glorie ondaen ende seyde O he
 re waer hebst gheweest ghebenedi
 et is dinen name Doe wort dye
 heylige bisscop ghesont. ende een en
 ghel brochte hem een purpure elect
 wt den hemel. ende beual hem dat
 hi weder om soude gaen prediken
 Dat welcke hi dede veel starckeli
 ker da hi te vorre ghehaet had Als
 dit die keyser met sinen valschchen
 rade vernam so woude hi onsinne
 ende riep mit luder stemmen ghe
 lyk een verwoet mensche ende seyde
 Is dit die duuel ende sulley wi de

sen catijf niet ter dooc connen brei
 ghen Daer nae vant hij enen niet
 als dat hi dede masken ee wi daes
 ende dat was opten lasten sonnen
 dach vanden jare daer soe dede hij
 den heylighen martelaer onder leg
 ghen al moederlijcke naect op een
 tafel ende dede hem op sydien sinen
 nauel. ende dede hem wt wiinden si
 ne darmen wt sine ghebenediden
 lichaem. mer als dese wrede keyser
 sach datne dese heylige man mz al
 le dese pinen ende tormenten niet
 bringhen en conden ter dooc. soe de
 de hij hem sluyten met enen yseren
 slotken aen handen ende aen voete
 ende hij dede hem met groter ver
 woetheyt werpe i ene vuelen stinc
 kende put. ende liet den put toe slu
 ten met swaren last van yseren slo
 ten op dz hij hem nymer meer sié
 en woude Doe openbaerde hem ee
 enghel met groter claekeyt ende
 seyde O erasme stant op. ende ter
 stont soe vielen hem alle die lande
 van sinen heylighen lichaem. ende
 hi wort gheuoere i ee stat die hyec
 fremiana Daer nae dede hij verri
 sen vader doot een knijt eens edels
 mans die ghekeyten was anastasi
 us so dat va dien myrtiel menich
 dusent mensche bekeert worde tot
 den kersten geloue In welcke stat
 die heylige ma sine erasmus bleef
 seuen daghen prediken dat woert

goods, en starcke twole in dat ster
sten ghesloue En als die vre naken
de was dat dese bisscop en dese mar
telar goods verseyden soude van
deser werelt. doe hoer demen een lue
de siemme verseydhec vanden he
mel neder wopen O eer same ghe
trouwe knecht. want du hebste mi
ghetrouwelijck ghedient. daer om
coet mit mi en gane in die blisscap
dijns heren Ende ic verscker di en
de alle menschen die dine sware py
ne dencken. en dijn heylighen nae
anwopen. dienen ende eren des son
nendaghes so wat si mi bidden op
dat ic salich si doer dinē name. het
sel hē gheschien Nu coemt mijn ghe
trouwe vriet en weuercore vriene
ende weest verblyf mynre verhef
fenisse. ic wil dattu met mi verrisen
en coet sitten ter rechterhat myns
vaders Doe wort die heylighc ma
soc seer verblyf. ende hij sloech sijn
oge ten hemel niet wegherecten ha
den Daer sach hi een claeer blenckē
de crone wt den hemel comen bouē
sijn ghebe nedide hoeft Doe ghebe
nedide hi gode louen de ende danz
ken de met gheboghen knyen. ende
met enen gheboghen hoeft. ende hij
kvet sijn handē ten hemel. en sprac
oetmoedelijcke ende seyde O here
in dinē handen beuel ic minē geest
ende ontfant huden op desen son
nen dach myn siele in dinē vrede

En metten seluen woerden soe gaf
hij sinen gheest. die ghesie wert va
menschen oghen blenckende claeer
dan die sonne Ende hoe dat si ont
fanghen wort vanden heyligen en
ghel. ende wort gheuoert doer die
hoechte d' hemelen in die woninge
d' ouerster salicheyt. daer hi staet bi
gode met allen heylige En is daer
een getrouwelijck hulper en verbidder
voer alle den ghenen die sinte era
mus ghetrouwelijcken aen wopen
om hoor salicheyt. welcke blisscap
ende salicheyt hi ons allen va gde
onse here verwerue moet Amen

H

Hec illiricū der stat sicia sinte
quirijn bisscops dach die vo
re ghesloue cristi als prudencij scri
uet met enen molensteen an sijn ha
den ghebonden inden vloet ghewo
pen wort Ende doe hij langhe met
dien die daer omtrent waren ghe
sproken hadde op dat si van sinen
eyempeluz veruaert en worden so
vereweche hi cume met sinē ghebede
dat hi verdrencken mochte Sine
veliquien wordē te romē ghebrocht
in cathacūbas

Topten selue dach sinte arctius
en damianus En noch veel an
der heylighen maertelaren confessio
nen ende ioncfrouwen

B

Sinte Bonifacius dach. dese was bisscops van mens en quam wt Bretangen ende prediche dat woert gods den heyligen. ende doe hij een grote menichfoudicheit d kerstenre ewe onderdaen ghema ket hadde soe wort hi ten lesten mit ten swaerde gheodet. ende hij nuol de sijn maertelie niet eckano sinen mede bisscop en and gods knechte.

Tin egypten d heyligher maertelaren dach mercianus nyctandus en appollonius dach welsker gesten men bescreuen vijnt

TOpten seluen dach te wemē sinte bonifacius maertelaers dach on der dyoclesiae en maximiae keyseren. dese was te chersu ghepassijt en te vomē begraue. si leefde eerst i sonden en wort ten leste ouermics den wille gods bewegen. en en liet n̄ alleen die sondē die hi ghedaē hadde. mer hi liep oech vuerliken doer veel tormentē totte crone d marteli en **E**nde noch veel ander heyligher maertelaeren confessoren ende ioncfrouwen dach

Hier begint die historie ende legende vanden heylighen bisscop en de maertelaer sinte bonifacius mit sinen ghesellen

Die die tijt dat dat duoste volcke van engheland bi onderwi singhe des heylighen vaders sinte gregorius dat heylighen kerten gheboue aen ghenomen hadde. dat welcke nochtans langhe tijt daer voer doer alle die werelt ver breedet was. Doe waren daer met alle vele menschen van dien volcke die alsoe seer ontstekken waren mit salighen vrete der godlykter minnen. als dat si niet alleē versinaade hebben die richeyden deser werelt mer oec mede afterghaten hebben hure oudaers ende haren landen. Want in dese dinghen te doen. soe hebben si nae gheuolghet die stemme des waerheyts. segghende i dat ewangeli. waer dat salte dat enich mensche after liet doer minen nae me sijn huse oft sijn broeds oft sijn susters. oft sijn vader ofte sijn moeder oft sijn wif oft sijn kinderen. oft sijn ackeren die sal wonderfout weder nemen ende sal besitten dat ewighe leuen. Van desen ghetale heeft gheweest een man gheheyten winfrid van sinen ionghen iaren se w gheuoet tot godewaert ende ghesoren van edelen gheslachten d en gheschen volcke dye welske dor die minne gods afterghaten het niet alle sine goeden omme te vercri ghen dat loon des ewighe leuens. nae dat woert ons herē dat hi seg

ghende is die niet en versaket alle
dat gheen dat hi besiende is die en
mach niet wesen mynen discipel
Als do gheest dese goede winfrid beg
de metten wercken ende metten ghe
loue na gheuolghet den hew jhesum
christum. want hij versteken heuet
alle dye houaerdye des thelijcken
eers afterlatēde dat gheselscap sijn
vouders ende heeft wtueroren te
wesen een arm pellegrin in deser
werelt op dat hi soude moghen ver
dienen erfghenae ende deelachtich
te werden metten heylighen inder
toecomende tijt Als dese heyligh
man dese dīnghen in sinen ghe
dachten voer ghenomen heuet. niet ghe
lyck enen douen hoerder des heylis
ghen scrijs Die welcke dat seyt.
die ghene die hoert moet segghen
comt so heeft hi ghenodet mz soete
vermaninge totte propoest en op
set van alſulckter salicheyt alle die
ghene die hi tot dien heeft moghen
vermanen Te hant heeft hi bi cris
tus wille met sinen broeders een
gort willigen wech aenghenome
te gaene Ende als hi doer ghegaen
heeft die eynden van dien lande is
hi ghecomen totten oever vander
zee Daer hij met sinen broeders in
een scip ghecommen is ende heeft
ouer gheseylt die wilde waterē vā
der zee. ende hi is ghecomē in enen
hauen anden rijn Daer wert dese

heyligh man dor dye leydinge vā
den heylighen gheest ghebroche tot
ē casteel dz nu geheten is vrucht
en hier voerhēs wiltenburch ghe
naemt was. dat welske die heylis
gle sinte willibrodus wtē voer
ghen oemden engelschen volke mā
lycken gheregeert heeft. op dien sel
uen tijt En aldaer sonder ophou
den heeft hij den vryesschen volke
dat woert goods ghepredict. wat
si nuwelijcken dat gheloue der ker
sten menschen an ghenome hadden
mer als dese heylige man sinte wil
ibrodus den tocoemist des heylis
ghen mans vernomen heeft. soe he
uet hi he seer verblijt. ende oec met
blisappelen even ontsange seer
mildehijken Daer begonste hi mz
saliche vermaninge hem te verma
ne. beghrende dat hi hem soude we
sen een hulpe offeen onderstant in
der werken der predicatiē. op dz
si doer voor leyden arbeitē en naer
slicheyt mochten trecken den vries
chen volke wtē dienste des ou
den vryants vander hellen en bren
ghense onder die gheboden cristi .
wat dat volc noch nuwe was in
kerste geloue. ende dat meeste deel
afgoden ende duuelen mit cē blinde
herte dienende was niet wetende
de wech des salicheyes Daer heeft
desen heylighen man dor sinen va
derlycken rade. ende doer die sali

ghe vermaninghe haestelijcken hē
 te vreden ghesciccket. Bi hem regiere
 de dertiē jaer lanc die manierē des
 kercke vā criche voerglynoēt. en
 heeft wghemwyt daer hij ghemogē
 heeft die dwalinghe der afgodenē
 Mer die heylige vrient goods sin
 te willibordus aen merckende de
 se heylighen man strenghe te wesen
 inder stede vā desen dienst En nae
 dat woert des herē. simpel ghelyck
 die duue. ende wijs ghelyc die ser
 pentē heeft teghert hem te verhes
 sen metten bisscopliken grāde. ende
 te makken ee regierer ind seluer pro
 uincien Daer hi seer teghen ghear
 beyt heeft ende seyde met oetmoedi
 ghen woerden. als dat hi oniaer
 dich waer te ontfangen den waer
 dicheyt vā alsoe groter even Ende
 dz hi n̄z out genoech en waer om
 te ontfangen den bisscopliken grā
 de. mer want die heylige man vol
 godlister gracie. sinte willibordg
 gheleert hadde doer ingheuen des
 heylighen ghest dat hi verheue sou
 de werden mit meerre even heeft hij
 hem sinen wille ghetconseerte. en
 de heeft hem ghehent nae sinen wil
 le te reysen te comen totte heyligen
 apostelen sinte peter ende sinte pau
 wels. den welcken die alre heylich
 ste paus sinte gregorius die ander
 de eerlijcken heeft hi hem ontfange
 Daer hi hem ghesiet heeft bi ordi

nancie alle manieren sijns begheer
 ten Als die heylige paus sinte
 gregorius aldus aen ghesie heuet
 die heylighet sijns meninges. en
 de oech die eerbaerheyt sijns ver
 standenisse. so heeft hi hē haestelijcē
 wt goeder minnen ghebeden ende
 oech wt die pauselijcke macht ge
 boden als dat hij soude treckē ouer
 die alpenberghe daer dye onghelo
 ue ende die ketterie seer regneerde
 op dat hij bi sinen salighe kerkingen
 die dwalinghe ghekeeliken moche
 verdriuen En hij heuet verhoort
 die gheboden des oppersten bisscop
 ende hij is ghetogen als legaet bi
 den hongherschen ende biden hessen
 daer hij doer dye kerkinghe des heyl
 ighen ewangelium ende by hulpe
 des heylighen ghest die manieren
 van hem luden verandert heuet en
 de die ketterie veriaghet heuet En
 de alsoe heeft hij dat strenghe werc
 des heren volbracht dat welcke hi
 begonnen hadde Ende als hij al
 dus dese dinghen volbracht heuet
 soe is die fame des heylighen mans
 doer vrancrijke verbredet. wat hij
 dat dwalende ghesouue in dyn lan
 de we ghworpen heeft Te hanc
 soe heuet die gloriouse coninck kar
 lus mit all sine prīcen hē met gro
 ter beden bedwonghen. als dat hij
 anderwerue soude te wemen treck
 en ende begheven vanden opper

sten bisscop benedixie om te ontfā
ghen en bisdom in vrancrijc. mer
dese heylighē man heeft hier teghen
ghewarstelt. segghende dat hi niet
waert en waer tot soe groter ewen
verheue te sijn met ten laetste doer
bede der prīcen verwonnen. heeft
hi anderwerue te wemen ghegaen
En die heylighē paeus gregorius
heeft hem met alle eerwaerdicheyt
ontfanghen En nader begheerten
des gloriōsen conincs van vran-
cijcke kaerle mette anderē prīce
va sinē rjekke so heeft hi hē eē aert
sche bisscop gheordineert En om
sinen goeden wercken wille heeft
hi hem vernaemt ende gheheten Bo-
nifacius. want bonifacius is alsoe
vele te segghē als een die goet doet
Ende als hi aldus was verheuen
alsoe heeft hem dye paeus ander-
weruen ghesonden om te prediken
dat woert gods doer al vrancrijc
ke mer sinte Bonifacius toecomēn
de maertelaer. weder omme comē
de tot kaerl den coninc van vran-
cijcke ende hi heeft hem gode beu-
ken ende heeft bi consente van hem
doer hongherē en hessen dat woere
goods ghetrouwelikē ghepredict
Mer cort daer nae so heeft coninc
kaerle den scult sijns vleysches be-
taele Ende sijn edel sonen kaerl
man ende puppijn sijn ondergegaē
haers vaders rjekke Daer hebben

dese heren metten bisscoppen en met
ten gheheele gheestelijcken state va
dyen conincrijcke een gheestelijcke
vergaderinghe ghemaect Daer si
gheordineert hebben den heylighē
man sinte Bonifacius te wesen een
aertsche bisscop van mens Mer de
se heylige mā heeft anghemerct dat
bi hem luttel goede menschen ghe-
weest sijn die dz woert gods noch
teren prediken. alsoe men in dz heyl-
ige ewangelium leest Daer was
een groten oest. mer weynich arbei-
ders Aldg heeft hi ghelyc eē wijs
medicijnen meester vergadert een bo-
xe van goeden cruden. bi den welc-
ken hi soude moghen ghenezen die
wonden der crancier menschen. so
heeft oech mede dese wijsche aerts**Bis-**
scop vergadert veel medicijnen mees-
ters der sielen. enige van sinē volc-
ke. enige wtē lande van vrancrij-
ke. ende oech mede enighe wtē lan-
de van hybernia. die welcke mede
souden wesen mede arbeiders in
den wijngaert des heren Van de-
sen was daer wtē lande van enghe-
lant gheheten wigbertus. ende sin-
te gregorius van edelen ghsslachē
gheborzen wtē vrancrijke Woert so
waren daer oech mede eerwaerti-
ghe manne. als sturim en lul. me-
gor. ende willibaldus. en noch ve-
le ander. welcker namen te langhs
waer bi sonderlinghe te vertellen.

mer in dōtē iazē daer na heeft ver
hoert die heylige vader Bonifacius
als dat sinte Willibrordus gereyest
waer mit enen salighen sterfdaghe
wt desen pellegrimagie totten heylig
mēschēn lande Te hant als hij de
se dinghen verhoert hadde. so heuet
hi hem seer bedrouet van alſulken
heylighen mans doot En tusschen
die beclaghinge des grotē bedroef
nisce is hem in sinen monde gheto
men. dat men cortelinghe vergade
ringhe soude houden ende conuoca
tie der gheestelijcker personen. ende
sonder langhe toeuinge sijn verga
dert die bisscoppen met helen ghesel
scap des gheestelijcken staets. ende
hebben met consentie van hem allen
ende bi ordinacie des conincs vā
vrāerijc puppijn. die welke op die
tijt na dat sijn broed kaerkna van
den lichaem verscayden was. coninc
ghecoren was den eerwaerdighen
man lul ghecoren om te wesen een
Bisscop van mens En den heylige
deuoten man sturim tot enen abt i
den cloester te fulden Daer om to
minck puppijn beuolen heeft sorghē
drage ouer die vergaderinghe der
deuoter monichēren voert so heeft
hi beuolen den heyligen man wil
libaldo dat regiment ende den laste
des pastoerscap inder plaetsen ghe
heten heystede En in die selue stede
heeft hi den deuoten man sinte Bur

gaert beuolen ee prochie kerke ge
hetē in wiraburg. mer dē eerwaer
dinghen man wigbaert heeft hi ghe
steit een regierer te sijn in een broe
ders cloester dat gheseten is herze
uest Dese dinghen heeft die heylige
vader sinte Bonifaes toecomende
maertelaer als een wijs hoefmees
ter gheheiliken gheordineert Daer
na heeft hi met hem ghenomen een
deel Broederen en sijn te scepe gegae
ende si sijn gheseylt totter stede van
werchte Daer hij waerdijcken
ontfanghen was ende hi heeft daer
te gheuoech hem seluen den Broe
ders vanden scone collegie dat sin
te clement daer vergadert hadde
Hier bleef dese heylige vader lan
ghe tijt inden seluen Bisdom preke
de den wreden volcke der vryzen
dat godlycke woort ende dat heylige
ghegheloue ons heren jhesu cristi.
confermerende ende versterckende
he liden inde seluen ghehoue met
sine heylige leringhe ende predici
cien dat welke sinte clement begō
nen hadde ende niet volbracht. wa
neer dan dese heylige Bisscop sinte
Bonifaes toecomende maertelaer.
doer ingheuen des heylighen gheest
gheopebaert was wat koen dat hij
door sine pellegrimagie hebben sou
de. op dat hij met enen costelijcken
doot soude ouerlijden dese werelt
want costelijcken is i dat aeschijn

des heren die doot van sinen heylighen soen. soe is hem gheleert doer de heylige geest als dat hi soude oordgaen die victorie des salighen maertelie. Mer want hij met hem een bruloft cleet ghehadt heeft. soe heeft hi totte selue seechvechtighe ghesellen en mede broeders ghenoodet enighen vanden ghenen dye hij op die plaatse gheuonden hadde ende anderen vanden ghenen dye hij met hem ghebrocht hadde. die welcke door cristus name willich liicken woude ontfanghen ende anuenen den gloriosen doot der martelaren. Mer die heylige bisscop sinte bonifacius heeft als ee wjs huemeester den welcken god gestelt heeft op sinen ghesinde besorghet oprouidencie voer den cudde dat he beuolen was op dat na sijn doot bi ghebreke des harders die gripen de woluuen niet en souden moghen verstroegen dye scaepcoeye des heven. Daer omme soe heeft hij ghestelt den heyligen man gregorij vanden welcken myn inden seluen historie voer gescreuen hebben om te wesen een bisscop van wtrecht. Ende van desen man oock veel dogheden ghescreuen sijn als dat by goeder ordinantie wel bescht was soe heeft hij met sinen vercoren mede ghesellen te schepe ghegaen door leydinghe des ouersten goedertiel-

renheyes ende is veruolt met een saliche scare der riddersende met enen goeden mynde ouergheseylden vloede die gheheten is almoechte. ende hi is er aen ghecomen totten vryesschen steden bi namen gheheten oestroch en westroche. daer hij gheuechticht heeft die tenten der saligher mede ridders en sondenich toue heeft hi daer genome die kersten menschen den welcke hi daer te voren doer den heylighen vader sinte clement bekeert wiste hem lide confirmingende ende versterkende in den ghesloue met sine heylighen predicacie. Daer heeft hi die ruden menschen nader manyeren der apostele bi aentassinghe sijnre handen ghegheue die gaue des seuenoudige gheestes. Ende is van daer ghevest gheestelijken ghevapent met ene swaerde ouer beyde siden syndende met sinen mede bisscop cobraen en met een saliche scare der riddersende alle die landen ghevest predicende ende doepend. Den dwaelende volcke vande afgoderie weder wepende. ende totten dienst des ouersten conincs bestervende. wat mach men keriue meerder doechde. De se bode der heyligher ewangelien heuet ghehuic. ghelyck een saliche trompet doer al vryesslant. mer die oude serpenten alle goede dingen benidende Ende van dat beghinsel

des werelts den menschelycken geslachten hantende heeft inghegeuen den sommighen vriesen van wreden aerde. die welcke noch niet bekeere en waren van haerder dolinge. als dat si souden bestoken ende beuechten den heylighen man ende sijn mede ridderen. dat welcke si ghehaen hebben wredelijken spreken de toekenn heylighen mannen als dat si lieuer wilden steruen. eer si afterlate soudē die ghemoechte van hare voer vaders. Te hant als die ridderen goods dese dinghen verstanden. so sijn si ghegaen met baren pastoer tot sinte bonifacius seer blijdelijken in een strate gheheten dockinga Inden welken si wisten die wrede vleyschouders. met een grote scaere vergadert. omme dat si souden verslaen den dienaren goods. Mer sinte bonifacius heuet vermaent sien lieue ghesellen seggēde. Mijn alder lieffste broeders. wile manlycken weder staen voer dat ghehoue ons liefs heren ihesu cristi. ee drach telijken bliuende in goeden hoepe En wile niet onesien noch vriesen den ghenen die den lichaem dootslaen. ende die siele niet deuten en mogen Doe hebben si een drachtelijc gheantwoert segghen ald9 Wi weten wel heyligh vader als dat ghi ende oec mede sinte willibrordus ons gheskeert hebt. als dat wi daer

om dat ghehoue onfanghen habbe om dat wi voer cristo onse sielen setten soude. want hij ghestoruen is anden cruce op dat hij met sinen bloede ons soude verlossen Aldus hebben die heylige wecomede maertelaers hem seluen vermaent ende sijn ghegaen tot hoerte passie were bouende ende benedide den here die welcke dat hem luden vertoren heeft tot sine ewighen leuen. en daer toe gheordineert hadde als dat si souden verdienen in te gaen in dat hemelsche rijkje met loue des zeech uechtinghe. ende biden heylighen maertelaeren sonder eynde te verbidden. Wanneer dan aenstond die dach des gloriosen strijts soe heeft die heyligh man sinte tobien sijn mede hulper ende sijn mede bisscop te samen ghesproken metten ghesellen als met priesters moninckē ende dyaconen. dye welcke aldus bi namen gehuyten sijn wintruyng malster ende adelhere en waren verheue tot priesterlike state hamond scribalt ende bozo. die welcke dyaconen waren. waccar ende gundere hildere. ende datevulf die welcke aen ghenomen hadde een gheselijcken moninckē leuen. Dese sijn te samen ghegaen totten heylighen bisscop sinte bonifacius ende si hebben hem gheraden als dat hij niet aflatien en soude te prediken die

heylige woerden goeds. mer soe
veste te hartelijcker soude prediken
op dat dat dusse volck meest ver-
woeden soude. want in hem liden
alte samen was een siel ende een
herte en allegader goetwillich toe-
ter doot toe en hebben niet gheacht
haren eyghen sielen Als aldus die
heylige bisscop sinte bonifacij doer
hem liden vermaent was is hi in
onspreklike blijscappen veruolt
gheweest Ende hij heuet haestelijc
ken in sinen handen ghenomen een
hoec daer die woerden goeds i ghe-
screuen stonden. daer soe heeft hi be-
gonnen te prediken den nae cristi
hem liden bewisende den wech des
salichytes Doe so quamen die wre-
de vleyschouders met haren leyst.
man die viant vander hellen die
welcke hem liden crachte verleene
heuet ende oec grotte stoutheit ghe-
ghuen ghewapent met swaerden
ende met ghelauien. ende sijn al ver-
woedende gheuallen teghen den die
naren goeds. niet anders dan ghe-
lyct wrede woluen teghen die on-
ghewapende scaepkijns hem liden
met felre doot pinende ende sonder
enich wedersegghen totter aerden
werpen de Mer dese heylige mar-
telaren die sijn ghebleuen onbewer-
lijken volstadtich. goet voer quaet
he liden gheuende ende benedixie
voer persecutie veranderende leue

de sijn si ter aerden ghevoren. en
de al steruende so sijn si verwijres
gheworden. ende hebben haer licha-
men gheoffert voer cristo. want si
gheloeft hebben als dat si sonder ei-
nighe verbeeden voer haren loene
ontfanghen souden die blijscap der
hemelen Aldus hebben dese heylige
ghemaertelaers met haren eyghen
harder volbrocht hare martelien.
Ende die heylige martelaers wor-
den ghewopt op te neghenden dach
van wedemaent inder tijt doe reg-
nerende was onse here jhesus cristq
die welcke toebehoort ere ende mo-
ghenheit inder ewicheit Ende dz
ghetal der heylige martelaeren die
daer ghehoert worden metten heylige
ghen maertelaer ende bisscop sinte
bonifacius. dyer soe was hij. Mer
alleen dertien lichaeme waren daer
van kersten menschen vergadert
Die welcke si metten heylighen va-
der sinte bonifacius in een scip ghe-
leyst hebben. ende si sijn met goeden
wind ende met groter blijscappen
totter stede van wrechte ghecomen
Daer si met ymnen ende met ande-
ren soeten sanghe deuolijcken ont-
fanghen sijn ende begrauen sijn in
grotter vrese ende eerwaerdicheit i
der kercken. die welcke inder ere
des heyligen dryeuoudicheits ghe-
consecuert is ende die lichaeme van
den anderen heyligen maertelaern

welcke uamen hier doer errechteye
ooste negligencie after gheslagen sijn
mer sonder twiel in den hooch des
leuens ghescreuen staen. die sijn va
den kersten menschen begrauen. in
die selue plaatse daer si haer marte
lie gheleden hebben Ende in die sel
ue plaatse daer nae. Si cristus wil
le ende wt ghebode des comines va
den lande sijn doer die eere vanden
heylighen martelaaren kercken ghe
sticht In deser plaatzen. als tot v
trecht te fulge ende tot dockinge
en doer die verdiente der heyligher
martelaaren werdet in teykenen en
de in doechden den kersten volcke
daer veel beneficien ende welsaden
van gode gheghuen voer onsen he
re ihesum cristu m. die welcke weg
neert bi god de vad. en dē heylige
gheest ewelijken sond eynde Amē

C

Sinte philips dach dese was
een vanden seuen dygaten
Te tharsum in ciliën xx. heylī
gher maertelaaren dach in maximi
aen ende dyoeklaerien der keyseren
tiden die met meniger hande tormē
ten gode i hore lichaē glorificeerde
Te romē sinte archemius dach
mit candida sinen wiue en paulina
sijnre dochter va welken archemij
mittey swaerde gheodet wort. ende

sijn wijfēn sijn dochter mit stenen
bedemmet

TInd stat niveduno sinte amā
aus ende aleynanders dach Ende
noch veel ander heyligher maerte
laren confessoren ende iocfrouwen

D

Constantinopolen paulus
dach. dese was bisscop inder
seluer stede ende wort van constan
tius den keyser in een stedelijcijn in
capadocien dat tucusa hiet om dat
kersten ghesouue ghedreuen daer hij
vander arrianen laghen wredelijc
gheworghet wort ende voer totten
rijche der hemelen

Te corduba sinte peter priesters
dach euentius ende ihremias ende
noch ander drie

Te cesarien in capadocien sinte
luciaen martelaers dach **T**ende
noch veel ander heyligher maerte
laren confessoren ende ioncfrouwe

E

In walschlant ind stat swes
sion sinte medardus bisscop
dach van nouionien. dese hoe groet
hi was in verdieten dat wort ver
woent doe op sine sterfdach die hei
melen gheopenet worden ende voer
hem godlike lichten verscenen

Opten seluen dach sinte gildar
dus bisscop van tuwach. dese was
den voerseyden medar dus broeder
diemen seit dat op enē dach bisscop
ghordimeert waren ende op enē
dach wter tijt voeren

In sardinien sinte salustiaens
dach Ende noch veel andē

S

Ewemen ten berch celio sin
te primus en feliciang mar
telaren dach onder dyoclesiaen en
maximiaen keyseren. dese ouglori
ose martelaren leyden inde heer een
langhe leuen ende ghedoechden nu
te samen. nu elcks bi sonder meni
gherhande en wtghesochte tormen
ten ten laetsten veruolden si den loe
pe hiers salige strijts mette swaer
de verslaghen

In walschlant in stat aginno
sinte vincentius leuht ende maerte
laers dach Ende noch veel ander
heyligher maertelaren confessoren
ende ioncfrouwen dach

Die legende van sinte primus
ende felianus

Primus ende felicien wordē
ghewroeghe voer dyoclesiaen ende maximiaen vander afgō
den bisscoppen En si seyden Waer

datmense die afgoden niet en dedē
offeren. dat si ghē weldaet vande
goden souden vererghen Doe be
ualen die keyseren djen in enen
karecker te legghen. mer die enghel
verlostes Doe worden si efter voer
die keyseren ghebrochte Ende om
dat si starck bleuen in dat ghelyue
so deden sise alte iammerlycken sla
en. ende verscheyden van een. En
de die rechter seyde feliciaen dat hi
saghe op sine outheyt. ende dat hij
die afgoden offerde Feliciaen sey
de hem sich ick hebbe nu tachtich
jaer En dertich jaer sijn gesledē vā
dier tijt dat ic die waerheit beklen
de. ende dat ic verdoes niet gode te
leuen die mi verlossen mach van di
ne handen Doe deden die rechter
binden. en dede hem naghelen dor
handen ende doer voeten slaeen ende
seyde hem aldus Aldus selste bli
uen tot dat ghi onsen wille doestie
Ende doe feliciaen hier niet blinde
aensichtte in bleef. soe dede hij hem
quellen ende en lieten niet gheuen
Hier nae dede die rechter primus
leggen in een karecker. ende gheboet
datmen voer hem brenghen soude
En die rechter seide. sich dijn broe
der heeft des keyseren wille ghedaē
ende hier om is hij in groter even
inden palase. daer omme doet oek
alsoe Primus seyde hem al bistu
des duuels soē nochtā hebste waer

gheseyt een deel. Wane myn broe
der heeft gecōenteert des keyser
ghelot van hemelrijcke Doe wort
die rechter gram ende dede sinen si
de barnen ende ghēmouten loet in
sinen mont gh yeten. daert feliciaē
aensach dat hij hem veruaten sou
de daer of mer primus die dranck
soetelicke dat loet als oft couc water
hādde gheweest Doe wort die rech
ter gram ende dede teghen hem we
laten twee leeuwen. mer si vyezen
voer hoor voeten ende stoden voer
hem als saftmoedighe lammeren
Ester soe dede hij twee wrede beren
wt comen ende si worden alsoe goe
dertieren als die leeuwen Daer
die gheschydē soe waren meer dan
ijn^m. mans vergadere om dat te
sien En van dier somme worder
of ghelouich v^c. mer die rechter de
de primus en feliciaen onthoeſden
En dede hoor lihamē voer die hon
den en voer die voghelen worpen.
mer si bleuen ongequetst. ende die
kersten die begioeuense Si waren
ghewapnit Int jaer ons heren ij^c
ende lyggvij.

G

Gromē te weghe tot aurelia
sinte basilius tripodis man
dalies onder aureliaen den keyser

EH noch and yg. martelaerē dach
T Opten seluen dach te women sin
te getulius eens ouerclaren gesle
den mans dach en sijnre ghesellen
ecrealis amancius en primitius
die ouermits den ghebode adriaēs
den keyser eerst ghēslaghen wordē
daer nae inden kareker ghestoten
en ten laetsten verbrandet
Te nicomedie site zacharias dach
T Te antchisiodoren sinte censurig
bisscop ende confessoers dach
T Te coelen sinte martinus mar
telaers dach Ende noch veel an
der heyligher maertelaaren confesso
ren ende ioncfrouwen dach

H

HInte barnabas apostels
dach die vanden discipulen
met den heylighen apostel sinte pau
wels der heyden apostel gheordine
ret wort Sijn reliquien worden
bi des keyser zenons tiden ouer
mits sijnre heylighen openbaringhe
gheuonden

TIn aquileggen passie der heyl
ighen sinte felix ende sinte fortuna
tus in dyoclesiaens ende in maxis
miaens der keyseren tijden. dese die
waren twee gebroederen ende woz
den inden retraem ghehanghen ende
sنانز bernēde lampē an haer si

Den gequellet die te hant ouermits
Die crachte goods geblusschet wor-
den. en doe ouer haer buyt mit sie-
dende olie ghegoten worden en ten
laetsten in der belijnghe cristi wor-
den si onthoeft metter bylen. En
noch veel and heylighen.

Die legende van sinte barnabas. discipel ons heren

Barnabas was een leuijt ge-
boren wt cypryn. Hi was va-
de lygij. discipulen os heren. En in
viele satken is hij gheprinst inder a-
postelen werck. Want hij alte wel
ghelert ende beset beyde tot he sel-
uen ende toe gode ende tot sine eue
menschen. Tot hem seluen was hi
wel gheset in sijn drye craften. dae
was in redene. in begheerte. ende
in bewerlycke. want hij hadde die
wedelike craft verlicht mit die lich-
te der kennisse. Daer bi is ghescr
uen inden apostelen werck. in dyc
kercke van antiochien ware pro
pheten ende leerrers. onder welken
waren barnabam ende simon. Ten
anderen hadde hij sijn begheerlycke
craft ghesuert vanden ghemulde
deser wedelijcke begeerten. Daer
om seyt den apostelen werck dat jo
seph die toe ghenaeint was bernabas
vercopte ee acter die hi hadde
ende brochte dat gheest. ende leyde

voer die apostelen voeten. Die glo
se seye. Hier wende hi datmen ver
smaden soude dat hij niet handelen
en woude. Ende hij leerde datmen
dat goet onder die voete tredē sou-
de dat hij onder die apostelen voet
stappen werpte. Ten derden hadde
hij sijn bewerlycke craft vast ghe
maect met groter vromicheyt. om
dat hij manlyck aen ghemel harde
dinghen. Of om dat hij staets harde
ende starcke dinghen dede. Of om
dat hi vromelijcken verdroech we
derspoet. Doe hi manlyc harde din
ghen aen ghemel. merctmen om dat
hij antiochien die grote stede nam
aen te bekere. Hier of seyt der apo
stelen werck. Doe sinte pouwels be
keert was. ende hi ghecomen was
in iherusalem. ende hij gaerne omt
die iongheren ghecomen hadde. en
de si alle van hem vloghen als lam
meten vanden voluen vlyen. soe
grypen barnabam coenlijcken bij
der hant. en de leyden ten apostelen
wert. Hij was oec ghedurich starc
ke dinghen was hi doende. wat hij
vermagheerde sijn lichaem. en quel
det met vasten. Als der apostelen
werck van hem seyt. Doe si onsen
her dienende waren. ende si vaste
den. Hij verdroech oec vromelijc
ken wederspoet als hem die aposte
len orconscap gheuen. met onse lie
ue broeders barnabā en de paulus

die hoor sielen geseuert hebben om
den name ons liefs heren ihesu crist:
ti **T**en anderen was hij wel ghe
set tot gode wert. alle dinghen one
beydende of onderdaen goods wil-
de. ende sijnre macht en sijnre goet
heyt Hi ontbeeyde oec goods wille
want hij en woude niet prediken
voer dat hij dat ontfacien soude by
goods wille Der apostelen werck
seyt Die heylighē gheest seit. ver
scheyde mi barnabam ende paulum
in dat were daer icse in ontfacē heb
be **T**en anderen was hij onderdaē
goods machte ende moghentheyt
want der apostelen werck seyt
Doe sommighe luden hem toe ghe
uen woude d moghentheyt goods
ende si hem offerhande wouden offe
ren. ende si hem jupiter hyeten als
den ouersten. ende paulus marcu
rius als een wijse ende wel sprekē
de. te hant so scoerde barnabam en
de paulus hoer wachten ende seyden
O ghi manne wat maect di. wat
wi sijn oec sterfliche menschen ghe
lyc v liden. ende wi boetsappēn v
dat ghi self van desen ydelen woer
de worden bekeert totten leuende
god **T**en derden was hi onderdaē
der goeder tierenheyte goods als der
apostelen werck seyt. want doe som
mige iode die kersten waren wou
den verminderten ende vernauwen
goods gracie daer wij alleen mede

verlost sijn sonder die ewe ende si
segghen wouden dat dese goethēye
goods niet ghenooch sijn en mocht
te sonder besnidinghe. ende paulus
ende barnabas dit wederstonden.
ende toende dat allene sonder dye
ewē ghenooch waren die goethēye
van goods gracie hier bouē so dro
ghen si oec die vraghe der apostel
sen. ende verworue vanden apostel
en brieuen teghen die ioden dwa
linghe **T**en derden soe was hi alre
wel gheset teghen sijn euen mēſche
wat hi voede sijn scapen met woer
den ende niet exemplēn ende niet
ghisten Met woerden. want sta
delijcken soe predicte hij dat woere
goods. Der apostelen werck seyt
Paulus ende barnabas bleuen te
antiochien ende leerden daer. ende
predicte goods woert niet vels an
deren. Dit schijnt oec wel an die
grote menicheit die hi te antiochi
en bekeerde also datmen daer eerst
die discipulen hyete die kerstenen
Ten anderen alsoe voede hijse niet
exemplēn. wat sijn leuen dat was
in allen dinghen een spyghel der
heylighē. ende een exemplēl der
gheestelicheyt. wat in alle sine wer
ken was hij manlyc. ende strenghe
in alle goethēyt van sedē. goet aen
te sien in alle gracie des heylighen
gheest vol. ende oec eerbaer in al
le doechden ende in alt gheloue

Van desen vier soe seyt der apostelen werec. si senden barnabas te antiochien. ende hij niet hem allen dat si bleuen in boren opsette van herte in gode. want hij was een goet man vol gracie en des heylighen gheest ende des ghelyques. **T**en derden voe de hij scapen met ghiften. ende dat in tweee man peren. want ghifte is tweerhante van thielijcke aelmissen te doon omme den armen lriftochte te gheuen. Ende die ander is gheestelijck diemen doet alsmen die misdaet vergheest. **D**ie eerste ghifte hadde barnabas doe hij die broeders die in iherusalem waren aelmissen brochte. **M**en leest inder apostelen werck. **D**oe groten hongher ghecomen was onder den keyscer claudio als agabus ghepropheetert hadde soe versitten die discipulen na dat elc hadde te sende de broederen in iudeen. ende si dedent ende si seyndent biden oudere met paulus ende niet barnabam. **D**ie ander ghifte hadde hi. doe hi johā. die meē toenaemt marcus vergaf sine misdaet. wat doe marcus paulum en barnabam gheslagen hadde. doe hij weder quam. ende hem dat leet was. soe vergaffet hem barnabas. ende hij ontfinc̄ hem weder tot eenen iongher. mer paulus en wou den niet weder ontfac̄ tot enē iongher. **E**nde daer om seyden si ons

linghe. want beyde soe wasset van goedertierenheit ende van goede meninges daden sijt. want barnabas ontfinc̄ hem weder van goede dertierenheit. mer dat hem paulus niet mede nemen en woude. dat de hij van gheechticheyt. want op die stat vanden apostelen were seie die gloe. **O**m dat hem johan dat is marcus hem seluen voert ghesec̄ hadde int voerhoest vande aefiche dat was vander predicatiē ende omme dat hij hem alte triecklyke toe dede. daer om en woude he paulus niet ontfac̄ dat met sijne siecken der andere erachten niet ghesken en soude werden. wat de se verscheydinghe die en was niet gedae van gramscappen mer metten ingeven des heylighen gheestes. **E**nde daer omme soe seyden si. onme dz si meer luden predikten souden. ende alsoe ghescredet daer nae. want barnabas doe hi in die stadt van yonio was. so openbaerde marcus sinen neue een schoen man. in ee visoen ende seyde. **J**ohan weset vrome. want voertmeer en selstu niet meer werden gheleyten johan. mer hoghe. **D**oe hij dit barnabam hadde gheseyt so antwoerde hi he wachet di naerstelijc dattu dit nyemantē seggheste wattu ghesien hebb. wat te nacht so openbaerde mi mede onsen lieuen herte. en de seyde. **B**arnabas

Ba weseet vrome. want du sellste dz
 ewigheken ontsaen. om dattu dy-
 ne luden hebbeste gheslagen. ende om
 daestu omme miney name dine sie
 le hebbeste gheuentuert. **D**oen har
 nabas ende paulus lange te antio-
 chien gheprediket hadde. soe open-
 baerde die enghel goods paulo. en
 de seyde **T**aeste di te iherusalem
 waert: want daer soe ontbeyden
 di sommighe broeders mer om dat
 barnabas woude te cypren varen.
 en sijn oudaers visenterē ende pau-
 lus hem haesten woude te iherusa-
 lem wert. **D**aer om seyden si aldo
 bide ingheue des heylighen gheest
Mer doe paulus barnabam seyde.
 wat die enghel beuolen hadde. soe
 antwoerde barnabas. **O**ns heren
 wille moet ghescreyen. want nu gae
 ic te cyperen wert. ende daer selick
 myn leuen eynden ende di en sal ic
 niet meer sien. **E**nde doe hij al we-
 nende voer paulus voeten wentel-
 de. van medelidē seyde he paulus
En wene niet wat het is ons heren
 wille aldus. want te nacht open-
 baerde mi oec onsen herre ende seyde
En verbiede barnabas niet te cyper-
 en te gaen. want hij sal daer velse
 luden verlichten ende maertselie dt
 saen. **D**oe voer barnabas te cyper-
 en waert met malaus. ende droe-
 ghen met hem sinte matheus ewan-
 gelie en leydense op die siecken ende

met goods crachte soe ghenas hij
 daer velse menschen. **E**nde doe hij
 in cyperen ghetomen was. soe von-
 den si een toeuenaer helman. dye
 paulus beweert hadde tot enē tiden
 van sinen oghen. **E**nde hij was
 hem contrarie ende en liets inden te
 pel niet comen. **O**p enen dach soe
 sach barnabam mannen en wye
 uen naect lopē ende hoor feeste doen
 ende hij wort daer omme al toer-
 nich ende vermaledide den tempel.
Ende te hant soe viel een deel van
 den tempel ende doder velse. **T**en
 lesten quamen si tot salaminam en
 de een goskelaer werde daer teghen
 hem een groet gheruste. **E**nde die
 ioden grepen barnabam ende dedē
 veel selicheden. ende toghen voer de
 rechter vander stadt dat hij hem do-
 den soude. mer doe si hem vername
 dat eusebius een machtich man vā
 nerwens gheslachte was. soe ontsa-
 ghen si hem dat hi hem van hore ha-
 den verlossen soude. ende dat hij he
 soude laten gaen. **D**aer omme bon-
 den si hem een zeel omme sine hals
 ende si toghen hem daer mede wter-
 stadt. ende daer soe verbarnden si
 hem. **H**ier mede en waren noch die
 wrede iode niet versadet. mer si be-
 sloeghen sijn ghebeente in enen los-
 den vate. ende woudense werpen in
 dye zee. **M**er johannes sijn ionger
 ende noch twee met hem dye ston-

Den des nachts op ende name sijn
gheweente ende begrouet al heyme
hjcken in een vat Ende als ghijsse
brecht sept. soe laghen si daer tot se
nōs des keyser s tiden en ghijsse
des paeus Dat was v jaer Mer
we vertoende hi seluer sine gebeen
te. en also wordē si gheuoden Bar
nabas die predicte eerst cristum te
wonen dat was dat kersten geboue
Ende hij was oec die alre eerste
bisscop van melanen

B

Gorliës sinte basilius dach
desen openbaerde onse heer
en geboet dat hi alle sijn goet ucoft
ende den armen gaue. daer nae doe
hi tot orliens qua om sijn oudaers
te vanden soe verdiende hij onder
aureliaen den keyser mit cyrus
nabor ende nasarius den seghe der
maertelien

Te melanen der heyligher maer
telien dach nasarius ende des kin
des celsus. doe dese salighe maerte
laers van sinte ambrosius gheuod
den worden ende verheuen. en van
gode met soe groter gracie vertie
ret dat haer bloet scheen rechte offet
versch wt ghestort waer. en haer
hoesden te hant s of ghesneden ende
gheuoden alle die d teghenwoer
dich waren soe soeten wort die alle

welrukende crude bouen ghinc Die
hoechting bare martelen begaet
op die viijste calende vander oest
maent

Opten seluen dach sinte odul
phus priester ende confessor
Ende noch veel ander heylighen
maertelaren confessoren ende ionc
frouwen dach

Die legende des heylighen confes
soers sinte odulphus

In dien tide dat regnerende
was die alder goedertieren
ste keyser loderwyc. so was daer ee
eerwaerdich man. geboren wt ede
len ghesslachte van vranckie. dyē
ghehetē was bodgis vā dē welken
bid gratiē god s gheborē is ee soē
ghehetē odulphus Die welcke te
hant als hi metten heyligen water
des doepsels verbore werdet is mz
te hemelschen douwe godlikien nat
ghemaket. wat corteliken na dz hi
vanden borsten sijnre moeder ghe
speent was. so wert hij gheset om
te studere die heylighen lezinghe des
heylighen scriptis. ende hij was daer
beuolen om in gheestelijcheden ghe
leert te worden Ende onse here god
die heuet desen ionghen alſuſtken
naersticheyt verleent om te leeren
ende een verstandenis van alſoe
grote cloecheyt. als dat hij in leren

Bouen ghinc vese iongheren. die vā
 jaren veel ouder waren ende lange
 tijt ter scolen ghanghen dan hij ghe
 daen hadde. ende sijn outheyt dye
 noch van jaren cleynne was. met
 godlycken leringe. met traechly
 ken vertierende. Dese ionghelinc
 die is op ghwassen in outheyden
 wijsheit ende heylicheyt. alsoe gro
 telijken als dat die ghene dochte.
 die welcke op dycen tijt arbeyden
 omme gode de uotelijken te dienē
 dat een nuwe samuel gheborē was
 want dese ionghē in teghenwoer
 dicheyt der gheestelijken mannen
 wt den hemel soe gracie ghege
 uen was. als dat hij eendrachtelij
 ken van hem allen ghemindet was
 ende met groter eerwaerdicheyt
 des eerbaren leuens seer gheachte
 was. Ende in ghelycker manieren
 heeft weder om hem allen met reyn
 ve lieftē hertelijken ghemindt ende
 gheachte. Voert soe heuet dit ionge
 kint in kijntchen jaren voer hem
 ghenomen dat te doon metten wil
 le. dat welcke hij ghearbeyt heuet i
 toecomende tiden metten wercken
 te volbrenghen. wat hij op die tijt
 voer hem ghenome heeft dz woerte
 ons liefs heren ihesu cristi. dat wel
 ke hij tot sinen iongheren ghespro
 ken heeft. segghende. Die ghene die
 sijn vader. oster sijn moeder lemine
 louē mi die en is mi niet waerdich

Ende die nae mi comen wil. dye
 moet hem selue versaken ende dra
 ghen dagheleyc sijn cruce. ende vol
 ghe mi nae : Desen pryselijcken
 ionghelinc heeft dicwile ouer ghe
 docht dat woert des heylighen euā
 gelien. ende hij heuet ouerghelepte
 ende ghemeynt in hem seluen bi da
 ghe ende by nachte soe dat hij met
 goeden manieren ende met heylige
 wercken ghesouet heuet gode te die
 nen sonder ophouden. Ende sijn
 gheestelijcke moeder der heylige
 kercke sonder ostrecken bi te wese
 dat alsoe gheschijt is. Aldus de
 se heylige ionghelinc odulphus
 heuet van gode zeer wtueroren ge
 weest. ende den gheestelike manne
 seer behagheye. mer alleen heuet hi
 se sorche geweest omme gode te die
 nen. ende aldus is hij opghecom
 men die trappe der doechlycke wer
 ken alsoe lange dat hij een perfec
 te volmaect man gheworden was
 voert tot allen tiden nader manye
 ren der heyligher mannen soe heeft
 hij ghearbeyt omme sine ghedach
 ten op te boeren die hemelsche dim
 gen. ende omme die houaer die des
 tijlischer even manlycken weder te
 staen alsoe men bescreuen vñdet
 Die heylighen sellen voert gaē vā
 der doechde totter doechden. Wat
 sal ic in dese lange toeue. dese heyl
 iche ionghelinc odulphus voert

gaende in alle doechden is op ghe
elommen bi trapen des gheestelijc
ken oerdens. soe dat hij als wel te
ghelouen is bi die voer sienicheye
goods ghecomen is totter benedix
tien des priestelijcke officien. ende
is gheworden doer gracie des heyl
ghen gheest die in hem werckende
was een priester des opersten co
nincs Als dit wettelijcken ende
betamelijcken volbracht was soe
heuet hem god inghetruuen als dat
hij soude haesten. met willighe ar
beydē omme te gaen in een cloester
van heylighen leuen daer hi hertelij
cken wel toe gheneghen was. mer si
ne oudaers hebben seer ghebeden
als dat hij die wille soude afterla
ten. ende haren wille afteruolghen
die welcke was dat hij soude wil
len regeren ene kiercke gheheyten
inder hystorien orosschot metten
vollae Daer so heeft dese heyligh
ma altemale tūmōne geweest doer
bedinghe vā sine ouders en vrien
den en heeft hare begheerte enē cley
nē tijt verhoert hoe wel dattet tegē
sinen wille gheweest is Mer sorte
lingh daer nae soe is hem in sinen
moede ghecomen als dat hij soude
trecken inder stede van vrechte tot
ter plaelsen van grote eerwaerdic
heit dz hier voertijts wiltenburch
was gheheyten. op dat hij aldaer
alsoe langhe als hij op deser aer:

den leuende waere metten anderew
dienaren goods die aldaer onder
goods burghen leuende soude cris
to onsen here moghen dienen Wat
sal ick hier meerre moghen bescri
uen Dese goede man vol godlyc
hier gratien heest after gheset vader
ende sine moeder vrienden landen
ende alle sine ghesinne nae die leue
des heylighen ewangeliun Dye
met ē versaliet alle sijn goeden die
hij besittende is die en mach myn
discipel niet wesen Ende hij heuet
op ghenomen te ryseine. arme van
tjelijcken goeden. mer rijke van
doechden totten plaelsen voer ghe
noemt Want hij op deser aerden
niet begheert en heuet. op dat hij
hier nae inden wocomende ene sou
de vanden here nae sijnre beloften
hondertfout ontfanghen. ende dat
ewighe leuen besitten Inden selue
stede daer was op die tijt een Bis
scop van groter heylicheye. gheset
frederic. die welcke den heylighen
man sinte odulphus ontfanghen
heeft met groter blijscap ende eer
waerdicheye Ende alle sine die
nare die daer vergadert ware heb
ben hem seer verblidet onj dat hem
liden alsoe heylighen man ende al
soe gheestelijcken persoen ouerghe
comen was. mer dese heylighen ma
die en heeft niet verborghen conne
houden doer die menschelijcke ver

standenisse dat gheen dat daer van
binnen den oppersten moghencheit
niet verholen en was. mer als hij
weinich tijes daer gheweest hadde
soe heeft hi hem te hant allen ghesce-
nen een barnende lantaerne des
godlyken lichtes. ende want in wa-
ken soe heuet hij hem wachterlike
ken gehouden **I**n vastē seer stare
keljekken **I**n bedinghe seer deuote
In aelmissen te gheuen seer milde.
In sorge der armer menschen seer
vierlycken **I**n herberghen seer
barnende. om te deelen die gheesteli-
ken goeden seer wijs. ende alle den
ghenen die hij naden bisscop vort
ghinct. soe heeft hij bouen die men-
schelijcker maniere hem allen bouē
ghegaen Want hij niet anders va-
hem allen ende oec vanden bisscop
mede gheacht en was. als hij wel
waerdich was. ende van die pater
des cloesters **E**nde toe den ghebo-
de van sinen monde soe hebben si
alle rade ende concilie ghoordineert
want hij hem allen in alle dinc ghe-
malet was **A**lsoe die apostel seit
Op dattu cristo he allen soude doen
winnen **I**tem op die selue tijt so-
isset gebuert als dat die wrede vrie-
sen waren tot een grote dwalinge
ghetomen. als dat die heylighē bis-
scop voer genoemt noch dor hem
seluen. noch dor sinen archydpā-
conen heeft hem luden moghen we-

der omme brenghen tot den wēghe
des marachthiepts **T**e hant soe
heuet hij bi enen ghetrouwuen bo de
bryeuwen wt wtrecht ghesonden en
de hij heuet den heylighē dienaer
goods sante odulphus met goeden
wille begheert als dat hij alsoe ghe-
ringhe als hij mochte soude ouer-
seyle enen arme vander zee ghehe-
ten alcmarie ende tot hem comen bi
welcken bo de dese heylighē dienaer
goods soe seer verblydet werde.
weche of hij totten hemelschen ghesel-
scap ghenoedt hadde gheweest wat
hij begheerde met sinen eyghen pas-
toer ende bisscop onder den seluen
strijt hadde goods wille gheweest
aen te nemen die victorie der mar-
telaren **M**er als dese godlycke ma-
die zee ouer gheseylt was ende tot-
ten bisscop ghetomen was soe heeft
hem die bisscop te hant als hij hem
ghesien heeft met onsprekelycke
Blyscappen verblydet **D**aer si mal
cander ghegruet hebben mit enen
heylighē cusse ende hem seluen ver-
troostet metten solase ende Blyscap
pe des godlycken vrede. soe dat die
edele boden des ouersten conincs
met enen hemelschen swaerde seer
manlycken ghwapent begonsten
haren weghe van een kercke te ma-
ken totter ander daer si dye wijs
ghegaen sijn. ende si hebben den vol-
ke gheprediket. ende totten we-

ge des wachthighen wien leue des
heylighen ewangeliën bekeert En
de met dicke vermaninghe argue
ren ende berispe de hebben si die mē
schen die welcke te voeren gheleyck
weluen wreest sijn bi sali
ghe onderwisinghe bekeert in goe
der tieren scaepkijns Als dit al
te samen bi goeder ordinantie vol
brachte was Soe heuet dese selue
Bisscop een consilie ghemaect met
ten clercken ende oech met een gro
te menicht van leken wt dien lan
de daer hi den heylighen man sinte
olof vriendelijcken ghebeden heuet
als dat hij soude willen bliuen bin
nen die paleyn van dyen lande ende
den volcke dat nuwelijck tot hem
bekeert was doer sijn kerkingen sou
de ghiesen en salichlycken moch
te verlossen vanden bidden kinne
laucken der oude nygants dat wel
ke dese heylige man gods seer ge
weyghert heeft. seggende hoe dat
hij te oude van jaren ware. ende ge
lycken te crancck tot dyen dien
ste Mer die Bisscop en heuet hem
niet willen verdraghen. mer hij he
uet ghearbeit om hem met sine be
dinghen te verwinnen Tey leken
soe heeft dese heylige odulphus
wast willens ofte onwillens sinen
pastoer ende Bisscop onderdanich
gheweest. ende den begheerten des
volcs consente ghegeuen op alsul

ken mate en condicē als dat hi wa
neer ee termijn vā jarē ò gecomen
waren. wed om toe utrechte treckē
soude. wat hi daer inde diēste ons
herē bekeft had sijn leue te eynden
Wat machmen meer bescriuen De
se heylighen dienaer gods vol mz
ten heylighen gheest. en heuet niet of
ghelaten te leeven ende te prediken
den volcke gods. ende dat hemel
sche rijke haestelijcken met sielen
te veruullen Aldus heeft hi enē
veghelycken als een wijs hoefmees
ter voetselen ghegheuen der godlyc
ken sermoen den stercken mēschen
stercker spijzen. ende den cranccken
na den beuele des apostels heeft hi
spijse des meles ghegheuen Ende
aldus bi goeden exemplē sijnre heyl
icheyts sijn si alle te same eēdrach
telycken veruullen met groter bli
scappen Wanneer hij aldus sijn
obedyentie en sijn ghehoersamheit
met rechte volbracht heuet. soe is
hi weder omme ghereyst tot sijn ey
ghen woonstede. binnen der stede
van utrechte. louende ende danckē
de gode dat hij doer sine hulpe ver
dient heuet hier opter aerden alsoe
vele sielen te winnen Ende hoe wel
dat hi no ouermits sijnre outkyc
seer vermoeyt was Nochtans en
heuet sine moede niet tragher ghe
werden dan hi te voren was in da
ghelyke vasten In waekinge ge

de behaghecken. In heylighē ghebeden. In milden aelmissen. Ende hij bleef hem seluen seer sparich. ende oec strenghe. ende alle mēschēn dōer die name ihesu cristi was hij milde. Niet en heeft hi ghesorcht om enich cijtlicke goet hier opter aerde te vertrighen. om dat hij naden betalinghe des vleysches soude mogē verdienē dat loon des ewighen leuens. Mer onder alle dese doechden. en meen ick niet te swijghen. als dat dese heylighē man sinte o. dulphus veruollet was met enen profetelijcken gheeste. want hij al soe toecomende dinghen plach te voersegghen. recht of hijsē teghen woerdelycken ghescreit saghe. van den welcken ons behaghet ee weymich te scriuen. op dattet gheloue d' gheente die dat horen souden dōer dat verwonderen niet crancie en werede. Mer op enen tijt doe dese heylighē man hem breydde om wech te reysen vander stede die gheheten is stauron. Ende dat hij sinē weghe nam. soe ist geboert dz daer een grote menichtē vā vriesen vergadert is. Die welcke begheert hebben. als dat si doer sine vermainghe verstarcē mochten werden. Den welcken hi gode beuolen heeft ende ghebenedijt. ende oec mede seer minnenlīcken vermaent heuet. als dat si tot ghenech daghen

den wech des warachticheyts souden moghen ontfanghen ende oec after laten. den welcken si anderweruen si niet en mochten vercrighen sonder sware wrakte goods. Mer ick weet seyde hi voerwaer als dat ghij den wech des warachticheyts after settē selt Ende daer om soe voersegghē ic v als dat die paganen sellē v ouer comen ende sellē dese landen benauwen ende v allen met uwen goeden met hem leyden gheuanghen dat alte samen alsoe gheschiet is als die heylighē man hem voerseyt hadde. Voere dese heylighē man. die welcke toemoende dinghen door die gheeste d' prophetien voer ghesien heuet seyde den seluen volcke. noch daer bi he staende een ander teykē van groten verwondernissen wijsende hem liden enen steen van groten swaerten legghende voer sijn doer. Daer soe heeft hij hem gheseyt vraghende aldus. aensiet ghij wel desen steen ghi sulc weten dat hij sonder menschen arbeyt ghebrochte sal wordē inden vloeyende water dat welcke gheuoemt is sle. Daer hij soe lange onder den water verborghen sal legghen als ghij sonder godlike vrede sijc. Ende wanneer dat ghij den selue steen sonder menschen arbeyt ghesien hebet weder op comen opten oever v an desen lande. so sel

di voert weten dat myn liechaē son
der enich twiuel naeder doot des
vleypsches sel weder comeij visente
wen dese landen ende die vrede die
welcke v verworuen is salick on
der die voeten treden alsoe langhe
als ghi mei houaerdye. verswetin
ghe dootslaghinghe ouetspele ende
met anderen sonden gode vertover
net alsoe dat hij beneme die gaue
des vredes. Van dese wonderlyke
propheticie ende wonderlicheden sijn
vele menschen ouer ghebleuen die
ghetughenisse gheuen als dat sijt
ghesien hebben. Ende dese steen is
noch in der kercken ewich duren:
de ende onbewerkelijken tot een wa
rachtich ghetughenisse der ghelou
gher menschen. ende tot confuse en
de scande der onghelouigher. Hier
nae alsoe ist gheboert dat die kere
ke van wtrecht leedich was sond
pastoer. want haren heylighen bis
scop van aertrijckie gherelyst was
totten hemelschen palaes soe heuet
die gheestelicheyt ende die clercgie
een vergaderinghe ghemaket. ende
si sijn te rade ghegaen metten heylig
ghen man sinte olof vanden kyfis
ghe des bisscops. Ende als si lan
ghe tijt ghekeuen hebben wyen dat
si totten cuere des groten regimēts
dat si souden promoueren alsoe heb
ben si den laicsten ghecorē dē proest
vader kercken die ghenaemt was

eraſt. mer dese eraſt oueruſoedich
van rycdomme heeft seer houaerde
hjcken gheantwoert segghende.
Iech hebbe tot mi goets ghenoech
waer omme alsoe beswaert ghi mi
metter cueren van alsoe groten las
te. Als sinte odulphus dese ant
woerde ghehoert hadde. soe heuet
hij dat onwaerdelijken ghenome
segghende tot hem wat segghestu
onsalighe. du versmaectste hier o
penbaerlyc. dat welcke du niet en
verdienste te vererigen. Alē had
stu bi auenturen dese cure niet wil
len aen nemen. nochtans soe waer
stu sculdich te segghen dat stu on
waerdich biste op te climmen tot
ter hecheyt van alsoe groter even
Mer want ghy nu om grote goe
den wille versmaet hebbet den eer
waerdicheyt des heylighen oerden
der apostelen. alsoe sellet ghi inden
seluen lede daer ghy soe houaerde
hjcken mede gesproken hebbet. nu
in dat laetste van uwen leuen voer
een wraekē dye doot smakken dat
cort daer nae alsoe gheschiet is
TDaer nae hebben die vergade
ringhe der clercke noch eēs twiste
ghehadē. wie alsoe groten bisscop
kiesen wilde. Ende een yghelycken
heuet ghecoesen die hem die alder
bequaemste dochte te wesen. Mer
die priester goods sinte odulphus
niet aen merckende den personen.

mer die wechde ende die verdiens-
te des persoens se yde onder hem lu-
den. als datmen wel bequamer Bis-
scop vijnden soude dan si ghecoren
hadden Ende daer heuet hij hem
ghewesen enē priester bi name ghe-
heten hungheer. die welcke hoe wel
dat selijck ende onghesien was van
aensichtte Nochtans so heuet hi ge-
scenen hoe wel heymelijc voer den
mensches. mer openbaer voer gode
mit groten teykeneen beyde in ver-
dienten ende in wercken Aldaer
so wert hi tot enē bisscop ghecoren
Ende doe een yghelyc tot dese kye
singhe consente ghegheuen hadde
Doe wort hij op ee enē Bide wille
goods bisscop ghemaect ende he-
uet ontfangen die benedixie van
den Bisscoplycker officie Aldaer he-
uet door die gracie des heylighen
gheest veruolt gheweest die prophe-
tie des rechuaerdigen mans sinte
odulphus. want nae die heylighen
mannen sinte willibordus en bo-
niscaius en waren niet gheuonden
enighen bisscoppen van heyligher le-
uen inden stoel van wrechte die so
godlijcken toe sinen steruen gheco-
men is. als dese hungheer Woere
so en salmen niet afterlaten als dz
dese ma vol godlijcker gracie ouer
mits crachic sijns grote outheits
en mochte niet totter kercker gaē
dan onderschoert mit een stocslijn

Inden welcken dat hij bouen een
bessloten casellijn hadde. daer in hij
bi auentuer teykende die namen
der kerste menschen toe dat hij op
enen bequamen tijt die mochte be-
scriven inden boekje des leues Doe
geboerde op enen tijt dat dese heyl-
ige ma odulphus starcke van moe-
de onghydachtich sijne cranchete
haestelijken soude gaen totten dier
sie goods ende hi heuet afterghela-
ten sine stoc in sijne cellen Enen
elsynen tijt daer nae overleden is
dese selue celle bi verslaghinghe des
duuels met enē veruaerlikken brā
de ontsteken met alle sinen huustas-
de ende met sinen stocke Als dese
heylige man hier tusschen onselich
was metten godlijcken diensten
ende hij sach sine celle met starcke
Brande ontsteken soe heeft hij totte
bekenden hulpe gheslopen ende hij
heuet gode ghebeden dat dat vuer
die plaatse der heyligen niet en sou-
de deeren Niet achtende dat sine
huustijn sijns woestende metten
brande vergaen soude Te hant
soe wort verhoort sijn ghebet ende
die brant is haestelijken ghes-
chet en heuet niet verbrandt dan
alleen die celle die welcke si ontste-
ken hadde Wanneer aldus dan
dat vuer wt ghegaē was vantme-
den stock algheheelic ongequetst
alsoe dat nauwelijc dat was dat

inder tafel was was weet gheworden
iden bidden welken alle menschen ge-
openbaert was van wat grote ver-
diente dese heylighen man by gode
gheacht was Ende dese selue stoc-
ke hebben sijn broeders nae sinen
doot op sijn graf vast gemaect wel-
ke inden seluen stede daer hij ghe-
ghele was durende bleef tot en tide
der saligher ghedachten des heylige[n]
bisscops sinte rabbodus Mer wâ-
neer die tijt omme ghetocomen was
dat dese heylige man soude trecken
totten lande des hemelschen rijket
dat welcke hij langhe begheert had-
de doe soe wort hij met een clyne
wertse ghewert wt en welcken dz
hij verstaen heuet dat die tijt van
sine betalinghe aenstaende was
Ende hij heuet gheropen den broe-
deren tot hem daer hij hem liden
ghewesen heeft den daghe ende oec
den tijt sijnre verscheydenisse En-
de als die doot hem alder naeste
wiste soe heuet hij anderwerue ver-
maent den broederen als dat si al-
le tot hem comen souden ende met
hem lesen ofte singhen souden dyc
psalmen teghen die verwachtinge
sijns wegants Ende wannerer
dat alle die dienste van sinen we-
uaert nae sinen gheboden betame-
lijcken daer ghedaen waren heuet
hi oerlof ghenomen aenden broedes
van hem allen vriendelijken bidden

de dat si voer hem den here bidden
wille ende hij heuet hem liden we-
der omme bekouet als dat hij eweli-
ke den here voer hem bidden soude
ende voer die plaatse des conuens
ende voer alle die ghene die die
plaatse bewonen souden Te hant
heeft hi hem bekeert te gode waert
en en heuet niet gheurteest te sterue
want dat steruen heeft hem een wi-
ninghe gheweest ende heeft niet bly-
der herten gheseyt Here in dinen
honden beuele ic minen gheest On-
der dese woerden is sijn ald heylisch
sie siest vanden lichaem verscye[n]de
daer soe wonderlijcken soeten wec-
ke gheweest heuet dat alle die ghe-
ne die daer teghenwoerdich waren
met onsprekkelijke soeticheyt ver-
uolt waren Alsoe dat si openlaet
sitten daer bekennē mochte dz die
enghelen ende die hemelsche burghe-
ren den wtreyse[n]de siele oet sanghen
hadden Ende sine hoechheit vierde
men den eersten dach van wedemaet
mer in der stede van wtrecht ende
oecht mede te stauren ouermits si-
nen ghebeden gheschieden ontallinc
ke myraculen Doer die glorie en
de die ere ons liefs heren jhesu cristi
die metten vader ende den heylige[n]
gheest ewelijcken en ymmer meer
ende altoes leuet in glorien Amen

C

Te padouwen sinte anthonis
cofsoers dach. dese was ee
vander minre broeders oerden eij
alte voerbarich in leuen in kerunge
ende in myraculen

Te women sinte felicita der heylk
gher ioncfrouwen dach. dese doe si
noch hylhicken en woude noch de
afgoden offeren so wort si gescreueert
ene beuolen rechter En die deedse
na dat si inde gheloue cristi volhar
de. en si den duusteren kareker en
ghebrec va honger ghesleden hadde
inden reetrem ghesanghen En ten
laetsten of te doe ende inder heym
licheye te werpen

Topten seluen dach sinte faudi
las priester die inder stat corduba
lijn maerteli mit onthoefdinghe
veruolde

Tinder stat affrica sinte luciaes
en crescentiaes dach Ende noch ee

D

Elizeus propheeten dach die
te samarien in palestinen als
sinte iheronimus scrijt begrauen
wort daer abdias die propheet oec
rustet

Te cesarien in capadocië sinte ba
silius bissops dach die in kerunge
en in wijsheit ouer edel was ende

in allen doechden gheuestighet wo
derlyc versceen

Tinden gherechte van suessogn
der heyligher maertelaren rufinus
en valerij dach die va rictiouarus
den rechter nae veel tormenten die
ghedoghet hadde gheboden wordē
te onthoeften En noch veel ee

E

In ceulen sinte vitus en mo
destus en crescentiaens dach
die onder dyoclesiaen den keyser
nae dat si den lietel met wessende
siedende loet nae dat si beesten en de
westeren en wtspāne daer si in ghe
recket waren ouermits der godlyc
ker craft verwōne hadde vol broch
ten si den loep haerte gloriofer mar
telien

Te mesiam inder stat dyoscoro
sinte escius riddar die mit sinte ju
lius eerst gheuanghen. en daer na
onder maximus den rechter mitter
martelien ghecreuent wort

Topte selue dach inder meyerie
va valencijn in sinte crispijn cloe
ster sinte laudelinus abt en cofso
ers dach die va sinte antbert de
Bisscop van cameric wter heyliger
fonten gheheue was En noch ee

Pegede va sinte vitus en modesto

ee

Vitus was een kind vā twa
lejaren. ende het was ghe-
maerteltijt in ecclien Sijn vader
plach hem dicke te slaen om dat hi
die afgoden veronwaerde ende om
dat hijse niet aenbeden en woude.
Doe dat valeriaē die prouest ver-
nam. soe dede hi dat kijnt van hem
brenghen Ende doet die afgoden
niet aen bidden en woude. soe dede
hi mit stocken slaen. Mer d'gheen
warmē diet kijnt sloegē. ende des
prouosten handen die worden te
hant lam Ende die prouest riep
och mi ick hebbe myn handen verlo-
ren En vitus die seyde hem Doe
comen dijn goden. op dat si di ghe-
nesen of si moghen Valeriaen die
seyde mogheslu dat doen. Vitus die
seide In myns heren goods name
soe mach ic ket doen. ende te hant so
bede hi ende ghenassen Die proues
te die seyde sinen vader Verspre-
ket dijn kijnt. dattet hem niet quali-
ken en vergae Doe leyden die va-
der tot huus. en pijnde shns kints
wille te verwandelen met alrehan-
de instrumenten van soeten gelude
ende met spelen van maeckdelijns
ende met alte weelden Ende doe die
vader in een camer besloten hadde
so quam wter camer een alten mo-
derlycken soeten wecke. dat dye va-
der niet al dat ghesinne verwondt
de vandyne wecke Ende die vader

sach doer die dore. ende hij sach om
treent sijn kijnt seuen enghelen staet
ende seyde Die goden sijn in myn
huus ghetomen Ende hij wort te
hant blijnt. ende hi wort soe seer wo-
pende dat all die stadt van lucana
bewert wort Alsoe dat valerianq
selue tot hem gheslopen quam. ende
hij vraghede hem wat hem gheschiet
was Ende hi seyde hem Ick sach
vuerghe goden. ende ic en mochte
hoor aenschijn niet aensien Hier
om soe leyde men hem tot jupiters
tempel. ende hij bekoede enen stier
mit gulden hoernen mochte hi hem
ghenesen. mer doet hem n̄ en halp.
soe baade hij sijn kijnt dat hi hem ge-
nesen soude Ende met sijne ledin-
ghe. soe creech hij sijn oghen weder.
Mer doe die vader aldus niet ghe-
louen en woude. mer hi peynde al-
tues dat hi sijn kijnt doden woude
Daer om opēbaerde die enghel go-
des. modeste sinen camerlinc. ende
hiet hem dat hi in een scip ghinghe
ende voerde dat kind in een ander
landt Doe hij dat ghaejen hadde
soe brochte hem alle daghe een aern
hoer spijse. ende si deden veel my-
culen Hier en binnen wort dy oock
siang soe mitē duuel beseten. ende
hi seyde dat hij nymermeer daer
wt gaen en soude. ten waer dat vi-
tus van lucana daer quame Men
sochte vitus ende me vant hem. en

de men brochte hem totten keyser
 Dyoclesianus seyde hem. sijnt du
 moghes myn soen ghenezen Ende
 vitus seyde hem ick en maches n̄
 ghenezen mer onse herc Ende te
 hant soe leyde hij sijn hanc op hem
 ende die duuel vloech wech Ende
 dyoclesiaen seyde sijnt hebbē ract
 en offer den goden. op dattu gheen
 quade doot en sterues Ende doe
 hi des niet doon en woude. ende hij
 niet modesto in enen karecker ghe
 leyt wort so viel of den hoep yfers
 die hem aen ghedaen waren Ende
 die karecker wort alste claeer vā on
 tamelijcken licht Doemen dit die
 keyser seyde so dede hi hem wt hale
 ende in enen barnenden ouen wer
 pen soe quam hi onghenquets wt
 Doe soe liet men enen vreselijcken
 libaere wt. op dat hi hem verbitten
 soude. mer niet sine gheloue wort
 die libaert als een lam Tēn lesten
 dede men hem. ende modestus ende
 crescentien sijnt voesteven die hem
 altoes gheuolghet was opwaert
 hanghen. mer te hant soe wort dye
 lucht verstomt ende die aerde be
 uede. en die donressaghen sloeghen
 ende die afgoden tempelen vyselen
 ende doden veel luden Mer die key
 ser die vloech van anyste en sloech
 hem seluen niet sinen vrysten ende
 hij seyde ach mi dat ic vā enē sijn
 de verwonnen ben Mer die engel

goods die onckantse te hant. ende
 si vonden hem neuen eenre ryquier
 en daer rusteden si hem. ende al bid
 dende soe gauen si horen gheest En
 die aern behoede hoor lichamen En
 sinte vitus openbaerde florentien
 eērē edelre vrouwe hoerre lichame
 ende si namse ende begroefse eerlie
 Si waren ghepassijt onder dyocle
 siaen Int jaer os herc ij en lyggvij

F

In walschlane ijder stade
 vesontionum sinte ferwolg
 priesters dach. ende ferrucion dy
 ken die van sinte hyreneus den bis
 scop ende maertelaer dat woert
 goods te prediken gheseynt ware
 ende van claudius den rechter ter
 pinen die trocka hyet ghespanne
 ende ghegheselt worden daer nae
 worden si in den karecker ghestoten
 ende haer tonghen of ghesneden pre
 dicten si nochtans dat woort go
 des Ende doe soe worden dertich
 essen in haren handen ende in ha
 ren voeten ende in haer borsten ghe
 steken ende veruolden haer maerte
 lie metten swaerde verslaghen

Te antiochie der heyligher mar
 telaren dach ciriacus ende julica sijn
 veleuer moeder die nae wrede ghe
 ghe ende swaer tormenten den
 loope haerre maertelijs metter

onthoefdinghe veruolden.

Te lyoen sinte aureliaen biscoop en confessioers dach.

Te mens d' heligher marcelaert dach sinte aureus biscoop ijder seluer stat ende justina sinte fuster. En noch veel and heylighen martelaren confessoren ende ioncfrouwen dach

G

Ewomen der heyligher martelaren dach cc. en lyij. die ten ouden weghe tot sclaria anden camwoerdenberch begrauen wordē

Topten selue dach sinte vulmer confessor een man van groter heylicheyt ende religien.

Te orliens sinte auitg priester ende confessioers dach

TInd vryheyd vā barri sinte gondolf biscoop ende confessioers dach. En noch veel ander heyligen mar

H

Ewomen der heyligher martelaren dach marcus en martianus ghebroederen die ouerclear vā ghessachten tranquillijns en marci en kinder waren dese wordē van fabiaen den rechter ghehouden ende aen enen stijl ghesanden ende met yseren nagelen doer hare voete

gheslaghen Ende in ynnen ende in den loue goeds volhardende so warden si in haer siden doersteken. ende voeren mitte seghe d' martelien totten rike der hemelen

TIn spangen der stat malata d' heyligher martelaren sinte titiacus ende paula der heyligher ioncfrouw die nae veel tormenten mit steinen bedemmet onder den stenen haer zielen ten hemel senden

TTe alexandrien passie der heyligher ioncfrouwen sinte marina. En noch veel gg

Die legende van sinte marina.

Marina was een enighe dochter Doe hoer vad i een cloesster monne ghemoraden was. soe de de hi sijn dochter abijt verwanden dat men wanen soude dat si een man ware ende gheen wijf ende hij badt den abt ende den broeders dat si sine enighen soen ontfangen souden. ende si daden sijn bedinghe. en oefinghen i enen monic. en si hiete hem al broeder marinus Broeder marinus begonste al heylische te leuen. en sonderlinghe ghehoersamte sijn Doe marinus seuen ende twintich jaer out was. en sijn vad sterue woude so riep hi sijn dochter tot he en maectse vaster in goed wille Ende hiet hor. dat sje nyemāt en

Seyde dat si een wijf was alsoe lan
 ghe als si leefde. Marinus die ple
 ghet altoes te gaen metten waghen
 vanden closter ende metten ossen
 en Brochte dz hout te closterwert
 ende hi plach fulcke eht te benach
 ten in eens mans huus. Ende des
 mans dochter die wort kijnt dra
 ghende bi ene riddar. Ende dwemē
 haer vraghede wes dat kijnt ware
 alsoe seyde si dat Broeder marinus
 hoor vererftet hadde. Doemē ma
 rinus vraghede waer om hi alsulc
 ke groten misdaet ghedaen hadde so
 seyde hij dat hij misdaen hadde ende
 hij hadde omme verghiffenisse. En
 de men werpen te hant wten cloes
 ter en hi bleef drie jaer lanc wonē
 de buiten der poerten des closters
 ende men gaf hem des daghes een
 stuk broets. Hier nae wort dat
 kijnt gheborē. ende men sendet den
 abt. ende men gaf marinus dat
 hijt op voedē soude en hi hielte d
 twee jaer lanc. ende marinus ghe
 doechdee al verduldelyc. ende in al
 len dingen danste hi gode. Ende
 ten laetsten hadde die broeders dē
 fernherticheyt op hem omme sine
 groter oetmoedicheyt willen. ende
 oec̄t om sine ghedochsamheyt en
 de ontfingen weder in sijn closter
 ende hi lieten hem alle dye snoestste
 wercken doen. ende hij dedet al blij
 delic en vriedelic ende verduldelic

Ende ten laetsten so eynde hi sijn leue
 in goede wercken en voer tot gode
 wert. En doe die broeders sine lic
 haem dwaē soude. en meeēdē te be
 grauen in een oneerlike stat. soe be
 kendē si dat hi een wijf was. En
 doe hadde si alle wonder en wor
 den veruert. ende si seyden onder
 linghe dat si swaerlyc misdaē had
 den teghens goods deerne. Ende
 si quamen alle ghelopē tot da gro
 ten wonder. ende si baden verghif
 fenisse van hore onwetenheit ende
 misdaet. Ende hier om so begroeue
 si horen lichaem eerlyc in die kere.
 Mer dat wijf die die goods deerē
 berust hadde. wort mette duuel be
 sete. en si beliede hoer misdaet ende
 quam tot deser maghets graf ende
 daer wort si ulost. Tot hore graue
 conē die liden al omme ende daer
 gheschieden veel myraculen. Si
 sterf ses dagen voer sinte jas dach

B

G E melane der heyliger mar
 telaren dach sinte geruasig
 ende prothasius ghebroederen van
 welcken den eersten astasius dye
 rechter soe langhe niet verloeden ha
 meren slagen dede thent hi den gheest
 gaf ende den anderien niet clappels
 slagen. en daer na metter bylen one
 hoeſdē. haer graue wordē oūmits
 B ij

der godshicker openbaringhe vā sin te ambrosius gheuonden en haer lichamen ware noch soe onuerwot als of si des seluen dages ghedode gheweest hadde

Te rauennē sinte vrsijnn martaer die ond paulijn den rechter nae alte swaer tormenten in d' keli ngle ons herten onbeweghet bliue de sijn maertelie mit offmidinghe sijns hoeftes veruolde En noch veel ander heyligher maertelaren confessoren ende ioncfrouwē dach

Die legende van sinte geruasius ende protasius

Geruasius en protasius die waren twee ghebroeders en de si waren sinte vitalis ende valeriaens sonen Ende si gauen al hoer goet den armen. ende si woenden met sinte nazarije. die tot ebredus ne een cluse ghemaect hadde. en een sint celsus gaf hem die stene Dat me hier seyt Dat nazarijs hier cel sum hadde. doe machschien dat dit is om dattet dus voerseyt is. wat als men in nazarijs legende vindt so was hem celsus langhe hier nae ghebrochte Ende doemēse al totten keyser new brochte. soe volghede hem dat sint celsus al wenende Ende doe hem een vanden ridderschē aen sijn wanghe. soe berusp-

ten nazarijs. ende doe worden dye ridders gram. ende si sloeghen nazarijs mit hore spore. en si leyden mette anderē in den karelker. ende daer na worpē si he i die zee. mer geruasius en protasius voerdense te melanē Tot dien tiden qua te melanē ee graue die astosius hiet die vanden keyser gheseynt was te strieden teghen die van almanien En die die afgodē oefende quamē he te ghemoet. en sydē dat die af goden he nz a twoerde en woude voer dat geruasius en protasius he eerst offerde Hier om hieltmense te hant op en hietse offere. mer om dat geruasius seyde dat alle die af goden stom ende doef waren. ende hij den graue leerde dat hij vanden almachtighen god verwinnings begheven soude. soe wort hij gram ende hij dede soe langhe mit loden coluen slaen. chent hij sinen ghesest gaf Daer nae dede hij protasium comen ende seyde hem. statif behoude du doch dijn līf. ende en steruet niet quader doot met dinen broder Prothasius seyde hem. welcke onser is een catijf. weder ic die di nz en otsie. of du die schijns dattu mi ontfies Astasius seyde he. statui ghe mesche hoe ontfie ic di Prothasius seyde he hec schijne dattu my hier i otsies. en dat ic di hier mede quetses dat ick dijn afgoden gheen

offerhande en doe want en hadde ie
di hier mede ghen seer soe en sou-
deste mi nymermeer dwinghen
dijn gode offerhande te doen Doe
de den die graue opwaert hanghen
Prothosius seyde he. graef ick en
werde niet gram op di. want ick
sie dat die ogen dijnre herten blire
sijn. mer ic hebbe meer onfermbar-
ticheyt op dy. om dattu niet en we-
tes wattru doets Daer om voldoet
dattu begonnen habbes. op dat mij
huden die goedertierenheye godes
te ghemoete come Doe de den dye
graue onthoeften Ende philips
een goede knecht. ende sine sonen
namen al heymelijc hoor lichamen
geruasius ende prothosius en gro-
uense in een huus in ene stenen bac
Ende een boec daer hoer leuen ende
passie in ghescreuen was. seyde hij
tot horen hoeften Si waren ghes-
passijne onder nerden keypser Ende
jaer ons heren seuen ende vijftich
Hoer lichamen die waren langhe-
verborghen. mer in sinte ambrosius
tiden worden si aldus gheuon-
den Op een tijt doe ambrosius in
die kere te melane was die in die
eve nabrijns en feliciaes ghesichte
was also dat hi noch en sliep noch
en waecte soe op en baerde hem twee
schone ionghelinghen met witten
clederen ghecleet dat was niet enen
mantel. en si ware niet cousen ghe-

scoeyt. ende hem dochte dat si dye
handen opwaert staeten ende niet
hem baden Doe bat sinte ambrosius.
waert niet van gode dat si niet
meer openbaren en moesten mer
waert van gode. dat si noch ees he
te voeren conen moesten In deser
seluer manieren doe die hane craps
de soe sach hij dese ionghelinghen
met hem beden Mer opten derden
nacht. doe hi noch nochteren was
ende van vasten vermoget. ende he
van dese dinghen verwonderde.
daer hij sat ende waecte soe open-
baerde si hem met een derden perso-
ne dat he sinte pauwels dochter we-
sen nae dyen dat hij hem ghemaele
ghesien hadde Ende die ionghelin-
ghen sweghen Ende sinte pauwels
seyde hem. dese twee sijn die gheen
aertsche goet en begheerden. mer
si volgheden mine leringhe nae
Ende hoor lichamen selstu in dye
staede vijnden daer du nu staetste
ende du selste daer twaelf voet die
je grauen en du selste daer een bis-
te vinden ende tot horen hoeft de sel-
stu vinden een boec daer hoer leuen
en hoer passie in staet Doe verga-
derde ambrosius die bisscoppen daer
omtreit ende hi begonste daer eerst
te grauen ende hi vantet alsoe als
hem sinte pauwels gheseyt hadde
Ende het was ghesleden meer dan
drye hondert jaer. van dye tijt dat

si daer gheleyt waren. nochtans alsoe vant men hoor lichamen also versche. als off si daer in die selue vre gheleyt hadde gheweest Ende wt heren graue quam alten wo derlicken soeten woe Ende ee blinden quam daer. ende hi tastede hoor cassie. ende hi wort siende. ende vele ander sielken worden daer ghenesen

Op desen maertelaren dach doe wordet den paps ghemakst tusschen die Lombaerden ende die van romē Ende daer omme so ordineerde sinte gregorius die paus. dat men singhen soude i die officie vad missen. Loquetur dominus pacem in plebe suam. Ende daer om soe behoerde dat officie der maertelaren toe. Ende sommighe dinghen die inden daghe gheschieden. Sinte augustinus seye Doe hi eēs metten keyser ende niet groten volcke te melanen was soe wort daer ee blinde siende tot sinte geruasius en prothasius graue. mer of dit die blinde was. dier af voerseit is dz en weet men n̄z. Ester soe seit sinte augustinus. Doe hi eens mitte keyser was in die stede vitoriana die derent der tich milen vā gponē is. was ee to ghelyc die een paert in een ruyer dwae soude. ende te hant voer die duivel in hem. ende werpen in dye ruyer of hij doot hadde gheweest. Ende dewmen sinte geruasius ende

prothasius vesper sancti. want het was daer bi soe schen dat die ion ghelyc wort gheslaghen metten ghelude vanden sanc. Ende hi liep al wepende tot in die kercke. en hi hyelt hem anden outaer. ende men en mochte hem daer niet of trekken voer dat me daer hant. Ende dewmen die duivel be swoer dat hi wt ghem ghe. so seyde hi dat hi sine leden off hysden soude. mer doe hij besworen was dat hi wt gaē mochte so toech hij hem een oghe wt. soe dattet niet een cleyn aderken bleef hangen op sijn wanghe. mer si leyden dat ogh wed in sijn stat. so si best mochten. Ende ouer een luttel daghen so wort hij ghenesen met sinte geruasius en prothasius hulpe Ambrosius die scriuet aldq van dese maertelaren. Dit sijn si die gheteykent waren metten hemelschen teykens. ende ontfingen die seghelycke wapen vanden apostel. Ende si worden verlediche van die werken der knapen. ende sijloeghen neder van den quaden vyants quaeschede der scaren. Ende volgheden nae cristus onsen here vry ende om becommert. O wat saligher broederscap wast die hoer hilt an die woerde der salicheyt en n̄z en wordē besmet met gheenrehande smette. Och wat glorioser sake van strijde. daer si mede worden ghetewent die van ene

moeder gheboren waren.

Te wome sinte nouatus dach
dese was sinte timotheus des
priesters broeder; en waren beyde
vanden heylighen apostelen inden
gheloue ghelyert Haer susteren wa-
ren sinte potentiaen ende praxedis
die heylighen ioncfrouwen cristi.

Tinder stadt thomis sinte pauli
nus dach cyriacus. felix. en felicia
na Ende noch æt

D

Tn scilien inder stat cyprenen
d' heyligher martelaere dach
sinte rufina ende marcia.

Te romen sinte demetria der hei-
lygher ioncfrouwen dach die sinte
viuaens suster was ende sinte fau-
stus martelaers dochter dese doe si
voer den bosch juseae den keysers ghe-
brocht wort so gaf si te hant haren
geest inder belynghe ons heren.

Te cesarien sinte eusebius bispop
en confessors dach een wtenmen-
de man van sinnen die veel hystori
en beschauen heuet

TItem sinte leufredus abts dach
die in een teplien sijne gweter heyl-
icheyt een fonteyn vander aerden
voer brochte.

Tin affraken sinte quiriacus en
apollinaris dach

Te mens sinte albaen priester

en martelaers dach dese doe hi die
waerheit des gheloues den gothen
ende den arrianen inder vernoem:
der stat predicte so ghepen si hem en
de leyden wter stadt ende onchoef:
den mit den swaerde Ende die mar-
telaer cristi nam rechte voert sijn
ogheslaghen hoeft op ende droecht
mit sine eyghenen handen daer nu
sijn lichaem mitten hoeft rustet.
TEnde noch veel ander heyligher
martelaren confessoren ende ionc-
frouwen dach

Die legende van sinte quiriacus

Quiriacus was ee edele vrouw
we iuliten van ycomien sint.
Ende om dat si begheerde die ver-
uolghinghe te ontgaen. soe quam
si in tharsis van cesarien met quiriac
en hoer soen die drie iaer out was
mer nochtan wort si ghebrocht vo-
er alexand den rechter en si brochte
haer sint in hoor armen Doe dat
twee va haer maechden saghen: soe
lieten sise ende vleeghen te hant
Dye rechter nam dat sijnt in sijn
armen. ende als die moeder die af
goden niet offeren en weude. soe de
de sijne gheselen met wen pferick-
ken Doe dat ionghe sijnt sijn moe-
der sach slach soe weendet seer bit-
terlijck ende riep iammerlijcken.
Ende die rechter smeecte met dat

Sijne ende settel op sijn scoet. en
 de hielte in sijn armen ende custet
 Mer dz kindelijc sach altoes tot
 sijn moeder werte. ende veronwaer
 de des rechtens aussen Ende harde
 onwaerdelyc keerdet sijn aensicht
 van hem ende crabbelden met na
 ghelen ende hi riep tot sijn moeder
 als offet gheseyt woude hebben Ic
 ben oec stersten Ten laesten soe
 spordelde so seer ende beet den rech
 ter in sijn scouderyn Doe wort die
 rechter gram ende werp dat sijne
 van houen alle die trappen neder
 waert. alsoe dat sijn teder herten
 daer aen bleuen Doe julita sach dz
 hoer sint voer ten hemelijc gheua
 ren was. so was si blide ende si dace
 rede gode Doe dede hij juliten vil
 sen ende dede siende pec op hoor stor
 ten. ende daer nae dede hi hoor dat
 hoeft of scaen Men vijnt in een le
 gen de dat quiriacus den tytan ver
 onwaerde beyde met smekken ende
 mit dreyghinghe. ende seyde dat hi
 kersten was Mer nochtans was
 hi doe na sine eint een sint. dat niet
 wel spreken en conste Die heylighc
 gheest sprac in hem Ende doe hem
 die rechter vraghede. wye hem ghe
 leert hadde soe seyde hi O rechter
 mi verwondere dine socheyt. dat
 tu mi dus ionck sieste. iae ende ic
 oec noch gheen drye iaer out e ben
 ende dattu mi vrachtes wye mi go

des wijsheit ghelyke heeft Eh de
 men sloech so riep hi ick ben kerste
 Ende alsoe dicke als hi die riep so
 wort hij weder starck teghen die
 tormenten Ende die rechter dede die
 moeder metten sijnde van rede tot
 rede of smiden Eh hi hyete datmen
 hoer ledyn spreydensoude. om datse
 die kerstenen niet begrauen en sou
 den mer die engel goods vergas
 derdense. ende bi nacht soe begroe
 uense die kersten Haer lichamen
 warē vertoene e vā juliten magge
 den die noch leefde in des groten cō
 stantinus daghen. doe die kercke
 paey gheghue was Eh ale volc
 hadse in groter deuotien Si waren
 ghepassijnt jaer ons heren j̄c. en
 tertich. onder alexander de keyser.

E

In sampaengen inder stadt
 nola sinte paulinus bisscop
 ende confessoers dach. wies sinte
 gregorius in dyalogo ghegendencket
Tn Britaengen sinte albinus
 maertelaers dach die in dyockeli
 aens des keyzers tiden inder stadt
 verolanno nae slaghe ende wrede
 tormenten in sijn hoeft gheslaghen
 wort Met hem wort oec ghepas
 sijt een vanden ridderen omme dat
 hij nae ghebode des rechtens en des

Tyrans den voerseyden martelaer
met slaeen en woude

Hi alexandrien in den burch as
parach v^m. heiliger martelaer dach

Op ten selue dach sinte nyceas
bisscop En noch veel andē

Hier begint die legende vanden
v^m. maertelaaren die welcke gedooct
waren onder den keyser adriano

Daer was in voerleden tiden
een prince ghehepten achasiq
die welcke gheordineert hadde te
vechten enen strijt teghen den key-
ser adrianus Doe die dach des stri-
ts aenghenomen was. soe heuet
deselue prince alle sine ridders en
de sine knechten feestelijc offerhan-
de om victorie te vererigen den go-
den gheoffert. mer naden offerhan-
den is op hem luden gheualen een
onuerdrachtelijc anxte en vrese
wat die prince gruelde dat des key-
sers here starker ende meerre was
dan sijn here was Ende besiet een
ionghelin naden ghedaete is daer
onder hem luden ghopchaert dye
hem gheseyt heft aldus Om dat
ghi den goden offerhande ghedaen
heft. welcke goden die sijn die alre
quaetste duuelen is op v allen dese
vrese ghetomen Daer omme doet

offerhande ihesu cristo die dor alle
menschen salicheyt ghecaust is.
hij sal v tonen sine glorie ende sine
victorie Ende hi sal v segge wat
v van noede is te doen En si heb-
ben allegader belouet dat te doen.
Daer ware vergadere int herte ne
ghen dusent die welcke vā bliscap
pen haers herten gheoffert hebben
onsen here ihesu Ende nae dyen of
ferhande werden si allegader ver-
uolt met groter bliscap. en si ghem
ghen ten strijde sonder vresen ende
si behielden dat velt met victorie.
Daer nae soe sijn si ghegaen inden
gheberchten ende loueden ende dāc-
ten den name ihu Daer ond he ghe-
openbaert sijn seuen enghelen met
groter claeheydt En si hebben hem
ludē instruert ende gheleert inden
kersten ghesoue ende inde tien ghe-
boden Daer worden si ghevoete
vanden enghelen inden hemelschen
douwe die welcke wt den hemel neder
gheualen is op hem allen Mer die
keyser adrianus heuet vergadert
een meerre heer van volcke mit gro-
ten coninghen om hem luden wt te
vechten En hi is he ouer come en
heuet bodē aen he luden ghesonden
vraghende off si he luden wilde op
gheuen sine grote machte Welcke
boden soe grote glorie aldaer ghesie-
hebben. alsoe dat si mede ghesouet
hebben in ihesum Daer nae he-

uet die keyser veel meer strenge boeden ghesonden Ende si hebben mede in ghelycker manieren ghesouert En aldus is vermeert gherweest die edele veelheyt als dichter int getal waren tien dusent Dese heyligh toeconende maertelaers wan neer dat si vanden wreden keyser adriano bedwonghen souden wesen om te doen sacrificie en offerha de den afgodē. soe hebben si alte samen ghelyc gheseyt En waricht ghe sacrificie ende onbesmette hebben wij gheoffert ons seluen onsen heren ihesus cristus. die welcke om te verlossen die meschelyke gesslach te verwaerdicheyt heuet ned te da len wten hemel en ghebozen te wer den van een suuer maghet Ende mz veel quaetbedē ende spijte gequelle te sijn. mer ten laetsien soe wilde hij oec mede voer ons gheruijst werden. die welcke du onsalighe du n̄ en keste Doe wort die kerfer adrianus seer toernich op hym luden. ende seyde Ten waer dat salte dat ghi den ihesum versake wi dec. sal ic v allen niet ghelycke pine doen cruten Daer hebben si alle ghelyck pine ghesleden als ghelyden heeft onse heren ihesus cristus mit starcke moede Ende wanneer dese starcke toe comende martelaer gheruijst souden werden. soe hebben die wrede vleyschouders adrianus diēres en

groot bosch of ghehouden. en hebbē enen yghelycken maertelaer ee cruce gemaect Mer als si ware ghecomē totē ald laetste heylighē soe he uet hem ghebroken een crucus Doe heeft die engel goods vanden hemel een cruce ghebrocht. op dat hij niet minder den anderen of onghelycker van erē wesen soude Ende dese heylighē maertelaer int ghetal ydusent hebben omtrent der derder vren der martelie des crutes salich hicken volbracht Mer omtrent 8 sester vre vanden daghe is een grote aertbeuinge gheschiet. en die siegen sijn ghescoert. en diuernisse sijn gherowde ouer al aertriccken en die sonne is verdoekert En als die teykene die welcke in die passie os herē ihu cristi ghescreet waren waren oech mede ghelykerwijs aldaer ghesien. ende omtrent die neghender vren hebben dese heylighē martelaer wtgestort harē ghebedē an onsen heren ihesum cristū scg. ghende O lieue here god wilt ons ghebendien in dese galghe des crutes. ende ontfanghet onse ghebedē en so wat wi begherē van di. wilt ons dat versene Verleent os eerst werue dat alle die ghene die welcke deuotelicken mit vasten en niet ghebeden den memorie ende gedenc liemisse onser possien vieren sellē dz si verdienen mogen van di te ver-

erighen een vruchtbær loen Woert
dat ghi hem luden wile gheuen ghe
sonchteyt des lichaems ende medici
niē der sielen Woert dat ghi hem lu
den verleet in haren husen vruchte
baerheyde van allen goeden dinghen
Verleent hem oech mede waer dat
sake dat si in strijnghe comen. dat
hem hare vianden niet de reyen mo
gen sin si oec sienlycken of onsiens
lycken bi dinen bescermenis en also
dz di be hagz niz dinē waxene wile
he bescermen des bidden wi di o he
ve onsen god Woert soe begheren
wi lieue here dat een daghe die si in
gedenckenis onser passien hondē
moet hem verlaten een gheskel jaer
wten vegheuer Ende voert lieue
here wile dan hem luden of halen al
le quade gheesten ende alle siecheyt
ende oec alle scadicheyt Woert in
der vre des doets wile hem verlenē
lieue here goat verstaenisse. suuer
biecht te spreken. warachtighe be
rouwe des herten. ende te oftange
dat waerdiche sacrament dīns
vleysches ende bloets tot salicheyt
hoere sielen. want vol glorien ende
seer soefhyc is dinen naeme inder e
wicheyt Ende daer is een stemme
wten hemel gecomen tot hem ludē
segghende aldus O heylighē mar
telāers cristi alle dat ghene dat ghi
begheert hebbet vanden onsterflij
ken coninck. weet dat ghijt alte sa

men verworuen hebbet ende v ghe
gone is Aldus verblydet v ende
weest vrolycken. want uwen gebe
den sijn warachtelijken voer crīs
to verhoert Ende als dit gheseyc
is hebben si in een en die selue vre
inder biecht ons heren alle haren
gheest wt gegheuen Die welcke
sond twuel in dat rjcke der hemel
ken onfangē sijn en daer verblidē

Een ghebet

O Almächtige ewige god wat
du totten exemplē van dīnre
passien den tien dusent maertelars
hebste den galghe des crucis doon
onder gaen verleent des goedertier
lycken dat wi die welcke hare passi
en eten hier opfer aerde dz wi mo
ghen die medicinē en hulpe dīnre
passien inden hemelen Doer onsen
here ihesum cristum dinen soen die
welcke leuet ende regneert mitti in
eenououdicheyt des heyligen gheest
ewelijken sonder eynde Amen

F

T Agilie ende auontे sinte jo
hans baptisten
Op den seluen dach johan pries
ter dyen die hōe keyser julianus
te romen ten ouden weghe tot sala
ria voer den afgod der sonnen ghe
bōt te onthoeden

In tusskagen inder stat verna
sinte fely priesters dach wies
mōt tur sig die rechter gheboet met
stenē te slach thent hi den geest gaf

In britaengen sinte edeltruye
der heyligher ioncfrouwen en conſ
ghinnen dach. wies lichaem doet y
jaer be graue geweest hadde onuer
tot ghuondē wort En noch ē

G

Sinte johans baptisten des
voerlopers ons heren geboer
te. wies ghevoerte ende strengicheyt
des leuens predicacie en passie die
hystorien der heyligher ewangeliē
openlyck condiche

Te ansberch sinte simplicius bi
scop ende confessoers dach

Te romen sinte fiscus en luteij:
as dach mit noch ander von.

Te machelen sinte rumoldus
bisscop en maertelaers dach

Gi parns ten weghe cristofio
agnodus en gilbertus mit noch
ander. ende ontellike scare van beyp
der conne En noch veel and ē

Die legende vande heylighen mā
johannes baptista. gheboertenisse

Sinte johannes baptista ghe
boerte die was gheboetscape

vanden archangel gabryel in de
ser manperen Alsoe men in sco:
lastica hystorie bescreuen vñnde
ende leset. omme dat dauid gods
dienste vermeerren ende verheffen
woude. alsoe settede hij vier ende
twintich ouerste papen Ende een
van dien die was die meeste. ende
men hyeten prince der papen Hij
settede vijftien papen van eleazer
gheschachte. ende acht van ptamer.
Ende metten lote alsoe gaff hij elc
sijn welke dat si dienen souden in de
tempel nae sine toebehoeren Ende
abyas die hadde die achtende wee
ke Ende zacharias die was van
sinen gheslachte Ende hij ende eli
zabek die waren leyde ouc. ende si
en hadde gheen kinderen Op een
tijt doe zacharias in den tempel ghe
gaen was om wyerdec te legghen
opten guldē outer en die menich
te vanden volcke buten ontleyde
soe opēbaerde hē die engel gabriel
inder rechter side staende biden ou
taer. en om dz zacharias veruaert
was om dat hi den enghel sach so
seyde hi hem Sacharias en ontsie
di niet. want dine bedinghe die is
verhoert Als die gloße seye Soe
plege die goede engelen vriendelic
ken te trosten die ghene diese sien
ende van hē veruaert worden. mer
weder omme soe plegen die quade
engelen als si hē verwandelen in

Engelen des lichtes die ghene die
vā hē veruaert wordē noch meer
te veruaert Gabriel die boetcap:
te zacchariā dʒ hi enen soen hebben
soude. die johan hieten soude. die ge
nen wijn noch ghene ghemacten
drancē drincken en soude. en dat
hij voer den here gaen soude inden
ghrest. ende inder craft hlypas Jo
hannes die wort ghelychten hlypas
omme sine woninghe. dat was in
der woestinen. en om sine hystoche
want si aten beyde kuttel. en de om
sine ghemade. want hoor beyde cle
der waren riuch. ende om sine offi
cie. want si sijn beypde voergaggers
Mer hlypas die sal sijn ee voerga
gher des doemers. mer dese was ee
voergangher des verlossers Ende
omme sijn toern. want hoor beyder
voer den die barnden als een fac
kese Mer doe zaccharias mercē si
ne ouerheye. en sijns wijs sōdrach
ticheye also begonste hij te twyue
ken Ende alsoe die ioden pleghen
soe eychde hij een teylken vanden
enghel. mer om dat hij des engels
woerden niet en gheloefde. so maect
te hij hem stommie Men sal wetē
dat die twyuelinghe alſulcke tijt
gheyschē heeft. dat si te oneschul:
dighen was om die groethye der
beloften Alsoe men leset van abra
ham. want doe onsen here hem be
luet hadde dat sijn saet dat lant vā

ehanaan besittē soude. so seyde abra
ham tot hem Here myn. waer bi
soe mach iclet weten dat icl die
lande besitten sel Ende onsen here
antwoerde hem ende gaf hem een
teylken ende seyde Neemt een coe
vā drie jarē Als genesis seit So
tijt plegee men oech die twyuelin
ghē te onsculdighen. alſmen mercē
ket die eyghen Broesheyt Alsoe als
ghescruen is van gedron. ende sey
de Here. waer mede sal icl yrahel
verlossen. wat sich myn gheslachē
is die minste in manasse ende ic bē
die minste in mijns vaders huus
Daer om eychde hi van gode een
teylken En hij gaf hem een teylken
vanden vlysch als inde rechtere
boec staet Somijt plechtmen oec
te twyuelen. ende dat te onsculdī
ghen ouermits die crancheyt der
natueren. alsoe sara dede Want doe
onsen heer tot abraham gesiet had
de Icl sal totti comen tot desen
tiden. ende sara dijn wijs sal ee soe
hebben Doe lachede sara achter
die dore ende seyde nae dyen dat
ic out ben ghemorden en myn here
out is soe sal icl vlijt gheuen ter
vleyschelijcker genoechten Waer
om soe wort dan zaccharias alleen
stom om die twyuelinghe alſmen
beloest groet beloeste. en die onmo
ghelycke sijn inder wercken sijnre
eyghenre Broesheyt Ende alle dy e

ander die voerseyt sijn gheen pla
ghe en ontfinghen om haere onghe
louicheyt. waer o dat hi oec waen
de dat hi onwaerdich was als alle
ken kinne te ontfacē als hem die en
ghel seyde. ende hij ewyuelde o dat
onmoghelicheyt der natuerē Ende
daer om om vele salten soe wort hi
gheslaghen met stomheden Eerst
als ons beda seyde soe woude hi on
derscelyn dat hem die enghel sey
de. ende daer om soe wort hij stom
dat hi al swighende soude kerē ghe
louen Ten anderien soe wort hij sto
omme dat hi in sijns kijns geboer
te te meerre wonder gheschyen sou
de. want als johan wort gheboren
soe wort hij sprekende. ende dat ee
wonder wies op dat ander Ten
derden soe wasset tamelyck dat hij
sijns stemme verloes. als die stemme
wert gheboren. ende men der ewe
gheboet te swyghen Ten vierden
want hij eychede een te yken van
gode. ende hi ontfinc sijn stomheit
tot enen te yken Doe zacharias
wtē tempel qua totte volcke. ende
si saghen dat hij stommē was ghe
worden. soe bekenden si bi sine teg
ken dat hi inden tempel een visioen
ghesien hadde Ende doe sine wette
voldaen was soe ghinc hi te huus
en elizabeth offinc en si verbergh
de haer vijfmaenden Want als a
brosius seyde. soe scaemde si hoor dz

si out was. ende een kijnt drooch
om dat me wanen mochte dat si in
hoor ouchit haer ghegeuen hadde
totter vleyschelycker ghenoechten
Nochtan was si blide dat si die las
ter van ondrachticheden derue sou
de. wat het is groot laster o vrou
wen dat si dat loen der brulofte n
en moghen winnen daermen dyc
echescap om doet. ende die vleysche
listie sonde mede oculdicheit In die
seste maent doe onse vrouwe onse
heer ontfacē hadde. omme dat die
maghet blide was o dat hoer niche
drachtich was. ende om dat si me
delijden hadde op hore oucheyt. soe
quam si tot elizabeth Ende doe si
se gruetede ende sinte johannes die
vol was vanden heylighen ghest.
geuoelde dat die gods sone tot he
quam. ende van bliscappe so speel
de hi in sijns moeders lichaem eij
om dat hi he metten mode n gne
ten en mochte. soe dede hijt al werē
de. als off hij hem gaerne ghegruet
hadde ende teghen sine heer op ghe
staē hadde Maria bleef bi elizabeth
hoer in che drie maenden. en dien
de hoer Ende doe sinte johan ghebo
ren was. soe hief si hem mit horen
heylige handen vander aerde Ende
de si dede al dat am bocht eere voet
steren Alsoe men leest in scolastica
historia Soe hadde hier sinte ioha
nes neghen sonderlinghe preuile

gien of vordelen daer hi onsen her
 een voergangher in schen. wat die
 seluen enghel die onsen her boet
 scapte. die boetschapten oech en hij
 verblijden in sijn moeders lichaem
 Ende os heren moeder hieuē eerst
 op vader aerden. Hi ontbaant sijns
 vaders tonge. Hij ordineerde eerst
 dat doepsel. Hij wijste cristu met
 ten vinger. ende cristus prees hem
 bouen alle menschen. Hi boetsapte
 int voer burch der hellen dat cristo
 comen soude. Om dese neghen pre
 uilegien soe hieten onsen her een
 propheet. ende meer dan een pro
 pheet. Waer om dat hi hem meer
 hiet dan een propheet. daer op seyt
 johan guldemont aldus. Een pro
 pheet ontfaict welsaden van gode
 mer gheen propheet en mach gode
 gheuen die weltaet des doepsels :
 Een propheet hoert toe dat hi van
 gode propheetert. mer ten hoert ee
 propheet niet toe dat god van hem
 propheete. Alle die propheten pro
 pheeterten van gode. mer van hem
 en is niet ghepropheetert. Mer sin
 te johan e propheeterde n̄ alle vā
 cristo. mer ander propheet prophe
 teert den oec van johan. wat alle die
 propheten ware br̄gers des woer
 des. mer hi was die stem die voer
 dz woert gme. Glosa. Dat woere
 staet hier voer die gods soe diemē
 dz woert hiet. als inde begin was

dat woere. ende als die stemme dz
 woert naestie is. ende nochtais is si
 dat woert n̄. Als sinte ambrosius
 seyt. so wort sinte johan in vijf dim
 ghen ghepriest. Dat is van moeder
 en vā vader vā sine myraculen vā
 sine seden ende van sine ghisteren. en
 van sijne predication. Als sinte a
 brosius seyt. so wort sijn vader en
 de moed prins gheopēlaert in vijf
 punten. Want hi seyt aldus. Dat
 is een volle prijsen daermē dat ghe
 slachte begrijpt inden seden. ende
 die seden i gerechticheden. den diest
 inden priesterscap. dat werck inde
 gheboden goeds. ende het oerdel in
 der ghorechticheden. Die and prijs
 inder myraculen van welcken som
 mighe gheschycden eer hij in sijns
 moeders lichaem ontfacien wort.
 dat is die boetsappen des enghels
 ende dat hem die enghel sinen na
 me gaff. ende dat sijn vader ston
 wort. Sommighe die gheschycden
 doe hi ontfacien wort inde lichaem
 dat was dat hij teghen die natuere
 ontfacien wort ende dat hij inder
 moeder lichaem gheseyliche was.
 en veruolt was metten propheete.
 Sommighe myraculen gheschycden
 doe hij gheborren was. Dat was
 dat sijn vader ende sijn moed beyde
 den gheest der propheeten creghen
 ende ontfinghen. want sijn moed
 wiste sinen name. en sijn vad maec

te enen sancte ende sijn vader wort
doe sprekende ende veruole metten
heylighen gheest Sinte ambrosius
seit. mer ic johannes hoe grote craste
te dat in sinen name was wat dae
noemen van sinen naeme gaf den
stommen dat sprekken Ende sijn va
der goedertierenheit ende den vol
kene een pape. want sijn vader was
te voren swigende inder tonghen
onvruchtbare van lÿnde. ende be
woest van sinen dienste. mer doe jo
hannes gheboren was. soe wort si
ne vader een propheete. ende hij be
gonste te sprekken ende hi ontfincck
een lÿnt van gode. en sinen dienste
bekende een pape. **T**en derden soe
wort hij gheprist in sinen seden wat
hij was alte heylisch van leuen.
Van sine heilicheit so seyt sinte jan
guldemont Sinte johannes leuen
doet alle menschen leuen misdadich
schinen ghelyc of yemant sage een
wit cleet. dat hi segghen mochte die
cleet is wit ghenooch. mer leyt hij
dat cleet teghen den snee. soe schijnt
het lelic al en ist niet lelic **E**n teghen
johannes te resten soe schijnen al
le menschen leuen onregt. wat sijn
heylicheyt hadde drie hande oer
conscap **D**ie eerste was van dien
die bouen die hemelen sijn dat was
van die drie oudicheyt **E**erst van
den vader die hem een engel hyet
als malachias seyt; siet ick seynde

minen enghel die dijn wech voer
dinen aensicht beryden sal. want
een engel is een name van dienste
niet van natueren. **E**nde daer om
hietmen een engel om sine dienste
omme dattet schijne dat hij alder
engelen dienst dede. want hi had
de der seraphim dienste. want ser
aphim bedudet bernende. omme dat
dynghele meest barnen inder
minnen gods. **E**nde van johan
nes is ghescreuen inden boeccke der
wijskyp. **G**elyas is opghestaen
als een vuur. want hi quam inden
geest ende inder crast hylge. **T**en
anderen hadde hi der cherubim dien
ste. wat cherubim bedudet veruole
heyt des wetens of der conste **E**nde
johannes die was gods licht dra
gher. als in iob ghescreue staet wat
hi was teynde vander nacht van
onwetenheden. ende dat beghinsel
des lichtes van gracie. **T**en der
den hadde hij de dyenst vande tw
nen. want hoor dienst is dat si oer
deley ende wemen. ende van johan
nes is ghescreuen. dat hi herodes be
ruspte ende seyde. **D**ien is niet ghe
oerlost dijn broeders wijs te hebbe
Ten vierden hadde hij den dyenst
der dominationen. dat beduut heer
scappie. ende die leeren hoe wi ons
regieren sellen die ons ons sijn **E**n
de in deser manieren hadde hem dat

ghemene volc in minnen. ende die
 coninghen hadde hem in vreesen
 Ten viften hadde hij den dienst d'
 principaten. ende die leuen ons hoe
 wi waerdicheyt sellen doen onsen
 ouersten Ende johannes seyde van
 hem seluen Die vander aerden is
 hij spreect vander aerden. mer dye
 van de hemel coet die is boue al. en
 de ick en ben niet waerdich te ont-
 binden die riemen van sinen sone
 Ten sexten hadde hij den potestaten
 dienst Ende hi desen engheleyn wor-
 den ghe dwonghen die duuelen dat
 si niet en moghen scaden alsoe veel
 als si gaerne daden Ende johannes
 bedwankt dese van ons als hi des-
 ten doopsel riep ende wijnde Ten
 seuenden soe hadde hij den dienst d'
 virtuten. dese die doen myraculen
 want groot wonder wast dat hij
 velschoenen ende sprinchelen at. en
 de dat hi gheleet was met cameels
 haer Ten achsten soe hadde hij den
 archangelen dienst. als hi ons die
 meeste sake onderte. als toe onser
 verlossinghe behoorde. doe hij seyde
 toe ihesum Siet dat lam goodis
 die of doet die sonden der werlt
 Ten neghenden hadde hij der enghe-
 len dienst. want hij boetscap te die
 minre saken. als hoe wij ons rege-
 ren souden. doe hij seyde Doet peni-
 tencie dat ryncke goods dat naelt
 ende en doet niet ouer perse Ten an-

deren soe hadde johannes orcone
 scap vanden soen gooods Als ma-
 theus bescriuet in sijn elfste capittel
 Daer cristus hem menichfoude hje
 ende wonderlyck prijet. ende sey
 de Onder der wyuen sonen soe en
 stont gheen meerder op dan johan-
 nes baptista Ten derden hadde hi
 orconescap vanden heylighen geest
 want hi seyde Bi zacharias monde
 Du sijnt du selste gheheylten wor-
 den des alien boochsten propheet
 Ten anderden hadde hi prijs vande
 enghelen. als ons lucas bescrieft
 in sijn eerste capittel d' he die engel
 menichfoude hje prijet en boetscap
 pet van hoe grote waerdicheyt dat
 johannes was voer gode. doe hi sei-
 de. want hij sal groet sijn voer den
 herre Ende van hoe grote waerdic-
 heyt dat hij was in hem seluen doe
 hij seyde Hij en sal myn noch ghe-
 maecten dranck drincken. ende in
 sijnre moeder sune sal hij worden
 veruolt vanden heylighen gheest
 Ende die enghel twende sijn grote
 oerduerlicheyt den enen kerste doe
 hi seyde. ende hij sal veel sijnderen
 van ystakel bekere toe horen heer ho-
 ren god Ten derden soe hadde hij
 oerconescap vanden menschen. als
 van sinen vader ende van sine nae-
 bueren. doe hij seyde wye waendi
 dat die sijnt sal sijn Ten vierden
 soe begrijptmen johannes prijs v:

G ij

ten ghiften. want hi hadde ghiften
doe hij ontfacen wort in den lichaem
ende doe hij gheboere wort wele lich
aem. ende inden voertganeck deser
werelt Inden lichaem soe hadde
hij drye wonderlycke ghiften van
gracie Die eerste gracie was dat
hij in shins moeders lichaem wort
ghelych. want hi was heylisch
eer hi ghebooren wort **Beremias**
int eerste capittel **C**er ick di for
meerde inden lichaem so kende ick
di en eer du wt die buste quames
yls oec heylische ick di Die ander
gracie was dat hij propheeterde in
den lichaem. als doe hij hem verbli
de in shins moeders huic ende be
kende dat die goods soor bi hem
was **Guldemont** die toenen wil
dat iohannes meerre is dan ee pro
pheteyt **E**e propheet oefact die
propheetie omme die verdiente van
goeden leuen en van gheboue. was
enich propheet eer da die mensche
Ende omme dattet een ghewoente
was datmen die propheten plach
te saluen. soe saluede cristus iohan
nes in een propheet. als maria eliz
abet gruete de **A**ls iohannes gul
demont seit in dese woerde **D**aer
omme soe dede cristus maria eliza
beth grueten omme dat woert dae
ter quam wter moeder huic daer
cristus onsen heren was. gaen sou
de tot elizabeths oren tot iohannes

ende dat hi hem dat saluen soude
in een propheet **D**ie derde gracie
was die iohannes hadde dat hi bi
sine verdiete sijnre moeder gaf de
gheest der propheeten **J**ohannes
guldemont die tone wil dat iohan
nes meerre was dan een propheet
seyt **W**ie vaden propheten mochte
maken ee propheet al was hi pro
phet **H**elias saluede elizeu in een
propheet. mer hi en gaf hem gheen
gracie te propheeten. mer iohannes
verbliende inder moeder huic
dede hoor te weten dat die goods
sone tot hoor quame **E**nde hi onde
de horen mont inden woerden der
kennisse. soe dat si bekennede des
gheens waerheit. wes persoens si
niet en sach ende seyde **Waer** bi ghe
schiet mi dat. dat mijns heren moe
der coemt tot mi **H**ij hadde drye
ghiften doe hi ghebooren was. wane
sijn gheboerte die was wonderlyc
heylisch. ende blide **S**i was wonder
derlyc. wat si en hadde nye gebree
van onmachtelichen **S**i was heylisch.
wat si was sonder misdaet der
sonden **S**i was oech blide want si
was sonder gheween der onsalich
eyt **M**eerster willem van anthistio
doren seit. dat me iohannes gheboer
te viert om drye saken **C**erstom
dat hij gheylisch was in sijn moe
ders lichaem **T**en anderen om die
waerdicheyt des dienstes. wat hij

quam als een lichtdragher en voet
scapte ons dat ewiche lichte. Ten
derden. om die vroechde die in sijn
gheschenken was. want die engel
hadde gheseyt. ende veelkudē sellen
in sijn gheboerte verblijden. Inden
voergane der werelt hadde hi oec
menighe ghiften. Hier in is open
baer menighe hoghe ghifte van gra
cien die hi hadde. wat hi hadde die
volmaecteit van allen heylighen.
Want hij was een propheet doe hij
seyde. Die nae mi comen sal. was
voer mi gemaect. Hi was oec meer
ne dan ee propheet doe hij cristus met
ten ringher wijsde. Hi was apostel
want hij was van gode gheseyne.
Want een mensche was van gode
ghesent. wes name johannes was.
Hi was oec maertelaer. wat o die
ghe rechticheit so starf hi. Hi was
oec confessoer. wat hij belieden en
en loekeden niet. Ende oec om sine
suerheyt so is hi gheleyten ee en
gel. Malachias int anderde capite
tel. Siet ic sende minen enghel voer
dijn aensichte. Int wgaen van de
ser werelt hadde hi drie ghifte. wat
hi was een onuerwonne martelaer.
Wat doe nam hi die palme van mar
telien. Hi is ghesent een duerber bo
de. wat hij den ghenen die int voer
burch der hellen waren die brochte
hi een duerbier voetscap. dat was
van cristus onse herre sijn toecomis

ste. ende van hoere verlossinghe :
Sijn wegaen die was gloriouse hyc
ver heuen. want vanden ghene die
ter hellen voeren soe vierten ind
kercken alleen sijn wtuaert. Ten
vijften soe heeft johannes tugh vā
sijnre predication. Hiscl veel kindē
ren van ystrukel beueren totten here
horen god. Hi sal voer hem gaen
inden gheest ende oek in die crast
helye. dat is hi sal na volghen sine
vrucht. sine ordene. sine doghee. al
soe dat oek in die letter schijnt.
Men sal merke dat johannes pre
dicatien drie hande was. wat hij
predicte heetelijck naerstelijc ende
wiselijc. Heetelijc doe hi seyde. ghe
slachte vā ser penten wie heeft v ge
toent te vlygh vander tocomēder
gramscap. Sijn herte was ontste
ken van minnen want hi was een
karnende licht. Want jheremias
seyt. in johannes persoen. Die he
re heuet minen mont gheset als een
sharp swaere. Hi was gheleert vā
der waerheyt. wat hi was ee lich
tende licht. Als sinte johannes int
ewangeliye seye inden vijften capite
tel. ghi sendet toe johannem. ende
hi gaf ghetrouwch vander waerheyt.
Hi was ghesent ter onghescyden
heyt of der const. Want den scaren
ende den sondaten ende dieridders
gaff hi een sonderlinghe ewe een
geghelycken nae sinen state. Hi

G ijn

was vast in dat volstaen want hij
predicte soe vromelijcken dat hij
omme sijn liff verloes. Dese vier
punten sel hebben die begheerte der
gherechticheyt als barnardus seit
Dijn begheerte sal onsteken dye
minne. dye waerheit salse leuen en
de dye const salse regieren. ende die
ghedurichticheyt salse vast maken **T**e
anderen so predicte iohannes naer
steliest. want veel luden bekeerden
met sine predication. want hij pre-
dicte metten woerden. met stadiich
heyt der leeringhe. ende met exemplē
vinder hyllichkeit sijns leuēs **H**i pre-
dicte ende bekeerde dat volck met
sine verdiente en met sijnder deuo-
ter bedinghe. **T**en derden soe pre-
dicte iohannes vromelijcke en dye
wijsheit sijne predication was in
drye punten **T**en eersten dat sje
vole dreyghede. omme dat hij dye
quade veruaren soude. doe hij scyde
want die byle is te hant gheset aen
dye wortel des boems **T**en ande-
ren beloefde hij om dat hi dye goe-
de aentreken soude. doe hij scyde.
Doet penitencie want dat rjelke
goods is nakiende. **T**en derden
was hij manierlyck in predication
omme dat hij die middelbier luden
brenghen soude allenckten ter vol-
maecticheyt. Ende hier om beual
hij dye scaten en den sondaren lich-
te dinghen. op dat hijse namaels

tot meerre dinghen trecken mocht
Want hi beual der scaten dat si die
wercken der oefermherticheye doē
souden **D**en publicanen dat si he
hoeden souden van ongherechtighe-
goeden **D**ye ridders predicte hij.
dat si nyemant verstoeten en soude
noch niemant gheweile doen en sou-
den. mer dat si hem souden laten ge-
noeghen met horen eyglen goede.
Men sal wetē dat sinte iohan ewā
gelist op desen dach starf. mer die
heiliche kerck heeft gheordineert si-
nen dach te vieren des derden dages
nae kerstdach. want doe wort sijn
kercke gheviet ende sinte iohannes
baptisten feeste blyuet in hoeren da-
gh. want desen dach was vast ghe-
maect vanden engel. want men en
sal niet wanen dat sinte iohannes
ewangelist sinte iohā baptist weec
Als die minre die meerre doet wat
het en is niet tamelijcken daer om
te striden. welcke die meerre is. al
soe alst i een exemplē van gode ve-
toent wort **A**lso men leest **S**o wa-
ren twee meesteren van theologie.
vanden welken die een meer prees
baptista en de ander prees meer
ewangelista. **O**p dit so beryepen
si een grote disputacie. ende elc van
he beyden die was naerstich te vim-
den saten ende reden daer hij sinen
iohan meest mede prijsen mochte:
Ende doe dien dach der disputacie

quam. elc van hem openbaerde sin te iohan die meesters en seyde Wy sijn inden hemel wel eens. en dispu teert om ons niet ind aerden Doe seyden dye meesters onderlinghe hoer visioen ende oech al den volc ke hoer visioen. ende si dancten als le gde.

Eyemel

Paulus die die lombarden hys torie scrief. die een drake was der kercken van romen ende een graeu we monick Doe hij op een tijt die tortysen soude wjen. soe wort hij baesch. mer om dat sijn stemme weder comen soude. so maecte hi in sin te johannes ere een ymmen Ut que ant laxis Ende inden behinsel so kade hij dat hij sijn stemme weder gheghuen worde. als si zacharias weder ghecomen wort

Johannes beslech seyt dat sonni ghe luden vergaderen beenten van doden beesten. ende si verbarnse op desen dach. Ende dat is om twee salien seyt hij Die een salie die is om te houden die ghewcente. want sommighe beesten sijn dyemen draken hyet. die in der lucht vlyghen ende in water swemmen. ende in die aerde wanderen. die sulcke tijc als si in die lucht wanderen bewert waren tot oncausheden. ende si ve nijnt vander oncaushete lieten val len in putten ende in ander vlygende

water ende daer of quam een doel hick iaer Daer on was daer tegē gheuonden dachmen van beenre der dyeren soude makken een vuyer : Om dat die wec hier of alsulcken beesten veriaghen soude Ende om dat die sonderlinghe tot desen tide gheuyel. daer om houden dit noch sommighe luden. Een ander salie is om te bekennen dat sinte johan nes beenren verbart waren van den heydenen. in die stede sebastie : **S**ien draghet oec lantre factelen want johannes dye was een lantende licht ende lichtende Hier omtrent so keert die thweij. wat dye sonne gaet van nederwaert na hoven loep Om te betyssen dat die nyemare van johannes diemē voer cristū hielte nederen soude als hij selue oercontescap gaf doe hij seyde Jesu moet werden verminet en hij moet wassen Als augustinus scie soe is dit oech betyssent in hoerre gheboerte. want omtrent sint ians missen beginnen dye daghen te cot ten. en omtrent kerstmisse te lange Ester oech in hoere doot. want cristus lichaem was inden cruce verheue. en johannes lichaem wort verminet vanden hoeve

Eyemel

Paulus der hystorien schauer lombarden die seyt. dat wchrich dye cominck van lombarden was

ghegrauen in groter eerlicheyt ne-
uen sinte johans baptisten kercke.
mer van ghiericheden soe op gewef
hem een man bi nachte. ende nam
al dat goet Ende sinte johan open
baerde hem ende seyde hoe waerstu
also coen te ghenaken die gheē die
my beuolen was. du en selste nem
mer meer in mine kercke moghen
comē En dit gheschydē also. wāt
wanneer hi in die kercke woude
gaen alsoe wort hi gheslaghen aen
syn skele als vā enen starcken man
en aldus mochte hi afterwēt kerē

H

Ge pittiberrē sinte sōspiter
sinte pauwels apostels dis-
cipel

Te alexandrien sinte gallianus
martelaers dach die mit verwinkel-
ken ghesinde verheuen ontfanckhe
was en ghemint vā cōstantijn den
keyser en wort besieert totte gheslo-
ue cristi ouermits synre dochter
cōstancia en der heyliger martela-
ren johānes en paulus Dese mare
deses heylige geruchtes wies daer
na so seer ouer al die werelt dat si
van oesten en van westen quamen
om te sien den mā die vā enē ouer
sten vorst en caesmā vānd stat vā
romē gewordē was d' armer voes-
te wasscher die die casel decte ende

water den handen instortede die dē
siecken sorghoudelic diende en an-
der heylige wercken d' dienstach-
ticheye bewysde. daer na doe hi ghe-
dwonghen wort den afgoden te of-
feren en hūt veronwaerde so wort
hij onder juliaen den keyser ghesla-
ghen met ten swaerde en cristus
maertelaer

TItem sinte prospers dach die
een voerkrich leeraer was

TOp den selue dach sinte lebuyn
des heyligen confessoers translati

TTe wmen sinte lucien der heylig-
gher ioncfrouwe dach En noch

Hier beghīnt dat leuen ende die le-
gende des heyligen confessoers
sinte lebuyn

En edel eplant gheleghen is
aen die zuider zee ghesleyten
brytannia. die welcke nu ter eijt
engheslant ghesleētē is. vande wele
ken ghebooren is die heylige confes-
soer lebuinus. Dese heylige man
heeft in sinen ionghen jaren van si-
nen oudaers ghegheuen gheweest
omme te leren die heylige scriften.
Die welcke seer leericx gheweest is
van verstandenis. sachte vā moe-
de. ende hi heuet in sinen lijnschen
jare den eerwaerdighē outheit na
ghuolche Ende ghordeert den
simpelheydt syns onnosel leueſ. si

onderwisinghe des heylighen scrif-
 tes. so heuet hi doer arbeyt van de
 uoten mannen een abijt des gheest
 licheytes aenghenomen Daer hi al
 soe in doechden op ghemassen is.
 ende in oucheyden ende in eerbaer-
 heyt der manieren volmassen. als
 dat hij een onbegrijpelic clec ghe-
 uonden is Ende hier werde gheoz
 dmeert totten officie des priesterlij-
 ken staets. wanneer hij dan was
 wt sprekende den naeme ende den
 officie met woorden ende oecst met
 ten wercken. alsoe heuet hij hem ge-
 toren metten patriarchen abraham
 te hebben dat ghemeyne woert os
 heren. daer hij segghende is Ganc
 wt dyen lande. ende van dinen ge-
 slachte ende alsoe voert Aldus
 soe heuet after gheslagen dese heyl-
 gen ionghelinck sine eyghen lan-
 den. ende heeft in een scip ghecom-
 men. daer hi mede ouer gheseylt is
 die wilde wateren vander zee. ende
 hij is ghecomen bi goodis gracie in
 een casteel. dat in voersleden tiden
 wiltenburch plach te hyeten. ende
 in wtrecht ghehaemt is. daer hij
 gheuonden heeft enen eerwaerd
 ghelyman ghehechten gregorius die
 welcke aldaer bisscop was Den
 welsken hij gheexponeert heeft den
 sache ende meninghe sijnre pellegrini
 magye. mer wanneer die heylige
 bisscop verstaen hadde die memin-

ghe des heylighen mans sinte lebui
 mi. soe is hij seer verblie in den herv
 Ende hij heuet hem ghevessen een
 plaece die hem van gode gheopen
 baert was. hem leyde de bider vloet
 op die ysele op dat hij boetsappen
 soude den fransoeysen. ende den sas-
 sen. den heylighen ende de veruaer
 hielken name des heren Ende dye
 heylige bisscop sinte gregorius he-
 uet hem mede gheghuen enen eer-
 waerdighen man vanden discipu-
 len des heylighen mans sinte willi-
 broodus in eerbaer heyt der manie-
 wijn. ende in suuerheyt sijns leuens
 seer ghepresen. die welcke ghehey-
 ten was marcellinus Als dese heyl-
 ige man des heren ghecomen was
 met sinen gheselle totter plaezen.
 welcke hem van gode gheboetscapte
 was. soe heeft hij een wijstijts ber-
 berghe ghenomen tot eens wedue
 huus. die welcke ghehaemt was
 aberhilda Ende niet vresende
 was den sellen moede van die vol-
 ke. soe heuet hij daghelycs onledich
 ghevwest om te prediken die heyl-
 gen ewangelien. ende hem luyden
 onderwisinghe argumenten. ende
 goede redene haren groten dwalin-
 ghen. hoe dat si den leuenden. ende
 oecst den warechtighen god hebbē
 vergheten. ende si hebben niet yde-
 len ende niet oueruldoedighen oe-
 feninghen den afgoden ghe dien-

Aldus dan ouermits sijn salighe
leringhe ende vermaninghe soe sijn
daer velle menschen gheslouich ghe-
worden. die welcke van gode totte
ewighen leuen gheswepen waren.
die welcke oec niet mede mit harē con-
sten ende arbeit voer hem ee capel
se ghetimmerd hebben in een plaat;
se gheseten wilpa aen die west side
vander ysel. Hier in corten tiden
daer nae. doe dat heylige kersten
ghelouue begonste te wassen onder
den volcke soe hebben si aen dye
oest side vanden seluen vloede een
scone eerlycke kercke ghetimmerd
inder even vander sinuer maget ma-
ria. daer hi daghelyke hem selue mz
wachten ende met bedinghen gequel
set heeft. ende daghelyke in ee offer
hande ghegeuen heeft den here ihesu
cristo. Ende alle menschen die tot
hem quamen versadet heuet soeteli-
ken metten broede des hemelschen
woerts. Hier tusschen heuet die ou-
de vyant die welcke alle goethext
benydende is ghesien ende ghemer-
ket. als dat hem velle luden affghe-
haelt worden. den welcken doer de
heyligen man sinte lebuyn cristo
toe gheuoghet waren Aldus heuz
hi ghearbeyt doer enighen quadē
menschen als datter een grote mur-
murate ende verwoelhext op ghe-
resen is teghen den heyligen man
onder dyen volcke. want si al ghe-

meenlycken riepen met luder stem
men. wie is dese toeuenaer die wel-
ke met valschen leringe verandert
die herten. ende verdwaset die sin-
nen. ende verandert oec die ma-
nieren van onsen volcke. En siet
ghi niet hoe dat hij van onsen lude
veld soeken ghemaect heuet Daer
omme eer hij ons allen bedreuet en
de verkeert. laet mi hem lieuer per-
sequeren veriaaghen ofte leuende in
den brande worpen. Te hant alsoe
sijn si te samen ghelopen ende habbe
dat goods huus aen brande ghe-
steken. Ende alle die kersten dye
si daer vonden. hebben si van dye
plakte ghestoten ende veriaaghet.
mer die here die heuet behoedet en
de vermaert alle den ghenen die he
gheminnet hebben. ende hi heuet si
nen dienaren ongheruest onthou-
den van haren gramscappe ende ver-
woelhede. Hier nochtan dese heyl-
ige man goods en heuet hem niet
veruaert noch bewest van hare ver-
woelhede. mer ghelyck enen vroe-
men ridder goods soe heuet hi an-
ghenomen den scilde des gheloues
ende den helm des salicheyts hem
bereydinge tot starcker strijnghe-
want op die ejt die zassen waren
noch heydenen ende si worden van
gheen hande coninc gheregeert.
mer si haren ghemeynen wille en
de cōsentie stel den si alle jaers twa

leſ ouerſte rechters in twaelf hooch ſtien
ken vanden lande die welcke eens
binnen den jaer vergaderde biden
vloede weteram in een plaeſte gehei
ten marclo. generael consilio ghe
houden hebbēn. ende daer si tracte
rden ouerleyden ende vestichden.
die oerbaerlicheyt des ghemeynen
goets ende generael profijts De
ſe vergaderinghe ende tſame coem
ſte heuet hij wel ghweten deſe heylī
ghe priester gods ſinte lebuyn.
Ende als den dach vander verga
deringhe was om ghetocomen. heuet
hij voer hem ghenomen aldaer te
gaen op dat hij ſinen cominc een
grote menichte der kerſte mēſchen
mochte vertrighen. of dat hi weder
omme brenghen mochte een glorio
ſe vittorie des heylighen martelie:
Mer wanneer hij aldgy haefte. om
te trecken te rade. ſoe heeft hem ghe
buere te toeuen ineens mogheden
ende edelij mans huse. die welcke
man bi name gheseten was volper
tus. ende hij heuet hem met groter
blisſcapen ontfanghen. Tot hem
ſegghende aldus. Ic verblide mi
warachtelijken goede vrient. dae
ghi aldus onuerſienlijcken tot mi
Ghetocomen ſijt Oec mede verlanget
mi na di. wanttu een ſoete bequa
me bi wesen haefte. mer ic bidde di
wile mi ondecken. werwaer wilc
stu hene gaen. Ende die heylīghe

man heuet hem aldgy gheantwoere
Ick hebbē die wille. als dat ick bi
der hulpe gods wil gaen trecken
totten rade. en de vergaderinghe der
ſassen Tot welcken heuet deſe rije:
ke edele man ghesproken. ſegghen.
De aldus Hoe wel dattu doer dine
heylīgheyt wille veel menschen be:
quame ende liegħetāl biste. Mer
nochtans ſijt daer veel die welcke
v bemiden. ende op dinen leuen la:
ghen leggen Aldus ſoe bidde ic di
vriendelijken als dattu weder om
me tot dine huse keerste. of dattu
tot een andere plaeſte vertreken
wilt. of oec tot dinen leuen ghe
ſelle trecken wilt ſinte dauo. al
ſoe langhe als die confilie ghehou:
den is. op dat ghi alſoe te vrier tot
ons comen moeghet. mer die heylī
ghe priester gods ſinte lebuyn
vermaent doer den heylighen gheest
heuet volſtandelijken gheantwo
ert ende ghesproken aldus. In
gheenre wijs ſoe en wil ick ouertre
den dat ghebot ons liefs heren ihesu
christi. Die herre die ſal mijn hulper
wesen. ick en ſal niet onſien of
vreesen. die welcke mi een mensche
doen mach Aldus heuet deſe heylī
ghe man ſinte lebuyn gherelyſt tot
ten rade onueruaerlyc In hem sel
uen ouerdinkende dat heylīghe e:
wangelum ons lyefs heren ihesu
christi. die welcke hij meiter herten

althe gheoeft heeft metten in on
de ghepredict. ende inden wercken
gheanteert Ende als hij ghestaē
heuet in dat middel van hem allen
ende hij sach als dat si nae der sta
tuten van haren vaderen eerstwer
uen offerhande delden den duuelen
soe heuet hij op gheboert sijn stem
me ghelyck als een trompette. ende
hij heuet redargueert ende hij heuz
beruspel haren wette. ende haren fo
den. ende hi heuet voerwaer gheroe
pen aldus O ghy menschen van
onghesinder herten. ende oek ghe
lyck den beesten Die here scupper he
melrijcs ende aertrijcs des meers
ende alle creaturen ende dinghen
die welcke in dese sijn die is alleen
god en anders gheē god en is daer
sander hem Dese gheskenisse ende
leelxen die welcke ghyliden mee
goden te wesen. ende hem eerlycke
oeftent. die sijn gout siluer metael
steen ende hout. die welcke niet en
leuen noch niet en gheuoelen noch
hem seluen noch anderludē helpen
moghen Ende hier om heeft die he
re ihesus cristus mi ghesonden tot
v liden. op dat ghij souder penitenc
tie an nemē. ende niet met een wanich
tich gheloue tot hem bekeren. wāc
ghi alle sijn creature sijn En waere
dat salke dat ghij alsoe dede ende
v allen doepen de de inden name des
vaders ende des soens ende des hyz

lighen gheest. ende sijn gheboden on
derhielde. hij sal v behoeden voer
alle quaetheden. ende hij sal v ghe
uen hier te verblinden met tijeljic
ke goeden. ende inden tocomende
tijt te ghebrusken dat ewighe leuen
mer ist dat salke dat ghij mine ver
maninghe ende sine gheboden sulc
versmaeden. siet soe boetscappe ick
v te voeren als dat v een oerdel vā
sware pīnen aenstaende is. ende se
re haestelijcken sal op v comen een
groot quaethoēt van ouerdachte
tribulatiē. ende want die here he
uet ghoordineert ende ghesicket el
nen starcken coninc den alre wreect
sten diemen vindet die welcke niet
starcke oplepe sal tot uwe landen
comen ende sal metten swaerde al
le den volckie verslaen Ende als ee
wraker des toerne godes sal hi ee
deel metten swaerde verslaen. ende
een deel vertreken ende bedruē met
enen bedroefenis des ewighen ar
moede Als dese goede manwten
gheste der propheeten alle dese dim
ghen hem voersyde. soe hebben die
zassen veruolt niet enē duuelsche
gheste vol granscappen ende rase
nie gheroeven ouer all niet scand
elijken stemmen ende seyden aldus
Siet dese verleyder den wyant en
de benyder onser goden ende des
geheelen lants. het is wel recht dat
hij dese besuldighe pīnen ontfan-

Ghen in sien Bloede Te hant na
 men si stenen omme hem ter dooe
 te brenghen. mer onse here god een
 beschermer sijn getrouwer vriende
 die heeft hem beschermt onder dat
 desel sijne vloghelen Ende ond
 hem luden soe waren oec enighe van
 goeder herken die welcke ghescheelt
 hen verboden dat men dese dingen
 soude doen in desen heylighen man
 goods Vandien welcken een dye
 eerbaerste van hem allen bi namen
 gheseyten buto. staende aen dye
 hoechste side. ende aldus gheset h
 uet O ghy bescheyden mannen. en
 de o ghy wijsse der aerden herte alle
 nae mi Dicwijle ende menichwer
 uen soe sijn aen ons ghesonden les
 gaten van noermanpen. van sa
 uoniens. ende oock we vrieslant.
 of van anderden landen. die welcke
 wij eerlicken ende met goeden vre
 de ontfanghen hebben. ende als my
 die woerden van haeren boetscap
 pen naerstelijken gehoere en ver
 staen hebben. soe hebben wi hem lu
 den rijken begaest mz seatte en
 eerlicken tot haren eyghen landen
 weder ghesondē Nu is den ons ge
 sondē die segaet des oppersten co
 mites ons brengende die ghesode
 des ewighen leuens ende die opper
 ste salicheyts. ende hem hebben wij
 met onrechte gixperseueert. ende
 ghesquert. ende dat hij moghen

tich is die welcke hem tot ons ghe
 sonden huet. heeft hi wel openbaer
 lijken bewesen. want hij so mogēe
 hyc ende soe wonderlyc hem verlost
 heuet we onsen handē. waer d' dye
 dingen die welcke hi al dreygen
 de heeft ghepr opheert ons toe te
 comen suldi warachtelijc beuijnde
 wanneer si v bidden oer desen sijns
 goods sulken werden toe ghesonde
 die welcke soe seer moghentich is
 Eh als si aldus berispe ware. en
 de meer niet vresen bewert. so begō
 sten si een weynich safemoedich te
 werden Ende si hebben gheordine
 ret met ghemenen rade. als dat hij
 van hem luden niet en soude ghe
 quelt worden. mer waer dat hi we
 sen wilde soudmen hem vry ende
 ongheshindert laten trecken Wan
 neer aldus dese heylighen man sinte
 lebuinus an gemeret hadde dat hi
 niet e soude verwene die victorie
 der maertelaren. den welcke hi seer
 begheerde. hoe weldit hi om te set
 ten sijn siele voer sine broederen. te
 versachten hem seluen. te drage sine
 cruce nae ihsu[m] cristu[m]. te castien
 sijn vleysch met hor. gher er de met
 dorst In bedinge. in wainghe. en
 de in vele louen patientelijck in vre
 de langhe martelijs ghesleden heuet
 Nochtan hij behouden de ene starc
 kien moede vol barnende minne so
 heuet hi ghesconcken die officie der

apostelen d'ye welcke hem van gode in ghetset was. Och wie mach vertellen off bescriuen hoe veel menschen beskeert sijn doer hem vander hoes heyt haer dwalinge Ende sijn ghetughenissen. sijn gheworden seve ghedoechlycken. want dat ghene dat welcke hij metten monde vermanende was heeft hi metten werken volbracht. En na dat hi ontaalijc te leringhe der heyligher duechde volbracht hadde. ende die crachte sijn lichaems ouermits oucheden hem begonsten te ontgaen. soe heuet hi lone begheert van sinen ar beyde ende sijn begheerten sijn ghebrocht ghemeeest voer de ouersten comine bi dienstinden der enghelen. Aldus voer hem wepende mine sielk heuet dorst ghehaute totten leue de god. wanneer salick comen ende openbaren voer den anschijn godes. Ende anderwerue. och hre d'wechden hoe seer sijn bemin d'jn tabernaculaen. myn sielk begheerste ende wert cranc in haer Aldus soe wort hi gherwert met een cleyn coertse. en hij is gherest totten heire opten eersten dach van nouem bri vanden welcken hij ontsange heuet een croen onbesmet die hem ghehoude was met allen heyligen Ende sijn heylige lichaem wert ter aerden ghedaen met groter eer waerdicheyt inder hauen te deuen

ter. welcke stade in latijn dauetria gheseten is. van enen eerlycken ende machtigen man bi namen dauo gheleyten. die welcke den heylige man sinte lebuyn binnen sinen leuen seer bemin heuet. Een kerke was daer ghetimmert vanden heylighen dauo voergheoet. mer vanden onghelouighen werde si ubriat ende is nu weder omme seer coste lycken ghetimmere. Aldac gheschye veel myraculen over bede des heylighen confessoers sinte lebuyn. Doer jhesum cristum onsen heer die welcke ghebenedijt moet sijn inder ewicheyt Amen.

G

Trouwien sinte iohannes en paulus ghebroederen dach van welcken die eerste was een proest. en die and een voergaghe der ionefrouwen constantien des keyzers constantinus dochter die daer nae onder juliaen den keyser den seghe der maertelien metten swaerde ontfinghen

TInd stat teretijn sinte vigilius Bissops dach die scilico de rechter oncrustus nae mit ene groten steens ghemuelijc sijn martelie veruolde

TIn pickaerdien sinte magentius priester en confessoers dach

Op den seluen dach sinte perseueren
da der heyligher ioncfrouwen dach
En noch veel and heylighen

Die legende van sinte johannes
ende paulus maertelaren

Iohn en pauwels waren co-
stantius des key-
fers dochter eerbaerste praeosten.
Tot dyen tiden doe dat volck van
sytlien deenmerken ende tacien had-
den ghewonnen. ende me soude sen-
den teghen dat volc gallicanen den
leytsman vanden wemischen heer.
soe eychede hi dat me voer sijn loen
ende voer sinen arbeyt gheuen sou-
de te wiue constantius constantinus
dochter. Ende die printen van we-
men eycheden dit naerstelijken
mer hoer vader die was zeer droe-
wicb. wat hi wiste wel dz sijn doch-
ter soe vaste was in sinnerheit te
blame fint dat si ghenezen was va-
sinte aechte datmese het soude mo-
ghen dode dan totter echscap bren-
ghen. mer dese maghet die hadde be-
trouwen in gode. ende si niet horen
vader dat hijse hem belouen soude
als hij die vyanden verwommen
hadde en weder kerken soude. Mer
dat gallicanen sijn twee dochteren
die hi hadde van sinen eersten wy-
ue die doot was. late soude met co-
stantius dat si van hem souden mo-

ghen weten haers vaders sceden.
En si soude hem leuven beide hoer
proudeste johan ende pauwels als
in een ghegaente van vaster minne
Ende si bat gode dat si hoer ende si
ne dochteren tot hem waert beske-
ren soude. Die ghenoechde hem alle
ende gallicanen die nam met hem
johannem ende paulum. ende een
groot heer ende voer wech. mer sijn
heer wort ghescoffert vanden vol-
ke van sitlien. Ende wort belagen
in een stede van tracie vande vya-
den. En doe hem johannes en pau-
lus seyden tot gallicanen. doet gode
van hemelicte een belofte. ende du-
selste bet sijn verwinre dan du heb-
ste ghewest. Ende als hij dat ghe-
daen hadde soe openbaerde hem te
hant een jongeling die op sijn scou-
deren een cruce hadde. ende hi seyde
he Neemt dijn swaert ende volghe
mi. Ende hi namt. ende hij gheinek
midde doer die scaue. ende hi quam
totten cominc. ende hen en slooch
nyemant doot. mer alleen niet vree-
sen so dede hi onder alle here ende de
de die van wmen onder. want daer
opebaerde twee wapende ridders
die hem in beyden siden openbaer-
den ende verwaerden. Hier om soe
wort hi kersten. ende quam weder
te wmen. En als hi niet groter ere
ontstaen wort so bat hij den keyser
dz hijt he vergaue. dz hi sijn doch-

ter niet en name. want hij begheert
de voortmeer suuerlyc te leuen om
goods willen. Doe dit die keyser
wel sere ghenoechde ende gallicaen
twee dochteren tot cristum bekeerte
waren so gaf gallicaen die heerscap
pye op ende hi gaf alle sijn goet de
armen ende diende gode in armoe;
de mitten anderen gods knechten.
Hij dede vele myraculen also dat hi
alleen mit aensien den duuelen wee
menschen ver dreef. Die heylighē nu
we mare van desen man: wyes als
soe seer al die werelde doer. dat dye
ghene die quamen van oest en van
west saghen desen mā waschen der
armer luden voeten. in die tafelen
setten en hant water gheuen. ende
naerstelijc den sielen dyenen. ende
al dusdanighe heylighē werken doe
Doe constantinus doot was. soe
wort des groten constantijns soen
keyser die seer verquaet was in ar
rius onghelouichelyc. Mer constan
tius constantinus broeder die had
de gheslagen twee sonen gallium en
de iuliana. En constantius die kei
ser maecte den voerscyden gallium
keyser. Ende seyn den teghen iudeen
dat rekel was. nochtans doet hij
hem daer nae. Ende om dat iuliana
onesach dat hi va constancius sou
de werden ghe doot als sijn broeder
was. so ginc hi in een closter ende
reinsde hem daer hylich. En wort

daer lees meerster Ende hi gheinc bi
houerien den duuel niet vragen die
hem antwoerde dat hij keyser wer
den soude. Nae een tijt om nootsa
ken soe maecte constantien iulianen
keyser ende seynde hem in gallien
ende hi dede alle dinck vromeliken
Mer doe constancij doot was als
voerseyt is. en iulianē die apostact
keyser was. so be ual iulianē dz gal
licaen den afgoden offeren soude.
of dat hi wech gheinc. want hij en
dorste al sulcken groten man niet do
den. Ende gallicaen voer in alsoe
andriē. En daer wort hi vaden on
ghelouighen doersteken ende ont
finc dye croene van martelien. En
de iulianen dye ghierich was maect
te sijn giericheyt vast mitter ewage
lie wat hi benam die kerstenen haue
re goet ende seyde. **M**christus seyt
in dat ewangeliē dye niet ouer en
geeft al dat hi besit die en mach mi
ne iongher niet wesen. Mer doe hij
hoerde dat iohannes ende paulus
die arme kersten voeden met dye
goede. ende die maghet constancia
hadde affer geslagen. soe ontloet hij
hem dat. dat si hem alsoe aenshangē
souden als si constantijn deden doe
constantinus ende constancij sijn
soon dye seer gloriose keyzers sijn
de waren dat si kersten waren soe
dienden wy hem. mer ommie dattu
habste gheslagen dye gheestelicheyt

die vol doechden is. so sijn wi van
di gheseyden ende wi veronwaer
den di te dienen. Juliaen die onc
woet he. ic was in die kercke clerck
ende hadde ic ghewilt ick hadde ge
nomen den hochsten staet der heyl
gher kercken. mer ick mercke dat
het ydelheit is der ledicheyt te vol
ghen ende der cruecheyt. ende ick
gaf myn herte te riddercap. en dat
dat ick den goden offerande dede
soe ben ick bi hoer hulpe totten kei
serrinck ghecomen. Ende daer om
ghij die ghenodet sijt inder coninc
hertse salte en sal niet van myn op
dat ick v mach hebken die ouerste
van mine palase. Mer werde ic va
v luden veronwaert so sal ic doe
van node dat ick niet versmaet en
mach werden. Si antwoerden en
de seyden omme dat wi gode bouen
di houden soe en ontsien myn dijnne
dreyghinghe niet op dat wi des ei
wichts goods onvrientscap nze
verdienen. Hier toe so antwoerde
juliaen. ist dat ghy bouen tien daghe
v dancles veronwaert tot mi te
comen. alsoe sedi daer nae bi be
dwanghe doen dat ghi urew danc
les niet doen en wiste. Dese heyl
ghen ontboden hem mene du reche
of die tien daghen ghesleden waren
ende wattu dan dreyghes te doon
dat doet op desen dach. Juliaen die
antwoerde. waen dy des dat ick

di maertelaren masten wille. Ende
doet dy minen wille niet. ic en sal
dy niet castien ghelyck maertela
ren. mer als openbaer vyaden. Yo
han en pauwels die deelden aelmis
sen alle dye tien daghen doer. en ga
uen alle hoer goet den armien. ende
opten tienden dach soe seyde juli
aen tot hem therentiaen. en hi seyde
hem. Onse heer juliaen heeft tot v
gheseynt jupiter s beelde. dat ghy
hem wywoec offeren selt. of ghi sel
ter omme steruen. Die heyligen sei
den hem. Is juliaen dijn heve so heb
be ic vrede met hem. mer ons en is
anders gheen here. dan onsen here
jhesus cristus. Doe hiet hijse heymie
hje onthoefden. en binne dz huus
grauen enen put. Ende hi dede een
nuwe maer gae dat si in eylande
ghesent waren. Hier na wort ter
ciaens soe mette duuel beseten. en
de hi begonste in een huus te weyz
dat hi verbrande vaden duuel. En
de doe dat terentiaen ontsach. so be
siede hi sijn misdaet ende wort ker
sten. ende hi bescreef dese heylighen
hoer passie. ende sijn soen wort ver
lost. Si ware ghepassijt. Int jaer
ds heren drie honderd en ylin. Gre
gorius seye. Dat een vrouwe was
die dicke dese maertelaren kercke
plach te visentruen. Ende doe si op
nen dach van daen weder keerde
so vant si twee monicken staen ghe
C ij

hec twee pellegryns Ende si waen
dattet twee pelgryms gheweest
hadden Ende si beual datmen hem
aelmissē gaue mer eer dat hoer scaf
jen aer tot hem quam om aelmissē
te gheuen. so stonden si byder vrou-
wen ende seyden Du visenteers os
nu. en wi sellen di versoeken inden
daghe des oerdeles ende wi sellen di
gheuen alle dat wi moghen. Doe
si die ghesproken hadden; soe voe-
ren si wech van horen oghen Am-
brosig seyt van dese martelaren al-
dus Die heiliche martelaren iohan
en de paumels voldaden waerlijck
dat dauid seyc. **S**yet hoe goet ist
ende hoe vroechdehjck ist ghebroe-
ders in een te wonen. ende si waren
ghesellet inder gheboerten. ende te
gader gheuoecht in gheselcap des
gheliefs. ende ghelyck in ghelycker
passien altoes glorioes in enen here

C

Galliaē sinte crescens des
heylighen apostels sinte pau-
wels discipel die walschlant doer;
wanderde ende veel menschen totte
ghelue cristi bekeerde daer na doe
hi weder quam totten volc daer hi
een sonderlinc bise op gheordineert
was soe starkede hi die van gallis-
sen totten eynde sins leuens inden
wercken ons heren

Inder stat tiburtina in ytaliē
sinte simpchorosen dach mit baren
seuen sonen als crescens iulianus ne-
mesius primitinus iustum stacte
us. en eugenius. welcker moeder
onder adriacē den prince wort eerst
met vlacken handen gheslaghen da-
er na biden bare op ghehanghen te-
lestē an enen swaren steen ghebon-
den ende ic water gheworpen ende
die sonen worden an silen ghebon-
den ende gherectet ter pine die cro-
cera hiet so veruolden si haer marte-
rie mit menigher hande weganc des
steruens

Te corduba sinte zoilus marke-
laers dach met noch ander xvij.
wies lichame doet langhe tijc ver-
holen bleeff alsoe dat nyemant en
wist op wat stede dattet begrauen
was maer twort ten laesten agapi-
to den eersamen biscop inder stede
daert begraue lach ouermits god
liker openbaringhe ghewist

Inden eylande van boja sinte
florens confessoers dach En noch
veel ander heyligher martelaren co-
fessoren ende ioncfrouwen dach.

D

Agile ende auone der heyligh-
er apostelen sinte peter en
sinte pauwels Botuast Te romē
die and leko des heylighen paus ende

Te lyon in walschland sinte si:
neneg bisscop en maertelaers dach
die als sinte jheronim script sinte
polycarpus discipel was. en daer
na ond des keyser sfeueris perse
cucie soe wort hi bi nae met alle de
volcke sijnre stat met eenre glorio
ser marteliën ghetwint.

Te alexandrien der heylighcr
martelare dach plutarcus sereng
heraclides heroes pontamena en de
marcella met noch ander drie. on
der welcke sonderlynne blanke pon
tamie nae die heylighc ioncfrou.
die onghemeten en ontelijke stide
om haer weynicheyt geduchde daer
nae oec om die martelaerscap on
gheroerde en tot ghesochte to mētē
leit en ten laetste inde vuer verbra
det wort.

TOpten seluen dach sinte benig
nus bisscop en maertelaer **T**En
noch veel ander heylighen maerte
laren confessoren ende ioncfrou
wen dach

Die legende van sinte leo paetus

Leo die paetus alsmen in die
myraculen van onser vrou
wen leest. Doe hij in een paeschda
ghe in onser vrouwen kerke misse
dede. en als dat volc goods lichaē
ontfinc. ende een vrouwe sijn hant
custe. so wes daer of in he een grote

Betoringske van onciuſcheyes. mer
die goede man street teghen hem sel
uen als een wreet wreker Ende
op dien seluen dach so sloech hi off
al hymelijc die hant die hem scan
dalzeerde. ende werpse van hem
Hier en binne wort ee groet ghe
tuft onder dat volc. waer om dat
die paetus gheen misse en dede alsoe
hij plach. Doe keerde hem leo die
paetus tot onser vrouwe waert en
de hi beual hem seluen alte mael ho
re goedertierenheye. Doe quam he
te hant onse vrouwe te vozen. ende
sette hem my hoer hant sijn hant we
der an. en si beual he dat hij voert
soude gaen. ende offeren horen soen
sacrificie. Leo predicte doe den vol
ke wat hem ghescreet was. en toen
de hem alle die hant openbaer. die
hem onse vrouwe aen gheset hadde
Dese leo die hilt op die rade van cal
cedonien. ende daer wort gheset dat
die moeder goods hieten soude die
maghet maria. Tot dyen tiden dat
athalia ytalien woestede. soe was
sinte leo drie nachten ende drie da
ghen in bedinghe inder apostelen
kercke. Ende hier nae seyde hi tot
sine ghesellen. die mi volghen wil
die volghe. Als hi aldus ytalien
nakede. en hi sinte leo sach so ginc
hi van sinen paerd. ende viel voer
sine voeten. ende hadde hem dat hij
eyschde wat hi woude. Ende hi ey:

C ij

Schede dat hi voer van ytaffen ende
 dat hi die gheuanghen vry maecte
 Ende doe ytaffa wort berispt van
 sinen heren. dat hij dpe dye werle
 verwonnen had de hem liet verwin-
 nen van een pape. Doe antwoerde
 hi hem Ick behoede di ende mi. wat
 ick sach aen sine rechter side een al-
 ten starcken ridder staen met enen
 bloeten swaerde. en de hij seyde my:
En bilstu dese niet onderdaen du sel-
 ste worden gheslaghen niet al dijn
 volck Doe sinte leo hadde ghescreve:
 uen een letter tot fabiacē den biscoop
 van constantinopolen tegen enchi-
 tien ende vestorine. soe leyde hijse
 op sinte Peters graf. en hi gaf hem
 te beden ende te vasten. ende seyde:
 Soe wat ick in desen brieue als ee
 mensche ghescreue habbe du dien be-
 uolen is den last der kercken. corri-
 geert dat en verbeteret En na yl
 daghen daer hij bede soe openbaerde
 hem sinte peter. ende seyde Ic hebbe
 gelezen ende ghebetert Ende leo na-
 den brief. ende vanten mit sinte pe-
 ters hant getorriggeert en gebetert
 Sinte leo was oec sen anderen ma-
 le in bedinghe ende i vastē viertich
 daghen bi sinte Peters graf. ende hi
 hadt hem dat hij hem ghenade ver-
 meruen soude va sine sonden Ende
 sinte peter openbaerde hem ende sey-
 de Ick hebbe onsen here voer di ge-
 beden. en hi heest al dijn sonden ver-

gheuen Mer alleen so selliu onder
 socht worden van dpe handen opt
 hoeft te legghen. of dus wel of an-
 der s yemāt opt hoeft gesleyt habste
Hi sterf ic iaer os heren cccc en yl

¶

Ge woren der alte heylighster
 apostelen Sinte peter en sin
 te pauwels dach. Van welcken de
 erste anden cruce gheslaghen. wort
 mit den hoeft nederwaert en met
 ten voeten opwaert want hi seyde
 dat hi onweerdich was gheruist
 te worden alsoe als sijn heer Mer
 die ander vercrech sijn duerlaen
 doot met oshouwinghe sijns hoeft
 Ghepassijt waren dese alte edelste
 ridderen gods int. lygh. iaer der
 gheboerten ons heren en int xxvij
 iaer sijnre passien

Topten seluen dach sinte marcel-
 lus martelaers dach die bidē bur-
 ech argentomachum voert gheb-
 ue cristi mit anastasij enen ridder-
 lie ma onthoeft wort.

Denden lande van zenon sinte
 benedicta der heyligher ionchroli-
 wen dach die gheruist wort. En
 noch veel ander eē

Die legende va sinte peter apostel
 ende oec van sijnre passien.

Peter die apostel was onder alle die and apostelen meer te minnen want hi woude wetē des heren verrader. want als sinte augustinus seye hadde hi hem ghe weten hi soude metten tanden ghe scoere hebben Ende hier onme en woude den heer die verrader niet noemen Want als ons guldemōe seit. hadde hij hem ghenoemt. peter soude te hant op gestaen hebben en de hebben hem ghehoert Dese peter ghinc opter zee tot onsen heer Ende hi was vercoren mede te sijn in ons heren transfiguracie. en in dioncrouwen verwreckinghe Hi ontfinc vā onsen heer die slotel vā hemelrīc En hi vant in die vissches mōt dē pēnic die stater hiet En ontfinc dat ghebot van cristo sine scaepen te hoeden Ende inden pīosteren daghe besterde hij met sijnre predicatiē drie duisen volcs En hi voerseyde anangen ende sa phieren sinen wiue baren doct En hi ghenas eneam die lam was En hi wepte cornelis van cesarien. en de verwrechte tabita En genas die sielen metten scheme vā sijn lichtē Hij was van herodes ghelyckere en vande engel verlost. mer hoe te nich dat sijn spijse en sijn cleder wa ren dat tughet hij in sinte clemens boeken en seit. alleen broet met oli ue bladerē. en selde niet coelmoes

plach ick te eten. mer dat cleet dat tu siestste hebbe ick dat is enen roek met enen mantel En ic beghere anders niet dan die Men leest oec dat hi altoes i sijnē hoesem droech een hoesdowc daer hi altoes sine tra nen mede droghede. want wāneer hij ghedochte ihesus soete spraekende sine wanderinghe soe en conde hij van groter minnen sine tra nen niet onthouden Ende als hij oec ghedochte dat hij sinen meester ghelochent hadde. soe screyede hij oueruloedherte zeer Hier om had de hi dat screyen alsoe seer in sijnre herten dat sijn aensicht scheen beswompen van traenen als clemens seit Die selue clemens seit oec. als hi plach te horen die hien crueyen des nachts. dā plach hi op te staē te biddē. en dan plach hi seer screy ende te werde Alsoe men in scolas tica hystoria leset. also beschrijft cle mēs Doemē peters wijf leyda ter passien were. also wort hi verblyc met grote. Bliscappen. ende hi riep hoor nae by horen name O wijf mijnen. ghegendencke des heren Op een tijt doe peter twee van sine ionghe wen sende te predikē. en si gy. dach uaerden ghegaen waren. soe starf die een. ende die ander keerde weder tot peter ende seide watter gheschiet was Men seyt dat dit merci baen was offulke die segghen dae

C iij

25

het marthijn was. Ands wert leest
mē dat die eerste was sinte franco
En̄ die gheselle die daer doot was
dat was sinte iorjjs. Doe gaf hem
sinte peter sineystoc. ende hietē tot
sine gheselle gaen. ende hieten daer
op legghen. Doe hi dat ghedaen
hadde doe stont die glene op thanc
die viertich daghen doot gherweest
hadde. Tot dien tiden was te ihe
rusalem enen touenaer dye simon
hiete. Dese seyde dat hij die eerste
waerheyt was. ende die in hem ghe
loefden seyde hi. dat si dat ewyghe
leuen hebben souden. Ende hi seyde
dat hi almachtich was. Men leest
oec in clemens boeken dat hij seide
Ic sel worden aenghebedet niet erē
ende wat ic wil dat mach ick doen
Sulcke tijt dat rachel myn moe
der mi beual opt velt te gaen. dat
ic coern snede ende doe ick die seliel
sach gheset. soe beual ic hoer dat si
snede ende si sneet alleen tienmenē
meer dan die ander. **H**ij seyde oec
als iheronim seit. **I**ck ben gods
woert. ende ick ben die brudegom
ic ben die sone ende ic ben die twees
ter. **I**c bē almachtich. ic bē gods
siele. Ende coeren serpenten dede
hi beweren. ende hij dede die meta
len beelden lachen. ende die honden
singhen. als linus seyt. Doe dese si
mon woude disputeren teghen pe
ter. ende toenē dat hi god was. **T**en

ghesette daghe quam peter ter stat
daermen disputeren soude. **E**nde hi
seyde den ghenē die daer bi stonden
Broders die die waerheyt minnet
vrede si met v Symon seyde he wi
en hebben dīns vrede nijt te doen.
Want ist dat hier vrede si ende eens
drachtheyt: so en moghen wi da
ghen profijt doen dye waerheyt te
vinden. want moerdenaren hebben
onderlinge vrede. **D**aer om en
wept dye paeps niet. mer den strijt
want daerder twee vechten: so sal
die een den pays hebben. als die an
der verwonnen is. **E**nde sinte peter
seide Waer om so onscieste die vre
de te horen noemen. want vanden
sonden risen striden. mer daer gheen
sonde en is daer is vrede. **I**n dispu
tacien vintmen die waerheyt. ende
inder werckē die rechtuaerdicheit
Symon seyde. en segghe ic niet wat
ic sal dit wonē die mogentheit myn
re godlycheyt. soe dattu mi haestelic
aenbeden selste. **I**ck ben dye eer
te cræft. en ic mach vlieghen in dye
lucht ende nuwe bomen makken. en
stenē in broet verwandelen en due
ren i dz vuiper sonder verbarene en
oec al dat ic wil dat mach ick doen
Doe symon sach dat hij sinte peter
niet en mochte wederstaen soe wer
pe hi alle dye boeken inder zee van
touernien datmen niet ghware en
soude worden dattet een touenaer.

w waer. Ende hi woch te wemen
werte. dat mē daer voer god houden
soude. Doe dat sinte peter ver-
nam soe volghede hij hem al tot we-
men Inden vierden ier van cladi-
us ryc des keyzers. quam sinte pe-
ter te wemen. ende sat daer viij en
twintich ier. Ende hi ordineerde
twee bissoppen kinum en cletū. die
ene binne d' mueren. en die and bu-
ten d' mueren dz hi he helpen soude.
En predicte en bekeerde veel vol-
kens en genas velen sieckē. mer i sijn
ve predicationen verhieft hij en prees
seer die suuerheyt Ende daer mede
bekeerde hij vier amphen dye agrip-
pa hadde dat si nimmermeer tot he
comen en wouden En daer om soe
wore agrippa wernich en soe seer
verbolghen teghen peter ende soch-
te salken teghen peter Hier na opē
baerde peter ende seyde Symon en
de newo peynsen teghen mi. mer en
ontsich di niet want ick ben metti
dat ick di verlossen sal En ic sel di
gheuen totten solaes paulus minen
knecht die morghen binnen wemē
comen sal. En om dat peter wiste
dat hi te hant steruen soude soe ver-
gaderde hi die broeds. ende nam
clemens hanc en ordineerde paus
te wemē. en dwanc he te sitte in si-
nen stoel voer hem Hier na so quā
paulus binne wemen als dye heer
geseyt hadde. en begonste met pe-

ter crastū te prediken Mer simon
die toeuenaer was so wel met ne-
w. dat hi hem voerwaer hieft voer
die behouder sijns leuens ende sijt
re salicheyt. en al d' stadt. Als leo
die paus seye. so stont simon voer
newo. en sijn aēsicht wort haestelic
verwandelt en sceē als nu oud en
als nu ionger Doe dat newo sach
so hieft hi hem voer die sone goods
En simō seyde tot newo als leo seit
goede keyser dat ghi weten moet
dat ick die ghewarighe goods soen
ben soe doet mi onthoeftē. en ic sal
te nederden daghe verrisen Hier om
beual newo datmen hem onthoeften
soude. En doe die stocker waende
simon te onthoeften. soe onthoeftē
hi enē weer. ende simon berchda he
drye daghen lancē. ende dat bloet
vā die meer bleef daer verhart En
opten derden dach so vertoende he
simō voer newo en seide. doet mij
blot dat wt ghestort is op gaderen
want siet heer keyser ick dye ont-
houet ben. als ick seide; soe ben ick
ten derden daghe verrisen Doe hem
newo sach soe verwonderde hij ende
hieft hem voer dye ghewarighe go-
ods soon. Sulcke tijt als simon
mit newo i sijn camer was so sprac
die duuel i ghelyckenisse buten dē
volcke toe Ende die van wemē had
den oech in groter waerdicheit dat
si hem maecte een beelde. ende swē

uentre dese titel op **S**imon den heyligen god **E**nde alsoe leo seyt **S**oe ghinc sinte peter ende sinte paulus in toe newo. ende ondecken hem als si mōs touernye **E**n peter seyd doe Ghelyc dat in cristo twee gheslachten sijn. dat is god en d' menscheyt also sijn oec i desen toeuenaer twe substantiae. dat is des mensches. ende des duuels **E**nde simon seyd als marcellus seit ende leo **O**m dz ic ic niet langher en wil ghesdo ghen minen viant soe wil ic minen engheleu beuelen dat si hem wreke ouer hem **P**eter die seyd hem **I**c en desie dijn engheleu nz. mer si oet sien mi **N**ero seyd **E**n ontfietste si mon niet die sijn godlicheyt i werc kien vertoent **S**inte peter die seyd hem **I**s godlicheyt in hem. so segte mi wat ic nu pese of wat ic nu doe en ic sel myn ghepeyns in dine ore segghen dat hi niet liegen en mach wat ic dencke **N**ero seyd **C**ome hier en segghe mi wattu peynses **P**eter die ghinc tot hem. ende seyd he heymelic **D**oe mi bregē gher sten broet. en mi heymelic gheuen **E**nde doet ghebrocht was. ende peter ghebenedijc hadde ende in sine hosen verborghen soe seyd hi **S**imon die hem seluen god maect die segghe nu watter ghepeynst en ghe seit ende ghesdien is **S**imon seyd **P**eter segghe bet wat ic pense **P**e

ter seyd. wat simon peynst sal ick in werken toenen dat ic meet **D**oe wort simo vergriamt en riep grote honden moeten comen en peter ver slindē **E**n te hant quamē daer gro te hondē en scoten op peter. mer hi gaf he dat benedide broet. en hi u iaghedese daer mede **P**eter seyd tot newo **I**c tone v dz ic wel wiste dz simo tegē mi pensde nz in woer den mer in werken. want hi beloef de dat die onghelen soude comē te ghen mi. ende hi dede hondē comen **E**n daer bi so went hi dat hi ghe godlycke engheleu en heest. mer ho den **E**n simon seyd **H**oert peter en paueles. al en mach ic v hier niet doen. wi sellen comen daer ic v sal doen. mer hier spare ic v **A**lse gesipp seit en king. so wort doe simon also bouaerdich dz hi seide dz hi dode mochte verwreckē **E**n het gheuiel dat een iongelinc starf. en men riep daer simon en peter **E**n bi simons met soe beloefden si alle vaste. dat me die gheen doden soude die die dode iongelinc niet uwec kien en mochte **D**oe simon op die dode sijn touernye dede. soe saghen die ghene die daer omrent stoden dat die dode dat hoeft werde. doe nie pen si alle ende wouden peter stene mer peter en conste nauwe dat vol ke doen swyghen ende seyd **I**st dat die dode leuet alsoe staet hij op

ende wandere ende sprette . anders
soe weet dattet die duuel is die des
doots hooft doet werken . mer men
doet simon vanden bedde ghaen op
dat des duuels touernye openbaer
worde Doe dede men simon van
den bedde gaen ende dye dode bleef
alstille legghende Mer peter stonc
van verre ; ende hij dede sijn ghebeke
Ende doe riep hi ende seyde Jonge
sinc in den name os heren ihesus va
nazareth dye ghecreuist was stant
op En te hant soe stont die ionghe
sinc op . en wanderde En doet volc
simon woude stenen . soe seyde peter
He is ghenoech ter pine dat hij be
kenne dat hij in sine const verwon
ne is Wat onse meester leert ons
dz wi voer quaet goet gheue sellen
Symo seyde . peter en pouwels we
tet dat v niet gescien en sel dat ghi
begeere . dz is dz gi meer dich wer
den selt van martelië . si atwoerden
os moet gescien dat wi begeren in
di en sal nimmer meer wel sijn . wat
dattu sprekkes dat is loghen . Als
marcellins seyt : soe ginc doe simon
tot marcellins huus dye peters dis
cipel was . en hant ene groten hond
voer die dore va sine huse . en seide
No sel ic sien of peter dye totti ple
get te comen sel moghen in comen .
Na luttel tijes qua peter en maec
te een cruce ende ontkant die hond
En die hond was al den volc goe ;

vertieren . Mer hi volghede symon
allene . en hi grepen en werpen ter
aerden onder hem . en wouden dooc
biten . en peter quam toegeholpen
ende riep dat hy hem niet en queste
En die hond en queste sijn lichaem
met . mer hi scoerde he alle sijn cled
ren alsoe dat hi naect bleef . Ende
dz volc en sonderlinghe die kijnde
ren liepen na simon . als honden na
een wolf want si he altemael wter
stat drené En om dat hi dese scan
de niet verdraghen en mochte so en
openbaerde hi he in ee iaer niet En
doe marcellins dese myrtel sach .
so bleef hij voert aen bi sinte peter .
En daer na qua simon weder . ens
de wort efter in newens vrienscap
otfaen Als leo seyt soe vergaderde
simon alle volc . en seyde dat hi swa
erlic was verfolgen va die va ga
lisen ; en hi seyde dat hi die stat die
hi plach te bewaren daer onj laten
woude ; en hi sette enen dach dz hij
ten hemel varen soude . want hij en
woude niet langher op dye aerde
wanderen Ten daghe die hij gheset
te hadde . als linus seyt : soe ghinc
hi op enen hogen toern of opten be
elstout ; en hi hadde hem ghecrewene
met laure bomē . en spranc of en be
gonste te vlyegen En paulus seide
toe peter Mi behoert te beden en di
te ghebiede . en newo seyde Die is ee
ghewarich man . mer ghi sijt veria

ders Ende peter seyde tot paulum
Paulus heft op dijn hoeft ende siche
doe hi sijn hoeft op gebuert had. en
hi simon sach vlieghen soe seyde hi
tot peter Peter wat beydeste. vol
doet dattu begonnen hebste. want
cristo wept os nu Doe seide peter
Ic beswerte di duuels die he i die
lucht draghes bi onsen here jhesum
dz ghi he niet meer en draghet niet
laten vallen En te hât liete si hem
en hi viel ende brac sine hals Doe
dit new hoorde was hi wuwich dz
hi aldus danighen ma verkeren had
de. ende hi seyde tot ic apostelen. ghi
hebt mi ghemaect een wâtrouw ich
herete. daer om sal ic verderuen te
quaden exempl Dic seit leo Ende
new gaf de apostel i paulijs eē
edel mans hant. ende paulijs leuer
dse in mamerijns wachte Onder
dse twe sorgh processijs ende mer
timiaens. en peter bekeerde dese ij.
rid ders so dat si den karster op da
den ende lieten vrylyck wech gaen
Daer nae om na der apostelen pas
sie soe liet pauling processie en mer
timiaen tot hem brenghen. en als hi
vernam dat si kersten ware soe de
de hys onchoefde Die broeders ba
den peter dat hi van daer ghinghe.
ende als hi niet wech gaen en wou
de. nochtans wort hi ten leste ver
woonne niet bedinghe dat hi wech
ghinc. en als leo ende linius segge

doe hi ter poerte qua tot dier stat
diemē nu noemt marien ter passie
soe sach hi ypm teghen hem comen
en hi seide. here werwaert gaeststu
Hi atwoerde Ic gae te vrouē o we
der gheruist te wesen. en peter sey
de Here selstu efter werde ghcrui
tet Die here seide Ja ic peter. daer
o sel ic wed kerē dz ic mit di mach
werde gheruist Doe dit gheseyt
was so voer die heet te hemel Doe
peter dit uftot vā sijnre passien soe
keerde hi wed. en als hi dit de bro
ds ghesuit had so wort hi van new
knechte geuage en wort geleit vo
re de prouest agrippa. en also als
king seit soe wort sijn ansiche assoc
elaer als die sonne Agrippa seyde
he Giste de ma die he ublides dat
hi die wiue sceydes vā hoor manē
ond dat volc. en peter berispte en
seide dz hi he ublide i os herē cruce
Doe keual hi peter als enē vredē
ma te cruce. mer o dat paulus was
ee burgher vā vrouē soe dede hi hem
sijn hoeft of slaej Van deser sente
ciē seyt dy onijs tot thimochē vā
paulus doot i desen woerden aldq
Q myn broeder thimochē. hadstu
ghesien die pijn hoers eyndes. soe
soudes in onmacht geweest habbe
van serichde en van rouwe Wye
en soude niet screyen in die vre als
tegen he dat ghebot der sentenien
ghgaen was. datmen peter cruce

soude ende paus v... af den Du
soudeste doen ghesien hebben scaren
vanden iddenen en van de heydenē
dē sise slogue en bespogē in hoer aen
sichte Mer doe die vreselijcke tijc
qua dat si ghescreyden worden va ec
so bondē si die calumpne d werle
niet sonder groot ghesucht en screy
den die broeders. Doe seyde paus
lus tot peter Vrede si met di funda
ment d kerck her d escapen en der
lammeren goode En peter seide tot
paulum en ganc du i vredē predi
caer d goed. middelaer en leychnā
d ghelychicheyt en d selicheyt En
de sise verde van malcand ghescrey
dē hadde soe volghede ick paulum
minen meester. want si en do dense
nz tot eenre stede Dit seit dyonys
en leo en marcellijn segge Doe pe
ter ten cruce quam so seyde hij Om
dat myn here vanden hemel in aer
rycke neder quam. so wort hi rech
teuert inden cruce verheuen. mer
my dyc hij wt aertrijcke inden he
mel ghwaeerdich hest te wepen so
sal myn crans dat hooft inder aer
den neder hebben. ende dye voeten
opwaert ten hemel want ic ben nz
waerdich inde cruce te hangē als
mijn here dede Daer om keert my
ne cruce dat onderste opwert Doe
keerde si dat cruce: en settē die voe
ten opwert ende die handen neder
wert Doe wort al dat volc verbol

ghen ende woudē new en den pro
uoest den en die apostel verlossen
mer hi hat he dace sine passie nz be
letten en souden als linius ende eges
ippus segghen. Soe op dese onse
heer der ghelycke ogen die screyden
en si saghen daer engelen staen met
cronen va rozen en van selien gema
ket by peter staende inden cruce en
dat hij ontsine een hoeck va cristo
d hi in las die woerde die hi sprac
Als egesippus seye so begonste pe
ter te segghen Here ic hebbe di ghe
seyt na te volgen en begheert. mer
ick en dorste niet rechte werden ghe
crust: want du biste alles rechte
en hoghe. mer wi sijn kynderen des
eersten menschen die sijn hoeft ned
sincte in die aerde. En sinen valle
beteykene wel die ghescreyde des me
schelike gheboerte want wi worden
also gheborren dat wi schinc alles
beregt in die aerde neder te valsen.
Oec so is die condicte verwandelt
want dese werelde waent dat te sijn
voerspoet dat men wel proeft te si
ne dat achterdeel Here du biste mi
alle dine al dattu bist Du biste mi
al. ende niet sonder di allen Ic dac
ke di met alle minen geest daer ick
mede leue. ende daer ic di mede aenwepe.
Daer om seymen ewee ander rede
nen. waer om dat peter niet rechte
op en woude werde gecrust Doe

peter sach. dat die rechuaerdighē
sijn glorie hadde gesien. soe dancte
hi godē en beual hē godē. ende also
gaf hij sinen ghest. Twee ghebroe
ders marcellis ende apuleus sine
iongeren dadē doe sijn lichaem vā
den cruce. Ende si balsenden met
vēle saluen en begroeuēnt. Psidorg
in de boekē vādē gherichtiger ghe
hoertē en doot. seit aldus Na dē
dat peter ghēsticht hadde die kerke
van antiochien onder den keyser
claudiū soe voer hi te woren tegen
simō dē touenaer. Ende daer was
hi paus xvij. jaer. en predicte dair
christus ewangeliē. Mer inden xxi
jaer nae christus passie wort hij vā
nero gheruist nederwaert als hij
woude. Indē selue dagē opēklaer
de hem peter en pauwels dyonis
als hi seit in die selue epistole in de
se woerden. Mercke dese myracule
sich dit wonder broed mijn chimo
rheus vanden dach hore doot wane
ick was daer si scyden. ende na ho
re doot sach icē te gader hant met
hande in die stadt comē ghecleet mz
tenen clede des lichtes. En si waren
verciert met crone der claeheit en
veck des lichtes. Dit seit dyonisq
Nero en bleef niet onghelynt.
mer om dese misdaet en ander die
hij ghegaen hadde soe doode hij hem
selue mit sijnre hant. Ende vā sine
misdaet seluen wi een luttel scriuen

Alsoe mē leest in een hystorie Doe
seneca sijn meester van hem hoepte
te hebben enich waerdich loen van
sinen arbede soe hiet hem nero kie
sen i wat boeme hi verhangē wou
de sijn. Ende seyde dat hi dat loen al
soe hebben soude van sinen arbede
Mer doe hē seneca vrachde waer
mede hi die pine ende die doot ver
dient hadde soe scudde hi haestelijc
houen sijn hoofd een bloet swaert
mer seneca neygheide metten hoeftē
vandē dreygēndē swaerde. en ôt
sach hē angstelijc vād vrese d doot
Ende nero seide o meester waer ô
neygheste mitten hoeftē van minen
swaerde. Seneca antwoerde hē. Ic
ben eē mensche. en daer ô ont sie ic
den donc en sterue node. Nero seyde
hē. Ic ôtsie di noch als ic pleech
doe ic eē kint was. waer ô ic niet
rustelic leue ē mach also lange als
tu leues. en seneca seyde. Ist noot
dat ic sterue moet. so oerkloft mi dā
dat ic kiesen mach wat doot ic wil
Nero seyde. kiest haestelic en en ver
langhe dijn leue nz. Doe dede seneca
een bat masken in water. en dede
hē late in keyde sijn armē. En also
bleef hi daer doot mitte blede dat
hi daer wt liet lopen. En also hie te
hij waerlijken als bi enē voer te
kenē seneca. want seneca beduidet
hem seluen dodende. want al dede
hijt node. hij dode nochtans hē sel

uen Men leest dat dese Seneca twee
broeders hadde. Dye een hiet iulij^g
Gallij^g die een eerbaer talman was.
Die ander hiet mela lucanus vad
Dese lucaten die poerter was. de de
newo smiden in sijn zeenen ende alsoe
starf hij. Ester soe wort newo ver-
sot van herten alsmey leset in dye
selue hestorie. Ende hij beual sijn
moeder te doden en op te smiden om
dat hij sien soude hoe hij in hoeren
buycke op gheuoet was. Mer dye
meesters dye berispten dat hij sijn
moeder woude doon doden: ende
seyden dattet dye rechten verbryde
ende niet gheuerloft en is. dat een
kijnt den moeder dode die hem mit
soe groter pine baerde. Ende die
hem mit soe groeter arbeiden ende
sorckfoudicheyt op voeden. Newo
seyde hem: soe doet mi dan een kint
draghen. ende daer na ghebaren dz
ick weten mach hoe grote pijnne dat
mijn moeder leet. Geelc hadde hij
desen will begrepen van kijnde te
draghen om dat hij een wijs dye in
arbeide lach hoerde weepen daer hi
doer die stat voer. Die meesters sei
den hem het is onmoghelyck dat te
gen natueren is noch een en mach
niet weten dat teghen reden is.

Daer om seyde hij hem en doet ghy
mi niet kijnt draghen en ghebaren
soe sal ic v alle quader doot doē ster
uen Doe so maecten si enen dranc

ende gauē hem alshymelic enē vor-
schey ruy te drincken. en dat daden
si mz hoor meysterie wassen in sine
licheam ende thant swal sinen licha-
em om dat hij niet ghedoghen en
mochte datter natueren conterarie
was. alsoe dat newo waende dat hij
swaer hadde ghemeeest met kijnde.
En si daden houden dien dach nae
dat si wisten dat die wortse vol-
wassen soude. Ende si seyden dat hi
om die drachte dit ende dat souden
moetē houden. Te lesten more hi al
soe seer ghepijn. ende hij seyde den
meesters Verhaest dē tje d drachte
Want d die pine der gebare en can
ic nauwe vertrademē. Doe gauē sij
he enen dranc en dden coren en hij
coerde een yselick worm of vorsche
die vreschiken was int aenscoven
mit onreynheden. en met bloede
besmet: en doe hij sijn dracht sach
soe verysede hi he; ende hij verwon-
derde datse so lelic was. En si sey-
de hem dat hi also lehicken drachte
ghehaert hadde om dat hi niet ont-
beyden en woude den tje d drachte.
En hi seyde was ick alsoe ghedaen
doe ic wt mijne moeder huic quaē
En si seyden iae ghi Daer o beual
hi datmē sine dracht voeden soude
in een sconē toern ende daer houde
Dit leestmen in een cronike. Daer
nae hadde newo wonder. hoe groot
en hoedaen dat die brant vā trey

en was Ende hij dede seuen daghen
 en vij nachten wome ontfleke En
 hi lach en sach van enen boghen toe
 ren. en hi wort verblijt in die scoē
 heit des Brants en hi lach en sanct
 spotteljcken sanct in scone abije.
 Alsoe me leest inde croniken Hoe
 visschede new mz guldene netten en
 hi was altoes veronslediche mz sa
 ghe. soe dat hij alle herpenisse ende
 orghemisse bouē ghinc in constē. Hi
 nam ee man te wyue. en hi wort van
 enen man ontfraen als van ee wijf
 als orosius seit Mer doe die van
 men sijn verwoethye n̄t ghedogen
 en mochte soe liepen si niet gherufe
 op he en iaechdē wter stat En doe
 hi sach dat hi niet en soude mogen
 ontgaen so scarpē hi enen stoc bī
 tende me tanden en hij dorstat he
 seluen daer mede En aldus eynde
 hi sijn leuen Nochtas leestme wel
 anders datten die woluen aten En
 doe die van wmen weder ghetoert
 waren so vonden si den vorsch ver
 borghen inden boghe. ende si worpe
 wter stat ende verbarinden Ende
 daer om hiet die side vander stade
 leturane Als sommighe segge arra
 na dat is vande verborgē vorschē

Exempel

In cornelius des paus tide qua
 me die grueken en staken der apost
 telen lichame. en voerdense heym
 lyc wech. mer die duuelē die inde

afgodē warē wordē ghedwongē
 van gode so dz si niepē O manne van
 wome helpe v en weert v wat men
 dēdraget v uwe godē Om dit so ū
 stondē die kerstenē vand apostelē
 lichame. en die heyde van hore godē
 en si vergaderdē te samē een grote
 menichte en volchdē he na En die
 grueke ontsagen he. en worpen die
 apostelen in enē put. mer die ker
 stenen toghenise namaels daer wed
 wt Nochtas seit gregorij datse soe
 grote dure en blige uiaerde dz si
 se idē put mosie late Mer doe die
 kerstenen twielde welck sinte pe
 ters beere warē en wele sinte pou
 wels En dom bedē si en vastē. soe
 wort he gheatwoert vande hemel
 Die meeste beere sijn des predica
 rūs. en die minste sijn des visschers
 en soe sceydē si die beere van ee en
 leyde in die kercke die welke ghe
 wyt was in sinen name mer and
 segghen dat die preus silvester doe
 hi die kercke woude wpen. dat hij
 heyde die grote beere ende die cley
 ne mz groter waerdicheit woehi
 een scale en die een helle leyde hi in
 die een kerck. en die and in die and
 kerck Gregorij seyt in d' psalmo dat
 in sinte peters kercke daer sijn lich
 aem leydt was een man die aggen
 cius hiet die zeer oetmoedich ende
 heylisch was Mer doe i sinte peters
 kerck ee lamme iōcfrou was die

ouer hâde en ouer voete croep. en
hoer sedē nae hoor toech ouer dye
aerde. en langhe d' ghesonchteyt sin
te peter ghebeden hâdde Soe open
baerde hi hoer in een visioen ende
seyde. ganc tot aggentū. en hi sel
di ghenesen En die iocfrou bego:
ste hoer selue te trecke hier en daer
alle die kercke doer. en begoste te
vragē wie aggētig waer Ende hij
qua hoer te hât te moet die si sochtē
en si seide hē Onse pastoer en onse
vader sinte peter sent mi tot di d'
tu mi verlossen selste vā mijne sic
heyt Hi antwoerde hoer Bistu vā hē
ghesent soe stant op En hi na hoer
hant en hieffe op en si wort al ghe
nesē so d' hoor gheen litteylē e bleef

Exempel

Gregorius seit inden selue boec
Dat galla een edel ioncfrouwe vā
wemen die sinachus des rechtens
dochter vā wemē was En si was
te wiue ghegbouen enen man. ende
binnē den jaer wort si wedue En
doe hoer ontkeyt ende rjcheden ey
schēde dat si weder hyllecken soude
soe coes si meer geestelickē te hili
ken en met gode ghenoecht te wer
den Van welcken brulosten men
beghint aen met scrayen ende men
doet daer mede ter ewiger blyscap
pen Olyschelike brulost beghint
met blyscappen. ende tijt der doec
wort met scrayen Om dat dese ioc

frou zeer barnēde was indē lichaē
so begonsten die meesters te segge
ten waer dat si hoer keerde ter ghe
noechten vanden man dat stande
alte grote helle hebben soude teghen
natuer Die gheschiede alsoe. mer si
en ontsach ghen selicheyt van bu
ten die dē gheest vā binnē minde
Ende noch si en scaemde oec hoor
niet al wert dat selic an hoer op d'
niet versmaet en wort vanden he
melschen Brudgom Dus soe dede
si of d' waerlike abijt En si begaf
hoer in een cloester tot sinte peters
kercke Ende daer diende si gode
langhe tijt in simpelheidē ende in be
dinghe en in aelmissen Ten lesten
wort si met grote swere in hoer hoz
ste ghesslaghen Ende ond dat altoes
voer hoor bedde twee candelaren
lichten alsoe si was een vriendine
des lichtes Alsoe en hate si niet al
seen die gheestelickē donckerhedē
mer oec die lichaemlike So sach si
peter die apostel staē tusschen dye
twee candelaren neuen hoer bedde
ende van minnen soe wort si stout
en seyde blidelic Here myn wat ist
sijn mine sonden vergheuen En hij
seyde hoer niet enen vriendelickē
anschijn nederwert siende. si hijn di
vergeue Come en si seyde Ic bid
de dat myn suster benedictus niet
mi mach comē en hi seyde Si ē sel
mer dese sel mitti comē En dese sey
D i

de dit hoer abdisse ende si sterf mit
hoer anderde des anderen daghes :

Exempel

Inden seluen voect sept gregorius
Dat een pape was die van heylighen leuen hadde ghemoecht. Doe
hi tot sijn doot quam. so begonste
hi mit groter blisscappē te wepe en
seyde Willecome sijn mijn lyene be-
ren die ghemoeerdiget tot dinē cleyn
nen knecht te comen. Ic dancke u
ic dancke u Doe vraghēde si he die
bi he stodē tot wie hi dit seide. Hi
antwoerde he v̄l verwoderēde. En
siet ghi niet dat hier ghecomen sijn
die heylighen apostelen peter en paulus.
En doe hi dat noch weder sey-
de soe woer die heylighen siel vande-
lichem. Sommighe ludē twiuelde
of peter en paulus op enē dach ghe-
passht waren en fuliste seiden dat si
op enē dach ghepassht waren mer
een jaer die een na de anderē. Mer
iheronimus seit ende oec alle die a-
der heylighen die hier van scriuen
sijns eens. Dat si op enen dach en
op dat selue iaer ghepassht waren.
Also oec dyonijs claelestien be-
scrifte en als leo seit en beschrifte in
ee sermoē aldus. Wien willen niet
wanē dattet so der sake gheschiede
dz si ghepassht wordē i enē daghe
en in ee stat en eens tyrans senten
ie verdrogken si Si wordē in enē
daghe ghepassht om dat si te gader-

tot christum varen souden Ende in
een stat om dat wemen hoere gheē
en ontbrake Ende onder een tyran
om dat si beyde steruen souden mit
eenre vrechheit Hier om soe was
he dien dach ghemijst op er loen en
die daet voer glorie. ende die tyran
voer doghet. Dit seit leo mer al wa-
ren si ghepassht op enē dach ende in
ee vre nochtā ware si niet ghe doot
die een biden anderē mer uscieden
Wat al seit leo dat si in een stat ghe-
passht waren nochtans ordineerde
gregorius dz die dach sonderlyke
soude toe behoren sinte peter als i-
den dyenste der kerken. En dat me-
des anderen daghes houden souden
sinte paulus ghedenckenisse want
op die dach sinte peters kerke ghe-
wyet wort. En om dat siente peter
meerre is my eer dicheiden. En om
dat hi bekeert was also eerst en oec
om dat hi paus was te wemē

Die legende van sinte pauwels
die apostel

Paulus die apostel leet ver-
volghinghe nae dat hy folle-
ert was Hoe sinte hylarius corre-
listien noemt ende seit Paulus die
apostel woert in philippe gheslagē
met wedē en inden kercker ghesleit
en in enē stock mit sine voeten. Te
listeren woert hi ghesteent. Te nico-

men en te thessalonicië wort hi ghe
 iaghet vande quade Te ephesien
 wort hi die wilde beesten gheghue
 Te damasco wort hij we gheslagen
 ouer die muer in eenre manden
 Te iherusalem wort hi gheslagen
 en ten oerdel ghebrochte en ghebon
 de. en na sijn lyp ghespiet Te cesari
 en wort hi gheskarckert. ende quaet
 op hem ghesleyt Doe hij te ytsallen
 were voer mz scêpe. soe was hi bi
 nae verdroncken Doe hi te wemē
 quaet doe wort hi verdoet van nero
 en gheoot Dic seyt hylarius Hij
 wert die apostele d' heydenē. en hij
 maecte rechte gaede ee vercomme
 lamen In listeren verwrechte hi ee
 ionghelinc die doot geuallen was
 vā ee beynter En hi dede veel an
 der myraculen Int eyplant van me
 leten soe hincē een slanghe aen sijn
 hant. mer si en deerde hē niet. mer
 hi scudde se int vuur Oec seytmen
 dat alle die ghene die van des nijs
 gheslachte sijn die daer paulus her
 bergheude dat hē gheen venijnt dee
 ren en mach En daer om als hoor
 kinder gheborre wordē soe legghen
 si bi hē een serpent inder wyegehen
 en daer si proeuē si ofte waerlikken
 hoor kinderen sijn Men seyt oek
 dat paulus sulcke tijt minre is dā
 peter. en somtijt meerre En somtijt
 hē ghehyc. mer waerlic hi is minre
 in waerdicheit. mer meerre i pre

dicacie en ghehyc in heyligheden.
 Haymo seyt. dat paulus vanden
 sanctrap wrochte mette hādē tot
 ter vijfter vren toe Daer nae pre
 dicte hi sulcker tijt totter nacht
 mer dē anderē dede hi te etē en te
 slapē Doe hi te wome gecome was
 eer new noch keyser was En ne
 wo hoerde dat tusschen dē ioden. en
 paulus ghefeel was vand iode en
 der kerstenē ewe. so en achte hi des
 niet serie En aldus so predice pau
 lus vrlijcken daer hij woude Ihe
 monius seit indē boec vande vro
 men ludē dat si indē gyyo jaer na
 cristus passie dat was new ander
 de jaer van sinen rjcke Doe pau
 lus was gheuanghen ghesent te wo
 men En twee jaer doer so bleef hij
 i vryer hoede en predice tegen die
 ioden Daer nae wort hi van new
 gheslagen en predice in oestlant d'
 ewangeliē. mer indē viertichsten
 jaer van newens rjcke so wort hi
 onchouet opten seluen dach dat pe
 ter ghecruist was Want sijn wijs
 heyt en sine predicacie wort ouer
 al vermaere Ende alle luden hād
 den in wonder Hij hādde oek ve
 le van des keyzers ghesinde in sijn
 te vrientscap. en bekeerde tot cris
 tum Oec soe lasen sommighe luden
 sine schriften voer den keyser En si
 presense alle wonderlycke serie En
 die senatoers hādē i groter waer

dicheye. **O**p een tijt doe paulus te
ghen den auont op een soldē pre-
dicte. soe was daer een ionghelinc
die patroclus hiete die paulus min-
de. en hi was des keyser senecker.
Op dat dese patroclus te bet horen
soude soe clam hi op een venster en
de hij wort daer slapende ende wyl-
neder doot. Doe dat newo hoerde soe
was hi harde droeuich. en hij sette
te hant een ander in sijn stat. Doe
die sinte pauwels inden gheest be-
kende. so seyde hi totten ghenen die
hi hem stonden dat si derwert ghem
ghen. en dat si patroclu des keyser
vrient tot he Brochē. **E**n doe si he
ghebrochte had den. soe verwrechten
paulus en seynen totte keyser mz
sinen gheselle. **E**nde doe die keyser
droeuich was van sijn doot so wort
scapte men hem dat patroclus leue
de was al voer die doere. Doe newo
hoerde dat patroclus leefde soe ver-
uaerde hij hem sene ende lyeten niet
tot hem comē mer ten leste liet hien
in comē met sine vrienden naet. **E**n
newo se yde. patroclu leefstu. **E**nde hi
seide. keyser ic leue waerlike. **E**nde
newo seide. wye dide di leue. ende hi
seide. Onse here ihesus. die almach-
tighe god van alle die werelt. Newo
wort grā en seide. Sel hi dan ewe-
lic regieren ende breken dese rjcke
der werlt. Patroclus seide. Iae hi
keyser. Doe gaf hem newo een kin-

nebacken slach ende seide Dienstu
dan dien coninc. ende hi seide. Iae
ic. want hij huet mi verwrekt vatt
der doot. **E**nde doe seide die keyser
snechten die hem stadelic plach bi
te. **H**eer keyser waer o slae di de
ionghelinc die wyselijc ende waer-
lic sprekt. want wi dienen oec den
onuerwinnelike coninc. Doe dz
newo hoerde so slot hi in een karc-
ker om dat hi alte seer quellē sou-
de die hi te voeren seer minde. Doe
dede hi alle die kerstenē soeklen en
hi dedese doeden sonder vraghen niet
ontsichteliker pimen. Doe brochē
hem paulus ghebonden. Newo die sei-
de he. O mensche knecht des groten
conincs mer du biste nu mijn ghe-
uanghen. waer om ondgaestu mi
mine ridders en vergaderste tot di
Paulus seide hem. Ie en hebbe ni
et alleen we dinē horne ridders ver-
gadert mer oec van alle die warelt
welcke onsen coninc gheiste gheuen
sal. die nyammermeer minderen en
sellē. ende alle ghebreke wessluten.
Ende wilstu disen coninc oerdaē
sijn. soe wordstu behouden. Dye
van so groter macht is dat hi comē
sel een rechter alce menschen ende hi
sel breken dat maecsel van alle de
ser warelt inden vuer. Doe dit newo
hoerde dat die paulus seide. dz die
maecsel vand sellē ghebroke sou-
de werden metten vuer so wort hij

vol granscappen Hier omme liet
hi alle die kerstenē ridders barnē
mer paulus dede hij onthoefde als
een misdadighe der moghentheyt:
Doe wort soe grote scare der kerst
enen ghebroot dattet vole van we
men in des keyser s pakes brac en
de wouden ghebroot hebben ende tie
pen Die ghelouighe verderfmenen
keyser sette die manier ende minre
dijn ghebot hxt sijn die onse diemē
verderuct ende si bescutten dat ryc
van wemen Doe verwandele die
keyser sijn oerdel dat nyemāt die
kerstenen ghenaken en soude eer
dat die keyser volcomelyck toe ga
ue sijn oerdel Hier om wort pau
lus weder totien keyser ghebroche
en voer he gheset Doen newo sach
soen iep hi anyste hickten seer Doe
he wech de weeuenaer onthoest den
quadē en en laet den verrader niet
leue Doe he wech vander werelc
die die herten ende die ghegadachten
verwandelt Paulus seyde he ne
wo ic sel noch eē luttel tijts lidē m
ic sel ewelic leue in de here ihu cris
to Newo seyde slae hem dat hoofe
of dat hi verstaē mach dz ic mach
tigher ben dan sijn cominck als ick
ben verwonnen hebbe en laet ons
sien of hij altoes sal moghen leuen
Paulus seyde hem Om dattu we
ten selt dat ic ewelick nadir doet
sal moghen leuen als mi thoest off

gheslaghen is soe sal iek di leuende
openbaren om dattu dan selste mo
gen bekennē dat cristus is god des
leuēs ende niet der doot Ende doe
hij dit gheset hadde alsoe leydemē
hem ter doot waert Ende doemen
hem leyde doe seyden hem die drye
ridders die he leyden Paulus segt
ons wie is die coninc die ghi so mi
net dat ghi meer minnet om sinen
wille te steruen dan te leue en wat
loen dat ghi daer off ontfach selt
Doe predicte hem paulus soe veel
vanden hemelryc en vander pinē
der hellen dat hijse keerde Ende
doe si he baden dat hi wech ghinge
waer hij woude soe seyde hij Broe
ders dat en moet mi niet gheschien
dat ick vlyen soude want ick en
ben niet vlychtich mer ic ben cristq
een starc riddar want ic wet wel
dat ic bi desen tijckten doot varē
sel ten ewighen leuen want te hac
als ic onthouet ben so sellen die ge
louighe mans myn lichaem nemē
mer merct die stat en coemter mor
ghen vroe ende ghi selt vijnden ne
uen myn graf twee mans tytum
ende lucam bedende Ende als ghi
hem segghet waer o dat ghi coet
en dat ick v tot hem seynde soe sel
lense v dopen ende maken v erfghe
noten des hemelrijcs Ende doe si al
dus spraken onderlinghe soe seyn
de newo om te besien of hi noch leef

D ij

de of doot was Ende doe hi die bo
de woude belleren soe seyden si Als;
tu doot selste sijn ende weder verre;
sen soe sellen wi gheloue datstu seg:
ste. mer coemt haestelic nu ende de
faent dattu verdient hebste. Doe
men ter stat wert van sijnre passie
leyde soe ghemoechte hem een vrouwe
in die poerte van hostiente welche
pantilla hiet ende sinte paumels dis
cipula was Ende si hadde een ande
re name leucobia Als dyonys seic
si hadde machseien twee name De
se screyde ende hadt paulum dat hi
voer haer kade Paulus seide Ganc
pantilla in vreden dochter der ewi:
gher salicheyt. Leent mi den doeck
daer du dijn hoeft mede decke. Ende
daer mede sal ic mijn oghen binden
en daer na sal ick en weder bren
ghen En dese hem gaf soe bespot:
tense die stockers ende seiden wat
leentstu desen verleyder ende desen
toeuenaer so costelijken hoeft doec
om te verliesen. Ende doe paulus
quam ter stat sijnre passien so keer:
de hi hem oestwert. en stac sijn han:
den ten hemelwaert op. ende bede:
langhe mit tranen in sijn vaderlyc:
ke stemme en dancte gode Hier na
beual hi die broeders te gode. ende
verbant selue sijn oghen mie pantil:
len doeck. ende hi knelde neder op
bede sijn knyen op die aerde. ende
stac sijn hals wt. ende doe sloech me

sijn hoeft of Ende al thante als hij
hoeft vant lichaem was. soe seydet
een paerlycken Ihesus dye hem in
sinen leue soe goet gherweest hadde.
Men seye dat hij in sijnre epistolen
ihesum off cristum off bede te ga:
der wel vijshondertwauen nomet
Ende wt die wonde sprancs wa:
ter als melck al tot des buels cste
deren. en daer nae lyper bloet wt.
en tot boue in die luchte scheen alle
grooten claekeyt Ende wt sine lich:
aem quam alsten soete wec Dyon:
suis seyt in eentre epistolen van sin:
te paulus doot tot timothi al dus
Om myn lieue broeder in die vre die
volzericheden was. doe die buel sei:
de. Bereide dijn hals. soe sach dye
heylighc apostel opwaert inden be:
mel. ende hi seghende sijn voerhoeft
ende sijn lichaem mitten teyken des
crutes. ende seyde. Hete myn ihu su:
eriste In dinen handen so beuel ic
mynen geest Ende doe rechte hij si:
nen hals wt sonder sericheyt. ende
ontfinc sijn crone. Doe die buel
sloech. ende hi paulum dat hoeft of
smeet. Hoe ontdede dese paulus
met sinen handen desen hoeft doeck.
ende ontfinc sijn selfs bloet daer in
ende wanter in. en gaffet den wiue
doo hi weder keerde waer hebdij mi:
nen meester gheslagen Ende die rid:
der antwoerde met sinen ghesellen

Hij leyt daer buten der stadt inde
kempē dale en sijn aensicht is ver-
bonden met dinen hoefdoeck. mer
si antwoerde ende seyde. siet peter
ende paueels quamē nu in dye
stat te gader gheleet met duerba-
ren clederen. En si hadden op hooft
hoest blenkende ewenen lichtende
met groter claeर heyt. En pantilla
brochte hoere hoefdoeck al versche
mette bloede en toendē hē. En hier
om soe ghelyke velen ludē in gode
ende worden kersten. Dit segt dy
onijs. Mer doe newo hoerde watter
ghesciet was soe ontsach hi hem ze-
re en begonste niet alle dese te spre-
ken met philosophien ende niet sine
vriendē. En doe si aldus onderlin
ghe spraken. so quam paulus niet
beslotē dorē. en stont voer den key-
ser ende seyde. Keyser siet hier pau-
lus den onuerwinnelijke conincs
ridder ghelyke doch nu. wan ic en
ben niet doot. mer ic leue. mer du-
catisf du selfste den ewighen doo-
steruen. om dattu gods heylighen
onrechteslike dodes. Ende doe hij
dit geseyt had so voer hi wech. in
newo wort bi nae verwoet va gro-
ter vresen. en en wiste niet wat te
doen. mer bidē rade van sine vriē-
den soe verlostē hi patricius ende
karnabis. en lietse vrsic gaē waer
si woudē. mer die riddē longing
en necensisus quamē vroe morgēs

tot paulus graue. Ende si vonden
daer cytus ende lucam en paulus
tusschen hē be ydē staē bedende. En
doe titus en lucā dese sage soe wor-
dē si veruaert en begonste te vle
en paulus voer wech. En dese begō-
de na te wepe en seyden. wi en iage
v niet als ghij waent. mer wi wil
sen van v ghedoep wesen als ons
paulus seyde die wy met v saghen
beden. Doe si dit hoerden soe kere-
den si weder. ende niet groter bli-
scappen doepten sise. mer paulus
hoest wort gheworpen in een dal.
En om die grote menichte vandē
anderē die daer ghedorot ware. en
daer gheworpen soe en mochtmen
daer niet vindē. Men leest oec als
dyonijs beschrijvet. Voemen op een
tijc die graft fuuerde ende paulus
hoest daer we gheworpē was niet
and onfuuerhedē. soe hief een bar-
der sijn hoest op met een roede ende
settedet voer sijn scaeps coeye. En
hi sach drie nachē die ee nadē an-
dere. en sijn heve oek op dat hoest
scimē ee onuertalklike liche. En doe
si dat den bisscop en den volck ghe-
hoestcape hadde. so seyden si. waer
sic dit is paulus hoest. en doe ginc
dye bisscop ende all dat volck we-
ende brochten dat hoest mit hem. en
de si leyden op een gulden tafel en
phijdet an den lichaem te voeghen.
Mer die patriarche antwoerde. wi

D ijn

weten dattier veel ghesouigher luden
gedoot waren. en hoer beenen oech
ghevoren En hier bi twiuelt mi
dit hoeft an paulus lichaem te bre
ghen en te legghen En laet ons den
almachtighen god aenwoepen · oft
paulus hoeft is. dat da dat lichaem
keren moet en hem aent hoeft voe
ghen Doeck he allen dat goet dochte
so leiden si dat hoeft an paulus voe
ten Ende siet doe si alle in bedinghe
waren. so keerden hem dat lichaem
omme ende voeth de hem ant hoeft:
En si verwonderden hem allen. en
al dus so dancten si gode. ende si be
kenden waerslic dat dit paulus hoeft
was Gregorius van twers seit dz
een man van wanhoppe hem seluen
verhanghen woude. mer altoes soe
riep hi aen paulus hoeft. en hij sey:
de Sinte paulus helpt mi Doe quam
tot hem een doncker scheem en riep
hem ende seide Ay goede man doe
dattu doest en maect gheen merrin;
ghe En die man keride altoes den
strop ende seide Sinte paulus helpe
mi Doe die strop al ghemaect was
so quam een ander scheem tot hem
als van enen mensche. ende seide tot
ten ghenuen die den man niet Olyet
catif. want paulus dye hier ghe
woepen is die edemt Doe voer die
doncker scheeme wech. ende die ma
quam tot hem selue ende werp die
stroppe wech ende hij dede waerdi;

ghe penitencie. Gregorius seye in
een regyster dat veel myraculen ge
scien bi sinte paumels banden · ende
wanneer vele luden bidden een lut
tel gheuijts van die ketene so staet
daer die pape neuen mit eenre vy
sen ende als sommighe bidden. soe
valter haestelick wat of van sinen
ketene daer gheen merringhe in en
schinet Mer oec als som and bidden
al trecken die vle lange daer
ouer. ende daer en valt niet of Sint
te dyonijs beweent i die selue epis
tol paulus sijns meersters doot en
seyt aldus Wye sal onse oghen ghe
uen tranen. en onse wijnbrauen
een fonteyne der wateren. dat wy
beweren moghen dach ende nacht
tlicht vander kerken. dat gheblus
schet ende wt gheschaen is. wye sou
de met andoen gherewen en suchten
of werden ghescreet mit vrouwe ende
en soude niet verwonderen van her
ten Yet hoe peter dat fundament
der kerken ende glorie der heiligher
apostelen van ons ghescheden is.
ende heuet ons gheslagen wesen En
de paulus der heynen vryent. en
de vertwester onse vaders ghebre
ect ons Ende men en vndes voere
meer nymermeer Die vader der
vaderen was een leerraer der leer
mers. ende een harder der harderen
Ic seggh dat paulus was een af
gront der wijsheit. een hoech luden

de der pipe[n] ende een onuermoyliche
predicaer der waerheyt Dese was
een aertsc̄he engel ende een hemels
mensche beelde ende gheslachtenisse der
godheit ende des gheselles hi heuet
ons alle gheslageniae hi heuet os
gheslagen in deser vermaledijcker
werlt arme ende onwaerdich Ende
hi is in ghegheuen tot cristum si
nen god ende onsen heer Wach mi
broeders thymothee geminde myn
seelen. want tis dine geminde va
der ende meester. waer mede sal hij
di meer grueten. wat sich du biste
weese gheworden. ende du biste al
sene ghebleuen Hi en sal di niet me
er scriue met sijnre heiliger hant en
de segghen O alte liefste kinnt wee
myn broed thymothee. wat ghesceie
de hier sericheden. ende donckherhe
den ende scāde. want wy sijn wee
sen gheworden. nu en sellen sijn e
pistolen nemmer meer tot di
comen daer in ghescreuen sal sijn.
Paulus die cleynne knecht ons he
ren ihu cristi Nu en sal hi niet meer
scriuen ten steden ende segghen one
sanct minen lieuen soen. Broeder lu
ke. der prophten weckien ende tey
kenen daer bouen. want wi en heb
ben ghenen beduder vand parabo
len ende vaden raedselen. ende van
der gheesteliker sprakken. Dye pro
pheta dauid beweende finen soon
ende seyde Wach mi ouer midijn so

en wach mi. mi ic segghen wach my
meester ouer dy wach my Voert
meer sel ghebreken dat vergaderen
van finen iongheren die te wenien
sellien comen en soeken di No en sel
nyemant meer seggen. gae[n] wi en
de besien onse leermers ende vragen
wi hem hoe wy regieren moeten die
kercken die ons beuolen sijn En se
sellien ons beduden die sprake ons
heren ihu xpi en gods woerde en
der prophten waerlijc Broed myn
Wee is dese kijnderten die beweft
sijn van horen gheestelijken vader.
van welcken die aude beweft is.
En broeder ons is oec wee dye be
west sijn van onse geestelike mees
ter die vergadert had verstaedenis
en const en die wijsheit vanden ou
der. en uwer ewen en vergadert in
horen epistolen Waer is paulus ghe
lopen ende dye arbeyt sijnre heylig
gher voeten. Waer is sijn wel sprie
kende mons ende sijn radinghe ton
gle. ende die gheest wel behaghende
finen god Dye en soude niet scriey
en en hulen. want die bygode ver
dient hebbien glorie en eer die wor
den in der doot gheleuert als quade
menschen. wee mi wat ic sach in dye
vre sijn heylighe bloede behoedet.
Wee mi vader en meester. wat du
en hads alsultie doot niet verdiēt
mer glorie der kerstenen en der ghe
louigher los. waer selic di nu gae[n]

soekten wie dede stom werde minē
stemme O pipe der kercken en̄ bo
ghe liden de pipe ende noeper der
sanctorien met tien snaren sich du
biste in ghegaen tot dinē god en̄ te
here die du begheert heues en̄ met
alle dīne begheerte hebste begheere
Iherusalem ende wemen met quad
vrientscap sijt ghi ghelyck ghewor
den in quade Iherusalem die cravus
te onsen here ihesum cristū mer we
men heuet sine apostelen ghdodet.
mer iherusalem dient den ghenen
die si cravsten Ende wemen gloriſt
teert al vierende die si doden Ende
nu broeder mijn thimothee die du
minnes en̄ mit alte herte begheers
Ic segge dat saul die cominc ende
ionathas n̄ sijn ghesceyde in ho
ren leuen noch in have n̄ doot. noch
ick en̄ werde noch niet ghesceyden
vanden here minen meester. dā doe
ons die alte quaestie ongerechtich
se menschen scedyde. mer dat uſceny
den deser vren en̄ sal altoes n̄ sijn
want sijn siel bekent altoes sijn ge
minde wat datmē hem niet en̄ spre
ket. welcke gheminde nu van hem
veruerret sijn. wat inden dage der
vertisemiss so waert groet aſterdeel
van hem ghesceyden te werde Dic
seye al dyonijs Johā guldemont
die prijet menichfoudelic desen glo
riosen apostel indē boetie vā paulo
prijs ende seyt aldus Si ē dwael

den niet niet allen die paulus sielē
hypeten een ſonderlinghe weydelike
mensche der doechdē ende een ghes
telijc paradys. want wat tonghe
selmē mogen vindē die waerdich
waer ſinen prijs te spreken. als ſine
ſiele alleen hadde alle dat goet dat
inden mēſche is En̄ als hi die goe
de dinghen al volmaectelijc hadde
niet alleen der menschen. mer oec d
engelen Ende hier om en̄ ſellen wi
oec niet swyghen. mer wi ſellens al
luttel ſegghen. wat is dit een groet
maniere van prijs. als die doget
gaet bouē die maet des prijs. ende
die groetheyde dies mē prijs Ende
dat wi aldus verwonnen sijn dat
is ons veel eerlijcker dan dat wij
diewyl verwonne wordē Waer
oſſellen wi dā best beghinnē ſinen
prijs. ſonder in dat wi toenen mo
ghen dat alle wechden in hem wa
ren van alle creaturen Abel offer
de gode ſacrificie en̄ daer bi is hij
gheprijs. mer Brenghen wij voert
paulus offerhande ſo ſel hi hogher
ſchinen dan abel. alſo verre als die
hemelen ſijn bouen die aerde. want
hi offerde hem ſeluē alle daghe in
twee manieren. want hi dootmaec
te hem ſeluē beide int herte en̄ indē
lichaem. wat hi en̄ offerde niet ſea
pen noch oſſen. mer hi offerde hem
ſeluē in twee manieren En̄ hier
mede en̄ liet hi he ſeluē niet ghenoe

Gen. mer hij pijnde hem seluen te of
seren alle die werle. want hij liep
alle die werelt doer. en die zee gre
getien en barbarien ende al dat on
der die sonne was. als of hi geulo
ghen hadde. En hi maecte vanden
menschen enghelen. en van die duue
len enghelen Wat soude men vinden
dat dese offerhande is ghelyck dyc
paulus offerde metten swaerde des
gheestes en brochse totten outaer
dat bouen inden hemel is. mer abel
bleef oec doet met sijn broeders val
schiet. mer paulus was vande ghe
nen ghebroet die hi van ontallijcke
quaden verlostte Wilstu dat wi di
tvene al sijn reden. want dier was
also veel als hi daghen leuede Men
leest dat noe hem selue mz sine kin
deren behield in die arche. mer pau
lus verlostte alle die werlt die i vre
sen was van een meerre diluuie of
vlot En dat en dede hi niet mz een
arche dyc hij te samen voechde met
bordeyen. mer met epistolen dyc hij
maecte voer die bordeyen Wat dese
arche en keert men niet in een stat
welcke dyc gherectet is ouer dye
eynde dwerelt En die tafelen da
er off en sijn niet ghesaluet met har
se of mz pec in metten heilige gheest
Dese maecte dyc menschen dyc soc
ter waren dan stome beesten na vol
ghers der enghelen Dese verwint
oec die arche; want die arche one

fene oec die rauen En hi sende die
rauen wed wt Ende hij hadde enen
sellen wolf binne bessloten mer si en
mochte sine seden niet verwandele
mer dese arche oec fine valke en wu
wen. en maecte duue En si veria
ghede alle felheyd wt. en in brache
die saftmoedicheit des geestes Al
le luden verwonderen dat abraham
o gods ghebot liet sijn lant en sijn
maechscap mer hoe machne tegen
paulus gerekkenen die niet alle sijn
lant en sijn maechscap en liet. mer
oec alle die warelt En oec om dat
hi cristu ontfinc. so versmaide hi o
lynen wille den hemel der hemelen
en alle die andere En een dinc coes
hi voer al. dat was cristiq caritate
dat hi sochte. want hi seyt. noch
die teghenwoerdicheyt der dingen
noch die wecomede. noch hoechheit
noch diepheit noch breedheit noch
lanchet. en mach ons schyden va
goods caritate die is in ihesu cristo
Mer abraham leuer de hem seluen
ouer i vresen en verlostte shns bro
ders soen lot van sine vianden. mer
om dat paulus alle die werlt we
des duuels lande begheerde te ver
lossen soe leet hij ontallijcke vresen
en met shns selfs doet coese hij den
anderen alten groten sekerheit Al
brraham woude oec sinen soen offe
ren. mer paulus offerde hem seluen
dusentfouf sommighe die verwond

deen die ghedoechsamhert i ysaac
om dat hi ghedoechte die putte die
hij ghemact hadde datmen die toe
vollede: mer paulus e sach niet dz
die put met stenen gheuollet was.
mer hi liet sijn lichaem stenen. niet
alleen weec hi als ysaac dede. mer
oec die ghene die hem oec quaet de
den pijnde hij inden hemel te bren
ghen. want soe men meer op dese
fonte yn werpte soe si meer vloeyde
en so meer ryuieren wt haer vloey
den Die scriptuere verwondert va
jacob ghedoricheyt ende sijnre ghe
doechsamhert. ende wat ghedoech
samheit is diemen rekene mach te
ghen paulus ghedoechsamhert
want hi en diende niet alleen seue
jaer om cristus bruut. mer alle sijn
seluen Ende hi en was oec niet ver
brant vander herten des daghes. en
de mitte coude des nachtes. mer hij
leet dusent becoringe. als nu was
hij gheslaghen niet slaghen. als nu
was hij met stenen gheuest ond
die strude. soe onspranc hij altoos
en toech wt des duuels tandē die
scapen die hi gheuanghen hadde:
Ende ioseph is verciert niet die do
ghet der suuerheyt En ic ontsie dz
tet spot waer datme paulum daer
teghen rekene soude die hem seluen
cruste En hij en versmaede niet al
sene die scoenheyt vande mensche
lischeame. mer alle dinghen die scoen

ende claeer schinen in aertschen din
ghen sach hi aen als wi ansien ghe
mul en assche ende hij bleef onbe
werlyck met allen als die dode bi
de dode Alle mēschen verwōderen
job. wat hi was ee wōderlick ghe
doechsam man. mer paulus en ghe
duerde niet alleen een maent. mer
menich jaer so volstont hi in starc
ker pimen claeer Ende hi en scrappe
de die atter nz of mit enē scerue in
hi was verdrachlycker dan enich
steen sopnde stadelick tot des leeu
wes dat is des duuels mont. ende
vechtende teghen die becoringe en
dat onrecht en die scaren. en hi en
ghedoechde niet va drien of van iij
vriendē. mer va alle ongheluigē
en van sinen broeders leet hi laster
Hi was verstoten en vermalede
va hem allen Job herberghede seer
en besorchede seer de armē. mer die
sorghe die job hadde ouer die sielse
int vleysch. die hadde paulus die i
d sielen quellede Jobs huus was
open all die ghene die quamē mer
paulus sielse was opē al der werelt
En om dat job hadde ontelliike ve
le offen ende scapen. soe was hi den
armen mil delic. mer paulus e had
de anders niet dat hi also lief had
als sijn lichaem En daer of diende
hi genooch den armē Dat bedēc
ket hi in ee stat. mijne noordrust
seyt hi ende der geente die niet my

ſijn dienden dese handen . mer dye
wormē ende die wonderen deden den
goedē iob grote pine mer mercstu
paulus slaghen ſijn hongher ende
ſijn banden en ſijn anxe dye hi leet
vā ſine huuslude vā ſine Broeders
en van alder werelt En die forch:
ſoudicheit die hi hadde om die ker
ke . en die bernighe die hi had voer
elcke die ſcande gheuechte ſoe ſel
ſtu ſien dat deſe field harder was dan
enich ſteen Ende ſi gaet bouen yſer
ende den ademant . want dat iob
leet in den lichaē dat leet paulus int
berete . want hi verterde van droef
beden van he allen dien hi heymeli:
ken gheuechte ende dat was pini:
ſtikker dan enich worm Daer o vlooy
den we hem stadelike crane . niet al
ſene des daghes . mer oec des nach
tes want in elcken wort hi ſeer ge
pijn ſwaerliker dan een wiſt dye
in arkepte leydt En daer om ſeide
hi kinderkijn die ic echter ghebare
te hant dat cristus weder in v wort
vermalet Moyses coes om der io
den ſalicheyt dz god hem wtē boec
ke des leuens geplaet hadde . aldq
ſoe offerde hem moyses ſelue met
ten anderē verderft te worden mer
paulus woude wtgaen . voer die a
deren niet metten anderen . mer om
dat die ander behouden ſoudē wer
den ſoe woude hi die ewighe glorie
deruen . Moyses weder ſtont pha

rao . mer paulus weder ſtont dage
ſies den duuel Moyses ſtreet o een
volc . ende paulus om alle dye we:
rele . niet metten ſwaerde . mer met
ten bloede Johannes baptista na
o ſpisen locutie en velt bonich Blo
ſe Als yſidorus ſeyt ſoe en waren
die locuſten gheen ſprinchanen dye
vlieghen . mer eerehande cruce dat
alsoe hiet Mer paulus wandde int
middel o getuſte deser werelt alsoe
zuſtelic als in der woestinen Ende
johannes was gheuoet mit locutie
ende met wilc bonich . mer paulus
was gheuſt mit velt ſnoed ſpysen
want van node liet hi die ſpise af:
ter o ſijn heette begheerte te predikē
Mer ſinte iohan volſtadicte ſche
en wel groot teghen herodes en hero
dias . mer paulus en heropſte niet
alleen ee of twee of drie menschen
mer ontallike veel die tot enen ho
gher ſtate waren . en wredere tyran
nen dan herodes . No behoert ons
toe dat wi paulus rekenen moghen
teghen die engelen onder welcken
wi hem groot predikē . wat mit al
ſe ſorghe ſoe was hi gode ondaen .
Dat dauid al verwoderende ſeide
machtich van doechden die ſijn wo
erden doet . wat wat die propheeten
verwondde inden en gelen doe hi ſei
de die ſijn enghelen gheesten maect .
en ſijn dienres barnede vuer Dat
moghen wi in paulo vindē dye al

le die werelt òme liep als een vuur
en een gheest. ende ommelopende su-
uerde hi se Mer dese die die werelt
òme liep heuet te loen ontfacen den
hemel En dit is seer woderlyc dz
aldousdanighen mensche noch wan-
delde in die aerde. en ommehangen
was oec noch eē sterflikeit lichaē
wat grote verdoemenissen sijn wij
dan waerdich nae dyc dat i enen
mē sche alle doechde vergadert sijn
en wi ons niet en pine dat minste
deel van dyē nae te volghen. want
hij en hadde gheen ander natuere.
noch en creech gheen and siel noch
en woude in gheē and werelt mer
in die selue aerde en in dat selue co-
mincrīc. en op gheuoet onder die
selue wet en seydē So ghinc hi mz
die doghet der sielen bouē alle men-
schen die nu sijn of gheweest habbe
En niet alleen en is in hem dit wo-
derlyc dat hi ouermits die ouer-
usloedicheyt der deuociē in eēre ma-
niere niet en gheuoelde die pine die
hi ontfincē om die doghet. mer dz
hi oec die doghet rekende voer dat
loen. want wi en stiden n̄ om die
doghet ende om die caritate die os
voergheset is. welcke caritate pau-
lus ommelose de en mindse sonder
loen Ende hi ghehoechde mit alre
saftmoedicheyt alle dz schijnt met
sine scarpheit die doechde te beset-
te Dagheleys verrees hi hogher en

barnende. ende altoes weder stont
hi mit eēre nuwer licheit die vre-
sen die hē aen quamē Doe hi sach
dat hem die doot ghenaecte. soe ver-
wrecte hi die and ter ghemeenscap
en ter ghenoechte der Blyscap. en
seide Verblyt en sijc vrolyc met mi
En te laster en ten onrecht dat hi
leet om die naersticheyt sijns pre-
diken daer ghinc hi meer en lieuer
toe dan tot wellusticheyt der even
manc hij hadde meer begheerte des
doots dan des leues en der armoe
dan meer dan der rycheden En heel
meer toes hi pine dan ander luden
ruste. ende meer drooffheyd da and
luden weelde. naerstich bat hi voer
sine vyaden. dan ander luden voer
hoer vrienden Een dincē was hem
te ontfien alleen ende te vresen dat
hij god niet en veruolghede Ende
niet en was hem bequamer dan go-
de te behaghen altoes. mer ic en seg
ghe niet dat hij niet en begheerde.
van deser werelklike dingē noch
oec niet vā dien die toecomēde sijn
Want en segt mi niet dat hi beghe-
rende was loē eer. ghelyc. of machē
wāt al dit achte hi als spīne web
be. mer hi mercte dat belouet is in
den hemel Ende nu sellte sien sinē
barnade moet in xpō en in cristus
minne Wāt dese paulus en begheer-
de niet voer sine minne die waer-
dicheyt der enghelen. en der archa-

Gelen noch niet des ghelycs Want
 hij ghebruut te cristus mynne dye
 meerre is dan alle dinck. Wat hij
 hiet dese ouersaligher dan alle dinc
 Mer al sonder dit soe en begheerde
 hi voer dese mynne gheen gheselle
 te sijn der enghelen. noch der domi-
 nacion. noch der protestaten. mer hi
 begheerde meer met deser mynnen
 te sijn dye astersste vanden heylige
 of een onder den verdoemder dan
 sonder dese mynne te sijn onder die
 ouersste ende dye hoochste heren
 Want dat was hem een groot ende
 een sonderlingh torment gescheiden
 te werden van de ser caritatien. Die
 was hem chelsch vuer en dit was
 hem alle pine; dit was hem onuer-
 drachlic ende onuer tellic torment
 mer te ghebrulken cristus caritate
 dit was hem leuen enke dit was
 he werelt. En dit ryncke en die be-
 loften dit dochte hem alle goet hi u
 smate alle dese die wi ontfien alls
 men pleghet te veronweerde ver-
 wt cruit. Hi achte oec die tyranē
 en velle volcs die verwoetheyt we-
 scoete als oft vloen ghewest hadde
 Ende hi wachten voer lijnder spel
 die doot ende dye tormenten ende
 duset pine. als his o cristo mochte
 sijden. Hij was meer ghetiert ghe-
 spānen met enen kettenen dan ge-
 cruent met eenre cronen. want als
 hij ghesloten was inen harker

soe wandlerde hi inden hemel Ende
 lieuer ontfinc hi slaghe ende wode
 dayder ludē los En hi minde meer
 pine dan der ludē ghisten. om dat
 hi die pine rekende voer sinen loen
 en daer om noede hys gracie. wat
 dz ons salte is d sericheit dz broch
 te hem grote ghenoechte in Hi bar-
 nede oec met groter droefheit En
 daer om seyde hi Wie wort gesca-
 dalizeert en ic en barne niet Ende
 seit yemāt dz in droefheit genoech-
 te is. wane sommiche luden die ge-
 wont worden mit hore lijnd doot
 si ontfacen enighe tweest als si blieb
 in hore ghescreye Ende alsmense u
 biet te screyen soe hebben si te meer
 re vrouwe also ontfinc paulq nacht
 ende dach van sinen tranen Nye
 mant en was dye alsoe seer sijn sel-
 ues quaet bescrevede als hi dede der
 ander luden Hoe waendi dat hij
 ghedaeen was doe hij bescrevede der
 sondaren verderfemisse want hij be-
 gheerde dat hij verstoeten hadde ghe-
 weest wt ten hemelijck omme dien
 dat si hadde moghen gehoude sijn
 Want hem dochte dat tet veel meer
 scande was dat si niet behouden en
 worden dan dat hij seluer vergaen
 hadde wjen salmen teghen desen
 man moghen ghelyken wat yseren
 of wat adamanten. mer sijn siele
 is te ghelyken bouē goude of bouē
 adamante wat hi harder was dan

enich admate ende costelijker dā
gout of gemme. wāt hi bouē die eē
ghinc in har dichheit en̄ bouē die an̄
der in duechdē Tegē wat dinc sel
men dese moghen gheslikken dese edel
siele. en̄ rekene tegen die ghene die
nu sh̄n. niet met allen. wāt waere
datmē dē goude genē mochte die
hardicheyt des adamāts. of dē ada
māt die duerbaerheyt des gouts.
so soude mē machschiē i eēre manie
ren rekene mogē tegen paulus siel
*Mer wat rekken ic dat gout of den
ademant teghen paulum. wāt him
ghet in eē waghe die werelt teghen
paulum du soudes sien dattet pau
lus al op weghen soude Wi seggen
dat paulus waerdigher is dan die
werelt en̄ al datter in was wāt en̄
was die werelt sh̄ns n̄z waerdich
machscien noch oec die hemel mer
dit vintmē oec neder. wāt n̄z alleē
Setie hij dē hemel. mer al datter i is
achter cristus caritate. waer d̄ en̄
soude die h̄xer dā niet die also veel
meer goedertierē is dā paulus als
die goetheyt bouen die quaetheyte
gatt oer de len d̄z paulo beter is dā
veel hemelen. want die h̄xer ē mint
ons alleen so seer niet als hi vā d̄s
wort ghemin. mer hi mint ons al
soe veel meer. dattet gheen reden en̄
tan ghesegghen God wech oek de
se paulum int paradīs. ende hieuē
op inden der dē hemel. ende d̄z was*

recht want daer paulus in die aer
de wanderde soe regeerde hij hem in
allen dingher als off hij int ghesel
scap der enghelen hadde gheweest
want doe hi noch ghebonden was
inden aer eschen lichaem soe verbli
de hi i eenre volmaectheit En̄ hij
die d̄d so grote broeskepe was. ner
ghent in hem schē hi minre te wese
dan die ouerste enghelen. want als
hij off ghenedert hadde gheweest. so
doer vloech hij alle dye werelt lere
de Ende versmaide die pijnē en̄ vre
sen als of hij lichaemelic hadde ge
weest Ende hij versmaide alle die
aeresche dinghen als off hij inden
hemel hadde gheweest En̄ hij wakse
de in stadijher meninghe sh̄ns h̄x
re als of hi onlihamelic dogē had
de ghederuet En̄ oec mede soe sh̄n
die enghelen dicke beuolen die hoe
de vā menigerhāde lude te beware
ende oec te bescerme van allen qua
den. mer ghesen en̄ regeerde so ewolt
dat h̄e beuolen was als paulus al
le die werelt dede want als een goe
dertierē vader medelidē heeft mit
sijn kind dat onsinich en̄ dol is so
hi meer vandē kindē more gheho
pet mit lasterē en̄ mit stelerē also hi
des kints meer d̄fermt so bescreye
Alsoe dede paulus tot dyen die h̄e
meest quelden. dede hij meer were
ken der goedertierenheyt. wāt dic
wijl scryde hi en̄ hadde alten gro

ken vrouwe voer dē genē die hē vijf
werue hadde gheslaghen En̄ die
sijn bloet be gheerde te storten. ende
hi bat voer hem̄ doe hi seyde Broe
ders die wille mijns hertē is voer
gode ter salicheyt En̄ doe hi se ver
gaē sach so hadde hīs alten grote
iammer. want ghelyke datmē dat
vuer datmen int vuer stect al vuer
wort Aldus was paulus die al
d'estelkē was metter caritatē al ca
ritate ghemordē En̄ efter of hi een
gemeyn vad alder werelt geweest
hadde also verhoghede hi i sorghou
dicheyt. en̄ in goedertierenhēt en̄
in allen menschen mint En̄ daer
toe soe node hi alle die vads. niet
allene die vleyschelike. mer oec die
gheestelike Wāt hi begheerde alle
menschen tot gode te brenghen. wāt
als of hi alle die werelt ghemōnen
had. also haeste hīsē in hemelick
te brenghen Ende hi sette voer die
ghene die hi minde sijn siel en̄ sijn
lijf Dese mēsche onedel en̄ omegan
gher. die sijn ambacht plech te oese
nē onder dē volckē hadde soe gro
ten voer ganc in doechdē dat hīsē
naume in yyy. jarē en̄ cōste onder
den iuck der waerheyt brengē. die
vā romē die vā persen van meden
ende van judeen. vā siten ende dye
moerten. die saromate ende die sar
racēnē en̄ dat gheslachē van men
schē En̄ als dat vuer vertoert stop

pelken en̄ hoey. alsoe vertoert hīj al
le den duuelen wercken Want doe
paulus metter tongen spraek. soe
begonsten si te vallen seer dā enich
vuer En̄ si vloghen alle die oefenē
gle d' werelt d' duuelen en̄ die drey
ghinge d' tirannie en̄ des huissludē
laghinghe Wāt ghelyke dat metter
radige d' sonnen als si hē spreiden
die dōckerheit vliet Die ouerspeel
res en̄ die dieue in graftē hem̄ ver
berghen en̄ die māslachtinghe te ho
le wert vlien. en̄ alle dinc claeer en̄
de licht wort vāder radie dier op
schinen. also vloech alle sins wech
dye dwalinghe daer paulus dat e
wangeliē predicte en̄ die waerheit
bleef En̄ ouerspeelres. ende ander
werlkē die selic sijn te segge wijeten
en̄ wordē vertoert metter hettē des
vuers en̄ veruoerē als stub Mer
een claeer vlaame der waerheyt quā
daer wt. en̄ voer al blinckende tot
die hoechheit des hemels En̄ die vla
me wort verhuē vā dien diese sce
nē te lessche. mer si en̄ mochtē niet
beletten noch niet vresen noch niet
ghescal hoere voertganc Der dwal
inghe seyde is dit. als yemāt hoer
tegen gaet. soe wort si onder ende
breit of. mer die waerheyt staet is
dusdanich. als dier vele ludē wed
stekē so wort si weder verwreest en̄
wast Om dat god aldus onse ghe
slachte veredelt heeft so laet ons pi
E

Van sinke puntes die apostel

nen hem ghelyc te werde gheuon
dē En wi en sellen niet wanen dat
dit omoghelyc si wat paulus had
de een lichaem dē onsen ghelyc . al
sulc was sijn sielē en een god sciep
hē en di en also als hisijn god is al
soe is hi oec dijn god woutstu mit
paulo goods ghiften kenne Ende
sijn cledere ware dē duuel ee vrese
mer dit is meer te verwonderē in
paulo noch mē en mocht te niet
begripē vā dwase toēheit als hi ge
uallē was i die vrese noch vā blo
etheit doe hi die vrese vloech want
hi minde die leue oeghemē vā lere
en ester verōweerde hijt alte seer
o die philosophie daer hē die werelt
versmaetheit toe ghetoghen hadde
daer o alstu siets paulū die vresen
vliē so en verōwerdes hi niz meer
dā doe hi verblide dz hi hē teghen
vrese versette mochte wat ghelyc
dat dit vā stercheit was . also ist
ander van wijsheit En alstu hoers
dz hi yet van hem seluen seit so ver
wonders oec als of du saghes dat
hi hem seluen veronweerde wat ge
lyc dat vā steereheydt was alsoe ist
ander van wijsheit En alstu hoers
dat hi iet van hem seluen seit so u
wonders oec alstu saghes dat hi hē
seluen veronweerde . want ghelyc
dat hi die eerstedoe van groetmoe
dicheydt also ist ander van oetmoe
dicheit wat hi ver diēd meer prijs

dat hijt van hem seluen seyde . dan
of hijt ghesweghen hadde want en
hadde hijs niet ghedach . hed hadde
hē misdadigher gheweest dan die
hem seluen hebben gheleret te prisē
sonder mate . want en hadde paulo
hem seluen niet verblidē in die dīn
ghen . hi hadde al verloren die hem
beuolen waren . want als hi hē ver
oetmoedighet soude hebben soe seer
soe soude hijs al wech ghedaen heb
ben want paulus ghenoechde doe
meer en verblide dan een ander die
sijn selfs prijs berghet Nochtans en
dede niemāc also veel profijts als
hi sine verdiente verberchde als de
se dede doe hyse seyde . want het is
groot sondē . dat een man hem schic
yet goets of wat wonderlijcs vā
hem seluen seit En het is een grote
verwoetheit dat yemant hem sel
uen vertierē wil mit sine prijs alſt
ghcen noot en is want dat is nae
goods vonnisse te spreke bet tot
heit wat dese uydelt alle leen en al
dat mit arbeide ver erghen is wat
dat hoert enē anderē toe onsen na
me te verheffen . dat en behoert niet
den gloriösen . mer enen onghestadi
ghē die hem selue beroumt mer die
dinghen alleen te segghen die daer
teghenwoerdige salken nootdrusti
ch sijn is des ghees die veucht mit
en die pryst veelre luden profijc
als paulus dede doe hij vande qua

den gheuanghen wort. soe wort hij
ghedwonghen hem te priisen sonder
linghe in dyen dinghen die sine
waerdicheit toede nochtan zweech
hijer veel ende meerre. **E**n sel come
sprack hi te vertoninge en gods
visioene. mer ic spaer v Paulus
hadde soe velse ende so grote sprake
met gode als enich propheet hadde
gehoert of oec apostel **E**n daer om
was hi te oetmoedigher. **H**et schē
dat hi die plaghen ontsach alsoe te
spreken. wat als hi nader natuerē
ee vā velse was ouermits die spra
ke. soe en was hi niet alleen bouen
veel luden. mer hi was oec vanden
engelen. wat niet en is te begrijpen
datmen die plagen of wōden ont
siet. mer datmen yet laet omme die
vrese vādē wondē dat waerdich
is vā goedertierenheyt wāt in dyē
dat hi die wōdē ontsach die inde
stridē niet en wort verwonnen. soe
schijnt hi wonderlijker vromer dā
die ghene diese niet ontsiet. **A**lsoe
oec niet sondelic en is te seeyen.
mer het waer sonde om droefheyt
te doen of te segghen dat gode leet
waer. **H**ier bi wort wel vertoent
hoe daen dat paulus was. want hij
die in deser maniere ghecomē was
vermochte in ee manier bouē dyē
natuer. **E**n al ontsach hi den doot
nochtan en vloecht hi van hoer niet
wāt ten is gheen misdaet dat dyē

natuer onder die cranchieit is. mer
die cranchieit te dienen dat is son de
Om datmen mit rechte den ghenen
ouerwōderlic hebben selēn houden
doe die crancheyt der natueren mz
ter doget des willen verwint. **W**āt
dat paulus jan diemē marcq hiet
vā sijnre gheselscap scryde dat dede
hij sonderlinghe. om den dienst d
predicatiēn. wat die ghene die de
se officie onfaet hi en mach niet te
der sijn noch blode mer starc en de
vrome in allen dinghen. want nye
māt en sal an nemen dat ambacht
van deser waer digher gijfsten. ten
si dat hi si een beuyt riddēr. sine sie
le te leuenen inder doot ende inden
angste. **W**āt wie dat vā aldus dani
ghekerken niet en is. hij soude velse
ander luden verliesen met sijnre ey
empesen. **E**nde tis meer oerbaerlic
dat hi ruste en hē selue waer neme
En stuermā ende een die vechten
sel teghen beesten. of een die den ter
noy of tot enen lode ghesent wort
En gheen vā desen is sculdich sijn
siel so wel gherewyt te hebben ende ge
siet ten doot ende te lastere als dē
ghenen soude die den dienst der pre
dicatiēn an hanght. want die vre
sen sijn hier in meerre ende die we
dersake felue. **E**n dese stridinge en
sijn in gheen maniere ghelyc. wat
mē settet voer dz loen of ghelyc dē
hemel. en ter pine dat ewighe vuer

wāt al viel tusschen paulus en marcus enigh seeldinghe en wane niet dattet sonde was. want te beweren dat is gheen sonde. mer datmē wort bewert sonder reden. en daert gheen rechte oerbaer en doet alsmē bewert wort dat is sonde. wāt onse scepter gas ons dese begeerte in ons dz hī die slapende siele en die van ewich heden en swaerheden verbondē. sijn sonden verwrecken Daer om leide hi i onse hert die scarpheit der grāscap als die egghe vanden swaerde. Op dat als noot is dz wisse besigē want die goedertierenheit en is also toes n̄ goet in also die tijt eyfchet mer als dit niet en is so is die goe dertierenheit sonde. aldus so besich de paulus dicke sine dienst En die onmanierlike sprakē was hi beter gram Mer dit was in hem wondlic wāt hi was clae mit bandē mz slagen en met wonderen dan die ghe ne die blincten met cronen en met purpuren En doemen hem gheuangen voer de doer die wilde zee daer verblide hi he also seer in als ofmē hem gheuoert hadde tot enē groten keyserrijc wert. mer na diē dat hi binnē woen quā. soe en woude hi daer niet bliue. mer hi doer liep his panien Ende hi en liet enich dach le dich gaē noch rustelijc liden. mer i hetten van prediken was hij heeter dan vuer Hi en ontsach hem anye

noch en scaemde he vā spotte. mer dit is alleē meer te verwonderē dz hi alsoe stout was en altoes te gheuechte bereypt. en toe blasende een rekande vuyer des strijts soe gaf hi hem weder ghepayst ende gheboghe sic. want doe hi fel en heet was van granscappen. soe hyeten si hem dat hi ghinc te ter sen en hi en onseides niet Si seiden hem oec datmē hem soude moeten neder laten ouer die muyer ende hi ghedogheden. en dat dede hi o dz hī te langher prediken soude en dat hi mit vele mēschēn toe cristum comen soude die bi hem geuen soude. wāt hi ontsach dat hi vā hier varen soude. arm en onrijc vā veelte luden salicheit Voert die ge ne die onder enē kempē of meester rechten also si sien dat hi ghemont is en sijn bloet loopen. en dat hi daer mede die viandē niet en wijct. mer dat hi vromelijker staet en sijn spe w scut sterckelijker ende hi stadelic valt i die vanden alstekede. en dz hi sine quetsinghe niet en acht. soe wordē si dā onddae aldusdanige ridders mit meerre vromelijcēt Dic gheschiede aldq i paulo wāt doe si he sage mit kettenē gebonden en dz hi nochtās predicte inden kerker ghebonden en doe si he saghen gewont en dz hi den ghene die hem sloeghen te meer predicte. voer waer soe ont singhen si boucheyt dat sy wel be-

teykenden. en seyden. alsoe dz veel
vā onse Broederen betrouweden in
onseren banden dat si dorste ouerulo-
delic. en sond vrese goods woort
spreken. Doe na hi oec sekere vroē
heyt. ende hi werp hem stadelick
leghen die vyanđe. want ghelyck
dattet vuer ond tiden in menigher
hande materie daert valt ver meer
ret ende ewassen neemt. alsoe de
de oec paulus tonghe matrehande
luden hem aenwerden keerden te
hant tot hem waert. Sijn aenuech-
ters worden sijn gheestelike voetse
le ð om wat ouermits hē ludē die
vlam des ewagelies wies te meer.

F **A**ntre pauewels ghehoechniss
Te roemen d' alte heyligh-
ster lucinen dach. dese was der heyl-
igher apostolen disciplinne
Vnder stat senomias sinte mar-
tialis bisscops dach mit twee pries-
terē alpinianē en anstricianus
welcke leue met teykenden der my-
raculen seer blente

Die legēde vā sinte secundus
Secūdg was ee vroē ridder
en kerste en hi wort marte-
laer i die stede ascensjjs. En die ste-
de is vertiert en verblyft of als
vā enē patroen Secūdg onefinch
crisq gheoue vā sinte calatien dyē
sapriacq dē prouoest hieft gheuāge

CQ 18
i enē kercker te ascensjjs. En doe
sinte marciaē gheuāge was en lach
i enē kercker i ee stede die tridō hie
tec so woude sapriacq dwert varen
ð dz hi hē soude doē dode. En secū-
dq voer mede ð dat hi marciaē be
geerde te siē. En doe si butē d stede
ascensjjs ware. so qua ee diue op se
cūdg hoeft. En sapriacq seide hē. se
cūde siet hoe onse godē di minē so
dz si tot di sendē te vandē die vo-
gelen vandē hemel. En doe si geco-
mē ware totter vlot stanagru soe
sach secūdg ðs kerē engelen wāde
rē ope water. en si seyden tot hē. se
cūde secūde heb geloef. so selst bouē
die afgodē wādere mogē. sapriacq
seide. Groed secūde ic hore die gode
di toe sprekē. Secūdg seyde. lac
ðs gaē daer wi begerē. Doe si geco-
mē ware ter ryuiere vandē poert
so seyde die engel efter tot secūdg.
Secūde gheoffstu i gode of twiuel
ste noch Secūdg seyde hē. Ic ghe-
loue d waerheit sijnre passie. Sapri-
acq seyde. wat ist dz ic hore. En doe
si binē tridō quamē. so beual die
engel gods marciaē dz hi wtē ker-
ker ghinc tot secūdu. ende hi dedet
en seyde hē. Secūnde coemt inden
wech d waerheyt. ende coemt niet
midat wi be yde ontsaen den palme
vandē ghehoue. ende sapriacus sey-
de. wye is dit dye ons aldus aen
sprect bi enē slape Secūdg seide hē
E ij

Van Sinte Secundus

tis di een slaep. mer tis mi een ver maninghe en een starckinge Hier na ghinc secundg tot melanen. en ons heren engel brocht vten karc; hier tot secundg buten der stat tot faustine en ionite die daer gheuan ghen waren En secundg wort daer gedoept. en een volste va boue gaf he daer wat toe En siet thant qua daer ee duuel vande hemel. en br ochte ons heren lichaem en sijn bloet en gaffet faustine en ionite. en faustine gaft secunde os heren lichaem en sijn bloet dat hijt marciaen brengē soude En doe secundg web keerde. ende het nacht was. en hij qua ten oeuver vander ryuieren Soe quam die engel goods. ende nam die breidel van sinen paerde. ende voerden ouer die riuyer ende leyden tot trydon in marciaens kerker En secundus seide tot marciaen **Ic brengē** di faustine ghiste. en hi ontfinc en louede gode Ende secundus ghinc vten karkter doet hem dye enghel hiete en hi ghinc in sijn herberghe Hier na soe wort marciaen onchoeft en secundg na sijn lichaem. ende gweuet. Doe dat sapriacis hoerde doe riep hij en tot hem. ende seide: **In al dat ic sien mach so bistu kersten** Secundg antwoerde **Waerlic so belye ick dat ick kersten ben** Sapriacis seide **Ic sie wel dattu ee qua de doot begheerste** Secundus ant-

woerde **Du biste seluer een quade doot meer sculdich te steruen.** En doe secundg den afgodē niet offeren en woude soe dede hi hem ontcleden Ende te hant was die engel gods bi hem en gaf hem een kleet Doe de den sapriacis an een kalc hanghen en deden so langhe quellen. chent sine armen va sijn leden sceide. mer doē onsen heren weder ghenesen hadde so deden sapriacis weder in een karkter legghen Ende doe hij daer was soe quam een engel goods tot hem. en seide **Secunde stat op en volge mi en ic sel di leyden tot dinen scupper** Doe leide hi hem in die stede va astantijs en leiden in een karkter. daer dat caloceng lach. En onsen heren was daer ghecomen d'he te vanden Doe secundg onsen heren sach. so vi el hi neder voer sinen voeten. ende onse heren seide hem **Secunde en ontfisch di niet. wat ic ben dijn heren di nen god die di verlossen sal va alle quaden** Ende onse heren gaf he dye benedictie en voer inde hemel Ende des morgheens seide sapriacis ten karkter daer hi secundū in legghen dede. ende si vonden wel ghesloten ende nyemant daer in Ende sapriacis voer van trydon ter stede ascen sijn om dat hi noch calocenū doden soude. en hi seide d'calocenum. En dye boden quamen ende seiden dat secundus bi calocenum was Doe

Sapriacuſ dat hoerde doe dede hijnſe
beyde met hem brenghen ende ſeyde
hem Al weten onſe goden dat ghi
ſe verſmaet nochtan ſo wilken wij
dat ghi te gaē steruet En̄ doe ſi die
aſ goden niet offeren en wouden ſoe
dede hi te gader pec en̄ hars ſmelte
en̄ dedet hem opt hoeft ende in den
mont ghieten mer ſi dronckene
m̄z groter begeertē als ſoet water
en̄ ſeydē met luder ſtemme hre hoe
ſoet ſijn onſe stroten dijn we ſprake
Doe gaſ ſapriacuſ ſentēte op
he datmē ſecūdō onthoefdē ſoude
in die ſtede aſcensijs en̄ dat mē calo
temū ſendē ſoude te abigā en̄ dat
mē daer onthoefdē ſoude En̄ doe
ſintē ſecūdus othout was ſoe na
mē die engelen goodſ ſijn lichaē en̄
ſi grouet m̄z groter bliſcap en̄ m̄z
ſange Hi was ghehoort opten ywy
dich van maerte

Die legende van ſinte Saminiang ende Samina

Saintianus en̄ Samina was
reē ee edel mans kindre die
ſanij hiet mer hi was heydē En̄
deſe wan an ſijn eerſte wiſ ſamini
anus En̄ bi ſijn and wiſ ſamina
ſijn dochter En̄ hi hietſe beyde we
ſine naē Doe ſaminianus dat ver
ſe las Aſperges me dne ſoe vran
ghede hi wat dz waer want hij en̄

mochtes n̄ verſtaē En̄ daer om
doe hi te bedde ghiſe ſoe lach hi in
bare en̄ i aſſe en̄ ſeyde dat hi lie
uer had te sterue dā n̄ te verſtaen
den ſinne van deſen vaerſe En̄ een
engel opēhaerde hem ende ſeyde en̄
mochte di ſeluen niet totter doot
want du heues gracie bi gode ende
alſtu ghehoort werden ſelſte ſo ſel
ſte clauer wesen dan ſnee ende dan
ſelſtu verſtaen dattu nu vraghes
Doe die enghel wech was ſo was
hi blide en̄ om dat hi vā dyen ey
dē die aſ godē verſmaide ſo uſprac
hem ſijn vader dicwyl ende ſeyde
Om dattu die goden niet en̄ aenbodes
ſo iſt beter dattu alleen sterues
dan dat wi allen metti in den doot
ghewonden werden Daer om ſoe
vloech hi heymelic en̄ qua ter ſtadt
erſtassien en̄ doe hi op die fonte yn
ghecomen was om dat hij daer ſou
de werden ghehoort Doe ſeyde on
ſen heer hem Nu hebbeste gheuon
den dattu alſoe langhe mit pinen
gheſoche hebbeste ende hi ſtac daer
ſinen ſtock in dye aerde daert vele
luden aen ſaghen dye daer bi ſton
den alſoe brochte te hanc die ſtock
bladen ende bloemen ende hier om
ghehoefden M. C. en̄ viij. mēſchen
Doe aureliaē die keyſer dit hoerde
ſoe ſende hi veer ridders om hem te
vange en̄ ſi vondē bedende ende ſi
ouſaghen he tot he te gaē En̄ die
E iij

Van sinte samminianq ende samina

Keyser sende noch meer dā hi te vo
ren dede: en doe si quamen soe wor
den si oec met hem bedede: en doe si
op stonden so seide si Die keyser be
ghert di te sien. Doe hi tot hē ghe
comē was en hi niet offerē en wou
de. so dede hi hē handē en voetē bin
den en deden met clupeken slaen. en
saminianus seide hem doet wassen
die tormenten oftu moghes. Doe
dede hi hē binden middē in die stat
op een banc en deder hout vuer en
olye onder worpen en also barnen
En die cominc sach hē staē me mid
delt vanden vuere bedende ende vā
wonder viel hi op sijn aensichtē. en
doe hi op ghestaen was soe seide hij
hem. quāde keeste en ghenoeget dy
niet die sielen die du verleidet heb
ste du en pijnste ons oek te bedrie
ghen met dijnre gokelyken: ende sa
minianus seide hem bi mi so sellen
noch vese luden in onsen heren ghelo
uen ende alsoe sellu oek. En doe
die keyser om dese woorden onsen
heren gheblasphemēt hadde. soe de
de hi hem des anderen daghes anē
staect binden: ende hem doer schie
ten. mer die scutten bleuen aen bey
den siden in die lucht hanghen en:
de hi en wort van genen ghescutten
ghequetst. En des anderen daghes
quā die keyser tot hē en seide Wa
er is nu dijn god hi come nu en ver
losse di vā dese gheschute En te hanc

keerde een vā die gheschute omē en
viel den cominc int oge en maecten
al blint: en hier om wort hi gram
en dedē weder in die kerker leggen
en hieten des anderen daghes ont
hoeften. en saminianus bat dat hij
comen mochte ter stadt daer hij ghe
wept was Doe worden alle sine ve
teren ghebroken en die dore ontda
en ende hi ginc midden doer diernd
ders ende quam tot dier stat Doe
dat die keyser hoorde alsoe dede hi
hē d na volghen. en dede hem thoest
of slaen. en doe samminianus sach die
ridder hem volghen: soe ghinc hij
opt water als opt elant tot dat hi
qua ter stat daer hi ghedopt wort
Doe die ridders oeuer gheuaren wa
ren. ende si hem ontsaghen te slaen
so seide hi hem. Slaet mi boudelijc
ken. ende dan draecht van minen
bloede tot uwen keyser op dat hij
daer mede worde siende. en dat hij
dan die waerlyc bekennen mach
Ende doe hem sijn thoest of gheslae
ghen was soe nam hij sijn thoest in
sijn handen en droech dat ylix. scro
den verre. Ende doe die keyser sijn
oghen mit sine bloede besaluet had:
de so wort hi te hant ghenezen ende
seide Waerlic die kerste god die is
groot en alte groot Doe dit eē man
houde die wel yl. iare blint gheve
est hadde so dede hi hem tot dier stat
draghen ende als hij daer ghebeden

hadde soe wort hi weder siende. **H**i
wort ghepussint ic iaer ons heren cc
en lyxxij. opten eersten dach van se
Bruario. **M**er men scrif hier om sa
minam sijnre suster wille wies fees
te dat hier valt en beghinc al dus.

Doe samina sijn suster daghes
horen broeder beweende ende si den
afgoden voer hem bat. **T**en lesten
openbaerde hoor een engel gods en
seide Samina en weent niet. mer
laet al dattu heues. en du selste dy
nen broeder vijnden daer hi in gro
ter even is. **D**oe si ontwaert was
so seide si tot een van haere speelinne
mine vriendinne en gheuoelste nz.
Ende si seyde ia ic vrouwe wat ic
sach een ma met di spreken. mer ic
en weet wat hi seide. **E**nde si sey
de selstu mi woeghen. ende si seyde
neen ic vrouwe. dattu doon wilste
dat doch behaluen datstu niet en do
des. **E**nde al dus ghanghen si be yde
des morghens wech. **E**n dese hoor
vader langhe tijt hadde doon soekē
ende hijse niet en vant soe hief hi si
ne handen ten hemelwaert en sey
de. **O**ftsn een machtich god biste
inden hemel soe breske minen afgod
want si en mochten mine kinderen
niet houden. **D**oe gaf onse her een
donreslach. ende brac alle sijn afgo
den en welk luden die dit saghen die
gheloesden. **M**er sinte samina qua
te wenien ende wort ghe do opt van

eusebio den paus. **E**nde si ghenas
twee blinden en twee crepelen. ende
si bleef daer een wyl. **E**n die engel
openbaerde hoor in horen slaepe. en
seyde. Samina wat is dattu doet
ste daestu twee rjcheden gheslagen
hebs. ende du nu hier waer scappes
in weel dicheden. stant op en ganc
in die stat van creten ende du selste
daer dinen broeder vinden. **D**aer o
seyde si haren dienst wiue. wy en
moghen hier niet langher blyuen:
En si seide vrouwe werwaert wil
stu gaen. siet alle die luden minnen
di serc en du wilste tot dinen doec
wert varen. **S**i antwoerde god sel
ons versien. en si nam een gherste
broet en qua daer mede in die stede
van rauenen. **E**nde si quam tot een
rinc mans huus en men beweende
sine dochter. als of si doet hadde ge
weest. **E**nde si bad die dienst ma
ghet datmense daer herberghen sou
de. **E**nde doe seyde dat dyenst wijs
vrouwe hoe selstu hier moghen her
berghen als minre vrouwen doch
ter steruet. ende dat wi doer omme
al groten vrouwe hebben. **D**oe seyde
si om minre wille en sellse niet sterue
En si ghinc en begreep d'ioncfrou
wen hanc en hieffe ghesone op. **E**n
doemense daer houden woude. soe
en woude si daer niet bliue: en doe
si op eenre milen nae te creten geco
men was so seide si hore dienst wijs

Van sinte forreus

dat si hē een luttel rustē soude En
siet daer quā eē edel mā die luterig
hiet vter stat en seide hē Waē si di
Somina seide hē. ick Ben wt deser
stat. en hi seide du liechstet. wan
dijn tale getuget dattu vreët biste
En si seide. here voerwaer ben ick
vreëde en ic soekte scaminanū minē
broed die ic langhe verlore heb En
die mā seide onslange ist gesledē dat
hi o cristus will othoest was Doe
viel si ned in bedinghe en seyde He
re die mi altoes hebst ghehoude in
suuerhedē en laet mi nemmermeer
moede werden in har den wegken en
laet myn lichaē vā deser stat nz sei
dē. Ick beuele v mynē dienst wif
die om mynen will also veel gesledē
heeft En mine broed dien ic hier
nz sien en mochte doeten mi siē in
dijn ryc Doe si hoer bedinghe ghe
daen hād. soe voer si te gode wert
Doe dit sach en hoerde haer ionc
wijf so begoste si zeer te wenē. wat
si en had nz daer sise mede begrauē
mochte Ende die voer seide mā die
sende eē eraut alle die stede doer dz
alle die ludē comen soude om die
vremde wijf te begrauen

Op desen dach ist oec sinte sabinen
dach die valentijns wijf was En
o dz si nz offerē ē woude soe wort
si onthoest ond dē kreyser adriaen

Forens des bisscops leuen
screef beda hi was vol vā hē
licheit en vā alle wechdē En i sijn
doot sach hi ij. engelen tot hē comē
en si voerdē sijn siel En hi sach dē
der dē engel voer hē gewapēt gāt
mz enē blenckēde scilde en mz enē
barnēde swaerde Oec so hoerde hij
die duuelen wepen gaen wi voer
en laet o s voer hē strijt makē En
do si voer ghinghen doe keerdē si
hē o en scote tot hē waert vuerige
scutte En die engel die voer ginc
desincse op sinē scile. en dedese wt
te hāt Doe seyde die duuelen tegē
die engelen Hi heuet dicke vdelce
wdenē gesprokē en daer o en sel hi
sond beteringhe nz comē tē ewigē
leue Die engel seyde. ten si dat ghi
sondlinje sondē tegē hē brengē
om dese cleyne en sal hi nz udoemē
werdē Doe seide hē die duuel Is
god gherichtich. soe en sel dese man
nz behoudē bliue. wat o is gescre
ue Ten si dat ghi bekeert wort en
wort als een cleyn kindelijn. ghi
en seit in dat hemelrijc niet comen
En die enghel die onsculdichden
en seyde Hi hadde ghenade in sijn
herte. mer die ghewoente vander
mēschelicheyt dedet Die duuel self
de hem. alsoe hij dat quade ontfan
gen heeft bi ghewoentē. alsoe moet
hi die mrasie onfaen vā sinē rech
ter Die enghel seyde laet ons von

Die legende van sinte forreus

nessen voer gode Ende doe die en
ghel teghen die duuel vacht soe vlo
ghen si Die duuel seide een knecht
die sijns heren wille weet ende niet
en doet : hij sal worden gheslaghen
met veel pinen. Die enghel seide
hem. wat en heuet dese niet ghedaen
dat sijns heren wille was. Die du
uel seide . hi onefinc quader luden
ghiften Die enghel seide hem. hij
waende dat si in penitencien ghesta
en hadde. Die duuel seide . hij
soude te voeren hebben gheproeuct
die ghestadicheyt haere penitencien
ende voeren vrucht dan hebben ont
fanghen. Dye enghel antwoerde
ende latet os voer gode vonnissen
mer die duuel die zweech Ende hi
stone weder op omme te strieden en
de seide Tot nu toe soe hielden wy
gode waerachtich die beloefde dae
men ewelijc becopen soude die son
den die op aereriken niet ghebetere
en worden. want dan nu dese man
onfinc een cleet van enen woeste
naer en hij en is daer of niet ghetas
tiet: waer is goods gherichticheyt
Die engel seide hem: swighet wat
ghy en weet doch goods oer del ni
et. Want alsoe langhe als die me
sche penitencie doet. alsoe is metten
mensche goods onfermharticheyt
Die duuel antwoerde hier en is gee
staet van penitencien. Die enghel
seide hem. ghi en weet die diepheit

van goods vonnisse niet. want dz
en is alsoe niet. Doe sloech den du
uel dese forceo soere dat hi daer na
doe hij weder leefde dat litteyken
van die grote slaghen hadde Ende
die duuelen begrepen een vanden
ghenen die si in pinen hadde. ende
si werpen op forceo. Ende si ver
barnden sijn scoudren en sijn wan
ghen. ende hij kende die man wante
hi was dat. daer hi dat cleet of ghe
nomen hadde Ende die enghel sey
de Om dattu ontstaecte soe barn
det di ende en hadste die ongherech
tiche ghiften van desen man niet de
faen alsoe en hadde dese pine an di
niet verbarnet noch god en hadde
dy dyc slach niet laten ghedoghen.
want omme dattu dit cleet van hem
ontsinghes alsoe ghe doechstu dyc
Een and duuel seide noch isser ee
ander punt daer wi hem sellen me
de verwinnen Du sellste dijn euen
kersten minnen ghelyck dijn selue
Die engel goods die antwoerde de
se man dede sijn euen kersten goet:
Die duuel seide dat en is niet ghe
noech hij en doet niet alsoe hij hem
seluen doon soude Die enghel seide
die vrucht van minnen is vol doen
want god sel elck gheliden nae sine
wercke Die duuel seide om dat hi
daer woert van minnen niet vol dae
en heuet soe sal hij verdoemt sijn:
doe hier die duuelen om vochten.

soe waren die heylighen enghelen u:
 winters Die duuel seyde efter. en is
 god niet ongherechtich. soe is hem
 leet datmen sijn woert bresket. En
 de so en sal dese niet quijt wesen van
 pynen. want hij belouede dye we-
 relt te laten en hij heuet die werelt
 ghemindet teghen dat gheseyt is.
En de mint die werelt niet noch nu
 dat in die werelt is. En die enghel
 antwoerde. hij en sochte niet dye
 dinghen die inder werelt sijn voer
 hem selue. mer hij mindese daer toe
 dat hijse den armey mochte deyslen.
Die duuel antwoerde in wat ma-
 nieren datmense mint het is teges
 gods ghebot Doe die duuelen hier
 off verwommen waren. soe keerde
 hem die duuel weder aen scalcke
 vroeghinghe ende seyde **H**et is ge-
 seuen. en segstu die quade sine
 quaetheyt niet. soe sal ick sijn bloet
 van dijnre hant eycken. ende dese
 die en boetscappede niet wel den son-
 daren hoor penitencie **D**ie enghel
 die antwoerde als dye ghene dat
 woert versmaeden diet heren. soe
 wort die kerter tonghe ghehindert
 te prediken. als hij siet dat sijn pre-
 dicacie versmaet wort Want dz is
 een vroetm an die swyghen ca als
 eijt is. In alle der duuelen voert
 brêge so was hier een starck strijt
 tot dat die enghelen met gods vo-
 nisse die duuelen verwonnen Ende

dat desen heylighen forceus omme
 bescenen wert met groter clae hie
Also beda sey so seyde een vande
 enghelen tot forceo **G**esich die we-
 relt. en hi sach een doncker dal. en
 hi sach daer vier vuere i die lucht
 die die een vanden anderen waren
En die engel seide **D**ie sijn die vier
 vuere die die werelt ontstekē **D**at
 een is dat vuer van loghen. en dit
 verlochhen alle menschen inden
 doopsel ende den duuel ende alle si-
 ne houaerdicheyt. nochtan en sou-
 de sijns nu **D**at ander vuer is ghe-
 richeyt om dat die menschen dat
 goet vader werelt voer dat ewige
 goet setten **D**at derde vuer is fel
 dinghe. wat si en ontsien hem niet
 die een den anderen te moeyen niet
 cleyne dingē **D**at vierde vuer is
 van onghestadicheden om dat die
 meeste en voerkarichste hem niet
 scame die minste te veronrechten
En daer na naecte dat ee vuer den
 anderē en het wort ee vuer. en het
 qua tot dese man wert **E**n hij ont-
 sach he en seyde totte engel **H**ere
 het naect mi **E**n die enghel seyde
 dattu niet ontskeken en hebste dat
 en sel di niet verbarnē. want dese
 vuuren quellen een yghelyc na sine
 werken **W**ant also als dat lichaē
 barnet ouermits quade wille. also
 seit oec barnen ouermits gherichti-
 ghe pinen **H**ier nae soe wort forceus

us weder tot sinen lichaem gebrachte
en sine vriende beweende. waner si
hilden ouer doot. mer hier nae so le
uede hi een tijt ende in alten goedē
wercken so eynden hij sijn leuen.

Die legende vā tays eē gemee wijf

Tays was een ghemeen wijf
alsoemen leest inden vaderen
leue en si was so scone dat vese man
nen om hoeren wille hoor goet ver
tochten; ende quamen tot groter ar
moede. Ende hoor minres plaghen
dicwyl om hoor te vechten. soe dat
hoor dorppel van hoor huus stade
lyck bebloet was metter ionghelin
ghen bloede die daer verslagen wor
den. Doe dit pasunsiq die abt ghe
hoert hadde. soe dede hi waerlyck a
bijt an. ende hij voer in een stat vā
egipten tot haer; ende hij gaf hoor
eē scellinc als voer dat loen dat hij
met hoor te doen woude hebben;
Ende si ontfinc dat gelt ende seide
laet ons gaen in die camer. Ende
doe si daer in ghecomen waren. en
hem tays node dat hi met hoor qua
me legghen vriendelic op hoor bed
de dat ghedrechte was met costeliche
clederen. so seide pasunsius tot haer
of hier inwaert noch een bedde is
soe laet ons daer gaen. Ende doe si
hem tot vese steden ghesleyt hadde.
so seide hi altoes dat niet sien moch

te des hi hem ontsach. Ende si seide
hier is een bedde daer nyemant op
en coemt mer ontficste gode soe en
is gheen stede dye sijn godheit ver
borghen is. Doe dat dese man ho
erde soe seide hi haer: weestu wel
datter een god is. Ende doe si ghe
antwoort hadde dat sy wiste dat
ter een god waer. ende datter oek
waer een andere rycck wocomende:
Ende dat die tormenten ware die
dye sondaren souden moeten hadden
soe seyde hij haer: Ende offstu dan
soe vese sielen verloren hebste alsoe
men wel weet. Ende du niet allene
van dijnre sielen selstu moeten ghe
uen rekeninghe. en daer voer wor
den verwemt. waer omme en peyn
ste niet hier om. Doe si dit hoerde
so viel sy tot sinen voeten ende ey
selde al wenende penitencie ende
seide Vader ic weet datter peniten
cie is. ende ick hope vergiffenis
te crighen willstu voer mi bidden al
sene bidden ick di dattu mi drie vren
vorste gheues. ende dattu mi beue
les dat sal ick doon ende gaen daer
du ghebiedes. Ende doe dese abt
haer een stadt ghewist ende gheghe
uen hadde waer dat si comen soude
alsoe vergaderde sy alle dat goet
dat si ye met hoeren lichaem ghewon
nen hadde ende si verbarndet ale sa
men midden ind stat daert ale volc
aensach. En si tiep alle die met my

ghesondiche hebben ende siet hoe dz
ic̄ dit alle verbarne al dat ghi mi
gheghuen hebbet. Dit goet was
wel vier hondt pōt gouts waere.
Ende doe si dit goet alle verbarnet
hadde. doe so ghinc si ter stat were
die hoer die abt gheseyt hadde. En
de doe hijse daer vante soe leyde hijse
inden maechden cloester. ende daer
soe besloten hijse in eenre celley. ende
hij seghele dyc dore toe met lode.
en hi liet hoor open staen een cleyn
veynster daermen haer te ten dooz
ghuen soude. en hij hyete datmen
haer alle da ghe gheuen soude een
luttel waters ende luttel brocs. En
doe die abt wech soude soe leyde ta
ys tot hem. Vader waer sal ic mi
reyn makē. Ende hi seyde. In dīne
celle als du waerdich biste. Ende
doe si hem noch vraghede hoe si go
de bidden soude soe leyde hi. Du en
biste niet waerdich gode te noeme
noch den name sijn. drieuordic;
hyt dat die dor sine lippen liden
soude noch dīne handen ten hemel
heffen. nāt dijn lippe sijn vol quaet
heden. en dijn handen sijn met smet
ten onsuert. mer du selste allene
ten oesten waert legghen dicwyl
en selste seggen. Du die mi gescapē
hebste onferme di mijns. Doe si
aldus drie jaer besloten hadde ghe
weest. soe hadde die abt onferme
mis op haer. ende hi ghinc tot sinte

anthomius om dat hij hem vragen
soude of onsen heer hoer sondē ver
gheuen hadde. En sinte anthomius
vergaderde alle sine broedre ende
seyde dat si alle die nacht in bedin
ghe wesen soude elct bi hem seluen
op dat god enige vā hem allen ver
tonē woude die sake dair pasimiq
om ghetcomē was. Doe si alle in be
dinge warē so sach paulus antho
nius meeste ionger inden hemel ee
bedde met alte duerbaren clederen
gedect. en dit bedde wachte drye
scone maechdē. Dese drie maechdē
warē die vrese vander ewighet py
nen diese vā sonden toech. En die
scaemten van sonden die si ghedaē
hadde. en daer mede verdiēde si ver
latenis der sonden. ende die minne
d' gerechticheit diese opwert toech.
En doe paulus seyde dat dit bedde
alleen anthomius toe hoerde. soe at
woerde he een stemme van bouen.
Dit bedde en is anthomius n̄ niet
tis tays des meen wijs. Ende des
merzens doe dit paulus hadde ge
seyt en doemen goods wille wiste
so ghinc die abt pasimiq wech ten
cloester were. En hi onde die do
re van tays celle. mer hi bat dat hij
se noch ghesslotē hilde. En hi seyde
haer coēt wt. wat god heeft dijn so
dē vergeue. En si atra oer de. Je ne
mes gode te oer conde van dier tijt
dat ic hier in ghinc so maecte ic vā

mine sonden als in een hodelijn. en ic leide voer mine oghen En als die adem wt mine noesgate niet en Ghinc alsoe en ghingen mine sonde niet van mine oghen mer ic weende altoes als ickter op peynsde; en die abt pasinius seyde hoor god en he uet di dene sondē niet vergene om dene penitēcie wille. mer om datstu altoos dese vrese hebste ghehadt in dīnre hertē En doe hise wter celken ghesleyt hadde so leuede si yo. da gen daer nae en si sterf in vreden Die abt effrem woude in deser manieren een ghemeen wijs bekeren. wat doe si dit ghemeen wijs effrem o tameisten handelde om oncuuschie mede te doen soe seide hoer effrem. Volghe mi En doe si hem volgede en si ghetomen ware tot eenre stat daer vele volcs was soe seide effrem Legghe hier neder. dat ic bi v legghen mach Ende si seide hoe soude ick dat moghen doen daer alle die volcs staet Ende hi seide of di sca mes voer alle dese luden. en scaeste di niet vor gode van hemelrijc En si ghinc mit scanden wech

Opē derdē dach in octobrā die legede en leue vande heilighē abt ende confessoor sinte gheraert

De mā goods en heilighē abt gheraert was gheborē in

stat stablessellas des lādes lamō sesis Sijn vader was ghenoēt staetig en gecomē en gheborē vādē ghe schlechte haganong des hertochs van oestrije en sijn moed was ghenoē emt plurudis die suster was heer steuēs bisscop vā tōgerē In dier tijde doe kerēgalij die greef en heer was vādē slote namuccā wies ge schlechte noch hūdēte daghe alledaghe herscappie heeft Dese[n] greef voer noemt wert vā sinte gheraert ghe dient als ridd en was vā hē sōd linghe seer lief ghehat Die ridd ghe raer dō plach die naectē te cleden die hongerē te spise. dē ghenē die in arbeit en last warē bi te staen. die cōmoedighe mēschē te tweste Hier dō was die graue seer Blide ē de vrolikē wat hi dicwil dōbuondē had mit opēkarē teykenē dz die hāc ons herē ihesu cristi mit gheraert sijn rids was mit wies hulpe hē alle dīghē i voerspoet quamen Op een tijt reet die greef mit sinen ghesine wt iaghen en dach te hem nut wese dat hi desen heilighē ridder mit hem nam En doe si den arbeit des iaghens tot horē wille soe telic wolsbrocht hadden en die greef te middage thuis toech dō sijn mal tijde te doe so bleef die heilighē man getaert sond ecē in een keere die die daer bi lach mit ad lādē en go edē die hē vā sijn ouds an gecomē

Van sinte gheriere

waren Van deser kerken vijntemē
ghescreuen dat se puppinus die priu-
te van vrancrycke hadde doen tim-
meren. ende was vande heylighen
Biscop sinte lambrecht ghewijc. En
want dese kerk gheleghen was aen
den bosch daer die voerscreuen pri-
te plech ride te iage op dat hi daer
ghemackelikē dē godlyken dienst
mochte hore. In deser kerke vijnt
mē voermaels eē scoē myrakel ge-
sciet te wese dē wt enē keselincē dē
die heilige Biscop sinte lambert dē
teylē des heylige cruius ghemact
had metē heylighen ghebenediden
oli dat daer langhe tijt daer nae o-
uerulde deslikē oli wt vloeyde. Ende
we dese heylige mā enē riddē gerare
dus ind voerscreue kerke verbey
dēde was enē priester die misse sou-
de doē soe wort hi beuāge mit enen
godlyken slaepe. enē hi sach eē visioē
dat die heylige apostelen petrus en
paulus bi hem stonden. ende dat pe-
trus des ridders gherewerdus hāc
in sijn hant nam. ende leyden hem o
die kercke in dat hof dat daer by
sach. Ende we die heylige riddē
den apostel vrachde wat dat dese
onsledinghe be duide. doe begay hem
die heylige apostel petrus te verma-
nen vander timmeringhe deser ker-
ken. enē seyde hē dat hi die stede ver-
core hadde. enē dat sijn soen die heyl-
iche markelaer eugenij sijn mede

hulper geweest had. En seyde Icht
wil wesen pat wen vā deser steden
en naest gode almachtich een goet
bewaerter ende procurator. Doe
wort die heylige riddē sinte ghe-
merdg seer ublycē en seyde O waer
dige vad heylige apostel. hoe sou
de ic dit moghen hopen te vertrige
dat lichaem des grote heylige mar-
kelaers. Doe antwoerde hem die
apostel. Gode almachtich en is
gheen dinc onmoghelycē. Laet daer
omme die forghē van desen staen
op gode van hemelreijc ende op my
En du selsce dese kercke van gro-
de op brecken en selsce meerre scoen-
re en groter wed timmerē. En doe
dit visioē vande heyligen apostel
gheynt was doe wort dese heylige
man gherewerdus onthondē vande
soeten slaep. mer die priester bega
een luttelkijn teghen hē te murmu-
rerē dat hi lanc had moetē beyden
na hem om sijns slaeps wille. Doe
onderwees die heylige riddē den
priester mit minhicken woerden
ende seyde Ic bidde u knecht gode
en wilt hier of n̄ worden gestoert
want het mi seer profitelijken is
dat ic nu gheslaepē hebbe. En ic en
mach gode nemmer meer te vullen
daer of danckē wes grote wonder
lycke dinghen ic in soe groten slaep
hebbe ghesien. Dese heylige man
ghemerdg heeft die kercke vertijc-

mert als hem beuolen was en heeft
 ter in gheordineert priesteren ende
 clercken om den dienst gods daer
 in nacht ende dach te doen Ende hi
 began seer te dencken ende ouer te
 legghen vander beloefnisse die hem
 van goods wegben ghedaen was
 hoe dat hi dat lichaem des heyligen
 maertelaers soude moghen verta-
 ghen Ende als alle sijn ghdachten
 daer toe stadelijcken ghskeere wa-
 ren Soe ist gheschiet dat die voer
 noemde graef berangarius ee saec
 te doon hadde daer hij een eerbaer
 ghesinne om soude moeten senden
 in vrancrijc totten edelen harwoch
 roberto die namaels getrouwet wort
 coninc van vrancrijcke Aldus so
 heeft gheopen die graef beranga-
 rijs tot he den ridders goods ghi-
 werdu en heeft he alleen te kenne
 gegeue die verborgtheit sijns her-
 den en he beuolen en oock ghescheiden
 dat hi an nemē woude legaci te doe
 in vrancrijc van die salien daer si
 of ghesprokē hadde Ter stot was
 die ma goods bereydt en heeft met
 sine ghesin die reyse an ghemomen
 en is i cortē dage gecome te paris
 En doe die dachten auot gecome
 was so dat hi niet verder reysen en
 mochte so beual hi somighe vā sine
 knechten datse hem voersie soude
 om een goede herberghe daer si des
 nachtes mochten ruste En hi gme

met somich vā sine ridders tot sin-
 te dyonisius o die heylige tot
 sine hulp an te wepe En als hij d
 gecome is ter seluer vre songē die
 monikē die vesper welke soetē sac
 als die ma goods gerardg aē dach
 telic anhoude was so is ghecomen
 tot dier stede dz dz choer d broede
 re Bi sond an te wepe plech suffra-
 gia dz is hulpe d heyligen En als
 hi somige heylige bi name genoet
 en an gewepē hadde so isser cec ge
 uolghet ghedenckenis ende anwe-
 pinghe des heylighen vaders ende
 martelaers eugeniq En nadz die
 vesper volbrocht was so liet hi co-
 me tot he bi sonder somige vande
 outste broeds en sprac tot he ludē
 int heymeliste ende seyde Ic bids
 v myn lieue herre en vads wilt mi
 doch segghen wie dese heylige mar-
 talaer eugeniq is die ic nad vesper
 onder die suffragia heb horen no-
 men Ende doe die broders aen sa-
 ghen die simpelheit ende onnosel-
 heyt des mans Doe antwoorden
 si hem met eendrachtigher stemme
 ende seyden En weet di niet waer-
 dighe vader dat dese gheweest heeft
 biscoop der stat van tolaen ende dat
 hi was ee hulper en geselle ons pa-
 triotes sinte dyonijs o dat woert
 gods te prediken die mit grote tot-
 metē en pine om dat ghehoue cristi
 gepassijt en gepinicht heeft geweest

Van sinne ghetiere

en namaels mit victorie sijn heilige
sielē ten hemel hest ghesene bestore
mittē bloede sijnre marteliē Ende
doe die waer dīghe mā ghetier dus
dit hadde gehoort so en conde hi n̄
langer verbergen die bliscap sijns
herten ende gaf hem liden te kennē
die begheerte en opset sijns goedē
wille. ende bat hem liden datse dat
ghenē menschen voert te kennē ge
uen en wouden Daer na doe hi al
sijn saeken en voerwaerdē vroedeli
ken volbrocht en ghent hadde. is
hi i cōter tijē wed herwert getomē
tottē graue die hē wt gesent hadde
Welcken hi bat m̄z vriendelike woer
dē en seide. Ic biddē di o edel mā
en goede graue dz ghi ghemaeerdī
gē wilt te volgē dz ic v biddē Lan
ghe tijē heb ic ond di għediet en ge
hantiert waerlike riddscap en die
tijē eyſchet dz nu dat ic den ewigen
coninc diēde en een monincs abiē
acentrecken wil Doe dit die graue
hoerde. wort hi seer bedroeft en sei
de m̄z screyende oge O mij alre li
efte vriet houē alle vriendē. waer
ð wiſſu achter late dinē vriet die
m̄z di eēhert en moet hest. wat ma
ch dīnre lieften i mi missagen En
waert vā gode n̄jt dattu biddeste.
ghen mensche en soude òs van mal
canderen moghen sceyden. m̄ ðat
ic n̄ wedstaen en wil der ordinan

tien gods so moet gheschien die wil
le gods en dz gheē dz gi bide Hier
na toeck dyē mā gods gheraerdus
tot heer steue dē biscoop vā tongerē
dat hij van hem in deser saeken raet
soude nemen en oerlof vercrighen:
En die voerseyde biscoop verblide
hē vā sijntre duocie ende gaf hē wil
lichliken oerlof Doe toeck die heil
iche man gerriderdē weder te parijs
witten cloester vā sinne dyonisij en
als hij daer ghepreoest ende besochte
was i alre ghehoersamheit so wort
hi daer monic gemaect nāder regu
len vā sinne benedictē Ende voert
gaende in allen goedē werelde quā
hi totter even ende staet der prieſter
scap Ende als hi al dus ouerleide
i hem selue dat die bequaē tijē għe
comen was dat hi hoepte te bidden
en te vererigen dat waerdige licha
em des heylighen martelaers sinne
eugenius dz hi lange had begheere
Hier ð vergaderde hij die broeds
vāden cloester en gaf hē octmoede
like sij bede te kennē hoe dz die wil
goods was en des heylige apostels
sinne peter dat hi dz heylighē lichaē
des martelaers voerscreuenē hebben
soude Doe antwoerden si alle O lie
ue vāder tis seer gwoet dattu bide
Mer wantu segste dattet die wille
gods is so consenteren wi met alre
goedertierenheyt ure bede. Doe

wort voert gesaelt die kasse d' dat
sichen des voerscreue martelars
in onthoudē was en gauet dē mā
godes gherterdō **O**m dat nae sijn
te begheerten te brenghen tot sijnre
kerken Hier en binne openbaer de
hē die confessoor cristi jusseng die
indē lande vā henegeouwe rustet. i
eere nacht bi een visioen herē gisse
berto en seyde slaeptu of waectu
die soe seer waerlike dinghen soch
ste Hoert myn woerde gisleberto
en volbrent die ghif mi bid ic oet
moedeliken o hartoech ee scilt d'ye
ic voer mi mach hanghen om scut
te en slage d' in te ontfanghē d'ye
die via d' niet of en laten i mi wer
pē welken die hartoch gislebertus
al dō heeft geatwoert **O** heylige co
fessor opī waer toe seltu mi behoe
ue dē scilt des ridders sōd twiuel
altoes en altoe weghe bescermt biss
mitte scilt d' godlister bescermenisse
also dattu onse wapē n̄ en behoe
ste Doe atwoerde die heylige cofes
soer en seyde **O**p dattu niet langer
gehoudē e' worste indē twiuelach
tige bedittē woerde soe seg ic di os
peliken d' ic niet langer udragē e'
mach die laster en scāde die mi vā
dage to dage an doē die clerken en
priesters mijns cloesters Wat i mi
ne cloester en wort gheen religi off
geestelicheit des leuens gehoudē al
le soeken si hoor eyghen profht en

baet en usmaide d' god angaet **S**i
voerē myn liekē al elant ouer en
dwer. datse vādē aelmissen d' ghelo
uigher mēschē veruullen moghen
die behoesticheyt hoerē armoede
En stede is indē lantscap vā lamō
sensi die ghenoet is bronj i welc
ker is die heylige mā gherardq ee
warich knechte gods ee scourwēde
leuen leydede in eere nauwer clus
sen die hē ghemalet bid sacristien
vādē cloester **T**ot desen wilt treck
ken en neet hē mede en keueelt hē
last en sorghē vā mine cloester **G**is
lebertq n̄ onghedachthich wesende
des visioēs wech tot verdonē des
bisscops vā cameric en tot ragine
n̄ dē graue vā henegeouwe en gaf
hē beyden die visioen te kennē **E**n
si antwoerde hē en seyde wi ē dor
uē vā ands n̄ radē dā dattu segste
alstu vā hē ontfangē hebste vādē
hemel **D**oe atwoerde hi en seyde
wilt dan o waerdigemāne en herē
totte knecht gods trecke en dwin
ge hē of briengē hem willich of on
willich daer toe dat hi an nemē d'z
regimēt der kerke voerscreue **D**oe
to ge si derwerts. en doe si met vele
woerde en bidde dē mā gods ge
raerdū n̄ daer toe brēgē mochtē
die last der kercken an te nemē soe
hebbē si tē latstē d' gebodē te doē
hider heyliger gehoersaheyte **D**oe
dit die heylige mā genaerdq hoerē

en bid ghehoersamheit verwonnen
 was doe wort hij seer sereyende en
 seyde Ic had vercoren en waende al
 myn leue in strengicheye d peniten
 tie en i enicheit te slyten mer als mi
 duet soe moet ic mij opset en stey
 ghexit myns leues willens of on
 willens achter laten En de sen tide
 was arnulphus die mark graef her
 van vlaenderen een man die seer ryc
 was in allen tijckten dinghen Dese
 was seer sic en belast vande steen
 ofte grauel alsoe dat mens mz geze
 re medecinen helpen en mocht Dese
 als hij gehoert had vand famē des
 heyligen mas sinte geraerd en so
 derlinghe dat hi een blint wijs sien
 te ghemaect had seynde hi totē na
 gods dat hi tot hem woude comen
 en he van synre siecte woude ghene
 sen dz alsoe gesiet is en volbroche
 En op dz wi die veden niet te lanc
 en makē so vijndē wi dz hi was ee
 wacker besorger ende bewaerre va
 vijn cloesteren Hier na wort hi ge
 liert vanden heilige geest dz hi te vo
 ren bekende den dach myns steruēs
 Waer om dat hij alle die cloesteren
 visenteert heeft soe is hij ten lesten
 wed ghecomē toe broniu myn eerste
 cloester Ende als hi daer alle dinc
 wel gheordineert en besict had soe
 wort hi seer cranc van ouderdō en
 began van dage te dage meer te ont
 bresken En doe hi sach dat dat eyn

de myns leues ghecomē was ende hi
 groete begheerte hadde met cristo te
 wesen so gaf hi alle den ghenē die d
 hi waren vrede en liet hem bewaren
 metten sacramēten d heyligher ker
 ke Doe gheboet datmē luden soude
 die clockē die hi hadde doē ghieten
 en metter benedixie des bissops ge
 kerstet was En ond dat geluge d
 clocken hebben die heylighē engelen
 die salighe siel mit hemelscher melo
 dien i dat ewige leue gebrocht op
 ten dēden dach vand maē octobri.

Die legende van den heylighen man
 ende abt pastor.

Pastor dy abt woende me
 nich iaer inder woeften in
 groter abstinentien ende gheestelic
 heyt. Op een tijt doe myn moeder
 en myn broders hem begheerden te
 sien en mys niet vertragen en moch
 ten. so verwachten si enen dach dz
 si te kercken were ghinghen Ende
 si ghinc teghen hem ende si vloghen
 en ghingen in hoer celle. ende sloten
 hoer die dore voer horen aensichtē.
 Ende si bleef voer der doren staen
 en riep alte seer al wenēde En pas
 tot quam totter dore en seyde hoer
 Out wijs waer om wepstu aldō
 En doe si he hoerde so riep si noch
 meer ende weende ende seyde Mijn

sone ic wil v sien. en ben ic niet uwē
lieue moeder die v soghede. ende ic
ben nu al vos ouchde. Hoer sone
seyde hoer. weder wilstu ons hier
sien of int ander leue. Si antwoert
de kindere. of ic v hier niet en sie sal
ic v dan hier nae sien. Si seyden
mogestu vriendelic verdragē dae
tu ons hier niet en sietsje. soe selstu
ons daer sonder twiuel sien. En si
ghinc blidelic van daer en seyde sel
ic v daer sien so en wil ic v hier nz
sien. Doe die rechter vanden lande
begeerde den abt pastor te sien ende
hi niet en mochte. soe seyde hij sijn
suster soen in enen karcher voer
ene misdadijē ende seyde. Coemt
die abt pastor en bidt hi daer voer
so sel ic he late gaen. En des lants
moeder liep voer sijn dore en seide
he al wenende. En doe hi hoer niet
en antwoerde so seyde si ende al he
uestu een yserē herte en du des niet
en wert bewert met medelidē. Lat
di doch bugen die onthermertich
eyt dijns bloets. ende dat dit mine
eengheboren soen is. Ende hij one
hoer pastor en wan nye kime.
Doe si mit rouwen ghinc. soe seyde
hoer die rechter. Egghe hem dat
hi mi be uelc met woerde n ende ick
seluen laten gaen. Mer hi ontvoet he
weder ende seyde. onder solke die sa
ke na recht. ende heuet hi den dooc
verdient soe doot hem. mer en ist

niet alsoe soe doot dattu wistte. En
de pastor le erde sijn broeders ende
seide dat he een macht ende meret
ende onderschepdenheye huet. die
sijn werken der sielen Armoede en
vernop ende onder sceydicte sijn
werken van salich leuen. Wat het
is ghescreue. sijn dese drie voer mi
Noe job ende daniel. Bi noe ver
staetmen die ghene die niet en heb
ben. ende bi job die in vernoy sijn
bi daniel die onderscypdinge. Een
monie die twee dingē haet hi mach
vry wesen van deser werelt. Ende
doe he ee broeder vraghede welck
si waren so seyde hi. Vleyschelijcke
ruste. ende ydel glorie. wilstu rust
vindē in deser werelt. ende hier na
in allen saluen. wye ben ick ende en
oer dese nyemant. Als ee broed va
den gheselscap misdaen hadde. soe
verdreef he die abt bi eens heremi
ten rade. En doe hij van gheveen
in wanhope gheuallen was soe des
den die abt pastor tot hem brengen
ende hi troeste hem vriendelic. Ende
hij seyden totten heremijt ende sey
de. Ick hebbe van di ghehoert ende
begheert di te sien. Ende daer o soe
ghewaerdighe di tot mi te comen.
Ende doe hij ghecomen was so sey
de pastor. Twee menschen waren
die hoer dode hadde. ende die een
siet sijn dode ende ghinc des anderē
dode te bewenen. Doe dit dpe

F ij

244ij die uot pastor
heve mitte hoorde. so verstant hijt; en
de hi hadde groet bewuwe in sine re-
din. Ende een broeder seyde tot
sinte pastor dat hij ghestoert was.
dat hi sijn stede laten woude. om dz
hi sommighe woerden ghehoert had
de van enen broeder die hem niet
gheschicht en hadde. Ende sinte pas-
tor seyde. dat hij dese woerden niet
ghelouen en soude om dat si niet wa-
er en waren. mer dyc seyden dat si
waer waren. want hem hadde een
ghetrouwne broeder gheseyt. En-
de pastor seyde. hi en is niet ghetrou-
we diet di seyde. want hadde hi ghe-
trouwe ghewest. hi en soude di dic
niet gheseyt hebben. En die seide. ic
sacht niet minē oghen. En doe hi he
vragede vāden caue en van de bale
ke watter waer. soe antwoerde hi
dat cas is cas ende die balecke is een
balleke. En pastor seyde. legt in din
herte dat dine sondē sijn als een
cas. Het was een broeder die gro-
te sonden ghedaen hadde. Ende hi
wouder penitencie voer doen dyc
iaer. Ende hi vraghede pastor oſc
vele waer. so seyde hi tis vele. Ende
dier bi stonden seiden dat hi xl. ia-
er penitencie dede. so seide hi tis vele
Ende hi seyde daer toe. Ic mene
heuet hi bewouwenisse vā alle sijnre
herten. ende doet hi die sonden niet
meer dat onse heer ontfact peniten-

cie van drie daghen. Doemen hem
vragede van dien woerde. die toer
nich wort op sinen broeder sonder
sake. soe seyde hi van alle sake daer
di dinc broed swaerhext mede doē
wil. soe en werde op hem niet toer;
nich voer dat hij dinc rechter oſc
wi stect. Ende doet ghij anders soe
wordeste sonder sake op hem toer;
nich. Mer wil di yemant van go-
de verscayden. hier oſc werde gram
op he. En pastor seide eſter. wie he
beclaget hi en is gheen monic. Die
monic is. hi is altoes oetmoedich
saetmoedich vol caritatēn ende al-
toes heeft hi goods vrese voer hem
dat hi gheen sonde en doe. Hi seyde
eſter. want iſſer dyc te samen vā
welken die eē wel rust. mer die an-
der is fier ende danct gode. mer dat
die derde sijn dienre si ouermits ca-
ritate. Dese drie sijn ghehē reche of
si een were deden. Doe hem een broe-
der claghede dat hij vele ghepenſen
hadde daer hij mede in vresen was
so hiet hij he in die luchte naect gaē
en seyde. Op deet dinc scoet ende be-
grijpt den wijnt. Ende die seyde.
ick en mach. Ende pastor seyde du
en moghes die ghepeynſen alsoen
verbieden dat si in di niet en comē
mer di behoert toe dat ghise weder
staet. Hem wert gheurtaghet van
enen broeder wat hi doen soude vā
der erfemissen dyc hem gheslagen

was En hi seyde dat hi ouer drie daghen tot hem weder quame En doe hij weder ghecomen was so seyde hij hem. segghe ic di dat ghijt d' kercsten gheues. also sellen si daer mede waerscappen Segghe ic gheuet d'ime oudaers soe en heues du gheen loen Omer ghift den armen en du sels seluer sijn Doet daer om wat tu wils ic en achtes niet Dit staet inden vaderen boech

Die legende van johan die abt

Iohan die abt doe hi xl. jaer ind woestine ghewoent hadde. soe vraechde he een hoe veel prophtes hij daer mede dede ende ghe dae hadde En hi seyde Va dier tijc dat ic eenlick began te wesen soe en at ic niet bider sonne En johannes seyde noch mi e sach nye nyemant wernich Men leest daer dyer gelijke doe die bisscop epiphanius hylari one vleysch gaf soe seyde hi verghe uet mi. wat sint dat ic dit abt aij wech so en heb ic niet ghestouens ghetere Die bisscop seyde Va dier tijc dat ic dit abt oecfinc soe e liet ic nyemant slapē die yet teghen mi hadde noch ic en sliep niet als ick yet teghen yemant hadde En hi at woerde. vergheuet mi wat du bist beter da ic Om dat johannes niet e woude werken ter ghelykenisse der

enghelen: ende om dat hi sonder of late he veronsledige woude met gode so onteclde hi he en bleef een weke inder woestinen Ende doe hi in vresen was van hongher ende doe hem die vlieghen ende die wespen daer staken. soe keerde hi wed ende clopte voer sijn broeders dore En hi atwoerde. wie bistu. en hi seyde Je ben johannes. en die broed seyde Du en bist niet wane johannes is een engel gheworden. en hij en is niet meer ond den menschen: en johannes seyde waerlic ic bent: en hi en ontedde he die dore niet. mer hi lieten daer sitten hent des morgens. ende doe dede hi die dore open en seyde Bistu een mensche soe he uestu noot weder te werken dattu moghes ete en leue. mer bistu een engel. wat sellstu dan in die celle doen: en johannes seyde. broed vergheuet mi. wat ic heb ghesondiche. en doe hi sterue soude soe vraechde he die broeders dz hi he late woude voer erfsmisse emich salich woere dat core ware. ende hi versuchte en seyde Nye en dede ick mij eyghen wille noch ic en sterde ye yemant dat ic niet voert ghedaen en hadde Dit is inden vaderen boech

Die legende van moyses die abt

Moses die abt seide ene broeder. die van hem reden eys: Sijn

selde. Sijte in dinen celle ende si sal
di alle dinc leren. Doe een ouf siec
vader woude in egypten gaen om
dat hij die broeders niet te seer be-
swaren en woude. soe seide hem die
abt moyses En gancker niet. wat
du selsste in oncuuscheden valle. En
hi wert bedroge en seyde Mijn lich-
ae is nu doot. en du segste mi dit.
En doe hij daer ghegaen was ende
hem daer een maget diende van de
uocien. soe wort hi ghenezen: ende
vvel daer mede in oncuusheit. En
de doe si een kint ghebaerte hadde.
soe nam dese oude man dat kint in
sinen armen in een groten feestelijc
ken daghe. en hi ginc voer alle die
broeders in die kercke Ende doe si
alle weendē doe seide hi. siet hi die
kint Dit is een kint der ongheroer
samhelyt. broeders daer om wachte
v. want die hebbe ic ghedaen in mi-
ne ouchheit. en bidt voer mi En hij
ghinc ter tellen. en keerde tot sinen
eersten state Een ander ouf vader
seide oech tot enen anderen. Ic ben
doot Ende hi seide. en hebbe ghelyc
ke trouwen in di voir dattu sterues
want al seyt die siel dattu doot bis-
te. nochtan en is die vyāt niet doot

Doe ee broeder ghesondiche had
de. so senden si hem totten abt moy-
ses. Ende hij nam een mande vol
sans. ende quam tot hem. En doe
hem dyc broeder vraghede wat hij

daer mede meende Soe seyde hi. mi-
ne sonden sijn after mi lopende. en
de ic en siele niet. ende ic ben huden
ghecomen om ander luden sonden
te doemen. Ende doe si die hoerden
soe waren si den broeder goedertie-
ren Men leest dit oec vanden abt
pryor. want doe die broeders sa-
ten ende spraken van enen misdadi-
ghen broeder soe sweech hij. Ende
hi nam enē sac vol sancts. ende des
droech hi veel after en voer een lut-
tel. En doe si hem vragheden wat
hi hier mede meende Doe seyde hij
Die vels sandē sijn myn sonden die
ic after mi draghe. En die en mere
ic n̄ noch en hebble gene vrouwe of
en dz luttel sancts sijn myn broeds
sonde die ic voer hebble en die mere
ke ic als ic nochtans mine sonden
altoes voer mi dragē soude en dair
om pēsen en gode dair voer bidde
Doe die abt moyses clerke worden
was. ende hem die bisscop een choor-
cleet an ghedaen hadde. soe seyde hij
abt du biste wit ghemordē En hij
seyde van buten hre of van binne
En om dz hem die bisscop proeven
woude. soe seyde hi sinen clercken
Als die abt totte ouder come sou-
de dat si hem onwaerdelic verstoē
souden en dat si he dan na volghen
souden en horen wat hi seyde En si
stieten wt en seyden Mariaē gan-
daer buten En hij ginc wt en seyde

Afchevinstere en ketelvoeter si heb
ben di wel ghedaen. wat alstu geen
mensche en bist waer om woudeste
onder die menschen gaen. Dit is in
den vaderen leuen.

Die legende van agathon die abt

Agathon die abt droech drie
jaer lanc in sinen mont enē
steen chent hi leerde swighen. En
ander broeder quam in die vergaderinghe ende hi seyde in hem seluen
Du ende die ezelshestie een: wat al
slaet men een ezel hij en spreect niet
al doomen hem onrecht. hi en ant
woert niet. doet oec alsoe En and
broeder was vander tafel ghestorte
en hi en antwoerde niet Daer nae
vraghede men hem hier of Ende hij
seyde Ic leyde i myn herte dz ic de
hont ghelyc waer die daer bryten
loepet alsmen hem slaet Doemē aga
thon vraechde. wat doechden meest
arbeyes hadde. soe antwoerde hij
Ic wane dat ghen meer arbeyts
en is dan gode te bidden. want die
vyan den pyne hem altoes eens ge
bet doer breken. want in andere ar
beyde. soe heuet die mensche enighe
ruste. mer die biddet die heuet een
werck van groten stride.

Een broeder vraghede agathon
we hi omme gaen soude mitte broe
ders. soe seyde hi als oft inden eers

ten daghe waer. soe en neme in dy
seluen ghelyc betrouwien want si is
moeder van allen passien Ester soe
seyde hi Wat verwete die toern:
ghe menschen doden. nochtans en
soude hi nye mēschē behaghen noch
gode om sijn vrientscap Een toer:
nachthich broeder die seyde in he sel
uen. woende ick allene soe en sou:
de ick alsoe lichtelic niet totter grā
scap beweren. Op een tijt doe hij
een canne vollen soude mit water.
so storti die canne al omme. ende
hi voldese anderwerf ende si storti
de noch om. en andwerf volde hij
se. en si viel noch om. ende hi wort
gram ende bracie. Ende doe hij toe
hem seluen ghescomen was. so belie
de hi dz hi die vyante der gramscap
also bespoed had En seyde. sich ic bi
allene. nochta verwint mi die grā
scap. daer o salick weder keren tot
ter vergaderinge. want ouer al is
arbeyt. ende ouer al is lijf sampeyt
ende goods hulpe noot. Het wa:
ren twee broeders die menichiaer
te gader ghewoent hadde. en nye
en worden si gram Op een tijt sey:
de die een totten anderen. laet ons
vechten als die mēschē vader we
uite doen Ende hi antwoerde. ic en
weet niet hoemen den lijf maect:
En die broeder seyde. ic sal tuschen
ons beiden legge enē pot. en ic sal
seggen hi is mine. en du selfste seg:

ghen hi en is niet. mer hij is mine
en hier mede so sellen wi den hif be
ghinnen Doe sette si een pot tussē
hem beyden. ende die een die seyde
hi is mine En die ander seyde hi ē
is niet. mer hi is mine Ende hi ant
woerde weder dat is hi oec doeten
wech ende gāc. ende dus en moch
ten si onderlinghe niet kien noch
vechte Agathō die abt was wijs
om te verstaē. ende otrach om te
werken. sparich in spijse ende i cle
deren Ende hij seyde Nye en slēp
ic dat ic yet tegen yemant in mijn
herte hadde. noch ic en liet enen an
deren niet slapen die yet teghen mi
hadde Doe agathon steruen soude
soe bleef hij drye daghen stille leg
ghen. ende hi hielst sijn oghen open.
Ende doe hem die broeders noep
ten soe seyde hij Iek ben ten oer
del voer goods aenschijn Ende si
seyde hem ontsietste di Ende hi sei
de om goods gheboden te houden
heb ic ghearbeyt al dat ick moche
mer ic ben een mensche. ende ick en
weet niet of gode mine werken ghe
noeghen Ende si seyden hem Ende
ke twuwelste niet van dīne werken
dat si met gode sijn Hij seyde neen
ic en verlater mi niet op voer dz ic
voer he comen sel. wat goods oer
delle en der menschen oerdelle en sijn
nz eens En doe si he vragē wou
den noch meer. so seyde hi tonet mi

caritate. en en spreket niet my niet
want ic ben onledich En doe hij
dit gheseyt hadde. soe gaf hij sinen
ghest met bliscappen En si gauen
he sinen ghēst te vergaderen recht
als yemāt sinen ghemindē gretē
Dit staet inden vaderen boekē

Van barlaams hystorie

Barlaams hystorie screefjo
hānes damasceng. wat bar
laam bekeerde bider gracie goods
josaphat die coninc totten ghelue
goods Ende doe al yndyē vol ker
sten ende monincken wae. soe ver
rees daer enen machtghen coninc
die auenier hiet die die kersten en
sonderlinghe die monickē seer ver
uolghede Het gheschiede dat een vā
des conincs vrienden die die eerst
in sijn palaes was. ende wert een
monick Doe hi die coninc hoerde
so wert hi alte gram. en deden alle
die woestine doer soeken En doe
men nauwe gheuonden hadde. soe
dede hi hem tot he bringhen Ende
doe hi he met enen quaden we ghe
cledet sach. en hi sach dat hi vā hō
gher ghemaghre was die met ghe
helen clederen ghecleet plach te we
sen. en grote richeeden plach te heb
ben soe seyde hij O sot ende verlore
van harren. waer om hebste dīne
eer in laster ghekeert. sich du hē

ues di ghemaect d'kijnder spel **H**i
seyde. wiltu vā mi reden hore. waer
om dat ic ghe daen hebbe. so verste
ke d'jij vianden van di Doe die co
mme vragede. wie dese vianden wa
ren. soe seide hi. gramscap ende be
gheerte want dese twee beletten dat
men dye waer heyt niet hoeren en
mach. mer om te horen dat men seg
ghen sal. soe sellen toecommen wijs
heyt en ghewichticheyt. **D**ie coninc
seyde hem het sel ghescreien alstu segs
Ende hi seide **D**ie onwise versma
den die dinghen die sijn recht of si
niet en waren. ende die niet en sijn
begripen si. als of si waren. want
die niet en heeft ghemaect die soe
ticheyt van dien dinghen die sijn.
hi en sel niet mogen leren die waer
heyt van dyn dinghen dye niet en
sijn **E**nde doe hi veel seyde van ons
heren menschelicheyt. ende vanden
geloue **S**oe seide die coninc **E**n had
ie di niet ghesouet dat ic die gram
scap wech doen soude. soe soude ick
di nu verbarne **D**aer om stant op
ende vlye wt minen oghen dat ick
di nymmer meer en sie ende dat ic
di niet en verderue **E**n doe dese goe
de man ghincs droeflicks wech om
dz hi niet gemartelijc en was **H**ier
en binnen doe die coninc gheen kin
derten en hadde. alsoe wort hem een
scoen soen ghebooren ende hi hiet en
iosaphat **E**n dye coninc vergader

de een grote menichte om dat si de
afgoden offeren souden: want hem
een soen ghebooren was so vergader
de hi oecq' t'sestich astronimen ende
hi vraelde hem naerstelijc wat si
nen soen ghescreien soude. **E**nde doe
si allen seiden. dat hi groot i mogēt
heden wesen soude ende in rjekeden
Doe seide een. dye dye wijsste was
van hem allen **O** cominc. dit lijnt
dat di ghebooren is dat en sel in dinē
rjekede niet wesen. mer in een ander
rjekede. dat onuer tallische veel be ter
wesen sal. want hi sal een ghewa
rich oefenaer wesen vanden resy
gioen. dat men kersten hiet. Mer
dit en seyde hij van hem seluen niet
mer ouermits den heylighen ghest
Doe dit die coninc hoerde. soe ont
sach hi seer. en dede in die stadt best
den een alten sconen palacs maken
ende hi dede daer dit kint woenen.
Ende dede daer met hem alte scone
ionghelinghen. ende hij beual hem
dat si siuen sone niet noemē en sou
den. noch segghen enighe siecheyt.
noch armoede noch yet dz he dro
efheydt in brenghen mochte. mer dz
si hem alle vrolicheyt voer legghen
soude op dat sijn herte veronsledi
ghen soude met blisappelen. ende da
niet pensen en soude wat hier nae
comen soude. **E**nde waert dat e
nich van sine knapen sieck worden
soe beual die coninc datmen de se te

hant wech dede ende dat men een
 ander en ghesonden daer in sijn stede
 dede die hem van cristus niet segt
 ghen en soude Tot dien seluen ty-
 den was metten coninc een goet
 kersten man. in dat was heymelic
 die die eerste was van des conincs
 prince Op een tijt schiedet dat dese
 mitten coninc ghinc iaghen. ende hi
 vant een arm man die een beest ge-
 quest hadde andē voet en hij lach
 opter aerden Ende hij bat desen
 princē dat hij hem ontfangen woude
 want hi soude hem ergheents in
 profyt doen Die ridder seyde hem
 ic ontfanghe di gaerne. mer ic en
 weet n̄ waer i dat ic di profitelic
 vinden sal Ende hij seyde Ic ben
 een mensche ee arsedier van woer-
 den. want wert pemant ghequest
 in woerden. soe can ic daer goede
 medicina toe doen Uler dier ridder
 en achte die woerden niet die hi sei-
 de. nochten ontfinc ic hem ende ge-
 nassen om gode. mer om somighe
 midiche mannen die benyden dat
 dese ridder in so groter gracie was
 voer den coninc. Ende hi wroech
 den voer den coninc dat hi niet al
 leen kerste en was. mer dat hi oec
 woude sijn ryc ondergaen Ende
 daer om soe maecte hij te vriende
 dat volc ende si seyden Wiltu weten
 o coninc dat dit aldus is. soe wop-
 pen al heymelic. en segt dattu die le-

uen haestelic an nemē wils. en dat
 tuut tot noch toe mz onwetenheit
 veruolghet hebbs. en dā selsstu hore
 wat hi di antwoerde sal Doe die
 coninc al ghesdaen hadde dat si hem
 tielden. ende die ridder die hem hier
 voer n̄ ē wachte. wert van vroech
 den scrayende. en prees den coninc
 sinen wille ende hi voerseyde hem
 die ydellheydt deser werelt. ende hij
 riet hē dat hi dit haestelic volechte
 Doe dit die coninc hoerde ende hij
 voerwaer hielt dat hem die gheue
 gheseyt hadde. soe wert hi seer grā
 nochtan en antwoerde hi niet En
 de doe dese ridder ghewaer wort
 dat die coninc sijn woerden swaer
 lie ghenomen hadde soe ghinc h̄ij
 veruaert wech Ende hi ouerdocht
 dat hij een arsedier van woerden
 hadde. ende hi vertelde hem al En
 de die seyde Du sels weten dat die
 coninc waer dattu dit hier om seg-
 des om dattu hē sijn ryc ondergaē
 soudes. daer omme soe stant op. en
 de schre dijn haer. ende doet wt dijn
 ne clederen ende doet een celicie aen
 ende ganc wel vroe ten coninc En
 de als die coninc vrage sel. wat tu
 hier mede menes. so selsstu antwoer-
 de Siet coninc ic ben bereydt di te
 volghen. want al is die wech swa-
 re daer du voer gaen wils o dīmē
 wille sel hi mi nochtan liche wesen
 want alsoe du mi een gheselle hebbs

ghehadē in voerspoeden. alsoe sel-
 tu mi oech hebben in wederstoten.
Daer om ben iech nu bereyt mattu
 ghebyetsie Ende als die ridder die
 aldus ghedaen hadde. soe verwon-
 derde die coninc ende versprac sijn
 wederfalte. ende verhief desen rid-
 der in meerre even **D**es conincs soe
 wert ghevoedet inden voersyden
 palase. ende quam tot sijn ouerheyt
 ende was in alre wijsheit ghescreve.
 mer hi hadde wonder waer om dat
 tet sijn vader aldus hadde besloten
 ende hij vraechde heymelic een van
 den knapen. die hem sonderlingte
 was wat dit beduden mochte. en
 seyde dat hi in groter droefheit wa-
 re om dz hi daer butē niet en moch-
 te gaen so dat he spijns noch dranc
 en smaecte **D**oe dat die vader hoer-
 de soe was hi droeuich. en hij dede
 goede paerdē bereyden. en hij dede
 voer hem wye leyden al blasende.
 dat hem niet vuyls te voten comen
 en soude dat verhoet hi naerstelijc.
Ende doe dese ionghelinc dus wt-
 uoer soe quamen hem te ghemoechte
 lazersech ende een blinde. **E**nde doe
 hise sach soe verwonderde hem en-
 de hij vraghede hem wie dat si wa-
 ren. ende wat si hadde. **E**n die kna-
 pen seyde **D**it sijn siden die die me-
 schen plakken te gheschenen. **E**nde hij
 seyde **P**leghet dit alle luden te ghe-
 schien. **E**nde doe si seyden. neent soe

antwoerde hij weetmen dan wye
 die dogcken moeten. en si seide. neen
 want gheen mensche en macht we-
 ten. **E**nde dese ionghelinc begonste
 in angte te wesen om dese dinghen
En op een ander tijc so vant hi ee
 harde out na die een bewompen aen
 sicht hadde. ende enen cronime rug
 ghe. ende hi sprac al stamerende en
 de hij hadde wonder ende vraech-
 de dit wonder. ende doemeyn seyde
 dat hi tot desen staet gecomen was
 om menichfoudicheit der iaren die
 hi hadde. so seyde hi **E**nde wat eynde
 is hier of. **S**i seyde hem die doct
Ende hi seyde hoor **I**s die doot al
 re luyden. of enigh luyden sonder
 linghe. **E**nde doemeyn hem seyde
 dat alle dye luden steruen moesten.
Soe vraghede hi. hoe menich iaer
 datmen leefde. **E**nde si seyden **I**n
 lyppo. of in sondert iaer wert men
 ouer ende daer nae coemt die doct
Ende dit oeuer dochte dye ionghelinc
 stadelijc in sijn herte. ende was
 i groter bedroefheit. in hi hielte hem
 blide voer sijn vader. **E**nde hi be-
 gheerde seer hier in te werden ghes-
 ert. **E**nde het was int lanc van sam-
 nar ee monic wonachtich die vol-
 makket was in leuen ende hyet bar-
 laam. **D**ese bekende inden gheest
 des conincs soens wille en hi nam
 an een coopmans abije. ende qua-
 tot dier stede. **E**nde hij ginc an des

Van Barlaams Hystorie

comincs soen camerlinc en sprack
hem aen ende seyde **I**ck ben ee coep
man. ende ic hebbt enen duerbaer
steē te coep die die blinde siēde ma-
lict. ende die douen maect hi horen
de. ende doet die stommen spreken
de. ende hi stort den onwijzen wijs-
heyt in Daer o soe leyde mi nu tot
des comincs soen ende ic sal hem de-
sen steen gheuen. **D**ie camerlinck
antwoerde he. du schens een men-
sche van rijper wijsheyt te wesen :
mer dme woerden en sijn niet een
drachthich metter wijsheyt n noch
tan om dat ic stenen kenne. soe toe
ne midden steen. ende hi is alsoe da-
mich als du segs. ende hi sodanich
wert gheproeft. soe seldi groot eer
van des comincs soen werden ghe-
daen. **E**n barlaam seyde hem myn
steen die heuet oech noch dese crast
dat die ghene die niet een claeer of
ghesonc begrip van oghen en heb-
ben. en die niet en hout volle siuer
heyt. waert dat hi hem saghe hi sou-
de dye crast verliesen die hij heuet
mer ick die wel conste van medis-
cijn weet. ic sie dattu gheen gheson-
de oghen en hebs. mer ic hebbt ghe-
hoert dat des comincs soe is siuer
dat hij alte scone ghesonde oghen
heuet. **E**nde hi seyde. isset alsoe soe
en toens mi niet. want ick en heb
be gheen ghesonde oghen. ende ick
ben onsiuer van sonden. **E**nde hij

seyde die des comincs soen ende ley-
den haestelic tot he. **E**n doe hi voer
hem ghecomen was. ende doe hem
die cominc waerdelyc ontfaen had-
de. so seyde barlaam. **C**ominc du he-
ues wel ghehaen dattu van buten
niet en ontfages die nederheyt va-
mi. want een groot cominc was
die wt voer op enē gulden wagen
en he quam een arm mesche te ghe-
moet met quade clederen die seer
magher was. **E**n die cominc ginc
te hant van sine wagē. en vael vo-
re die voeten des armen mensche
ende aenbeden ende stont op en cil-
te. **M**er sine baenwedse hadde des
onmaerde. mer si en dorsten den co-
minc dat niet lasteren. en seydent si
nen broeder hoe die cominc gedaen
hadde dat sijn groetheyt niet en be-
taemde. **E**nde die broeder berispte
hier of den cominc. **D**ie cominc had
de een ghevante alsmen yemant
doden soude. dat hi voer sijn doer se-
de enen eraut met eenre trompetten
die daer toe gheset was. **E**n doet
auont ghevorden was alsoe dede
die cominc die tropett blasen voer
sijn broeders doer. **D**oe sijn broed-
der hoerde soe wanhopede hij van
sine salichypt. ende hij wakede alle
die nacht en maecte sijn testamēt.
Ende doet dach ghevorden was so-
dede hi swarte cleder aen ende qua-
mit sinen wiue ende mit sijn kindē

vey al wenende tot dien palese En
 de die conincx deden in comen. en
 de seyde **O** soe. offstu dijn Broeders
 arant of hode dien du niet misdaen
 hebste soe seit onsiets waer om en
 sel ic dan n̄t otsien die hode mijns
 goods dien ic so vese misdaen hebbe
 die mi claeljcken mit trompitten
 doet te weten mijn doot ende boet
 scape mi die vreselike toecomst vā
 den doemdaghe. Daer nae dede hi
 masken vier scrienen ende die twee
 dede hi Buxten oeuer al vergulden
 ende dede volken mit dode liden be
 enres die stonckjen. Ende die an
 der twee dede hij mit peck besmeren
 ende dede volken met duerbaren
 stenen. ende hij riep den heren dye
 ouer hem sinen Broeder gheclaghet
 hadde ende hij settede dese scrienen
 voer hem. ende hi vraghede he wel
 ke die duerbareste waren. Ende si
 seyden dz die twee vergulden scrie
 nen waren veel goets waert. en dz
 die twee ander luttel waert ware
 En doe dede die coninc die vergul
 den scrienen op. en thant qua daer
 grote stanc wt En die coninc seide
 hem Dese sijn ghelyc die costeljcke
 clederen an hebben. mer binnien sijn
 si vol stances Daer nae dede hi die
 ander op breken. ende daer quam
 een soete wec wt. ende die coninc
 seyde hem. Dese sijn ghelyc den ar
 men. want al ist dat si quade clede

ven an hebben nochtans sijn si van
 binnien vol goets wecs van goedē
 werkien. mer hi mercket alleen dat
 van buten is. ende ghi en mercket
 niet dat van binnien is. Alsoe die
 coninc dede. alsoe heuestu oecsl ghe
 daen mi goedertierlisen ontfacende
 En barlaam begonste hem te seg
 ghen hoe die werelt gheschapen was
 ende hoe die mensche eerst sonde de
 de. hoe die lieue soen goods mensche
 wort. ende van sijnre passien. ende vanden
 doemdaghe ende vanden goeden
 ende quaden hoor loen seyde hij hem
 velse. ende lastarde seer die afgoden
 aen te beden. ende hij seyde hem dus
 danighen exemplē van hore sochye
 ende sprac En sculde vinc ee nach
 tegael. en doe hise dōden woude. so
 wert die nachtegael sprekkende en
 de seyde **O** mensche wat salte di ba
 ten oftu mi dodes. want du en sels
 dijn huuek mit mi niet mogen ver
 uollen. mer willstu mi laten gaen ic
 soude die drie dinghen leren en seg
 ghen. ende wie dat die naerstelikē
 hout hi sal daer groot oerbaerlich
 heyt of ontfacien Ende die sculde ver
 wonderde doe si sprack ende hij be
 louede hoor dat hijse soude laten ga
 en woude si hem dit leren Ende die
 nachtegael seyde Niemmermeer en
 selstu piijnen om diinghen die du
 niet ghesnighen en moghes. Ende

Van Barlaams hystorie

en wes nimmermeer droeuich om een dinc dattu verloren hebs. ende niet weder crighen en moghes. Ende en ghehoef nemmermeer dat on ghehoeflic is. wachte dese drie ende di sel wel wesen. Ende die scutter liet se vlieghen alsoe hi hoor beloefde. Ende die nachtegael die vloech in die lucht ende seyde. Wie du mensche wat quad niet heueste ghehadde. ende hoe groten scaet heuestu huden verloren. want ick hebbe enen steen in mi die veel meerre is dan ee struyfse ey. Ende doe hij dat hoerde soe wert hi seer droeuich dat hijse hadde laten gaen. Ende hi pijnde he te vanghen ende seyde. Come in minne huse ick sel di alle goedertieren heyt doe. en ic sal di eerlic late gaen. Die nachtegael seyde hem. Nu bekenne ic dattu een soc sijns. wat van dyen dat ick di gheseyt hebbe alsoe heueste cleyn profhe ghehadde. wat du biste droeuich dattu mi verlore hebste. nochtan en mogeste mi niet weder gherighen. ende du heueste di ghehynt om mi te vaghen alstu niet en moges varre in minne wech ende oec ghelouestu dat ick binne hadde soe groten steen. nochtan en ben ick alsoe groot niet. Dus sijn die ghene soc die in die afgode ghehouen. want si aenbeden dat si ghemaket hebben. En diese wachten hieten si hoer wachters. En hij be-

gonste vese te disputeren tegē dye valsche ghenoechte en ydelheit deser werle. En hier toe seyde hij vele eyen pele die vleyschelike genoech te begheren. ende hoer siest laten van honger sterue die sijn gheheven mensche die vloech van een enghoer dat hi hem niet doeden en soude. ende hi viel in ene grote put. ende doe hi viel. soe begreep hi met sinen handen enen boem. en settede sijn voete op enen gheslatten struick die niet vast en was. en hi sach twee muse die ee wit en die anderre swart die altoes die wortelen knaechden van den boeme die hij begrepen hadde en si hadde bi na doer gheslaecht. En hi sach onder dynen putte ene vreselijcke draske die voer wi blies en gaepde om hem te verswelghen en hi sach opte struic daer hi sine voet op gheset hadde vier aspiden dat sijn serpente die hoer hoeft wisten en dese mensche hief sijn eghen op. en hi sach ee luttel homiches an die telgen van dien boem. en hi vergat sijnre vresen die hi in alle siden hadde. ende hi gaf hem seluen alto mael totter soeticheydt van dien hoe ninghe.

Nota gheestelijc

De eenhoren bediet den doot die den mensche altoes iaghet. ende be gheerden te begripē. mer die putte dat is die werle dier vol is van al-

le quade ende die boe is elcs sijn le
 uen dat bi nachte en bi dage wert
 verteert en doerlanaecht als bi ee
 swarte ende witte muys Ende die
 vier serpenten die anden straue la
 ghen beduden den lichaem die ghe
 maect is vande vier elementen. en
 mitten serpenten wert dat lichaem
 ghecrant mit onsuueren begheertē
 Die drakte dat is die helle diet al u
 swelghet Ende die soeticheyte van
 den koninghe is die bedriechlycke
 genuechte vander werelt daer die
 mensche mede verlept wert dat hij
 sijn vrese niet an en siet: en hi seyde
 noch een ghelykemisse die ghene die
 die werelt minnen. si sijn ghelyc ee
 mensche die drie vriendē hadde va
 den welcken hi die een meer minde
 dan hem seluen. ende den anderen
 ghelyc he selue. den derde myn dan
 hem seluen of niet: en doe hi in gro
 ter vresen was en ghedaecht was
 vanden coninc li soe liep hij totten
 eersten vriet en sochte helpe en hij
 seide he hoe hi hem altoes ghemint
 hadde Ende die antwoerde he O
 mensche ic en weet niet wie du biste
 ic hebbe ander vriendē daer ic hu
 de mede ublide moet. die ic voert
 an te vriende hebben sal. nochtans
 soe gheue ick di twee haren cleder
 kijns dattu di daer mede moghes
 decken Hi wert beschaemt en ginc
 tot sinen anderen vriend ende hadde

oec sijn hulpe Ende die antwoerde
 Je en hebbe die moet niet met di te
 gaen te dadighen. want ick hebbe
 veel sorghen mer nochtan sal ic ee
 luttel met di gaen totter doen van
 den palase. ende dan sal ic te huus
 wert come en doen minen oerbaer
 Ende aldus soe wort dese mensche
 droeuich en in wanhope. en ghinc
 tot sinen derde vriend en seyde he
 mit bloedighen aensichte Je e heb
 be ghenen mont met di te spreken
 want ic en heb di niet ghemint als
 ic seuldich was te doe. mer nu als
 ic in tribulacien ben ende ick gheen
 vrienden en hebbe soe bid ic di dat
 tu mi helpes. ende dattu mi ghena
 dich sijns: en die seyde hem met blij
 de aensichte. waerlic ic belie dattu
 mijn lieue vriet biste. ende ic selbe
 dencken al dme cleyen weldadē en
 de gaen voer di. en ic sal den coninc
 voer di bidden. ende hi e sal dinz
 leueren in dinen vande handen
 Te beduden dese exemplē. die eerſ
 te vriet was die rycheyte vādē goe
 den daer die menschen in vese vre
 sen om is. mer als die doot comet
 soe en heuet die mensche niet meer
 hier of dan enen armen doech daer
 men hem in begrauet Die ander
 vriende is dat wiſf ende die kinde
 ren ende die maghen dyne alle mede
 gaen totten graue. ende te hant lie
 ren si weder en veronsedighen hem

met hoor sorghe. Die derde vriene
is dat gheseloue hope ende caritate en
de aelmissen. ende and goede wercken
ken die voer ons gach moghen al;
le die wijsle dat wi in de lichaem sijn
ende dese moghen ons helpen voer
gode. ende moghen ons van onse
vyan den ende vanden duuelen ver
lossen Ende noch een ander gheselike
misse seyde hi Het was een gherwo
ente i een grote stede dat si alle iaer
coren tot ene prince een vreemt ma
dieme niet en kende En als hi ghe
coren was. soe mochtte hi doen al
dat hi woude Ende hi regierde alle
lant als hem goet dochte. mer als
dese in alre weelde was. ende hi wa
ende dattet hem altoes bliuen soude
soe stonden die borghers teghen he
op. en sleepen hem naect al die ste
de doer. ende si senden in een eylane
daer hi niet teken noch drincken en
hadden noch elederen ende hij were
dair ghepijn van hongher ende oec
van coude. Ten lesten quam daer
een ander int heersappye ende doe
hi ghehoert hadde wat sijn voer va
ders gheschiet was. soe sende hi tot
dyen eylande onuerlastiche scat en
de als hi daer nae dat iaer in dz ey
lant ghesent was. ende die andere
daer in groter armoedē waren. soe
hadde hi daer grote weelde. Te bes
dudē dit exemplē Dese stede is die
werelt Die borghers sijn die duuels

die ons bedrieghen metter vasscher
ghenoechten deser werelt Ende als
wi des niet en vermoedē. soe coemt
ons die doot op. en wi werden ge
uoert in die stat der donckerkete.
En die richeyt dieme voersende
dz is aelmissen dieme den armē ge
est Doe barlaam dus dz kint vol
comelic had gheskeert. en he dz kint
volghen woude. en de vad late. soe
seyde barlaam tot hem Doe stu dic
soe selstu gheschte wesen een ioncghē
kint. die een ydel wijf ondertrouwē
woude. mer nochtan veronwaert
de hijt en vloech En doe hi i ee stat
qua. soe sach hi in een arms mans
dochter arbeydende. en si loefde go
de metten mōde. en hi seyde hoor O
wijf wat ist dattu doest. want al
stu arm biste. nochtans soe danstu
gode al hadstu groet goet van hem
desaen Si seyde hem. gheschte dz dic
wijf een cleynne medecine vā groter
siecheyt gheneest also wert die dāc
in cleynne ghisten een oersaete van
meerre ghisten. nochtan dat buten
is en is onse mit. mer dz binnē os
is. is onse. dat ic hebbe. heb ic voer
groet van gode ontsaen. want hij
heuet mi nae sijn beelde ghemact.
ende heuet mi verstandenis gheghe
nen. ende hi heeft mi ghetroepen tot
sijnre glorien. Om dus velle groter
ghisten soe ist wel tamelycken dat
men hem louet. Doe dese ioncghē

linc hoer sach ende hoer wisselyc.
 soe ey schede hi hoer te wiue van ha
 ren vader **D**ie vader seyde **D**u en
 moghes mine dochter niet nemen
 want du biste edelen luden kint en
 de ic ben een arm man **M**er doe he
 dese ionghelinc sier an lach soe sey
 de dese man **I**c en machse di n̄ ge
 uen om dattuse tot d̄jns vads hu
 se voere soudes. wat si is mijn em
 ghe dochter **D**ie ionghelinc seyde
Ic sel met v bluē. en ic sel mi voe
 ghen mit v luden in allen dinghen:
Ende hi dede sijn costelijc cleet wt
 ende des outs mans abijt an. ende
 hi bleef met hem ende namse te wy
 ue **E**nde nae dien datten die eude
 man langhe gheproeft hadde alsoe
 leyde hi he in een camer ende toen
 de hem een onuertellike borde van
 r̄icheden soe dat hi des ghelyc nyet
 ghesien en hadde. ende hi gaft hem
 al **E**nde josaphat seyde hem **D**ese
 bispels behoert mi redelijc toe. ende
 ick waen dattu dit van mi gheseyc
 hebste **M**er vader segghe mi. hoe
 ou dattu biste ende waer du woe
 nes. want ic en wil nymermeer
 vā di seyden **B**arlaam seyde **I**c
 ben vif ende viertich jaer out. en
 ick wone inder wildernisse des lan
 des van samaar **E**nde hi seide Va
 der midunclet dattu meer dan tse
 uentich jaer out biste **B**arlaam
 seyde. wistē wetē hoe out dat ic bē

van dien dat ic gheboren was soe
 heuestu wel ghevawet. mer ick en
 hebbe niet gherestent noch en reken
 hoe menich jaer ic ghesleden ben vā
 dier tijt dat ic ghebore was. want
 doe soe was ick van binnen doot.
 ende die jaren die ic doot was. en
 reken ic nymermeer mitten jarē
 des leuens **E**nde doe josaphat vo
 ghen woude inder woestinen so sy
 de barlaam tot hem **D**oestu die.
 also sal ick in dinen gheselscap bli
 uen. mer ick sal wesen wercker
 minre broeders van persecutien.
 mer alstu sien selste dattet punt is
 alsoe selstu tot mi comen **A**lous
 doepete barlaam des conincs sone.
 ende hij leerde hem wel int ghesloue
 ende hij costen. ende leerde weder
 tot sijnre stat Nae d̄pen dat die co
 minc hoerde dat sijn soe kerstē was
 soe wert hi alte droenich **E**nde eē
 sijn vriet die arachis hyetede twes
 ten ende seyde **H**eer coninc ic kene
 enen oude man eē heremijc die vā
 onser wet is die barlaam alte ghe
 lyc is en dese selhe vensen barlaam
 te wesen. ende hi sal eerst beserme
 den kersten ghesloue. ende daer nae
 sal hi sijn wet verwandelen. en we
 derwegen als dat hi ghelyc hadde
 ende aldus soe sal des conincs soe
 ne tot ons kerken **E**n die coninc
 die na m̄z he dē prince en eē groec
 heer om barlaam te soeken. en hij
 G ij

vinc die heremite. ende seyde dat hi
barlaam gheuanghen hadde. ende
de weende die soen bitterlyc. mer
daer nae soe vertoende hem god dat
ter barlaam niet en was. Ende die
vader quam totte soen en seide. soe
ne mi du heues mi in groter droef:
heyt ghebrache. en du heues mine
oucheyt ongheert. ende hebbe my
ghenomen dat licht van minē oge
Sone waer om heuestu dit ghedaē
ende hebt gheslagen onser godē dien
ste. **J**osaphat seyde Vader ic vlye
die donckerheyt. en ben ten lichtte
ghelogen. **I**ch heb dwalinghe ge
laten. en die waerheyt bekent. en;
de ick en arbeide niet te vergeefs.
want men sal my niet weder mo:
ghen wepen van cristo. want alsoet
om moghelyc is mitter hant den he:
mel te ghereykien. of dye grote zee
te verdroeghen. alsoe weet ic wel
dit oec te wesen. **D**oe seyde die co:
mune **E**n wie is mi een wercker va:
desen quader sonden ic die soe gro:
te dinghen di ghedaē hebbe die nye
vader sinen kinde dede. **H**ier om he:
uet dy teghen my doen settien ende
versotten die quaethyt dīns wil;
sen teghen myn houet. **W**el te rech:
te seyde die astromime in dinen ghe:
hoerte dattu werden soudes houeer:
dich ende onghehoersam dinen ou:
ders. **E**n en wiltu nu mine wille n̄
doen. soe en selstu myn soen niet we:

sen. en du selste dīns vaders v̄at
werden. en ic sel di doen dat ic nie
v̄ant en dede **J**osaphat seyde hem
Comine waer om werdeste serich:
d dat ic prince bin van dechde wat
vad was ye drouich in sīns lime
gblucke. want nu en sal ick nyg
mer meer hietē vader. mer bistu mi
teghen so sal ic van di v̄ken als va:
ene serpente. **E**n die comine ghem
van hem mie granscappen ende sey
de arachys sinen vrient sīns soes
hartheyt. en hij niet hem dat hij mi
hem niet hardelijck en sprakte. ende
dat hi he te bet an he trecken soude
met soete saete woerden. **D**es an:
deren daghes soe quam die comine
tot sinen soen. en cisten ende seyde
sieuere sone eer dīns vaders oucht
ende ontsich dinen vader. **E**n wet
ste niet dat ick dīn vader ben ende
hoe groet goet dattet is die vader
te minnen ende verbliden. ende we
der omme hoe groet quaet dattet is
diē te vernuwē en te veronwaer
den. wane hoe vele dat dit ghedaen
hebben si sijn qualic geuaren. **J**osa:
phat seyde. **H**et is tijc ghehoersam
te wesen en tijc te minnen. ende tijc
van vrede. en tijc van stide. want
wi en sijn nyemant sculdich ghe:
hoersam te wesen in quade. noch va:
s noch moed. **D**oe sijn vad sijn vol
standicheyt sach. soe seyde hi. **O**m
dz ic dīne hartheyt sie en du minz

en wilstē onderdanich sijn so come
doch. ende laet ons gaen te gader.
ende laet ons wykē der waerheit
want barlaam die di verleit heeft
hebbe ick gheuanghen **N**o laet os
ende die onse ende die uwe verga-
deren met barlaam. ende ick sal een
bode wt sen den dat alle die kersten
comen moghen sonder vrese **E**nde
alsmen disputieren sal verwinnen
v barlaam soe sellen wi v ghelouen
mer verwinnen die onse. soe sel di
ons gelouē **D**it was des conincs
soen lief. ende des conincs ludē die
ghinghen tot die gheuāghen man
dat hi hem veynsen soude of hi bar-
laam ware. en hem eerst pinen der
kersten gheloue te bescutten. ende
dat hi hem daer na laten soude ver-
winne. en aldus vergader dē si al-
le. en josphat keerde hē te nathor
wert en seyde **O** barlaam weestē
wel hoe du mi gheleert hebste. en ist
dattu dz ghehoue dattu mi gheleert
heus mogheste bescermen. so sel ic
all myn leuen in die leringhe blieue
mer wordeste verwonnen so sel ic
ouer di wrelken minē laster en ick
sel dīn tō ge ende dīn hert wt tre-
ke mitter hāt en gheuē dē hondē
dat die andere niet en sellen dorren
der coninghen kinderē ter dwalij-
ghe brengē **D**oe nathor dit hoor
de. soe wert hi seer droeuich en ver-
uaert doe hi sach dat hi valien sou-

de inder culen die hi ghemaect hadde
de. en dat hi gheuanghen was met
sinē strick en hi mercke dat hem be-
ter was dat hi hem an des conincs
soon hilde. om dat hi den doot ont-
gaen soude want die coninc hadde
openbaer ghebeit dat hi sijn gheloue
sonder vrese bescermē soude **E**nde
een vandē rethoren stont op. en sei
de **G**istu barlaam die des conincs
soen verleit heeft. en hij seyde **I**ck
ben barlaam die des conincs soe nz
in dwalinghe ghebrocht heeft mer
ic hebbē daer of verlost **D**ie rethor
seide **O**m dat grote eerbaer luden
onse goden aenghebedet hebbēn.
hoe dorreste teghen die stekken **H**ij
anwoerde ende seyde **D**ie caldeen
ende die griekēn en die van egyptē
si doelden. ende hyeten eenrehande
creaturen hoor goden. want die cal-
deen waēden dat die elementen wa-
ren goden onme dat si gheschapen
sijn ter nutscap der mēschēn om dz
si onder hoor heer scap sijn. ende om
dat si daer of niet vels pinen wer-
den keulecket **E**nde dye griekēn
waenen dat misdadighe menschen
goden sijn als saturnus. ende mē
seyt dat dese hoor sijn deraten;
ende dat si hoor sellen hoor mālich
eden off sneden. ende si worpene in
die zee **E**nde daer nae wert ve-
nus gheborē van jupiter horen see
die ghebonden ghewerpen wort

G ij

Van Barlaams Hystorie

in die hille. want men scriuet dae jupiter die coninc van al den godē is. ende men seit dat hi hem dicwij le versciep in een beest. **S**i segghen oec dat venus die afgodinne was een ouer speellinne. want si hadde somijt enen putier dat was maerten. ende somijt a domden. **D**ie vā egypten oefenen beesten als scapen calueren varcken. ende aldusdem ghe dinghen. mer die kersten oefenē des alten hoechste soen die van den hemel ghetcomen is. ende men sche gheworden is. Ende nathor begonste zeer naerstelijck dat kerste gheloue te beschermen ende vast te maken met redē. ende die meesters worden soe stom dat si hem niet aē woerden en mochten. Ende josaphat wort alte blide om dat onsen heer bi den vyant der waerheyt die waerheyt besermde. mer die coninc was alte gram. ende hi hiet dē niet seyden. als of hi des ander dages noch hier of spreken woude. **D**oe seyde josaphat sinen vader laet mi ne meester te nacht mit my bliue dat wij te gader spreken moghen van dien dat wi morghen segghen sellen. ende nem du die dīne metti ende spreke du met hem. **O**f neme mine meester met dy ende laet dīne meester met mi of anders ende doet sic ghē gherichticheyt. mer crafe. **H**ier om gaf hi hē noch nathor en

de hij hoepte dat hij hem noch bedrieghen soude. Ende als des conincs soen met nathor te huus ghecomen was soe seyde hem josaphat. En waent niet ic en weet wel wye du biste. want ick weet wel dattu barlaam niet en s̄̄js. mer du biste nathor die astronime. **E**n josaphat begonste hem te prijsen ende te prediken den wech der salicheyt. ende hi bekeerden ende seynden des morghens ter woestinen wert. en daer wert hi gheoept ende bleef een hevmitte. Ende het was een goetelaer die theodas hiete ende hi hoorde dit ende quam ten coninc. ende hij behouede hem dat hi sinen soen soude brenghen tot sine vaderlycke wet. **E**n die coninc seyde hē moegste dit doen. so sel ick di een gulden beelde maken. ende ic sel die sacrificien of ferien ghelyc den goden. **E**n hi seyde. **E**n hebbe ghe sorghe om dīn kint mer ghēbiede schone wel vertierde wiuen in te comē om dat si altoes met josaphat souden sijn ende hem dienē. ende met hem wandelen souden want hi seyde. ic sel een van minne ghēsten tot hem senden. ende hij sellen tot oncauscheyt verwreken wat gheen dīne en versleyt een ion ghelyc so lichtelic als dat ansicht der wiuen. want een coninc was die nauwe een soen gherwinnen en mochte. ende doe sijn soen ghesoren

was soe seyden die grote meesters
 waert dat hi binnen tien jaer son
 ne of mane an en sage dat hi blane
 werden soude Ende die cominc de
 de matre en houwe eē hol i enē stree
 en daer de de hi sinē soen vijf jaer i
 houdē. en doe die geleden waren so
 dede die comincs alrehande dincs
 voer hem brenghen dat hijt alsoe
 soude moghen kennen ende weten
 Ende doet voer dat sint ghebrochte
 was. gout siluer ende duerhar ge
 steente ende scone clederen en paer
 den en alrehande dinc. en hi vrage
 de hoeme elc dinc hietede soe seyden
 he die knapen Ende doe hi angste
 lie vraghede hoe die wiue hieteden
 soe seide he des comincs camerlinc
 al boerten de dattet duuelen waren
 die dē mēschēn verleyden En doe
 die cominc sinē soen vraghede wat
 hi van allen meest begheerde. ende
 meest minde soe seyde hi **Niet** vader
 soe begheer ick also seer als die du
 uelen die den menschen verleyden
In gheen en is myn harte soe seer
 ontstekken als i hem Ende daer bi
 weet. dat dījn soen en sel n̄ verwō
 nen werden dan in deser manieren
 Doe dede die comincs alle die kna
 pen van sinen soen. ende dede scone
 ioncfrouwen bi hem. ende si porre
 den altoes tot oncuuscheden Ende
 josaphat en hadde nyemant dyen
 hi anseien mochte. off daer hij mede

spreken mochte. of daer hi mede be
 kent was Ende die quade ghest
 dien die g okselaers seynde hi ont
 stac den iongeline seve. ende oec so
 porreden die maechden van buiten
 ter hetten van oncuuscheden Ende
 doe hi ghemwaer wort dat hij aldus
 seer ghepijnt was soe wert hi ghes
 stroert ende hi beual hem al gode en
 hi ontfinc godlycken troest. ende
 alle sine becoiringhe die vloech van
 he Daer nae seynde hi tot he eē al
 ten schonen ioncfrouwe eens co
 mincks dochter. wies vader doot
 was Ende doe hoer josaphat pre
 dicte soe antwoerde si hem **Wilstu**
 mi behoeden ofte bewaren vander
 afgoden oefeninghe. soe neemt mi
 ti wyue. want dype kersten veron
 waerdē dat hiliken niet. mer si pri
 sent. want hoer patriarchen ende
 propheeten en petrus hoor apostel
 hadde wyuen Ende josaphat ac
 woerde hoer. wijf du segste mi die
 om niet. want men oerloft den ker
 sten wiue te nemē mer niet den ghe
 nē die cristū belouet hebben huuer
 hert te houden Si seyde **No** hert si
 alsoe du wils. mer wiltu mine siel
 verlossen soe doet mi een cleyn bede
 en legghē bi mi desen nacht alleen
 ende ic sel di besluuen dat ic morgē
 vroe kersten werden sal. want ist
 alsoe men seyt datten enghelen bly
 scap is inden hemel van enen son

G ij

dare die penitentie doet. en is men
dan niet sculdich groet loen dē ghe
nē die enē behoudē maect Doe al
leen eenwerue dat ic wil. ende also
sclētu mi behouden Ende hier mede
soe begonsten si hem zeer te bewerē
Doe dat die duuel sach also seyde
hij tot sinen ghesellen. siet hoe hem
dese ioncfrouwe bewert heeft dye
wij niet en mochten bewerten Daer
om comet ende laet ons starckelijc
op hem lopen al die wijs dat wij
den tijt hebben Ende doe dese ion
gheline sach dat hij starckelijcken
ghuanghen was. wat sine begeer
ten bewerden. ende die ioncfrouwe
verporteden oech bi des diuels ra
de. soe wert hi wenende. ende gaff
hem toe bedinghen. ende in die be
dinghe wert hi slapende. ende hem
dochte dat hi gheuoert was in een
pryeel dat vol sconen bloeme was
en die bladeren vanden bloeme ga
uen daer soeten weke. ende daer so
was die vrucht alte scoē van aen
sien. en soete van smalte. ende daer
stonden setelen ghemaect van silue
ren ende van goude ende vā duer
kier stenen. ende ouerleyt met cos
telike clederen en daer liep alte clas
re water En daer nae leyden si he
in een stede daer die mueren of wa
ren van sconen goude ende wonder
lic zeer lichteden ende een hemelsche
gheselscap songen daer soeten sanc

die nye mensche des gheselcē en hoer
de en men seyde hē Dit is der heylī
ghen stede En doe hē die man wou
de weder brenghen soe bat hij hem
dz si hē daer lietē bliuen Si seyde
Du selste hier moetē comē mit gro
ten arbe yde. ist nochtan dattu dy
crafte an doets Daer nae leyden si
hem toe alten donckeren steden die
alte vulke vol waren Ende sey
den hē dit is der quader stat Ende
doe hi ontwaecte soe dochte hem de
ser ioncfrouwe en der ander scoen
heye vuyltre dan misse wesen. mer
doe die quade gheestē weder ghetoo
met ware toe theodam en hysse ver
sprac so seyde si Eer hi hem seggen
de so vielen wi op hē en verstoerdē
starckelijcken. mer doe hi hem ghesē
ghent hadde. soe veruolghe de hi os
met granscap Doe ghinc theodas
metten coninck toe josaphat en ho
pede dat hi hem soude moghen gera
den. mer die goskelae die wort ge
uanghen vanden ghenen die hi vā
ghen woude. ende hi de de hem dopē
ende leyde een heylīch leuch Die co
mme wanhopde doe. ende liet sinen
soen bi sine vrienden vnde halfsijn
rijck ende als wast dat josaphat be
gherde in die wildernisse te gaen
nochtā om dat hi dat gebue meer
te woude. so ontfinc hi dat ryc tot
enen tida ende hi maecte in sinen ste
de kercken ende crucey ende be-

keerde se al tot cristum En ten leste
wert die coninc ghesouede in sijns
soens predicatiē. ende wert kerstē
en were gedoept. en hij liet al sijn ri-
ke sijn soen. en hij gaf hem seluen
te groter penitentien. en hier nae
starf hi heylischlic En josaphat ma-
kede bariaham coninck en woude
dic wyl vlien Mer dat volc vintē
en te leste en woude hi nauwe ont-
ulien En doe josaphat dier die wil-
dermisse ghinc soe gaf hi enen armē
mensche sijn coninchickie clederen
en hi bleef in een arm cleet mer die
duuel becoerden seer Sulcke tijc
viel hi op hē mit enē getogē swaer-
de en dreygeden te slaeen Sulcke
tijc openbaerde hi hē in die ghesuk-
nisse van memigherhande beesten.
beyende ende briesschende. mer jo-
saphat seyde Onse heer is mijn hul-
per. en ic en sel niet ont sien wat mi
die mēscho doet Dg bleef josaphat
twee jaer dwalende inder woesti-
ne. en hi en conste barlaam niet vi-
den. mer ten lesten vant hi sijn spe-
lunkie en hi stont voer die dore en
seyde Benedyke vad benedype Doe
barlaā sijn stemme hoerde so ghinc
hi daer buten. ende si cisten die een-
den ander en alle heytelijc ende om-
helsedē hē. en des en mochten si n̄
versadet worden En josaphat sey-
de barlaam al dat hē ghescreet was
en barlaam dancte gode seer Ende

josaphat bleef daer menich jaer in
grooter penitentien ende in doechdē
Ende ten leste wert barlaams tijc
voldaen ende hi starf Int jaer os
heren iijc. en syx. En josaphat
die liet sijn rjck doe hi syx. jaer here
out was. en hi was syx. jaer here
mijc Ende daer na starf hi vol vā
goeden werken. ende hi was mie
barlaams lichaem begrauen Ende
die coninc barachias dat hoer-
de so voer hi derwett mie enē grote
heer vā volc. en hi nam seer waer-
deliken hoer beyder lichaem ende
voerdē in sijn stede En tot hōre
grauē gheschieden vele myraculen

PDie legende vā pelagius den paus
Ende oech voere meer van alreha-
de hystorien

Pelagius die paus was har-
de heylisch ende hi hadde hem
eerlic in sijn paescap. ende ten les-
ten starf hi vol vā goeder werken
Dese pelagius ē wast niet die voer
sinte gregorius was. mer hij was
een ander voer hem. want na dese
pelagium quam johannes. nae jo-
hannes quam benedictus. daer na
pelagius. en na pelagiu quā gregori-
tius In dese pelagius tide quamē
die vā Lombaer dyen in ptalien En
om dat vels ludē die hystorie hier

ot niet en weten. so wil ic se hier scriuen alsoemense vijnt in velse croniken in der lombarden historien die paulus hoer bescriuer bescreuen heuet. Want dat volck van granauen was eenrehande groot volck en quam van noerden wten oever vander zee. En doe dit volc ghecomē was wt sine lande in candianien. ende si grote striden verwonden hadde. soe quamen si ten leste in pannonien. mer doe en dorste si niet voert varen. en bleuen in dat lant ewelijc wonende. Dese hyeten eerst miraculi. ende daer na lombarden. Doe si noch woendē in germanien soe vant die coninc van lombardien in enen put vij. kinderen die daer ee quaet wijf umoert hadde die si tot eere dracht ghedrage hadde. Ende doese die coninc ghehoueden hadde en hysse met eenre glauie van wonder omme keerde soe begreep een van dese kinderen des conincs glauie. Doe dz die coninc sach so greep hi d' metter hant een en hieten amessioen. ende seyde dat hi een groot man werde soude. En dese wert so vrome dat die van lombardien he coninc maecte doe die coninc doct was. Omrent die tijt. Int jaer ons heren iijc. en yc. doe die bisscop vande arriane enē man do pen soude. also europiq seyt die karla hiet. so seyde hi. Ic dope di in

de name des vads bidē soen inden heyligen gheest. Om dat hi daer mede toene woude dat die sone en die heylighen gheest minre waren. dan die vader. So ontuoer he haestelic dat water. en die karla liep haestelijc ter kercken wert. Tot dien selue tide doe leuede sinte merdaci en gildaert die broeders ware. op ee dach ghescreven ware. en op enē dach bisscop ghewyet ware. en op enen dach storue en op enē dach van crusco ontfangen ware. Voer dese tijt. Int jaer os heren iijc. doe in gallien die onghelouicheye vande arriane gheuyde. soe wert die enicheyten van die drieoudicheyten mit scoere myrakulen vertoet als gwillertq seit. want doe die bisscop i die stat van nasarens misse dedi. so sach hi drie dropelen alte clae. die ghelyc ghet waret opte oustaer en si liepē te gad en wordē ee alte scone paerle. En doe si die paerle int middē ee guldē cruius geset hadde so vielen die andstenē of die a d' cruius stondē. En dese paerle dochte den goede ludē clae. in die quade docker. En dat hi die sieke gheneset en dat hi die gene diet cruius anbeden deuocie meerrede. Hier na hadde die van lombardien een coninc die albinus hiet die ee starc vroe man was. die street teghen den coninc van gebianors en hi verma-

nen en doden En hier om so quam
des verslaghen conincs soen tegen
albinum met ghewapender hane
starekelic En albinus brochte sijn
heer tegē hē en hij do de ende vme
sijn dochter die rosamunda hiet en
hij namse te wyue mer hij hadde
dewen maken van deser ioncfrouwē
vader hersebecken enen nap ende
hij hadde oock dewen omme legge
mit siluere ende daer wt dranc hij
In dien tiden soe regeerde die min
ste iustijn dat keyserrijc ende had
de ee prince te camerlinck die ner
ses hiet die ee edel vroe man was
die teghen die goten gheuaren was
doe si ytalien destruuerden ende hij
hadse verwonne ende arakkam ho
ren conincs hadde hi ghe doot ende
hij hadde ytalien eyghen ghemaect
En om grote weldaden die hi ghe
daen hadde soe moste hij ghedoghen
grote vyantscap van die van tomen
En hier om so wort hij valschelyc
ghewroeghet voer den keyser ende
wort of ghedaen En des keyzers
wijf ontboet hem dese scande daer
toe dat si hem soude doen spinnē nī
horen dienstmaghesden ende dat si
hem wolle soude doen verlesen En
de narses die antwoerde op dese
woerde En ic sal di alsulke web
be doē scerē dattu van di niet en sels
moghen doen alsoe langhe als du
leues Ende narses voer te napels

ende ontkoet den lombarden dat si
laten souden dat arme lant van pa
nomien en dat si hem vergaderen
souden om ytalien te winnen Doe
dit albinus hoerde soe liet hi pan
nomien Ende int jaer ons heren
vijf hondere ende achttentestich so
quam hij met dy van lombardie
in ytalien want si hadde een ghe
woente dat si langhe baerden droe
gen En daer om op een tijt doe die
spiers ob he comē soude soe beual
albinus dat alle die wiue hoer haer
ontslechten soude en leggent om
trent haer kinne om dat die spiers
wanen souden dat si alle mannen
ware En van desen langhen baer
de worden si van dier tijt lombardie
gheheten Andere segghen doe si
op die nyse tegē die van wandalie
vechten soude en si ghangē tot enē
die propheeteerde ob hi voort hooz
verwinnings biddē soude en hise
benedide Doe ghanghen si legghen
bi sijns wijf rade neuen ee veyn
ster daer hij des morgens plech te
biddē te oestenwert En si beuole
dat alle die wiue hoer haer legghen
souden om trent haer kinne Ende
doe dese man sijn veynster op dede
en hise sach soe riep hi wie sijn dese
lange baerden En sijn wijf seide he
ob hi he die verwininge gaue die
he die name gheghue hadde Doe
si dus in ytalien ghecomē ware so

wonne si volna alle die steden en
doden alle die luden ende si laghen
drie jaer voer papien en si wonee
En die coninc albinius hadde ghe-
swore dat hi alle die kersken doden
soude. ende daer hi doe hi in papien
waren soude. soe kin yelde sijn paere
voer die poerte. en hoe seer hijt mz
spore sloech ten mochte niet voert
gaen voer dat die coninc sinen et
verwandelde bide raet van ene ker-
sten **D**us quamen die Lombaerden
te melanen en wonne in corter tijt
al ytalien sonder woenen en romanen
en **E**n die stat is alsoe ghekeyten o
dat si altoes hoer an wene ghehou-
den heeft. **E**n doe die coninc albini-
us te verone was. ende hi daer een
groot werfcap bereypt hadde. soe de-
de hij daer sinen nap brenghen die
hi van des conincs hersebecken had-
de doon maken. en hi dranc ker wt
en hi dede sinen wiue rosamunda
daer oec we drinckē en seide **D**rinc
het met dinē vad ende doe rosamunda
da dat verstaen hadde wat dat be-
dude. so wert si den coninc soe seer
hatende. **E**n die coninc hadde een
leytsman die bi ee vand coninghin-
ne cameriere lach. **E**n op een tijt
doe die coninc wech was soe ghinc
die coninghinne legghen op dir ca-
meriere bedde. en onthoet die leyts-
man van hore camerieren wege dz
hi op die nacht tot hoer quaē. **E**n

doe hi daer ghecomen was soe dede
die coninghinne sine wille voer bo-
re cameriere. ende daer seide si hem.
Weestu wie ic ben. ende doe hij sey-
de dat si sijn amyē ware. soe seide si
Ic en ben niet mer ic ben rosamun-
da. Waerlic du heues hude alsulf
dine ghehaē dattu moets albine do-
de. of du selfte van he gbedoot wor-
den. wat ic wil dattu mi wrekes o-
uer minē mā die van mijns vaders
hersebecken enē nap gemaect heeft
en mi daer wt dede drinckē. Ende
als dz die leytsman nō doen en wou-
de. mer hi ghehoede enē anderen te
vinden die dat doon soude. Ende op
een tijt doe die coninc ghecomen
was. soe liet rosamunda die prince
wete dat hi des nachts quame ge-
wapēt. en si nam des conincs wa-
pen en dedese wech ende si verbant
al keymelijs eē steectwaert dat tot
des conincs hoofde himc. so dat niet
niet wt trecken en mochte. noch of
doē. en die coninc sliep op sijn bed-
de. Doe pijnde hem dese leytsman
in sijn camer te comen. Doe dat die
coninc vernam. soe spranc hi van
sinen bedde. en hi begreep dat steect
swaert. en doe hijt niet wt trecken
en conde. soe weerde hi hem vrome
lyc met enen messe. Mer om dat
die leytsman alte wel gewapēt was
soe verwah hi den coninc ende do-
den. **E**n hi nam al den scaat vanden

palase. ende vloecht met rosamunda
 te rauennen. Ende doe wosamunda
 da sach enen alten schonen ionghe
 linc die rechter was vander stadt
 so begeerde si hem te hebben tot ene
 man. Ende si gaf hore man venijn
 in ene nap. Ende doe hi die bitter
 heye daer of voelde soe hyet hij si
 nen wiue dat ander deel drincken.
 Ende doe sijns niet wen en woude
 soe toeck hi sijn swaert en dwanc
 hoer te drincken. en also storuen si
 daer beyde. **T**en laetsten wert ada
 lach die coninc van lombardyen
 gedoept en wert kersten. mer then
 declina die conincghinne van lom
 bardi die goet kersten en innich
 was. maecte te modeien alten sco
 nen capelle. Ende tot deser coninc
 ghinne sende gregorius die koek
 van dyalogo. ende si bekeerde horen
 man. die eerste was hertoghe van
 carmitense. ende daer nae wert hi
 coninc van lombardyen. Ende si
 dede hem vrede hebben metten krey
 ser ende mette kercken. En op sin
 te geruaes ende prothaeis dach. soe
 was die vrede ghemaect tusschen
 die romeyne ende lombarden. En
 de daer onj ordineerde gregorius
 die paens datmen op dien dach sin
 gen soude inde dienst vander mis
 sen. **R**oquetur pacem. Ende in sin
 te johannes baptisten dage. soe was
 die vrede als gheconfirmert. Want

chundelina hadde sonderlinghe de
 uocie in sinne johannes ende si sey
 de dat bi sinne johannes hulpe dese
 vrede gheuast was. Ende daer om
 dede si in sinne eer te madocien dye
 capelle stichten. Ende enen heyl
 ghen man wert gheopenbaere dat
 sinne johannes patroen ende bescer
 mer waer van die liden. Doe greg
 orius doot was. so volghede hem
 nae sabinus. En nae sabinus qua
 die derde bonifacius. Ende na die
 derde bonifacius soe qua die vierde
 bonifacius. En om des bedinghe
 so gaf focus die kercke die kercke
 gods pantheon. Int jaer os heren
 vi. ende tien. Ende om des derden
 bonifacius bede. soe ordineerde hi eer
 ste dat die kercke van roemen dat
 hoeft soude wesen van allen kerken.
 Want die kercke van constantinopo
 len schef hoor die eerste van allen
 kercken. In des bonifacius tiden
 doe focus doot was ende erclius
 regneerde. Int jaer ons heren vii
 ende tien. soe was machumeth een
 valsche propheet ende een gokelaer.
 Hij bedroech agarone ende dye ys
 makeliten dat waren sarracenen in
 deser manieren alsoe men leest in si
 ne hystorie in een cronike.

Van machumeths viseringhe
En clerc die zeer vermaert
 was int hof van roemen;

Doe hij niet ghetrigghen en mochte
die heer scappie die hi begheerde En
daer om hadde hij onwaert en
toech ouer die zee Ende met sinen
visierunghe soe toech hi an hem een
ouertallic volc Ende doe hi machu
meth vant: so seyde hi hem dat hij
he wel heer maken soude bouen de
volke En hi voerde een duue op en
hi stac oren ende ander dinc i ma
chumeths ore. ende sette die duue
op sijn scouderen ende daer de hij
die duue so wel. so wanneer si ma
chumeth sach soe vloech si te hant
op sijn scouderen ende stack horen
beck in sijn oren Dese voerseyde
clerc vergaderde dat volc ende sey
de dat hi dyen boue dat volc settien
soude die den heylighen gheest toe;
nen soude in een ghelycke van een
re duue Ende te hant liet hi die du
ue al heymelic varen ende si vloech
op machumeths scouderen die on
der die ander stont en si stack hoe
ren beck in sijn oren Doe dat dat
volc sach so waedē si dakte die hei
lyche gheest was die op hem quam
en die in sijn oren gods woerden
seide: en aldq bedroech dese goete
laer die sarracenē en si hildē a he
en si wonnene ryc van persen en
van oestrijcke tot alexandriē Die
seitmen ghemeechc. mer dat hier
nae volc is bet te gheslouen. wat
machumeth versierde nuwe ewe

ende seyde daerse hem ghesleert had
de die heylighen gheest. die op hem
qua in geschte eere duue also volc
sach Ende in sinen ewe soe sette hij
som dinghen wt deyde testamentē
want om dat hi i sijn innicheyt co
manscap dede. ende hi tot egypten
en in palestine met camelen voer
met kersenen ende met ioden. soe
hadde hi dicke geselscap en hi leer
de aen hem beyden dat nuwe ende
dat oude testament Ende daer on
besijnmen die sarracenen nadē se
den der iode. ende si en eten gheen
varkens vleysch Ende doe machu
meth hier of woude vde toene. so
seide hi dat nader diluijen dat var
ken gheschapen was vādē cameels
messe. ende dat men daer omme dat
varken scouwen soude voer onsu
uer En hi was eens mitten kersē
ende seyde dat een god almachtich
was van allen creaturen Dese val
sche propheet seide oec som waerhe
den met sinen loghene want hi sey
de dz moyses was ee gret prophe
te. mer dz cristq was die meest. en
die heechste vanden propheeten dat
hi mit gods craft gebore was van
der maghet maria sonder mannen
saet. Oeck seit hi in sine boekje dat
cristq noch ee kind was dat hij vo
ghelijns sciep vande sijn dæt
den. mer hi deder venijn toe; want
hi seyde dat cristus niet waerlijch

ghepassijt en was. noch dat hi niet waerlijcke verrees vander doot . mer dat hij dit een ander mēsche de de die hē gheleue was. En edel vrou we was die ta digam hiet die vrou we was vā enē lāde dz corwenea hiet. En doe si sach dz alle die iode en die sarracene hē na machumet hilden soe waende si dat in hem verborghen was eentrehan de godheit . Ende om dat sy weduwe was soe nam si hem tot enen man. ende als dus wert machumeth heer van al dien lande . Ende hi bedroech dye vrouwe ende al die ioden ende sarracenen soe mit siney loghenen dat si alle seyden dat hij messias was . die inder ewen bekhouet was . Hier nae quam machumeth an dat grote euel . ende hij vielse diewijle of . Doe dat segida sach . soe wert si se te drouich . om dz si te hylicke had de ghenomen een onsuueren man : die metten groten euel besmet was . Ende om dat hij hoor ghenooch do en woude . so besmeette hise met al dusdanighe woerden ende seyde . Gabryel die enghel die spreket mi diewijle toe . ende om dat ick nyet verdraghen en mach dye clae hie hins aensichtes . so val ic dan i on macht . Ende dat wijs ende die ander luden gheleefden die . Nochtan leestmen anders wert Dat ee mo nich was die machumeth leerde .

die sergius hiet Ende om dat hi in deser onghelouicheyt nescorijc ghe uallen was de hi momine was . so verdreefmen wt . ende hij quam en de hij hiele hem aen machumeth . Nochtans leestmē anders waer dz in dat lant van archyochien was een archyaect die ghebrecht had de Ende soe men leest so wast een iaco pijn die die besnidemisse predicte en de si segghen dat cristus niet god en was . mer een ghelychtich mensche dye onsaen was vander maghee maria . ouermits den heyligen geest Ende dit ghebouen noch die sarracenen Ende dese voer seyde sergius leerde machumeth dat nuwe ende dat oude testament . Wane de machumets vader ende moeder de oec waren . so bleef hi onder siney oen dye wijle dat hi een ionc kijnt was ende langhe tijt soe diende hij met alle sine luden den afgoden van arabiën Also seyde hi i sijn boec dz god tot hem seyde Du waerts weese ende ic ontfinc di Du waerts lange in die dwalinghe vanden afgoden en daer of brochte ic di Chi waere arm . ende ic habbe di rije ghemaeect want al dat volc vā arabien oefen den venerem met machumeth voer hoor afgodinne . Ende daer om ist dat die sarracene noch den vridach in groter waerdicheyt hebben also dye ioden den saterdach . ende dye

Van machumeths visierunghe

Kersten den sonnēdach vieren Ma
chumeth wert so stout om tagida
shns wijs grot goet. dat hij dat
ryc vā arabē pē minne woude. mer
om dat hi sach dat hi dat mz crafe
niet en soude moghen toe brenghen
sonderlinghe om dat hem sine ma
ghen die meerre waren dan hi ver
smaden. soe veynsde hij hem seluen
prophete. en die hi bi crafste niet en
mochte onderbrengen d̄ hys doch
mit gheueynsder heylighet an hem
trecken soude Ende hi hielte hē aen
den voerseiden sergius ract die een
harde cloet man was. ende hi dedē
heymelijck comē ende hij vraeliche
alle dinc vā hem. en hij seyde den
volke en hi hieten gabriel Ende al
dus soe wort machumeth heer bo
uen al dat lant hi shnre gheueynst
heyt En al dat volk beloefdē hem
al willens of om die ayste vande
swaerde en dit is die ghewarichste
en best te ghelouen. dan dat ander
vander duue Ende om dit die voer
scide sergius monic was. soe wou
de hi dat die heyden momincs abyc
droeghen. dat is een cuculle sonder
capoen. en dat si dicwile knielen
soudē als monincken plegē. ende
dat si tamelic biddē soudē Ende om
dat die ioden biddē westwert. en
die kersten oestwert. soe woude hij
dat die sarracene ten sudē wert ka
de. en dit doē al die heyden noch

En machumeth gaf vese ewen wt
die hem sergius maecte en vese nā
hijer wt moyses boekē Want die
sarracene wassen hem dicke son
derlinghe als si biddē sulle. si d̄ma
en hoer scamelheit. hādē. armē. aē
sichte en mont. en alle die ledē vā
hore lichaem. om dat si suuerlijker
sellē moghen bidden Ende als si
biddē so belien si enē god die nye
mant shns ghelyc en huet. ende si
ankedē machumeth sine prophet
Ende een ghkeel maent soe vasten
si binnen den jaer Ende als si vas
ten. soe eten si des nachts. mer des
daghes so vasten si Ja vander vre
vanden daghe dat si dat swart vā
den wit scheyden moghen. tot dat
die sonne ondergaet Ende dan see
en darf daer nyemant van hem lu
den eten. noch drincken. noch bi si
nen wiue legghen Mer van dien
dat die sonne ondergaet. thent dat
si weder ryset. soe moghen si eten
ende drincken. ende met hore w
uen te doon hebben. mer die sicken
en shn hier toe niet verbondē Hem
is gheboden dat si eens des jaers
om gheestelicheit wille ten goodē
huus gaen moeten dat in methais
ende daer aenbeden si Dat huus
moectē si omme gaen mit ongenag
den clederen. ende si worpen steen
nen doer hoer beenten om den du
uel te stenen Ende si segghen dat

adam dat huus stichtte. ende dat
dit huus was die stade van bedim
ghe alle sinen knyderen. ende abra
ham. ende ysmael Ende si segghen
dat machumeth dit huus alle sine
luden gheghuen heuet. Si moghen
alderhande vleysche wel eten. sond
varckens vleysche ende corren Si
hebbent te gader vier of twee wiue
en si moghen elcti wijs dryewerue
laten ende weder nemen. mer bouē
vier en moghen si niet hebbent. mer
si moghen hebbent alsoe veel wyue
als si willen die si ghetost ende ghe
uanghen hebbent. ende si moghense
vercopē als si willen ten waer als
si kint droeghen Si moghen wiue
hebbent van hoer maechscap o dat
dat kint van enen bloede selwer
den ghebornen En om dat die vriet
scap te vaster tuschen hem wesen
soude Si weder nemmen hoor besit
tinge alst die eyfscher mach geproe
uen. Die met eens mans wiue be
grepen wert men steenten met huer
en die met enē ander wiue gheuon
den wert me slact hem tachtich sla
ghen Mer machumeth seyde dat
hem onsen heer bi gabriel sinen en
ghel gheoerloft hadde dat hi bi an
deren mans wiuen legghen moch
te. om dat hij heylighe mannen en
de propheten winne soude En va
sijn knapen hadde een scoen wijs
ende hij verhoet hoer dat si niet si

nen heer niet en sprake Ende op
enen dach vant hysse met hem spre
kende. ende hij verdreefse te hanc
van hem Ende machumeth namse
ende reken dese met sinen anderen
wiuen En om dat hi ontsach dat
gheruoste vanden volcke dat hier o
was. soe versierde hij dat hem een
brief vande hemel ghebrochte was
daer in bescreuen was. waert dat
yemant sijn wijs liete dat si enē an
deren nemen mochte Ende dit hou
den die saracenen noch Den dief
slactmen eenwerf ende anderwerf
derdewerf slactmen hem sijn hanc
of. vierdewerf sinen voet Si segge
dat god die dit en dusdanighe ghe
boden houden hem dat paradijs be
kuet heuet Dits een vrijehof van
weelden dat veruerscht wert met
water datter ouerlopt Ende daer
sellent si ewelik estoelen hebbent En
daer en sellent si niet werden ghepi
nicht met couden noch mit ketten
En daer sellent si leuen met alte han
de spijzen. wat dat si eyfschen dat sel
len si te hant voer hem vindē; ende
si sellent ghecleet wesen met sidē cle
deren van alte schone maechden dier
hebbent Si sellent daer legghen in al
rehande weelden die die enghelen
hebbent Si sellent gaen niet gulde
ende niet silueren nappen scencken
de En inde gulden nappen sel wes
H j

Van machumets visieringhe

sen mēlt. ende in die siluerē nappen
wijn en si sellen seggē drinet en eet
in Blyscappē **M**achumeth seyde
dat si inden paradysē drye vloeden
habben sellen als vā mēlt van hoez
mich en van wine. die alte goet we
sen sellen van ghecrude **E**nde dat si
die scone enghelen daer sien soude
Ende die niet en gheslouen gode en
machumet dz si eweliche sellen wer
den ghepinet inder hellen **S**i seg
ghen dat soe wiesijn sonden verghe
ten heest op dat hij in sijnre doot
gode en machumeth geslouet. hi sal
een doemdaghe behouden blyuen
mit machumeths bedinghe **D**ie
sarracenē segghen dat dese valsche
prophete bonen alle menschen had
de den ghest van propheciē beloetē
in donckerheden **E**nde si segghen.
dat hi tien enghelen hadde die hem
wachten ende bewaerdē **E**n si seg
ghen oec. eer god hemel ende aerde
sceyp dz machumeths name voer
gode stont **E**nde en hadde machu
meth niet gheweest. soe segghen si
dz hemel noch eerde noch paradys
niet gheweest en hadde **S**i lieghen
oec van hem dat die mane tot hem
ghinc. en hi namē in sijn scoet en
deel dese in tween deelen. en verga
derse weder **S**i segghen oec dat he
venijnt gheghuen was in scaeps
vleysch en dat lam seide hem Ware
dijns dat tu mi niet en etes. wane

in mi is venijnt nochtans starf hi
nae vels iaren mit venijnt datmen
hem gaf

Her nu laet ons weder keerē tot
ter hystorien vand lombardē die
lombardē ware seer pijnliche tegē
dat keysserryke vā romē mer si wa
ren kerstē gheworde **H**ier na starf
pippinus die meeste prince vā des
comes huus vā vranckye **E**n
nae hem volchde karel sijn soen die
cudides was ghesleten **E**n hij dede
veel verwinninghe. en lyet twe so
nen die prince waren vande conic
hlike sale. dat was karolannus
en pippinus. mer karolannus liet
die houerde der werelt ende wert
momie te cassiniens mer pippinus
regierde vromelic den cominchken
sale **M**er om dz childerick die conic
was onniet ter en te saftmoedich
so ghic pupping mit sacharien den
paeus te rade. of hi sculdich ware
coninc te wesen die he allene lyet
ghenoegē mitte name des comes
Die paeus antwoerde hem. Dat
die ware sculdich coninc te heten
die dat ghemene dinc wel regierde
Ende mit deser antwoerde wordē
die fransoysen verstout: eude beslo
ten childerick in een closter **E**nde
maecten pippinus coninc **M**er
doe asculsus die coninc van lom
baerdyn. dye kercke van woen
van horen goeden ende hercappien

pien hadde beweſte ſoe voer stephanus die paus die na ſachariē was tot puppinus den coninc van vrāc rjekte om helpe te eyſchen tegen dē coninc van lombauerdyen. en puppinus vergaderde een groot here. en de hi quam in ptalien. ende omme leyde aſculſum den coninck. Endē aſculſus gaf hem veertich ghiſele. dat hi der kiercken van wemen we der gheuen ſoude all dat landt dat hi hoer ghenomen hadde. ende all dat goet en dat hiſe oech nymer meer quellen en ſoude. Mer doe puppinus wech was. doe en dede aſculſus niet dat hi beloeft hadde. Endē na luttel tijſt doe hi te riuete wert voer ſo starf hi haestelijc. ende desiderius volghede hem nae. Tot dy en ſcluen tiden ſoe regeerde ptalien diderit die coninck van goten by des keyſers ghebode. Endē om dat hi arriaen was. ende doe boetig die philoſophie raeſt was patricius diet ghemene dienck ſeer verhield endē die macht des ſenatoers vā romē teghen deſen dideric beſchermden. Daer om ſeynde deſe diderick boetium te papien in eyplanden. Endē daer maecte hi dz boec vādē twefte: en ten laetſten do den elpes ſijn wiſſ. Mer ſeyde ooc dat hi maecte ee ymmen vādē apostelen peter en de paulus die aldus beghint. Geftum mudi cardines. Mer dide

deric ſterf haestelic. en hte ſach een heylīch bewijſt dz johannes die paus en timachus die hi gheboor hadde. dat si hē naect ende baruoet worpen in enen ſiedende pot. Aldg seit gregorij in dyalogo. In ons heren hemeluaerts dach doe hi ſijn re door naecte. doe dede hi hem dra ghen voer dat outaer. endē ſeyde deuotelijc al we die antiffen O reg glorie virtutum. En doe hi ſeic ſeic hadde ſoe ſtarfhi in vreden. Endē een ſoe ſoeten wec quam op hem allen dat si waendē te wesen in de paradyſe. Int jaer ons heren vi. en lxxij. alſmen in een cronicke leſet. ſoe hadde dagobartus die coninc van vrancrijcke. die langhe voer puppinus regneerde ſinte dyonijs hadde hi in groter ymicheit want als hij lacharijs ſijns vads grancap ontsach ſo vloech hi tot ſinte dyonijs kiercke; endē doe deſe heylige coninc doot was ſo wertet enē heylighen man vertoent in de viſioen dat ſijn ſiel ten oerdel gheuoert was. en vels heylige worpen hem voer dat hi hoer kierke beweſte hadde. En doe hem die duuelen ten tormenten trecken woude. ſo quaſ ſinte diomisius endē mz ſhure bede wert hi verloft en onteghinc der pien Timachſcien ſijn ſiel quam we der ten lichaem. en doe dede hi penitēcie Die coninc clodoneus oetdekte

G ij

sinte dionys n̄ tamelic ghenoech
ende brac een been van sine armen
ende nam van ghpericheden . ende
hi wert te hant verwoet

Die legende van sinte iost

~~Sinte iost~~ Sinte iost wes hoechijt op
sin te lucien dach is was een
kint iudahelis des comines vā bry-
tanien en hadde enē broeder ouder
dan hi die gheheten was iudahel
die na des vads doot comine was
van brytanien Ende hij dochte
dat eertsche rjch af ter te laten om
dat hemelsche rjch te vercrighen En
de in enen begheuen leuen gode te
dienen Waer om hij voer hem co-
men liet sinen iongher broeder sin-
te iost als meynende hem dat rjch-
ke ouer te gheuen Mer dye heyl-
ghe man sinte iost niet min barnē
de inder godlyker minnen die nam
sijn beriet tot achdaghen toe . daer
hi oec nauwe van sine broeder ver-
crighen en conde Als dan dye heyl-
ghe sinte iost wonēde was in een
cloesier . dat hi inder heyligher scrif-
ten gheleert was en daer stadelike
in sinen ghebede durende ouerdocht
in sijnre herte . hoe hi dat rjch en oec
sijn lantscappen laten mochte . soe
gheuylt dat ter quamen elf pelle
gryms die trecken wouden totte
heylighen apostelen sinte peter en :

de sinte pauwels te wemē . mit wel-
ken hi hem versellede en quam also
te paris daer hi vanden heylighen
gheest die hem in allen dinghen te-
gierde van binnien vermaent wort
dat hi die begonnen reyse niet vor-
deren en soude . mer hij seer de hem
tot den lande van ponty die voldbos-
scadienē wylde beesten ende voghe-
len waren . ende daer anders nye-
mant en wonde Tot deser plaat-
sen was hi soe seer gheneyghet also
dat hij meende sijn woestat daer
te maken op een ryuier Mer bay-
mon die hertoghe van dien landen
voerscreuen die behinder de he daer
in seuen jaer lant . binnien welcken
tiden noch bet inder heyligher scrif-
tuerē gheleert ende gheuyt wort .
tot priesterlyke staet en oerde En
doe hi doe priester gheworde was
soe heyste hi vter fonten des princten
soen die hem seer lief hadde En te-
den die seuen iaren soe seerde hi by
oerlof des princten tot die woestine
in een stede alzeye gheheten . die al
omme mit lopende ryuieren becī-
ghelt was daer hi een kert timmer-
de . ende een huuslijn . daer hij sijn
deuotie ni pleghen mochte . daer hy
doe mit groten miraculen verciere
wort Onder alle ander miracu-
len die hi dede . soe quamen tot hem
die voghelen ende die vijschen ende
lyeten hem handelen en tasten nae

sinen wille. en namen spise vā sijn
re heyligher hant ende toghen dan
van hem. recht of si tam hadde
gheweest. **O**p enen tijt als hi mer
een cleyn broet en hadde of te leuen
mit sinen discipel. soe quam een ar
me mensche biddende om gode ael
misse. **A**ls dat die man gods ver
nam. soe gheboet hi sinen discipel
dit broet te deelen in vier paerte of
te deelen ende den armen een paert
ofte een deel te gheuen. **D**eze was
nauwe wech ghegaen. ende een an
der arm mensche quam biddende
des ghelycs. ende die heyligher man
goods gheboet hem te gheuen dat
and paert ofte deel. **D**ie derde qua
ter stont ende hi bade des ghelycs
ende hem wort dat derde stück ghe
gheuen mer niet sonder murmera
tien van sinen discipel. **E**nde dye
vierde arme mensche die quam des
ghelyc biddende. **D**oe seyde mirme
nis die discipel. **O** heyligher vader
gheuet ghi dit vierde stuc wat sel
len wi dā houden tot onser noot
druct. **D**oe seide die heylige mà ic
wil dat ghi dz alte beste deel oec ge
uet. wāc god onse herre is machtich
te voersien onse nootdructicheyt.
Ghedencke des woerts ds herre jhe
su cristi daer hi seit aldg. **G**heeft en
de v sal ghegeuen worden. **T**er
wysen dat hij sinen discipel aldus
was troestende. ende die arme me-

schē nauwe wech ghegaen was so
quamen daer inden ryquier vier sce
pen met spise ende met drancs ghe
laden naden ghetale der vier armer
menschen. dien hi sijn broet al hadde
de hyeten gheuen van waen dat de
se quamen of van wyen dat si ghe
sendet waren en waer dat si bleue
doe si vā die spise en vanden drac
ke oncladē ware dat en wiste nye
mensche toe desen daghe toe. **D**ese
ende deser ghelyc myraculen dye
aldus ghespeden verweckende al
le dat volc van dien lande te comē
omme hem te besien ende om helse
van hem te verwauen. **N**a dyē dz
hij hier acht jaer geweest hadde en
de oec alsoe seer vanden volcke
versocht wort als dat hij die grote
moeynisse vanden volcke niet lan
gher verdragen en mocht so wech
hij al van daen dieper inder woesti
nen ende timmerde daer een kerck
in die ere goods ende des heyligen
Bisscops sinte martijn ende oec ee
cleyn huusjij aldaer hi in woede
ende viertien jaer een enich leue in
leyde daer hem oec die bose vyant
veel slachten leyde om hem te verdri
uen. **D**aer soe hadde hi elf hennien
ende enen haen die hij alle twalet
te voedē plach mer ee aerne plach
daer te comen ende nemen allenkiē
een van die hennē. thent si al wech
ghenomen waren. **E**nde doe hem
Hij

dit mirmarq sijn discipel te kennē
hadde gheghuen. ende den aern die
sien in sinen claeuwen gheuat had
de. om mede wech te vlieghen En:
de die man goods daer of bedrue:
ket was soe slooch hi dat teylē des
heylyghen crutes den aern nae daer
hi in der lucht vloech hem ghebiedē
de dat hij den haen weder brochte
Ter stont soe was den aern hem
ghehoersam. ende brochte hem den
haen weder al ghesone En: die hen
nen quamen oek allencken weder
En: ten leste so viel die aern voer si
nen voeten neder ende starf. Daer
nae verwandelde hem die bose vy
ant in een gheadaente van een ver
uaerlycke serpent en beet den heylī
gen man in sinen voet Waer wt hi
verstone biden heylighen gheest dz
hi vā daē trecken soude Doe ghinc
hi mitten prince raymon al die wil
dermisse doer om te soeken waer hij
een bequaē platiſe vinden mochte
om te wonē En: doe die prince enē
grooten beer gheuonden hadde. soe
wort hi ghequellat vā grote dorste
vā moethygt sijns arbeytes. en viel
neder ende wort ontslaep Daer en
binnen gaf hem die knechte goods
sinte joest tot sine ghebede en nā si
ne staf daer hij op rustede en makte
de op die aerde eē teylē des heylī
ge cruius. en daer sprac ter stot eē
grote fonteyn mit water wt. waer

of die hartoghe met sinen ghefinne
zeer of verblyt warē en laefdē ba
re dorst wel wt welcken water na
maels veel luden ghesont heyt ver
creghen elc vā sijne siechte Hier na
ghime hi ontrent d' zee in ee doncker
dal daer hi vane ee stede daer hi wo
derlike welte vredē was ende seyde
Dit is en sal wesen myn ruste ind
ewicheyt Ende doe die hartoech
vā hē ghetoghen was tot sijne ste
dē soe timmerde die mā goods doe
daer twee kerken. die ee in der een
van sinte peter. en die ander i dye
ete vā sinte paumels Ende wylde
daer na te wemen totten heylighen
vader den paeus martinum die hē
ontboden hadde en oec langhe tijt
begheert hadde te sien en daer bleef
hi een wyl tijts biden heyligen va
der den paeus. en wort begaet vā
hē met veel costelijcke reliquiē En
de hi is daer nae weder gheskeert
met blyscappen van alle den lande
metten reliquien totten lande van
ponti. totten berch daer hi te wonē
plach daer nu sijn heylighen lichaē
rustet Doe wort tot hem gebracht
een ionghe maghet die blijnt gebo
rn was ende sonder oghen Welcke
als si in haren slaep vanden heylige
enghel gheskeert was. wyesche haer
aensicht ende die steden daer die o
gen staē souden metten water daer
dye heylighen man sijn handen in

in ghemasschen hadde. en ter stote
soe creech si oghen. ende sach clae
schenken. Die prince haymon ghinc
hem te ghemoete met alle sijn ghees
teliken en waer deliken volcke. doe
hi quam mitten heylighdom die hij
settede in sinte martijns kerke die
doe van nuwes van steenen ghetim
mert was vanden voer seyden pri
ce. daer nu sijn lichaem rustet. daer
hem doe die heylighen ma sinte joest
bewyde o misse te doon. aentrecke
de die casufel mit als snee. en als
hi vande outaer stot inde heylige
diest mz groter deuotie. so opelaer
de he die godlike hat sienlike en be
nedide sine heylige priester. ende
die stede. en cofir meerde die mitter
ewiger benedixien. En daer wort
gheroert een wonderlike stemme die
alsulke beloffenis tot hem sprack
ende seyde. want du o heylige ma
versmaet habbe ste die tijcklike ryc
heden ende gheslagen habbet dijn va
derlike tijcklike ryc ende vercore ar
me te wesen onbekket. ende verwor
pen te wesen in deser aerden. so heb
be ick di bewept die crone der glori
en onder die scaren der engelen
Ende ick sel wesen deser stede daer
ghi in steruen seit een beschermer
en ewich beware. Ende alle die ghe
ne die dese stede versoeken sellen in
der ewicheyt inden naeme goode.
ende in goedre deuoter herten toe

uwer ghedenckenisse dat die sellen
inder aerden der godlycker gracie
niet worden bewepe. ende sellen nae
maels come tot die ewige bliscap
Nae deser tijt soe leefde dese heylige
man sinte joest inden vleysche. als
een enghel reche of hij sonder vley
sche hadde gheweest. en gheen mens
sche. ende ruste de inden herte opten
ydus van december gheuandet van
dienstachticheyt der heyligher en
ghelen in teghenwoerdicheyt ons
heren. wes teghenwoerdicheyt be
wijsden die onbegripelicheyt der
claekepe ende sorticheyt des won
derlycken godlycken wecs. Wes
lichaem wat hi maecht en reyn was
also heel bleef tot tselich jaren toe
inde graue recht of hi gheleef had
de. En die sijn lichaem bewaarden
plaggen all. saterdaghe sijn naghe
len te corten van sijn handen. ende
van sijn voeten ende dat haer van si
nen hoeft en oec van sinen baere
want si wassen de waren te scheren
recht of hi noch gheleef hadde ter
chte toe dat die nauolghende prince
die na haymo qua sonder eerwaer
dickeyt dat graf op liet breke tegene
de wille d gheente diet bewaarden
om te sien dat heylighen lichaem oft
noch heel was alsmē seyde. En soe
vroch als hi dat myrakel sach so
wort hi ter stont blint en qua we
sine sin en riep al bespottede a a a

Sinte joest. ende bleef oec doest tot si
nen sterfdach toe ende onmachtich
alle sine leden sijns lichaems

Die legende vā sinte dirc die abt

Antre dirc was geborene int
lantscap van rieme ghelegē
Binne den comincryck van vranc
eijc ende was biden voeten vā sin
te remigius opghouet. Doe hij in
sijn ionghe ioghet een ionghe ma
ghet hadde ghetrouwet op hope der
echtscap. soe wort hi daer nae an
ders be docht. ende ontsteken inder
minnen goods bi riet van sinte re
migius begde hi ende sijn wif. ende
si versaechte dese werlt en beloefde
god te dienen in regnichye. Daer
nae was sinte dirc annemēde die
oerde der priestercap in ee cloester
dat sinte remigius gesondeert hadde
dat ghesleghen was drye mylen
vand stat van rieme an enē berch
gheheten or. En̄ daer wert sinte dirc
verheue in een abt den monikē toe
een spyeghel. In welcke cloester de
se heylige mā gods sinte dirc hest
ghewrochte grote werltē & doechdē
ende vese myraculen ghedaen dye
men hier niet al bescriuen en mach.
Doe clodomus die cominc vā vranc
eijc ghestorue was. en̄ sijn soen die
dirc geheten was dat comincryc an
ghenome hadde te regieren soe ghe

uyele op ee tijt dat die selue conic
dirc koden sende tot sinte remigius
Biddende dat hi sijn dochter die mz
swaere siecken beuanghen was ghe
nesen woude. En̄ want sinte remi
gius op die tijt inden klie niet wel
te passe en̄ was. So sant hi toe dyc
saken te volbrenghen sijn discipel
sinte dirc. wat hi an hem sach die
gheest der ghesontmakinghe. Ende
sinte dirc was ghesversaen ende
ghimel derwert. en̄ eer hi daer ghe
comē was so was des conics doch
ter ghestoruen. waer om dz die co
mīc mit alle sijn ghesinde seer droe
uich waren. Doe dede sinte dirc
sijn bedinge en̄ bestreec dz dode lich
aem metter heyligher olye. ende te
hant si op voer he allen en̄ sey
de dat si ouermids bede van sinte
dirc verlesen was. om welc myra
kel si alle verblijt waren en̄ loefde
gode vā sijnre gracie. Daer na ge
uielt dz des selfs conics oge beuā
gen wert mz groter pīne alsoe dat
gheē meester dz genesen en̄ mochte
Ende ouermits bede des heylighen
abs sinte dirc so is hi ghenesen. We
desen myraculen soe wort sijn fame
in dyen lande zeer verbreet. Alsoe
datter veel siecke en̄ crancle luden
tot hem quamē. en̄ oec eweple en̄ de
blinden en̄ dōue menschen ende oet
die metten vyant besete warē die
welcke seer snelliken haer begeerte

der ghesonckeyt verewghen Doe
sinte dirc sijn loep hād volbroche
so wort sijn siel vande enghelen ge
brocht int hemelsche iherusalem. en
starf in die maent van julio

Die legende van paula

Paula was een edel vrouwe
van roemen Haer leuen be
screef sinte iheronim⁹ i de sen woer
den Waert dat alle mine ledē wor
den verwandelt in tongen. ende al
le mine ledē spraken. soe en soude
ick niet moghen segghen die waer
dicheit vā paula doechden Si was
edel vā ghesslachte. mer si was edel
te van heylischen den Si was wel eer
machtich vā rycheden mer si was
nu machtigher in cristus ons herē
armoede. wāt ic wepe ihsus tot or
conde ende sijn heylige enghelen.
ende sonderlinghe den enghel die be
hoeder was van de sen heylighen
wiue dat ic met gracie noch niet
en segge inder prijsen der mōt mer
dat ic seggen sal tot hoerre orcone
scap dattet minre is dan hoor ver
diente Die cortelic hoer doechden
wete wil si bleef armer dan al hoer
armē die si liet en̄ gheslyc dat ond
veel gemmen een alten duerbaren
steen blīct. ende als die schijn van
der sonnen die cleyne vuerige scijn
vanden sterren ver donckert en̄ wt

wet. alsoe ghinc si bouē alle mens
schen doechden en̄ de craft met oet
moedicheyt ende si was die minste
onder alle menschen om dat si bouē
allen menschen groet werden soude
ende so si hoor meer neder werp soe
god hoer meer verhief Si vlooch
glorie. nochtan so vant si glorie. en̄
de si volghede die doechden nae ghe
lyc den scheme. ende si liet die ghene
die hoer volgheden ende volghede
den ghene die versmaiden Doe
de se paula vijf kinderen gheslaert
hadde dat was besillam van welse
ker doot dat icse troeste te romē en̄
de paulam en̄ palmachium den goe
den heyligen mā die prouoest was
van hoeren goeden ende dien si erf
ghenoet liet duer of ende op paula
woot soe seynden wi hem een cleyne
weck ende enstochiam hoere doch
ter die nu een duerbare spanne is
van suuer heyden in dat heylige
lant ende rusinam ende dorothū
Ende daer nae en̄ gheslaerde si niet
meer datmē verstaen mach dz si d
echte rymermeer niet begeerten
en̄ begeerde te dienē mer hoer mās
wille te voldoen die altoes begeer
de kinder te winnen Nae dyē dat
hoer man doot was dee beweende
si hem also seer dz si bi na oet doot
was. mer doe bekeerde si hoor tot
goods dienste waert dattet scheen
dat si sinen doot begheert hadde.

Wat soude ic segghen hoe si alle die
rîcheden den armen deelde van ho-
ren groten edelen huse dat welheer
al vol was Si wort ontsteltē mit
paulinus doechden des bisscops vā
antiochien ende epiphanijs die doe
te wemen waren ende peynsdē on-
derwilen hoer lant te laken Hier
nae ghinc si ter haue wert daer si
screpē soude en hoer volghedē hoor
maghen en hoer kinder en si ghinc
te scepe Ende die cleyne dorothus
horen soen leyde vriendelic sijn han-
den te gader ter moed wert en nu-
fina die te hijljecken was en badē
van haer opt lant dat si ontbeydē
woude. hent si ghelycket ware met
wenende oghen al swyghende Si
voer wech altoes die oghen ten he-
mel wert houdēde. mer si ē mercete
op die kinder n̄ mer si hope de in
goods goedertierenheit si ē wiste
n̄ dat si moeder was o d̄ si proe-
uen woude dat si cristus ioncfrou
we was Haer herte wert gepuest
ghelyc ofmen dat een lit toghe van
den aderen met angste mer si vache
teghen die rechter der natuerē n̄
vollen gheloue Si doghede. mer dat
begheerde hoor verblidende wille.
ende si versmaide die minne hoere
kinder om goods minne ende si na
hoer solaes alleen in eustochū die
hoer gheselinne was in menighe en
in pellegrimaggen Het scip voer

vast i die zee wech. en alle die mede
int scip warē sage te lande waerc
mer si hilt hoer oge so dat sinz sien
en soude dat si sonder vrouwe niet
sien en mochte Doe si te lande ghe-
comen was soe sende die baeliu vā
den palestinen knapen datmen hoer
herberghe berreyden soude. want hij
kende hoer ghesinne wel. in si coes
een celle ende onghinc met groter
begheerten alle die steden ende had
se hoer niet gheslaet vander eenwa-
totten ander. men hadde vand eerli-
ter stadt niet mogen brenghen Si
viel langhes voer dat cruce ons he-
ren of si hem hadde ghesien aen dat
cruce hanghen alsoe aenbede si. ende
als si int graf quam. so custe si den
steen die die enghel vanden graue
hadde ghedaen Ende die stat daer
onsen her i lach als off si mitte mo-
de ghelyc hadde water. daer hoor
langhe nae ghedorst hadde Hoe si
daer weede. hoe si daer suchte. wat
vrouwe si daer bedreef wiste all jhe
rusalem ende god weet oec dyen si
bat Daer nae voer si te bethleem
en ghinc int hol ods herē ende sach
daer die waerde magz maria euer
huus en daer ict hoerde seide si d̄
si mitte oghen hoers gheloues sach
d̄ kindelijc in doekelijns gewo-
de legge in die cribbe wonēde En
d̄ si die coningē sach comē metter
sterren gode aenbedende ende ma-

ria ende joseph. en die harders die
 des nachts quamē besiē d̄ woert
 dat ghemact was Ende dat si
 sach hoe herodes die cleyne kinderē
 doden dede Ende hoe joseph ende
 maria in egypten vloghen Ende si
 seyde met blisscappen al wenende.
 god behoede di bethleem huus des
 broets daert broet dat vanden he
 mel quā i ghyborē is God behoede
 di effrata wel te lātscap dijn drach
 tiekepte is god **Ic** onsalighe sonder
 sche ben waerdich gheacht te aussē
 daer onsen heer wenende in lach en
 de te bedē inden hōle daer die waer
 de maghet in ghebaerde den goods
 soen **Dit** is myn ruste want het is
 ons heren lantscap hier sal ick wo
 nen wat ic hebbe wtuercole Daer
 wery si hoor neder in so groter oet
 moedicheyt diese sach ende die ho
 ren eerliicken naē ghelykent had. si
 souden hebben ghewaent dat s̄j̄s
 niet gheweest en hadde. mer dat s̄j̄
 hadde gheweest alder ander magz
 want daer si was mit ten anderen
 magheden so was si van clederen
 en van sprake ende van abyte ende
 van alle manieren minre dan alle
 die andere Vander t̄t dat hoor
 man doot was tot dat si starf so en
 at si in ye met mā hoe heyligh of hoe
 hoghe dat hi was. si en lade niet si
 en hadde vrese erghent voer Hoe
 siec dat si was si en woude op gheē

saft bedde segghen. mer si lach op
 die harde aerde ende ē hadde onder
 hoor niet dan hoor clederen Ende
 daer so rustede si dach ende nacht.
 ende des nachtes so waecte si mees
 te in bedingen Cleyne sonden die
 beweende si soe seer of si met grote
 sonden beuaē hadde gheweest Als
 wij hoor plaghen te segghen dat si
 hoor oghen spaerde dat si die h̄y
 liche ewangeliē lesen mochte so sey
 de si **Ic** ben sculdich myn ansiche
 te verblesten d̄ ic dicwil met blac
 ket te ende met anderen dingē sco
 ne hebbe gemaect **Ic** ben oec myn
 lichaem sculdich te pine dat so gro
 te weelde ghehade h̄est En ick ben
 sculdich te wenē om dat lachen d̄
 ic dicwyl gelachet hebbe Die safte
 linde laken en die sidē ben ick scul
 dich te verwādelen om harē cleder
 en **Ic** die mine naem ghnoechde
 in die werelt begheve nu cristum te
 ghnoeghen Woude ic segghen die
 suuerheyt daer si hoor in hielte niet
 desen doechdē ic en soudes niet mo
 ghen doen Want dee si te wemen
 waerlijc was. so was si allen vrou
 wen exampel. want si hielte hoor al
 so dat gheē quaet clapper van hoor
 niet en mochte visiere yet te segge
Doe si alte milde was in te gheue
 soe berisptē icse. ende seyde hoor dat
 si niet te veel en gaue. hoor bleue al
 toes d̄ si yet te geue hebben mocht

te Mer si antwoerde mi mit so saftre
redeney. ende seyde dat sijn gode te
orconde name dat sijt all gheslagen
hadde en dat si hoest hadde arm
te steruen. alsoe dat si hoer dochter
een penning niet late en soude En
als si doct ware datmense winden
soude in een vreemt slaepcamer Te
lestey seyde si. Bidde ic. ic selve lue
den vinden die mi gheuen sulken of
ick dese arme mensche niet en geue
dat ick gheuen mach van vreem
den goede of hi sterfe van wyen sal
men sijn sielse ey schen Si en woude
hoer ghelyc niet bestaden inden stene
deser werelt. die metter werelt ver
gaen sellen. mer si bestadet inden le
uende stenen die opter aerden wa
deren. dat sijn die goede menschen.
Naue dede si in hoer spijse oly so
der op die feestelijcke daghen. en si
at nier van eenre spijse Wat dat si
van wyne. of van anderien dranck
ende van vissche. ende van melcke
ende van hoenighe. ende va eyeren
ende van andere spise die soet van
smake sijn seyde ende hoe luttel dat
sij nam dat laet ic after. nochta
denc vese ludē die hier mede horen
buut volken. dat si grote penitencie
doen Ic kenne enen clapper die sei
de dat vese ludē dochter dat paula
om die grote hette van wechde die
si hadde al soet was. ende si seyden
hoer dz si hoer hoeft vermaaken sou

de. mer si antwoerde hem Wi sijn
gheworden een bescouwen der we
relt ende der enghelen ende der me
schen. wij sijn soet om cristum. mer
dat gode soet is. dat is den menschen
alte vroet Nae der mannen cloeste
ren dien si die manne beuolen had
de te berichten. soe deelde si in drye
scaren veel maechden edele ende on
edele die si vergaderd hadde wt ve
le landen ende settese in die cloeste
ren soe dat si verscheyden waren in
werken. ende in spijzen. mer si ver
gaderde ter psalmodien en tot go
des loue Als si ondlynghc streden
so brochte sene paula wed te pays nij
saftre redene Dz weeldige vleysch
vanden ionghen ioncfrouwen be
dwanc si met dubbeld vaste wat
si hadde lieuer dat si siet worden in
der maghe. dan int herte. ende seide
dat die suuerheyt vanden clederen
ende vanden lichaem waer dye on
suuerheyt vander sielen. en dat men
onder die waerlijcke luden cleynne
achte dat ware alte grote sonden in
den cloester Als die ander siet wa
ren so gaf si hem oueruloechlyc dat
si begheerden. ende dede hem oec
vleysch teten. mer als si sieck was
soe en dede si hoer seluen gheen ghe
mac. mer die goedtierenheit die si
den anderē dede. dat verwadelde si
tot hoers selues behoef in har dich
eden Ic sal seggen dat ick proeue

In iulius maent quam paula die
barnende rede aen. soe datmen waē
de dat si ghestoruen soude hebben.
mer doe si vercomē was ende haer
die meesters hyeten dat si om hoer
lichaem te vermacken een luttekijn
wijns droncke dat si dat water n̄
laten en soude vanden water dat si
dranck ende ick oec̄t al heymelikē
den paus egyptianum hadt dat hij
hoor beuole wijn te drincken. alsoe
hij een wijs man was ende subtile
van sinnen. soe verstant hij dat tee
bedrieghenisse waer ende hij ant-
woorde mi ende seide Doe die paus
wt ghenomen was van paula nae
dyen dat hij haer veel gherade had
ende doe ick hem vrageerde wat
hij ghedaen hadde soe antwoorde
hij mi Ick hebbe soe veel profites
ghedaen dat si mi volnae gheraden
heuet dat ick gheen wijn drincken
en sal In ghemeeen soe was si seer
moni. ende si wort seer ghebrocken
in hoor knijder doot. want doe hore
man ende hoor knijderen storuen
soe was si van rouwe in groter vre-
sen Die heylighē scriptuer be-
hielt si metter herten. ende sonderli
gheystorie. want si seyde dat dyt
was dat fondamēt vā gods waer
heyt. mer si volgede meest die gees-
teliken verstaedemisse Ende hier me-
de soe stichtē si hoor siel in doechdē
Ic sal segghen dat machscie enige

beniders onghelouich duncē sal
Die hebreeusche talen die ic n̄z gro-
ten arbeyde ende naerste van mijn
re ioncheyt gheleert hebbe een deel
ende ic en late niet ic en studiere al
toos in dier talen doe ic van hoer
was soe woude sise leren. en si ver-
creech dype tale so dat si dē souter
in hebreeusche sanc ende dede enich
sermoen in hebreeusch sonder enich
properheyt in latijn te spreken en
de dat machmen noch sien in hoor
heylige dochter euistochia Doe pau-
la steruen soude nyemant en mocht
te dat ghesien niet droeghen oghen
si viel in sware siechit want si vat
dat si sochte dat was dat si ons la-
ten soude ende volmaectelic mee-
onsen heer warē Wat soude ic lage
ghemakken dese vroede vrou wo-
ghewaer dat die langhe doot qua
want hoer lichaem begonste cout
te worden en die ledēn en alleen so
mochtemen gewaer worden vā het-
ten in hoor heylighē borst Ende om
dat si totten haren wert voer. ende
laten woude die vremde deser we-
relt ende versmaden soe begonste si
dese veerse te segghen Heer ic hebbe
ghemint die scoenheyt dijns huus
ende die stat dijnre malinghe heer
der daechdē En doe ic hoer vraech
de waer bi dat si mi niet en acwoez
de ende offi pijnē hadde Doe ant-
woerde si i gryx dz si niet swaerts

en hadde mer si lach al lustelijcke
en stille Hier nae sweech si en leue
doe hoer oghen ende tot dat si hoer
gheest gaf soe seyde si die voerseide
vaerse. so dat ick nauwe ghesoren
en conste wat si seyde Doe si doot
was soe quamen alle die monickē
uter woestinen en de alle maechden
wt horen heymelicheden. want die
nz gherwerst en hadde tot paula we
leyden hi achte dat sacralegie Glo
sa Dat is eē grote sonde so als dief
te van heylighen dinghen of in heylighē
stedē te stelen. hent si begraue
was bi ons heren crisse Die waer
dighe eustochium en mochtmē vā
der moeder niet trecken doe si doot
was Si cussede der moeder oghen
ende omhelsede al hoer lichaem. en
begheerde mit hoer te begrauen te
werden Ihesus weet dat paula
hoer dochter niet enen penning en
liet. mer een grote vreemde bordene
die swaer was. dat was een grote
menicht van broedern ende suste
ren die scarp waren te voeden ende
onghendich te verdriuen

Die legende van sinte juliaen

Sinte juliaen was bisscop van ce
noniam Mē seit dz hi was
die lazarus dyē god onsen heer ge
nas vander lazarien. ende die on
sen heer ter maelstijc node Ende hi

wort nae ons heren opuaert van
den apostelen bisscop te cenniam
ghemaect Dese dede veel doechden
ende verwrechte oec drie doden ende
daer nae starf hi in parys Mē seye
dat dese juliaen is die die weghegā
ghers pleghen te bidden om goede
herberghe om dat hi onsen heer ghe
herberghe hadde. mer bat schijntet
dattet een andere juliaen was. dyē
vader ende moeder onwetende do
de Ende sijn hystorie die salme na
setten Een ander juliaen was wt
aelmaendien. mer hij was edelcō
vā begheertē. wāt om die begheer
te van maerteliē. soe offerde hi hē
seluen al willens den pijnres Ten
lesten sende cristinus die baellū et
knappe ende hieten doden Doe dat
juliaen vernam. soe spranc hij wt
ende ghinc den ghenen te ghemoete
die hem sochten onueruert. ende
ontfinc sinen slach Ende si name
sijn hoeft op. ende si droeghent tot
sinte ferreolo juliaens vrient dat si
hem dreyghen souden te doden ael
soe. het en waer dat hij voeruets
den afgoden offerde Ende de hij
des niet doen en woude soe doden si
hē te hant en si leyde juliaēs hoeft
mit ferreolus lichaem i eē graf Ende
nae menighe tijt. soe vant ma
mertus den bisscop van mens sinte
julianus hoeft twischen ferreolus
banden alsoe gheheel. als offet op

dien dach begrauen ghemeeest hadde
Onder die ander miraculen van de
 sen sante soe plachmen dit te seg :
 ghen dat een man quam. ende nam
 sinte iuliaens scapen ende die har-
 der seyde hem van sinte iuliaens
 weghen dat hijt liete **Ende** hi an-
 woerde Juliaen en heeft gheen sca-
 pen **Ende** siet nae een luttel wort
 hij seer ghepijucht van een groten
 wort **Ende** doe dye rede wyes. soe
 liep hi dat hi van sinte iuliaen ont-
 stekken waer **Ende** hi dede water
 op hem werpen dat hi vercoele sou-
 de. mer te hant quam wt sijn lichaem
 soe groten wortte ende stanckie dat
 alle die by hem waren vloghen . en
 de nae een luttel soe steerf hij **Doe**
 een doorpman op enē sonnendach
 even woude . alsoe sinte gregorius
 seye . soe crumpen sijn vingheren te
 gader . ende dat heeft vander byle
 hij dat cou ter mede plach te rumen
 dat bleef wast in sijn hant mer ou
 twe jaer wort hij ghenesen in sinte
 iuliaens kercke **Noch** was een
 ander iuliaen dye iulus Broder
 was **Dese** twe ghebroederen dye
 quamen tot theodosium den goedē
 keyser . ende badē hem waer si qua-
 men dat si der afgoden tempel sou-
 den moghen breken . ende cristus
 kercken stichtē **Ende** die keiser de-
 de dat gaerne . ende gaf hem briuen
 dat hem alle luden gehoersaem sou-

den sijn . ende hem in allen dinghen
 helpen souden op dye perne vande
 boede **Doe** iuliaen ende iulus al-
 dus in een stat die heit gaudiē eē
 kercke stichte . ende si alle dye daer
 quamen hem helpen mosten om des
 keyzers ghebot . soe geschide dat
 daer sommighe luden voeren met
 eente carren **Ende** si seyden onder-
 linge . wat onsculdiche mogē wij
 segghen dat wi voert vanē mogē
 ende dat wi in dit were niet veron-
 ledigheit en worden **Ende** si seyden
 coemt ende laet ons een vā onse lu-
 den segghen op den wagen en ouer-
 decken hem met clederen ende wij
 sellen segghen dat wi enē dodē mā
 voeren en aldus sellen wi . moghe
 hene varē **En** si name enen mā en
 seyden opten wagen en si seyde hē
 swich en luke dijn oghen en lege
 oftu do ot waers chene wi ghuare
 sijn **Doe** si den man ouer ghedecket
 hadde als enen doden en si comen
 waren tot iuliaen ende iulus : soe
 seyden hem dye goeds knechte li-
 deren onteydet een luttel en helpe
 ons in desen wercken **Si** antwoer-
 den wi en moghen niet beydē wāc
 wi hebben enen doden man opten
 wagen **En** sinte iuliaen seide hem
 kinder waer om liechdi dus **Ende**
 si seyden heer wieh lieghen niet mer
 het is alsoe als wi v segghen **Ende**
 sinte iuliaen seide . nae dat ghi sege

soe moet di gheschien En si drenē
 die ossen ende si voeren Ende doe si
 verde gheuaren waren. soe quanen
 si ter carren ende si begonsten hoer
 gheselle te wepen bi sinen naem. en
 seide Stant op ende drijf die ossē
 dat wi haestelijcken waren moghen
 En doe hi he niet en werde soe stye
 ten si he an en seyden. Bistu soet stat
 op en drijf die ossen En doe hi nz
 en antwoerde so gheinghen si en on
 decten en vondē doot. en si en dye
 andere diet hoerde hadde soe gro
 te vrese dat niemāt voertmeer die
 goeds knechten lieghen en woude
 Noch was eē ander juliaen die o
 wetēde vader en moeder dode Doe
 dese juliaen ionck was. soe iaghsede
 hi op een dach een hert. en dat hert
 keerde hem omme tot juliae wert
 en seyde hem Waer bi iaechste mi
 die noch dijn vader en dijn moed
 doden sulste Doe hi dat hoerde soe
 ontsach hi sere ende om dattet hem
 niet gheschien en soude dat hem dat
 hert gheseit hadde. soe liet hij alle
 dinc ende ghinc heymelic wech en
 quam tot enē verden lantschap. en
 de daer diende hi eē prince. ende hij
 hadde hem so vromelic in strijde en
 inden palase datten die prinen rid
 der maecten. ende hi gaf hem te wy
 ue een borch vrouwe. ende gaf hem
 ter echscap die borch Hier en bin
 ne so hadde sijn vader en moeder

so grote vrouwe dz si hoer kint aldō
 verloren hadde soe dat si al omme
 ghinghen dwalende. ende sochten
 hoer kint naerstelic Ten leste qua
 men si ten casteel dat juliae was
 mer juliaen was doe ghegaen wtē
 casteel Doese juliae wif sach en
 si gheuraghet hadde wye dat si wa
 ren ende si alle gheseyc hadde dat
 hoer kint gheschiet was so verstōt
 sijt dattet hoer mans vader en moe
 der waren. alsoe sijt dicwihelen van
 horen man ghehoert hadde Hier
 om so ontfinc sise goedertierlisen
 ende om die minne haers mas soe
 leyde sise op hoer bedde. en si ghinc
 leggghen op een ander bedde Des
 morgens ghinc juliae wif ter
 kerken. ende juliaen quam vroech
 in die camer om sijn wif te wecke
 Ende doe hi daer twee vanc slapen
 de soe waende hij dattet sijn wif
 hadde gheweest met enen anderen
 man Ende hi wech sijn swaert we
 ende sliechse beyde doot Ende doe
 hi vtē casteel quam soe sach hi sijn
 wif wter kerken comen. ende ver
 wonderde. ende vraechde hoer wie
 si waren die op sijn bedde laghen.
 ende sliepen te gader. ende si seyde
 Het is dijn vader ende dijn moed
 die v langhe ghesocht hebben. ende
 ic hebbe in onse camer gheleyt Doe
 hi dat hoerde. so wert hi si nae wt
 sinen sinne ende begonste bitterlic

Kien te scryuen ende seyde. Och mi
 onsalighe war sel ic doen. wane ic
 hebbe myn lieue vader ende moed
 ghevooc. Siet des her ten woert is
 voldaen. ende doe ick dat scourwen
 woude och soe hebbe ick al voldaen
 mer lyale suster blinde nu met gode
 want ic en sel nu niet ruste voer ic
 weet of god mine penitencie ontfacē
 sal ende si seyde Dat en sal niet myn
 lieue broeder dat ick di laten sal en
 de sonder mi wech gaen sulste. mer
 ick dye met di deelsachtich hebbe ge
 weest in goet ick sal niet di deelsach
 tich myn in wuwen. Doe ghanghen
 si te gader wech ende si maecte een
 groot hospitael neuen enen groten
 vloet. daer vese luden in vresen ple
 ghen te wesen. Ende alle dye ouer
 die vloet wouden wesen dye voer
 den si ouer. ende alle die armen her
 bergheden si Nae vese ihes so dz ju
 liaen des middernachtes van moet
 heden rustede. en het seer vroes soe
 hoerde hij een stemme ontfarmelijc
 kien wenede die juliaen riep al we
 nende dat hij hem ouer huelde Doe
 hij dat hoerde. soe stont hij ter stoe
 op ende hi vanten by nae van cou
 den onmachtich ende hi brochten
 in huis ende ontfack vuur. en hij
 pynden hem te verwermen En doe
 hij hem niet verwermen en conste
 ende om dat juliaen otsach dat hij
 daer onmachtich werden seude soe

drooch hij hem op myn bedde. ende
 betten Ouer een luttel tijts die soe
 sic schen. en ghehjek enen lazarus
 voer mz groetē lichtē te hemelwere
 ende seyde tot sinen waert **Juliae**
 onsen heer sent mi tot di. ende one
 biet di dat hi dine penitencie ont
 faen heest en ghi selct beydē i certen
 tijt in gode ruste en aldus voer hij
 wech Cort daer nae starf juliaen
 met sinen wiue vol van goedē wer
 ken ende aelmissen Noch was een
 juliaen. mer hi en was niet heylisch
 daer alte quaet dae was juliaen die
 apostact. Dese juliaen was eerste
 monic en veynsdi he harde heylisch
 Als johannes belech seit. so was ee
 wijf die drie potten vol gouts had
 ende si bedecte dat gout bouē inden
 mont vanden potten met assche dat
 men niet sien en mochte Ende si
 gaf die potten den voerseyden juli
 aen dien si harde heylisch hielte voer
 enigh monincken te houden. mer
 datter gout i was ende seyde si an
 ders niet **Juliae** nam die potten
 en als hi daer i so vese gouts vane
 soe stal hi al dat gout ende dede die
 potten vol assche Nae war tide doe
 dat wijf hoer schat ey schide. soe gaf
 hij hoer dye potten metten asschen
 mer doe si dat gout ey schide. soe en
 mochte sje niet verwinnen. want
 sien hadde gheen oertonde van dae
 gout. wat die monincken daer sje

Wij hadden juliacaen

hem voer ghegheten hadde. en sa
ghen anders niet dan assche Ende
al dus behielte juliacaen dat goue en
ghinc daer mede te wemen en daer
soe coste hi met dyē goude dz rechte
ambacht van comē. en daer na wort
hi keyser Om dat hij van sine iōc
heyt gheleert was in tuerien ende
die const he wel bequa so hadde hij
veel meesters met he Meest in
expedita historia op ee eht doe hij
ee lant was en hi alleē was en hij
i sijn meesters boekē begoste die be
sweringe vanden duuelen te lesen
soe qua voer he een grote meniche
van duuelen ghelyck morianē Doe
juliacaen dat sach. so veruaerde hi he
en maecte een cruce voer sijn hoest.
ende alle die menichte van duuelen
voeren wech Ende doe sijn meester
qua so seide hi he wat hem ghescreet
was. en sijn meester seyde he Dat
teykē des crucis hacē die duuelē
alte seer en otsie Doe hi keyser ge
worden was soe gedachte hi des en
o dat hi mz tuerē werckē woude
so brack hi al omme dat teykē des
crucis. en veruolghede die kersten
also seer als hi mocht wāc hi mee
de dat die duuelen anders sinē wil
le niet doen en woudē Doe juliacaen
in personen voer. alsmē leest indē va
der leuen. soe seynde hi een duuel in
dat west eynde vander werelt. dae
hi he van daer antwoerde brengē

soude. mer doe die duuel tot eenre
stat quam soe bleef hi daer tien da
gen dat hi mz voert e mochtē wāc
daer was nacht en dach ee monic
altoes in bedinge En doe hi weder
quam sonder daet. soe seyde hem ju
liaen Waer om hebstu dus langhe
ghemerret Hi antwoerde Ic ont
keyde tien daghen enē moninc dat
hi opgheshouden soude hebben van be
dinghe. dat ic hadde moghen gaen
en om dat hi niet op en hielt. so en
mochte ic niet voert comen En ic
ben weder ghecomen sonder yet te
dien Doe wort juliacaen grām ende
seyde Als hi daer weder quam so
soude hi wrake nemen van die mo
nic Doe die duuel juliacaen belouede
dat hi die van persen verwinnē sou
de soe seyde sijn meester tot enē ker
sten Waer waenslu dat nu des tim
mermans soen mastet. en hi seyde.
Hi bereypt juliacaen ee graft also phili
bert die biskop van carnoet bescrijft
en als in basilius legēde stort Doe
juliacaen ghecomen was te cesarien.
in capadocien soe ghincē hem basili
us te ghemoet ende sende hem gers
ten broeden te ghisten En juliacaen
hadt in onwaerde ende en woude
niet onsaen Ende voer dat broet
sende hi hem hoy ende seyde Du se
des ons beesten spijse. ontfanc we
der dattu sendes Basilius atwoer
de Wi seynden v des wi eten. mer

Du hefste ons gheghueuen daer du
 dijn beesten mede voedes Hier om
 wort juliaen gram en antwoerde
 Als ic die van person verwonne
 sell hebben soe sal ick dese stat ver
 ledighen ende salse doen even dat
 me woest hyeten sal Op die nacht
 daer na so sach sinte basiliq een vi
 sioen in onser vrouwen kercke een
 grote memichte van enghelen En
 in middernach hem sach hi een vrouwe
 sitten op enen toern en si seyde den
 ghene die by hem stonden. wepet
 mi haestelijcken marcurie dat hij ju
 liaen den apostel doede die mi ende
 minen soen houaer deliken heuet ge
 Blasphemerte Dese marcurie was
 een ridd. die juliaen om opus wil
 le hadde doen doden. ende hij was
 in die kercke begrauen Te hant so
 quam daer marcius ghewapene
 mit sine wapene diemen daer helle
 En onse vrouwe sinde hem ten stri
 te wert Doe basilius ontwaecte so
 ghinc hi ter stat daer marcurie be
 grauen was ende daer sine wapen
 hinghen. ende hi dede sijn graff op
 doon ende hij en vant sijn lichaem
 niet noch sine wapen Doe vraghe
 de hi den coster wye dye wapenen
 wech hadde Die coster swoer dat
 si daer des aucts ware Doe ghinc
 sinte basilius van daer ende quam
 des morghens weder ende hij vanc
 daer dat lichaem ende dye wapene

ende den spere beblot Ende siet een
 quam vten strijde en seyde Doe ju
 liaen den keysers int heer was. also
 quam daer enen riddor ghewapena
 met een speer dyemen niet en kien
 de ende hij sloech sijn paert met spo
 ren. ende hij reet stoute herten toe
 juliaen wert. ende hij weyde starc
 kelje sijn speer. ende doerstack juli
 aen en te hant e wistme niet waer
 dat hij voer Ende juliaen dor hij
 noch leued so nam hi sijn hant vol
 van sinen bloede ende werpt in die
 lucht ende seyde Du heues verwö
 nen ihesus van galilea Ende met
 desen gheroep soe starf hi onsalich
 lic. ende alle sine luden lieten onbe
 grauen En die van person vilden
 en maecte van sinen velle horen co
 ninc een spreetsels onder die voete

TDie hystorie vā die kerke wijnghe

En vierte feestelic en
 hoechlic dye wijnghe
 vand kercken ofte te
 spel ond die ander fees
 ten Ende om dat die kercke of de
 tempel weerehande is. dat is een
 lichamelic ende een gheestelic Daer
 om sellen wi hier totte lic segghen
 van twee wijnghe des tempels :
 Op dye wijnghe vanden ghemaec
 ten tempel selme drie dinghen sien
 Erst waer qmme datmense wyt

Ten anderen hoe datmen consacret
wt. Ten derden wye dat si sijn dyc
hen vermeensamen ofte besmetten
Ende om dat inden tempel twe dym
ghen sijn diemen consacreert. dat
is dat outaer ende den tempel daer
om selmen eerst besien waer o dat
men dat outaer wjet Men consa
creert dat outaer om dyc dingen
Eerst om datmen gods lichaem daer
op offert Genesis octauo Noe
die stichtte den heer enen outaer. en
hy nam van alle die voghesen die
suuer waren. ende offerde op ten
outaer. want dit sacrament is cris
tus lichaem. ende sijn bloet dat wy
offeren in ghehoechmisse sijne passie
en als hij ons beual doe hij seyde
Doet dit in mine ghedenckemissen
want wi hebben verdenckenis van
ons heren passie Dat eerste is in
malighe dat is inden crucifice die
me daer nae maect Eh dit maect
men om te sien. want men maecte
in die kiercke cristus crucifice ende
andere beeldē om datmense bedenc
ken sal. en om deuocie mede te ver
wrecken Ende om leiringhe wane
dit sijn der leekter boekken Dat an
der verdenckemisse is inden woer
den. dat is datmen cristus passie pre
dictet ende dit is int hore Die der
de is inden sacramento. want i cris
tus sacramento is sijn passie clae
rijcken vertoghet. want in desen sa

cramente is waerlic cristus bloet
en sijn lichaem Ende men gheuet o s
en die verdenckemisse gheschiet ons in
den smaelste Off dan cristus passie
die wi bescreuen sien. en diemē o s
predict onse begheert te ontsteket so
sel hi ons veel starkelicker ontsteket
in desen sacrament om dat si daer in
sce claeijken betrekken is Ende an
dere so consacreert me den outaer
om ons heren naem daer op aen te
beden Genesis viii. Abraham stich
te den heer ene outaer die hem opē
baerde ende daer na antiep hi ons
heren name Alsoe paulus be script
tot thymochē soe doenmen dese aen
woelinghe inde bedinghe o die qua
de dinghen wech te doey En inden
bedinghe diemen doet om doechde
te vercughen Of in eyshen diemē
doet om datmen die goede dinghen
meer en sellen. off in dancle off in
loue datmen doet om die doghede te
behouden dyemen haert Dat aen
wezen datmen opten outaer doet
dat is properlijck die misse om dz
dyc hemelsche wert ghesent. dat is
cristus die daer vader wert
ghesent dat hi die olype consacreert
ende bi hem seluen wort sy by ons
luden den vader weder ghesent om
dat hi voer ons bidden sel Daer o
seyt hugo Die heylighē ostie mach
hieten misse. want si is ghesent va
den vader bi dyen dat sijn soen me

ſchen wort **T**en anderē wort ſi van
ons ghesent totten vader inden ſa
cramente **T**en eersten wort ſi ons
ghesent vāden vader bi heylcheden
daer hij mede met ons begheert te
wesen **T**en anderen wort ſi van
ons ghesent den vader bi offerhan
de. ende daer mede bidt ſi voer ons
Ende men sal mercken dat mē drie
tonghen singhet ind missen. dat is
gryp. hebreeuſch. ende latijn **O**m
daemen daer mede beteykent den ti
tel die op criflus cruce gheset was
die ghescreuen was in gryp. in he
breeuſch. ende in latijn **E**n hier bi
verstaetmen dat alle tonghen ſcul
dich ſijn gode te louē die in deſe iij.
tonghen beteykent ſijn **D**at latijn
is die ewangelię. die epiftole die o
ratio en die ſanc **D**at gryp is. ky
rieleyſon en crifteleyſon **E**nde dat
singhet men neghen werf. om dat
wi comen moeten ten geselscap vā
den neghen chozē d' enghelen **D**ye
hebreeuſch is. alleluja. amen. salu
och. osanna **T**en derde cōſacreere
men dat outaer om te singhen **G**e
clēſiaſtīcūſ inden ylōij. capittel **H**i
gaf hem macht teghen ſijn vāden
en hij dede staen sanghers om trene
den outaer **I**n horen ghesluit maect
ten ſi grote melodyen **E**nde hi ſepte
melodyen. dat beteykent veel melo
dyen **W**ant hugo van ſinte vic
tor ſepte dat drye ghesluden ſijn die

drye melodyen maken. want men
maect ghesluit met duwē. met bla
ſen ende met sanghe **T**otter sancto
rien daer toe behoert duwen **T**ot
ter orgheleſen blaſen. ende totten lu
den den ſanc **D**eſe vergaderinghe
van deſen luden beteykent eēdrach
ticheyt van ſeden **D**at duwen van
der ſanctorien machmen reſtenē te
ghen dat werck der handen **E**nde
dat blaſen vanden orgheleſen teghen
die deuocie vā herten ende ten ſan
ghe dat gheraet der reden **E**nde hi
ſepte daer nae wat helpt dyſe ſoet
heye der ſtemmen. ſonder die ſoet
heye vā herten. du brekkes die ſtem
men. breck oek ſinen wille **P**u
houdes dat welluden der ſtemmen
houde oek een drachticheyt van ſe
den. dat du by exemplē eens weſen
moghes met ſinen alre naesten. en
de by den wille mit gode. ende by
ghehoersamicheden met dynen mee
ſter **D**eſe drye manieren van ghe
ſlude dyſe machmen reſtenē ten drie
onderſcheyden van officien der ker
ken. als ghescreuen is inden ſoecle
van myſteriel. want die officie ofte
ambrochte der kerken is gheleykt
in psalmodyen in sanghe ende in ſe
ſen **D**ye eerſte manier van ghesluit
is datmen doet mit ten duwen vā
vingheden in der ſanctorie. ende des
ghelijcs **E**nde daer toe behoert die
psalmodye. dat is. psalmē te leſen

Daud die propheet seyt Louet he
in die sanctorie ende inden harpen
Die ander manier is inden sanghe
als inder stemme. ende daer toe be-
hoeren die lessien. Daud seyt **H**im
ghet hem inden ghelyde. Dye derde
maniere is datmen blaset. als i ba-
sunen. Ende daer toe behoert dye
sane. Daud seyt **L**oesten inde ge-
lyde der basunen. Men consacreere
den tempel of die kercke om vijs sa-
ken. **E**erst om datmen daer wt ver-
druue sal de duuel en al sijn mach-
te. **H**ier bi seyt gregorius in dy-
logo Doemē w yede een kercke die
den goeden kersten ghegheten was
vanden arrianen. ende men daer i
glebrocht hadde die heylighdomme
van sinte sebastiaen. ende van sin-
te aecht. soe gheu oelde dz volc dat
daer vergadert was dat daer een
varke hier ende daer tusschen hoer
voeten liep. ende het liep ter doren
vander kercken wt. ende nyemae
en mochtet sien. mer si watender al
of verwondert. Ende onse heer ver-
toede dit hier omme dat si alle we-
ten souden dat die quade gheest doe
wtter stadt vloech. Ende op dyen
nacht daer na soe hoer demē op dat
dat vander kercken groet gherufte
als of daer yemant ouer ghelopen
hadde. Ende op dyen ander nacht
soe was daer noch meerre gherufte
mer op die derde nacht. soe was

daer soe groten gherufte of men dye
kercke al omme ghevoren hadde.
Ende toe voert wech. ende die vy-
ant en maecte daer gheen onstuert
heyt meer. mer hij gaf te kenne hy
den ghelyde vanden gherufte dat
hi maecte dat hy van bedwanghe
scheyden moeste wter stadt dye hy
langhe ghehouden hadde. **T**en an-
deren consacretmense om dat die
daer vry sellen wesen die gene die
daer in vloegen. als die rechten seg-
ghen. **D**ie misdadighe van bloede
sal die kercke beschermen dat si ho-
re lijf niet verliesen en sellen. noch
hoor leden. **E**nde hier om so vloech
joab inden tabernakel. en begreep
den enen hoeck vanden outaer:
Ten derden consacretmense om
dat daer god die bedinghe in ve-
hoeren sal. **D**it is beteykene inder
coninghen woeck. Doe dye tem-
pel ghewyet was. ende salomon
sine bedinghe dede ende seyde. Soe
wie di bidt in dese stat. du selste he
verhoer inden hemel in die stat dijn
re woninghe. En alstuut ghehoert
heues. soe sessiu goedertieren wer-
den. **W**i bidden inder kercken oest
waert om drye reden. **E**erst om dz
wi toenen sellen dat wi onse lande
scap versoecken. **T**en anderen. om
dat wi aenscouwen sellen cristum
ghecaust. **T**en derden. om dat wy
toenen dat wy dyen versoeke dye

verdoemer tocomen sal en dat wij
sijnter ontbeiden. want god heuet
dat paradijs oestwaert ghemaect
daer hi die mesche wt verdreef doe
hi sonde ghedaen hadde. ende hij de
den woenen westwaert voer dat
paradijs Hier omme bede wi oest
waert. onse lantscap soekede ende
beghevende Onse here oecht doe hij
gecrusit was. so scouwede hi west
wert Ende daer om beden wi der
wert siende Ende doe hi ten tempel
voer. soe voer hi oestwert op. endi
also aensbede die apostelen. ende hi
sel also comen als si hem saghen op
voten inden hemel Ende daer om
sellien wi oestwert bidden tot hem
wert siende Dat scrijft johannes da
mascenus Ten vierden soe consa
cerdemien die kiercke om dat men
daer gods loue ghelde sal En dat
dort men inden seuen ghetiden van
den daghe. als te metten. te prime.
te tertie. te none. te septe. te vesper
tide. ende te compleet En al waer
men gode sculdich te louen in elke
vre vanden daghe. nochē om dat
onse crancheyt dat n̄ ē soude ver
moghen so ist gheordineert dat wij
sonderlinghe gode louen fullen in
deser vren. om dat dese vren sonder
linghe vordeel hebben voer dye an
dere in sommighen saken. want te
middernacht alsmen metten doet.
soe wort cristus ghesoren. gheuan

ghen. ende bespot vande ioden In
deser vren soe wefde cristus die hel
le. want inden myrael is bescreue
dz hi te middernacht die helle wef
de dat was voer den daghe ende in
den morgen stont so verrees hi va
der doot Ende die prime tijt open
baerde hij Men sext oecht dat hij te
middernacht comen sal ten oerdel
wat sinte iheronimus seye Ic wa
ne dat ons die apostelen hebben ge
laten dat men niet laten sal den
volcke vander vigilien off te wa
ken van paesschen voer die midder
nacht. mer si sellen verbeiden dye
toecomst ons liefs heren ihu cristi
Ende als dan die tijt ghecomen is
mit vermoeder sellerheyt soe sellen
si alle die feeste doen In deser vren
soe singhen wy gode los. om dat wi
hem danccken fullen van sijnter ghe
boerte ende van dat hij gheuange
was. ende dat hij die vaders ver
loste ende omme dat wy niet sorch
foudicheyt sijn toecomst onteyde
Men doet oecht dye metten tot die
morgken loue. want hi verdranck
in die dagheraert die van egypten
in die zee. ende hij seyp dye werelt
Hier om gheuen wi gode los in des
er vren. dat wy niet en sellen ver
drancken in die zee deser werelt mz
dyen van egypten. ende om dat wi
gode danccken sellen van onser scap
nisce ende van sine verrisemisse In
Iij

der eerster vren. so plach cristus te tempel meest te comen. en dat volc hreste oec tot hem te comen aldaer en hi wort voer pylato ghebroche Doe hij verresen was. so openbaerde hij tot deser vren. eerst den wiue en de dit is oech die eerste vre van den daghe Ende hier omme so ghelyc hij my loff gode. te prime tyde in dyc heylighē kercke. omme dat wi cristum nae volghen souden. ende dat wy hem danecken sellen van si ne veruerschijf. ende omme sine opē batinghe. ende om dat wi gode als dat begheinne van allen dinghen in den begheinne vanden daghe dē eersten loff ghelyden sellen Tot die ter tie tiden was cristus onsen herc ghe cruijt metten ioden tonghen. ende hij was van pylatus doen gheselen aen dyc calumpne daer hy aen ghe bonden was Ende alsoe scolaistica hystoria seyt. soe sietmen noch dz bloet ander calumpnen daer hij aē ghebonden was Ende oech in deser seluer vren. soe was dyc heylighē gheest gheseynt Ter sester vren soe was hij ghenagheit anden cruce : ende een donckerheyt wort alle die werelt doer om dz die sonne serich was in onsen heren dōt. ende wert ouergheleet met swarten clederen om dat si niet lichten en soude den ghenen die onsen herc cruijten In deser vren soe at hij oec een hemels

uaerts dach met sinen ionghere Te noen soe gaf jhesus sinen gheest Ende eē ridder die ondede sijn side Ende die apostelen plaghen doe te beden Ende cristus voer op ten he mel Ende om dese sonderlinghe saken soe louen wi gode in deser vren Te vespertide consacerde cristus sijn lichaē en sijn bloet. en dwoech sijn iongheren hoer voeten. ende hij wert vanden cruce ghedaen. ende inden graue gheseyt. ende hy open baerde he sijn ionghers in eens pel legrāns abyte En hier om danct die kercke cristum in deser vre Te cōplete tide soe sweete cristus bloe dich sweat. ende sijn graf was be uolen te wachten En doe hi verresen was soe boetscapte hy tot deser vren sine iongeren vrede En hier o soe danecken wy gode Hoe wy dese loue sculdich sijn seye sinte bernardus broeds als wi offerē offerha de des loues. so lact oē voeghen die woerden mitten sinne. den sinne mz ter begheerte. die begheerte der blī scappe. der blīscappe rijphēyt. der rijpheden vryhēyt. der vryhēyt der oetmoedicheyt Ten vijfsten consacertmen den tempel. om datmen daer dienen sal die sacramenten d kercken Ende daer bi soe wort die kercke als gods tabernakel daer die sacramenten in sijn. ende men dientse ende men gheestse den ghe

nen die daer in comē als dat doep
sel. en som soe gheestment den ghe-
nen dier wtgaen. als dat leste olie
en som gheestment den ghenen die
daer bi woenen. ende dese sijn som
dienende ende dese gheestment die
ordinen ende som hoere vechtende
En van dese werden hoere som ver-
winnen. ende dese gheestmen pen-
tencie **S**ommighe bliuen vechtende
en dese gheestme stouckte om dz
si starker bliuen sellen. dat is ouer-
mes die vorminghe **M**ē gheest hē
spijse daer si mede dchoude werde
ende dat is ouermidts goods lich-
aem en alle comer wert hem wech
ghedaē datmē niet ē verdrue. en
dat is ouermidts hylste **T**e ande
ren salme besien hoe datmense con-
sacreert **M**er eerst salmen sien vā
den outaer **T**e anderē vand kere-
ken **I**nder consecratien of wijngē
des outaers so sijn veel dingē eēs
Want eerst soe malet dye bisscop
vier cruct van wywater ten vier
hornen vanden outaer **T**en ande
ren soe gaet hi seuenwerue om den
outaer **T**en derden soe besprent
hij seuenwerf met ysopo. ende mz
wywater **T**en vierden soe barnet
hi dat wywert daer op **T**en vijftē
soe besluet hijt met cresame **T**en
lesten soe ouerdet hijt met suueren
clederen **H**ier by wort beteykent
wae si sculdich sijn te hebbē die tē

outaer gaen. want si sculdich sijn
te hebben veruoudigh caritate dz
is dat si gode minnen. ende hem sel-
uen. ende hoer vrienden. ende hooz
vyanden **E**nde die beteykene die
vier crucē die die bisscop maect mz
wywater ten vier hornen vanden
outaer **E**nde van dese vier hornen
der carita ten leestme in genesi **D**u
sels werde ghebrept ten oesten. tē
westen. ten noorden. ende ten suy-
den **O**ffmen malet vier cructen in
den vier hornen daer om. omme dz
daer bi beteykent wort dat cristus
onsch hēre die vyer hornen van de-
ser werelde verloste metten cruce **O**f
om te beteykene dat my i vier ma-
nieren cristus ons hēren cruce sijn
sculdich te dragen dat is int herte
ouermidts ghepeynse **I**nden mō
de ouermidts biechten **I**nden lich-
aem ouermidts castyen **E**n int aē
sich te. om dat myer ons altoos
mede seghenē sellen **T**e anderē sijn
wy sculdich te hebben sorgh ende
naersticheit. ende dit is beteykene
metten omganghe **E**nde daer om
soe singhet men dan **A**nuenerunc
me vigiles **W**ant sy sijn sculdich
forchououdich te walē op hoer sca-
pen **W**ant gilbrecht seyt **D**es pre-
laets voekeloesheit onder spotte en
de spreect aldus **E**n spottelic dinc
en oek bet vreselic soe is een blint
wachter. ende een manc loxx. en:

de een volkelaes prelaet. ende een on
weten de leertier. ende een stomme
bode **O**f biden seuen ommegangen
omme dat outaer soe verstaet men
seuen ghepeynsen ende merkinghe
dye wyp sculdich sijn te hebben op
dye seuen oudighe doget van cris-
tus oetmoedicheide. ende dat wyp al
twos daer omte went gaen souden :
Die eerste doghet is hij. dye r̄helse
was dat hij arm warden woude .
Dye ander is. dat hij in dye cribbe
ghelyct was **D**ie derde dat hij on-
der danich was die oudaers **D**ye
vierde dat hi ond sijn kneches han-
den sijn hoeft neder hielte inde doep
sele **D**ye vijfde is dat hij sijn ion-
ghers predicters maecte ende hem
sine macht gaf **T**en sexten dat hij
goedertierlcken sweech voer ene
ongherichten rechter **T**en seuende
dat hij goedertierlcken hadt voer
den ghelen die hem cruisten **O**f
biden seuen ommegangen sijn be-
teykent cristus seuen weghen **D**ie
eerste was vanden hemel in marie
lichaem **D**ie ander wten lichaem
inder cribben **D**ie derde wter crib
be inder werelt **D**ie vierde vander
werelt inden cruce **D**ye vijfde van
den cruce inden graue **D**ie seste v-
ten graue in dat voerburch **D**ie
seuende vaden voerburch inde he-
mel **T**en derden is hij sculdich te
hellen ouerdencken van cristus

sie. en dat is beteykēt bide bespre-
ghen vanden wywater Want dye
seuen bespreyē des waters sijn die
seuen westortinghe van cristig bloe-
de **D**ie eerste was doe hi besneden
was **D**ie ander doe hij bede voer
sijn passie **D**ye derde doe hij ghe-
gheselt was **D**ie vierde doe hij ghe-
croent was met dorne **D**ye vijfde
doe hem sijn handen doer ghebore
waren **D**ie seoste doe hem die voe-
ten doer ghenagheit waren **D**ie se-
uenende doe hem sijn ghebenedide side
ontdaen was **W**ant dese westorti-
ghe van bloede waren ghedaen met
ysope der oetmoedicheyt ende van
onuerfallicker caritatien. want ys-
sopo dat is een cleyn cruyt **E**nde
daer omme soe bespreyet mense se-
uen werf. om te beteykenen dat in
den doopsel wert ghegheuen. dye se-
uen gauen des heylighen gheest.
Ten vierden sal hij hebben hete be-
dinghe en duote. ende dit is betey-
kēt bide mywec diemē verbarint
optē outaer. wat die wierwec heeft
crust om te varē vā lichticheyt des
wees te verstuē vā hoere hitten te
bedinghe van hoere luchicheyt. te
stareken van hoere gherudicheyt
Aldus soe gaet die bedinghe op i
gods verdencken **S**i maket die
siele sijn vander misdaet die ghelyc-
den is om dat si beiaghet dye ghe-
nade. en si bedwinghet die sonden

die comen sellen. om dat si beiaget
waerdiche heede. en si maket starc
vander misdaet dieme huet om dz
si beiaget verselster heye. Off men
mach segghen dat die deuote bedin
ghē be teylēt is bide wyewet. om
dat si tot gode opgaet Ecclesiastis
cus Des gheens bedinghe die hem
veroetmoediche gheuet god soeten
wecke Apocalipſe Ele had sitelen
vol vā goedē wec. dat sijn bedighe
die comen wt hater herten Apoca
lipſis Hem worden ghegheue veel
wyeweſcs En daer na seyt hi Die
enghel nam dat wyeweſcs vat. en
de voldet vā dat vuer des outaers
Ten vijften is hi sculdich te hebben
claeरheyt van conſciencie ende van
goeder maten En dit is be teylēt
biden cresem daemē maect vā olie
ende van balsame. want si sijn scul
dich te hebben ſiuer conſciencie fo
dat si segghen mogē met ſinte pau
lus Onſe glorie is tghetuuch van
onſer conſciencien Ende hier off
ſcriuet hi oec tot thimothū. want
hi moet hebben groet ghetuuch vā
den ghenen die van buten sijn Gul
demone Die clercken sijn sculdich
gheē ſmette te hebben. noch in woer
den. noch in ghepeynſen. noch in
wercken. ende noch in maninghe
want si sijn in ſcoenheyt en doghee
der kercken En sijn ſi quaet. ſo ma
ken ſi alle die kercke ontreyn Ten

ſeſte ſijn ſi ſculdich te hebben ſiuer
heyt van goeden werken. en dit is
be teylēt biden witten cledere die
men ouer dat outrer leye. wat die
gheroente van clederen is gheuon
den om te decken. te warmen ende
te vercieren mer goede werckē dec
ken der fielen naechteyt Apocalip
ſis Dattu moghes werden ghele
det met witten clederen dat niet en
opelaert die ſelic heyt dijnre naect
heyt Si vercieren die fielen ter eer
ſamheyt ſinte pauwels ſeyt Laet
ons aē doē die wapenen des liches
Si verwarmē om dat si verhetten
in caritate Job ſeyt En ſijn dijn
clederen niet warm. want luttel ſo
ſoudet baten den ghenen dye totten
outaer gheinge hadde ſi die hoech
ſte waerdicheyt. ende dat laechſte
leuen Barnaerdus ſeyt Het is
ēe vuyl dinc die eerſte ſetel. en dz
nederſte leuen Een hoghe gract
ende een nederstaet een ſwaer aer
ſichte. ende lichtē manyere vese re
denen ſonder vrucht een groeyēde
mach ende een onghēſtadich herte
Ten anderen ſalmen beſien hoemen
die kercke myet Ende hier toe co
men vese dinghen want die Biscop
gaet drieweruen om die kercke. en
de elckermael ſo comet hi voer die
eyndel doer. ende ſtoer voer met ſi
nen ſtaue en ſeyt Doet op v poer
ten ghi prinzen. en hy beghiet byn;

nen ende buten die kercke niet ghe
wyet water. ende hi maect opt pa
uiment vand kercken ee cruce vā
asseche ende van sande wt den oestē
hoek tot inden westen hoec en̄ daer
in soe seruet hij dan a b c in griege
ende hi maect cruce aenden muer
vander kercken. ende die besaluert
hij met cresem. ende hij setter voer
karnende kaerzen Dat die bisscop
eerst dryewerf om die kercke gaet
dat beteykent die drie ommegan
ghen die cristig dede doe hi sijn kerck
heylighen soude Dye eerste was
dat hij vanden hemel in aertrijcke
quam Die ander dat hij vander
werelt totter hellen voer Die derde
dat hij vander hellen weder quam
ende verrees ende voer op inden he
mel Of hi gaeter dryewerue òme
te vertoenen dat die kercke were
gewyct i die eer b dryeuoudicheit
Of die drie ommegangen beteyk
nen die drie staten der gheente dye
behoude sellen wordē vander kerck
ken dat sijn maechden en̄ die in su
uerhede leuen ende dye echte sijn.
En̄ dese sijn beteykent inder ordi
nacie der kercken Als rjchardus
vā sinte victor seye. wat die sacris
tie beteykent die oerden der maech
den. en̄ dat choer der oerden der
gheente dye in suuerheyden leuen
en̄ die kercke in ordine vande ghe
lycken Die cræscamer of die ghe

reycamer is nauwer dā dat choer
en̄ dz choer is nauwer dā die ker
cke Wat het sijn mij magheden dan
die ghene die in suuerheden leuen.
ende deser is min dan die ludē dype
inder echte sijn. want dype sacrificie
is heyligher dan dat choer. en̄ dat
choer is heyligher dan dye kercke.
wat waerdigher sijn die maechde
dan die hem in suuerheden onthou
den. en̄ dese sijn noch waerdigher
dan die in echte scap sijn Ten ande
wen dat die Biscop driewerue voer
die dote stoet bediet dat hi drie oer
delsche ghorechte inder kercken he
uet datmēse hem is sculdich op te
dewen. want si is sine om die scepe
misse ende verlossenisse. en̄ om hoor
glorie die hi belouet heeft Van de
sen drie wechten seit anceling waer
lichs here om dattu mi ghemaket he
ues. soe ben ic mi seluen als di scul
dich in minnen Ende om dattuse
verlost heues soe ben ic mi seluen al
sculdich tot dijnre minnen Ende
om dattu mi so grote dinghen belo
ues soe byn ick my dy al sculdich
want ic ben soe vele dijnre minnen
sculdich meer dan mi seluen. alsoe
vele alstu meerre best dan ick daer
du di seluen om gheghuen heues.
ende dpen du selues beloues Die
drye wepen doet op v poerten ghij
princen beduden drye machten die
hi heuet. dat is inde hemel. inde aer

den en in der helle. **T**en der den soe
bespreget hi die kiercke binnen en
bute mit wewater. en die doetme
om dype salte. **E**erst om de duuel
te veriaghen. want wewater heuz
sonderlinghe macht den duuel te
verdriue. **D**it wewater maectme
van vyer dinghen als van water
wijn soue. ende van assche. **E**nde de
se vier dinghen verdriuen sonder
linghe den duuel. dat is gheween
van etanen. ende dat is beteykene
bidde water. **E**nde gheestelic verbli
den dat is bediet bidden wijn. **E**nde
rijp oder sneydicheye. dat is bediet
bidde soue. **E**n groet oetmoedicheye
dat is beteykene bidder assche. **T**en
anderen bespregtmense om die ker
cke te suueren. wat al datter aerde
toebehoert was besmet ende onsu
uert om die sonde. **E**n daer om be
spregtmense die stat mz wewater dz
si sel werden ghesuuert van alle on
suuerhyc. **E**n hier om wast dat in
die oude wet alle dinc bidden water
wort ghesuuert. **T**en derden soe be
spregtmense. om te verdriue alle
maledixie wat van beghim so was
die aerde met hore vrucht van gode
vermaledijt. om dz bi hore vrucht
te adam bedrogē was. mer dz wa
ter en was niet vermaledijt. **E**nde
hier om wast dat onse here vissche
at. mer me leest niet dat hi vleysch
at sonder dat paeschlam om dz ghe

bot vander wet te voldoen. **E**nde
om dat hij exempel gheuen soude.
datmen somtijt deruen soude dat
gheerolost ware. ende datment oec
alsulcke tijt eten soude. **E**n om dat
alle die maledixie wter kiercke sel
len worden verdreuen. ende dye be
nedixie weder comen sal. **D**aer om
so bespregtmense met water. **T**en
vierde soe schriften opt pauimēc
den grypschen ende den latynsche
a b c. ende dat bediet die vergade
ringhe van beyden volcke of be yde
die leringhe van beyden testamenten.
of die artikelen van onsen ghelo
ue. **W**at be yde die a b c in gryp en
de in latyn ghescreuen inden cruce
beteykene die veremminghe vanden
heydenen ende vanden ioden. dye
ghemaect were bi cristus ons herē
cruce. **E**nde hier om soe maectmen
dat cruce vanden oesten horren tot
den westen horne om te beteykenen
dat die ghene die te voeren was ter
rechter syden dat hij worden is ter
luster siden. ende dye in dat hoeft
was hi is ghemordē i die stert. **T**e
anderen soe bediet die leringhe van
beyden testament dat voldae was
bi cristus cruce. want doe hij starf
soe seyde hi het is al voldaen. **E**n
de men maket cruten wederkeert in
die side. Want dat een testament is
in dat ander besloten. want hee
was een rat in een rat. **T**en derden

soe beteykense dye articolen of pü
 ten des ghesoues. want der kercken
 paumēt ist fundamēt van onsen
 ghesoue. want dye figuer dyemē
 daer scriuet sijn articolen des gheso
 uen daer die ryde. ende die ongho
 leerde van beyde den volckē mede
 worden ghelyert inder kercken dye
 hem seluen achten sulien als ghe
 mulende assche. also als abraham
 seydē in genesi *Zc sal tot myn heer*
 sprekken al ben ick ghemul ende as
 sche *Ten vierden soe schriftenē cru*
cen in die kercke Ende dit doet
mēn om die redenen Eerst om die
duuel te veruaren. dat dye duue
len dye daer wt verdreuen wordē
hem sellen ontsien als si dye cruce
sien. ende dat si niet meer en sellen
dorten ingaen. want si ontsien har
de zeer dat cruce Jan guldemone
seyt. soe waer die duuelen ons he
ren teylē sien. soe vlien si en one
sien den stoc daer si mede ghesslagē
sijn Tey anderē soe schriftenē
om vertoninghe des seghes. want
dye cruce sijn cristus bannieren
Ende om datmē weten sal dat die
stat cristus webehoert. daer omme
schriftenē daer cruce. wat die ker
cer pleghet te houden als hij enighe
stedē wint soe stect hi daer sijn tey
kene wt In deser figure is i gene
si gescreue Dat jacob die steen die
hi ond sijn hoeft ghelyct hadde ver

hief in ee tytel dat was in ee craye
 wden titel en verdricken en i seghe
 Ten derde schriftenē daer cruce om
 te be teylē die apostelen wat die
 wij. kaersen die voer die ij. cruce
 gheset sijn be teylē dye wij. apo
 stelen die alle die werlt verlichten
 met cristus ghesoue Dese cruce be
 scriuet die Bisscop met cresem. ende
 settē barnende kaersen voer. wat
 die apostelen verlichten alle die we
 rlt metten ghesoue en de cristus pas
 sie om te bekennen en si verhettē
 te minnen en saluedense ter claeſ
 heyt der conscientien. en dat bider
 olen ende den goeden wecke. ende
 dat bider balsame Wāden derde dz
 is bi wgen dat die kercke ontreynt
 wert. soe selmen weten dat wi leſen
 dat ons herē huus van hem dryen
 ontreynt wort als bi jeroboam en
 bi nabuſardan. ende bi antiochū
 den coninc Alſoemē inden conigē
 boet leest. so maecte jeroboam twee
 guldē caluerē. en sette die ee i dan
 en die ander in bethel datmē gods
 huus hiet En dit dede hi va ghye
 richezen om dattē rychē niet kerken
 en soude tot roboam En hier by is
 beteykent die clercken ghericheye
 die seer die kercke ontreynt. ende
 si regneert nu seer i die clercghe
 Iheremias Wāde mistē totte mēſ
 te so sijn si alle naerstich d ghyeric
 heyt Barnardq Wie selftu mi ghe

uen van alle dye prolaten die hi
meerre naersticheyt en heuet hoe hi
dat ghely gherigē mach vter ghē
re huurse die onder hē sijn dan hoer
sonden te verdriuen Die calueren
sijn die neuē. ende die si in betel dz
is in goods huus setten Ende al
dus wort die kerc bi ierolamē de
reynt. ist datmense stiche met woe
kennaers ende met weuers goede
Wāt men leest dat een woeknaer
mit sine woeker en mit sine woe
de een kerc stichten. ende hy dede
een bisscop comen om dye kercē te
wegen Ende doe die bisscop mit sijn
clerkē dat amlochte vander wijn
ghe dede. so sach hi after dē ouder
den duuel staen in enē setel in eēs
bisscops ghwade En hi seyde den
bisscop waer om wies du mijn ker
ke. laet staen. wātet recht vā deser
kerken behert mi toe. wāt si is ge
sticht vā woeker en van woe En
doe die bisscop daer wt vloech met
sine clerkē vā vrese so brae die du
uel die kercē mit groten gheriske
so mē indē cominghen voec leset soe
verbarende nabuurdan gods tem
pel Nabuurdan bediet priecōckē
ken. en hi beteykent den ghene dye
hem ghueuen ter gulsicheyt ende on
cryscheye. die van horen bulle hoer
god makken. als paulus seye. welc
god hoer buycē is Waer om datmē
die buycē hoer god hiet hugo

vā sinte victoer aldō Men pleget
den goden tempelen te maken. en
de dye ouderen te verheffen. mē pse
ghet hem knechten te ordinere om
hem te dienen ende men offert hem
beesten. ende men verbart hē wye
weck. Mer sommiger bulle tem
pel dat ouder is die costē en hoer
tafel. en die diēres sijn die costers
ende die beesten dienen offert sijn
daē ghecoete vlysch. ende die woe
ke vanden wpyewck is die smalle
vanden woeke Die coninck anch
ochus die alte houardich was en
de ghyerich. ende onterynde gods
huus. ende vermeensandet. alsoe
men leest indē boecke der machas
beeuischen. ende hier bi is die houer
dye beteykent. en eer begheerlich
eyt ghyerichye die seer gret is in
den clercken die met ē begheerē pro
fijt te doen. mer bouen dye andē
te wesen Dese onterynen seer dye
kercē Ende van deser houerdye
en verwaentheyden seyt sinte bar
nardus Si gaen eerlic met ons he
ren goede. ende si en gheuen den hr
re ghen eer In dyen dattu in desen
dagheley sien moghes lichter wypue
behaghele en scarianes abije. ende
conuertelic ghesind. sich dat gout
anden breydel ende andē sadelen
de andē sporen. want die sporen
blīcken meer dan dat ouder En
de als ons heren huus bi hem driē

vermeensamt wert also wast oec
biden anderen dryen ghesuert en
de gheseyliche off ghwyt. want
moyses dede die eerste wijnghe en
de die ander dede salomon. ende die
derde judas machabeus Ende hier
bi is beteykent dat wij in der kerck
se wijnghe fullen hebben oetmoe-
dicheyt dye in moyses was wijs
heyt ende onderseydicheyt dye in
salomon was. ende ghemwaer sellen
des gheloues dat in judas macha-
beo was Ten eersten so sellen wij
sien hoemen den gheestelijcken tem-
pel wyet Ende dit tempel sijn wy-
luden dye vergaderen int gheloue
ende desen tempel wert ghestiche
int gheloue van leueden stenen Sim-
te peter sept wert gesticht als leue-
de stenen ende van effenen stenen.
Hi wort oec ghesticht van vierca-
te stene. wat die vier hornen van
een gheestelijcken steen. sijn gheloue
hope. caritate. ende werec. dese sijn
gelyke Want alsoe gregorius seye
als du gheloues also minste. alstu
gheloues hopes ende minnes alsoe
begheerstu In desen tempel is dat
outaer des heren Ende op desen ou-
taer sellen wy gode drie dinghen of-
feren Die eerste is vuer van ghes-
telijker minnen Leuiticus Dat
vuer selewelic wesen en nymer
meer ghebreke inde outaer. dat is
te weten des herre Die ander offer-

hande is wyeweck der weleuwend
bedinghe Paralipomonum. Ardo
ende sine sonen dye sellen offeren
wyeweck opten outaer des holocau-
stes en des wyewets datmen all
verburnt Die derde offerhade is sa-
crificie d' gherichticheyt En dese sa-
crificie is in offerhande van peniten-
cie in holocausta van minne In cal-
ueren des vleysches datmen onder
doet David Du sels onfaen offer
hande d' gherichticheyt offerhande
en holocauste dan sellen si sette op
dimen outaer calueren Die gheestie
like tepeel dat sijn wi luden. wi wor-
den ghwyt i maniere vanden an-
der tepeel Wat eerst comet die ouer-
ste bisscop cristq. en gaet dryewerf
omme die dore ons herte dye beslo-
ten is als hij ons doet verdencke
die sonden ons mones onser herte
ende ons wercs Ten anderen soe
stoet hij dryewerf voer die dore des
heren die besloten is. om datmen
se hem open doen sel. want hi stoet
die herten niet ten cloppen van wel-
dadren van rade. van gheselinghen
En van desen dryen stoten is ghe-
screuen in prouerbio op die quade
Ie stat myn hant voert en van dy
en welsadden dye hij ghescreuen ha-
uet so seyt hi voere Ghi veronwaer-
det al minne rae. ende die is vande
goedē rae die hi hem in gaf Ende
ghi veronwaerdet mine berispen.

ende dit is vander gheselinghe d'ye
hi toe sendet. Of hi stoet d'ryewerf
om dat hi wert die redelike versta
denisse. dye sonden te bekennen. en
die begheerlike verstaedenisse ouer
mits de vrouwe ende die gramscap
om die sondē te wreken en te verō
waerden. **T**en derden selmen den
gheesteliken tempel binne en buce
netten mit water d'ryewerue. **D**ese
drie nettinghe sijn drie hande tra
nen van binne. ende sulken tijt vā
buten. wat als gregorius seyt ees
heylich mans hert wort besericke
als hi p̄eset waer hi was. waer hi
is. en waer hi wesen sel. en waer hi
niet en is. **D**at is waer hi was in
sonden. waer hij wesen sal int oer
del. ende waer hij is in onsalichde
en daer hij niet en is in glorien. **W**a
neer dan als hij binne off buce tra
nen wort. dat is als hij peynset dat
hi in sonden was. en dat hij daer of
sel moeten rekeninghe gheuen int
oerdel. **D**an bespreyt hij eerst den tē
pel mit water. manneer dat hij we
nde wort om die salicheyt daer
hi in is. dan bespreyt hij dat ander
werf. ende als hij weent om die glo
rie dat hij daer niet en is. dan be
spreyt hijt der d'ryewerue. **I**n dit wa
ter salmen menghen. myn sout. en
de asch. Want met dese tranen sel
len wi hebben myn van gheestelike
ker bliscap. en sout van rijper on

derscypdenheyt. ende asche van die
per oetmoedicheyt. **O**f bi den myn
verstaetme cristus oetmoedicheyt
die hij hadde doe hij mensche wort
ende biden sout die heylicheit sijns
leuens. dat alle menschen is soutin
gh van hore doechden. **B**ider asche
soe verstaetmen sine passie. ende mz
desen dryen soe sellen wy ons herte
bespreyen. dat is mit sijn mensche
slyckeyt daer wy mede ter oetmoe
dicheyte werden verwret. ende ten
exemplijns leuens. **E**nde daer mede
werden wy gheleert tot heyl
icheden ende ter verhoechnisse sijns
re heyligher passien. **E**nde daer me
de soe werden wi bewert ter carita
ten. **T**en vierden scrijftmen inden
tempel onser herten een gheestelijc
ken a b c gheestelijken scriftuere.
En die gheschrifte diemen daer scri
uet sijn dichtinghe vā datme doon
sal. ende ghetughemisse van goods
weldaden. ende wroeghinghe van
eyghene sonden. **V**an desen dryen
seyt sinte paulus tot dye van we
men. **A**ls die heyden die eyghene wet
en hebben natuerlijc doon datter
wet welke hert. ende soedanich wet
niet en hebben. soe sijn si hem seluen
die wet te woenen dat werck vand
wet ofte ewe die in hoerre herte be
screuen is. siet die eerste so als hem
die conscientie ghetughe gheuet.
siet dye ander als hem hoor ghes
B 3

peynse wroeghen onderlinghe off
onsculdighen siet dat derde Ten
vijfsten alsoe salmen daer crucen in
scruien. dat is men sal herde penitē
cie aen nemen. ende die salmen be
saluen ende verlichten met vuur.
Want men sal alleen niet goeder
tierlijck verdraghen. mer oec gaer
ne. ende dit is bediet bider saluen
ende oec hettelike ende dat is bediet
bidien vuere Waer off seye sinte
carnaerdus. die van anyte were
gheduwt. hi draecht cristus cruce
lydsamelic dye voertganc heuet i
hope hi draghet gaerne. mer die in
caritate voere gaet hij ommehels
sedet hettelic Hier om anset vels
luden onse cruce. mer si aensien niet
onse saluinghe Ende die aldus di
sen tempel in hem sal hebben gewy
et. hi sel selfer waerdich wesen dat
ter cristus in woenen sel ouermies
gratien dat hi daer nae sal gewaer
dighen in hem te woenen ouermies
glorie Dat moet hi ons verslenen
die leuet ende regneert god by alle
wereldien der werelden Amen

Die legende van sinte ceilia

Ceilia was een voerbarigh
maghet. gheboren wt de ede
len ghesslachte van wemen Ende si
was gheuoedet in cristus ghesloue
wt hoer myeghe Ende si hyele al

wes verborgē in haer hr te cristus
euangeliē. en des nachtes ende da
ghes soe was si onskdich mit gode.
en bat he dz hi haer suuerheit wou
de behouden. Ende doe si onder trou
wet was een iongheline die valeri
aen hyet. ende men gheordineert
hadde den dach datmen die bruloste
houden soude. soe dede hy aen ouer
haer blote līf onder een haer. ende
daer bouen was si ghekleet met gul
den clederen Ende doemen daer op
organen speelde. so sanct si allene
den here in hoer herte en seyde Here
mijn here. ende mijn lichaem moet
werden onbesmet. soe dat ic niet be
scampt moet werden. ende si vaste
de drye daghen in bedinge. ende be
ual hoer gode diese onsfach Ende
doe die nacht quam dat si by horen
brudegom soude gaen slapen. alsoe
sprac si he aldus an O lieue waer
de iongheline. ic weet een heymelic
hyet die ic di seggen sal. wilstu mi
sweren dattu dat houden selste Ende
doe valeriaen swoer dz hi dat in
gheente wijs voert seggcken en sou
de soe seyde si Ick hebbe een enghel
goods tot enē minnaer. die mijn
lichaem alte nauwe wachter En
wert hi gheware dattu mi naeste
mit onsuere minnen. soe sal hy di
slaen. ende du selste verliesen dijn
minnenelijcke ioghet. mer waert
dattu mi minste met suere minnen

soe sel hi di oet minnen gheselck mi
ende hi sal di toenen sijn ghenade :
Doe wert valeriaen mit gode be
wert en seyde Wilstu dat ic di ghe
bue soe toene mi hier dinen enghel
en proeue ic waerlick dattet een en
ghel is. soe sel ick doen dattu mi ra
des. mer minnestu een anderē man
soe sel ic di en hem slae[n] Cecilia sei
de hem wilstu ghesouen inden ghe
warighen god. en doestie di do pen
soe selste hem sien Hier om soe gac
drye mylen vand stat in die strate
diemen hiet appia. ende segghet den
armen die ghi daer vinden selt Ce
tilia die hauet mi tot v ghesent. dat
ghi mi toene den heylighen ouden
man urbanus. want ick hebbe tot
hem ee heymelic ghebot dat ic hem
segghen moet Ende alstu he siets
soe segt hem alle mine woerden. en
als hij di ghehoepct heeft. ende du
weder coemste. soe selstu den enghel
sien Doe ghinc valeriae derwart
ende hij vant urbanus den paens
verborghen binnen der maertelare
graue Ende doe hij hem als ceilien
woerden seyde. so stacck hij sijn han
den ten hemelwaert. ende seyde He
re jhesus cristus dyc saeyer is va
suueren rāde. ontfanc den vrucht
vanden sade datstu ghesaeyer heb
ste i ceilien. here jhesus cristus goe
de harder. celia dijn dienster diec
dy gheselck een stridighe bye. wat

hoer brudegom dye si ontfincck
also wreet als een leeu dien heeft si
tot di ghesent als een lastmoedich
lam En doe openbaerde daer haes
telic een out man. gheleet mz wie
ten clederen. ende hij hyelt een boec
met guldēn letteren ghescreuen En
de doent valeriae sach soe vyle hij
in onmacht van vresen. en die ou
de ma speschen weder op. ende hi sey
de lees Ende hi las aldus een god
een ghesouen een doepsel. een here va
der van allen die bouen al is. ende
met alle dinghen ende in ons allen
Ende doe hi dit ghelesen hadde. soe
seyde die oude man Gheselkli die
of twyuelste noch Valeriaen die
tiep ende se yde Ghren dinc en is on
der den hemel dat bet te ghesouen is
Ende te hant voer dye oude man
wech En valeriaen dede hem van
urbanum dopen Ende doe hij we
der qua soe vane hi cecilia spreken
de mitte enghel in die camer Ende
die enghel hadde in sijn hant twee
hoede van wesen ende van sellen en
de gaf den enē ceilien ende den an
dere valeriaen ende seyde Houc
dese hoeden met suuer herten ende
met suuere lichaem. want ick hebse
v ghebrocht tot goods paradise
Ende si en sellē nyammer meer ver
doren noch hoeden welke verliesen
ende nyemant en salse mogen sien
sonder die ghene die suuer sijn En
Bij

Van sin te cecilia

de du valeriaen om dattu een oer
baerlick niet gheleest hebste. soe ey
sche dattu wilste. ende het sal di ghe
scien Valeriaen seyde **Ic en hebbe**
niet lieuer in desen leue dan minen
enighen broeder en daer omme soe
bidde ic dat hi mit mi die waerheyt
bekenne. **Die enghel seyde Onsen**
herre die behaghet dinne bedr. ende du
selsie beyde tot he comē niet maer
telie **Hier nae quam daer i tybur**
cus valerianus broeder **En** doe hi
die wesen gherulstet hadde soe seyde
hi **Ic vermodere wael hier tot de**
sen tiden comet woe van wesen en
van sellen. want al hadde ic wesen
en sellen in die hant. si en soudē mi
niet moghen gheuen soe soeten we
ke Ick segghe v dat ick van desen
wote al verwandelt ben Valeriaen
seyde. wi hebben hoeden die du niet
sien en moghes. die seer rukken van
bloemen ende claeer sijn. ende alsoe
ghise gherolten hebste. soe salstuse
oec moghen sien op dattu gheloues
Tyburcius seyde valeriaen weder
hore ic dit in slape. osseggheste die
inder waerheyt Valeriaen seyde tot
noch toe hebben wy ghesslapen. mer
nu sijn wi inder waerheyt Tybur
cus se yde. waer bi weetste dat Va
leriaen seyde Goods enghel heeftet
mi gheleert dyn du selste moghen
sien doetsste di do pen ende verloch
enste alle die afgoden ; Ende doe

toende hem cecilia dat alle die afgoden
waren sonder gheuoelen. ende
ston. soe dat tyburcius antwoerde
ende seyde **Die dese dinghen niet**
en ghelouet dat is een best Doe
ciste cecilia sijn borst ende seyde Hu
den bestie ic dattu mijn maech biste
want die minne goods alsoe si mi
heuet vergadere mie dinen broeder
dattu moghes ghesuert werden. ende
die enghelen sien moghes En
de tyburcius seyde tot sine broed
Broeder myn. ick bidde dattu my
legste tot wyē du mi leyden wilstte
Valeriaen seyde Tot urbanum de
bisscop Tyburcius seyde Is hi dz
die so dicht verwijst is en noch ver
borghen is in heymelicheden. want
vondt men he. men souden barnen
en men soude ons met hem barnen
En als wi soekē die godheit in de
hemel die verborghen is. soe sellen
wi der granscap ghengeten inder
aerden Cecilia seyde hem En wa
re mer dit leuen alleen. so mochtēt
wi ontsie te verliesen. want het is
een ander beter leuen dat men ny
mer meer verliesen en mach. dz os
die soen goods ghesleert heeft. wat
al dat ghemact is dat heeft die so
ne ghescepen. die wt den vader is
ghebornen Ende al dat ghescepen is.
dat maect die gheest leue die wi
den vader coemt Ende dese goods
soen quam inder werelt. ende ker-

de ons mit woerden ende myracu-
sen datter een ander leue waer **Ty**
burtius seyde **H**iech du segste dat
ter een god is. ende nu segste dat
ter drye sijn **Cecilia** antwoerde daer
op. en seide **Ghelyc** dat ees mēschē
wijsheyt drie dinghen sijn. dat is
die abelheyt. die memorie. ende der
verstandenis al so sijn oet drie per-
sonen in een godlycke wesen **Doe**
Begoste si tyburtio te prediken hoe
die goods soen mensche wert ende
ghepassijt was **Ende** si toeckde he
veel oerbaerlicheden van sijn be-
sien. wat die goods soen was daer
omme gheuanghen om dat die mē-
schē souden werden onthonden vā-
sonden. dye ghebenedide were ghe-
usoket omme dat die vermaledide
benedigie souden onfanghen **Tij**
liet hem bespotten. om dat die men-
schē souden werden verlost vāder
diuersen spotte **Tij** ontfincs dye
doerne crone op sijn ghebenedide
hoest. om dat hi van ons doen sou-
de die verdoemenisse **Tij** ontfincs
bitter galle. ðat hi die mēschē be-
houden soude totten soeten smaek
Tij was ontsledet. om dat hij onse-
ouds naecte deckē soude **Tij** wort
anden houte ghehanghen. om dat hi
dye sonde vanden houte te nyete
doen soude **Doe** seyde tyburtius
tot sine broeder onferme dy mijnen
re. en leydet mi tot goods mā daer

ick mach werden ghedoopt **Ende**
hoe hij ghedoopt was. soe sach hij
dicwijle goods entghelen. ende alle
dat hi bādt dat ghescyde hem **Eñ**
valeriaen en tiburtius gheduerde
in aelmissen te gheue. ende si begro-
uen der heylighen lichamen die al
machig die rechter dode **Eñ** alma-
chius riepse tot he. ende vraghde
hem hoe dat si soe coene waren dae
si groē diemē dode om hoer quaet
heyt **Tiburcans** seyde hem. of wy
hoer knechten waren die du segste
dat verdoemt sijn. want si hebben
versmaet dat hier schijnt wesen de
ende niet en is. ende si hebben ghe-
uonden dat niet en schijnt te wesen
ende is **D**ie rechter seyde hem. wat
is dat **Ende** tyburtius seyde hem
dat schijnt wesen de ende niet en is
dat is al dat in deser werelt is dat
die mensche verledet niet te wesen.
Ende dat niet schijnt te wesen en
de is dat is der gherechtigher leuen
ende der quader pine **D**ie rechter
seyde **I**ck en wane niet dae du die
met ter herten seggeste **Doe** dede hi
valeriaen by hem staen ende seyde.
Tij Broed en is niet ghesont van
hoefde. du selfste doch ghuuen moge
whse antwoerden. want ghi dwa-
let zeer dye dye blijscap versmaet
ende leghert al dat onnuttie is der
blijscap **Doe** seyde valeriaen dat hi
ghesien hadde doet ghuuren was

B ij

sommighe ledich staen ende spelende
en die werckende acker manne be
spotten de. ende doe die eijt qua van
der glorioser vruchte. soe verbliden
dese gloriose ackerlude. en dye and
begonsten te wenē **Aldus** salte mz
ons sijn No ghedoghen ry scande
en pine. mer hier nae sellen ry de
faen glorie ende ewelike glorie. en
ken. mer ghi die dese vergaenlike
bliscap hebe. ghi selt hier nae vijn
den die ewelijcke pine Die rechter
seyde soe sellen wi dan die onuer
winklike princē sien hebbē die ewe
like torment. ende ghi onwaerd
ghe persone selt hebbē dat ewelike
leuen ende bliscap **Valeriaen** sey
de. ghi sijt menschellijns ende niet
princen. ghi wert tot uwen tiden
ghebooren en ghi sult haestelick ster
uen. en gode reden gheuen van alle
uwe wercken Ende die rechter sei
de Wat vermerre wi in dese woer
den offert de godē ende gat wech
sond hīnd **G**i seydē wi gheue de
warachthighē gode alle daghe offer
hande **D**ie rechter seyde he hoe is
sijn name **Valeriaen** seyde. du en
moghest sijn name niet vñinden
al vloghestu mit plumen **D**ie rech
ter seyde **D**aer omē is jupiter go
des name niet **Valeriaen** seyde **D**z
is een manslachthich en een putiers
name **Almachius** seyde so dwaele
alle die werelt. en du en dīne broe

der bekensste die waerheye **Valeri**
aen antwoerde Wi en sijn niet alle
ne mer ee grote meniche heft oec
dese salicheit Doe leuerde hise may
imūn te wachten. ende seyde hem.
O sone Bloeme der iongher iogē
O Broederlike begheerte. waer hy
haest di ter doot wert als tot eenre
werscap **Valeriaen** seyde. woude hy
kouen dat hi ghesouē soude hy soude
haer glorie sien nae haerre doot
Maximus seyde Verteert moet ic
werden mie dat vuer der bligemen
welpe ic niet alleen djen gode die
du aenbedest. ist dat ghesiet dattu
seggheste **D**aer om **maximus** en
de alle sijn ghesin en alle sijn luyden
die daer omtrent waren. werden
ghesouende met **valeriaens** woers
den **E**nde si werden ghevocht van
sinte urbanus die daer al heymelic
quam **E**nde doe die dagheriet ver
ghinc so tiep **cecelia** en seyde **O** ghi
goods ridder werp of die werke
der donckerhedē en doet an wape
des lichts **D**oe ley demē dese twee
Valeriaen ende tybicum vier mi
len vander stat daer jupiters beel
de stone **E**nde doe si niet offeren en
wouden. soe onthoefdemense beyde
Doe soe swoer **maximus** dat hi in
die vre hoer doot sach sone enghe
len. en haer sielen varende wt haren
lichaem als magheden wt harre ca
merē **E**nde die enghesen voer den se

in haer scoet in hemelthje Ende doe
almachius hoerde dz maying ker
sten ghemorden was. doe dede hi he
soe langhe met wappers slan toe
dat si starf Ende cecilia begroef si
ne lichaem neuen tyburnium ende
valerianum Doe sochte almachijs
hoer beyder goet. ende dede cecilia
voer he brugghen valeriaens brunt
ende hi hiet hoer dat si den afgoden
offerde. off si souder om steruen Ende
doese die pijnres hier toe dwon
ghen. ende si seer weenden dat soe
sconen edelen ioncfrouwē hoer sel
uen al willens totter doot gaf. soe
seyde si tot he lieue ionghelingen
dit en is niet om die ioghet te ver
liesen mer om te verwandelen. daer
is dat wi slijck gheuen ende ontfā
ghen gout. ende wij gheuen ee qua
de moeninghe. ende wij ontfacien ee
duerbare Ende wi gheuen enen coz
ten hornincs. ende wy ontfacien we
der een wjde markt. woudt v ye
mans om penninghen scellinghen
gheuen. ghij soudet v daer toe seer
haesten. ende god ontfact eerhou
dich ende ghift weder hondertou
dich Gheloue dit dat ic di segge
Si ghelouen wi ghelouen dat xp̄us
die manighe god is die dusdanighe
dienste heuet Ende si dede roepē
urbanum den bisscop. ende hij doep
ter meer dan iii^c. Doe riep alma
chius sinte cecilia tot hem ende seg

de Van wat luden biste Ende si
seyde Iek ben erich ey edel Alma
chius seyde. ic vrage va wat gees
telicheyt du biste Cecilia die seyde
Dijn vrage heeft een sonke begin
want du wilstte twee antwoerden
besluten in een vrage Almachius
seyde waen bistu dus houerdich
in antwoerde Si seyde van goedre
consciencie ende van ghesloue. daer
niet gheuenset en is Almachius sei
de hoer. en weetstu niet van wat
mache ic ben Si seyde. dijn macht
is gelike enē buske die vol wijns
is en stect ee naelde daer in so were
hi te hant slanc. ende al datter sijf
in was dat vergaet Almachius
seyde. du hebste begonnen onwaer
delijck. ende du gheduerste in on
waerheden Sint cecilia antwoer
de. gheen onwaerdicheyt en mach
men hyeten dan diemē niet valsche
eyc seye. want wi die goods naē
weten wi en moghens niet lochene
want het is beter salichlycken te
steruen. dan salichlycken te leuen
Almachius seyde hoer. o onsalige
en weetste niet dat mi mache ghe
ghuen is te doden ende leuende te
maken Si seyde. nu proeue ic dat
tu teghens die openbaer waerhede
hebstte ghelogen. want du moghes
te dye leuende dit leuen benemē
mer du en mogheste den doden dat
leuen niet gheuen Almachius sei

B iii

de Leet of dinc verwoetheye. ende offere den goden Sinte cristia soy de Iesu en wret niet waer du dinc oghen verloren hebbeste. want die du goden hyestie. wi sien alle wel dattet stenen sijn. daer omme steket voert dinc hant. ende leue al casten de dattu niet sien en moghes met dinen oghen Doe wort almachijs gram ende dedese leyden tot sinen huyse Ende daer dede hijse enen nacht ende enen dach lancet sieden in een siedende bat. mer si bleef daer in als in een coude bat. ende en liet gheen sweet noch si en gheuoelde gheen hette Ende doe dat almachijs hoerde soe dede hijse in dat bat onthoeften Ende die stockier sloech drie slagē in horē hals nochtan en mochte hy hoer heeft niet of slaen: Ende om dattet geordineert was dat gheen vier slagen slaen en soude om een te onthoeften. soe liet hij se half doot Ende si leefde drie dagen ende gaf al dat si hadde den armen. ende alle die si tolten gheloue beskeert hadde die beual si vrbang den bisscop ende seyde Iesu hebbet dyc daghen vorste gheyschet op dat ic di dese beuelen soude. en dat tu dit myn huus wjen soudeste in een kercke Ende sinte vrbaren dyc begroef horē lichaem ond die bisscop pen. ende wyede haer huus in eenre kercke also si bat Si was ghepas

sijt int jaer ons heren ij^e ende ygij in alexanders des keyzers tiden Mer men leest elwaerts dat si ghe passijt was i marcs aurljhs tide die regneerde int jaer ij^e. ende yg

Die legende van sinte saturnijn

Saturnijn was vanden apostelen discipulen bisscop ghemaeect inder steden van tolosen Ende doe hi daer in qua soe en gauen die afgoden gheen antwoert Ende daer was een man dye den heylde nen aldus seyde Ten waer dat si saturnijn doot sloeghen si en soude anders gheen antwoert ontfacen vanden goden Ende doe ghepen si saturnijn als hi n̄ offerē e woude. ende bonden hem aen enē stiers voete. ende si smeten den stier met gar den. ende si lieten van bouen nedir valen vā enē alte grote hoechte. alle die trappen neder vanden capitole of keelstoede En aldq brache die herzen. en die herzen viel we ende hi voer martelaer te gode En twee wyuen namen sinen lichaem en groeuēt diepe om die vrese vanden heyldeinen Ende daer nae woe hi vanden bisscop tot eenre eer sam stade ghevoert

Och was een ander saturnijn die den rechter van wemen langhe tijt inden karkter hilt Ende deden

daer nae aen enen balsche hanghen
 Ende deden slaen met cluppels. en
 dede sijn side verbärnen Ende daer
 nae dede hij hem of doen ende ont-
 hoeft den Int jaer ons heren twee
 hondert ende seuen ende tachtich
 onder maximiane

DVan sinte seuerinus Bisscop ende
 confessoor

Die heylighc bisscop seuerin g
 ghesloren vanden bisdom vā
 trier van edelen oudaers. dese dpe
 wert om sijn eerbaerhyc ende heyl-
 licheyt van leuen. daer nae bisscop
 van trier gemaect En doe hi i sijn
 bisdom sat so wert hi van allen mē-
 schen ghemine Want die gracie go-
 des was met hem om dat hi recht
 uaderelic inden wege des heren wā-
 derden daer hy mede verdienende te
 werden ee borger inden hemel Hoe
 hem dese goede man hadde in aelmis-
 sen te gheue in groter penitencie te
 doen hoe neerstich hi was twiste te
 versoenen dat waer te lanc te ver-
 sellen Op enen tijt so gheuyelt doe
 dese heylighc bisscop des nachtes
 op ghestaen hadde ende sijn psalmo-
 dyen gheslesen so leyde hi sijn moede
 ledyn wed tot der rusten en hi wert
 vermaent vanden enghel die hem
 seyde Het is noot dat ghi selt twe-
 gen tot dat lancscap vā equitamē

gheringhelyck tot der stadt vā Bur-
 degalem om dat volck te verlossen
 ende tot gode te kerē. wat als dat
 volc doer di wert ghetorigeert so
 sal dinen loen wassen ende verme-
 nighen Doe soe volbrachte dese heyl-
 iche bisscop geringhelyc des herē ge-
 bot en toech soð toeuē tot dz lanc
 scap dat he beuolen was. en doe hi
 qua bider stat vā Burdegalem soe
 werte dit ghetoetsapt dē heyligen
 bisscop amādg doer goods verhen-
 ghemisse als dat hi dē knecht seue-
 rino mit alle sine clercke te gemoe-
 te soude gaē en dat hi he soude ou-
 leuerē als hi daer in waer sine bis-
 scop stoel Hi otsinge malcād vri-
 delic en amādus vertelde sine vist
 oē En alsoe dede oek mede die bis-
 scop seuerinus. dat volc liep he te
 ghemoeit en si songe Ghebenedijc so
 moet hi sijn die daer coet indē naē
 dē herē En amādg leyde desen heyl-
 iche seuerin i die kerc mit sangē
 en clercke En hi bleef al daer wo-
 nende mit amando dē heylighen bis-
 scop Och wie soude mogē vertelle
 die grote penitencie die hi he selue
 daer a dede. en so memich verdwaek-
 set mēschē hi i die lāde bekere de tot
 sine scepper Hi woēde oetmoedich
 ind aer dē op dz hi mit gode soude
 te vrolier mogē jubilierē int ewi-
 ghe leue Seuerin dede daer seer ve-
 le ende scone myraculus en de won-

Van sinte seuerinus

der wercker. wāt soe wat crancē
menschen hem worden gebrocht al
soe gheringhelyck als hijsē wykende
met ee teylken des heylighen cruius
so ghinc vā hē alle siecte en gebrec
dat si hāddē. ouermits goods gra
tie en heylicheyt sijns leues Daer
en cost gheen venijnt bliue voer des
heylige mas aensicht dat die men
schen plach te dode Het waer telā
ghe te vertellen wat god doer sinē
knecht huet għadaen. wāt die ghe
nāde xpī was in hē ouerukbedich
daer om so wordē oec die dādē en
werken i hē għemnejhuoudiche
Mer doe die knecht goods sinē he
re bequaē was. en die tħe wed quā
des louinghe soe openbaerde hē die
engel gods sinē sterfdach bi te we
sen en dat hi der vad wegē i gaen
soude dat is comē tot dż hemelsche
heer der għebenedider So liet hī te
samē wepē alle die broeds. wāt hi
had ee għenoechlīc vergaderingħi
vā clercken al daer għordineere
mit hem te leuen na ons herē geboc
als dat euāgeliū wt wișet. so open
baerde hi hē al sij̄ visioē dż hē vā
għodde vertoet was en hi liet sij̄ wt
uaert berydē en dż offiċiū beginnē
Och wat scrivinġhe was daer en
claghē ond den clercke en mit wa
droesmissen si begħoste dż en is nau
te vertellen Mer cort daer nae soe
wert sij̄ visioen vervult ende hij

gaf der aer dē sijn lichaem en gode
sijn sielse als hi voerseit hād op die
għebekkende vre Op die tien kullen
de vā nouēber ende wert van gode
għetwene Doe hi doot was soe ot
sach hē sinta amandus die Bissop
en waende dat die borgers vā trier
souden comē al heymelick en stelen
dat heylighx lichaem Waer de so nā
hi dat għebenedidie lichtē en begħwef
dat seer eerlic i ee vasti croft daert
miet wel wt te erigē en is In wele
kier stede onse lieue heer jħu xpō
għebenediżx veel scoe mirraculē laek
għescien war sinnej dinnej seuerino
die te lanc warē te vertellen Reg
nerēde Bi onsen heer jħu xpō vā e
wen tot inder ewicheit Amen

Va sinta seuerin Biscop en cōfess

Noch soe ist hude sinta seueri
ng dē Bissops dach vā coljen
Dese was eerst een rechtuaerdich
mā en was għeħlyk en sat scame
lic en bouweda En wāt god die hē
onvruchten ende ontfien aliejt għe
dachħiċċi ende barmhartich is. so ġ
liet hi sinē knecht niet alleen aē dż
ampt bliuen Mer hi liet hē daer of
werden Bissop op dż sij̄ loen bi go
de also velle te meer sij̄ soude Op ee
tħiż so ghinc dese mā goods erē by
d ploech En liet daer hī għim aē
den sterz vander ploech soe quam

op sijn scouder een voghellaijn sin
ghende Seuerijn seuerijn ghy sele
Bisscop van colen sijn Dit en achte
desē mā goods n̄. wāt hi meende
dat hi d̄ onkequaē toe was. o dat
hi eē leec was en gheē scripte ē const
Hier nae gheuelt dat die Bisscop
oflūich was. en siet die clercken
en edelingē ordineerde eē tijt dat
al dat volc ter kerke soude comen
o te vernemē aldaer mit teylē soe
wie god vercore hād tot dyē stoel
te besittē En doe al d̄ volc bat. so
was daer oec mede al heymelic ghe
solen seuering o te besien op wye
die gracie goods quā En doe si alle
haer gebet gedaē hāddē soe quam
daer een teylē in eenre blencken
der scinen en omuinc seuerinus d̄
hi tot dyen dienst waerdich waer
Doe dit dat volc sach soe en wou
dē si dē wille goods n̄ mederstaē
mer si settede hē opt outer hē aen
doende priesterlike habint. en si con
sacerden hē Bisscop En god ver
leende hē i cōter stont alle die con
sten vand werelt wt ingheuen des
heylige ghest En wāt hē god ver
core hād tot enē herd vā sine scapē
so ghnic hi hē voer in allen goeden
werken blenckēde vā doechden en
myraculen te doē Och wie soude
doe sijn heylighyt vā abstinentien
vaste en wakkinge en ghebedē mo
ghen wespreken minlic was hi dē

armē i harē noet te hulpe te come
den crancken en mistwostiche was
hi eē medicijn. en dē sondaren een
straffer Dese heylige mā en Bisscop
seuering was i diē tide doe die heyl
iche man marting ten hemel wert
ghebrochte vāden enghelen Wāt hy
hoerde d̄ engelen sanc des morgēs
doe hi ghinc en visitierde die heyl
iche stedē om sijn oflaet Ende daer
hijt hoerde d̄ was hi sinte pantha
leons closter. en die stede daer dat
was hiet noch sinte marting cam
pe En ten lesten doe onse lieue heer
jhesus cristus sinen knecht wonde
lonch soe riep hi hē in vredē. en hij
gaf gode sijn siele en liet sijn ghebe
nedide reliquien dē mēschēn Ende
wert seer eerlic begrauē i sijns sel
ues kerke diemen hiet sinte seueri
nus kercke dat eē eerbaer collegiū
is en leyf binnē colen. daer seer ve
le myraculen ghescreyen welc te lanc
is te vertellen No so is sijn ghebeē
te heyllic verheue in eē gulde casse
en die draechtē onz. en alle dye
collegiē vergaderē tot sijne kerke
alsmē biddet o reglen of vochtich
eyt Wāt hi is maerscalc tegē grote
droecht O heylige seuerine bit god
d̄ hi d̄s wil gheue vochticheyt der
eranē dat wi onse sondē mogē be
scrype. ende mit hem regnerein Die
luet inder ewicheyt Amen

Van sinte cunibertus

Van sinte cunibertus bisscop ende confessor

In des conincs van vranc
rijcs tiden dagobertus ghi
noemt soe was een ionghelinck cu
nibertus ghelycken wt dat lantscap
van masalmisen. **S**ijn vader die hie
te cralla ende sijn moeder regina.
Dit ionghe sijnt ghemelk uchuar
delhick voert inden wech des heren
ende hi was wijs van sprakken en
alcht sorchuoudich inden anxt go
des ende naerstich tot der kercken
goods. **D**ie voerseyde vader sach
alsulcke wijsheit inden sijnde soe
was hi seer bliide ende danete god
daer of om dat hi alsulcke edelen
ionghelinck hadde. en hi was naer
stich ende woude hem presenteren
den edelen coninc. **D**agobertus toe
sijn dienst. **E**nde doe dit sijnt were
ghesproche in sijn palaes soe were
dat gheringhe ghesettet tot herden
dienst als dat het sijn scoē wt trec
ken soude ende wasschen ende sijn
bedde makke. **D**it edel sijnt dede die
all sonder murmuracien. **E**nde doe
hem die almachtighe god weder
woude konē soe quam daer een scoē
lichte ende omscheen die stede daer
dat sijnt sliep dat die coninc sach
ende hi was veruaert en en dorste
niet spreken. **D**es morghens so vry
ghyde die coninc soe wye gherustet

hadden in sijn slaepcamer met hem
Si antwoerden dat sijnt cuniber
tus Doe soe liet sijnt voer hem bren
ghen ende begant te cussen en sach
teljic toe te sprekken ende vercoert
voer een soen ende verlostē hem va
sinen dienst. Nae een deel tijts soe
liet cunibertus after die ghenoech
te des werelts ende hi wert seer ge
leert ende were daer na domproest
inder stat van trier. Daer nae soe
wert hi ghetoren wt een generael
sinodus ende wt des conincs das
gobertus voerseyde ghebot bisscop
van colen ghemact op die seuende
kalende van oktober daer hi hem
seer gheesteljick ende volmaectelic
in alle abstinentien in regeerde. **O**p
een tijt doe hi nae sijnre manieren
inder heylighen maechden kercke
misze dede en hi dat bloet en lichaem
christi offerden. soe openbaerden op
sijn hoeft een duue met witter ver
we en vloech d' he en sat op sijn ho
uet. **T**e leste so vloech si van daer tot
eenre heyliger iocsworme graue. en
si wert geringhelic doe ghescheyden
dat sise die meschēnz meer e sage
Die heyligh sijne knecht gods cuniber
tus halp die verdructe die hogeri
ghen voedē hi. **D**ie cleynmoedige
troesten hi. Wie soude bequamelick
moghen vertellen hoe vese dat dye
man goods hadden der heyligher
kercker en hoe vese kercken hi haet

ghetimmert. Hi plach seer naerste
lic te bidden bi sigibertq den conic
van vräcrjke dat hi kercken en hys
lige stede soude timmeren en begrau
uen. En doe hi xl. jaer waerdelyck
den stoel des bishoms had besete en
doe hi sijn tñt bequaelic had ghele
uet so sterf hi op dieydus vñ noue
ker en ontfene na gode loen na sijn
goede werkē. en sijn lichaem were
eerbaerlic begrauē i sinte clemens
kerk die hi heeft ghetimmert. daer
me he noch hude seer vier. En soe
wie mit den sagen is geuest of mz
knernsinghe d tandē en coet ghetru
welc tot sijn graft die wert verlos
set vñ allen pñne en coemt ghesone
wed tot sijn stede daer hi siec of ghe
comen is. Hier om so laet ons an
wepe desen heylighē bisscop dat hy
jhm ppm voer ons arme sondare
wil bidden dat hi ons ghenadich
wil wesen ons onse siechedē d son
den vergheuende. Amen.

Die historie van de heylighē bisscop
pe eucharig. valerius en maternq

Hist wel dat d heylighē leuen
alche bliuet bide almachts
ghen god in d ewichepte. en dat dat
boec des leuēs haer name onthout
Nochēas so ist d kerstenē reliquie
bequaē dat mi dicwil haer leue in
onser ghedachten ouersetten. ende

dat wi haer wercken met woerde
en scriften sijn ghedachtich. Waer
om so wille wi beuelen den heylighē
gedachten dat wi van d groter me
schien relacien d heylighē bisscoppe
van trier hebben keliennet mit wel
ke exēpisen wi noch daghelyc wer
den gheleert. Daer na dat die heyl
ghe apostel sinte peter die kerke vñ
anchyochien had op ee vastē steē
ghetimmert en had pontū galatiē
capadociē. en bitinā mit de woer
de sijnre predicatiē verlichte int be
ghimself des keyser s claudiq rjcke
oumidts die ouerste verhengenis
godē soe is hi ghecomē tot wmen
en predicte daer dz ghesloef mit sali
ge en vastē vermanige en probier
de dat selue leue mit testene en ghe
houē. en hi regeerde dz bishom ppm
jaer. En doe hi daer die fondamēte
sterckelic had ghesleyt en die faem
sijnre leringē was ghecomē over al
ytalē. en leste so were hi oumidts
den heylighē ghesleyt vermaent dat
hi ordineerde i vräcrjck en i ger
manie dat woert gods te brenge
en tot dyē werkē soe sende hi drie
māne wt sine discipulen die dyc
geproeffte ware als eucharig. valer
ig en maternq. en hi maecte gerin
gelic eucharig bisscop. en valerig di
alce. en wyde maternq ee subdya
ke. En doe si genoegh vñ harē mees
ter gheleert ware volbrochte si dz

officium ende ontfinghen dat ghe
bot met snelle gedachten ende si de
singhen die benedictionen ende togen
tot dien lande Ende doe si ouer de
wech toghen so predicten si sonder
ophouden alle menschen salighe le
ringhen der ewangeliën ende broch
ten daer vese tot den gheloue tot
teystenen ende crachten Ende doe si
in een casteel van vrancrycke qua
men elegia ghenoecht daer soe toef
den si ee deel rijs ende si verwechte
stantafelijcken alle dat volck tot
den gheloue. soe wert daer een van
hem mit den saghe ombeuangen
en began seer sieck te werden. En
hiet maternus. ende nae luttel da
ghen soe gaf hi sinengheest. Waer
om so wert sinte eucharius die die
erde was vanden hooij. discipule
christi seer bedroeft ende screyden se
re bitterlijck ende hi seyde al such
tende O vyant ende bedriechlick
dot die om des duucls haet biste
inder werelt gecomen. waer om so
hebdi teghen ons soe vredelijck ghe
barne. Waer om hebdi ons crachte
sche ghenomen dat dye ouerste
goedertierenheit had gheseynt om
den dooc des ongheluicheyt te ver
druue Jesk wert dat ghi gheuallen
sijt inden duerbare dot ypi. waer
of heb di v wed teghen sijn knechte
op geheft Mer ic betrouwe i mine
heer jhesum ypm dat wi op ghesec

hebben te doen dat en sal v meester
niet moghen hijndere. ende dat hij
tot salicheyt der ghelouigher heeft
gheseicket. dat en sal dijn vijnder
die duuel niet moghen verkeren :
Doe hi dit hadde gheseyte soe hyele
hi op van screyden ende hij beual dz
lichaem des discipulen der arden.
ende hi nam mit hem valerius ende
toech gheringhelyc tot woenen ende
alle dat hem inden weghe gheschreyt
was dat vertelde hi al screyende si
nen meester Ende hi vertweste he
goedertierlyc ende seyde En wilt
niet screyden my wtueroren noch
droeuich wesen. wat dyen ghi nu
dot bedroeft te wesen den selde ghe
ringhelyc daer dye gracie goods
sien verrisen. ende hi sal in dinē we
ghi di een ghetrouwene vrient wesen
wat den dooc die hi tot een tje lijt
inden lichaem. desen heeft god voer
gesie tot vese luden salicheyt Mer
neemt nu mine stoc en volbrenget
de begonnien wech en als ghi daer
coemt soe lege desen stoc op sijn lijf
en sege. petrus die apostel ghebiet
di dat ghi inden naem ihesu sult va
der dooc op staen en sult mit os vol
breghen den gheboden dienst Ende
sinte valerius en eucharius name
bequamelic haers meesters ghebot
en quamē snelliken voert tot dat
casteel. en si gingē tot haers brods
graue en groeven op de wtuerco-

ten schat ende eucharius leyde den
 stock op sinen lichaem Ende doe hi
 der apostelen woerden die hi gheho
 den hadde vertelde ende sprack soe
 nam gheringhelyc maternus sine
 gheestē weder ach en hi gaf dē Bis
 scop sijn hant ende stone leuendich
 ende ghesont op wt den graue Doe
 soe offerden alle die daer bi waren
 in hemellogen ende velse vandē hey
 denen worden ghesoept ende toeuo
 gheden haer den gheloue Ende alsoe
 wert des apostels belofnisse vol
 brocht dat sijn doot soude wesen ee
 leuen ende verrassinghe veelre men
 schen In welcker stede die kersten
 namaels een kerke timmerden en
 de hytense die vertisenisse om dat
 dat myrakel daer gheseyet is Mer
 do si daer nae velse menschen daer
 totten gheloue hadde behoert ende
 si tot ander steden wouden gaen so
 sonden si den broederen ende si toge
 doer vranchick ende seyden daer
 die saden des leues Ende ten leste
 so quamen si doer den weghe voert
 gaende te cryer Ende daer was
 alsoe grote dwalinghe der heydenē
 dat si hadde op een stede der stade
 hondert afgoden die ghemeenlyc
 vanden volcke worden gheoeftē
 en die arme menschen ontfenghen
 daer antwoerde wer behaluen alle
 die goede die bi hoer gheborē waren
 En de sinte eucharius alle daghe

dat volc vermaendē dat si op sou
 de houden die ydel afgoden te eten
 en tot den warachtige scepter haer
 soude bekeren die hemel en aerde he
 uet ghemact soe en woude si des in
 gheente manieren doen en op enen
 dach so qua hi mit sijn gesellen ind
 stat en sprac dat selue sermoē tot
 den volcke waer om so wordē die
 Bischoopen des capitolii tegens he
 beweghen en verweten dat meeste
 deel des volckes teghen hem En si
 woudense mit stenen wt der stade
 werpen ende verdriuen Doe dit
 sinte eucharius sach soe bekeren
 hi hem tot der wapen shns gebedes
 mit sijn gesellen en hi hadt ae die
 almachticheyt goods mit tranen
 dat hi haer tegē den onghelouighen
 soude gheuen goedertieren hulpe
 en dat hi de dwasen enē sinnē dyc
 verstat hadde tot den gheloef woude
 openē Hier ē binne so wert al die
 scaer vādē hemel also gebondē dat
 somige diese woudē werpe har ar
 mē nz en consten bugsen ende som
 mighe die stene vergader dē bleuen
 mit harē necke an dā aerde en si ble
 ue alle onbewelic en stijf Doe die
 so wert gedae bi na ee vre lanc en
 si alle mit velse maniere aldus sto
 den gebondē so begonē si alle wat
 si vermoet ware verlossinge vā ba
 re ledē oetmoedicheit te bidden en si
 wouden ghelouen waert dat sy

verlost worden Doe soe storte de sin te eucharistus weder sijn ghebet toe den heer en verlostense alle vande banden ende maectese weder gesoe als si ten eersten waren Doe si die myrakel hadden ghesien soe vysen si alle tot der heyligen voeten ende bade dat si haer de wech des waer hertes niet en woude vertrecken te leuen so wat si naeuolghen ofscou wen souden Ende daer nae doe eu chorius silentium hadde verworue soe beyde hij Het is noot myn we uercore dat ghi salten die dwa singhen daer ghij tot noch toe in hebte geweest ende dat ghij v tot de warechtigen god selst bekeren Wae het is die alre meeste dwalinge en wt des duuels droch den mēschē gheraden te aenbeden Dese ydelheyden is dye duuel die eerste werket die alle sonden ende dwalinghe is een vijnder Dat rae hij hier om den menschen om dat hij van sinen scepper ouermidts houaerdyen is ghedwaelc dat hi oec alle die hem consenteren tot dyer onghelouen sal brengen ende dwalinghen Wae vanden beghinne soe heuet hij met haet teghen den menschen ghebarne ende rae hem te doon teghen die so den sijns goods want onse eerste vader dye is onnosel ende onsterf lijk gheschapen ende sonder ghebreke Ende is int paradys der wel

lustē gheset daer hi plach die woer den goods te horen ende onder die enghelen te wesen met reynichyc der herten dye houten van ewiger groenheyt aen te sien ende van allen vruchten ghenoechlyck te eten sonder alleen ee onder die selien en de wesen te wan deren die niet en ver dorren ende desen soeten welle mit sijn nosen tot hem te trekken alche vāden welsdaden sijns sceppers vro lyck te wesen ende was onweten de alle droefenis en verdriet Eh die duuel en mocht niet verdrage dese heer scappie ende hij dede bedrie ghelyck ende brocht dat die mēsch dede teghen sijns gods ghebot ende at vanden verboden houte Ende leyder doe hij hem gheconsenteert hadde soe wert van hem ghenomen dat onsterfliche cleet ende vgel van sijnre eerster groetheit ende hi wort gheworpen vanden blyscappē des paradys ende is in deser ellen den ende armoeden ghecomen De welcker vleysch alle menscheliche gheslechte is voert ghecomen ende als si van hem hebben ontfanghen dat beghinsel des gheboerten so heb ben si oech dat beghinsel der sondē ontfanghen Daer nae doe hem dye duuel sach wesen een verwirre soe is hij toernich gheweest als een bryesschen de leeuwe ende dye eerst in den paradys als ee die cley

ne is rāden den mensche. soe heeft
hi daer na wt den paradys ghewor
pen als een heer gheboden waer om
soe heeft hi den menschen ghebrochte
tot snellister raserie dat hi sijn scēp
per niet en verstaet noch en bekene
met segghen den hout ofte steen of
metael helpt os wat ghi sijt mach
tich Doe dese duuel hier om in der
werelt wānderden ende glorieerden
dat hem die werelt onder ghehaen
was. ten lesten so had die almachtig
ghe god medeliden mit den mensche
like ghesslachē en hi heeft sinen soe
ghesent inder werelt op dat hi dese
ogheuallicheyt ten eynde soude bre
ghen ende den gheuāge mensch sou
de verlossen Dese almächtige gods
soe doer welke alle dinghen sijn ghe
scēpe en sonder welke niet en is ge
maect. en wat hi in sijnre moghene
heyt vande mēschē niet en mochte
werde ghesien. soe heeft hij vleysch
aen ghenomen van eenre ioncfrou
wen ende is deelachtich gheworde
onser manieren. mer vreemde ende
ander van allen sonden En hier o
doe he die duuel sach dat volc pre
kende en die sonden vergeue en de
ghelouige dat ewighe leue behouede
die blinden verlichten. die malact
schen reynigen. en die grychtige ghe
sont makende. die dode verwecken
die douē horede. en alle siecheyt ge
sont makēde. soe was hi versaechte

op he. wat hi godlike werken dede
Mer wane hi he gheheic den sterfli
ken menschen sach soe twielde hi
he god te wesen. waer om soe heeft
hi tegēs he verwrecket wredē ver
uolghers die sijnre doctrine soude
wederstaē. en dat si he mit quadē
dode soude dode Mer wat hij hier
ind werelt ghycome was om orse
willen so en heeft hi die banden ghe
selen en scaetē niet verlaet o os
vād ewiger pimē te verlossen Daer
na so is hi als ee onnosel lam tot
der doot ghesloten an den cruius gesle
ghen o des mēschē salicheyt wille
en doe hi sijn passie had volbrochte
so is hi inden graue ghesleyt daer hij
des derde dages wt is verresen en
heeft oec doe de duuel mit vuerige
ketē gheslonde Hier nae soe heeft
hi xl. dagē sijn apostelen geopenba
wt en at met he En op dyen dach
doe hi ten hemel soude climme ghe
hoet hysē en seyde Gaet en predict
alle volkē en doepse inde naē des
vaders en des soens en des heylige
geest En doe hi dit seyde so is hi ge
climme te hemel daer sijt saghe en
sic tot die rech terhāt sijns vaders
oerdesende die leuende en doede En
daer nae tien daghen doe die apostle
len saten in een stede so senden hi he
den heylighen gheest ende gafse we
teheyte vā alle cōste en cōge en doe
legonnen si te spreken dye groet
E j

Van sinte eucharcius, valerius, enj maternus

heyden goods ende si worden daer
doer die werlt ghedrylt ende sou
den allen volken warrichtich salic
sye prediken Doe welcken nu sin
te peter een prins der apostelen dit
ghelobef predict hi inder stadt vā w
men stantastelijste ende hi verlich
teſe mit dē licht ſijnre predication
die tot noch toe inder duuermis
ſen heeft gheweest. ende hij heeft oſ
gheſeynt tot deſen lancſcappen op
dat wi dat ſelue ghelefſellen pre
diken den volcke ende dat ewighe
leuen ſellen bewyſen Doe dat eu
charcius predicte ſo ſijn ſi van hertē
beweghe. ende ſi hebbēn ghetughe
dat ſi nye alſulke dinghen hebbē
ghelovet Tot deſer ſaligher verma
ninghe ſoe was oecſt ghecomen ee
edel medue albana gbenoemt ryc
van goede die daer onſene vā ha
ren knechten die gheringhelic ſtot
haer quamē een droeuige boetſcap
als dat haren enighen ſoen doot wa
re die ſi ſieclē te huus liet Doe ſi
dit hoerde ſoe vyle ſi gheringhelic
eucharcius te voeten ende ſeyde Ic
bid di vernier onſer ſteden enj een
verlichter aly volcs dat ghi myn
ongheuallicheyt die tweewerf is
beweſt onferme. ende dat ghi v
barmherticheyt op mi wilt tonen
Nu laeſe ſo byn ic beweſt vā minē
mā. enj hude leyder ſo is myn ſoen
gheſtoruen Enj iſt dat ghi hem ver

wect ſo ſel di wecē dat ic dījy gebo
den ſekterlic dō ſal. enj mi minē ſo
ne ende huusghesin i xpō gheslouen
Doe wert eucharcius mit deſen tra
nen bewegen enj ghinc mit haer enj
vele volcs mit hē o des myrakels
n yewicheyt wille Enj doe hi daer
ghecomen was ſoe nā hy met hem
valerius enj maternus enj ghinc in
huus enj dat volc ſtonc buſe ende
verwachte hē enj des ſakken wrgāc
Enj ſi bugheden eerſt haer ſingen
enj gaf hoer in ghebeden. enj daer na
ſo ſtonc hi op vā ſine ghebet ende
ghinc tot dat dode lichaē enj hi hiele
ſijn bant met berouwemisse enj ſey
de Ic ſeg di ionghelic die den ei
nighen ſoen o wedue verwectē dz
was jhesus criftus i ſine naē ſtaet
op enj laet after dījy dwalinghe enj
bekent dījy ſcepper Ende hij ſtone
gheringhelic op. enj doe hi noch n̄
inden ghesloue gheleert was began
hi gode dancberheyden te ſegghen
Enj eucharcius nā hē mit dē huſe enj
toede hē dat volc. ende gaf hē wed
ſijn moed gheslone Doe ſo begonē
ſi alle n̄ groter ſtemē te wepe die
daer ware enj ſeyde Woerwaer der
kerſten god is sterck enj machtich
die alſulke teykē doer ſijn knech
ten werket In dyē ſeluen dage ſo
is albana ghe wept mit haer ſoen
ende al haer huusghesin ende vele
volckes van dyer ſcaren Ende

Van hoer huus. soe wort van eu
 charius een luttel daghen een kerck
 ghemaket ende stont daer nu sinte
 eucharius en machijs cloester staet
 van sinte benedictus oerde. Hier
 nae soe sach een edel senaover van
 dier stat een droem tot oerbauer en
 nufscap alle den borghewen. Op enē
 nacht so sach hij enen man doer ee
 visioen bi hem staede schoen van aē
 fichte met blenckende clederen ghe
 cleet ende een wonderlyck crans i
 sijn hanc dragende ende tot hem
 segghende. Dese mannen dye hier
 ghecomen sijn. sijn des almachtige
 goeds knechten ende omme dese
 salichelyc sijn si hier ghesene. Ende
 hier om ist dat ghij den doot wile
 ontseien ende dat leuen vererighen
 soe wat si di segghen dat doet ende
 weset horen gheboden onderdaē m
 allen duocien. Ende doe hij dit had
 gheseyt soe wert hi van sijn oge ghe
 nomen. En des morghens soe riep
 hi alle die borgerten bi een ende ver
 telden wat hi ghesien ende gehoert
 hadde. Ende doe si dit hadden ver
 staen so legosten si gheringelic toe
 den heylige goods te loepē en vādē
 heylighen doepsel te begheren. En
 tot haer soe was drie dage lanc al
 so grote loep des volcs also dat sise
 doepen in die vloet die midden
 doer die stadt loept. want si en col
 ten anders haer ghedrucke niet h̄j.

den. Waer om soe ghescreven dat
 dye vloet ouermits instortinge des
 heylighen olien oliua wert ghebez
 ten. hier en binne soe wert die stat
 van belegghinghe ghescreven. ende
 de dye ydel dwalinghe wert wech
 geworpe. die duuels ouaren woz
 den verderft. ende dye kercken cris
 ti worden ghetimmerd. ende dye ka
 suner des waerheyes node se alle
 tot den ghesouue. ende nurwe sanghe
 worden daer ghesonghen. ende dye
 te voren was een ouerspeelster die
 were daer na ee bruit cristi. Hier
 en binne soe predichen si doer alle
 dye sanescappen dye woerden des
 leuens ende verciervense mit merc
 ken ende doechden verre ende lan
 ghe. want si verlichten die blindē
 die doden verwachten si. die crancē
 maecten si ghesont ende verdreuen
 dye duuelen wt den besetenen. En
 de doe eucharius ghesleest hadde dry
 ende twintich jaer. ende dz bisdom
 der stadt van trier eerlyck hadde ghe
 regeert. ende die kerke goedē wel
 vast en sterc gemaect hadde soe stont
 die egel gods bi hē op eere nache
 en seide. euchar ghi hebē trouwelic
 i des herē gebodē ghecarbeyt en mā
 lic gescrede i desen leue. coēt nu in
 die rust en oefaget die ewē. Doe
 dit eucharīc hadde verstaē doer ee vi
 sioen so was hi seer blide en hij ver
 wachte den tijt sijns scrydes onū.

Van sinte eucharius, valerius, en maternus

weerlic En dohi bekende den dach
sins doots aenstaende so keerde hi
hem toe sijn broederen die hij bi een
gheweven had en seyde O mijn we-
uercoren ic west dat ic ghetinghelic
sal van deser werelt scheiden en die
scult der menschelicheyt volbrengē
ende hier om soe bidde ic v dat ghi
vast gheloue onghesroke hope ende
waerachtighe mij onder v heude
en dat ghi in gheen sins der duuel-
scher dwalinghe en consentiert. en
dat vā mi eercshe is dz beueelt der
aerden. ende dat gheestelick is dat
volbrengēt mz gheesteliken voere
ganghen Ende hy seyde tot sinte
valerius Ick beueel dy mijn we-
uercoren broeder die bruit die heyl-
ighē knecht goods ende als iese in
desen landen hebbe gheronnen dat
ghise alsoe reynshe bewaert en en
wilt niet henghen dat si met enigen
pollutien werte besmet der onghel-
icheyden Ende gheuet manlyc die
maet vā des hecen wet als ee trou-
we knechte ende wijs den gheslechte
Ende maect manlyc groet dye ke-
uoler wonden dye di sijn beuolen
op dz wanneer die recht sal comē
ende settē reden met sine knechte
dat ghi niet als een starck knechte
selt werden ghepijnē om dat ghij
die talenten selt hebben gegrauen
mer meer selt comē tot dīns herē
blyscappen als ghy dīn ghele hebt

ghedubbelt Doe dit aldus seyde
eucharius soe quam daer gheringe
lyken licht vanden hemel daer sijt
alle saghen die daer by waren als
een blygē ende scheen bycant een
vre lancē doer sijn celle Ende hij
sonde sijn broders erde slot eer
waerdelycken sijn oghen ende liet
after die werelt ende hij voer op
vrolyck toe den her jhesum cristū
op die vijste ydus van december
Doe soe vierden die discipulen om
sijn of seyden een eerbaer wtuaert
ende si begrouwen sinen lichaem in
kercken die buten der stadt staet
suytwaert met ymnen ende goed
tieren traenē daer nu een eerbaer
cloester is ghesticht i sijne even en
sinte mathijs vā swerten monike

Van sinte valerius bisscop

Fn des eerlaren doot euchari-
us soe volghede hem nae sin-
te valerius inden dienste ende hij
regeerde sijn officium des priester-
scaps vijftien jaren met enen heyl-
ighē leuen ende goeder predicati-
en In welcke tijt soe bekeerde hi
vele volckes tot gode van hemeli-
ke met groten myraculen ende mz
grote teykennen ende met grote sa-
lichijcke vermaninghe ende hij

was alsoe naerstich in predicationen
 alsoe dat hi bi nae doer vrancrysch
 ende germanyen meer kersten ghe
 maect hadde dan daer heyden of io
 den waren. Want sijn doctrine was
 allen menschen bequaem alle die si
 hoerden seer soete ende vtermaten
 aenghenaem. Waer om sijn homich
 soete welsprekkinghen der redeneij.
 soe quamien van allen landen volc
 ende begheerden we sinen monde
 sommiche woerden te horen. Ende
 op dat ic dat cortelick sal vertelle
 dat tot sijn eyghen seden hoerden so
 was hi vtermaten eyn van gedach
 ten in woerden nut ende onderscyp
 de in wercken onbegrijpelicke ende
 hi was allen menschen mede lydsca
 mich. en meer dan ander ghehangen
 in contemplacien. Hi volghede na
 met recht vermaninge die lerin
 ghe sijns meesters ende deylden dz
 woere des ewangelijs trouwelijs
 der scaren. ende vermeerden daghe
 lig die ponden die hem gheghueuen
 waren. Ende doe hij mit deser doech
 den tot eerbaer outhygt ghecomen
 was ende sijn loep naecten ten eyn
 de soe openbaerde hem sinte eucharis
 us op eenre nacht ende seyde doer
 een visioen. O myn lieue broeder
 valerie dijn thie des ontbinden stet
 bi. ende di sijn bereypt die bliscappen
 des hemelschen leues die daer in he
 meliche di is gheopet daer ghi na

vijf daghen op deser vre i selt gaen
 vrolic en selt ewelic glorierē. Waer
 omme soe seltet Maternus onsen
 mede broeder en hulper in dīns
 stede. en segt hem dat wij hem seker
 hick sellen openbaren eer hi sal ster
 uen. En doe hi dit gheseyt hadde so
 sceyde hi van daen. Ende doe valeri
 us onawaec was soe vertelde hij
 maternus dit visioen en vertelde
 alle die andere broederten die daer
 bi waren mede met bliden aēsichtē.
 Ende des anderen daghes soe maec
 te hij maternus priester ende leers
 den hem zeer naerstelick vanden
 beuolen dienst. Ende doe hi die ghe
 louighen stantachtelick predicten
 doer den thij die hem noch gheghe
 uen was niet vlijticheyt alder goe
 der wercken ende leerdense met sa
 lighe vermaninghen ende verwec
 tense met vaderlike vermaningen
 ende doe dye vijfde dach began te
 lichten so ghinc hi i dat bedi huus
 en hi ontfinc dat heylige sacramēt
 dat hi selue gheconsecrēt hadde:
 Ende daer nae soe streckede hi sijn
 handen wt onder den discipulen en
 starf op dye vierde stunden van se
 bruario ende gaf den hemel sinen
 gheest. Ende die discipulen verga
 derden sijn lichaem ende si leyden
 by dat heylige lichaem sinte eu
 charius onder dyen seluen sarcle
 met godlycken louen. Dat ouer:
 L iii

Van sinte maternus

mits die verhenggenisse gods wi ge
saet ghesouich te wesen. want o dat
haer herte alcht in den herte allens
was soe souden haer lachamen oech
bi een werden ghegrauen

Van sinte maternus bispop

O dien dat valerius gheschor
uen was soe ontfencz sinte
Maternus die hoecheyt des bispops
stoels. en began dat waerachtighe
ghelouue te prediken inden naem ihu
su deer die steden ende lantsappen
ende verweetense alle tot den wech
der salicheyts mit stadighe verma
ninghe ende began claeer te scine en
te wassen mz velse teykelen en mira
culen Ende doe hi sach dat der ghes
ouigher menichtie vermeerdert so ve
le te meer so volbrochte hi sijn naers
ticheydt ende al wast dat dese man
was van groter wijsheit ende ver
nemensheit. nochtans soe en dede
hi niet wt sijn eyghen wille. mer hi
dede alle sijn eyghe werken oetnoe
delick ende sachdelick ende bewees
alle sijn ondersaten grote minne en
sachtmoeidicheyt In allen dingen
die hi profitelic dede soe en sach hij
niet sijn glorie mer cristus glorie.
Ende hi was onder alle die ander
wercken d' duechden die sachtmoe
dichste hi was oech vertwestende
die benauwet waren. en de voeden

den behouighen van dyen dat hij
hadde. cleden die naecten. verlosthen
die gheuanghen ende volbrochte
Die gheen die inden wech des heren
liepen brochte hij alcht tot meerre
saken voere Ende die daer in toef
den die vermaende hij met salighe
vermaninghe Nu met leringhe en
nu niet vermaninghe. nu niet sond
samheyden. ende hi werp hem i alle
periculen op dat hy elcke met sach
te vermaninghe soude te hulpe co
men Ende doe hy niet dese ende an
der goede wercken was vertiert so
quam hy tot een oude heyligher eer
baer outheyt Ende als hy doot ge
weest hadde inden graue viertich
daghen. alsoe bleef hi oech viertich
jaren inden priesterlijcken dienste.
Hi hadde voer een ghewoente dat
hi des nachtes heymelijck der heyl
ighen grauen te visenteren en daer
plach sijn langhe in sinen ghebede te
legghen Waer omme doe hij op ene
nacht in dyer kercken soude gaen
ende daer langhe sijn ghebet dede so
began hy By der middernacht een
kuttel ontslaep te werden ende hij
hyelt op te bidden Ende hi ghinc
sitten in dat cleynne camerlyc dat
daer was ende hy hadde beyd sijn
ellenboghen gheleyt op sine knye
ende hij ontfenc sijn hoest tussche
beide sijn ghebenedide handen en
de hy began gheringhelycken te

Sta pen Ende siet gheringhelic so opē
 haerde he sinte eucharius en valeri
 us met claren aensichten met pries
 terliken insulen blenckende. ende
 hebken scoen rosen ewonen op haer
 hoeften met allen costelijken welui
 kende cruden met wonderlister co
 sten gheurocht en droegedes op ha
 re hoeft en si bewesen een ghelyken
 ewen en seyde hem Siet materne
 als wi v hier voermaels hebbē be
 loeft soe comē wi en willen di visi
 terē voer den dach dīns steruens
 Hier om soe weest nu vrolic en bli
 di. wat ghi selt des derden daghes
 wt deser werelde scyde en selt comē
 tot die osprekede bliscappen dīns
 herten Siet die ongheschrekkeliike
 ewen dīns loens die vā dat para
 dīs des ewigē wellusten is ghenō
 men en di van cristo doer ons sijn
 knechten gheseynt. welc hoer bloe
 mē ē sellē nēmermeer dorre noch
 den wec en sal niet vergaen welc
 ke volherdicheyt ē weet ghesen eyn
 de en mit haer suldi inder ewicheyt
 volherde En doe si dit hadde ghe
 seye so scyde si gheringhelic vā he
 Mer doe hi op stoe vāden dunnen
 slaepe so wert hi wtermatē seer bli
 de vā dz visioē dz he ghetoēt was.
 en hi voerde dat gheringelic bi hem
 was die swaerkeyt des lichaems
 Ende hi liet bi hem comen een van
 sinen discipulen ende met sijn hulp

so quam hi toe sijnre celley. ende hi
 liet die dienres van hem scheyden
 en liet alleen bi hem comen sijn dis
 cipulen ende vertelde hem alle soe
 wat hi ghesien hadde Ende des an
 deren daghes soe vergaderde hi by
 een alle die scare der broederen en
 beganse naerstelike tot hem te ver
 manen en haer sinne toe ghenoech
 lichele hemelsche dinghen te trecken
 toe der achter vren des veruolgen
 de nachtes aleijt vermanende. en
 de dat daer noch ouerbleef van dy
 en nacht dat volbrocht hij in psal
 men ende in ymnen Ende na der
 hanen craeyen soe quam daer een
 stemme dye si alle hoerden ende sey
 de Materne wtueroren vrient go
 des coemē Ende hij bekeerde hem
 gheringhelycke tot den broederen
 ende hij seyde Glyst ghesont my
 ne wtueroren luynderlijns en mi
 ne binneste Want ick sal nu scy
 den. ende ick en sal in deser werelde
 niet meer by v wesen Ende als hi
 die segghende was soe ontfencē
 hij dat heylighē sacrament ons he
 ren ihesu cristi eride hij gaf gherin
 ghelycke sinen gheest gode Ende
 dye ghene dye daer teghenwoer
 dich waren die deden een bequaen
 wtuaert. ende si begrouen sinen
 lichaem niet verre vander heylis
 gher lichaemen sinte eucharij ende
 valrij seer eerhaerlycken Die

Van sinte Brygida

Hebbēn wi gheuonden nae dycen dz
die stadt van trier verbarnt ware
Die wi in een ghebrocht hebbēn en
de hebbēn tot nutscap der gheen
re diet sellen lesen by een vergadere
die nu sijn ende noch sellen comen
Ende al ist dat weynich van hore
wercken in dit werck werden ghe
houden omme die voerseyde salte.
nochtans soe isset te ghelouen dat
onse heer vese doechden doer haer
heeft ghegaen. want hy en houdet
noch dat niet op te doen tot haer re
liquien. Want in dyer stede so wer
den die blinden siende. ende alle die
crancheyden beyde der sielen ende
des lichaems werden daer ghesone
ghemaect. Ende soe wye daer comet
met begheerten omme so wat salte
dat hij bloddet hem sal werden ghe
gheuen meer dan hy selue beghert.
Doer hem die leuet ende regneere
van ewen tot ind ewicheden. Amen.

Van sinte Brygida die heylige ionefrouwe

De heylige ionefrouwe Bri
gida die god voer wist ende
haddē vertoren. was ghebozen van
edelen oudaers die kersten waren
in dat sanctcap ghehechten scelsant
wt dat gheslacht van etech haer
vader was ghenoemt dubtochus.
ende haer moeder hiet braccha ende

si wyes van haren kijnschen dagē
op in goeden wercken ende studie
ringhen. si was vol van allen so
berheyt ende abstinentie vasten en
de ghebeden ende wyes alijt op tot
be ter salken. Alsoe datmen niet wel
en soude mogē vertellen die doech
den ende goede wercken die si i de
ser oucheyt wracht. Mer wi sellen
nochtans sommighe van haren ex
empelen ende myraculen vertellen.
Doe si quam tot bequame oucheyt
so wert haer beuolen van hore moe
der dat si vanden gheronnen mels
ke soude botter kernen ghelyck als
ander vrouwe deden. ende haer oec
nae dyer maten die botter soude se
ueren. Mer dese edele ionefrouwe
die seer bequame was van seden si
woude lieuer gode behaghen dan ha
re ouderen ende si plach miedelyck
dat melske dat si vergaderden den
pellegrimmē ende den armen te ghe
uen ende die des nootdrustich wa
ren. Ende doe die gheroente quam
dat alle die maechden souden ouer
leueren die vruchten vanden coepē
soe quamt ten lesten tot haer dat
si des oecht doon soude. Ende doet
haer ghesellinnen hadden ouerghele
uert soe seyde haer moed dat si oec
soude des gheselje doē. Mer Brigida
wert veruaert voer haer moeder
ende si en cost niet crigen enich ver
tone om ergheyt yet te vercrige so

vvelsi gode te voeten ende haddt se
 re minshcet tot hem Ende gheringe
 lyc soe verhoerde die her haer ghe
 bet ende hi verleende haer ouerulo
 dich botter. ende dat si meer botte
 ren hadde dan enich van haer mede
 hulsters Doe si alle dit myrkels
 saghen soe waren si alle blide en lo
 ueden gode die alsulecken myrkels
 ghedaen hadde doer die heylige ioc
 vrouwe ghelycke Ende cores daer
 nae doe haer ouders haer eney ma
 gheueyen wouden soe wert haer van
 bouen in gheseynt dat si gode haer
 reynicheyt houden woude. ende we
 der ouderen consente soe toech sy
 toe den eerbaren bisscop macca ghe
 heten Dese sach haer begher ten ae
 ende ghebeden ende hi cledese met ee
 witten wydse over haere heylige
 lichaem Ende si knyelde ned voer
 dat outaer by den bisscop ende of
 ferde gode haer reynicheyt Ende si
 taste aen dat voerscrinel dat gwen
 is tot in desen daghe toe gwen is.
 ofte an eney boem noch stont ende
 wyes ende dat tot huden toe noch
 die siecheyden doet vanden ghelou
 gen die daer niet ganser herten toe
 comen Ende soe toech si doe weder
 omme thuus Op enen tijt doe tot
 hoer bisscoppen quamen ende si niet
 en hadden daer sise mede soudensla
 uen mer si had alleen een coeyken
 die si doe tegē d' ghewoenten drye

weruen maledict En tot elcken w
 se soe maledict si also velse alsme van
 drye toe pen plecte te melken Op
 enen tijt doe dese heylige ioncfrou
 brigida haer scapen op den velde
 hoeden soe quam daer een scalck id
 ghelinck ende verwandelde sijn ha
 bjt in armē habyte. ende hi quam
 seuwerf tellen dat habjt verwā
 delende ende haelde op dyen dach se
 uen hamelen Ende doe die scapen
 des auones tot der scuren quamen
 soe wert dat ghetal ghekel gheuō
 den Wat het wert dryewerue naer
 stelhck ghetelt Doe soe verwond
 den die dese scapen sculdich waren
 der ioncfrouwen wechde en broch
 ten die hamelen weder die si hadde
 ghestolen en ghehoden Mer dat ghe
 tal der cudden en mart niet groter
 noch cleynre gheuonden mer ghe
 kel alst te vorē was Met desen en
 de anderen scoē myrkulen so were
 dese heylige iocfrouwe vā alle me
 schen monde ghelouet Op ee tijt
 doe tot hoer quamē maledicē die
 bier vā haer hāde en wat si gheē ē
 had so sach si dz dair water stot be
 wpt o te hāde dz benedide si en het
 wert bier. en gaf de dorstige ouer
 uliedich Si dede ontalliste myrkul
 en een yghelic na sijn gheloef Op
 enē dach doe tot hoer ee qua d sout
 te hiddē als alle die ande pellegrī
 plage te doē en die armē doe bene

Van Sinte Brigida

dide si in dycer vr̄e sout vā enē stē
ende liet hem vroljich thuis wert
gaen Si malede oecsl enen blinde
siende Si was oetmoedich vā her
ten. reyn van ghedachten. matich i
sedēn. vol van ghrestelijker gracie
want harten heylighen naeme was
doer vese landen bekent. Op enen
tijt doe een vrouwe tot haer quam
mit een dochter die xij. jaeren oue
was ende stom om haer te visente
en soe neygdede se si haer naerstelic
mit bequaē eerhaerheyt so vermaē
dese Brigida salichlyck ende sprac
se toe ende nam der dochter hant i
haer hant ende si en wist niet dat si
stom was ende vraghede dat sime
oſt een ghemilde ionc vrouwe wēſe
woude oſt enen man nemē Doe
seyde Brigida waer om so gheest mi
v dochter gheen antwoert. die moe
der antwoerde en laet haer handen
niet eer si v antwoerde gheuet En
doe si anderwerf der dochteren vra
gheden van dyen dinghen soe ant
woorden haer dochter ende seyde
Ick en wil niet anders doen dan
ghij doet ende si sprack voert aen
alſtijt bequamelijck Doe soe loue
de die moeder gode ende dit wert
allen menschen condich ende dat
sijnt leuede voert aen heylighelijck
Ende wat daghelyck haer myracu
len wesen die ontallijc sijn te ver
tellen En wat si seer barmhartich

was mit dē armen die haer aelmis
sen bāden En het gheschiede dat een
arm mēſche hoer om etē bat en doe
so liep si gheringhelic tot dē ghene
die daer dat vleyſch coetē En ee
van dyen sotten knechten die dat
vleyſch coetē na een ſtuck vleyſch
dat noch niet ghecoect en was ende
werp dat op haren witten mantel
daer si mede gheclēt was en si naē
ende gaſt den armē mensch en dye
mantel bleef in sijn eerſte verwe .
En want tot haer pleghen te comē
veel pelgrimmē en armen so qua
daer oecsl mede een onhoesch ma
latsche mensche. dese hādt vā haer
die beſte toe ende dat beſte calf En
de alsoe gheringhe al sijt hoerden so
gaf si hem die beſte toe ende tbeſte
calf Ende si liet den armen malact
ſche op enē waghen ſetten en thuis
voeren ende after op den waghen
dede hi dat calf leggen. ende die toe
die volghede dat calf oſt et hoer sel
ues gheweest hadde O mijn lieue
wtuerdore broderē ſiet ghi wel hoe
haer die oredeliche dierē ghehoersa
ware en dienden Op ee tijt doe bri
gida ſach ond hoer verlicē enē wil
dē beer die wt dē moude was ghe
iaget soe benedidē si he. en hi bleef
doe voert aen oniuare ond haer
wecht of hi ghetēmet hadde gheweest.
Op ee tijt doe si ſach eyndē ſwe
mē int water die wilc ware ende

costen vliegē dese geboet si tot haer
 te comen En siet gheringhelyck soe
 quamē si alle tot haer vlieghen De
 se warden si met der hant en cussede
 se die dede si een deel tijts ende liet
 se vlieghen ende weder comen Hier
 wt so machmen openbaerlic mere
 kien dat alle dieren ende beesten ha
 ren gheboden waren ghehoersaem
 Daer soe was een man gheheten
 luguidina die seer sterck en cras
 tick was ende kost doen twaelf me
 schij wercke op enen dach als hij
 woude ende hij at oecht des ghelyc
 twaelf menschen spijse als hij so ve
 le werckes doen mocht Dese bādt
 haer dat si den almachtigsten god
 woude voer he bidden dat si toch
 hem sijn vraticheyte machtich den
 en dat si toch mochte sijn stercheyte
 behoudē En si bat voer he en hic
 gheschyde alsoe ende hi bleef in sijn
 oude craft Daer soe was enen gro
 ten hoem ghehouden daer men off
 soude timmeren ende daer om soe
 vergaderē velle volcs ende beestē
 om den hoem vader stede te brengē
 tot der stede daer men he soude wer
 kien ende want si hem niet en kostē
 bewegē mit gheenre listē noch mit
 storchedē so brachte si he doer sin
 te Brigida hulpe of een cas geweest
 had daer si he begheerden Op een
 tijt gheschiedet dat een ghedwongē
 van nootdrifticheyt quam tot bri

gida om een matcken homich te bid
 den of leuen van haer Ende doe so
 began die heylige ioncfrou droe
 nich te wesen van herten ende bat
 gode dat hi doch desen man sijn ghe
 bede woude veruullen Ende siet so
 warden si daer si stont in dat selue
 huus een ghelyc van byen Ende
 doe si die stede haddē gemert daer
 dat ghelyc was doe soe liet si daer
 nae sien of daer yet in was en siet
 gheuonden wertet also velse homich
 als hi begheerde en die man gheinc
 bljdelijcken thuis Op een ander
 tijt soe quamen die pellegrinnen
 die malaetsch warende dese kide
 van haer ene gauw te ontfanghen
 en siet si gaf he ee silueren vat en
 o d si niet e soudē twistē ond mal
 eand so seide si tot enē die gout en
 siluer plach te weghē dat hijt haer
 soude ghelyckelijck deylen in dryen
 deelen ende doe hi hem begā te ont
 sculdighen dat hi des niet doen en
 conste soe na dese heylige ioncfrou
 we brigida dat silueren vat ende si
 sloecht ontree teghen enen steen
 in drye euene stukken En siet daer
 na doemē die drie stukke soude we
 ghen so ware alle die deelen gelijck
 dat dat een niet een hllnc beter en
 was dan dat ander waer omme so
 waren si vrolyck onder malaetande
 ren en sceyden van daen Dese heyl
 ghe ioncfrou en siet nēmermeer eni

Van sinte maternus

ghe arme luden nae des heylighen
jobs exempel vā haer gaen sonder
gauen Dese heyligh ioncfrou gaf
oec den armēn die clederen die haer
vā ouer dat meer gheseynt waren
vanden bisscop Coulzach die seer
vertiert ware daer si dye ouderen
hoers cloesters mede plach te vercie
rē i ons herē hoechtidē ende inder
apostelen feesten Ende doe dye tijt
qua dat die Bisscop weder nae sijn
ghewoeten die cledere op den voet
seyden hoechtidē aen doen soude.
soe vant sinte brigida ander cledere
wen dan die si den armēn gheghue
had die al te sanien alleens waren
Ende dese senden si hem weder Si
had die ander clederen willichheit
om goods wil gheghueuen daer om
so ontfinc si bequamelic weder die
ander daer voer Doe dese heyligh
ioncfrouwe in hare leuen velse scoē
myraculen ghehaen hadde die alle
te sancte waren te vertellen ende si
een menicht te van ioncfrouwen in
haer cloesterken hadde vergadert
ende alle dinck wel besicklet was
soe woude onse lieue heer ten lesten
sijn wtueroren maghet bouen dye
hem ghetrouwelicheit ghedient had
de wanderende i sijn weghen Ende
doe si ghecomen was tot bequaem
outheyt van jaren soe werte si beua
ghen mit enen soberen saghe Ende
doe si dye vre haers doots sach na

kende so liet si alle dye vergaderen
ghe bi een comen ende nae dyen dz
sise al bequamelicheit vermaet had
de mit goeder leringhen soe voer sy
tot gode ende heeft dat lam gheuol
ghet sonder vlecke op die kaledē
des maets februarius Eh si werte
bequamelic in haer kercke ghegra
uen daer noch huden gheschygen dz
tallike myraculen die alle te lancē
waren te vertellen aen den ghenen
die haer aentwoepē mit ganter ghe
louen Doer hem die leeft van ewē
ende regneert inder ewicheden
Amen

Van sinte walburch dye heyligh maghe

Dier nae dat engheland os
duermidts sinte gregorius
paeus die vander heydenē dwalin
ghe tot der waerheyt der kersten
gheloue is beskeert velse vanden lu
den omme loen des hemelschen hoe
pes sijn ghecomen totten cominci
tie van vrancrycke haer eyghen lä
den ende haer eyghen goet ouer die
zee latende Onder dye welcke sin
te bonifacius doe hij quam in vree
den landen wort ontfanghen als
of hij in sijns vaders lant hadde
ghecomen Want hij vercrech ouer
midts sijne eyghen verdien
ten dat bisdom ghehegten mens

Die dat selue eylant vā enghelande
soe quamen noch tot ons drie seer
vruchtbaer voemen als twee ewy
linghe ghebroeders Williboldus
ende winniboldus ende mz hoer al
re lieffste suster walburga Vanden
welcken eerste als van williboldus
die voerghenoemde. sinte bonifacius
promouierden hem in bisscop
der kercken van heystaden Daer
soe was hij leydende een enghels
leuens. ten lesten soe ghinck si late
lijcken van daer. mer hij en starf
daer niet Die ander gaf hem ghehe
lijck ende ganse tot goods dienste
ende si vermaade wt den gronde al
te aertelike dinghen ende heeft verco
ren een stede die hietey heydenhen
ende daer soe was hij daghelyc ghe
uestiget met bedinghen starke vā
hope. ende ghevapene van gheloue
die selue monichlycke wandelin
ghe die hij met sinen broeder heeft
ontfanghen heeft hy alte stercke
tot alle sijn leuen toe gheeyndt. en
de si heuet vese vermaent omme soe
te habben toe goeden leuenen Nae
deser tweer wech wesen haer suster
walburga alle den vrouweliiken
tunne heeft si gheghen een exempl
pale nae onser vrouwen. ende si is
ghemaect huusmoeder in der maech
delijcker scaix in dat voerghenoē
de cloester dat gheleyten is heyden
hem Ende si was oech alte eerste

tot allen dinghen die si vermoche
Hier omme nae den dode des alte
salichste bisscop wimboldi haers
broeders. soe gheuyel haer. alsmen
weet dat die vrouwelicke natuer
is onlijdsae m Soe is si des auots
dat nyemant vanden ghesinne en
wist ghegaen wt dat selue cloester
ende si is ghegaen tot een ryc mas
huus. ende sij stont voer sijn doer
als een pellegrin ende die onbe
kent was Doe so sachse die huus
haer ende hy en wiste niet wye dat
si was met alle sinen gheselscap en
de hy gheboet sijn knechten dat sy
sien souden wye dat si waer op dat
haer die sonden niet en verstoerde
Doe sprack si Ick en ontste my
die sonden niet als du menes noch
si en connen walburga so ick by
gheheyten niet byten Want die mi
hier tot uwen huse ghesone heuet
ghebroche die mach mi weder bre
ghen tot der stede daer ick off byn
ghecomen ongheretset. ende hi sal
uwen huse gheuen medicijnen hulpe.
ist dat ghi met allen gheloue hem
gheloeft ene meester der meesterv
Doe dat dype edele man hoerde soe
spraneck hij op gheringhe vander
stede daer hij sat ende wert versla
ghen in sinen moet. ende hij vrage
de waer omme dat soe danighen e
dile maghet des almachtighen go
des van hemelrijcke daer stonde

En hi namse met alre eerbaerheyt
 in sinen huse ende bewees haer al
 le bequameleheit des dienste Des
 nachts doe soe vraghedemen haer
 waer si woude slapen. so antwoer
 den si dat si nerghent anders slapē
 ē woude dan i die slaepcamer daer
 sijn dochter niet groter crancheyt
 des doots laghe Des welcken we
 uaert vanden vader ende van die
 moeder worden bereypt Welcke mz
 grote vrouwen scrupende soe ghemel
 si in haer slaep camer ende stortede
 daer die nacht haer ghebede totten
 heer Ende des morghens were die
 maghet gheheelheit ghesone Doe
 die oudaers dat myrakel ghysien
 hadde den almachtighen god die
 dootslaet ende doet leuen. slact ende
 malet ghesont gauen grote danc
 baerheden Ende si gauen dye alre
 lieffste maghet gode ende den men
 schen velse gauen ende beualen hem
 seluen haren ghebeden Mer si ver
 smade die costelicheden der ghisten
 ende lief hadde si god voer alle din
 ghen alleen ende si is weder ghegaē
 tot haren closter. ende hoe si i haer
 vant meer bloeden ons heren goe
 dertierenheyt soe velse te meer gaf si
 haer tot hoecheyt des strenghen le
 ues ende maecte haer bequaem va
 daghe tot dage Het gheuyel daer
 nae dat die vesper was ghedaen

doe si quam valder kercken tot
 haren huse. dat eenrehande coster
 van dyer kerck ghenoemit gome
 waerdus doe dye macht quam en
 walburga bat om licht dat hi hair
 weggherde Om welcke onrecht
 dat si hyele eē onuerwinlichekeijd
 samheyt ende gheue metten anderē
 scaven der ioncfrouwen de goods
 dienste ghedaen was ten dornter
 waert Doe scheyn daer te hant een
 wonderlycke blenckende licht dat
 het scheyn te gaen doer die dele van
 den huse. ende dat bleef daer soe tot
 ter mette tijt toe Hier omme wor
 den alle die heylighen maechden ver
 wonderende ende worden vrolyck
 ende si liepen tot des huusmoeders
 walburga bedde en boetscapē has
 te die onghemetenheyt des hemel
 schen lichtes Mer si viel in tranen
 ende hyef haer oghen tot god ende
 scyde Die heer ihesu criste welcke ic
 oetmoediche maghet op hebbe ghe
 set te dienen van mirien khinschen
 daghen gheue ick dancbaerheyden
 van dese gaue. die mi onwaerdige
 mit hulpe dñns liches hunes ghe
 waerdigkeit te twesten. ende du
 hebbes dye dyrsteyden ouer
 mics seijnselen dñns goedertieren
 heyt ydelmaect. ende dat en scrijfic
 niet tot mijnd verdiesten mer mijn
 re broeders dñns knechten :

Dese twe myraculen onder die ander myraculen die ons bekent sijn volbrachte in haer leuen. doe die als de salichste maghet i gode was ghevestiget en die werelt met alle sijn begheerte had verwonnen ende als die haer volchden tot alle gheestelichen was bequamelic te volgen te lesten triumphende starf si ende voer wt der werelt ende si is gegaeen totten leuen om loen te ontfa ghen. ende si is begrauen in dat selue clooster daer si gode alcht in die de met groter eer baerheyden

Van sinte myro den heylighen bisscop

Onse heylighhe iongheline myro was ghebooren we dat ey lanc scotland ghenoemt. hij ghinc voert i oucheyt en wisskeyt tot de grade der canoniken ende bleyde voer gode als een palm boem ende cedar boem in des heren huse is hij ghementichoudiche. ende is gode ende den menschen ghemorden min hie Hy en wert niet ghebroken in teghenspoede. ende en wert niet verheuen in ghelucke hy en wert niet moede in walkinghe. hy wert gheuoedet in bedinghe. in vasten vrolyck ende volchde nae der heyliger

vaderen op setten Ende cors daer nae gheuyelt dat dye stercke were van haren pastoer bewuet Doe so wert hij eendrachtelich ghecoren van alle den clercken ende vanden volckie tot haren pastoer te wesen ende dat hij daer niet teghens wesen en soude Mer dye heylighemawij gheheytten dye e was des vergancklichen ere niet ghyerich. mer met oetmoedicheyt soe weder riep hy dattet hem beter betaemde te wesen een discipel dan een meester. Het was een ghewoente bidden in woernes van dyn seluen eylande dat si eerst enen bisscop coren. ende als hij ghecoren was dat men hem dan tot Rome scickede tot des paus machte omme hem daer toe te ordineren. ende als hy gheordineert was dat hij weder tot dyn stede soude comen ende besittense Al wist wel dat si langhe treden met woerden. ten lesten soe wert hij met des volckes ghebeden vermogen ende hy aen nam den wech te wemen waert te trecken niet niet houer dyn te rysen Mer om sijn pellegrinage die hi begheert had de langhe te doon Ende sijn ghesellen waren Plechelmus pries ter ende otgerus dyakte. van eenre oucheyt waren si ende becaut van eenre verdienste Ende aldus nam aen die heylighemawij den wech ende

mic desen solaes ghemel hi vrolycke
ouer die vloeyende wateren. en is
gheluckich ouer ghecomen. ende sy
sijn alle drye tamen ghecomen toe
die dorpsen sinte peters en paulus
si scryden met cransen en visiteer-
de die outaren mit bedinghen ende
ghingē dicke totter heyliger stede
en hoer bedinghe ende hoer scryp-
ghe wert van gode ghehoerte. wane
sint te peter slotel drager des hemels
heest haren gheweene den hemel op
ghedaen. Die paus vernam dit
en gheboet dat die heylige man toe
he soudē comen. Doe hi si de paus
quam soe sach die paus in dat aē
sichtē wat int her te was. en hij na
hem gheringhe ende ciste hem. doe
ghbruycten si eerbaer reden. Ende
die paus sprac ende vraghede hem
van sijn lant naem ende meninghe.
Doe openbaerde die heylige man
wyro hoe dat hi dier quam om sijn
pellegrinage te lossen ende hoe he
dat volck ghecorzen hadde tot enen
bisscop daer hi den paus vese om
hadt dat hi des niet werden en sou-
de mit wenē en scrygen. Mer dye
paus en were niet ghemorwt met
deser bedinghe. mer hij woude der
lyfinghe ghenoech doen ende ver-
hief hem totte bisdom. En sinte ple-
chelmus sijn gheselle heest hi gepto-
mouert mede in een bisscop ende
heestse tamen ghuoeche i broeder-

sicker minne. En gheboet sinte wyo
dat hi gheen pellegrinaghen aē en
name eer hi thuus quamē. ende he
sende met vese ghisten ende erē
thuus. Die man goods was den
paus gheversaem ende quam mic
blisscappē thuus. Den welcken dat
volck mit vrolycheden ende die cler-
ke mit bouen verhypeuen tot den Bis-
scops stoel. welcke was seer scone
in goede wercken te doen ende is e-
del gherorden in myraculen te doē
ende hij maakte sijn leue sijnre serē
ghelijck. En hi stroeyde godes lade
trouwelijck den volcke. nochtans
en verwandelde hij sijn sinnen niet
van sijn opsette. al wast den volke
heymelijck. mer gode openbaer. hi
karnede in minnen der pellegrinas-
gye te volbreghen. Hier o so nam
hi met he sijn ghesellen als plechel-
mus bisscop ende otgherus dydale
soe began hij den wech als hij in
sijnre iongher ioghet hadde op ghe-
nomen ende versmaeden die r̄chey-
den ende die houerdeye. Ende doe
hij ouer vese lants hadde ghegaen
alsoe is hij ghecomen in die landen
by vrancijcken. Want hij woude
vese lieuer arme ende cleynre war-
den gheachtet onder den onbekien-
den. dan onder dye hem kenden te
wesen seer r̄jcke ende gloriose:
Doe die edele hartoghe puppinus
hadde vernomen datter alfulcine

mannen pellegrinagye in sijn lan
den wouden doon. soe wert hij met
bliscap veruolledet ende lietse gherin
ghelyck tot hem brenghen Doe sy
quamen ontfincck hijse met groter
even doe hij dye saelke des weghes
hadde ghehoort soe settede hij sinte
wyro dye si alle eer den ende ontsa
ghen seer bequamelijcken ende be
ual hem sijn ghebeden. ende dye har
togh gaff hem met sijn ghesellen
een stedde ie verre was vander we
relt sorghen om daer in te woennen
Welcke stede die wart gheheyten bi
den volcke sinte peters berghe in
welcken was een bede huus dat in
onser vrouwen eer is ghetimmert
ende daer was sinte peter een scoe
cloester ghetimmert Hier om doe
dye man goods langhe die stede
die hij seer begheert hadde met veel
myraculen ende leuen hadde verlich
te dat waer te langhe te vertellen
Daer nae soe wert dese heylige ma
out van iaren. ende die tijt was
daer by in welcke hem god moude
kouen. soe werch hi te brocken ee wey
nich met saghen ende hij betaelde
sijn scouet des vleysches en is ouer
ghebrochte in abrahams scoet Ende
dat heylighc lichaem wert begrauen
in dye mueren vanden voerseyden
bede huus met sangen der psalmo
dyn en dedier wert ghebrocken van
alle dye daer by waren wonderlike

ke soeten wecke Ende sijn hech
tijt dye wert gheuyert op ter ach
ter ydus van meye Tot welcken
graue vels kuden werden ghesont
van haer ghebreken noch in deser
seluer tijt dye sijn hulpe begheven
de sijn

Van sinte blandina ende vels an
der maertelaer

Iden maertelaers tiden soe
was een vrouwe dye blan
dina hyet. daer cristus in bewijde
hoe dat god diewijle in crancken
personen grote dinghen heeft ghe
wrocht ende dat dye gracie gods
in haer veruollede dat sijn natuer
lyker sterckicheyt niet e vermoch
te Doe men dese blandina voer
dat kersten ghedaft pinighe soude
soe twyuelden vels menschen dat si
niet volkerden en soude moghen. en
de oec selues vrouwe die mede ghe
maertelijt wort die vreesde dat sy
ouermidts federshyt des lichaems
gheen pine om goods wille en sou
de moghen shden Mer si wort va
der ghenaden goods alsoe starck
ende stantaflich inder pinen gemia
ket die vaden morgen totten auot
geduerden sonder op houden dye
een voer dye ander nae. ende

die ghene die haer die pijn an de den
hem verwonnen gauen ende ver-
wonderden hem dat die siel so kan
ghe in den lichaem dueren mochte
ende al hoer lichaem soe swaerlijcke
doer ghepinicht was. Mer alsoe
die heylige vrouwe namaels ghe-
tughede ende seyde. so was haer toe
elcken woerde als si seyde Ic Byn
kersten. alsoe menichwert wert in
haer lichaem nyewe crachte gegeue
ende sericheyt wert of ghewassen
en stercker en verscher ghemakket
ander pinen meer te lidien En wae
si vernam als si seyde Ic ben ker-
sten dat haer pijn daer mede ghes-
chet wort Soe riep si blidelic dz so
vele te dicke Ic Byn kersten Ic
Byn kersten Ende myn ghehoue en
is niet quaet die ic voer hebbe De
se heylige vrouwe blandina wort
met groten tormenten ghepiniche
Daer si i als wt ene slaep otsprae
haestelick. en quam in ghegenden-
nisse der ewigher salicheyt. en ryep
met een stantaftighe stemme recht
of si vanden hemel quame O ghy
mannen ghi dwaelt herde seer. dz
ghi waent dat ghi dat kersten ghe-
houe van ons met pynen denckes
te verdriuen Ende nae vele torne-
ten daer si in volkerden. wort si we-
der met ander maertelaren in den
kareker gheworpen. alsoe dat dye
vriende goods memiche onsprekke

alle pynen hebbengheden. Som
mich sijn inden kareker ghestorue
Sommighe sijn doer hoer handen
met naghelen ghestekken ende doer
hoer voeten. ende also ghepijnt So
miche met stancke ghedode En in
menigherhande manypere der pine
daer hem die godlyke goederterre
heyt altoes in quam te hulpe

Van sinte sanctus dyake

In dyn seluen tiden so was
een dyake die sanctus hyet.
ende dese wert oecck vanden dienes
der vyanden met menigher manie-
ren van pinen bouen menschelycke
natuer te lidien ghepiniche Dese
heylige man was alsoe vol doech-
den ende goetheyden. ende hoe onge-
nadelijck dat hij ghepiniche wort.
nochtans so en woude hi niet lidien
van wat ghesslacht dat hi waer va-
wat lande. van wat staede dat hij
waer. off hoe dat hij hyete Mer
als hi van enich van deser saten i
sijn tormenten wert gheuraghet. so
en antwoerde hij niet anders dan
alleen Ic ben een kersten dat is mi-
ne sanctescap. myn maechscap van
dyn huse Byn ick gheboren dat is
mine rechten name Ick en Byn
niet anders dan een kersten Doe
soe worden alle dye pijnies alte
wermaten seer verwoedet dat

si niet soe menighke tormenten ouer
hem hadde ghebruyt ende dat si
van hem also vese niet weten en co
den hoe dat hij was ghenoemt :
Ten lesten alsoe namen si gloeyen
de platen van yser ende si drucken
die onder haer armen ende anders
waer. dair dz vel also weecste was
Ende wanreer dye yseren platen
vercoure worden so deden sise weder
gloeyende inden vuur ende leyden se
hem van nyewes an. alsoe dat sijn
vleesch van buten daer seer mede
verbrandt wort Mer hij bleef on
beweechlykheid ende onuersaechlyc
Ende niet meer en mochtmen van
hem horen dan. ic byn een kersten
Die ewighe hemelsche fonteynen
die wt onsen here jhesus cristig vlop
en vertoelden den brant des vuers
alsoe dat hij dye pyne niet van hem
seluen mer van cristus ghenaden
liden mocht Nochtans was si
ne lichaem ende alle sijn leden so mis
maekt met wonderen. datmen nau
we menschelyc forme an he mocht
mercken Nochtans wort cristus
ouermidts gloriocicheyt der pinen
in hem bekent. die mic sijn liden al
soe sijn wederlaiken verwachten ende
starende vese van sinen ridders
ouermidts dat liden Mer dye
bose menschen en achten des myra
kels niet dat god inden hyslyken
man wrocht Mer si namen hem

nae torten daghen ende pinichden
hem weder van nyewes Want sy
hoep ten hem noch niet pine te ver
winnen Of storf hij inder pine dat
soude alle die ander kerste seer ver
uaerlyck wesen Mer het vvel al
anders dan si dochten Al ist dat
dye onghelouiche niet en ghebouen
nochtans soe wert dese hyslyke
man van alle dyer mismaectheyte
des lichaems ghenesen Ende hij
was weder ghecomen in al sulcker
ghedaanten als hij te voren was.
en wort alle sijn ledien weder mach
tich ende ghesont Alsoe dat dese
leste pyne gheen pijn en was in een
medicijn was mede te ghenese .

Man sinte Fotinus bisscop

Fn dyen tyden was oek ee
hyslych bisscop die fotinus
ghelijcten was. wies leuen ende ster
uen niet versweghen en dochte :
Hij was bouen tneghentich jaer
ende sijn lede als snelle oucheyt ey
schende was onmachtich. ende by
nae al leuende doot dan dat hem
dye minne dye hij hadde totter
maertelyken te liden hyelt staende
Desen ouden man dye wort ghe
leyt ja meer ghedraghen ouermits
sine ouerdom totter overschaer
wyres siele. dat daer omme inden
Mij

Lichaē alsoe lange ghehouden wort
Op dat cristus ouermidts haer in
dat cranicke lichaem te hoechslijker
en de glorioeslijcker soude gheglori
ficeert werden Ende doe hij in die
vierstaet des quadren volckes stot
soe riepen si allen euen lude **D**it is
cristus selue **D**ie rechter vraghde
hem wat god is der kersten god
Die oude vader antwoerde weder
waerstu des waerdich du soudes;
te bekennen **D**oe so worden si alle
als verwoede luden berende die so
mighe sloegen hem met vuysten. en
de die sommige die stieten hem mit
ten voeten **E**nde die hem also nae
niet by comen en costen worpen he
met stenen ende met stocken en mie
ander dinghen die sicughen constē
ende onesaghen sijns grote eersami
ghe ouderdomis niet. mer si welken
dene grote scande te wesen wye de
ouden gheen confuys en dede **E**nde
si seyden. datmen inden ouden den
laster haer goden sculdich waer te
wreken **E**nde doe hij na vele confu
sien halfdoot inder karcker weder
gheworpen werte. soe gaf hij tot
daer nae gode sinen gheest

Op die selue tijt gheschyde on
uerstienlick wt der verbenghemisse
goods een wonderlyck vanden bo
sen veruolghers dat nye daer te
voren ghesie. noch ghehoert ē was
Dat alle die kersten die te voren

gheuanghen waren en ouermidts
smelkinghe ende dreygheinghe dat
ghelof versakeden. ende of ghinge
worden weder ghehaelt ende inden
karckeren gheworpen ende ghehan
tieret niet als kersten. mer als ma
slachters ende bose luden. die genē
twest noch van buten noch vā bin
nen en hebben **E**nde dese onsalighe
menschen die hadden zweechande
pynen Want van buten so wordē
si meer gepijnit dan die kersten. en
de van binnen noch meer. want si
twestelobs waren van gode geslētē
Also dat si vander swaerheit hare
conscientien meer ghepiniche wor
den dan van buten **A**l hadden die
stantachtighē martelaers pijn vā
buten. die hoep ende die cronen der
maerteliēn ende die ghenade des
heylighen gheest halp hem al ouer
draghen van binnē. daer si also i
gherwest worden. datmense ouer
midts blijscappē haer aensicht.
vanden anderē ondseyde **W**at all
mēse voer die rechters brocht off
wed indē karcker leyde so ware si
blide. en eē godlike begauige lich
te wt hare aēsicht. dz si boeyē droe
gē als gēmē of perle **I**ndē stac
des kerckers satē si als offi i goe
de welke saten **M**er die dat gheho
ue versadet hadden waren bedruc
te menschen **M**en mocht vrouwe en
verdriet wt hare aēsichtē sceppen

verdriet wt haren aensichte scripē
Si waren oec̄t velen meer ve onder
den heydenen gheslachtert recht als
onrechtlīke mēschēn die alle stan
tachēkeit ende geloue verlore had
den Ende al hadden si den kersten
naem gheslagen. si hadden der misda
digher menschen pijn ende tormenten
weder gheuoden Doe die rech
te kersten dat saghen dat god dat
alsoe ordineerde soe worden si seer
verblyt ende gheslachtert alsoe dat
si sonder verwandelen haers ghe
moets ende haer aensichtē. als sy
gheuanghen worden staatselijck
stonden Ende anders niet en seydē
dan wi sijn kersten wi sijn kersten

Item in dyen tiden hadden die
vrieden gooods en sijn martelaers
menigher han de manieren van py
nen te lidē dye alsoe menichsins
waren dat onse heer ihesus cristus
recht als een crōen van menigher
hande tosen ende bloemen masken
woude sijn hemelsschen vader te offre
nē ende sine ridders mede te lonen
Want maturus. sanctus. blandi
na. ende accalus worden voer velen
ducene menschen van alvehande ge
slachten middē i die vier scaer ge
settet Daer maturus ende sanctus
alle manieren van pimen ende van
slaghen weder verniet moesten wer
den recht of si te voren niet ghele
den en hadden Want die weder sa

ken pijn den hoer met alsoe machē
heylighen hidsambēte te verwine
ende hem die crōen des volkerdens
te bewonen Mer die hope der glorie
goods die hem so langher so meer
te ende na bi quam maectese in al
len pynen soe langher soe starker
Doe menigher hande pijn aen desen
manieren versocht was. ende si van
horen opset niet te bewegen en wa
ren so worden si gheset op enen y se
ren stoel. ende die wert onder vol
vuers ghestoopt. ende ten lesten soe
worden si d'hoest blandina wort
ghebonden aen een pael ende cruyſ
wijs wt gherecket ende also den hō
ghetighen leeuwen ende and beestē
tot een sphise ghegheuen Ende doe
si also an den houte hinc. dede si haer
ghebet met een bliden aensichtē tot
gode. en hat dat si en alle die ander
kerstē vā sijne ghenaden volstan
dich mosten bliue. ende hoepte dat
haer begeer te volbrocht soude we
de wat soe wie an die passie gods
deyle die sal sijne glorien mede dee
lachlich wesen Mer de gene beſ
te haer lichē dorste were. soe wert
si weder inden slachter ghesleyt om
noch meer te lidē op dz si mit velen
victoriē dat hoeft des oude serpēs
soude vertrecket en and mar telare
troestē tot volkerdicheitē. en si ten
lestē mit velen stude die si i ee cranc
ken lichaē leet ouerwōne bleef en

M in

nae der dooē ghetwēt mocht wer
den Doe riep alle dat volc datmen
accalus soude helen. dat een edel
man was ende van goeder consciē
cien en inden gheloue cristi begeert
totter maertelien hadde dat eeē veel
meerre edelheit is Ende doe hi tot
ter vierscaer ghebrochte was soe
ghinct enen knecht voer hem dye
seyde Accalus die is kerste Daer
dat ghemeyne volck seer op hem
begahn te wepen ende te wafen Mer
doe die rechter vernam dat hij een
edele man van toemen was soe des
de hij hem met anderen kersten in
den starcker legghen Ende hi screef
aen den keyser wat sententie dat
hi daer ouer woude gheghuen heb
ben. in welcken starcker hij met si
nen kersten niet te vergheues en
was. mer met starckeijt shns ghe
moets ende vrolicheyt shns ghelo
ues soe makede hij die crancken
starcke Alsoe dat die te voren in
twyuel stonden. nu gheerne maer
teliers wouden steruen. daer dye
heylighē kercke alte grote vrouwe
off ontſinc doe si sach dat haer kin
der dye by nae inder dooē waren
gheuallen ouermits gode verma
ninghe hem weder totten leuen be
keerden. doe cristus van nyewes
wert gheformeert Die keyser dye
screef den rechter weder datmen de
ghenen diemen niet en mocht ver

winnen soude do den Doe gheuyele
op enen dach so dat vele volcs vā
allen landen in die stat totter iacer
mercten quamē En die rechter die
ghinc te recht sitten Ende dede dye
kersten met menighē hande manie
re van tormenten recht als tot eeē
re bouaerdyn voer alle dat volck
voer hem bringhen en gaf dese sen
tentie So wie vā hē borgher te we
men waer die soude mē dhoesden
ende die ander van wilden beesten
doen verslynden daer cristus van
hem allen grote eer off hadde Wāc
die cristū te voere versactē ware
nu also geslerct. dz si mitte ghetale
der maertelaren begheerden ghere
kene te wesen Doe dit aldus ghe
scyde stonc op onder alle dz volc
enen man die alexander hyet dye
wijs en machtich en vā goedē se
den was en vā allen ludē gheminc
Doe hi bi der vierscaer stonc wort
hi vānd mīne gods alsoe bewerte
dat hi die maertelare also mit teg
ken en wenckē tot volkerden des
leuēs stercte dat dz alle die ghene
vernamē die s bi stōdē dat hi vā
binē i dyer herte had Doe dz volc
dz mercte hoe dz somige kerste go
de te voren verslakē. en nu ouer
mits shn toe tweestige ppm wed be
liedē worden si seer verwoedet en
alle riepē si op alexād Doe wort hi
vādē rechter geuage en midse dd

alle dat volck te tale ghesetet ende
gheuraget. wye dat hij waer Alsey
ander seyde mit vryer stemmen dz
hi kersten waer Doe wort die sen-
tencie vanden rechter gheghue dz
men hem des anderen daghes niet
accalus soude weder bringhen ende
laterise vanden wilden beesten ver-
slynden Dat dede die rechter teges
keysers ghebot op dat hij mere go-
sten vanden ghemeine volc moche
vertrighen Iler doe ghene vanden
beesten der heylighen lichamen we-
ren en wouden worden si mit vese
slaghen ende menighe torneten ghe-
pinicht Ende ten lesten midden on-
der alle dat volck worden si ghebo-
den datmen daer onthoeden Al-
lexander en sprack in alle dese pinē
niet een woert van huten datmen
horen mocht mer alwes vanden be-
ghinne totten eynde toe hadde hi in
hem seluen mede sprake mitte her
ende bade stadelijk ende louede go-
de Ende doe accalus op enen yse
wen stoel gheset wort. ende vese co-
len daer onder gheboetet wordē dz
hem die wet des verbranden vley-
sche oek sienlyck wt den monde
ende wt der nosen sloech. so riep hij
totten volck mit luder stemē Siet
dit is menschen eten dat ghi doet
Ghi soect heymelike misdaet in ons
die ghi opēbaerlic doet Wi en wetē
gheen menschen als ghi doet Doe

vraechde mē hē hoe sijn god plach
te heten Hi antwoerde hem weder
en seyde Vele goden werden mit ve-
le name onderscheyden mer ee god
en behoeft gheenre name Daer nae
wert die sentencie der onthoedim-
ghe in hem volbrocht. ende si voerē
tot gode Ten lesten soe wert blan-
dina mit pontica horen kijnde dat
ee luttel min dan xvjaer ouf was
weder in dpe vierscaer ghebrachte
Die ouermits gebode des rechters
By alle den tormenten der maerte-
laers most staen ende aensiene off
si daer yet of mocht worden ver-
uaert Ilen woudese dwinghen te
ghelouen den afgoden ende daer by
te sweren Si seyde weder dat die af-
goden niet en waren. daermē toe
dwinghen woude te ghelouen En
doe sise met vese ander woerde had
ghelastert. soe began dat volck soe
veel te meer op haer te rassen alsoe
dat hem des sinte ionckyt Noch
des moeders tederheyt niet en ont-
fermdē. mer si brochten menigher
hāde manierē vā tormentē bi haer
en seide dz si vā allen met groter
wrechheit soude versoeckē Dat sinte
wort vand moed gestercd dattz id
belijngre cristi volkerde. en gode in
der pinē offerde een onbeulete siel
Wat blandina die maertelaers en
hoer kijnt voer gheseynt hadde soe
woude si nu haestē en vrylycke vol-

M iij

ghenende wort in haer selue vrolic
ende blide recht off si tot hoers bru
degoms camer ghehoedet waer. of
dat si totter brulosten soude gaen.
Wt dyer vrouden gheschedent dz
si inden slaghen verblide ende ver
uwoude haer opten wester daermē
se op briet. ende si was soe wel ghe
moedet off si een een brulost tafel
haddē gheseten. Daer nae so wort
si voer den beesten ghemorpen. mer
si bleef daer onbewere of ende gās.
Daer nae soe wert si in een nette
ghebonden ende wert voer een ver
toernden wreden verre gheselyc van
wyes hoernen si wter maten seer
ghestotenen ende ghemorpen wort.
Nochtans so bleef si onghiquetsel
al toes met enen bliden aensicht en
de met enen stantastighen moet. en
de haddē inder hopen ende inder min
nen haer mede sprakte met gode vā
himmen. **T**en lasten soe wort si met
enen swaerde onthoest. ende ont
fendē der maertelaten crone in dat
ewighe leuen. **D**ie heyden die haer
pijn ende victorie saghen worden
seer verwonderende ende spraken
tot malcander. **D**at nye wijs ghe
sien noch ghehoert en was die also
grote ende alfullke pijn mocht lide.

Van sinte basilius ende sijn ghes
ellen

In djen tiden doe dyoclesia
nus ende maximianus rāse
de wāren op dat kersten volck. soe
waren onder die ridders goodes
basilius nabor egrinus ende nazari
nus gheboren van edelen womeyn
schen gheslachte. **D**eze mannen go
des doe die passie aen stonē so gauē
si alle haer goet den armen. ende sy
ghinghen heymelijcken ouer dat
meer. **E**nde doe si op enen nacht
waren in haer contemplatiē soe
haerden si een stemme toe haer spre
kende. **O** mijn alre lieffste het en be
tamet v niet den onsterflichen he
re te dienen. mer ghi selt vele meer
omme my wrede dinghen liden vā
deset werelt. **D**oe soe antwoerde si
Heer wijsn bereyt alle dinghen o
di te liden ende alle tormenten te
ontfanghen. **D**en welsken die here
seyde. gane toe dat meer ende daer
so seldi vñden ee scip met sijn toe
behoeren met welcken du selste we
der come tot dijn kantschap. **S**i ghi
ghen daer gheringhe ende vondene
alsoe ende si quamen totten oeuer
van haers selues aerde. **E**nde doe si
daer quamen soe begonsten si te le
ven ende te prediken den menschen
die waerheye. **E**nde si worden ghe
ringhe gheuanghen ende ghebroche
totten voecht aurelium. **E**nde wāt
si den goden gheen sacrificie doon
en wouden soe worden si inden kar

ter ghesseten. ende doe si daer hadden ghebeden soe schrey daer alsoe grote liche inden karchter dat dye bewaerers vanden karchter met vels ander menschen ghesoueden in cristo. Daer nae soe worden si we ghesleydet ende den keyser maximi ano ghepresenteert die ghesloten d' mensche met herden scorpionen slagen soude ende datmense dan weder inden karchter soude brenghen Ende nae seuen daghen soe worden si weder daer wt ghebrochte Ende doe si bespot waren ende versmaet vanden tiranne soe worden si onthoest Ende si worden verborghen alsee dattel gheen vanden kerstenen wielt waer si begrauen waren omme die onmenschelike veruolginge daer dese keyzers den kerstenen mede ver uolgeden. thint der tijt toe dat god haer grauen sinte ambrosius ver wende diese eerlijcke begroef ende voerde dese in sinte peters kercke te wemen.

Dan sinte medardus den heyligen bisscop

De heylighc medardus was ghebornen wt dat lantschap van normandien van edelen gheslachte Ende doe hij noch een cleyn knyne was soe ey dede hij niet kintschelic in enighen mercken ende hi bleeg

di in allen goeden werken. ende by sonder soe was hij metten armen mede lidende Iae dat hij sijn etc h dicke omme goods wille den armen gaf dat hi selue soude ghetebben. ende seluer dan die edelion ghesleden met vasten speende Op enen tijt doe hij sijns vaders paerde bewaerde die opt vels waren soe quam hem te ghemoeite enen pelle grim wt verre lande die seer moede was ende die niet voerte en mocht gaen omme dat hi sijn paerd had de doot ghesweden Doe riep dat kint den man ende vraghede sorchuude licht van sijns condicijen. ende ondruane die saken sijns onghelyckhs. soe nam hij een van sinen paerden ende hy gaffet den man tot hulpe sijns pellegrinaggen te doon Doe dat was gheschydt nae eenre corter tijt soe quam daer enen groten regen vanden hemel. ende dat knyne sat onder enen boem. daer so quam ene aerh bouen he en strelide sine vloghel wt alsoe dat sijn elde noch sijn haer ene drop waters en vername noch nat en wordet. dz sach die knecht die tot he gheseynt was te ete tijc En hi liep gheringhe weder dz en boetschap tec sine vad. ende die vad liep en sach dz hi hoerde vad en knecht En doe he sine vad vraghe de vade paerde dz daer n z en was soe seyde hy hem wat hij daer me-

Van sinte medardus

de hād gedac̄t. mer die knecht die
die paerden weder om dreef soe vō
den si die somme van alden pierdē
Doe wert dye vader seer blijde en
de masiede hem momber van alli si
ne goet Ende doe hij begonsie te
werdē een ionghelinc soe was hij
vol vanden gheest der prophtien
en doe hi noch ter scolen ghinc soe
seyde hij dat eleutherius sijn ghesel
le soude na xxv. jaren bisscop wer
den dat alsoe gheschyde Dit ende
vele deser ghelyke dede sinte medar
dus Ende doe die bisscop vā vero
mandensien doot was soe wert hij
een drachtelijck van hem allen een
Bisscop ghetoren. ende hi wert ghe
saluet met den olie der heylischenen
van sinte remigius Ende doe hij si
ne bisdom vijsie jaer hādde salich
lijck ghdient soe wert hi seer sic
en qua tot sijn eynde In die pre
doe sijn siel vanden lichaem soude
scheyden. soe quam daer een onghe
meten licht vanden hemel en seken
omtrent drye vrē om dat bed daer
hi lach. en mit dyn seluen liches
soe ghinc die heylighc siel totē cho
ren der enghelen Ende doe hij opt
lijck lach doe quam daer een blhyne
mensche ende die wert siende. ende
noch ee ander dye doef was wert
horende Ende noch huden des da
ghes soe werden daer vele sieste ghe
sont die tot sijn lichaem comen

om late te ontfanghen met reynre
herter God die leeft ende vegueere
inder ewicheyt die moet ons allen
ghesont maken van siest ende van
lichaem Amen

Van sinte Arnulphus bisscop ende confessor

An heylighc bisscop arnul
phus was van edelen ghe
slachte wt vrancrijcke gheborē die
zeer rijke waren in weelijcke goe
den. mer hij bleef noch veel edelre
ende rijker in dat kersten ghebue
Sijn edel wercken dye hij heeft ge
daen dye hebbe ick sommighe van
sine dienres verstaen ende vele heb
be icker daer off selue wel bekent:
Daer was een pellegrym die by
sine ouders huus woede die daer
ghecomen was wt ytalien die go
des knecht was ende hyet stepha
nus. doe desen worden vertelt sijn
beghinsel van sijnre gheboerten soe
sweech hij een luttel ende hij begon
ste aldus te spreken met eenre wij
ser stemmen Ghij seit alle weten
ende mercken dat die knijnt dat
daer is ghebooren selseer gwoet we
sen by gode ende by den menschen
Dat alsoe voert aen gheschyde
Hier nae soe quam dese louelijcke
ionghelinc tot sijnre outheyt
alsoe dat hij der scolen te ghe

uoeghet were ende hij wert ghegheuen enen meester onder welcken hij meer sckyen cbeck van memosie dan alle dye ander ghesellen die met hem ter scolen ghinghen Ende doe hij wel ghesleert was ende quam tot bequamer oucheyt soe wert hy ghegheuen onder gundol so dye een regierre des conincs pa laes was dat hy soude leren goede wercken te doen Ende doe hij hem hadde ghehaadt een langhe wylc ende hij wel ondersocht was so wert hij bequame ghemaeckt tot des conincs theudebertus dienste Wye ist dye vertellen mach die crachte sijs stridens hoe hy hem coste heb ben in strieden ende die scaten der vianden verwinnen met sinen swaerde Hij was stadelhertien in ghebeden ende in vastinge ende hij was barmhartich totten armen ende hij gaf gode dat god toebehoert ende den keyser dat den keyser toebehoerden als dier ghescreuen is Daer so nam hi wt dwinghen van sinen oudaers ende vryenden een edel maghet van goeden seden alst god woude tot een wijs van welcker edelre vrouwen hij ontfeneck twee sonen Doe dit aldus ghescreve de ende hy seer manlike was alsoe was hij die eerste in des conincs houe Mer sijn gheachtighe was alijt by dye cloestern ende heyls

ghe steden In dyen tiden soe was oek in des conincs dienst een edel man romanus ghenoemt die hem toe gheuoecht was met dienste ende met begheerte Ende si ghinghen te samen te rade nae des heren ghebot dye seyt Ganch ende vercopte al dattu hebbeste ende gheuet den armen ende du selste hebben ene scaet inden hemel ende coemt ende volghet my ende si lieten beyde al dat si hadden ende opsetten te gaen tot dat cloester dat lerum gheoec is omme christus onsen herc daer te dienen Mer goods wille die was teghen haer begheerten Want dye almachtighe god dye en woude niet dat dese twee heylige manne dye inder werelt schenen als lampen dat si souden werden ghedecket onder een mudde Ende doe dese heylige man arnulphus alijt als ee knechte goods naerstich was tot goeden wercken alsoe gheuyelt dz dye goede stadt van mets enen biscop behouede want baren biscop doot was Doe soe riep alle dz volc met eentre stemmen dat arnulphus die des conincs raet was en huus heer waerdich waer biscop te wesen Mer hy swyde ende wert seer beweghen mer want het gode was behaghslic soe ontfincly hy die staete regeren Ende hi ontfeneck dat biscoplike habijt ende was noch

mede leges sine wille die ouſſe ract
ende huiffere van de s comincs ho
ue Ende hij was doe milde in ael
missen te gheuen dat oech die faem
daer of liep in verren landen ende
ſieden. ende die armen quamē alle
ſins tot den bisscop ò van hem wer
den gheuoet Hij was alijt ſorech
ſoudich ende naerſtich in goede
wercken. mer ſonderlinghe ſo was
hij ſeer naerſtich in te ontfangken
die pellegrinien ende moninckien
alſoe dat hijſe tot ſijn berberghe na
ende met ſhuis ſelues handen haer
voeten wyſſche Woerwaer wye
mach ſijn abſtinentien vertellen.
Want hij plach ſomt ijt nae drype
daghen vastens of meer hem ſeluē
te voeden mit garſte broet ende wa
ter te drinckien. hij hadde alijt on
der ſinen roct een alciuum Ende
alſoe verteerde hij ende quellede ſi
nen lichaem mit menigherleye py
nen ende moeyeniffen Icht dene
ke een weynich te vertellen van ſi
ne myraculen die hij heeft ghedaen
onder vele menschen Op enen tijt
doe deſe heylige man in ſinte ſte
uens goeden ſo was daer een wijs
bittila ghenoemt beſeten vaden du
uel Ende doe ſi den heyligen man
ſach ſoegonſte ſi te vermaledien
ende hij gheboet dat mense inder toe
comender nacht ſoude houden wa
kende Ende doe hij voer haer bac

des nachtes ſoe voer dyg duuel al
ſcreyende ende al weypende van dae
wiſſende hij gaffe weder den vrien
den ghesont In die bede l daghen
als die gaſte kercke met den crui
cen gaet ſoe ghincck deſe heylige ma
wt der ſtadt met volck van beyder
connen. dat ie. mannen ende wiue
nae die ghewoente Ende ond mid
den der ſcaren ſo was daer een wijs
melten duuel beſeten die begonſte
te weypen Ende doe hij dat ſach ſo
maſde hijſe ghesont met dyg van
nyere des cruceſ Ende hij verloſſe
de oech noch een maghet die beſe
ten was daer hi mz ſijn domproeft
voer baadt In dyen tiden doe hij
was in dagobertus des comincs
van vrancrijck palaes ſoe riep tot
hem een lazatus mensche ende be
gheerde van hem clederen ende eten
Ende hij gheboet hem gheringhelic
totter berberghe brenghen Ende
doe hij hem doon moude barbary
ticheyt alſoe moude hij onderſoe
ken omme dat hij wt barbarien ghe
comen was off hij oech gheudepet
was Hij antwoerde Neen ick
nieue heer Want ick byn verwor
pen vanden volcke wye ſoude my
weypen dyen hij ghesont maſde
ende wepte Op enen tijt doe hij
bynae alle ſijn goet ende alle ſijn
ſcaten dyg hij hadde. hadde gheley
ſt in den armen behouinghe ſo had

hy noch enen silueren nappe dyc
tseuētich pont woeth. dese woude
hy verco pen ende deylen den armē
in haer noocurstichyc. Mer dyc
aelmachtighe god ende en woude
niet dat dyen nappe een leekl men
sche soude ghebrukken die te voren
was ghelycht in die eer des heyl
ighen maertelaers sinte steuens
Ende daer was een die hugo hyet
ende brochte clotharius den coninc
dyen nap ende doe hi verstant dat
arnulphus hem woude verco pen
omme der armē wille soe gheboet
hij datmen daer op soude legghen
hondert silueren ponden. ende dat
men hem alsoe den bisscop wed soude
gheenghen Ende soe gheschyde
dat hij den armē haer noocdruf
ticheyt gaf sonder vertreck Doe te
lestē die ende deser ghelycker doech
den worden bekent onder den volc
ke. soe begheerde hij ende wt soche
verre steden inden welcken hij gode
bequaēlcker en emichlycker mochte
dienien ende hi vercoes een stede n̄
verre vand stade daer hi god dach
ende nacht te aenbeden plach Mer
doe aldus die kempē goods heyl
ichlyck ende starckelick street so
wert hij gherwert in sijnē conscienc
ien ende sochde dat dat volck dat
hem leuolen was niet wel en soude
werden gheuort Ende hij began
daer omme vanden prince naerste

hjēck te bidden dat hi enen anderen
bisscop soude maken Ende hy sen
de brgeuen met sinen boden en de hy
schref dat hi een sondaer waer ende
ommitte tot alſulcken werck ende
dat hy enen anderen koer die go
des woerden bequameſlycker soude
sae pen onder dat volck Doe dat
die coninc vernam alsoe vraghe
de hij off hij niet meer ten houe en
quame ende hy wert seer toernich
Ende gheboet hem daer te brengen
Ende doe hij daer quam soe nam
dyc coninc sijn eyghen swaert dz
houen sijn hoeft hincck Doe so sprac
arnulphus seer stouelijken Wat
doet ghij onsalighe mensche wilstu
my quaet voer goet lonen Siel nu
soe bry ick bereye doet dijn wapen
in myn bloet als het dijn sinne ghe
noeghet Ick en ont sie mi niet te
steruen omme sijn gheboden die my
dat leuen heuet gheghuen. ende om
minen wille is gheschoruen Doe soe
sprack daer een vanden edelen ma
nen O goede coninc en wilt niet
qualijck teghens dy doon. en sie di
niet dat dese heylighē man begheere
die maerte lie offen ontsie dy niet
dat ghij op goods knechte toer
nich biste Ende wt desen woerden
soe op hyelc een weynich sinen
toerne. ende daer en binne alsoe
quam daer dyc coninghinne en
de si vyselen beyde voer sinen voer

ten ende besiende hoer misdaeden dat
hise woude ontfermen ende bidden
met tranen ende seyden O heer crec
ket totter woestinen daer dat v be
zaghet en weset toch te vreden daer
in dat wi v hebben misdaen Doe
soe vergaf hem dat dye heylige ma
ende hij ghincle mit vanden pastores
Ende siet hi vant daer voer die do
re blijnden ende crepolen weduwē
ende wesen ende seer veel arme me
schēn Ende doe si hem saghen soe be
gosten si alle te worpen ende te segge
O heylige pastor waer om laet ghi
onse arme meschen ontfermet on
ser. of wye sal ds gheue onsenoot
drufe Want als ghij wech sijt soe
sellē my alle steruen van naectic
heyt ende van grote n hongher. my
bidden di om cristus wille en wile
ons niet laten Doe soe scryede hi
ende hij spracke toe met ene soete
smekende stemme Onse lieue heer
dye sal v gheuen enen pastoer dye
v sal voeden in ontfermicheden en
de barmharticheden Want ghij en
selt myn aensicht voerdaen niet
meer sien Mer ghi selt soeken als
cristus seyt. ten eersten dat rjcke
goods ende sijn rechtuaerdicheyt
ende alle dese dinghen sellē v toes
gheworpen worden Weset onder
malcander barmhartich ende wat
ghij nu in deser armoeden lydt be
nauwicheyt soe seldi soe vese te

meer wesen salich in dat wcomen
de leuen met cristo Als die laza
rus arme mensche ghebrocht is in
abrahams scoet. soe sal v siel hyer
en indes wcomende leuen met go
de werden verenicht ist dat ghi cris
tum soeket Ende doe hij dit hadde
gheseyt soe wech hij gheringhelyc
totten strijde des ghebeden Ende
sijt naeuolgher inden bisdomme
wert ghemact Sinte saudericus
die abbo doe ter tijt genoemt was
dat also bequamelheit wert ghesic
ket op dat dye een heyligh den an
deren soude volghen inden Bisdom
me Doe dit dye edel man pōmaria
aus hadde ghehoert soe ghincle hij
wt dat lanscap van nosaghen en
de hij wech totten heylighen man
arnulphum ende hij makke daer
by he i die woestine een siede daer
hij oec mede hadde sommighe mo
ninken ende oec niet dye ma
laetsch menschen dye hij ghesont
ghemaket hadde welcke broeders
voeten dat hij dicke plach te was
schen Ende hij en ontsach hem niet
te wesen een dock ende plach sine
broederen te voeden ende te spissen
die hongherich waren. ende ghincle
mit snoede claderen ghecleet Doe hi
hier in ende in veel andere wechde
suede een enghels leuen soe woude
ten laetsten die goedertieren heer
jhesus cristus sinek kemp brengē

60

tot den ewighen loen ende hi quam totten lesten daghe In welcken wimmaricus metten anderen moniken verwachten sijn glorioso wt naert doe soe sprack hem dye wt uercoren man goods aen O goede man ende minnenchelke heer ick bidden v dat ghi cristum voer my wile bidden nu soe isset die dach dat ick sal schinen in mijns vechters aenscouwen Wat soe sal ick doon ick en hebbe niet goets in deser werelt ghedaen ick byn mit allen sonden ende benauwinghe verlaten daer omme soe bidden ick dat ghi god voer mi wile bidden Hier en binne soe quam die vre dat die heylige siele soude werde gebroche ouermodes der enghelschen hande tot ihesum cristum onsen heer Ende die wert grote bliscap der ouerster doechden inden hemel ende seer grote weninghe ende grote scrymgheder armer ende der moninken inder werelt Ende die edel man wimmaricus met den anderen moninken groef dat lichaem mit groter eerden Nae achte jaren bynae soe toeck dye wt uercoren bisscop Sandericus wt riet van sine clerken totter woestinen met twe and bisscoppen ende haelden dat lichaem des heyligen confessoers arnulphi ende brocht dat totter stadt En

de doe si hem brochten alsoe ghedraghen soe was daer seer soeten wecke ende seer scone myraculen de hij inden wege Ende die ganse staet die liep hem te ghemoete met cruce ende met wassen baerzen ende met groter vrouden ende si ontfinghen harten pastoer die haer te voren had de ontfologhen ende si brochten die reliquien vanden heyligen maer nulphi in die kercke der apostelen met groter reuerentien ende met groter bliscappe Die woestine daer hy in woende met siney broeders dye hyet dat scitis daer hij onder die wilde beesten met siney broeders woenden Dese luttel teykennen en myraculen soe scriuen wy van sine leuen ende van siney wanderinghe Mer wouden wy alle dat hij heuet ghedaen veruolghen te teykennen in francine soe soude dat den lesers verdriet om dye veelheit hier d me so hebben wy van veel een weynich te vertellen op dat wy d gheve diet sellen horen lesen niet en maiken verdriet ouermodes hulpe ihe su cristo den almachtige gode Dye welcke dat moet sijn eer ende gloorie metten heyligen ghrest van ewen tot inder ewicheyt Amen Hiet mij alre eerbaerste en gheminstie heer bisscop cludus neet dit geschrift dz du hebst begheert te scriue

ende die werken d'jnre vaders
Woerwaer ghi heft rechtuaerdelt
te be gheert. want soe welcke stede
ghi besiktet dat ghi oec sijn werken
moghct lezen ende naeuolghen

*Van sinte fredricus bisscop ende
maer telier tot wtrecht.*

De heylige man fredricus
was gheboren wt edelen ou-
daers die vryesen waren. mer hij
was edelrie i heylicheye In sijn ioc
heyt soe leyde hij meer een hemelsch
leuen dan ee aertsche hi ghinc gaer
ne ter kercken en de hoerde naerste
lick toe datmen daer las ende sanc
dat hoerde hi naersteljck en quam
thuus ende seyde dat sijn moeder
dat hij verstaen hadde Hier omme
soe wert sijn moeder seer vrolyck
ende beual hem teghens sijns vads
wille sommighe vaders om dat sy
hem leuen souden. ende sat hem met
gauen dat si hem woude leuen den
heylighen wech. ende die quade ghe-
woente te scourwen Hier en binne
soe wert die moeder van bouen ghe-
toent dat si dat kint daer weder of
soude haeten ende den heylighen bis-
scop rixfridus van wtrecht soude
beuelen. ende si toech met dat kint
tot wtrecht teghen des vaders wil-
le. ende si beualt den bisscop. mer
die bisscop sach dat voer metten

gheest der propheeten dat hij hem
soude naeuolghen inden bisdomme
van merke als een erfghenae
soe dede hij hem leuen in dye edel-
consten ende gheestelijcke leringhe
Mer dye ionghelinck fredricus
die clam alijt op in meerre doech-
den ende was een exemplē der heyl-
icheye Ende doe hij voert ghinc
in dye graden ende wat doechden
dat hij wrochte doe hi dyalē was
dat en can gheen oratoers tonghe
wesprenken Ende doe dye bisscop
sach dat hij blenckede in soe grote
doechden soe ware hij verblyft van
alfulcke naeuolger te hebben ende
hij makede hem teghens sinen dat
een prester Ende sinen name die
wert bekent dor alle dat lant. en
de hij plach oect dat een te berispe
der ouerster seden. ende hij ware
van alle gheert als een paenus:
Daer nae soe starf die bisscop rix-
fridus seer out van daghen ouer-
midts dat hij een weynich were
ghewert metten saghe ende gaf god
sinen gheest Doe hij al eerlijck be-
grauē was so coren si alle eedrach
teljcken tot enen bisscop fredricus
te wesen ende nyemant anders:
Hier en binnen soe quam die co-
minck lodoricus des groten prins
karali soen in een stadt by den rijn
En hi brocht iudich sijn wijs met
hem. want omme dat hij sorgheden

dat hij met sijn huusvrouwe soude
werden te kannen ghehae om dat hec
sijn nichte was soe en dorst hij niet
bluen in wasschlant. want die Bis-
scopen hem daer in contrarie ware
Ende doe hij vernam dat vijfendig
doot was soe seynde hij sijn legacie
ende gheboet den ouders vand ker-
ken dat si fredericum souden kiesen
voer een Bisscop ende dat si hem mz
grootter eren souden brenghen tot sijn
nen palase Ende fredericus riep en
de screyede segghen de dat hi des on-
waerdich waer Ten lasten so wor-
den gheseynt machtighe mannen
van lodowico die hem boetsapten
ende seyden wilt ghi ons heren gra-
cie hebben so coemt gheringelic mit
ten ouerste priesteren tot hem En
doe stont hij op ende seyde het en is
niet weder te segghen ons conincs
ghebot. mer sine dienste. ende wat
dat hi ghebyet dat soe salmen alhje
dooy Dit soe sprack hij ende mes-
de hem te onsculdighen dat hij niet
waerdich en waer des bisscoplike
ken habyte. ende hij ghinc totten
coninc varenden den rijn op Welc
ke die coninc seer eerhelyc ontfinc
ende daer hij he ontsculdighen des
owaerdich te wesen met velen dede
die te lanch te vertellen waren
Mer hi en werft niet. mer hij wort
Bisscop gheordineert van die and
bisscoppen die daer tegenwoerdich

waren Van welcker ordineringe
die clercken seer vrolyck ende dac-
ten gode daer of met velse danckar
heyden dat hi doe ontfinc en was
naerstich in allen goeden wercken
Des anderen daghs soe ouerleyde
die coninc in sinen sinne dat onbe-
hoerlycke hylck ende dochte dat hi
mochte werden oec vermaledijc van
fredericus. hier namaels soe ghinc
hi met hem te rade ende sprack hem
toe met affulcke woerden O myn
alre bestte die heer heeft di gheco-
ren in enen groten prester Wane
hi heeft di tot fulcken wercke be-
quame gheskeente Daer is een eylant
walgheren ghenoemt ick meen dat
si dy bekant is. in welcken mi ley-
der geseyt is. dat daer elc sijn nichte
off dat ergher is sijn fuster nemet
tot hylck off oek mede sijn moe-
der Dat eylant hebben dijn voer
vaders willen bouwen. ende datter
onghebou is dat hebben si dy late
te bouwen Waer omme soe beswe-
re ic di biden leuenden goods soe
is dat daer yemant is in fullikke
dwalinghe dat ghi hem brenghe
totten wech der rechtuaerdicheyt
ende wil hij dy niet horen so hinc
hem metter macht dye dy ghege-
uen is vander heyligher kerchen
Doe hij dit hadde gheseyt soe
wart dye heyligher bisscop seer
droeuich ende hij antwoerde hem

O heer ghi habt mi ghebonden met
enen groten eet. mer segghet my of
ick dat doon mach met dijnre gra
cien Den welcken dye coninc aue
woerde als off hij vry waer Nict
alleen wt myn gracie selt ghi die
doon. mer ist dat ghi wile. ghi selt
mi hebben in allen een hulper Doe
bughede hij hem tot den coninc mit
ten hoeft ende se yde Segghet my
conincs ofmen den vissche aen dat
hoeft ofte stert ontgheinghen sel of
datmen die myper eerst hoech sal
timmeren ende daer na dat funda
ment legghen Doe dye conincs
hoerde dat dye vraghe hem woude
weren alsoe verwonderde hij ende
sprack Die vissche als ick meyne
dye salmen aen dat hooste Beghim
nen. ende dat fundament salmen
eerst timmeren. ende dan die muer
op voeghen Sinte Fredericus aue
woerde Du habbe ste wel gheant
woert Hier omme want god dy
heuet ghemaect een fundament van
sijnre heyligher kercker dat ghi al
le sout wesen een goet eyempel soe
selick van v beghinnen ende dan
comen totten stert ouermidts go
des hulpe Ghi habbet te wyue ju
dich dijn nichste welpi des hertoge
der hert van beveren Ende ist dat
ghise niet en laet ende doet penite
tie daer off selt ghi den rjck te ma
se verliesen Want dan sel des heren

woert werden veruolt dat volck
sal opstaen teghen dat volck ende
dat een rjcke teghen dat ander De
se ende deser ghelyke woerden soe
sprack hy tot hem. ende dye coninc
die scaemde hem seer ende screyde
ende hij sach inder aerden en sprac
Ick hebbe ghesondicheit en gedwa
let vaden wech der rechtuaerdich
eyt. ick gheue my sculdich ende
ick werp my onder dijn correctie
ende oerdel. ende ick wil my seer
gaerne beteren Den welcken dye
bisscop seyde Ist dat ghi wt gan
ser herten doet alsoe seldy van god
weder ontfanghen werden Want
hy is seer barmhartich ende hy sal
dy wesch enen vader. ende ghi hem
in enen soen isset dat dijn herte niet
offen keert Doe si met desen ende
deser ghelyken sermonē haerwoer
den eynden. soe node hem dye co
mick metten anderen bisscoppen
ten eten ende hij seynde hem van
daer met groter eerij totter stade
van werchte Ende doe hy ghecomē
was totten rijh so deden die clerke
ende alle dat volck gode dancbar
hyden van haren begheerden bis
scop. ende hij is in ghesleyt inden te
pel onser lieuer vrouwen Hij bleef
in dat casteel langhe tijt lerende en
vrede makende onder dat volck
en alle die waserie en afgodye die i
die stat was dede hi wt mz godlike

sprake **H**ij en verhyef hem niet in dat bisdom. mer nae des heven ser moen hoe hij groter was hoe hij he meer veroetmoedichde **H**ij was se re naerstich i dye werke des barm herticheyt. **T**en lesten doe hij wed hadde volmaet dye tot he behoer den alsoe clam hij in een scyp ende hij voer in dat eylant dat gheheten is walgheren. **W**elcke dye sommi ghe dye van goeden leuen waren hem met alte even ende vuerentien ontfenghen. **M**er velse die met de verseyden sonden besmettet waren die maestden teghens hem heer wan nen vde ghelykerwijs als of sy souden hebben ghestreden seggends dat si hem woude do den waert dat hij dede teghens hem luden. off dat hi hem emigh scade in brochte. **D**ie heyligh man dye en was voer de se dreyghinghe niet veruaert. mer hij volbrocht dat werck daer hij omme ghecomen was onveruaert ende hi predicte dat si die hylycke niet deon en souden. **E**nde hij bleef met sine clercken in die kerkche met crane den heer bidende dat hi hir herten op dede ende dat hij haer sien dede dat si penitencie aen name en de volhert dicheden in goeden werc ken. **E**nde haer ghelyct dat wert verhoert want des anderen dages so quam dat volck ghesloten wt de derpen die daer omtrent laghen en

de si sochten wt ganter her ten ghe nade. ende si beloueden waerdiche penitencie te doen. **E**nde doe si deuo teljch van haren versleden sonden penitencie hadden ontfangen ende dat dye man goods alle dinghen seer wel hadde besietet alsoe is hij wed tot wrechte ghecomen. **M**er dye keyser die hyele hem noch an dat quade hylic ende en liet des nz als hij belouet hadde. ende hi ont sach daer langher te bliuen by dz voerseyde wijs. mer hi toech i wallant ende hij gruetese ende seyde tot haer **G**odet fredricum die os contrarie is condi. of mydet hem met ghelyck dat hi onse vryuent werde. mer en moechdi des alsoe niet vertrighen soe phint hem ende doot hem ende volghet dan mij. **D**at sy seer naerstelicke besocht somtijt sel ue. somtijt by anderen menschen. so thijt met brieuen. **M**er si en mochte hem daer niet mede toe brenghen mit ghisten ofte mit ghelden dat hi dat hylyck te laten woude. **E**nde hij seyde dat dat niet en mocht gheschenken buten des paus ende and biscoppen consent. soe wert die coniuginne seer toernich die verblijf was i onsaliger minne en si volck de de keiser en accusierde de biskop i veel sake. en si hielte i hoer herte so si he hier namaels mocht verliese. **H**ier binne woude onse heer uuolle

sinte federicus sermoen soe seynde
god in des conincs normanni vā
britonen hert Inden jaer ons he
ren acht hondert ende xyyij. dat
hi soude bestriiden dat rīck vā vrāc
rīckste ende dat hi sijn wapen soude
rechten teghens den keyser. o dat
highdwaelt was vanden rechten
wech ende goods wet hadde verge
ten Doe so vergaderde die voersey
de conincs seer veel ridders en we
gheselen mannen ende quam i dat
lanc van vranckest ende heeft ge
wonnen dorpen ende sieden en heeft
een ontalick volck metten swaer
de verslaghen ende heuet vese wef
ghhaelt ende is onghelijset wed
tot sijn lanccap ghecomen Den
welcke die keyser veruolghede mz
al gaense vranckest ende hij begos
te met hem te strijden. mer hi ver
loes in dyen strije vese van sijn ede
linghen Ende doe si alsoe dicwil
steden soe wert die keyser lodewy
cus ende conincs van vranckest
verwommen ende hij badt vrede ge
uende vese gauen dat hij sine vrict
woude wesen Mer dat volck besee
de om wat salien dat god dit aldō
vershanghede. ende daer wert vese
nurmuretingh onder dat volck
van sijn onbehoerlijcken hylck
Ten lesten soe began hem sinen soe
mit meer ander bisscoppen te beris

pen vanden hylck die puppinus
hiet en was van hirmegarda sijn
moeder gheborē Mer die keyser e
moude daer toe gheen antwoert ge
uen. mer hij scudde sijn hoofd ende
sachse wredelijck aen. soe namen si
mit machte iudich die coninghim
ne en wildense en settense in enē tē
pel om dat si soude doon penitentie
en si toghen weder tot haren husen
Mer cortelijcken daer na so nam
die conincs sijn wijf weder. en hij
brochte tot nymmeghen en dwac
die bisscoppen weder dat si haer dī
wyl of doon souden of hy soude
kallinghen maken als hi daer vese
de Doe die die heylighē paus gre
gorius hadde vernomen soe wert
hij seer droeuich ende wech vā we
men ouer die gheberchten en qua
totten conincs ende hi straften hem
sterckelijck van dat quaet dat hij
had ghedaen Doe soe vvel die key
ser neder ende gaf hem sculdichen
houde gheschoem te wesen in al
sen dinghen. ende hij badt dat hi go
de voer hem bidden woude ende hij
maakde hem rīck mit vese keyser
lijcken gauen Mer dye paus en
wert niet verblynt van sijn gauē
mer hij vermaende hem naerstelic
dat hij des niet meer den en soude
ende hij is weder ghetoghen mit si
nen volcke tot wemen Mer cort

daer nae soe is die kreyser weder ge
 comen in sinen quaden leuen ende
 dede meer sonden dan hi te vore ge
 daen had waer om so worden alle
 die Bisscoppen doer almaengyen en
 walschlaant ghedachtich des paeuse
 listē ghebode die haer gheboden had
 dat si den kreyser souden bidden by
 haer seluen ende met bryeuken dat
 hij des niet doen en soude En hier
 om soe hastede hi alle die Bisscoppen
 ende bi sonder fredricus dz bisscop
 van werreht die hem meer verniaē
 de dat hij hem soude beteren van hem
 sonden dan die ander wat gheseyte
 de daer meer Die Bisscop vergader
 den weder in een ende si gauen een
 rechte sentencie vand coninghinne
 ende si sendense ghewijlt tot d stat
 tartunam ende si dreychdene met
 ten doot waert dat si weder quaem
 noch so en was dese voerseyde krei
 ser niet versadet quaet te doen mer
 hi lietse weder halen in een sequaeli
 ketje daer toe met groter even en
 blisscappēn ende hij sat daer daghe
 licy mede in werscappen met cytua
 ren lieren ende twompen wel liden
 de Doe soe sach die gloriouse bisscop
 fredricus dz sijn hert was verhert
 ende hij schreef hem enen bryef dat
 hij hem woude doen excommunicate
 ren ten waer dat hij hem woude be
 teren in welcken brief hij vels ver
 maninghe had der vaderen ghescre

uen Om dese vermaninge so were
 dpe kreyser meer teghens hem den
 ma goodts wernich ende hij dachte
 ende vertelde metter coninghinne
 hoe dat hi hem best soude doden en
 de dat niet die coninghinne alcht
 Mer die kreyser die tooch wed toe
 vrancrijc ende hi liet sijn wif bide
 rijn om dat si den ma goodts soude
 laten doden en alst ghescreit waer so
 soudē si volgē sonder touē Doe soe
 bewyde si den heylighē man vele la
 ghen ende wat si hem niet ē mochte
 biddende noch vels gauen gheuen
 de van sijn opset brenghen Doe soe
 riep die coninghinne haer gheselle
 ende spracē toe met aldusdanighe
 woerdē Hoe grote ende hoe dani
 ghe moegenisse dat fredricus dpe
 Bisscop mi ende minen heer heeft ge
 daen ick mene dattet uwe edelheit
 wel bekent is Waer om so bid ick
 v wt gäser herten dat ghi os wilt
 wreken ende elbetselijck doot slagen
 en dr niet opēbaerlic en so wat soē
 dat ghi wed wilt hebben dat sal ic
 v wed gheue Dese reden misbaghe
 die gheen die god onesaghen mer
 daer stondē op twee iongē die ho
 uerdich ende ghyperich ware en si
 louedē dat te doē waert dat si haer
 des woude louen Ende doe si dat
 hadde gheseyte alsoe swoeren sy
 onder malcan deren dattet nyemāt
 den heylighē Bisscop en soude opē

barey ende si namen haer messen en
 quamen tot wrecht op dyen dach
 als die sonne quam int teylē dat
 leo hiet. En si seydē dat si mitte bis
 scop hadde te spreken. en doet hem
 was gheboetscapt van sine clerke
 die he rede makdedē o misse te doen
 soe hyf hi sijn handen en dat hoofe
 inden hemel ende sprac al wenende
 ende hi dede gode vese dancberheden
 om die lequame tijt wil. so leerde
 hi dat engelsche aensicht tot dyen
 die daer omme stonden ende seyde
 Ic weet wat si willen. mer ick ghe
 bide dat si wachte thent die misse
 ghesdaen si. En hi stont op van sine
 bisscopps stoel ende dede misse mit
 anyste des herre. ende hi dede tot de
 volcke een sermoen dat si niet droe
 uich en soude wesen. ende hi voersei
 de haer sijn doot. en dat hi in dyen
 seluen daghe metten heylighen sou
 de spijse ontfanghen van gode inde
 ewighen leuen. En hi gaf hem alle
 ons heren lichaem ende bloet en son
 den se. en die goede herder beval go
 de mit cranen sijn scapen Hier o so
 sereyden alle die clercken ende dat
 volck ende si en wistē niet wat die
 bisscop hier i beteykende was. En
 de doe hij dat officium hadde vol
 brochte soe ghinc hi in sinte jans e
 wangelisten sacrifie in welcke hij
 sijn grafe hadde doen masken. en hy
 na alleen niet he sine capellaen daer

hi aen bad mit cranen der heylige
 hulpe. en hi geboet dz si soude gaē
 die gheseynt warē van judith der
 keyserinnen. En doe si in waren ge
 gaen so gheboet hi sine capellaen af
 ter dat outer te gaen. en dat hy
 niet en soude wedercomē hi en ghe
 boet hem welcke outer daer Buten
 stont. Ende doe hi wech was ghe
 gaen soe vant hi daer des duuels
 kinder stamerēde en haer boefcap
 niet en costen segghen. en doe seyde
 hi tot haer dat v ghebode is dat doet
 want eer ghi hier quaemt soe wist
 ic dat. En doe si dat hadde gehoert
 dat hij willich was totter doot soe
 sloeghen si hem in sijn inghe doemte
 en seydē lachende Onse coninghim
 ne is nu in di ghewroken. En dye
 maertelaer goods stopte dat dat
 bloet wt sinen lichaem niet en liep
 ende hy gheboet hem dat si neersteli
 ken souden gaen wech op dat si n̄
 en souden werden begtopen. Ende
 doe si snellheden wech waren ghe
 gaen soe touede hy een luttel ende
 riep weder doe sine capellaen. ende
 hij gheboet hem dat hij soude clym
 men op dye muer ende sien oft
 dye boden waren ouer den rijn. en
 de offsi oec seer haesteden. dat wel
 ke hij dede ende quam snellhēte we
 der ende seyde dat si ouer den rijn
 waren ende oec gheringhelycken
 liepē Ende hi sach meesterlike sijns.

ſijns heren aensicht aen ende sach
dattet verwandelt was. ende seer
bleeck als of hi doot hadde geweest
ende hi vraghede wat hem waer ge
sciet Den welcken hi bade dat hij
niet droeuich e waer ende hi ſeyde
O mijn lieue ſoen ic ben gheslagen
wept mijn broeders ende mijn me
de ridders. wept dat volc goods
dat si der aerden gheue dat haer toe
be hoort. en dat si bidden dat minen
gheest moet verdede gheſicket totte
haer al bin ic des onwaerdich ons
welkes wet en minne mijn bloet is
hudē wt ghestort in aerden Doe
hi dat hoerde so wech hi he metten
haer ſcreyde en riep en vertelde dat
alle den clercke **O** goede jhesu wie
can dat vertellen alle die ſcreyinge
ende weninghe die daer doe waren
Ten lesten ſoe qua daer ſinte oduk
phq ſijn mede werker mit vele cler
ken ende volks. ende si riepen alle
ende ſeyden **O** goede herte waer o
ſo laetste after onſe wesen. mer die
glorioſe maertelaer ſeyde Broeds
ende mijn lieue kinder iſt dat ick
enich deel hebbe metten heylighen in
den hemel ſoe en ſal ic v niet onghe
twest after laten mer ick ſal alcht
bidden omme ure heyle ende ghe
ſonchteyt Oler ghij ſelt weten dat
dye deenen ſellen comen ende ver
deruen alle des keyser s rijkene ende
ſijn edelinghen om ſhriu quaethytc

wille ende leyder onſe ſtadt ſal oec
werden verderfe om onſe ſonden
ende dat hi heeft met ons gewoent
Ende doe hi dit nauee hadde ghe
ſeyt ſoe dede hi die benedixie op dz
volck ende hi ghincck ſeuendich in
den ſarcck daer hij woude ruſten en
de hij began eerſt die psalmen dye
men pleghet te ſinghen ende ſeyde
Plaebo dno in rigione viuorum
Dat is. Ic ſal behaghen den heer i
der ſeuender lande **E**n doe ſoe ver
haelde hij dicke **O** heer ic beuel mi
nen gheest in dinen handen Ende
hi lach op ſinen rugghe ende ſach
inden hemel Ende alſoe gaf hi ſine
heylighen gheest. ende doe wert die
kercke veruolet met ſconen welci
kende wecke ſoe dat alle die ſcaer
voelde dat die enghelen daer bi wa
re die des martelaers ſielien broch
ten totten ewighen leuen. daer ons
moet bregē die ſone goods **A**me

In dat ſelue jaer ſoe begonſte
des biffcops prophecie werden ver
uolt Want die denē quamen ouer
dat meer alſoe veel als der ſant is
des meers ende quamē tot ee groet
dorp duerſtadt gheheten dat nu
wijſt wert gheleyten in welcken
dorpe ſoe waren lv. kercken in der
even goods ende ſhriu heylighen ghe
timmert die ſi alle verderueden en
de te nyete maecten ende beweſden
ende ſi venghen alte veel volcks

N iiij

Ende van daer soe voeren si ouer alle die werelt ende veruolgden die heylighhe kercke. ende sijn vader omme ghetoghen Ende cors nae kuttel jaren so quamen si weder tot wrecht ende daer en spaerden sy nyemant. mer si verderfden daer altemale. waer omme soe gheschye dat dat nae den doot alfricus sinte Fredericus broeder ende luttgerus bisscoppe. dat die stade ende die dorpen stonden allene ende waren ghe destrueert. thent baldericq die daer nae bisscop was ouermidts goedes goedertierenheit soe maecte si weder die mueren op vander stade ende die tynnen Ende die bisscoppen van al aelmaengen ende malslant die stoden op tegens den keyser ende der keyserinnen om sinte Fredericus doet. ende si seyden dat mense souden vanden rjcke van wemen verdriuen Ende ander die beter waren dat rjcke te reggelen ende hem te han te brenghen Waer omme soe wert die keyser seer ghescoert ende ontsach dat si hem souden verdriuen van dat rjcke. ende dat si sijn sonen souden keysen tot coninghen. soe swoer hij ende dye coninghinne in allen der bisscoppen aensicht dat hij onsculdich waer i rade off dade van sinte Fredericus bloet dat ic ghescoort was. ende dz hysse vergheens en conste vijnden.

Dye dat ghedaen hadde Ende doe hy dat ghedaen hadde soe waren als die bisscoppen wel te vreden daer in. ende si togen elcke weder chuis Ende si seyden ridders doer alle landen dat sise souden vanghen die dit ghedaen hadde Ende doe si ver name dat si waren kind des doots soe namen si vander coninghinne ghelyc voer haer loen ende si toghen al wech van dat rjke sie als vlyede lude thent dat hem die doot te ghe moete quam ende leyde gheuan ghen totter hessen Dye menyeghe keyser doe hy sinen soen veruolghe de ouer den rijn om hem te doden soe wert hij gheringhelycken sieck ende wert ghebrocht int scip ende starf bi enghelhem in een eyland Ende hij wert ghebrocht tot sinte armelphus kercke. ende het wert alle den volcke bekant hoe hy was in sinen wercken Mer soe wat coninghinne ghescreued dat en vijntien niet ghescreuen Mer het is wel te vermoeden dat si heuet loen onfanghen na haren wercken Daer ons off moet beschermen dye vader die soen en dye heylighc geest. dye leeft van ewen tot ewe Amen

Van sinte Agapitus maertelaer

Onder den keydenschen coninc Antiochus soe was ee kind

agapitus ghehoemt dat god one
sach Dit kint versake de alle dz he
van erfnisse aen quam ende hi gaf
henj seluen gans ouer in een offer
han de goods Ende doe die kint da
ghelyc was volherende in die ker
ghe goods ende en hyest daer niet
off Soe seyde hy tot eney man die
kersten was porphirius genoeme
wy sijn goods riddersen daer om
soe en laet ons niet sculen van des
duuels aefichte mer laet ons gaē
ende segghen hem O heydensche co
minck waer om soe soekste die dis
cipulen goods ende wat soe wildi
teghen hem deen Mer laet ons doē
als sin te pauwels die apostel seye
Ist dat dinen vyanit hongert soe
spynset hem ist dat hi dorst soe lauet
hem Dese woerden worden den co
minck gheboetscape Doe soe geboet
die cominck agapitus te Brenghen
die dit ghesproken hadde ende sey
de tot hem Ick sie dy wesen rasen
de ende veel woerden habben ende
dijn oerdel gheuen eer du werdeste
gheuraghett Agapitus antwoerde
Ic en byn niet bissinch mer wijs
ende ick set in minen god mijn ho
pe dy seyt En wilse niet ontseien
dy dat lichaem doden si en moghen
der sielen niet doon Antyochus die
cominck seyde tot hem wyes soene
biste of van wat ghesslachte biste off
van jaren soe biste Agapitus ant

woerde icch byn ten eersten een ker
sten ende van edelen ghesslacht ghe
koren ende ten eersten soe leerde ic
dat rechte op der mercet ende daer
nae soe wert ick ghescicke in een
cloester ende daer soe leerde ic dye
waerheit Ick era minen god ende
hem diene ick alleen die mi ghesca
pen heest Ist dat ghi yet teghen god
wilt spreken ende fidi sinen vyan
so antwoerde my Antyochus sey
de Ick en sal di niet vels spreken
ick sie di een lijne wesen ende ick
en weet van wat verdieste du bis
te mer ick segghe dy agapitus doet
sacrificien den onuerwinlichen gode
jouis op dat ic dy niet en dode niet
vele pynen als een kersten lijne
Want ghi sijt noch binnen v xv.
jaren Agapitus antwoerde Mijn
rechter is god die alle menschen
herten kennet Mer ghi die in deser
werelt wonest ende schint te wesen
een soch dhins vaders des duuels
wile mi niet cloestre woerden verley
den Die cominck antyochus seyde
Ick begheer dat ghi mi segt waer
off di dese wijsheit is Agapitus
antwoerde Ihesus cristus is mit mi
ende ghi segt waer of mi dese wijs
heit is Doe soe gheboet hem die co
minck met starcke scarpe senen te
slaen Agapitus antwoerde inder
pijen ic en wert niet ghesslaghen
mer meer ghesaftighet Doe soe le

uerde hem die coninc sinen rechter
ouer ende seyde **T**en si dat agapi-
tus sacrificert so doot he niet velse
pinē **E**n die rechter gesoet sijn rid-
deren dat si hem brenghen soude in
den starker. en lach hem daer vier
daghen legghen sonder water. ofē
laet he gheen mēsch toecomē chene
dat hi alsoe onbreket **E**n attalus
die crden bewarer seyde tot den
rechter. waer o sidi sorchuoudich
ic sal tot he gaen en doē hem sacra-
ficierey **D**oe soe seyde die rechter
tot he **G**ider keyserē macht ende
der godē cracht ist dat ghi he daer
te cone brenghen ic sal di late we-
sen dat ic him **E**n de attalus ghinc
tot agapitus inden starker en sey-
de hem **G**heloeft agapite ende gaet
van deser dwaessheit en doet de go-
den sacrificien. wser om wildi in
die tormenten steruen en verliesen
die ioncheyt dijns leuens **I**c heb
kersten ghewest als ghi nu syt.
ende ick liet off ende dede den godē
sacrificien ende nu soe ben ic ee die
re ende een heer **A**gapitus seyde
tot hem **I**c ben een knyt. in noch
tans en sal ic niet doen als ghi die
des duuels wille volbrenghet en
aenbedet die afgoden die steen en
hout sijn **A**ttalus seyde ick wil di
wel liden dat ghi mi berispet. mer
doet sacrificie **E**n de doe hi dit had
de gheseyt soe seynden dye rechter.

ende liet agapitus halen wt de kar
ker ende hij liet voer hem een wes-
per gaen die riep **A**gapitus die
die gode blasphemert salmen met
weghesochten pinē verliesen **A**ga-
pitus quam totten rechter en seide
hem **A**gapite wile ghi onse vrient
wesen **A**gapitus antwoerde **E**n
wile niet miney god tempteren. en
mi dit voer legghen **D**ie rechter sei
de Neemt colen ende legghet se op si-
ne houet **E**n de doe si op sijn hoeft la-
ghen soe seyde. ic doe di dancstaerhe-
den ihesu criste die inder ewicheye
regnierste die mi hebt doen proeuē
En de hij began te singhen ende sey-
de **G**hi hebt mi ontfangen o dijns
onnosselheit wille ende ghi hebt mi
gheconfermeert inder ewicheye in
djen aensichtē **E**n hij ghehoert we-
der agapitus te slaen met gheselen
Agapitus seyde. dijn slage doē mi
so seer of mi muggē be ten **D**oe ghe-
hoet hi he op simecke de messe te han-
gen mitte hoeft ned en seide tot he
Dijn wijsheit en ydelheit arbedet
i vuylmisse en hi wert geslagē van
drie quaternione mz herde geselen
en die he sloegē seydē **E**n wilt de
rechter gheōrecht doen. noch die
gode blasphemere. en si lietē he ha-
gen. doe ghehoet die rechter dat nye
mane tot hem gaen en soude. chene
datmen hem boetsapten dat aga-
pitus lichaem begrauen waer **N**a-

dreye daghen soe ghinc anastasius
daer hi hinc bouen die messen en
woude sien of hi noch leuede ende
hi sach he gaen in enē blenckende
clede op die messen Ende leuede go
de segghende Ick en sal niet steruen
mer ic sal leue ende ic sal des heren
wercke vertellen wi sijn ghegaen
der dat vuer en dat water en du
hebste ons ghesleyt in wellusten
Die enghel des heren had hem one
bonden Dese anastasius was oecck
een crede wachter ende hi vertelde
dat myrakel dat hi ghesien had de
rechter Doe seyde die rechter wa
selen wi mit hem doen Anastasius
seyde Ic ghedaet dat sijn god groet
is en datter gheen ander en is dan
hi Die rechter seyde Als mi duet
soe bstu verliedet Ic selt de key
ser segghen Anastasius seyde Ic
wil seer gaerne gaen onder die se
tenie op dat ick den heylighen ende
rechtaerdigken niet en sie pimige
Doe dit agapitus had vernomen
dat anastasius aldus hadde ghe
sprokken soe hyef hi gheringhelyck
sijn ogen ende handen tot den hemel
en seyde bidende ihm ypm Glorie
si di een gheboren soen verlosser der
werelt licht gheboren vanden liche
die regnieres van ewen tot inder ei
wicheyt Amen Doe so wert die
rechter seer toernich en hi sneet de
ewe sijn claderen ey seyde O ontster

felijcke goden die dijn crachte heb
beste ghedaet mit de touenaer hem
hlpde en merket ghi v onrechtien
met dz hi v doet Agapitus antwoer
de O rechter waer o biste toernich
op dijn gode mij god kent alre
menschen hert en ic doe he gracie al
ken en danc berheyden Die rechter
seyde sege mi wie is dijn god Aga
pitus seyde Mijn god is seer groet
onuerwintlic en wondelic de welc
ken dien die enghelen en de archa
gelen die hemel en eerde ende al dat
daer in is heeft ghemaeckt Doe soe
wert die rechter toernich en seyde
sijn ridders Maect he naect ende
doet siedede water i sine buick en
sege hem en wilt nz wesen als een
kijn dat vels sprekend ende onrechte
den rechter doet En doe si dit de den
soe seyde agapitus waer o so behdi
heet water ghedaet in mine buyck
Ic meen dattet coue water is wat
minen heer die gheeft mi een verco
lings daer ic dit omme lide En
de die voecht seyde Breket hem si
ne kinnebacken Agapitus die sei
de doet in mi alsoe vele pimen als
daer inder aerden sijn Want ick
hebbe een groet hulper inden hemel
dye my starcket Dye rechter sey
de tot hem Ist dat ick ghesoue sal
ick oecck dinen god sien Agapi
tus antwoerde Ghij en selt dynen
heer dynen god niet tempteien

Wat dijn vader den duotel woude
hen tempterenende hij seyde tot he
Du en selste niet tempteren dinen
heer dinen god Soe en seldi oecht
niet connen goods knecht tempta
ren Ende doe die agapitus goods
knecht seyde so viel die rechter van
sinen rechterstoel Doe soe verga
derden hem sine dienres ende sette
den hem in sijn bedde Doe seyde die
rechter sijn ridderen toe loept ick
barne coemt mit hulpe Onse go
den sijn niet die wy sonder saken
even Mer agapitus god is ee groet
ende een ewich god. ende dat ick
hebbe ghehaen in goods kijnde dat
ontfanghe ick Ende doe dat dye
rechter hadde gheseyc so gaf hij ghe
ringhelyck sinen gheest Ende doe
dat sine dienres sagen dat van dy
en rechter ghemact was soe boet
scap tene sijt den keyser Doe soe
gheboet dye keyser agapitus on
der dye leeuwen te werpen ende ge
ringhelyc so broch ten hem sine rid
deren in die stade penestria ende sy
maskeden toe dat amphiteatrum
ende si maskeden daer een caetspel
den volcke Ende doe die leeuwen
waren laten lopen soe quamen sy
tot agapitus ende si neygheven ha
re hoeften met alle saftmoedicheit
tot sinen voeten Ende doe dit dae
volcke sach soe verwonderden si he
ende seyden Woerwaer daer en is

anders gheen god dan dye agapi
tus goods knechte belydet Ende
doe dit volc seyde soe seyde tot
haer agapitus Ghelouet in cristum
vaders ende broeders op dat dijn
sielen moghen werden ghesonec Sa
lich soe sidi ist dat ghi ghelouet idē
leuenden god Doe soe haelden de s
duuels dienres agapitum ende si
seyden tot hem dat si hem met vele
pimen souden doeden. ende si quamē
weder teghens die stadt daer twee
calummen sijn ghesettet ende agapi
tus Anghel den op sijn knyen ende
sprack sijn ghebet. ende daer so sode
ghen si hem metten swaerde ende
hij gaf sine gheest op die xv. kalen
de van september Doe soe quamē
die kerstenen des nachtes en hiel
den sinen lichaem. ende si begroeven
dat een myle vander stadt op enen
acker in enen nuwen sarcē dat si
daer vonden ende seyden Dese heeft
god wtueroren tot enen waerdi
ghen maer telsaer op dat god der
hem soude werden ghebenedijt ond
die heydenen Ende vele heyden ghe
loefden in gode ouermits agapitus
sinen knecht die leeft en regneere
inder ewicheyc Amen

Va sinte Affra maertelaerster

In dyē dagē doe dyoclesiaēs
maserie barnede ond de ker-

stenen so qua daer ee Bisscop bi die
 stat van crecken augusta. die hyet
 narciscus mit sine dyaet felij ende
 vloech en qua i ee opelbaer bordeel
 met sinen gheselle onwetende En
 doe dat mie wijn sach dat daer qua
 men die twee eerbaer mannen en
 si meeden dat si daer om oncuysh
 heye quamen soe bereyde si dat ete
 nae hare ghewoenten mit drie ma
 gheden Mer doe die Bisscop sach
 dat die spise qua so begonde hy te
 bidden en psalmē te lesen En affra
 dat wijn die des nye ghesien en had
 began te verwonderen en vragende
 wye hi waer Ende hi seyde dat hy
 een Bisscop was Doe si dat hoerde
 soe vael si gheringhelyck tot sinen
 voeten ende seyde O her ic ben des
 onwaerdich want in deser stat en
 is gheen onwynre wijn Die Bisscop
 seyde Onse lieue heer wert van een
 onwynich wijn geraect ende niet be
 smet Mer sijn heylicheyt dede of al
 le haer vlecken Die vryle sonden
 en mochten niet leulcken goods
 licht ende claeheyte Baer om doch
 ter onfanghete in di dat licht des
 gheloues. op dat ghi moghet wer
 den gherwynicht van allen sonden
 ende alijt van minen inganck ver
 vrouden Affra seyde hen Je dye
 meer sonden ghedaen hebbe dan ick
 haers op myn hoeft hebbe hoe sal ic

moghen werde gherwynicht va soe
 velse sonden Die Bisscop antwoerde
 Gheldest alleen en wert ghehoope
 en ghi sele salich wesen Doe ick
 affra haer maechede ende seyde heer
 Dese man is een Bisscop d' kersiere
 meschen en hi seyt mi Ist dat ick
 gheloef en werde ghehoepet soe sal ic
 werde gherwynicht va allen sonde
 Wat dunct v goet Die maechede
 antwoerde als eumenia en eypre
 pia en seyde Du biste ose vrouwe
 en hebbē wi v niet gheuolghet tot
 die sonden hoe en sellen wi v nz vol
 gen tot vergiffenissonde Du
 biste onse houet en so waer datz ho
 uet gaet daer sellen die ledē volge
 En doe si aldō sprake soe begane
 nacht te werde en die Bisscop bega
 gode te bidden mit sijn dyalke doer
 alle die gase nacht en affra had te
 same mit hare maechede En doet
 morgē wert soe bega narciscus dpe
 Bisscop werde gesocht vaden bosch
 En si seydē tot affra Waer o si die
 tot v sijn ghecomen Min waerde
 gemide gastē sijn gegae tot sacriſ
 tiē te doē En si meeden dz si ghegaē
 warē totte tēpel of capitolii Mer
 daer bleefē en seyde tot affra Ic
 bekēdē wel die gister auot tot v
 quame wat het ware kersie Wat si
 teykēde alijt heer voerhoest mitte
 teykē des erices d' xp̄is mede gepas

Wat dijn vader den duuel woude hem tempteyende hij seyde tot he Du en selste niet tempteyen dinen heer dinen god Soe en seldi oech niet connen goods knecht tempte ren Ende doe dit agapitus goods knecht seyde so viel die rechter van sinen rechterstoel Doe soe vergaderden hem sine dienres ende sette den hem in sijn bedde Doe seyde die rechter sijn ridderen toe loept ick barnie coemt mi te hulpe Onse god sijn niet die wy sonder sacken eten Mer agapitus god is ee groot ende een ewich god ende dat ick hebbe ghedaen in goods kijnde dat ontfanghe ick Ende doe dat dye rechter hadde gheseyt so gaf hij ghe ringhelyck sinen gheest Ende doe dat sine dienres sagen dat van dy en rechter ghemaect was soe voet scaptene sijc den keyser Doe soe gheboet dye keyser agapitus onder dye leeuwen te werpen ende ge ringhelyc so brochten hem sine ridderen in die stadt penetria ende sy makeden toe dat amphitheatrum ende si makeden daer een caetspel den volcke Ende doe die leeuwen waren laten lopen soe quamen sy tot agapitus ende si neygeden haue hoefden met alle saetmoedicheit tot sinen voeten Ende doe dit dae volcke sach soe verwonderden si he ende seyden Woerwaer daer en is

anders gheen god dan dye agapitus goods knechte belydet Ende doe dat volc seyde soe seyde tot haer agapitus Gheluet in cristum vaders ende broeders op dat dijn sielen moghen werden ghesone Sa lich soe sidi ist dat ghi gheloeft idē leuenden god Doe soe haelden des duuels dienres agapitum ende si seyden tot hem dat si hem niet vele pimen souden doden ende si quamē weder teghens die stadt daer twee calummen sijn ghesettet ende agapitus knylden op sijn knyen ende sprack sijn ghebet ende daer so sode ghen si hem metten swaerde ende hij gaf sine gheest op die xv. kalend van september Doe soe quamen die kerstenen des nachtes en haelden sinen lichaem ende si begroeven dat een myle vander stadt op enen acker in enen nuwen sarcf dat si daer vonden ende seyden Dese heest god wtueroren tot enen waerdighen maertelaer op dat god deer hem soude werden ghebenedijc ond die heydenen Ende vele heyden ghehoefden in gode ouermits agapitus sinen knechte die leeft en regneert inder ewicheye Amen

Va sinte Affra maertelaerster

In dyē dagē doe dyoclesiaes miserie barnede ond de ker-

stenen so qua daer ee bisscop bi die
 stat van crethen augusta. die hyet
 narcisus mit sine dyac felig ende
 vloech en qua i ee opelaer bordeel
 met sinen gheselle onwetende En
 doe dat mie wijs sach dat daer qua
 men die twee eerlaer mannen en
 si meeden dat si daer om oncuyesch
 boye quamen soe beryde si dat ete
 nae hare ghemoeiten mit drie ma
 gheden Mer doe die bisscop sach
 dat die spise qua so begonde hy te
 bidden en psalmē te lesen En affra
 dat wijs die des nye ghesien en had
 began te verwonderen en vragedē
 wye hi waer Ende hi seyde dat hy
 een bisscop was Doe si dat hoerde
 soe vys si gheringhelyck tot sinen
 voeten ende seyde O heer ic ben des
 onwaerdich want in deser stat en
 is gheen onweyne wijs Die bisscop
 seyde Onse lieue heer wert van een
 onweynich wijs geraect ende niet be
 smet Mer sijn heylighelyct dede of al
 le haer vlecken Die vryle sonden
 en mochten niet beulcken geeds
 licht ende claekeyt Baer om doch
 ter onfangheit in di dat licht des
 gheloues op dat ghi moghet wer
 den gheremicht van allen sonden
 ende alijt van minen inganck ver
 vrouden Affra seyde hem Ic dye
 meer sonden ghehaen hebbe dan ick
 haers op mij hoesch hebbe hoe sal ic

moghen werde gheremicht va soe
 vele sonden Die bisscop antwoerde
 Gheloest alleen en wert ghebooyt
 en ghi selt salich wesen Doe riep
 affra haer maechdē ende seyde heer
 Dese man is een bisscop d kerste
 meschen en hi segt mi Ist dat ick
 gheloest en werde ghebooyt hoe sal ic
 werde gheremicht va allen sonde
 Wat dinet v goet Die maechdē
 antwoerde als eumenia en eypre
 pia en seyde Du biste ose vrouwe
 en habbe wi v niet gheuolghet tot
 die sonden hoe en sellen wi v nz vol
 gen tot vergiffenissonde Du
 biste onse houet en so waer dattz ho
 uet gaet daer sellen die ledē volge
 En doe si aldē sprake soe begane
 nacht te werde en die bisscop bega
 gode te biddē mit sijn dycke over
 alle die gase nacht en affra had te
 same mit hare maechdē En doet
 morgē wert soe bega narciscq dy
 bisscop werde gesocht vāden bosch
 En si seyde tot affra Baer d si die
 tot v sijn ghecomen Mijn waerde
 gemide gastē sijn gegae tot sacri
 cē te doē En si meeden dz si ghegaē
 warē totē tēpel of capitolii Mer
 daer blefē en seyde tot affra Ic
 behēde wel die gister auōe tot v
 quame wāt het ware kerstē Wat si
 teykēde alijt hoer voerheft mitte
 teikē des cruceis d xpūs mede gepas

Hij is Affra seyde hem. Souden si
hebbelen ghegaen tot een meen wijn.
Had dent kerste gheweest. Tot mi en
coemt nyemant dan die mi ghelyc
sijn. Ende dese ghinc wech ende ver-
telde hem allen wat hi gehoert had
de ende si vertelde oec totten heyl-
ighen. Doe soe ghinc affra tot ha-
re moeder hylaria gheheten ende
seyde haer. Een kersten bisscop qua-
tot my onwetende. Want hij hier
onbekent was. ende hij anbadde al-
len den nacht sinen god ende de de-
ons he mij mede aenbeden. Ende bid-
hanen craye so ghinc wt dat liche
dat wij hadde. ende ick haestede
om dat te ontstellen ende en kost
niet doen. Doe seyde mi sijn dyake
En wilt niet soeken een liche dat
men wt doen mach. Nu soe sal dy
ghetrouwent werden een liche dat men
niet wt doen en mach. Ende doe
dye bisscop hadde gheseyt coeme
mijn liche ende koemt dinne ansiche
ende wi sellen salich werden so qua-
gheringhelyck een liche vanden he-
mel ende een donre en en ghinc niet
wech. mer het bleef daer soe langhe-
staen tot dat began te daghen. En-
doe doe hij sijn ghebet hadde voleyn-
det doe gheboet hij ons te antwoer-
den ende te segghen. Amen. Ende
doe soe ghinc alleyncken dat liche
van onsen oghen. Daer nae soes

seynde ick my tot sinen voeten en
de seyde hem. Du hebbest dy grote
onrechticheyt ghehaen in dyen dat
tu tot my biste in ghegaen. Want
ick byn een sondich wijn. Ende hij
seyde my. Daer mi god in gheboet
te gaen daer so hebble ick in ghegaen.
Ende des morgens tot dryer vze
so quamen si tot mi eer dattet began
liche te werden dye narciso den bi-
scop laghen leyden op als hij we-
ghinghe hem houden ende doden.
Mer doe hij niet wt en ghinc soe
quamen si tot my. mer ick hoedese
op dat si niet en souden gheuonden
werden. Mer mijn lieue moeder
jst dat ghy des ghebyedes soe sal ic
se hier doen comen. Want hij heuet
mi gheseyt dat hij mi sal kersten
maken op dat mijn sonden sellen
werden weghehaen. Doe dit sijn
moeder hoerde soe mart si verblyf-
ende si seyde. Dat soe moet mi god
gheuen dat dese dinghen gheschyphen.
Affra die seide. Alst begint nacht
te werden alsoe sal icse hier bren-
ghen. Die moeder antwoerde jst
dat hij des niet won en wilde so
bidde hem naerstelijken. Doet
auont were alsoe badt si narciso
ende si gheinghen tot haere moeder.
Ende doe si in haer eyghen huis
ghegaen waren alsoe wert daer
alte ouer zeer grote blyscappe.

alsoe dat hylaria drye vren lanc
hyelt sijn voeten ende seyde Iest
bidde di here dat ghi mi doet regni
ghen van minē sonden Doe seyde
narciscus salich is dijn geloef dat
tu in dijn hert hebbest ghesundeere
eer ghi dat woert des rechtaardic
heyles hebe gheswoere Wat ghi sijt oē
fangē inde woerden goods soe ke
ghint huden te vasten En ghi sele
seuen daghen vasten ende horen die
sermonen des waerheyles En op
ten achste dach seldi werde gery
nicht van allen sonden en ghi sele
wesen als iongke kinderen die son
der sonde sijn Hylaria seyde haer
Ist dat du ghesiedes soe sellen wij
di segghen dat mi gheert habbe en
ghedict Narciscus seyde Hier oē seg
ghet wat ghi gheert habbet Hyla
ria antwoerde Mijn ouds waren
we cypers ghebore en sijn hier ge
comen mit de afgod veng dyē wy
noch habbe ghedict Daer oē so heb
ie mijn dochter ten laetsten venus
gheheylchte en habbe late wese i een
hordeel om dat si die godinne als
soe soude mie haren dienst behaghen
en ic ghelyuede dat mi venus daer
om soude goedertieren wesen als ic
mijn dochter in hare dienst hyelde
Want venus priesteren segge hoe
die vrouwen meer minres hebben
hoe dattet venus bet behaght Doe
dit die man goods narciscus hoer

de soe wert hij seer droevich ende
screyede ende seyde toe sinen dyalke
felijs Staet op broeder ende laet oē
screyden op dese ere en laet ons god
bidde dat die gracie moet ouuloe
delic comen daer die sonde ouerulo
delic heuet gheweest En het geseyde
doe si bidden dat daer op elkerde
een naect moet volwoeden en bega
te bokken en seyde O heyligh nar
cise wat is di mit onse salien wat
is di mit mijnen maechde die ic heb
althe in mijnen huusghesin ghehad
Dijn god mint regn sielen en licha
men dese sijn mi en moghen ands
niet wesen Coē ic daer die regnich
eyt regneert Can ic daer een stede
vinden waer oē bistu hier in gheco
men daer die lichamen sijn beulect en
die sielen besmet Doe seyde narcis
cus Ic ghesie di onregn gheest dz
tu mi antwoerde daer ic di of vrage
Sege mi verdoemde of ghi weet dz
minen heer jhesus cristus is gheua
ghen ende ghegheselt ende oecle be
spoeghen int aensicht met verne
ghewent met galte ghespyset aen
dat cruce ghenaghelt ende ghesror
uen ende begrauen en vanden doce
des derden daghes verrassen Dye
duuel dye antwoerde Off off mi
dat betrouwde niet te wesen Want
in dye vre doe onse lieue here jhe
sus cristus van hemelrije is ghepas
sijt soe is onse prince gheuloeghen

van sijn aensicht ende doe soe scoer
den die stenen ende die graue woz
den op ghegaen ende die heylige ma
nen stonden op die dat werec sagen
en onse prins wert mit gloeyende
ketten gheuage Die heylige bisscop
narciscus seide. hoe het u priues nae
Hi seide satanas dat betrycket ee
beghinsel des doots Narciscus sey
de segt mi wat heest myn heer ihuus
christus ghesondiche dat hi dat leet
Die duuel seyde hi en dede nye son
de. mer om des menschen sonde leet
hi dat **Narciscus** seyde **Wt** dinen
monde selftu werden veroerdelt
Want ghi weet dat onse heer ihuus
christus niet en is veroerdelt o sijn
sonden. mer om der menschen son
den. so leert van desen vrouwe dat
hi oec om haer is ghepassijt die tot
sijn ghesouue ende gracie comē **Dye**
duuel seyde **Waer** om seyt die heyl
ige wet dat nyemant des anders
dinghen sal nemen. waer om ghij
die heyligh bissie nemest myn dingē
Waer om so neēt ghi myn sielē die
ic ghewōne heb **Die** bisscop seyde
he **Ghi** heft gheveest een dief ende
ee rouer vāden beghimme **Wat** ghij
hebe dese sielen van hare scepter ghe
stolen. siet nu so hou ick den dief en
gheue den scepter sijn creatuer **Die**
duuel seyde **En** byn ic sijn creatu
re niet. daer om so gheuet mi weder
mine scepter **Narciscus** seyde **Du**

hebbest besleden dat cristus is ghe;
storuen om die sonden der mēschen
had hi ghesleden oec om die duuelē
soe soude ick di daer oec toe breng
ghen. mer gaet ghi tot uwen prim
ten der duuelen **Die** duuel seyde
Doet barmherticheye op mi. en ghe
uet toch in mijne macht een siel;
Narciscus seyde **Ist** dat ic di daer
een gauue in dijnre macht wat sou
di daer mede doen **Die** duuel seyde
jek soude hem doden ende sijn siel
winnen **Narciscus** seyde **Morgē**
vroeck soe sal ick di die macht ghe
uen dattu des doen selfste **Dye** du
uel seyde **Zegghe** mi by god dattu
mi selfste gheuen een siel in een lich
aem bessloten **Dye** ic sal winnen **Nar**
ciscus seyde ick sal di een siel ghe
uen die in enē lichaem is en slaepe
ende eet ende drinct ende wastet;
Die duuel seyde **No** soe ghebiet mi
hier te blauen in deser nachte **Nar**
ciscus **dye** bisscop seyde **Mogheste**
by ons blauen alsoe blijft by ons
Dye duuel die antwoerde **Ist** dz
ghij niet en bedet noch dijn linge
en bugheit van deser nachte so sal
ick by u moghen blauen **Narcis**
cus **dye** seyde totten duuel **Jek**
en sal allene niet bidden. mer mede
alle met midye hier sijn **Doe** soe
gaf dye veruaerlycke duuel een
groot ghesluyt ende hi en openbaer
de voert aen nergheents meer;

Ende nariscus gheboet affra te es-
 ten mit haer moeder ende magheden
 nae dat si hadde gheuast. dye seer
 leueden om dat si hadde ghesien
 ende hi starckede met sinen ghe-
 beden ende vermaninghen Mer hi
 at niet met sinen dyalke want hij
 wiste wel dat hi des morgens we-
 der metten duuel soude worstelen
 Ende die nacht ghemel verbyp niet
 psalmen ende ghebeden Ende des
 morgens soe openbaerde dye du-
 uel narisco en de hij seyde O heyl
 ghe vader weset ghedachtich dijns
 eets dattu voer god gheswore heb-
 bes. ende gheest mi een siel welkies
 lichaem ick sal doden op dat ick
 dye siel niet my mach nemien En-
 de die bisscop seyde hem Eh sweert
 mi oech inden naem mijns goods
 dattu hem gheringelijcken selfste do-
 den open ick di gheue Ende sege
 mi dat ist dat ic hem niet en dode so
 sal ick gheringelijcken wesen in
 afgrent vander hellen Ende dye
 duuelswoerte Doe seyde nariscus
 Gaet bi die fonteyne van alpen des
 derps daer nyemant water offen
 mach drincken bey de menschen en
 de beesten. en slaeft daer dy en draec
 doot die dat water venijne en ne-
 met sijn siel in dijnre machte Doe
 riep die duuel en seyde O bedrye
 ghende bisscop ghi hebe mi mit ede
 verbonden dz ic minne vriet sal dode

en ist dat ic he niet en dode so sal ic
 ghebewogen werde te gaen in af-
 gront vander hellen Eh hi sloech de
 draeck doot en die fonteyne wert
 ghebruyct tot desen daghe toe Eh
 nariscus leerde haer velen daghe late
 dat ghelefende si worden gheoepe
 mie alle haer vrienden ende maghen
 Eh hi makede van hylatis huus
 een kercke ende ordineerde zozing
 priester die oem was van affra :
 Ende nariscus toech nae neghen
 maenden doe hi alle dinc besieket
 had tot hispanien in een stadt daer
 hij drye dagen lanc velen volcs had
 vergadere Ende ten laesten so qua
 hij met sijn dyalke totter palme en
 cronien der martellen Nu soe sellen
 wi veruolgen sijn vruchte in affra
 doe hi dat lantscap van crete en die
 kerken worden veruolghet. en toe
 die afgoden werde getogt so were
 affra die wel bekant was vanden
 bosch gheuage. ende doe si voer den
 rechter wert gebrocht soe bekende
 se die rechter ende seyde haer Doet
 Doet de godde sacrificie want hec
 is di nit dattu krueste dan ghi tot
 menten krueste Affra antwoerde
 Mijn sonden sijn mi ghenoech die
 ic onbekelic gedae heb teghe god. dz
 tu mi gebiedest en sal ic nemermeer
 doet Antiochus die rechter seyde
 Gaet toe dz capitolum en doet sacri-
 fici Affra antwoerde ic en sel niemet

sacrificie doen dan gode om welc
kers name ick begheer te werden
gheniche inden lichaem daer ick
mede hebbe ghesondiche ende alsoe
werde ghelycht Die rechter sey
de als ic hoer soe bistu een ghemeen
wijf ende vreemde van dinen gode
daer onme so doet sacrificie **Affra**
antwoerde **Onse heer jhesus cristq**
is om die sondaren vanden hemel
neder ghesommen Want dat euā
gelium seyt een openbaer sonder
sche droeghede met haren haer sine
voeten ende si verwerf vergiffen
nis van hare sonden ende hij en he
uet nye dye openbaer sondare ver
smaet mer hij heuetse met hem late
eten Die rechter seyde doet sacrificie
op dattu werdeste ghemint van
dijn liefhebbers ende di sellen velse
rhe domme werden ghyghuen **Affra**
antwoerde ende seyde **Ick en**
sal nymermeer ghele ontfangē
ende die ick hadde dye hebbē ick o
uer ghegheuen Want si niet en wa
ren van goeder consciencien ende
mijn broederen en woudense niet
nemen mer ouermidts beden dat
si voer my souden bidden so hebbē
sje ontfanghen Die rechter seyde
Goden heeft di nu niet waerdich
ende ghi segt hem te wesen v god
sonder saken ende hij en bekent dy
sijn niet te wesen Want een meen
wijf en mach niet werden gheheten

een kersten vrouwe **Affra** die ze
woerde **Ick en** hebbe niet verdriet
te heten een kersten mer ouermidts
sijn barmherticheyt soe heeft hij mi
dyen naem verleene Die rechter
seyde waer off weestu dat hij dy
desen naem verleene heuet **Affra**
antwoerde **Hier in soe bekenne ic**
dat ick behye sinen gloriosen naem
daer ick mede sal vertragen ver
ghiffenisse van alle sonden **Dye**
rechter seyde **Dat sijn anders niet**
dan fabulen **Mer doet den goden sa**
craficien daer ghi mede selc vereri
ghen salicheyt **Affra** antwoerde
Mijn salicheyt is cristus die den
moerdenaer die mz hem int cruce
hinct behuude dat paradijs **Dye**
rechter dye seyde doet sacrificie of
ick sal dy do den **Affra** antwoerde
dat is dat ick alijt hebbē beghert
op dat ick alsoe ruste mach vereri
ghen Want minen lichaem dat ge
sondicht heuet sal vese pynē on
fanghen mer mijn siele die sal on
beulek bliuen van die sacrificie
Doe soe gas hij die sentencie ende
seyde **Affra** dye openbaer sonder
ste die haer seyt te wesen kersten
en en wil mz sacrificere die gebye
de wi leuedich te bernē **En si were**
ghenome vādē dienres en si were
gebrochte int eyslant lechte ghehoēt
en daer so beweđe sise ende sonden
se aen enen stock **Ende sy hyf**

haer oghen totten hemel ende bade
 met cranen segghende O heer god
 almachtich die niet ghecomen en
 biste dye rechtuaerdighe salich te
 maken. mer mede die sondaren die
 gheseyt hebben in wat vren dat he
 die sondaer bekeert soe en sal ick si
 ne sonden niet meer wesen gedach
 tich ontfancet dese myn penitentie
 in deser vren. ende wilt mi verlossen
 van dat ewighe vuer ouermidts
 die siende vuer dat om my bereypt
 is dat allein minen lichaem mach
 verbarnen Ende doe si dese woer
 den hadde gheseyt so wert om haer
 ghedaen hout ende daer wert vuer
 onder ghedaen ende haer stemme
 die wert ghehoort segghende Ick
 doe dy danckiereden jhesu criste
 die my ghemaeerdicht hebbe een
 offerhande te wesen omme dynen
 name die om alle die ganse werelt
 biste gheoffert in dat cruce voer ee
 offerhande omme die rechtuaerdighen
 die goeden ende om die quaden. ic
 offer di ee sacrificie die metten va
 der ende soen en den heylige gheest
 leuest ende regnierste van ewe toe
 inder ewicheyden Amen Ende doe
 si die hadde gheseyt soe gas sy den
 gheest Ende bi dat water soeston
 den haer maechden gheheyten eume
 mia ende euprepia dye met haer ge
 sondiche hadde ende met haer oec

gheoopt worden van sinte narcis
 cus. ende si badden die ridderen dat
 sise daer ouer wouden voeren. en :
 de doe si daer quamen soe vondē si
 dat lichaem gheheel Ende een kint
 dat mit haer daer was swemde we
 der ouer ende boetsapten hylarie
 haer moeder En si quam des nach
 tes mittē priesteren goods ende sy
 haelde haer lichaem ende si begroef dz
 twee mylen vander stadt augsta
 in een graft dat si haer ende den ho
 ren hadde getimmert En dat wert
 den rechter gheboetsapt Ende hij
 seynde tot dat graft seggede. gaet
 en vanghelse ende ist dat si consen
 tieren tot sacraficien soe brenghelse
 tot mi met eten ende ic salse bega
 uen Ist dat si v niet en wilken con
 sentieren so slautse int graf alteca
 men. ende brenghxt daer om hout
 ende verbrantse alsoe dat daer een
 van hem niet en ontgaet En dye
 ridderen ghingē en sprakē eerst
 toe mit soete sermone Na soe drey
 gedese. en doe si sage dat si versma
 de te sacrificiere soe volbrochten si
 des rechters ghebot En also ist ghe
 sciet dat op enē dach is affra begra
 uen met haer moeder en maechden
 die gode besleden en ihm ypm sinen
 soen ende den heylighen gheest die
 se ewenden ouermidts dye goede
 belijnghe ende maertelie dye si le
 den Op dyen seluen dach soe sijn

O ij

ghepassijt bi der stade ypp. maerte
laren. als quiriacus larginus. Cres-
centianus. mima. juliana. beomi-
da. euticianus. dyoniada. filadelfi-
us. agap. petrus. ende noch and
vijf. om den name jhesu cristi ende
worden ont hoeft. ende benediden
den heer die sijn heylige glorificeert
ouermids goede behinghe hem sy
glorie ende macht van ewen tot in
der ewicheyt. Amen. Dit were
volbrocht op dye achte ydus vae
der maent augustus.

Van sinte gregorius bisscop van utrechte

One die heylige bisscop van
utrecht bonifacius vermaet
van gode wech oestwaert tot dye
hessen ende tot dat lantscap van tu-
ringhen om daer die sielen te win-
nen gode soe quam hy bi trier in ee-
ioncfrouwen cloester dat i die mo-
selleyt ende die abdisse was addu-
la ghehoemt een seer god vruchti-
ghe ende religiose iocfrouwe Doe
desach desach pellegrin tot heer co-
men so ontfencsi si hem in haer he-
berghe Ende doe si ghinghen sitten
ter tafelen soe en begonsten si niet
te soeken drockenscap. mer si soch
ten haer solaes in der scriften Ende
daer wert ee leser gesochte ende we-
goods voersichticheyt so wert ghe-

uonden dat wtueroren sijnt greg-
gorius dye van edelen oudaers we-
dat lant gheboren was Ende dese
ionghelinck die was cort vander
solen ghetomen ende hij was om
trede vijftien jaren out. ende was
noch i waerlikken elderen en was
daer ghetomen tot dye abdisse addu-
la dye sijn oude moeder was :
Ende doe hij dye benedictie hadde
ontfanghen vanden bisscop soe be-
gan hij te lesen Ende doe hij die les-
se hadde ghelesen ende hadde besloten
nae der manieren der kerkken soe
begah bonifacius van hem te vra-
ghen als of hijt oock wel verstoet
dat ghene dat hi ghelesen hadde. en
dat hijt soude duytshen. Hij ant-
woerde mit groter scaemten dat hi
des niet en wist Mer sinte bonifaci-
us begah hem die lesse te exponere
ende hy predicte hem cristum mie-
vver stemmen. welche predicacie
dyt ghincck gheringhelycken tot
sijnre herten. alsoe dat hijt doe ver-
gat alle sijn oudaers ende alle sijn
maghen. ende sijn vryenden en lant-
scap dye daer seer teghen at beydē
omme hem van duer weder te halē
Mer hij volghede enen armien pel-
legrym ende hy was hem also ghe-
hoersamich dat hy alle sijn ouders
ende vryende vermaide of hy doef
hadde gheweest Doe soe toghen die
dientes cristi voert en volbrechte

den wech ende quamen tot turin
ghen ende daer soe prediken si seer
naerstelijcken ende vermaenden
dat voleste naerstelijck tot dye rh
ken der hemelen. **D**ie ionghelick
gregorius began seer voere te gaen
in des bissops leue ende hi wert van
hem alsoe seer ghemint als sinen e
nighen sone. ende als een ghetrouwe
we hulper tot allen goeden werke
Ten laetsten doe si veel volcs tot
christum hadde bekeert. **E**nde bo
nifacius dye bekende dat sijn eynde
by was alsoe ordineerde hi greg
gorius tot enen bisscop des stich
tes van wtrechte. **E**nde doe hij de
fanghen hadde soe volbracht hij
sijn woerden met wercken ende hij
vertrech seer vese discipulen. **H**ij
bekende wel dat daer ghescreuen is
dat een wortel van allen quaden
is dye ghyterheit. ende daer oome
soe was hij dier alijt voer sorch
uoudich want soe wanner men
hem gout oft siluer gaff in sijnre
macht soe gaf hij gheringhelycke
den armen om die minne van go
de. **E**nde want hi sijn hope inden he
mel hadde gheset soe en mocht hem
niet hinderen dat ghenoeghelycken
scheyn te wesen in deser werelt. curi
oeshit der clederen en hadde in hem
ghen stede. noch oech gulsicheyt
noch gheen vermetelheit. **H**ij had
de maet in sinen drancke dat hij

nauwe ee luttel wijn besichde. en
de hi menghede niet water. dit en
dede hij niet alleen selue. mer hi ver
maende alle die gheen die onder he
waren dat si die dronckenscap sou
den scouwen als een curse der hellen.
Hij vermaende seer dicwijl in sijn
predicacien datmen die sonden seu
wen soude ende die doechden volge
Doe dese heylige man gregorius
voert was ghegaen in allen doech
den. ende hi quam tot sijn seuentich
jaren soe was hi gode lief ende van
allen rechtuaerdighen menschen ghe
mint soe quam die dach daer god
sinen ridder in lonen woude nae si
ne verdiensten. **S**oe wert hi ghe
wert mit die gicht. **E**nde hadde ij
jaer lanci in welcken tiden hi ver
maende sine discipulen seer tot dae
ewighe leuey ende dat si den wech
der salicheyt souden volgen int der
de jaer soe wert hi alsoe sieck dat so
waer hij van node wesen moeste
daer soe moeste men hem voeren
oeste draeghen. **E**nde noch soe en
hyest dye man goods niet op van
goods wercken. mer hij liet alijt
by hem lesen oeste singhen dye heyl
ige scriften ende die psalmen.
Mer ten lesten soe wert hij al ghy
keel in sinen bedde gehouden ende
doe hij in sinen bedde bleef legghen
de soe worden alle die leden van sine
lichaem blenckende als melck oest
O iii

Hoe sinte johans hoeft gheuonde wort

wilte wolle. also dat vā butē wert
bekent wat reynicheye van gheest
hi binney hād bi des heren oghen :
Doe soe begōste si droeuich te wer-
den alle sijn vrienden dyc daer by
waven omme sijn of scheyden ende
dat hi doot soude wesen eer albri :
aus die doe ter tijt in ytalien was
ende daer si alle haer hoep op sette
den weder quam Doe dat hoerde
die wtueroren man goodes gregorius
soe began hijse te verwesten
mit blydelijcken woerden ende sey
de En wilt niet ontfien ic en sel n̄
gaen eer mijn lieue soen albricus
comit Dat alsoe gheschyped. want
hi quam dyc daghen eer gregorius
vander werelt scyde Doe soe vol-
brochten si die drye daghen ouer
met goeden wercken Ende sijn dis-
cipulen seyden tot malcander hi en
salhuden niet steruen Doe so nam
hi tot hem alle die macht die hij
mocht ende seyde Icht wil huden
oerlof hebben Ende doe hij dit ge-
seyt hadde soe gheslot hi hem te brē
glyn van sinen discipulen voer ou-
demunsters bedehuus. ende dat sy
die dore op doon souden Doe hij
daer sijn ghebet hadde gedaen ende
dat heylighē sacrament ontfange
soe sach hi tot dat outier ende sijn
ghedacht was naerstich tot hemel-
sche dinghen soe voer hi heen totten
her den welcken hy trouweliick

ghedient hadde op die achte salen
de van september Ende sinen lich-
aen wert met groter eyen begrauē
ende rustet noch in die voerseyde
kercke van oudemunster by sijn
voer vaders ten loue goods Den
welcken si lof eer ende reuerentie
van ewen tot inder ewicheyt Amen

Vander vijndinghe des hoeft des sinte johans baptisten

Dee monickien quamen wt
orienten ende si begheerden
te visentieren ende te sien die stede
daer onse lieue heer begrauen ghe-
cruice en op verresen den doot ghe-
leden ende mensche gheworden was
ende daer hij ten hemel voer ende
quamen tot iherusalem Doe soe
vertwoende hem die voerloper cristi
johannes baptista den een van bey
den Saet int huus dat herodes hier
voermaels gheweest heeft ende ne-
met niet v myn hoeft dat ghy sele
begrauen viinden inder aerden En
de doet morghen was gheworden so
vertwoende die monick sinen broe-
der dat visioen dat hij ghesien hadde
ende die meenden dat het fantasi
hadde gheweest ende onessoget he
Ende doe si dit vergaten. so quam
die voerseyde voerlooper ons heren
ihsu cristi des anderen dages ende
vertwoende hem een yghelyck bi son

der ende seyde aldq Doe alle twey
uelicheyt van uwen herten en laet
v gheghecht niet hincke vand waer
heyt des visioens Doe elcke sijn
visioen malcander hadde gheseyt
soe worden si vast gemaect mz dub
belden visionen ende si ontsaghen
haet ongheschoersambeyt ende dede
sonder toeuen dat he ghehoede was
Ende si wouden dat hooft begrauē
in een baren sack daert in begrauē
was doet off van sijn lichaem ghe
sleghen was ende dat die comingim
ne bewydas hadde naerstelijck in
haer huus doen bewaren met slotē
ende hoepten dat alhēt daer soude
bliven verhelen Mer dye moninc
ken dye dyer openkaringhe ware
namen dat eerbaer heylighē hoeft
ende toghen weder omme te huus
Ende in dien tyden soe was in dy
er stadt van emissenē een aerden
pottemaker die seer arme was en
de behoeich ende hij meende dat hi
dat leuen soude verliesen ouermits
behoechelyc Endē het gheugel doe
hij wt dyer stadt toech dat hij de
sen monincken te ghemoete quam
dyē dat duerlaer cleynoet d'woest
tinen droeghen Ende hij vertelde
hem niet dyen ende hij halp hem dra
ghen den last als dye wandelaers
plegen te doen ende si vertelden he
doe si aldus te samen ghinghen dat

haer gheopenbaert was Mer dye
pottemaker openbaerde die voerlo
per iohannes ende vertelde hem dz
wonderlike teyken ende vermaen
de hem dat hi sijn ghesellen soude
sculen ende dat hij nemen soude dz
hy droech Ende doe hij dat gedae
hadde soe quam hi daer mede wed
omme tot sijn eyge huus ende va
dyer tijt so wert hij ouerulbedich
ende gheluckich in allen dinghen
Ende hij verstant dattet quam o
ueruides sinen scepper ende hi eer
de hem niet groter naerstichelyc En
de doe hi vernam dat hy soude ster
uen soe makede hij vast dye cruce
daer hij in hadde dat heylighē hoeft
gesloten ende hij beuallet sijn suster
ende vertelde haer sijn eerste armoe
de ende wt sijn richeyt ende hij
vertelde haer oec hoe hijt den mo
ninken hadde ghenomen ende be
ual haer dat sijt eerlijck soude trac
teren ende dat si dye cruce niet eer
en soude openkaren eer dat si had
de verclaere soe wat daer in waer
ende hij seyde voere Owijf ghij
selt wt desen dinghen werden ghe
leert ende onse manier van leuen
ende seden bekennen van welcke
ende van hoedanighen dat wij ke
sten menschen ghemaket sijn omme
dat wij verdient hebben desen
heylighen schat te besitten Isset

Hoe sinte johans hoeft gheuondē wort

Hier om dat ghi heft eerbaerheye
deser ghisten soe selt ghi oueruloe
dich wesen in alle dese goeden ende
gheschriften toecomende goeden **En**
de ist dat v die tijt afwert gehaele
ende ghi sielt wert ende v lichaem
beghint te ontbreken. so en wilt n̄
teue ghi en openbaert dat ee goe
der tieren ende ghetrouwē man **En**
de dese fuster bewaerden dat heylī
ghe lichaems hoeft ende dat hi haer
beuolen hadde mit allen machten
ende groter ynnicheden **Ende** doe
si began out te werden soe heyle si
twirwelheit dat haer beuolen was
van haren broeder ende beualnaer
stelheit te bewaren den scat enē mā
die ghetrouwē was **Ende** vese mē
schen ontfinghen also dat hoeft n̄
bewaringhe ende verāderinghe die
een nae den anderen **Ende** dat one
finck oek een mominck na ee deel
tijes die eustachius hyetede ende
was een priester van een ander see
te **Ende** die luden meenden hem te
wesen een heylīch man die die wa
rachtighe religie niet onderschyde
en consten. ende want daer vese do
gheden gheschyden soe screefse dese
man hem selue toe die doer dat heylī
hoeft sinte johans gheschypede
ende hij woude hem dye waerheye
des gheloues toe beschrijven als een
scalk verwaerre **Ende** ten lesten
soe wert dit becant den knechten

goods die die heylīghē drieou die
heyt glorificeerde ende vonden he
valsch in sine werken ende woerde
en ver dreuen hem vander stat van
emissa mit der rechtere consent
Mer doe hi dit vernam dat hij ni
mē mocht so bat hi haer dat hi doch
mocht dyn nacht rusten in dyer
culen daer dat heylīge lichaem was
ghelyct want het bider nacht was
Mer ouermits die verhenghenisse
gods soe wert hi bewest van sinen
hoep ende opsette **Ende** hi ē mochte
des niet verwerue **H**ier om so na
men die heylīghē mannen die spe
luncken ende volgheden dat opset
des sonderlinghen leuens **E**n daer
so volghden vese mannen nae i dz
closter dye een nae den anderen. en
de ten laesten soe wert hij gheopen
haert onder den eerbaren pastoer
der momincken marcellus ghenoo
met dyn dye heylīghē enghel ga
ryel hadde voer gheboetscappet dz
was die voerloper ons liefs heren
jhesu cristi **Ende** die openbaringhe
geschyde in deser manieren als
marcellus seluer nae seyde **H**ij
openbaerde hem seluen dryewer
uen. als in dat middel vander we
ken vanden besloten tyden in der
heylīghē vasten als op die twa
leste kalende van marcius **I**nc
jaer ons heren doemen screef seuen
hondt. en hem op die seste indictie

hoe die goedertieren keyser wgneer
di valentinianus. ende marciang
dye goods knechten waren onder
den heylighen bisscop vitinus va
emissenen. den welcken oech dat
selue is gheopenbaert op dye seste
kalende van marcius Mer hi opē
baerde my marcello daer ick i gro
ter vresen ende angst was in een
ghedaente der vuyerighe steruen
nae deser visionen Ick sach in ee
visioen des nachtes. ende siet alle
die doren van onsen cloester wor
den openghedaen ende ick ontsach
seer ende ick liep om die doren te
sluten. ende gheringhelyck soe sie ie
een vlot tot der doren van onsen
cloester lopen Doe ick dit sach soe
verwonderende docht ic waen dat
grote water quam Ende doe ic dz
ouer docht soe hyef ic mijnen oghen
op ende sach den priester marcellus
die die anderde was nae magenci
us den heerde ouer die scapē die va
dat suden quam teghen die vlot.
ende ic hoerde vele stemmen der sca
ren wt dat oeste comen. ende dat ge
luyt dycr scaren quam tot ons en
de dat volck quam gheringhelyck
tot ons doer dat water Ic verwō
erde mi hoe dat si midden mit dae
water warden den ende quamē toe
ons ende songhen mit eenre tongē
ende gheringhelyck so wert daer ge

hoert een stemme der ghentse dyc
wt oesten quamen Siet johannes
baptista die clime neder Ende doe
ick stont in dye synder dore soe sijn
open ghedaen die doren die in dat
oeste stonden. ende dye scaren der
ghentse die daer songhen ghemenghen
gheringhelycken daer in Ende doe
soe liet ick ante sien den vlot ende
ghinest oech gheringhelycken in
ende ick stont op die trappen ende
sach aen dat officium dat si in dat
cloester celebreeden Ende doe ick
stone op dye trappen soe sach ick
twee salen die een sach tēn westen
ende die ander ten syder ende si ba
den toe den tempel Ende dye i dye
sael ghemengē dye in dat syden stoc
tassen gheringhelyck Ende doe die
scaren sweghen so ghemenghen die an
der voer ende ryepen Siet sinte io
hannes coemt doe Ende doe ic stoe
op die trappen vander leeren in die
selue stede daer ick doe stont soe
quam sinte johannes baptista die
voerloper ons heren ihesu cristi en
ick sach hem inden tempel dat my
ghetrouwert wert. en siet daer wasser
een tot sine rechterhant. ende dye
ander tot shyne luster hant Ende
doe hi stont inden tempel soe began
dat volck vander scaren toe hem
te gaen ende dye benedictie van
hem ontfaffen : Ende doe si allen

daer hadden gheweest soe ghincle ic
oec tot hem om die benedixie te
ontfanghen ende het docht my dat
ick in ghincle doer dye dren daer
dye scaten doer ghetomen waren
Ende want ick sach dat hij nye
mane en cussed. mer alle cisten sy
sine horst soe ghincle ic tot hem mz
angt ende eerbaerlyk met gheneug
gheden hoeft ter aerden ende liep
ende vyle om sine voeten Mer hij
nam my bider kinnen ende cisse
den my Ende doe ic dat hadde ver
dient als mi docht soe wert ick oet
wakse Ende nae luttel daghen daer
nae volghende soe sach ick weder
die doren vanden cloester open. en
de ick liep als mi docht in een visi
oen tot minen broeders waer om
si dye doren hadden open gheslagen
Ende ick ghincle gheringhelycken
dat ic se soude sluten Ende siet ick
sach daer staen sinte iohan buten
der doren. ende met hem die twe die
ic eerst sach. ende ick ghincle voert
om dat ick soude van hem werden
ghenedijt Ende hij hyf mi op
ende hij ciste my Sijn clederen die
waren blenckende ende hij warp
gheringhelycken wt sinen scoet een
vat vol honiches ende hij gaft my
segghende Onfanget dese benedic
te Ende hij stortede dat vat vol ho
nichts op misre handen Ende ick

vraghede hem O mine heer sinte jo
han waer off soe sidi tot ons gheco
men Hij antwoerde mi weder ick
ben ghetomen van sebastien Ende
ick ghincle voer hem. ende die met
hem daer waren in onsen cloester
Ende hij stortede doe noch een vat
honiches op mine handen Ende doa
ic sine benedixie hadde ghebrocht
tot dat ouerste triclinum so ghinc
hy in dat bede huus Ende doe ick
neder ghekommen was tot dat be
de huus siet soe sach ick een calum
ne des vuers voer hem. ende ick
wert seer veruert ende ick wert
doer off ontwaakt Hier namaels
eer hi ons vertoende waer dat hy
ligly hoeft lach ende doe wy vasten
ende wy des auonts spijse namen
soe seyde ick tot onsen broeders
Een yghelyck van v en sel niet ver
gheten weder te lesen sijn psalmen
ende si lieten my in dat triclinum
ende si klossen ope beghinsel der
lerten dye tot beyde den cloestern
haer keert Ende doe si te samen
saten ende si souden weder omme
lesen die psalmen gheslotterwys als
ick tot hem hadde gheseyt. soe hyf
off sine oghen dye broeder yssaci
us. ende hij sach een vuer barnen
in die tafelen der speluncken daer
sinte iohannes baptiste hoeft was
gheleyt. doe dye broeder dat sach.

soe tiep hij ende seyde O myn heer
 o myn heer in die dore der spelunc
 ken is een vuur ontsteken Ende ic
 antwoerde hem O broeder en wile
 niet ontfien mer teykent dy met
 een teykent des heylighen crucis en
 de blyf daer Mer die broeder slo
 ten die dore ouermides angten en
 de quamen gheringhelycken tot mi
 Mer ic bekende dat wonder were
 wt die visionen die mi gheopenba
 ret ware ende seyde tot haer Broe
 ders en wile niet ontfien Wat god
 sal ons dat ghluckich maken Ende
 nae vijf daghen soe quamen dye
 eerhaer prysteren ende bewarers
 der scapen Mayentius ende stepha
 nus tot den bisscop op enen sonne
 dach des vespertijt ende raden met
 hem van dier spelunkken dye an
 onsen cloester henc. dat si beyden
 te samen souden werden geuoeget
 ende die bisscop dat also te gheseyte
 Eh he seyde stephanus die priester
 We uwen rade soe sal ick morghen
 die spelunkke gheuen mercello den
 broeder Ende des morghens soe
 quam hi ende gaffons dat cloester
 inder teghenwoerdicheyt der pries
 teren palladius petrus germadij
 ende stephanus dye van dat cloes
 ter van bethgaalen waren Ende
 hi dede des cloesters doer openen
 wy ghinghen daer in ende baden te
 samen Ende hi sach dat die stede

was seer vergeten ende hi vermae
 de mi dat wy souden naersticheye
 hebben Ende dye selue pryster ste
 phanus wech ende visiteerden dye
 cloestery die in die dorpen waren
 mer ick marcellus nam die brods
 met my ende dede naersticheyt in
 den cloester dat ons gheghue was
 Ende doe wy die steden reynichden
 soe quam petrus die pryster tot d
 steden bethmamales ende seyde mi
 Stephanus die pryster van beth
 gaalen bidde dat ghi om onsen he
 ren wille coemt tot sinte carterius
 cloester Ic antwoerde ick e mach
 niet comen Want ick soude moete
 after settien die steden die mi bevo
 len is Ende hij dwanc mi mede te
 ghaen Ende doe wy te samen ghem
 ghen soe sprack ick tot hem Laet
 ons op clymmen ende gretten den
 dyasle cyriacus Ende doe wy dat
 ghehaen hadde soe begonsten wy
 te gaen tot carterius cloester Ende
 cyriacus seyde my Si di tot my
 ghecomen dat ghij gheringhelycke
 soude wech gaen Dyen ick doe we
 der antwoerde ende ick seyde tot
 hem Het is noot dat wy gherin
 ghelycken voert moeten gaen :
 Want ons is ghegeuen een ander
 cloester vanden bisscop daer wy
 sorghen naerstelijcken voer Ende
 wy clommen neder ende quamen
 tot dat selue voerseyde cloester .

Ende doe wi die broeders haddegh
ghegruct ende alle nootsaken be-
sciket soe quam en wij weder om
Ende die voerseyde petrus en ste-
phanus priesteren seyden mi God
gelyde v bidt voer ons. doe seyde
ic tot huer Iuden soe hebben wi ee
cloester ontfanghen ende ghi wile
nu wech gaen Iek bidde v ligt v
ende vertrost ons ende ic dwane-
se mede te gaen Ende doet auone
gheworden was ende doe my hadde
den spijse ontfangen ende ghebede
soe rusten wy. ende si twee rusten in
dat ouerste triclinium. mer ick in
die nederste slaepcamer Ende de
ick sliep in die nacht i dat cloester
soe wert op ghegaen dye dore van
der speluncken dat was daer nae
drye daghen opten saterdach nam
ne auones ghebeden so quam daer
als ee hant ende cloppede dryewerf
aen myn rechter side ende seyde mi
Siet dye dore is opghedaen hier
omme bekent hem die dy gheopet
heest den inganck ende en vergetes
niet Mer ick wert sittende mz gro-
ten angst. ende ick sach een barnē
de sterre in dye dore daer ick ruste.
ende ick onturuchte my seer. ende
teykede my metten teykendes heyl-
ighen crucis ons heren ihesu cristū
ende die sterre die bleef al still staen
de Mer ick stont doe op ende seyn
de myn honden in dyer stadt daer si

was. ende doe soe was si in dye an-
der dore Ende doe ic die dore op de
de soe ver naemt een van hem dye
daer sliepen. ende doe ic tot die an-
der dore quam soe wort die sterre
gheuonden in die derde dore Ende
doe soe sach icse van daer in die on-
derste trappen. Die doren van bez
de den cloesteren dye waren open
ende oec mede dier dore vander spe-
lunkken ende siet die sterre ghincle
voer my ende ick volghedes nae.
thent si tot dier spelunkken quam
Ende doe ick dat grote myrakel
sach soe aenbadte ick gode langhe
opter aerden Mer ick gheachte
dat ic eerbaer gasten hadde als pe-
trus ende stephanus priesteren en
de op dat si niet en souden dencken
waer dat ick inder nacht hadde
gheweest. soe stont ick op van mi-
nen ghebeden. ende doe ick in gaen
woude in mynre slaepcamer alsoe
seyden si my Waer soe habbet ghi
dus langhe geweest Ic antwoer
de hem doe weder als dat ick had;
de gheweest tot een groot nootwerc
Ende doe ick in gach woude daer
ick rusten soude soe seyden si my
gaet weder in Ende ick voerde mi
doe altemael beswynt te wesen
wt den visioen dat ick ghesien hadde.
soe badt ick ghenade als een die
niet ghesont en is ende ick quam
alte gheringhelsken weder tot

mi seluen Ende doet morghen ghe
worden was soe gruetende si mi en
de si ghinghen weder tot haer eygē
tellen Ende doe si wech ghegaen
waren soe stont ick seer vroech op
ende ick gheboet den broederen dye
mit mi waren suut die dooren ende
blyft binnen Ende ist dat mi ges
mant soestet soe segghet hem dat ic
onsledich byn Die priester palladi
us die plach dierwhl te comen en
de dat ewangellum in dat cloester
te lesen Ende doe hij naerstelijck
quam so weygheden hem die broe
deren den inganic ende si seyden dat
dat ewangellum was bessloten van
marcello Hy quam anderwerts we
der ende het wert hem noch verlek
Noch soe quam hij ten derden ma
te ende doe soe quam hij daer inne
Mer ick nam dat wyeweets vat
ende ick leyde daer wyeweck yntie
ende ick badt den goeden her oet
moedelijcken dat hy my woude to
nen die stade des hemelschen scaes
Ende ick nam eney spade ende be
gan te grauen ende ick quam tot
een stede dye ghetymmer t was wt
calck ende ghedecket met teghelen
Ende hoe ick dieper gweef hoe die
dat weder gheliut stercker was
als vander erukken Ende doe ick
neder wert groef ende soe vant ick
daer sanc oft wt metael t samen
hadden ghegoten gheweest ende ick

ar beyd seer ende en cost nauwe dz
sant scheyden Ende doe ick dit sac
wech hadde ghenomen so openbaer
de ee grote teghel die nam ic wech
ende vant daer onder een mar
moren tafel Ende doe ick dye ta
fel wech hadde ghenomen so vāt
ick dye cruyck ende doe so onestac
ick een liche ende dede wyeweck
int vat ende ick taste naerstelijck
ende ick aenbāde den heer en bleef
lanch staen starven ende ick decke
det weder omme dye hylighc cruy
cke Ende gennadius dye dyvalle
quam gheringhlycken tot ons en
de hij gruetede mi voer der spelunc
ken doer ende seyde my Ick bid
de u latet ons gaen te samen in de
ser speluncken Ende daer na dat
wy te samen hadden ghebeden soe
cussede hij my ende alle den broede
ren ende seyde Ick byn ghecomen
van minen cloester caperetto ende
ick hebbe ghesien alsulcken droen
als dat wy beyd stonden in deser
speluncken daer een ontalijcke
licht was ende broet ende daer quā
een grote menichte van volcke en
nam daer of en daer en ghebrack
met noch die meschen en hielde n̄
op te nemē En wat o menichte der
volke wi bin a de brakkē so quam
dat broet op onse hadden ende elck
onfencisse alsoe dye daer gheco
mē waren tot dyer gracie Ende

Hoe sinte johans hoeft ghuonden wort

hoe hi mi desen dwem hadde geseyt
soe antwoorden ic **H**et is goet dat
ghi ghesien heft ende ick docht hi
mi seluen wat dit visioen woude.
ende ick ouerdacht dat daer voer
gheschiet was. Want die visioen
van gode is want ick wist dat ic
godlick gheschieden ende ick seyde
hem hoe hem johannes baptista ghe
weerdicheit hefte te openbaren **E**n:
de alsoe gheringhe als hi dat hoor:
den soe bleef histaen staen. ende hi
begon te bidden dat ick hem die ste
de woude toeneij als ick dede **E**n:
de daer nae soe ghinghen wi wekey
de ende tractierden wat van node
gheschien soude **E**nde het docht mi
goet dat ick eerst ghinghe ende o:
penbaerden stephanus den priester
des cloesters darumium ende dat hi
dat den bisscop soude openbaren **E**n:
de wi quamen tot sijn cloester ende
en vonden hem niet. want hi was
ghegaen tot die cloesteren die inden
dorpen ende ackeren waren als wi
gheseyt hebben van dien daghen dz
hi ons dat cloester ghegeuen had:
de ende dat hi gheopent hadde die
dore vander speluncken **E**nde doe
wi wed gecomen waren so behaech:
den ons dat wi souden wepen den
dyaske Cyriacus ende dat wi hem
openbaarden hoe dz hem sinte johan:
nes ons ghoopenbaerte hadde **E**n:
de wi seynen tot hem den broeder

ysacius ende seyde hem dat hi ghe:
ringhelicke tot ons come. ende alsoe
gheringhe als hi die gheseyt hadde.
soe was hi ghehoersam ende quam
daer **E**nde doen wi hem hadde ghe
griet soe openbaarden hi sijn dwem
dien hi hadde ghesien **E**n het was
desen visioen ghelyck dat gennadi:
us mi vertellet hadde **E**nde doe wi
doe hadde ghebeden soe openbaer:
den wi hem gheringhelicke die open
baringhe van sinte johannes bap:
tista **E**nde doe seyde hi hem **L**aet
ons dencken wat datter gheschien
sel **E**nde ic seyde **M**li duncet dat
lequaen te wesen dat wij den bis:
scop openbaren **E**nde wi bekenden
dz stephanus die priester doe noch
niet ghecomen was so bleuen wi
daer vijff daghen lanck daer nae
dat ons die openbaringhe gheschiet
was **E**nde des saterdaghes na den
middach doen wi saten ende spra:
ken so quam daer tot ons **S**allus
die rentemeyster ende oech **M**aris
linepolia ende si spraken mit ons
ende si ghinghen doe gheringhelicke
wech **E**nde doen seyde ick ysacius
den broeder dat hi die doren als si
wech ghegaen waren dan nae hoor
te soude sluten **E**nde doen wi doe
weder saten ende spraken te gader
soe bin ick gheringhelicke alsoe se
re gheslaghen in mijnen knyen dat ic
gans ewig wort ende dat ick niet

op en cost gheslaē of yet doen Doe
seyde tot mi gennadius ende cyria-
cus die dyaken En hebben wi dy
met gheseyt ē wilt niet toeue Mer
laet ons gaen ende openkarent dē
Bisscop Want stephanus die prie-
ter die en is noch niet ghecomen:
Mer ick bleef zeer ghep̄int Mer
si ḡhinghen daer mē den dienst vā
der vesper dē ende quamen wed
daer ick lach ende si seyden Wi heb
ben sinte johan ghesworen dat hij
uwen persoen wil ontfanghen w̄
sellen morghen alle die sacken voer
der sonnen onderganch volbren
ghen met den Bisscop Ende ick ant-
woerde hem Ohi heft ghehaen wel
ende ick beloefde hem oech dat selue
ende ick wert gheringhelyck vand
weeden verlost Ende des anderen
daghes dat was opten sonnedach
de dye bisscop wt der metten gme
so quamen w̄ drye ende vertelde
hem hoe ons sinte johannes baptis-
ta hadde ons hem vertoent Hij
sprack verwonderende Nyemane
van v en wilt hem raken of aen tas-
ten Cyriacus die dyake seyde
Wanneer wil di v waerdighen te
comen Ende hi quam doe met sijn
priesteren ende dyaken En si ḡhī-
gen tot der steden en vielen op haer
aensichten ende bāden Mer een
priester malechus ghenoemt dye
met den Bisscop gecomen was sprac

ongheboefhelyck Waet ofist seker dz
dit des voerlopers cristi hoeft is
Ende hij stack sijn handen voere
ende werden dye cruycke en si were
gheringhelyck verdort ende hy en
coste niet wed vander crukken mōe
crighen Doe soe bāden si alle naer
stelijc voer hem ende glorificeerde
gode ende ten lesten soe conste hy
nauwe sijn hant daer off crighen
ende si bleef onmachtich Mer die
bisscop nam met alle dye daer te
ghenwoerdich waren die cruycke
metten duerbuer scat ende hy ley-
den in dat secretarium der heylige
kercken thēt een kierck ghetim-
mert wort in sinen naem Ende
doe die kercke volmaekt was soe
openbaerde sinte jan hem die dye
hant was verdort ende seyde Om
bedingh want het huden is een
legginge des hoofes den voerloper
christi soe legghet dijn hant weder
op die cruck ende si sal werden
ghesonc Ende doe hy dat hadde ghe-
daen soe wert sine hant weder ghe-
sone Ende die legghinge des hoof-
des sinte johans baptisten in dier
kercke is ghetelbreert op die ach-
tentwintichsten dach van october
dat is op dye vijftē kalende van
der maene gheheytē nouember on-
der die seuende indictie tot loue en
ere godis en d̄ heyligher dryeuou-
dicheyt van ewē tot ewen Amen

P ij

Dit screef ouer Dyonisius den eer
bauch abe Gaudencaus dat hi sette:
den we grypser sermonē in latijn
begeerde vande abt voer sijn boen
der broederen ghebet Nu soe willen
wi voert verclareyn hoe sinte johan
nes baptisten hoeft voert op ander
steden ghebrochte is alsmey leset in
Scolastica hystoria. soe wert sinte
johannes hoeft namaels ouerghe:
brocht tot der stat vā Constantino
polen op dien seluen dach alsi wert
ghewonnen In dien tiden doe die
keyser Malencianus beuolen had
datmen sijn heylighx hoeft op enen
waghen soude legghen ende tot con
stantinopelen soude voeren ende hi
daer teghen ghetomen was toe cal
cedonien soe en mochtmen die was
ghen niet verslepen hoe seer datmen
die offen sloech en daer om mosten
si dat hoeft neder legghen Ende na
een del iaren soe begheerde Theodo
sius dpe goede keyser dat heylighx
hoeft vā daer te voeren ende hi bad
ente maghet die dat hoeft wachte
de dat sijt hem oerloeden van daen
te voeren ende si dedet want si neen
den dat hem dat hoeft van daen niet
en soude lateyn voere alsi dede i Va
lentianus des keyzers tiden Mer
god verhingend anders en nam
dat hoeft in sijn purpur cleet ende
voerdent mz he over tot Constan
tinopel Ende daer so stichte hi i sin

te Johannes baptisten ere een scoen
berck Mer hier namaels in puppi
nus des keyzers daghen soe wert
dit heylighx hoeft ouer gheuoert in
vrancke in die stat Putiers ghe
noemt ende daer soe gheschien vese
miraculen. die doden sijn daer in ne
michtien verwett ouermits aenwe:
pinghe des heylighen mans johan
nes baptista Ende alle ander suic
ten werden al daer gesont gemaect
Oūmits ghetrouwe aenwepinghe
des heylighen voerlopers cristi doer
hem die lefe en regneert van ewen
tot inder ewicheyt Amen.

Van sinte sophie met haren dryen
dochteren Fides spes et caritas

Doe dat woere gods oeuer
alle die werelt ghecondiche
wort ende die leringhe der godiens:
ticheyt op myes dat daer vele meint
schen vander afgodien ghetogen
worden oūmits der kennissen gods
ende gheloues worden ghehoert.
Doe soe en mocht dye vyant des
gheloufs ende dye wdersaect der
waerheyt dat voert wassen des ghe
loues met lidēn doe soe verweckede
hi op dier eijt Adrianum den key
ser van romen. in die selue eijt dat

Hy die kersten soude veruolghen
Doe quam een edel wijf die sapien
cia hyet met haer drye dochteren
te wemen die metten exempelen ha
re stichticheyt ende soberheyt vels
edele vrouwen bekeerden totten ghe
boue Die alle nae dycer tijt haer on
ghelouigher manen gheselscap seu
weden ende si lieten alle costelijcke
waerckappen ende gheselscap Dat
een vanden voerbaersten van we
men alte onwaerdelycken nam en
de hij seyde totten keyser aldus :
In deser stadt is een wijf gheco
men met haer dochteren ende scey
det onse wyuen van ons Want sp
leert dat men enen god ihesum cris
tum oefenen sal Ende dat in dye
oefeninghe nyemact voert gaen en
salten si dz hij waerlycke weelde
late daer omme volghen ende ghe
bouen haer onse wyuen ende en wil
ken noch eten noch drincken noch
gheselscap met ons hebben Doe
ghelooft adrianus die keyser dat
men die vrouwe niet haeren dochte
ren voer hem wepe soude en brege
se in sine palase Die maechden wa
ren sonderlinghe schoen ende wel
geseert in die scripture Want si had
den die ewe ende der apostelen scrift
vast in haer memorien gheset ende
scamelheyt ende eersaemheyt die si
daer in gheleert hadde dat bewij
den si metten werken ende vertier

dense metten leuen Doe si in dat
palace souden gaen soe maecten si
een teylken des heylighen cruius vo
re haer voerhoest ende voer haer
borsten Ende doe si die keyser
sach soe verwonderde hem alsoe se
re van haer schoenheyt dat hij niet
sprekken en mocht Een corlen wijn
le daer nae soe riep hy der maechde
moeder tot hem ende vraghede haer
van wat lande dat si waer ende va
wat stadt ende van wat gheslache
Ende hij seyde doe voert du heb
ste die stadt van wmen tweedrach
tich ghemaket en du sceydeste die
echescap ende doelste versweeren
die goden die die stadt ghemaect
hebben mer nochtans soe segghet
my dynen name Si antwoerde
Ich syn kersten Die keyser seyde
Ich vraghe nae dinen name ende
niet naeder oefeninghen dijns ghe
boues Die vrouwe seyde dat ic ker
sten syn dat is minen eersten nae
ende dy edelsten name Mijn ande
ren nae is sapientia na de vleysch
va edelen geslecht in ytalien ghebo
re en ic ben o mijn dochtere wil te
wme ghecomē o dat ic se als ee cos
telike gaue xpō sal moghe offeren
Doe gelooft adrianus datmen die
moed mz haer dochtere in een sena
toers huus pelagig genoet souden
vage en houdē i vagenis Doesid
in die vagenis waren soe niet dye

¶ ij

morder haer dochteren ende leerdē
se dit teghenwoerdighe leuen te
versmaden ende om cristus wille
vrylyck te steruen ende te lidēn. en
de si seyde **Mijn** lieue liijnder ghij
sje in die heylighē scrite ghesleert be
wijst dat ende bewaert dat nu in
die tijt der tribulatiē dat ghi ghes
leert hebe Want die gheen daer ghi
van uwen liijndeschen daghen v ghe
loef in hebt gheset hi sal v seluen be
hoeden ende cronen. ende ghi selt mi
uwe moeder daer mede in die ewic
heye verblieden. ende v mede selue
vercieren ist dat ghij dat ghesloue
vaste heudē Doe antwoerde haer
die liijnder en̄ seyden. vrouwe moe
der weest des selter ende wel te vre
den. laet ons in dye vyercaer des
keyfers comen dan seldi onse beli
nghe ende onsen strije sien Want
onse behouder ihesus cristus wyes
leringhe wy ghesleert hebben hi sal
onse lieden ons helpen draghen. en
de gheuen ons dat wy op des key
fers vrachten rechte antwoerde ge
uen sellen Doe seyde die moeder
totten maechden doet als ghi gheslo
uet metter hulpen dye v god sal ge
uen op dat ick my van uwē voert
ganghe verblieden mach ende vol
ghen v haesteliken nae Nae dreye
daghen soe gheslot die keyser dat
mense hem presenterē soude. en̄ die
moeder volghedē. ende doe si int pa

laes ghetomen waren so seyde adri
anus toe hem **O** jonghe liijndren
ende maechdēns hoert mijn raet
ende onthertet uwer joghet ende
uwer moeder outheit. ende doet de
goden sacraficiēn ende offerhande
ic sel v verlyesen tot mijn dochte
ren voer alle den raet van toemen
ende voer dat ghemene riddercap
mer ist dat ghij versmaet so sweer
ick v by alle mijnen goden ick en̄ sal
v nerghent in sparen. mer niet me
nighen tormenten sal ick v pīnige
ende doeden ende sal uwe ledē aen
stucken doon houden ende gheuense
den beesten tot een spijsse **Hier** toe
soe antwoorden die maechden wt
enen monde en̄ seyden **O** keyser di
ne grote belofsten en̄ bewegen onse
herden noch niet. noch voer dijn
dreygheen en̄ sijn wi niet veruaert
want wy hebben enen vader inden
hemel die ons ghewopen heeft tot
suen ewighen erue **Sijn** dreygin
ghen onesien wi. want daer sijn e
wighe tormenten in **Waenslu** em
ghen macht te hebben die ons ghe
loef sellen moghen verwinnen dye
haest voert op dattu werē moghel
te dat d'kersten gheslot stercker is
da dijn machēe Doe wert die key
ser bi na van toerne verwoet ende
riep d'maechdē moed toe he. ende
seyde Nu segt mi die name vā dese
deernen hoe si gheghetē sijn vand

eente voer en dand nae Die moed
antwoerde die outste hiet fides en
is ijij. jaer oue Die and hiet spes
en is van y jare Die derde heet cari-
tas en is van ix. jaren Doe riep
dye keyser die eerste tot he en sey:
de Offert groter en heyliger dyane
en besiet hoe seer schoen dat si is en
mit hoe schoen suuerheyt myn vrou-
we vertiert is Fides antwoerde
ende seyde O onwyse menschelike
blinckheit die waent dat ic minne he
in die alle dincs van niet mit enen
woerde ghemact heeft soude laten
en anbede hout en steen dat van me-
schen hande ghemact is Die key-
ser werte seer toernich doe hi die
hoerde en gheboetse te ontsleden en
te slaen mit scarpen weden chene si
dyane sacrificia dede Twalcklina
pen slobegen daer moede ouer dye ee-
voer die ander nae nochtans soe
en mochtme ee litteyle niet gewa-
re werden an haere lichaem Under
werf gheboet hi datmen in haer bor-
ten mit scrype messen soude sniden
En vese meschen die daer bi ware
en die ongenadige wretheit sage
begonste te scrype en si seyde Wat
hebbien dese maccheden gedaen dzine
so also wredelike pinighe sal het is
een boese oerdelen des keyser s ghe-
boden sijn ongherechtich. en wt de
steden der borsten daer si in ghesne-
de was liep melc voer bloet Doe

seyde fides totten keyser Wat sijn
dijn dreyghinge besiet hoe vese ma-
nen ghemoet sijn en een litteyle en
is aen mi niet ghebleue Die borsten
daer is in ghesneden en daer loepet
melc voer bloet wt Du quade mes-
sch waenste mi mit desen pinen mi
van minne god te scegden dat ghi ne-
mermeer vererghen en seke ist dat
mi god helpt Daer nae soe gheboet
die keyser datmen op ene wester
soude braden daer si alsoe stille op
lach als een scip in die hauen daert
van ghenen goluen aen ghestoten
en werte ende si riep totte heer aldq
O heer ihesu criste siet tot mi dyne
verne dat ic desen tytan mach we-
derstaen en verwinnen sijn verganc-
liche machte Doe si drye vren op
ten wester ghesleghen hadde en haer
dat vuer niet en deerde. doe gheboet
hi datmen daer off name ende
leydensc in ene alten groten panne
die met peck was ende sijn front
op een ander vuer Ende doe si van
desen tormenten oek niet ghequet
set en werte soe werte die keyser ver-
woet ende gheboetse te onthoefden
Doe dat die heylighc maghet heer
de werte si seer verblyft ende dancke
gode ende hadt haer moeder dat sy
mit haere gebede dat eynde haers le-
ues woude te hulpe comen dat sy
mit volstaendicheyt des geloefs haer
eynde mach volkerden Occit soe

viet si haer susteren dat si des key
fers wille om gheen tormenten en
consentier den. Mer dat si meer sou
den betrouwuen. want si saghen dat
haer die keyser met gheen tormenten
en coste verwinnen. mer si had
den keyser in der pinen verwonen
Ende daer nae alsoe aussede si haer
moeder ende susteren ende strecchede
haren hals vrolykken wt. en si wert
van den boedel onthouet ende van
gode metten maerte laren ghetweet
Daer nae so gheboet die keyser die
middeleste suster te presenteren en
de hy began met haer te smelen en
de seyde O dochter volge mine raet
ende hoert my als ench vader en
de offer der heyligher dyanen offer
hinde op dattu die toecomende py
ne moghste ontgaen Doe soe ant
woerde si ende seyde Keyser weet
dattu met ydesen woerden niet vor
deren en selste Want mijnsuster he
uet niet woerden ende met eyempel
gheskert hauren doot te volgen ende
haer met gheloue ghelycke te wer
den doot nu dat du wilste op dattu
moghste weten dat ic inden gheest
ende der natueren haer suster byn
Doe dit die keyser hoerde en sach
dat hij met smelen niet en cost vor
deren soe gheboet hijsse te onteleden
ende met scarpen zeenen van ossen
slaen Ende al wast dat tien man
ne ouer haer moeder sloeghen noch

tans soe en mochte dye keyser va
haer gheen consent verenighen Die
moeder die stont bi dat dode lichaem
vander ouster dochter ende hadde
gode segghende O heer ihesu criste
gheest deser ionger maeche macht
volstandenisse lhdsambeyt op dat
ick in volken ghelouen mach sien
haer eynde volbrenghen Ende doe
dye moeder dat badt soe ryep dye
heylighete maghet spes ende si seyde
O heer god almachtich coninck
dye ick diene ende daer ick voer
strijde gheest my lhdsambeyt ende
victorie in dat eynde Ende si leert
den haer doe totten keyser ende sey
de O quade vyant der waerheyt
hebstu enighe tormenten va mache
die brenghe nu voert op dattu be
kennen moghste dat in my gods
craft is Doe soe wert die keyser
toernich ende hy geboete leuedich
te verlaren Doe si inden gloegen
den ouen quam so ghinc dat vuur
wt ende die vlamme die wort ghe
lesschet Ende si began inden ouen
haer ghebet te doon ende den heer
te louen Doe dye keyser haer stem
me hoerde soe gheboet hijsse wt den
oeuen te nemen ende datmense op
soude hanghen ende pinighenden
ende in dyen tijc der pynen ghinc
een alcen soeten wecke van haren
heylighen lichaem ende si seyde met
soe vrolykken ansichtey O tyrah

minn heue ihesu cristus helpt mi al
soe dat ic dijn tormenten niet en be
woelk Doe soe wert die kreyser van
dien woerden noch toernigher En
gheluet te keroyden een metalen vat
ende doen daer in peck smeer en her
se ende was te gader in sieden Mer
de des kreyzers dyenres die heyls :
ghe maghet daer in werpen souden
Brack dat metalen vat ende al dat
daer in was liep int vuer en maec
ten alsulken brant dz des kreyzers
dienres totten benen toe verbrand :
den Van desen groeten mirakel en
were die keiser niet bescreet mer hi
gheluet datmense onthoefden soude
Doe die sentencie ghegheten was
soe liep die maghet mit groten blis
scap tot haer moeder ende nam se in
den armen ende cussedese ende seyde
O moed nu bidt voer mi ende des
ghelyc dedi si haer ioncste suster en
badt haer dat si dese wtwendighe
pijn die si sagen mit den oghen niet
en ontsaghe want si wel sach we
exempel haer suster dat den ghenen
die o cristus wille liden gheen tweest
en ghebrekliet Si hief haer handen
op ten hemel ende seyde O heue ih
esu chaste nu ontfanck mijn ziel.
want ick al mijn betrou in di ghe
set hebbe Met die woerden wert si
onthoefte ende voer totten heer Doe
bad die eersamige moeder vande
kjndren totten heer ende seyde O

heue ihesu criste nu wil doch ontfan
ghen mijn ziel. want ic mijn betrou
in di gheset heb Mit dien woerde
were si onthoefte ende voer oec toe
den heer Doe badt die eersamige
moeder vanden kjndren totte heer
ende seyde O heue ihesu criste siet ic
hebbet te haens twee van minen kin
deren di ouergheleuert verleent mi
dat ick mij derde kind totten ande
ren tween leuen moet En doe die
moeder sach dat die ioncste suster
wel gemoet was ende bewyt te ster
uen so seyde si tot haer kind O mijn
dochter Caritas wes ghelyck mos
dich ende wel ghetrouwet ende were
manlyck Vane god onse heer en
begheueetse niet die in hem hopen
Doe dede dye kreyser Caritas toe
hem comen ende proefde of hi se mie
sine kinde woerden hadde moghen
verwinnen Mer die heylighe Cari
tas antwoerde hem En weetste n̄
dat ick van den seluen ouderen bin
ghebozen daer mijn susteren of sijn
ghecomen en in den seluen leuen mie
hem geseert bin En dattet oec wen
der waer ende grote confusie dat ic
erander sou sijn dan si ic dye van
gheslechte ghelyc bin ende te samien
opgheuert Doe dit die keiser hoer
de so wert hi toernich ende gheboet
datmense op soude hangen en pine
Dye heylighe maghet sach die tor
menten en sloech haer ogen totte ha

melende seyde O jhesu criste nu
staet mi by ende comet my te hulpe
Ende si seyde voert totten keyser
Du arbeydeste te vergheues wane
ick en voelc inden name jhesu cristi
dijn pynen niet Doe riep die key-
ser met een veruaerlycke stemme
Ist dattu die afgoden niet aenbe-
den en wille segghet alleen Grote
dyael Ic sal di laten gaen Si ae
woerde dat e salstu nyammermeer
van mi verhoren Doe gheboet hijsse
int vuer te werpen ende si ghemelk
selue totten ouen ende dwanc die
knechten dat si daer mede souden
haesten Ende doemense daer i wer-
pen soude soe riep si den name jhesu
aen ende die vlamme berstede we-
den ouen ende verbrande ee groet
ghetal van dier boer manne mer
die heylighc maghet wandeerde in
dat vneyr ende louede ende glorifi-
tierden god Die keyser verwor-
derde hem seer ende hi scaemde hem
ende gheboetse weder wt dat vuer
te nemen Doe die knechten den o-
uen open deden soe saghen si daer
menschen in wanderende wyes ghe-
daen te clairre was dan die sonne
ende si vyelen van veruaermissen
neder Ende doe si weder tot haer
seluen quamens soe bidden si der ma-
ghe oetmoedelijck dat si wt den o-
uen woude comen Si quam wt
ende ghemelk melken knechten totte

keyser ende alsoe gheringhe als hi
se sach soe gheboet hijs te onthoeſde
Ende doe die heylighc maghet des
keysers gheboet hadde gheboert soe
riepl si tot haer moeder O moeder
ghedenckt nu mijnt ende bid dat
voer my Die moeder seyde weder
tot haer dochter O kind bidt voer
mi cristo met uwen fusteten dat hy
my haestelick tot v wil laten come
Ende gheringhelicke nae der moed
woerden soe wort dye maghet onc
hoeſe Doe nam sapientia haer moe-
der der dryper maechden haer kind
ren lichaem ende balsammede en
de voerdense achtien mylen van wo-
men doer sise eersamlick ende met
grootre ymichyden begroef Dye
moeder keerde weder te wemen en
de dancckede gode vander maertelk
en haer kinderen daer si begrauen
waren ende vese deuote vrouwen
die costelike welruykende crudene met
hem brochten om dat heylisch dom
reuerentie te bewysen Ech doe dye
moeder daer vese luden hy waren
op haer dochteren graft haer gheboet
met cranen dede ende si seyde O
kinderen nemet mi toe v Doe bleef
si rechte als in een slaep legghende
ende gaf haer gheest ende rustede i
vreden Ende die vrouwen die daer
met haer ghetomen waren begrouē
se by haer dochteren in die selue ste-
de ende verbliden hem seer vander

minnen gods die hi totten mēschen
hefse. en die keyser adrianus woe
mit siecten begrepen en seide O heer
der drie maechden en hoer mōrds
god doet mijn siel haestelic vāden li:
chaem scheyden wat ic weet wel dz
dese onsalichete om horen wille op
mi gecomē is. en doe hi dit gheseyc
hadde kerste hi Dese drie maechden
worden ghedood den j dach in julio.

Hier eynde en gaet wt dat eerſ
te stück vanden passionael ofte gul
den legende mit dat martirologium
en is gheprent in de stadt vā utrechte
bi mi meyster jan veldener In dae
haer ons heren. M. CCCC. ende
lyxx opten yij dach in septembri.

